

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukṇui

he New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukꞗui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	68
Lukä	106
Jonä	170
Wäunuiŋqä	217
Romä	278
1 Korinä	308
2 Korinä	336
Galesiya	354
Epäsäsi	365
Pilipai	376
Kolosi	384
1 Tesälonaika	391
2 Tesälonaika	397
1 Timoti	401
2 Timoti	410
Talusi	417
Pilimänä	422
Hipru	424
Jemisi	445
1 Pitä	452
2 Pitä	460
1 Jonä	465
2 Jonä	472
3 Jonä	474
Jutä	476
Itkimäkqä	479
Kukŋuä quati	510
TDX	521

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui **Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu**

Published by

With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyama District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175, 230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648, 673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683 are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398, 408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and 703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564, 584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series © Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal. Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657, 658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012 Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654 and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

© Kim Guess/www.bibleplaces.com

© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007

© Ritzuo Ozaki

© Schmidt Colour Photos

© Southern Baptist Convention, 1987

© Gloria Suess/www.bibleplaces.com

© www.scrolls4all.org

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

First Edition 2017 (KBS) - 1600

ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueqä Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä tque, Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji, kuknuä tä äqäpnqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqä änä itanqa, Goti Iqu, Iqueqä Kuknuä Kinganänjä Ique, Mosisi iquesä, hinuä-tqä iquautä, äqäpnqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, wäunuä eeqänänjä Iqu imäkkqenqätä, näqnqä änguä metunquä änatapkqe. Iinqe ne Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kuknuä tä Iqueqä ämaqä iquau kinganä vqanqa, iqua Grikä iquauqä anjä-kuknuä du äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqanqa, kuknuä äma ikäminuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänji Grikä iquauqä anjä-kuknuinqä maqnqä etanqä äqumbiyi, anjä-kuknuä hui-mända äkunmäkpñqä ipäqäkuwi. Itanqa wiyä-kuknui, quväukuä 1382 iunji, Goti Iqueqä kuknui Inglisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iunji, kuknuä Tok Pisingä iu-mända äkunmäkkuwi. Itanji 2016 iunji, ne Goti Iqueqä yätamakqä dutanä, Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqu, anjä-kuknuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kuknuä Grikä iutä, wiyä-kuknuä iquaqutä a ätäutanä, kuknuä iqueqä quatinqä ämenitanji, anjä-kuknuä Menyä iu-mända äkunmäkminque. Iinqä-pqe ne Goti Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquaunji, Goti Iqueqä kuknuä-suqä angi ätuätäqanqani, tii ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä änguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä. Itanqa kuknuä tanqa etqäqe, si hui mimäuqä, knuä yqänä kiyätanquti pmettnqänänji. Tqä ymeqä iquaunji, kuknuä iinqñqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anjä äpmanä iu, qanä äwätnä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautñnänqanä-pqe, kuknuä iinjä iquaunqä tquätñqänänji.

(Kuknuä-suqä 6:4-7)

Anjä-kuknuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Änguä Iqu, bukä tquesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kuknjuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamakqä kuknjuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknjuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmätqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanga ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinğanäni, ii nätmätqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkkukuwä iutäni, anqi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kuknjuä guä ämäsäueqangi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqe, Jisasi Iqu qayunänä timäutñqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anqu itmetñqä Hñque dowatmniqeqä” ätkqe. Bukä tqu tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiinñqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmätqä kuapänä imäkminqe, kuknjuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqe, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiqñqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunua imäkkqeutäni, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kuknjuä quäuqänänä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinğanäni, saptä 5 iuta 7 iunqe, ii kuknjuä tiinñqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonä hñqueqä haqä yatu ätqäüä, kuknjuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänä iquauqä suqä imäqäpnqenqä, awä ätminqe. Kuknjuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqa imäqäpnnuwänqenqä, kuknjuä äwikqe.

Kuknjuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kuknjuä awi, kuknjuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitangqenqä ätuminqe. Kuknjuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisasi Iqu, kuknjuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnnuwänqä iinñqä ätkqe. Kuknjuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutäni, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänqa timäuniqenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenñi hanä-iqä kuapänänñi äwiminuwi. Kuknjuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqu kiqä-kiuänñi, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknjuä hui hmanji. Ii etangqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknjuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu knuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kuknjuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesani, itanga Dewiti iqu häneqä Aprähamä iquesani.

² Aprähamä iqu, Aisakä iqueqä kaniqe. Itanga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kaniqe. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kaniqe. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä,

* 1: Lukä 3:23-38

Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hinuiqänäni Yuraya iqueqä apäkä eminqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniqui. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inganji, mäkä-hunqä hñqua Israitqä iquauñi, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitani, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinjä etanji Jisasi Iqu Aprähamä iquesanjä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanjuwitani, Dewiti iqu ekqe. Itanja Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquauñi Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itanja Bapilonä iunqä äukuwitani, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqä†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kukñui, tiñji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunyqanjuwänga, iqu mämeqä änä etanjanji, Dñä Ängüä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanji, ii äwqä-tänjä eminqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etanji näqñqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqini, ii womba inqä meqänqe mäwiñganji, hinuinä qunawatmätä ikqe. ²⁰ Iqu injä imäkätñqä kñuä yqänä indqänätqätanja, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä dinqe, si kñuä kuapänä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dñä Ängüä Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanja ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, hänjä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi‡ Iqukiyä’ nyuätñqeqä” ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänjä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinuä-tqä hñque kukñui tiñjä äwikqe.

²³ “He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, ‘Imanueli iqueqä’ nyuätñuwanqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä.”§

† 1:17 Lukä 2:1-7 ‡ 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiñji. Qokä-apäki hänjä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14

²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwäminqce ivatuwänäqce, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqce. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqänğanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, “Jisasi Iqukiyqä” änyuätkqce.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqce. Qänakndanı ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinginäwa ikäkuwi. ² “Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mänğisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä.”

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqce, iqu kñuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminuwı. ⁴ Iinjä hitanği, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqce. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anjä äsqisa timäutñqäwä?” ätukqce.

⁵ Iqu yatñqä i vqanğa, qu kimanı tii qe ätukuwi. “Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinuä-tqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä.”

⁶ ‘Qua Jutiya iunı, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hñqu, huiziquau miqä timäunıqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmenıqeqä,’ ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqce, ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqce, yatñqä vqanğa, qu, “Qätäqueqä iqu hea inga ätimäuqeqä” ätukuwi. ⁸ Itanı iqu näqñqä ämeqce, iquau ätäwqatqce. “He Betlemänqä äwıpu, Ymeqä Iquenyqä qävqä äñğänä ipiyä. Itanğa he hinuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä anğumä quveppiyä. Nyi-pqce äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänjä.”

⁹ Qu ique qätä äwıpiyi, qe äukuwi. Wätqätanğuwänğanı, qätäqueqä mäptqä timäuqä ingi äqunğuwä iqu, iquauñı hinıuqä äwımaminqe. Itanğa iqu äwätä, anjä Ymeqä Iqu wıtanğqä iu, haqä yätqä äpmakqce. ¹⁰ Inğanı iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiñqce. ¹¹ Itanğa iqua anjä yäpä ingisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känai Mäliyatänı äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hipenıi qua bu ekuwi. Itanı iqua golqetä, eqä wetqä jinanjä äñğänänjä weqetä, zä-wänunjuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwıkuwi.

¹² Inğanı Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anğumä mäwqä pambiyä” tquanğa, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwinqä

¹³ Iqua ae uwqanğuwänğanı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwımetä ätukqce. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsatñqä iqiyä. İnı si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itanğa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeqä” ätukqce. “Nyi si anğumä ktqanğmdqänğanqäuä.” ¹⁴ Itanı heatqänğa, Josepä iqu ivatuwänäqce, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipänqä qe ämitimäukqce. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanğa, Heroti iqu qe äpäkonğqce. Nätmatqä tä ätimäukqce, Naqä Iqu Iqueqä hinuä-tqä hñque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqce. “Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä” ätkqce.†

* 2:6 Maika 5:2 † 2:15 Hosiya 11:1

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwinqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mängisanä iqua, ique awä mätquä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwinqä näqñqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänä winganqa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutäni, he ymeqä qokä quväukuä hñquaqu mämwqätäuqä iquauñi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqñqe, ämaqä mäptqä timäuqä mängisanä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iñi mämwqätäuqä iquauñqä ätukqe. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiñuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

¹⁸ “Anä-himqä Lama iuñi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauñqe, kñuä äqiyäpu pmapqä iqanquwänqa, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itanquwinqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkññqä diñqe, mäwinqä imiñqe.” ‡

Isipäta, Nasäretqänqä angi äukuwinqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkonqanqa, Isipä iuñi, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique äwimetä tiñä ätukqe. ²⁰ “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsana-tpu ikuwä iqua, ae äpäkonquwiqä. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäutäni itmetnä, qua Israitqänqä anqumä unqeqä.” ²¹ Kukñuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. ²² Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanqenqä qätä äwiyäqe, iqu zä winganqi iunqä mäwqä ikqe. Iiñ etanqi Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta kñuä vqanqi, iqu qua Galilisänä ingisanqä äukqe. ²³ Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätmiñuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiñuä-tqä iquauqä kukñui qäyunä qe ätimäukqe. “Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanä-queqä’ tupnuwiqä.”

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätumiñqenqä**

¹ Itanji quväukuä hui ae äpäwqanqa, Jonä asñä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäutä, anä avqñqä iu äpme, ämaqeu kukñuä awä tii ätumiñqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepñqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.” ³ Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiñji.

“Anä avqñqä imdanji, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’” †

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäumiñqe. Itanji penuatä, wiyä-makñuä anitä ätetä ängmanmiñqe. ⁵ Inqanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanqa eqä Jotänä iqueqä manä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpmiñuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tqanquwänqanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asñä äwqämiñqe.

⁷ Inqanji Jonä iqu, Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä, asñä mapñqä kuapänä pqanqä äqunäqe, iqu tiñä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä äpäñqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanqikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iiñ imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqä-pañuenjqä. ⁹ ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanqgetanji, ne ängüä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, ängüä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä ängüä mäwiqanqutqä iquauñi, tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

‡ 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 3:3 Asayä 40:3

11 “Hiqä kñui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäunqueqä’ motquapñqe, nyi asñi egetänä eqiyätqänä. Iinjä etanji Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqce mamqe, ämaqä ängüä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. 12 Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pñqä maeninqe. Itanqa kuä pai, tä maisquä du tnämäunikeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asñä äwqäkqenqä‡

13 Inganji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämanji, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. 14 Itanqa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si ñqiyqänänä qäyunä-qe, nyi kqämqä äpñi, änäänqäwä?” ätukqe.

15 I tquanqa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Tänganji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänji qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqe” ätukqe. Inganji Jonä iqu kukñuä duñi qänaknä ikqe.

16 Jisasi Iqu asñä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanqa, maqänänji qäukui qñqanä enqä-pa qe äutänqce. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanji hiñuä äqunqce. 17 Inganji qäukuä yätutanji, manjä hñqu tiinjä äqänqce. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdanji, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

1 Inganji Jisasi Iquenji, Dñä Ängüä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. 2 Iqinjä Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

3 Inganji dñä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

4 Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

5 Iqu iinjä tquanqa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, qua mäñi ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.

6 ‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua ängüänä mikiñqä ätuñqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäwä.’”‡

7 Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, yamwiqä mäwqä panä.’”§

8 Itanji Setänä iqu anqumä, qoqonjä haqä naqä ziimänjä hñquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunjitä, iquauqä nätmätqä ängüä eeqänänjä itä ämotquakqe. 9 Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanqce, nyi eeqänänjä tä Si ktapmqänä.”

10 Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, ‘Si qonjä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunñui Iqueqenä iqanqinyä.’”*

11 Inganji Setänä iqu Ique ävämeqanqa, enätqä iqua äpäpu, Ique yätamäkqä äwikuwi.

‡ 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kukñuä-suqä 6:16 * 4:10 Kukñuä-suqä 6:13

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqä†

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäuwuwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anği äukqe. ¹³ Itanği Iqu anğä-himqä Nasäretqä iunği ävämanği, anğä-himqä Kapänamä bunğä äwitä äpmakqe. Kapänamänği, eqä-huänğä Galili-tänğä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kuknuä hñqu Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manğä iu ätimekqeunği, qäyunä timäutñqä ikqe.

¹⁵ “Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänğä dunğä änyäwänğä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänğä inği-mändä, qua Galili-tänğä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñäuä. ¹⁶ Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunğä naqä ique hiñuä ae äqunänäuä. Ga ämaqä ae äpakoñguwä iqua enqä-pañä äpmeñuwä iquaunği, we ae äwiomäkqiyä” ätkqe.‡

¹⁷ Inğanği Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknuä awä ätipäqiyätä, tiñğä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiñqä-qae, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä§

¹⁸ Iqu eqä-huänğä manğä Galili iu qanğä äwätäqänğanği, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqunğqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämamiñiyi. ¹⁹ Iqu iquaqui hiñuä äqunäqe, “Nyi qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamqänänyä” ätukqe. ²⁰ I tquanğanği, inğueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emänği, Ique qänaki äwivändkiyi.

²¹ Iqisanği haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hñgueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiñuä äqunğqe. Iquaqu Sepri iqueqä hikñä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanği anä imäkqämanmiñuwi. Jisasi Iqu inğueqi hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. ²² I tuätumeqanğanği, inğueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanği, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä tänğä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

²³ Inğanği Jisasi Iqu qua Galili iunği qanğä ikitä, quwqä anğä aquväqñqä iunği näqñqä ävätä, kuknuä äñguänänğä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, tänğä-yaqä huitanğä-huitanğä eeqänä äñguä imäkätä ikämiñqe. ²⁴ Iquenyqä kuknui, qua Siliya iunği eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenqä, tänğä-yaqä huitanğä-huitanğä-tänğitä, dnğä quvqä-tänğitä, yaqä ppqä-tänğitä, yaqä nñuä-tänğitä, eeqänä äma pğanğuwänğanği, Iqu eeqänä äñguä imäkkqe. ²⁵ Itanğa ämaqä kuapänä qua Galilisanğä iquatä, qua Dekapolisisanğä iquatä, Jerusälemätanğä iquatä, qua Jutiyatanğä iquatä, eqä Jotänä yätäqänğisa pmeqä iquatänği, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

**Jisasi Iqu qoqonğä yätu äpme, kuknuä awä ätukqenqä
(5:1-7:27)****5***Ämaqä äwqä yeeqä-wiñqä iquaunqä**

¹ Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pğanğä äqunäqe, qoqonğä yätunğä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqanğa, Iqueqä wäunuanğqä ämotquamiñqä iqua, Iquenqä äpkuwi. ² Inğanği Iqu iquau tiñğä ämotquakqe.

³ “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hiñuä iqi qäyunänğunä hmanjqä’ knuä indqänätqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanğä Iqu ämaqä iinğä iquau ämitqätanğqenqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁴ Ämaqä, suqä quvqenqä knuä

† 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20 * 5: Lukä 6:20-23

äqiyätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätñqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁵ Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänjuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁶ Ämaqä, suqä jänänñqä äwa ipu, ique mapñqä kiinjä äwinyätñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpnqä qäyunä väniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁷ Ämaqä, huizi iquauñqä qeqä äwimänätä yätamakqä ävätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu quñqe asä inä wimänäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁸ Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänjä änyänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänqe, qu äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁹ Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqäpnqä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, 'Nqä ymeqä-quaiqä' tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹⁰ Ämaqä, suqä jänänjä iu qänaki itqätanjuwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-iqä ämetqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätanqenqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹¹ He Nyaqä yoqä ämetqätanjuwiñqä, ämaqe kukñuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanqä tqanjuwänqani, he äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹² Hinuä-tqä he mäpmeqänqä äpmaminjuwä iquauñi, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquaminjuwiqä. Itanqä he Nyaqä yoqä ämetqänjuwitanä, nätmätqä änguanänjä qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinjñqe, he äwqä yeeqä kiinjä ipñqeqä."

"He hakitä, we-hunqetä, enqä-pañuenjqä"

¹³ "Qua täu qui maqänä mimäkñqä, äpakänä witätñqe, he hakä enqä-pañuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqanqutqe, hakä ätquänätñqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anqi wäunjuä miqä iqanquti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipñqäüä.[†] ¹⁴ Qua täunji, he we-hunqä enqä-pañuenjqä. Anä-himqä hñqu qoqonjä iu ämätñnqe, zä mamätñqä itänqiyä. ¹⁵ Asä iinjä, ämaqä anä iu pmetanjuwä iquau we wunätñqe, ämaqe hiqi-tä ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäüqä iqinyä tqätepnqäüä.[‡] ¹⁶ Iinjä etanqi heqä we-hunqä, ämaqe we wunätätñqänänjqä. Inji iqua, he suqä änguanänjä imäkätqätanqä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqäüä."

Kukñuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenqä

¹⁷ "He Nyinyqe, 'Iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kukñuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutñqä äpqqä' knuä mindqänqä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä mamäumqä äppä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutñqä äpqqä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aanqä hiqanqanqe, kukñuä-suqä iutanä wänqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä eeqänänjä ae ätimäuqanqanqe, hiqñqä wänqä suqä iu äqäkuwi, eeqänänjä äwitäniqeqä. ¹⁹ Injqä ämaqä hñqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanä wänqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hñquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä tqueqä yoqe wänqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanqi ämaqä hñqu suqä iunji qänaknä itä, ämaqä iunji ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, iqu yoqä naqä meniqeqä. ²⁰ Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, jänänänjä imäkäpiyanqani, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänjä imäkqä iunji mämäwqätäüqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqe änä mäyqänänjqä."

Äwqä tnänñqätä, ämaqä päsqenqätä

²¹ "Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. 'Ämaqä pizqä mapäsqä ipñqeqä.'[§] Itanqä 'Ämaqä hñqu ämaqä

[†] 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 [‡] 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36 [§] 5:21 Angumä Itmakqä 20:13, Kukñuä-suqä 5:17

*hñque pizqä äpäsätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä.’** ²² Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu ämaqä hñququque äkasuwä ätuätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä. Itani, ämaqä hñqu hñquququeni, ‘Hinginqukiyqä’ ätuätqä iqu, kukñuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itani ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kñuä maeqä hñgisanä iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsäñqä iunqä wäniqeqä. ²³⁻²⁴ Iinjñqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkkä ttawä iu ätqäutñanğani, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukñuä-tañueqä’ kñuä indqanğni, tqä hiqäva iqi pñqä eätnä, iquenyqä äwätnä, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqeqä. E ae imäknyiyi, si äwätnä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique inğanä wisñqeqä. ²⁵ Ämaqä hñqu si kukñuä miktätñqä iqanğutqe, itani iqutä sitä kukñuä tqä anjunqä hänaqä iu qanğ anä äwäsiyanğani, si maqänänji ique äwqä hanuä iwimäkätnä, iqutä jänä imäkiyñqeqä. Si e mimäkkä iqanğtqe, iqu ämaqä jänä imäkkä iqueqä hipa iu kivqanğuti, jänä imäkkä iqu guä kiqiyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, itanğa iqu guä kiqiyäueqä anä iu maqumuatekiyäniqeqä. ²⁶ Nyi sinji naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunjuä äkipqä iunji qäyunä vätnanğanqe, si guä kiqiyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettniqä.”†

Huiwä yanğ ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqanğuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqanğuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanğ mikiqä ipñqeqä!’‡ ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hinuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ kñuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkqeqä. ²⁹ Tqä hinuä ämuangisanji suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätquätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkkanğtqe, tqä huiwitanğ hmbu yuuwä ätänanğqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkkä inğ-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänanğqe, ii hanğ-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanğ-iqä naqänänjiqä. ³⁰ Itanğa tqä hipa ämuangisanji suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkkanğtqe, tqä huiwitanğ hmbu yuuwä ätänanğqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkkä inğ-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänanğqe, ii hanğ-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanğ-iqä naqänänjiqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiyñqenqäS

³¹ “Qu tiinjä ätätqanğuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqanğani, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinjji, tuwanjuä hui äqiyätä vätnqeqä.’* ³² Itanji Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanğ mäwqä itqä qäyä etanği, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkkiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiinjäqä. Ämaqä hñqu apäkä iinjji ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yanğänäqñqä wimäkkä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hinuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqanğuwiqä. ‘Si nätmatqä hñqu imäktñqä dinğä kukñuä yanğänäqñqä ätätñanğani, qanği matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hinuä iqinjji ii imäktñqeqä.’† ³⁴ I etanği Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yanğänäqñqä imäkkñqä etanğutqe, he nätmatqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkkñqä etanğutqe, qäukuinğä matqä pambiyä. Ii tiinjji. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanğa quaenqä matqä pambiyä. Ii tiinjji.

* **5:21** Anğumä Itmakqä 21:12 † **5:26** Lukä 12:58-59 ‡ **5:27** Anğumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18
 S **5:30** Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * **5:31** Kukñuä-suqä 24:1, 3 † **5:33** A Täuqä 13:2

Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanğa Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiinji. Jerusälemäni, Ämiqä Kinganänä Iqueqä anä-himqeqä. ³⁶ I etanği si kuknuä hnqu yänänäqñqä imäktñqä etanğutqe, tqä nyuänä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänä iunji, dä qaandätä nätqätä huitñqe, mimäqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, 'Auäqä' ätäpu, 'Oeyqä' tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kuknuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäqä iquesanjä."

Hiqä himä-wiunqä iquauñqe, kiinjä enğuätñqä‡

³⁸ "Qu tiinjä ätätqänjuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. 'Ämaqä hnqu huiziqueqä hinui qui imäqanğutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpñqeqä. Itanğa ämaqä hnqu hnqueqä hiqanji ämisqiyqanğutqe, he iqueqe, inä misqäpñqeqä.' ³⁹ Iinjä etanği Nyi he tiinjänqe etqänä. Hnqu quvqä etqueqanğutqe, iqueni he kimanji mitqueqä pambiyä. Hnqu saqä manğawä iu kpäsqanğutqe, si hnğisa inä wisuätñqeqä. ⁴⁰ Hnqu si kuknuä ämiktätä, tqä gque metñqä iqanğutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisñqeqä. ⁴¹ Hnqu iqueqä yquayä äma qäqi wisñqä ktqanğutqe, si iqtänji kinä nänji tii äma wisñqeqä. ⁴² Hnqu si nätmatqänqä yatñqä kiyqanğutqe, ique äwisñqeqä. Itanğa ämaqä hnqu, 'Si yakuä dapiyä' ktqanğutqe, si ique tuwä mäwiyyä panä."

⁴³ "Qu tiinjä ätätqänjuwinqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. 'Si sämaqä iquenyqe kiinjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktñqeqä.' ⁴⁴ Itanği Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauñqe kiinjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äñguä itquetñqä tääqä tññqeqä. ⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätñqä-pa imäkpñqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä änguitä, quvqetä asänä tuätñqä iwimäkätqänä. Itanğa piyä-pqe, ämaqä jänänä iquauñqätä, suqä qäyunä mimäqä iquauñqätä, qiyätñqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kuknuä iinjä etqe, kiqä quati tiinjäqä. He äwqe, ämaqä henqänä äwinyätñqä iquauñqänä hinğanğutqe, kimanji Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapaniñqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänjuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyyä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁷ Iinjä etanğqä-qe, he hiqä hita-hinğuäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquauñji äänä mäwqätäupñqäwä? Suqä kätä-kñğuäkaunqänä äwinqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁸ Inji Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ikikinyänä äpmenqä-pa, he-pqe ikikinyänä iinjä pmepñqeqä."

Suqä, ängui huiziquauqä hinuä iqi mimäqenqä (6:1-18)

6

¹ "He äñguänänä wimasipiyä. He suqä jänänji imäkpinyänğani, 'Hinuä naqämbñqäuä' kñuä hiyqanğuti, ämaqä iuqä hinuä iqisa mimäqä ipñqeqä. He iquauqä hinuä iqi imäqanğppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu kimanji metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inji si ämaqä nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä wisñqä itñänğani, ämaqä hääwä-tqä hnqu hinuiqä äkimetä, ämaqe hinuä kqämbñqä tuätumetñqenqe, mändowatqä isñqeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupñqä anä aqväqñqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänjuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji kima ae ämeqäuä. ³ Injäqe si ämaqä nätmätqä

‡ 5:37 Lukä 6:27-36 § 5:38 Angumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäqä 24:20; Kuknuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäqä 19:18

maeqä hñque yätamakqä wisñqä itñänğanı, sämaqä iqua-pqä maññqä hipñqeqä.*
 4 İiñä etañgi suqä tqu zä witätñqeqä. İñi tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, İqu suqä iutañi kima ktapäniqeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

5 İtañga he tääqä ätäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäkqä pa iqäpñqeqä. Ämaqe, iquau hiñuä qumbñqä diñqä, añä aquväqñqä yäpä iñgisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutañi, kima ae ämeqäüä. 6 İñi si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanı, añä hiqñqä ämaqä maeqä iñgisa äwätñä, qñqañä ämäyeni, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si iññä imäkqañññğanı, tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, İqu tqä suqä iutañi, kima ktapäniqeqä.

7 He tääqä ätäpiyänğanı, tääqä kuapänä hiñginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpñqeqä. Ämaqä iqua kñuä tiññä indqänätqänuwı. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti İqu qätä neyänñiyä.’ İñäqe, oeyqä. 8 He iquauqä suqä iuñi qänaki miqä pambiyä. İi tiññiqä. He yatñqä mäwqä äñä etañğanı, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänññqä äwa itqänuwıñqe, İqu näqñqä ae eänä. 9 İñi he tääqe, tiññä tqäpñqeqä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä İquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäüä, naqänänñä äqonänñinyä. 10 Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätuñi, Tqä äkinyänñqe qänakñä itqänuwä-pa, qua täuñä-pqe, asä ii iqäpñqeqä. 11 Täñğanı Si buayä hiunji tqenye, änätaptñqeqä. 12 Ämaqä quvqä inetqueqañguwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätñä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. 13 Yamwiqä nemetñqä itñqä iuñi, Si hiñuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anqu inätmetñä, metäuku neyä.’

14 He iññä ätquwi, ii tiññiqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñğanppqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutañä İqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitñämäunñiyä. 15 İiñä etañgqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqañgpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitñämäuqä yänñiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

16 İtañga he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkñqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenüi iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpñqe. Qu hipenüä quvqä iññä imäknätqänuwı, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñğanuwiñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwı. Nyi kukñuä naqä-qakuänänñä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutañä kimañi ae ämeqäüä. 17 İtañgi si buayı pmua imäknätñi, eqä jinañä-weqe tqä nyuänñä iu equatñätñä, tqä hipenüä iuñi asñä qändñqeqä. 18 Si iññä imäkätñi, buayä pmua imäknätqänññqe, ämaqe qu sinyqe maññqä iqañguwä-qe, tqä Tniqu si hiñuä mäqunquä enä İqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. İtañi İqu nätmätqä zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, tqä suqä iutañä kima ktapäniqeqä.”

Suqä, nätmätqä äñgui aquvä qäyqenqä

19 “He nätmätqä äñguänänñä, qua täuñi aquvä maqiyqä ipñqeqä. Nätmätqä qua täuñi, imätanüä äquvätä, kukuñuä itä, itañga ämaqä quwä-meqä iqua täkñi

* 6:3 Jisasi İqu, sämaqä iquauä-qe ätnänñäqi matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuqänñisanıqu, nätmätqä hipa ämuangisanıqu imäkätñqä iññqe, änyä maññqä enñiyä.’ † 6:9 Lukä 11:2-4

äpnasäpu mapnqäüä. ²⁰ Iiñiqe he nätmatqä änguänänä aquvi, qäukuä yätutanji qäpnqeqä. Yätunji, imätanüä maquvqä itä, kukuinüä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täknä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. ²¹ Tqä knüä indqänqä imñitä, äkinqä imñitä nätmatqä äsqüenyqe, 'Ii änguiqä. Nyi ämamqänä' knüä äkiyätñqe, tqä knüä indqänqe, asä iunä witätñqeqä.‡

²² Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.§ Tqä hiñui änguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we änguä äkunänä. ²³ Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. Inji we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

²⁴ Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä ingisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kukñuä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunji, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqini mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitanjä-huitanjinqä qundqändqä miqenqä**

²⁵ Iiñiqä Nyi he etqänä. He 'Ne ymisanjitä, eqetä, squä natunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä hñä-pmeqä iunqä qundqändqä kiñä miqä pambiyä. Itanğa 'Qäki äki yäuatunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä huiwä iunqe, äwäwa kiñä miqä pambiyä. Ymisanjitä qäkitäñi, huiwä iunjitä hñä-pmeqä iunjitäñi, mämwäwqätäuqä yänqiyä. ²⁶ He yññä iquauñi hiñuä qumbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaqiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu iquauñi buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-qunenji mämanaqutäuqä inäüä. ²⁷ Itanği hesanjä hñqu iqueqä hñä-pmeqenqä äwäwa kiñä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hiñginäwa ätänqä iunji, he hiñuä änguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäqäpiyä? Qu wäunüä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäqä itqänäuä. ²⁹ Itanği Nyi he etqänä. Hiñuiqänänäñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä änguä-tänä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämwäwqätäuqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, tänğa hiñginäwa ätqäwänqe, awiñganji yäuä piqanğuti, qu ätäupu tä du tnämäupñqä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunüä iwimäkätqänä. Iqu henji asä inä emäkänqutiyä, memäqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu henji haqä nändi emäkänqiyä. ³¹ Iiñiqe, 'Ne ymisanjitä, eqetä äkitanji natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?' ätäpu, äwäwa kiñä miqä pambiyä. ³² Ii tiñiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmatqä eeqänänä iinqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanği he änguä pmapñqenqe, nätmatqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu näqñqä ae eänä. ³³ Itanği kiñganänji he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänji mapñqe, qävqä ipñqeqä. Itanğanji he nätmatqä huizinqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä inä hitapanqiyä. ³⁴ Iiñiqe he awiñganqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuänqä iquänqä. Hanjä-iqä hiunji hñque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä."

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

‡ 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31 * 7: Lukä 6:37-38, 41-42

1 “Ämaqä hñquauñqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäqñqäuä. 2 Ii tiinjqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqänuwä-panjä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqänqanji, asä e iwäsäuniqeqä. 3 Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tunqeqä hiñuä iu witanji äqunätñä-qe, zä naqänänjä tqä hiñuä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä iñinyä. Ii sunqäwä? 4 Zä naqänänjä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witanquti, si tqä tta-tunqenji, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqce, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? 5 Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwiñqe, huätä ganä mamänyä. Itanji inqanä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqce, huätä mamäutñqeqä.

6 He nätmätqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiñqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmätqä iinjä, hiñuinä ämäqunqgua hiqunjä hitäpñqäuä. Itanqä wimñä äñguänänji, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä ipñqäuä.”

Goti Iqueni, nätmätqänqä yatñqä vqenqä

7 “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeqä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamäqä hiyänqiyä. He qñqanji ptqä qäyqäpñqeqä. Goti Iqu qñqanjä euteyänqiyä. 8 Ämaqä nätmätqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqanjä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanjä wuäteyänqiyä.

9 Hesänjä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kanique yatñqä vqanqutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. 10 Itanqä ymeqä iqu kanique hämapäkänqä yatñqä vqanqutqe, iqu qämakä quvqce muayäniqiyä? Oeyä. 11 Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmätqä äñguänänji äyä ämuayätqänuwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iquenyqä näqñqä äñguänänji mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquanquwä iquauñi, nätmätqä äñguänänji vänqiyä.†

12 Itanji, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enqanqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, anjä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

13 “Hänaqä anjä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aanjä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqänuwä iqua, kuapänänjiqä. 14 Inäqce hänaqä anjä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqce, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itanqä hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqänäuä. He hänaqä iunä uwqäpñqeqä.”

Ämaqe qä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenä§

15 “He hiñuä-tqä quanqä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquauñqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyänäuä’ kñuä eyätanqçä-qe, quwqä kñuä indqänqce, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panjä-qae, qui emäkñqäuä. 16 He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqñqä ämetqänuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqñqä mapñqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänätänjä iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänjä iunqä upñqätanä? Oeyä. 17 Zä äñguä eeqänänjä iqua, häukui äñguä wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. 18 Zä äñguänänji, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui äñguä maqiyqä yänqiyä. 19 Zä kiqä häukui äñguä maqiyqä iqua,

† 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

ätäupu tä du väupnqäüä. ²⁰ Iitä asänäni. Hinuä-tqä quangä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquauqce näqñqä mapñqeqä.

²¹ Ämaqä Nyini, 'Naqä Iqukiyqä' ändätqänjuwä iquauqce, he kñuä tiinjä maeyqä pa inä, 'Qu eeqänäni Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä epnuwiqä.' Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kukñuä mitqä naqä ingani, ämaqä kuapänäni tii dpnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dñä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunji imäkätanänggani, Tqä yoqetanä imäkminqueqä.' ²³ Iquauñi, Nyi kimañi tii tumniqeqä. 'Nyi tutqä qäpu henyñqce änyä maqñqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjqä. Huätä upiyä!' "*"

Kukñuä ktqä, ämaqä anjä mätqä hñquaquinqä†

²⁴ "Nyi kukñuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqce, ii tiinjä. Ämaqä kñuä äñguänänjä indqänätä, anji hikä haqeu ämätqä-paniqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqängangutqängga, hiki qua buta äknä, ique a yänänäqñqä kiqätätanji, qua iqä mäpnasqiyäuqä yäniqeqä. ²⁶ I etanji, ämaqä hñqu, Nyaqä kukñuä iu qänaknä miqä imitätqce, ii tiinjä. Ämaqä kñuä mämeqä itä, anjä weä haqeqi ämätqä-paniqä. ²⁷ Itannga piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqängangutqängga, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä" ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä ii qäpu tqannga, ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyä kuapänänjä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätanngqenqä yäunüä naqänänjä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua ämotquaminjuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänjä-qu eä, ämotquakqce.

8

*Jisasi Iqu, wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonjä iunji äväma quveqeqannga, qokä-apäkä kuapänäni, Ique qänaki äwivändqa äquveqäkuwi. ² Inganji ämaqä wänyimänqä-tänjä hñqu Ique äwimeqce, qonjä äwoktäutä ätukqce. "Naqä Iqukiyä. Si äkingangutqce, nyi äñguä nyimäktñqeqä."

³ I tqannga, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, "Nyi änyingiyä. Si äñguä kimänänä" tqannga, maqänänji wänymänqce qäpu eätä, ämaqä iqu äñguä qe imänngqce. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, "Si äkimeqenqce, ämaqeu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hinuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqce qäpu eqenqce, ämaqce, näqñqä iuta hipñqeqä" ätukqce.

Mäkä-iqä iutanjä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä Kapänamänji yängisa peyqannga, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iutanjä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqce. ⁶ "Naqä Iquki, nyaqä wäunüä-nyiyqä hñqu yaqä vqanji, anjä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yänji nñuä itä, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqäüä."

⁷ Kimañi Jisasi Iqu, "Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä" ätukqce.

⁸ E tqannga, ämiqä iqu kimañi, tiinjä ätukqce. "Naqä Iquki, Si nyaqä anjä tängisanqä yapñqce, nyi ämaqä äñguänänjä-qunä hmanjqä. Inji Si kukñuinä tqanngti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqce inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49 * 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † 8:4 Lukä 7:1-10

yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitnqä iquauni, hñque ‘Si uvä’ tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunuä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanğundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, yäunuä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisanä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panä iini, Israitqä dunj, Nyi hinuä mäqunquä itñqeqä. ¹¹ Tiinä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäni mäptqä yapqä ingisatä, mäptqä wiqä ingisanä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähamä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä bñqä quamä pmapnuwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmeñqä atäunuä kinğanä ikqä iquauni, Goti Iqu hiawiqä ingisanqä huätä dowatäniqeqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätunqeqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. Iinjä tquanğa, asänğani ämiqä iqueqä wäunuä imäqä iqu, äñguä qe imänğqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Inğani Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä ingisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimänğangi, iquvanä iu witanği äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävameqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanğani, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkui. Iqu penqä iquau kuknuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänä iquauni äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinjä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hinuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäqanği ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäñi, neqä yaqä huitanä-huitani ämetä, huätä ämamäuqeqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäni Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutangä äqunäqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, “Ne eqä-huänä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ Inğani ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiinjä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanğtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

²⁰ Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täniqä. Yñjä iqua, anä-täniqä. Inäqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

²¹ Itanğa wäunuänqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, nqä apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hinuinä nqänäwqatiyä.”

²² I tquanğani, Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqeqä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunuä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä‡

²³ Kuknuä e ätmbiyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. ²⁴ Qu eqä-huänä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunuä naqänänä hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueni qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. ²⁵ Iinqe

‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60 † 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hänä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe. ‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25

qu äwäpu, Ique ämenä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatnqä iqunä. Yätamakqä neyä.”

²⁶ Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä engiyä?” ätukqe. Itani Iqu yunuä iquesä, eqä iquesä, “Iini miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiysi.

²⁷ Inğanı ämaqä iqua yäunuä ipu, tii ätnğuwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanä änäänğukä? Yunuä iqtä, eqä iqtä, Iqueqä kukñui qätä äwiyqiyuä.”

Ämaqä penqä-tänä hñquaquinyqäS

²⁸ Itani Jisasi Iqu eqä-huänä yätäqä nänğisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. Iqini ämaqä penqä-tänä hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä emiñuwä iuta äpäsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutänğinyinqä, ämaqe huänqä iunı mäwqä imiñuwi. ²⁹ Ique äwimayi, zääqä yänänäqñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäktñqäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etanğı, Si qui nemäktñqä äpinyä?” ³⁰ Yaqueqä kuapänäni kiñä näni ätqäupu, ymisanjä änmiñuwi. ³¹ Itanğa penqä iqua yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si huätä nandawatqanğtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunquä hiñuinä naqänyä!” ätukuwi.

³² I tquanğuwänğa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itani penqä iqua ämaqä iquaquini äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inğisa äpaqukuwi. Inğanı yaqueqä eeqänänä iqua tnänä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huänä bunqä äpäquveqäpiyi, eeqänäni eqä änyuäpätäkqe.

³³ Ämaqä yaqueqä miqä iqua hiñuä e äqumbiyi, zä anä-himqä iunqä äwäpu, iinä timäuqanğqenqätä, itanğa ämaqä penqä-tänä iquaqui äwimakqenqätäni, ämaqe ätukuwi. ³⁴ Itanğa ämaqä anä iutanä eeqänäni, Jisasi Ique wimapñqä äpkuwi. Qu Ique hiñuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetñqä yatñqä yänänäqñqä äwimiñuwi.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänä nñuä-tänä hñque anğua iwimäkkqenqä**

¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu yimba hñque ätkapmäuqe, eqä-huänä yätäqänğisanqä anğumä äwätä, Iqueqä anä-himqä iu ätimäukqe. ² Inğanı ämaqä hñqua, yänä nñuä-tänä hñque, iqueqä yquvanä iunä witanğı Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itani Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänä äqunäqe, nñuä-tänä iqueni tii ätukqe. “Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe hanjuä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä.”

³ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Iqu e tquanğı äwipiysi, quwqä kñuä indqänğqä imnä tiinä indqänğuwı. “Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä iqiya.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänğqenğı näqñqä eätä, tii ätukqe. “He heqä kñuä indqänğqä iutanı, kñuä quvqe sunqä indqänätqänäuä? ⁵ Nyi iqueni, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ ätuätmä imäkmqe, yänänäqñqä-tänunğqä. Itanğa Nyi iqueni, ‘Si ävautnä qanğä uvä’ ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-tänunğqä. Qäquaqu asänäni. ⁶ Inı Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuni suqä quvqe huätä mamäunğiyä-qe, he näqñqä mapñqä änyinğiyä.” E ätuäqetani, yänä nñuä-tänä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, yquvanä ämetnä, tqä anä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tquanğa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hiñuä iinä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunı yänänäqñqä iinä vqanğqenqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenqä†

⁹ Jisasi Iqu anä ique äväma äwätäqänğanı, ämaqä hñqu mbqä motauqä anä iu pmetanğı äqunqge. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinjä iqueqä anä iu buayä änätä pmetanğa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hñquatä, suqä quvqä imäqä kuapänänjä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminjuwi. ¹¹ Parisi hñqua hinuä e äqumbiyi, wäunüänqä ämotquaminqä iquau yatnqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatä, anä änätñqe, äänä etanğiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqge, mäwqä ipnqäuä. Ämaqä yaqä-tänä iquanä upnqäuä. ¹³ Nyi äpqe, ämaqä jänänjä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iinjñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinjä äqänänqge, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwñqe, manyinjä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti äñguä itquapñqä änyinjñqä.’‡

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqä§

¹⁴ Inğanı ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatnqä äwikuwi. “Ii änäänänqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänjuwä iquatä, tääqä yänänänqñqä imäkatunquä diñqä, buayä manqä imäknätanä yakuä äpmetunqueqä. Inäqe ämaqä Si ämotquetqänä iqua, iinjä miqä itqänjuwiqä.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimanı, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metnqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğa, qu äwqä hanjä iuta hipenüä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndanı, huiziqua ique ätuma uwqanğuwänğa, iqueqä käyämaqä iqua inğanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

¹⁶ İtanğa, gquä yäuä hñqu äpkñqge, ämaqä hñqu yuä änyä-hänä hñquesanjä ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asnjä äqiyätäqänğanı änyä-hänä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iqueni qui naqänänjä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiinjä iinänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänä hui yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänä, yaqueqä huiwä yäuä iqueni äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäknänqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänä, qu yaqueqä huiwä hänä iu iquatimepñqäuä. Inji qäquaqu äñguänänqñqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äñguä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kukñuä ii yqänä tuätqätanğa, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonjä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänğa äpäkonğqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanğti, hänä vautñqänänjä.”

¹⁹ Iqu e tqanğa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanı, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänqge. Ii hea ique-iqueni, qanüä yaqä e pmetanğı, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, äñguä nyimänänqiyä” indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyqanğa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinuä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanüä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, äñguä äyä ikimäqänä.” Hea inğata-tinjä, äñguä äpmaka äukqe.

† 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39 * 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

²³ Itanġaŋi Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hġqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapänäni kġuä yänänäqġqä qäkmanätqätanġä äqunġqe. ²⁴ Itanġi Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä iqeä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanġqetani, qu Iqueni tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mäŋgisa huätä dowatqanġuwänġa, Iqu hiqġqä ii witanġqä inġisa äpawäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanġa, ii ävaukqe. ²⁶ Inġi Iqu i imäkqanġqenġe, kukġui hiŋġinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hiġuä pisqä hġquaqui äŋġuä iwimäkkqenġä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanġani, ämaqä hiġuä pisqä hġquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminġiyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanġani, iquaqu Ique wimeqanġiyänġa, Iqu yatġqä äwikqe. “Nätmatqä iinġi, Nyi qäyunä imäkmqenġe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimani iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqeeä” ätukiyi.

²⁹ Itanġi Iqu iquaquiyqä hiġuä iu itmaġiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-pani, nätmatqä iinġi äqemeġiyä” ätukqe. ³⁰ I tquanġa iquaquiyqä hiġui äŋġuä äqänġiyi. Itanġa Jisasi Iqu kukġuä yänänäqġqä tiinġä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenġe, ämaqä hġque awä mätquä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tquanġqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqanġqenġe, ämaqä eeqänänġiu awä ätuäkäminġiyi.

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänġä, kukġuä matqä hġque äŋġuä iwimäkkqenġä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanġiyänġa, qu ämaqä penqä-tänġä, kukġuä matqä hġque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqanġa, ämaqä kukġuä matqä iqu kukġuä tqanġa, ämaqe kġuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täuġi, nätmatqä huitanġä tiinġi, hiġuiqänänġi matimäuqä iminġeqä.” ³⁴ Itanġi Parisi iqua, “Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqġqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunqä huäqä kiinġä äwunminġenġä

³⁵ Jisasi Iqu anä-himqä eeqänänġä iu ikitä, anä aquväqġqä iuġi ämaqeu ämotquetä, Goti Iqunä ämitġqä iunqä kukġuä äŋġui awä ätuäkitä, yaqä huitanġä-huitanġä eeqänänġi äŋġuä iwimäkäkäminġe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanġä äqunätä, iquaunqä huäqä kiinġä äwunminġe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanġi, äwäwa kiinġä ipu, qui imäkmbġqä itqänuwä-pa pmetanġä äqunminġe. ³⁷ E äqunäqetani, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminġä iquaunġi, tiinġä ätukqe. “Wäunüä iuġi, ymisänġä yäuä kuapänä iinä, inġä etanġi ämaqä wäunüä iqe, hmbnänġqä. ³⁸ Iinġe ämaqä wäunüä iqä hänġä hġqua, ymisänġä aquvä ptpġqä dowatätġqä iinġe, he wäunüä Kaniqenyqä tääqä tupġeqä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukġuä awä tuäkiqäpġqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminġä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnġä quvqe huätä ändowätäpu, tänġä-yaqä hiutanġä-huitanġä-tänġä iquau äŋġuä wimäkġpġqä dinqä, yänänäqġqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kukġuä awä tuäkiqäpġqä dowatätġqä 12 iquauqä yoqe, tiinġi. Kiŋganänġi Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanġa känġuequ, Endru iquvi. Itanġi Sepri iqueqä hikġnä iquaqu, Jemisi iquä Jonä iquä. ³⁻⁴ Itanġa Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikġnä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanġä

* 10: Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16

ique, itanğa Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkpnqä väniqnqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunüä imäkpnqä, näqnqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunüänqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalıya pmeqä iquauqä anä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänñiqä mañqä enqä-panä-quai. ⁷ He äwäpu kukñuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepgeqä’ tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñä-yaqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänymänqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämeñuwi, mbqä mäwqä ipu hiñgi ämequwitani, ämaqä iunji, hiñgi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanä äwäpiyänğanı, mbqä-qatä, yquayä qa-mñqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. İi tiñä hitanği. Ämaqä wäunüä iqanğppqä iquauñi, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänüwä iqua buayi äwipñqäuä.

¹¹ He anä-himqä hñque äpaquväpiyänğanı, ämaqä suqä äñguä-tänä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyänğanqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpnqä.

¹² He iqueqä anju äpaquväpiyänğanı, iqi pmamitpqä iquauñi, ‘Goti Hanjuwä Iqu äñguänä emäkänqiyä’ tquäpnqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqanğppqe, hiyaqä kukñuä äñgui, iquatä witäniqeqä. İ etanğqä-qe, qu he etmapñqe aquvänä miqä iqanğppqe, hiqä kukñuä ii iquau yätamäkqä mäwqä da yänqiyä. ¹⁴ Ämaqä hñqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kukñui qätä maeyqä iqanğutqe, he anä-himqä ique ävämepiyänğanı, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukñuä mitäniqänğanı, qokä-apäkä anä-himqä iquesanji iquauqä kimanji hanjä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminüwä iquauqeunji, S aañä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iquauñi, hanjä-iqä wimeninğenqä**

¹⁶ “Nyi endowatqe, tiñjqä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panä iñä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpnqä iqäpnqäuä. İñi he qämakä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, kñuä äñguä ganä indqämbiyi imäkqäpnqä. İñäqe yññä-heeqe, suqä quvqä mimäkqä itqänuwä-pa, he-pqe asä ii iqäpnqeqä. ¹⁷ He ämaqä iquauñi äñguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hiñuä iqñi kukñuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqñqä iunji, täua hitäwipnuwiqä. ¹⁸ Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanä iquauñqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquauñqätä, heñi eyqiyäma upnuwiqä. İnğanı he ämaqä naqä iñä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iquautäñi, kukñuä äñgui awä tupnuwänqeqä. ¹⁹ Qu heñi, kukñuänqä eyqiyäma uwqanğuwänğanı, ‘Ne kukñui, äki tanquatiyä? Ä kimanji, äänä tuanquatiyä?’ kñuä mindqänqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kukñuä tñqänğanı, Goti Hanjuwä Iqu he kukñuä tupñqe, ämetquenyqiyä. ²⁰ İi tiñiqä. Kukñui, hiqä-hiuä matqä ipñqäuä. Hiniqueqä Dñä Äñguä Iqu hiyaqä manjä iuta awä tuänqiyä.

²¹ Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpnqä iñqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. İtanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquauñi-pqe, suqä asitanji itquapnuwiqä. İtanğa ymeqä iqua, kunaqä-kununuau-pqe, mäkä äunäpu asä

† **10:3-4** Näqnqä-tänä kuapänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anä-himqä Karioti iquesanä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6 § **10:15** İpäqäqä 18:16-19:29 * **10:15** Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19

inä ipnuwiqä. ²² He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänäni äwqä quvqä emäqäpnuwiqä. Inäqä qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänqanqä yänjä äqämbu äpnamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqeqä.

²³ Ämaqä anä-himqä hñquesanji quvqä etqueqanqppqe, he ävämepe, anä-himqä hñquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänjä iunji änyä mikiqänqä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

²⁴ Ämaqä näqñqä ämetqänuwä iqua, näqñqä ävätñqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäuä. Itanqä ämaqä wäunüä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäuä. ²⁵ Näqñqä ämetqänuwä iqua, ämotquetñqä iqtänji, asänänjä eänuwi, ii qäyunjqä. Wäunüä imäkätqänuwä iqua, naqä iqtä asänä eänuwi, ii-pqe qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqe, qu 'Iqu dnä quvqä Belsäpulä iqueqä' ätpqe,† iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquauñqe, yoqä quvqänänjä asä inä tñqäuä.

Zä tquenyqä winqenqä?‡

²⁶ He ämaqä iinjä etqueqanqppqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänänji huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Nätmatqä eeqänänji zä äwämitätqe, ämaqe näqñqä hipñqäuä. ²⁷ Kukñuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätñqe, he ätnänjäqi tquäpnqe. Kukñuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hinüä iqi ätqäupu awä tquäpnqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanji, he ze Iquenyqänä iqäpnqeqä. ²⁹ He näqñqeqä. Yñjä wänqä isuaunqe, ämaqe, qu hñjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänjä. Inäqä hiqä Hiniqu, isuaü äñguä ämitäqetani, Iqu hinuinä mäqunquä iqanqutqe, isuaütanjä hmbu qua mänji mapäkñqä inqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinj, he yñjä isuaunji, ämäwqätäunäuä. Hiyaqä dä nyuänjä iunji, Iqu a ae ätäuqeqä. Iinjä etanji he hanjä-iqä emeqanqutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winqanji, Iquenyqä awä-tqenqä§

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iunji, 'Nyi Jisasi Iquesanunjqä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenyqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinüä iqinj, 'Ämaqä tqu, Nqeqä' tumniqeqä. ³³ Itanqä ämaqä hñqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunä manä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenyqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinüä iqinj, 'Ämaqä tqu, Nyitanju manä' tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mäkä eeqäpnänji, mändi kittqiyätñqä äpqqä' kñuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanüä inqä pmetpnuwä diñqe, mäma mapqä, ipäqäyunä äma äpqqä. ³⁵ Nyi tiinjqä äpqqe.

*'Hikñuiqu, kaniqä mäkänqä vqä iñqätä, meqi, känäu mäkänqä vqä iñqätä, hikñueqä apäki, keenqä mäkänqä vqä iñqätä, äpqqä. ³⁶ Itanqä ämaqä hñqueqä käyämaqä iquautanjä hñqua, iqueni himä-wiunqä wipnuwiqä.'**

³⁷ Ämaqä hñqu kaniquenyqätä, känäunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hñqu iqueqä ymeqä qokä iquauñqätä, apäkä iuaunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. ³⁸ Itanqä ämaqä hñqu hanjä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanqutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hänjä-pmeqä äñgui ämäqumuetä, a yänänäqñqä äqätmitätqä iqu, iqueqä hänjä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanji ämaqä Nyinyqä kñuä indqänätä,

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukä 12:2-7 § 10:30-31 Lukä 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6 † 10:38 Lukä 14:26-27

iqueqä hängä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hängä-pmeqä naqä-qakuänäni ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäkqä vqä iqua, kima ängüä mapnuwänqä

⁴⁰ “Ämaqä hñqu, he etmetä ängüänä emäkqanqutqe, iqu Nyi-pqe inä iny-imäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä.

⁴¹ Ämaqä hñque, Goti Iqueqä kukñuinqä hiñuä-tqä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Hiñuä-tqä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängui, hiñuä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeqä. Itanqa ämaqä hñque, ämaqä jänänjä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänjä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängüä, ämaqä jänänjä iquau ävätñqä-pani väniqeqä. ⁴² Itanqani ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tqautanä yoqä naqä-tänjä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäñuä ängüä iutanä kimanä, ämeniqeqä’ naqä-qakuänänjä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä 12 iquauni kukñuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqini äväma, anjä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, ämaqeu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiqiyäueqä aniu äpmeqänqani, iqu wäñuä eeqänänä Kraisi Iqu imäkqanqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiñqä ändowatkqe. ³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiñjä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunqutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimanä, iquaqui tiñjä ätukqe. “Qe nätmatqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiñjä suinyqä. ⁵ ‘Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä ängüä äqänqäuä. Yukä quvqä iqua, qanä ängüä äwqäuä. Wänyimänqä-tänjä iqua, ängüä imänqäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonquwä iqua, angi ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängui qätä äwiyqäuä.’‡ ⁶ Ämaqe, qu Nyi imäkqanqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenyqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanqiyänqa, Jisasi Iqu qokä-apäkä iuni, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anjä avñqä dunqe, squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunüä miqanqqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ⁸ Squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä ängüänänjä yäuqä pmetanqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä ängüä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anjä du pmetñqäuä. ⁹ He squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iñjä sätäti, Nyi tiñjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquauni ämawqätäunä” ätukqe. ¹⁰ “Bukä iuni, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanui tii ätä äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatkänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä,’ ätä äqänänä.*

* 11: Lukä 7:18-23 † 11:3 Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ 11:5 Asayä 35:5-6 § 11:6 Lukä 7:24-35 * 11:10 Malakai 3:1

Kukñuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanji Nyi he naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä eeqänänjä iutani, Jonä asnjä-qäyqä ique ämāwqätäutñqe, aanqeqä. Inäqe Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iqueni ämāwqätäunä” ätukqe.

¹² “Jonä asnjä-qäyqä iqu kukñuä awä ätuminqänğanji, ämaqä yänänäqñqä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iu paqunqenqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Täñğanji qu wäunjuä iinji yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeuñi hanjä-iqä kuapanä ävätqänäuä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänğanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä näqñqe, qu bukä hinuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, ‘*Hinuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä*’ ätätä äqänänqe,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kukñuä iinqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? ¹⁵ He qätä-tänjuenä epiyi, kukñuä iinqe knuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁶ “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiinjuaiqä. Ymeqä ququawä aquvāqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwä-panjä-quaiqä. ¹⁷ ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panjä eäpu, suqä äsque-äsquenyqä mäwinğanjiyi. ¹⁸ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änätä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqe Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä ganqñanğa, qu tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunjui, tiinjä motquapnä. Iqueqä knuä indqänqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä‡

²⁰ I ätuäqetani, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiu äpmeñuwä iquauñi, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä iunji, Iqu wäunjuä ämaqä mimäqñänänjä di kuapanä qäyä imäkkqanji, quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä iminjuwi. ²¹ Iquauñi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiinjä etanjiyä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinji ae pmeqäpñinğä. Quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe äwquatämäupiyitanji, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpñinğä. ²² Iinjinqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninğä atäunjuä ikqeuñi, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänji, ämāwqätäuniqeqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu henji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä bunqä endowätäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-panji, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjqä. ²⁴ Iinjä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninğä atäunjuä ikqeuñi, heyaqä hanjä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeuñi ämāwqätäuniqeqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

²⁵ Inğanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä knuä-tänjä iquauñqä si nätmatqä tä zä äkittqiyenjä-qe, ymeqä dänjä-sua enqä-pa äyä

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

ämotquenyä. Si e imäkqanğnă, Nyi 'änğuiqä' äktqänă. ²⁶ Auă, Apă, Si Tqä-tăuă yeeqä imäkndnğqä dinqä, imäkniqä" ätukqe.

²⁷ Tiinjă-pqä ină ätukqe. "Nqä Apiqu nătmatqä eeqänăni, Nqä hipa tău änjiyqeçä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä năqnqe, aanqeçä. Apiqunănjqä. Ämaqe, Apiquenyqä năqnqe, aanqeçä. Ymeqä Iqută, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetnğqä iquatänă, Apiquenyqä năqnğqä eänăuă" ätukqe. §

²⁸ "Ämaqä wănuă tnănjă ipu, hanjă-iqä ämepu, huiwă hanjă enyätnğqä iquenă, he eeqänănğuenă hapă hitapmqä Nyinyqä ppiyă. ²⁹ Nyi Nqä-năuă äkittqänätmä, ämaqeunj hanjă itquetnqe. Inj, bulumăka iqua nătmatqä eyqiyămapnğqä, ză quavqä hinjă-qo iu guă ämäsăutqănuwă-panjă iinj, he Nyaqä yăpă iqi äpmapu, Nyita năqnğqä meqăpnqeçä. Itanğa he hanjă-iqä naqänănjă mämeqä, hapă pmepnğqăuă.

³⁰ Kuknuă Nyi etmqe, hanjă-iqä naqä mană, he qeiqinyănjă mapnğqăuă" ätukqe.

12

*Sămbatqä hiunji hapă pmeqä iquenyä**

¹ Qănakdanj, Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, Jisasi Iqu kuă-witqä wănuă awă iu qanğ ikăminqe. Inğanj Iqueqä wănuănjqä ämotquaminğqä iqua buayă dă vqanğa, qu kuă-witqä hăukui, ätăkăpu änminjuwi. ² Parisi hnğua hinjă iinjă äqumbiyi, Jisasi Ique tiinjă ätukuwi. "Hinjă qunyă! Suqä Tqä ämaqä wănuănjqä ämotquetqănjă iqua iquwi, hiunji hapă pmeqăngga imăkqenqe, pmua imăknănă."

³ I tqanğuwănjğa, Iqu kima tii ätukqe. "Änănjğă? Hinjuiqănjă neqä awiçu Dewiti iqu, iqueqä ämaqä iquată, buayă dă äpăkombiyi, Dewiti iqu imăkkqenqe, he kuknuă iunj a matăuqä itqănuwătană? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwă Iqueqä anjă yăpă yănjisa äpaquvăqe, bretqä Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqi äwăminqe, iqu, iqueqä ämaqä iquatănjă, ämepu änğuiqä. † Buayă Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqi äwinqe, ämaqe ämepu nğqenqe, pmua imăknănă. Hiqăva-imăkqä iquană ämepu bnğqä ină äwină. ‡ ⁵ Änănjğqăwă? Bukă Mosisi iqu kuknuă-suqenğqä äqăkqä iunji, he kuknuă tă a matăuqä itqănuwătană? Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, hiqăva-imăkqä iqua Goti Hanjuwă Iqueqä hiqăva-imăkqä anjă iu, Sămbatqănjqä suqä ätă äwinğqä iunji ävausăpiyă-qe, Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqinj, qu suqä quvqä mimăkqä itqănjăuă. ⁶ I etanği Nyi he etqänă. Goti Hanjuwă Iqueqä hiqăva-imăkqä anjă ique Ämăwqătăunğqä Hnğq, tăqi äwină.

⁷ Injăqe, Goti Hanjuwă Iqueqä bukă iunji, kuknuă hnğq tiinjă äqănjă.

'He hiqăva imăkătqănuwinqe, manyinjă iqi. He ämaqä iquanjqä qeqä emănjğnguti änğă itquapnğqä änyinjyă.' §

He kuknuă iinjă iqueqä quatinğqä năqnğqä meqä-săpi, he ämaqä suqä quvqä mimăkqä itqănuwă iquanj, hanjă-iqä măvqä iqăpninjă. ⁸ Injă etanği he iqueqä quatinğqä maqnğqä epu, Nyaqä ämaqä iquanj hanjă-iqä hinği ävătqănjă. Nyi iinjă etqe, tiinjă. Ämaqeçä Ymeqä Ekqä Iqu Sămbatqä hiunji hapă pmeqä iunji ämitqänă. Nyi tă qăqunğqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hnğinj quvqä-tănjă hnğue änğă iwimăkkqenğqä**

⁹ Jisasi Iqu iqinj ävăma äwătă, iquaujă anjă aquvăqnğqä yăpă inğisa qe äpaqukqe. ¹⁰ Iqinj, ämaqä hipa hnğinj quvqä-tănjă hnğq äpmaminqe. Inğanj Parisi iqua Jisasi Ique kuknuă mitpnuwă dinqä yatnğqä tiinjă äwikiwi. "Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, ne ämaqä yaqä iquanjă änğă imăkqe, ii änğătană, ä änănjğă?"

§ 11:27 Lukă 10:21-22 * 12: Makă 2:23-28; Lukă 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqăva-imăkqä 25:5-9 § 12:7 Hosiya 6:6 * 12:8 Makă 3:1-6; Lukă 6:6-11

11 Iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji sipsipqä iqu qua hovqä iu äpawitqe, iqu äänä imäkäniciyä? He näqñqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. 12 Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutänqñqeqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa suqä äñguä imäkqe, ii äñguänänijä” ätukqe.

13 I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu hipa jänä i imäkñganğa, hipae, äñguänğisa änyänqä-pa, e inğqe. 14 Inğanji Parisi iqua anjä iu äväma, hñqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinğä hänaqenğä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunjuänğä atäunjuä ikqenğä

15 Jisasi Iqu qu iinjä iqanğuwinqä näqñqä eäqe, anjä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itanji qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanğanji iquautanjä tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu eeqänänjä äñguänä qe iwimäkkqe. 16 Ii iwimäkätäqänğanji, Iqu iqua Iquenyqä kukñuä awä matqä ipñqänä pmua imäkkqe. 17 Suqä e imäkminqe, Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutñqä imäkkqe. Kukñui, tiinjäqä.

18 “Ämaqä tq, Nyaqä wäunjuä imäkkä iqueqä. Nyi ique atäunjuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätñqeqä. Itanğa Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dñä Äñgui, ique wimqänä. Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iunji, iqu suqä jänänijñqä kukñui awä tqüätñqänänjä.

19 Iqu kukñuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätñqänänjä. Inji hänaqä iutanji qokä-apäki, iqu manjä yänänäqñqä tqanğuti qätä mäwiyqä ipñqänänjä.

20 Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanğutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanğutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänänji, suqä quvqä iu ämäwqätäunijqänğanqe, iqu wäunjuä yqänä iqämanğuanğiyä.

21 Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamakqä vätñqä hinuä äqämbu pmeppnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dñä quvqä iquauñqätä‡

22 Hea inğanji qu ämaqä dñä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hinuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inğanji Jisasi Iqu iqueni äñguä imäkqanğa, hinuä äqänätä kukñuä ätkqe. 23 E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunjuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hinuä äqunanä äpmeñquä iqu, qäqutiyä?” ätñguwi.

24 Parisitanjä hñqua kukñuä tä qätä äwipiyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dñä quvqä iquau huätä ändowatätñqe, Iqu Belsäpulä, dñä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqñqä iutanänjñqä.”

25 Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänğä iunji näqñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğpqe, ämaqä iqua qui imäkmbñqäuä. Itanğa ämaqä anjä-himqä hñquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunğanğpqe, yänänäqñqe änä matqäuqä ipñqäuä. 26 Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dñä hñque huätä ändowatätqe, ne näqñqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñgäuä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. 27 He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta dñä quvqä iquau huätä ändowatätñqeqä’ qäyunä tqanğpqe, hiqä ämaqä iqua dñä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqñqä tqeçeta imäkätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hma hitanğqenğä ämetquapñqeqä. 28 I etanğqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

iquesa, dnä quvqä iquau huätä dowatqan̄gundqe, iinqe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.'

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñgan̄gutqe, iqu äänä imäkaniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hiñgi in̄ga meñqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäun̄uä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiun̄qä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvā-qäyqen̄qä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iiñinqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänitā, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqñqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäun̄qiyä. In̄äqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñi änä mämamäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäun̄qiyä. I etan̄gi ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqan̄gutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñi, tñnga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndañä-pqe, mämamäuqä yäniqeqä."

*Zä iquauqä häukuinqätä, ämaqe uqä suqen̄qätä**

³³ "Ämaqe zä hñquenyqä, 'Zä tqi quvqätiyä, äñguänänätiyä' kñuä indqänäpiyän̄gan̄i, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, in̄gan̄i qu näqñqä mapñqä uä. Zä hñqu äñguänänä eän̄qe, kiqä häukuä-pqe, äñguänän̄iqä. In̄äqe zä hñqu quvqä eän̄qe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ In̄i hen̄i, qämäkä quvqä iqua eämakuwänän̄jä eqänän̄änä. He ämaqä quvqä eän̄uwi, kukñuä äñgui äänä tññqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqän̄qä dutan̄jqä. ³⁵ Ämaqä äñguänän̄jä iqua, kñuä äñguänän̄jä indqänäpu, suqä äñguänän̄jä dinä imäkññqä uä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitan̄jä-huitan̄jä indqänäpu, suqä quvqä imäkññqä uä. ³⁶ Itan̄gi Nyi he etqänä. Hiun̄ji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe kukñuä mitäniqän̄gan̄i, Iqu quwqä kukñuä hiñgi ätmitpñqen̄qä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä äñguä tqiki etan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä jänänän̄jukiyqä' ktäniqeqä, ññ si kukñuä quvqä tqiki etan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä quvqukiyqä' ktäniqeqä" ätukqe.

Qu Jisasi Ique, "Ne Sinyqä näqñqä metun̄quä mänätquayä" ätukuwiñqä†

³⁸ Iqu e tqan̄ga, ämaqä kukñuä-suqen̄qä näqñqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiinjä ätukuwi. "Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinjñqä äneñqiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäun̄uä Imäkquki eän̄i, ne 'naqä-qakuä-queqä' kñuä neyätñqe, mänätquayä."

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kiman̄i tiinjä ätukqe. "Qokä-apäkä tñnga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qan̄ä hiñgi qñqä en̄qä-pan̄jä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqe qänaknä miqä-quen̄jqä. He 'Ne Sinyqä näqñqä metun̄quä din̄qä, mänätquayä' ändquwä-qe, Nyi iñi mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiun̄ji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, hämapäkä naqänän̄jä iqueqä äwqä yäpä in̄gisa äpmakqä-pa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inän̄jqä. Hiun̄ji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä in̄gisa pmeñqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänän̄i, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. In̄äqe tñngan̄i, ämaqä Jona ique Ämäwqätäun̄qä Iqu, täqi qäyä pmetan̄gi, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Iiñinqe, hiun̄ji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqän̄gan̄i, ämaqä

Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä tännga äpmejuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpuwiqä. ⁴² Hinuiqänäni apäkä, qua hitujuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kuknuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqe. † Inäqe tänngani Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanji, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänjuwiqä. Iiññqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänngani, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tännga äpmejuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeqä.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämani, anä yejuä dunqä äwäqe, iqu anä hapä pmeqä diñqä qävqä ikiquänqiyä. Itannga hñque mämäqumueqä iäqe, 'Nyi anä hinuiqänä ävämakqä dunqä angu umqänä,' täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anä iqueni siiyä äpipu ängüä imäkepiyä-qe, mäpmetanqä qunänqiyä. ⁴⁵ Iiñä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kinnganänä iqueqä quvqeu ämäwqätäunqiyä. Iquau itmetä, qu anä yäpä yänngisa äpaquväpu pmapñqä. Ämaqä iqu hinuiqänäni iinänänä quvqä äpmaminqä-qe, tänngani aanä quvqä kuapänä pmenqiyä. Suqä quvqä asä iutani, ämaqä quvqä tännga äpmejuwä iquauñi äwimenqiyä" ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä iinä yqänä tuätqätannga, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kuknuä anä tññqä yäpaqä mäñngisa ätqäuminjuwi. ⁴⁷ Itani ämaqä hñqu Iqueni, "Hueqä" ätukqe, "Tqä tnatä tunngukuatä, Sitä kuknuä anä tññqä yäpaqä täñngisa ätqäunäuä." ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäni, tqukuakä?" ⁴⁹ Itani Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau atäunjuä ävätä, "Qätä nyipiyä" ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäni, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpñqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-ñappa, itannga nipaqtänjqä" ätukqe.

13

*Kuknuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäwqenqä**

¹ Hiunji asä qäqueni, Jisasi Iqu anä iu ävämani, yäpaqä mäñngisa äwätä, eqä-huänä Galili iqueqä manä iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetannga, ämaqä kuapänänäni Iquenyqä pqañguwitanji, Iqu yimba hñque ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itani ämaqä eeqänänäni, eqä-huänä manä iqi pämä tqäutänqä, Iqu yimba iu äpme näqñqä äwikqe. ³ Iqu iquauñi kuknuä ktqä ätuätä, näqñqä kuapänänäni äwikqe. Kuknuä ktqä hñqu tiinä ätukqe. "Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqannga, hui hänaqä iqi päknätqe, yññä äpäpu ämambnä. ⁵ Itannga hui qua kuapänä hma etanji, hikä-tänqä qäsä äwitänqä iu päknätqe, qua äñgui äwa itannguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauñqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänqä tqannga, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanji, yäüä hämänä pinqiyä. ⁷ Itannga kuä uwqä hui guä yänqä-tänqä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi ängüä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itannga kuä uwqä hui qua äñguänänä iu päknätqe, kiqä näññqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itannga hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänqenä etanngutqe, kuknuä iinqe knuä äñguänä indqämbiyä" ätukqe.

¹⁰ Qänakndani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatñqä äväpu, "Si qokä-apäkä iquauñi, kuknuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?" ätukuwi.

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21 * 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

¹¹ Iqu kimaŋi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqenqä kukŋuä qakui zä witaŋgqä-qe, he näqŋqä mapŋqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquauŋi, mäwqä itŋqe. ¹² Ii tiinjä etaŋgi. Ämaqä näqŋqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqŋqä kuapänänjä-tänjä-qua hipŋqä iwimäkänä. Iinjä etaŋgqä-qe, ämaqä näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wänqä qu ämeŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Injitaŋi, Nyi ämaqä iquauŋi kukŋuä ktqenä ätuätŋqe. Qu hiŋuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqeŋi, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänä. Iqu pmetanğa äpmamiŋuwä iquauŋqe, tiinjä ätätä äqäkqe.ä.

‘He kukŋuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatiŋqe änyä maŋŋqä hipnuwiqä. He hiŋuä äquŋgua äwäpiyä-qe, nätmätqä hŋquenyqe näŋŋqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näŋŋqä äŋguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänŋqe.ä. Kukŋuä qätä äŋguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänŋqe.ä. Nätmätqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä ipŋqe, quwqä hiŋuä-pqe, ae yämaqundi inŋqe.ä.

Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, Nyinyŋqä anŋumä quvepqanŋpi, ga Nyi iquauŋi äŋguä iwimäkqäminjqä.’†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmätqä imäkqanŋqe hiŋuä äqunäpu, Nyaqä kukŋui qätä änyiyätqänuwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ae emäkqä iŋqe, näqŋqä enä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqänuwu, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänänji hiŋuä quŋqänqä naqänänjä winyätqätanŋgqä-qe, qu hiŋuä mäquŋquä imiŋuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqänuwu, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanŋgqä-qe, qu qätä mäwiyqä imiŋuwiqä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu kukŋuä äpakänä yqänänji, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqŋqä mapŋqä etapqetaŋi, täŋgaŋi kukŋuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunüä iu tnämäuqä-queŋqe, kiqä qakuinŋqä Nyi awä tqanŋgundi, he qätä nyipiyä. ¹⁹ Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqeuŋqä kukŋui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinŋqä näqŋqä mämeqä itqänuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknŋgqä-panä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kŋuä indqänŋqeu hiqanŋqe, huätä maqänä ämotautŋqe. ²⁰ Itaŋga kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknŋgqä ii, tiinjä. Ämaqä kukŋuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä.

²¹ Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapiŋä wänqäpu uwqatätä, yäüä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui mäŋdi kittqiyänä-tpu itqänuwä iqua, ämaqä tqauŋi hanä-iqä äväpu quvqä itqueqanŋguwänŋga, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. ²² Itaŋga kuä uwqä guä yänä-tänjä awä imä äpäknŋgqä ii, tiinjä. Ämaqä kukŋuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmätqä qua täutaŋinŋqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qäpŋqenŋqä kŋuä kuapänä indqänätqänuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuiŋi, suqä iinjä iqu qŋqanä yeqanŋgi, qu suqä jänänjä imäkŋqe, yänänänŋqä mäwqä yänqiyä. ²³ Itaŋga kuä uwqä qua äŋguä iu äpäknŋgqä, ii ämaqä kukŋuä iinjä ique qätä äŋguä äwiyäpu, kiqä quatiŋqä näqŋqä ämetqänuwä iquaiqä. Inji, kukŋuä iqueqä näänŋqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itaŋga hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqe, qätaqä quvqenqä

²⁴ Iqu ämaqeŋi, kukŋuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, ii ämaqä hŋqu iqueqä wäunüä iu kuä uwqä äŋguinä ätnämäwäwqä-panä iinjä. ²⁵ Inäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqäqä witaŋguwänŋga, ämaqä iqueqä himä-wiuŋqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä.

²⁶ Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänŋqe äukŋganŋani,

† 13:15 Asayä 6:9-10

wäunuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. ²⁷ Inğanji iqua äwäpu, ämaqä wäunuä kaniquenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunuä iunji, kuä uwqä änguina ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunuwi, änäänänqäwä?’ ²⁸ Iqu iquau kimanji, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hñqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä. Itanji iqua yatñqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunqenqä äkiñgiyä?’ tupnuwiqä. ²⁹ Inğanji iqu iquauñi kimanji tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänğanji, kuä-witqä itä qäsä hikauñqäuä. ³⁰ Kuä täkqänğanqä, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqänğanji, nyi ämaqä kuä täkpnqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatñä äquqotäupu epiyä. Inğanji he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pnqä wiqä anä iu pnqä hipiyä” tumniqeqä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä hnjuaqiñqä‡

³¹ Iqu kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii zä-guawä§ piikä, ämaqä hñqu iqueqä wäunuä iu vowä ämäutñqä enqä-panä iinñqä. ³² Zä iqueqä piiki, wänqänänä-sua etanji, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqänğanji, nätmätqä huizi wäunuä iu ätqäunqä iquauñi ämäwqätäutanguti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunji yuuwä imäkpñqäuä.”

³³ Itanğa Iqu kukñuä ktqä hñqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii nätmätqä änyuämäuqä enqä-panñqä. Apäkä hui nätmätqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapanä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänji änyuämäutñqä diñqeuä” ätukqe.

Jisasi Iqu kukñuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

³⁴ Kukñuä eeqänänä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukñui ätnänä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. ³⁵ Kukñuä, Goti Iqu hinuä-tqä hñqueqä manä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutñqe, Iqu iinjä imäkmñqe. Ämaqä hinuä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kukñuä ktqe etätmä, nätmätqä qua täu imäkkqänqatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänga awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukñuä ktqä quatiñqä

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanji, anä yäpä ingisa qe äpaqukqe. Itanji Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukñuä ktqä qätaqä quvqä wäunuä iuta äukautñqenqe, Si ne kiqä quatiñqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä änguänänji tnämäwäwqä iqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä änguänänji, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iutanä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänğanji, qua täunji iqueqä yäpakänğanjñqä. Itanğa kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepnqä imäkätqänuwä-pa, qua täunji iqueqä yäpakänğanä-pqe asä iinjä imäkpnuwiqä. ⁴¹ Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanğa, Iqueqänä miqä iutanji, nätmätqä ämaqeugä quuvqä heqiyqä qui iwimäkkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquautänji, eeqänänji huätä mamäupnuwiqä. ⁴² Itanji qu tä naqänänä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, qu kñuä naqänänä äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä

‡ 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanä-ique, 20 kilo iqä ätukqe. † 13:35 Apqä Bukä 78:2

mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Inğanı ämaqä jänänä iqua, iquauqä Kanıqunä ämitnqä yäpä inğisa äpmepu, quwqä huiwitanı mäptqä enqä-pa we hunäniqeqä. ‡ He qätätänuenä epiyi, kuknuä iinqe knuä indqämbiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenqä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunuä iu qua zä äptekuwä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hiñuä äqunäqetani, iqu ‘Nätmatqä iini mbqeuñi ämäwqatäunä’ knuä indqänätä, hiñuä qunämapenä yeenqiyä. Inğanı iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäñi aquvä ämaqiätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iini ae ämeqe, iqu äwätä wäunuä iquenı mbqä inqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, wimñä äñguänäñiqä

⁴⁵ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunuä imäkätä, wimñä äñguänäñiqä qävqä ikitnqä-paniqä. ⁴⁶ Iqu äñguänäñä hñque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäñi aquvä ämaqiätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iini ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, hämapäkä qaqenqä

⁴⁷ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii tiinıqä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanä-huitanä äqupuquwä enqä-paniqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mñqä iunı mangüä mñganğa, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanğa hämapäkä äñguänäñä iquauñi häkiu ämimepu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanğa qua tqueqä hiunñi yäpakänğanı, asä iinänqeqä. Ynaunqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänä iquauqä awä iqi pmetanğuwä iquauñi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itanı qu tä naqänänä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, knuä naqänänä äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itanı Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatnqä tiinä qe äwikqe. “Kuknuä tqauuqä quatinqe, he näqñqä ae ämequwatanä?”

Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetani, tiinä-pqe inä ätukqe. “Iinä etanği ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatanä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenqä näqñqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anä naqä hñqueqä kanıqu enqä-panä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä äñguänäñä pñqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anä-himqä iunı qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwäqe, Iqu kanıqueqä anä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, ämaqä iunı Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kuknuı qätä äwipiyanı, yäunuä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanğa änäänänqäwä, Iqu ämaqä mimäkqänäñi imäkätñqeuä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanğa Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inı Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä känğukuayqä. ⁵⁶ Täqinı Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmeñunä. Inı Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätnğuwı. ⁵⁷ Qu iinä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñğuwı.

‡ 13:43 Deniyäli 12:3 § 13:52 Näqñqä-tänä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kuknuä naqä-qakuinqätiyä, ätkqeqä” ätätqänä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kanıqueqä anä-himqe, Nasäretqä iiyi.

Inganji Iqu iquauni tii ätukqe. “Hinüä-tqä iqua, anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänuae. Etanngqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.”⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätanğä, Iqu wäunüä ämaqä mimäqänäni, kuapanä mimäqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inganji ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunüä imäqanngqenqä tqanğä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunüä-wiyqä iquauni, tiinğä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä. Iqu qua äptekuwa iuta anğumä ävaukqä iqueqä. Iinñqe Iqu yänänäñqä-tänju eä, wäunüä ämaqä mimäqänäni, imäqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñuä iinğä iqueqä quati, tiinñqä. Qänğanäni Heroti iqueqä këta Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminqe. Ii Pilipä ique ävämanji, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiinğä ätuminqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquanngqetanji, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuateqä anju äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqanğqä kñuä wiyqanngqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hinüä-tqä-queqä” kñuä indqänätanğuwinqä, iqu iquaunğä zä äwinğqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä kënai ique ämikqenqä kñuä indqänäpu, iqutä buayä anä anğuwä. Inganji Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminqe. ⁷ Itanğä Heroti iqu iyyqä yeewä iqanngqenqä kiinğä winğanği, kukñuä guä tiinğä ämäsäukqe. “Si nätmätqä äkitanğä äkinğä kinğanği, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinğä etanği apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänğqä vqanği, ii Heroti iqueni tiinğä ätukqe. “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuänji, ätäväpu hevqä iu eqanğpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinğä äwiyäqe, iqueqä äwqe hanğä qäyä vqanği, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqutä buayä anä änminuwä iquauqä hinüä iqi womba metñqe mäwinğanği, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpüyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiqiyäueqä anğä dunğä dowatqanğä, qu Jonä iqueqä hiinüä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuänji hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiyyi, hitqä ii äwikiwi. Ii äma äwätä, kënäu äwikqe. ¹² Iinğä imäqanğuwänğä, iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğä iqua äppiyyi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiyyi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwinqä qätä äwiyäqe, Iqu anğä iunji äväma, yimba ikuapmäutä anğä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğä iquatänä äukuwi. Itanği qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanğä qätä äwipiyyi, qu quwqä anğä-himqä äväma, Iqutä ämimbñqä eqä manğä iu qanğä äukuwi. ¹⁴ Iinğä etanği, Jisasi Iqu iuäqämetäqanğanji, qokä-apäkä kuapanänğä pmetanğä äqunğqe. Iqu iquaunğä huäqä wunğanği, iquautanğä ämaqä tänğä-yaqä iquauni anğüä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanğanji, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğä iqua äpäupiyyi, Jisasi Iqueni tiinğä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiyä. Täqinji qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunji anğä-himqä ämätñğäwänğqä iunğä ymisänğä mbqä ipu bñqä dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimanji, “Qu täqinji sunğä äväma unğqäwä? He hiqä-hiuä ymisänğä wipiyyä” ätukqe.

* **14:** Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9 † **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuänji, iinğä imäkpñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonğqätiyä” tä näqñqä metñqä inğeyi. ‡ **14:12** Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

¹⁷ Iwä, qu Iqueni, “Ne ymisanj kuapanä hmanjqä. Bretqä hipa hnginjtä, hämapäkä hnguaqutänä ämenjunä” ätukuwi.

¹⁸ Inğanj Iqu “Ymisanjä iinj, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanj Iqu ämaqeu, qätaqä iqi quamä pmappjqä ätukqe. Quamä pmeqanquwänga, Iqu bretqä hipa hnginjtä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hinuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikuwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanqa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä änguwu, kuapanänj 5,000. Apäkiutä ymeqetänj, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanjä äukqenqäš

²² Qu iinj qäpu iqanquwänga, Jisasi Iqu wäunquängqä ämotquaminqä iquaunj, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nängisanqä hinuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqeu ae ändowatäqetanj, Iqueqä-kiuänä qoqonjä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätñqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanqa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonjä iu yqänä äpmaminqe. ²⁴ Inäqe yimbae kiinjä nänj ae äwqanqa, yunui himängisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, nängi-tängi ämiminqe. ²⁵ Zä vätnqä qäqiqinj, Jisasi Iqu eqä-huänjä haqeqä iquau wimetñqä äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänjä haqeqi qanjä quvepqanqi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” kñuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, zä-zäaqä, ätkuwi. ²⁷ Itanj maqänänj, Iqu iquaunj ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinjqä.”

²⁸ I tquanqa, Pitä iqu kimanj, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanqutqe, ‘Eqä haqeqi qanjä biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itanj Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanqa Pitä iqu yimba iu ävämanj, eqä-huänjä haqeqi Jisasi Ique wimetñqä äukqe. ³⁰ Itanj yunui yänänäqñqä yqänä qunätqätanqi äqunäqe, iqu zä äwinqge. Ga eqä-huänjä yäpä inqisa quveqetñqänä tii itäqänqanj, zäaqä ätätä tiinjä ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamäqä nyiyä!” ³¹ Maqänänj Jisasi Iqu iqueni a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Kñuä hnguaqunj, sunqä indqänätqänjnyä?” ³² E ätuäqetanj, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanqiyänqa, yunui qäpu qe ämñänqge. ³³ Inğanj ämaqä yimba iu äpmaminuwä iqua, qu Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau ängüä iwimäkkqenqä**

³⁴ Itanqa iqua eqä-huänjä iunj qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. ³⁵ Ämaqä anjä iutanjä iqua Ique hinuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanqi näqñqä epiyi, qu kukñuä anjä qäqiqinjñunqä ändowatkuwi. Itanj qu ämaqä täñä-yaqä-tänjä eeqänänjä iquaunj, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iqueni yatñqä änäänä äväpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä yaqä-tänjä iqua hipae tqä gquä hämänänjä iu qäyä itmaqämbñqä hinuinä qunyä.” Itanj qokä-apäkä inyänä ipiyitanj, qu eeqänänj ängüä imänqguwi.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwui ämäwqätäunqenqä**

¹ Inğanj Parisi hnguatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hnguatä, qu Jerusälemä iu ävämanj, Jisasi Iquenyqä äquveppiyyi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanqikä? Tqä ämaqä wäunquängqä ämotquetqänjä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui

imäkätqänjuwiä. Qu buayä bnqängganji, hipa asñi eqä akiyâ inqä du,† ganä maqñqä, hipa kiyä mätqetä änätqänjuwiä.”

³ Jisasi Iqu iquaunji kimañi tiinjä ätukqe. “Änäñqäwä? Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji ävasäupu, hiqä suqä iunji qänaknä itqänjuwiä. ⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqeqä. ‘Si tqä tñiquetä, tñäwqätä, kukñuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isñqeqä.’‡ Itanğa ‘Ämaqä hñqu kiqä kaniqueñqätä, känäunqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkñqeqä.’§ ⁵⁻⁶ Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tquenjçä. Ämaqä hñqu iqueqä käniquesä känäutäñi, ‘Nätmatqä nyi yätamakqä qemätmä ämenqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqueqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yänqiyä. Suqä iinjä dutañi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mäñdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuätätqänjuä. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjçä! Hinjuätqä Asayä iqu hiqä suqä iinjç, atäunjuä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ ‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, manitänä haqeqä ämamäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe küñä nämä äwinä.

⁹ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quanğä ätätqänä. Inqç, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonä änäuktäutqänjuwi, hinginäwa itqänjuwiqä.”*

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqenqä ätkqe†

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetäñi, qokä-apäkä iquaunji, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä manjä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hinjuä iqinj çiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjçä” ätukqe.

¹² Qänakndañi wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äppiyyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitani, qu äwqä quvqä äwingqenqe, Si näqñqä ae eänätanä, änäandanä?”

¹³ Itañi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu wäunjuätänueqä. Itanğa nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iunji, hukä qäsä äyauniqeqä. ¹⁴ Ämaqä tquaunqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hinjuä pisqä epu, hinjuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänjuwä-paniqä. Hinjuä pisqä hñqu, hinjuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quanğä päkinyyänqinyqä.”

¹⁵ Itañi Pitä iqu Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimañi, “Inji sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjçqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänänji, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etanği nätmatqe, manjä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqänqä iutanjçä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hinjuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjçä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqänqä iutanjçä’ etqe, ii suqä tiinjçqä ätqä. Kñuä indqänqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkänqä iqä, huiwä yanä hingi inqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quanğä-tqä, itanğa hñquaunqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqua ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinj çiyä mätqä imäkätqänä. Itanği ämaqä hñqu hipa asñä maqñqä buayä ängqäqe, suqä iinj, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqe.

† 15:2 Quwqä suqä asñä-qñqe, tiinji. Qu eqä akiyâ inqä ämepu, hipa iu hingi equatembñqäwä. ‡ 15:4 Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § 15:4 Anğumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23

Apäkä Kenanätanä hui quuvqä eqäkqenqä‡

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämanji, anä-himqä Tayätä Saitonätä ämätänqä-tänä inginyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanä iqi äpmaminqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hnqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.

²³ Itanji Iqu iinj, kimanji hui mätquä ikqe. Itanğa Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Iquenji tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätinqä täsiinj, huätä dowatiyä.”

²⁴ Itanji Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamakqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäninjä maqnqä enqä-panä-qua etanqä.”

²⁵ I tquanji äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänä qäqi äpätä, qonä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamakqä nyiyä” ätukqe.

²⁶ Iiyqä kuknui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatunqwe, ii qäyu manä.”

²⁷ Itanji apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqe. “Itanji buayä hitunüä hnjuä, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanqä ipu, ämambnqäuä.”

²⁸ Jisasi Iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimanji tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänänijä. Nätmatqä si äkinqwe, äkimenqiyä.” Asänğanji iiyqä hitqä ii, änguä qe imänqwe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä änguä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anä iunji ävämanji, eqä-huänä Galili manä iunqä äpäquveqäkqe. Iqisanji Iqu qoqonä yätunqä äyätä, iqi äpmaminqwe. ³⁰ Iqu iqi pmetanğa, qokä-apäkä kuapänänji, qu yukä quvqä iquautä, hinuä pisqä iquautä, yukä njuä iquautä, manä matqä iquautä, itanğa ämaqä tänä-yaqä-tänä kuapänänä iquaunji, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänä qäqi pmuatqanqwe, Iqu iquaunji änguä imäkkqe. ³¹ Itanji ämaqe, qu manä matqä iqua kuknuä tqanqä, yukä quvqä iqua änguä imänqanqä, yukä njuä iqua qanä uwqanqä, hinuä pisqä iqua hinuä qänqanqä, hinuä äqunqwe. Hinuä iinjä äqumbiyitanji, qu yäunüä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäS

³² Hiunji hnquaqui-hnqwe ae äpäwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunji, tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunqwe huäqä änunqiyä. Qu Nyitä hiunji hnquaqui-hnqwe äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päknqenqwe, Nyi manyinqä iqiyä” ätukqe.

³³ Iqu e tquanğa, iqua kimanji ätukuwi. “Täqinj anä avqnqä eänqwe, ämaqä kuapänänä tiinjä du ymisanä vatunqäuä dinqwe, ne bretqe ängisa metunqäuäwä?”

³⁴ Itanğa Iqu yatnqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä menäuä?”

Itanji iqua, “Ne bretqe, 7 hnquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenjunä” ätukuwi.

³⁵ I tquanqweänğa Iqu qokä-apäkä iquaunji, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe.

³⁶ Inğanji Iqu bretqetä, hämapakitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änqiuqä” ätuäqe, äkutätä, itanji wäunüanqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itanğanji iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikuwi. ³⁷ Qu eeqänji äwqä änäpäsäpu, iqi änatqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänänji 4,000. Apäkiutä ymeqeutänji, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itanji Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä” ätukuwiñqä**

¹ Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä wäunüä imäkquki etangutqe, si wäunüä ämaqä mimäkqänänä hñqu imäkätinä mänätquayä.”

² Itanji Iqu iquau kimanji, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häñesqä qäyqanğanji, he ‘Qäukui häñesqä äqiyqe, zinjuitäñi mäptqä ängüänä täñqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itanğa zinjuitäñi, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häñesqä imängqenqe, ii yunüä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanjä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä ängüänä ämeñäuä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu täñga imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iinqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä täñga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanjä hiñgi qñqä enqä-panjä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueni qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunüä hui mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, quñi äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauñqätä, Satyusi iquauñqätä, ätkqenqä†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iqua eqä-huänjä-tänjä yätäqängisanqä äukuwi. Iqua qanjä äwäpiyanğanji, bretqe qäsä äma pñenqe, kñuä hui imäukuwi.

⁶ Inğanji, Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he manitä ämäwqätäupu ängüänä mimbiyä.”

⁷ Iqu i tquanğqenqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätnğuwi. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukñuä iinjä ätnminjuwiñqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänäuä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukñuinqätäñi, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñgininänji, ämaqä kuapänänä 5,000 äñguwiñqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itanğa buayä hipa hiñgi eeqä hiñgi hñquaqunänji, ämaqä kuapänänä 4,000 iqua äñguwiñqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Inğanji he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinjinqä maqñqä eänjuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kñuä nyiyqanji maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, ‘He manitä ämäwqätäupu ängüänä mimbiyä’ etqänä” ätukqe. ¹² Qu kukñuä tä qätä äwipiyitanji, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmätqä bretqä änyuämäuqä iinjä mänatqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukñuinqä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu anjä-himqä Sisariya-Pilipai-tänjä ingisanqä äwäqetäñi, Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä äwikqe. “Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kñuä äänä indqänätqänuwäwä? Iqu tqukä?”

¹⁴ I tquanğa iqua kimanji, “Hñqua ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hñqua ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hñqua ‘Järämai iquitiyä, hiñuä-tqä hñququtiyä?’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanğuwänğa, Iqu “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi tqunğä?” ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimanji, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäunüä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänjä Pmeqä-tänjä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itanji Jisasi Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanjä hñqu, kukñuä tä

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21 ‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

si mämäktqueqä iqueqä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä si ämäktqueqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si PitäŞ iqukiyqä. Itanğanı ämaqe, anjä yänänäqñqä hikä haqeqi ämätätqänuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä tqueqä haqeqi pmuatemniqeqä. Itanğanı äpäkonqä iqueqä yänänäqñqe, Nyaqä ämaqä aquväqñqä tquaunı, änä makittqiyqä yänıqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqanjä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmatqe, si qua täunı pmua imäkqanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täunı hiñuinä qunğanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itanı Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunı, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunjuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunı awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inğanı Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunı kukñuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqñı, ämaqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäni, qu hanjä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anğı änyivauqumuatänıqeqä.”

²² Pitä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itanı Jisasi Iqu hiqumuanaä äwiyäqe, Pitä iquenı tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quanjä päknmqä nyimäkñä-panjä iqukiyqä. Si qänakñäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeuqä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inğanı Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänakñä nyivändätñqä wiñğanğutqe, iqueqä äwiñqä eeqänäni, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä huñqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäkñäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmatqä qua täunı eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñğanğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänjä iñı, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iñjä etqäqe, kiqä quati tiñiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Kanıqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepänıqeqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänjä iunı, qu suqä imäkmitpçenqe, kimanı inğa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapäkonqä änä yqänä pmetanğuwänğanı, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panjä-qu pçanğı qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä inğqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpäwqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa känğua Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqñı iquauqä-quwänä äpmaminuwi. ² Iquauqä hiñuä iqısanı, Jisasi Iqueqä huiwi huitanä änyätä, Iqueqä hipenui mäptqä enqä-panjä ätätä, qäki qäpaiqänänjä imänätä we äunğqe. ³ Iunä

Ş 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä. * 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

äqunänunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutäni, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunya kuknuä tätqätangä äqunquwi.

⁴ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyâ. Ne täqi äpmenque, ii änguänäniqä. Inji Si äkingangutqe, nyi ittänä anä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäüä. Hñqu Mosisi iqueqäüä. Itanga hñqu Laisa iqueqäüä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kuknuä änä tätqätanga, qaquvqä wenyä-huñqä hñqu iquauni qe äpatqäkqe. Itani qaquvqä iqueqä yäpä imdani, manä hñqu tiinjä ätukqe. “Tqu Nqä Ymeqä Nyi kuapänä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiinjä itqänänä. He Iqueqä kuknuä qätä wipñqeqä” ätukqe. ⁶ Iqueqä ämaqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiinjä wiñgangi qonä äusäukipu, hipenüi qua bu ekuwi. ⁷ Itani Jisasi Iqu iquatänä qäqiqi äquvepäqe, iquauni itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyâ.” ⁸ Qu ätkimbu hiñuä ämaqunquwi, ämaqä huizi iquaqu aanqä etangi, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänä tqäutangi äqunquwi.

⁹ Itanga qu qoqonä yätuta äpäwipiyanğani, Jisasi Iqu iquauni yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunänuwiñqe, ämaqä hñque mätmqä pambiyä. Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetani ävämetä, anğumä ävauqanğutqänğanğäüä” ätukqe.

¹⁰ I tquanga, iqua Iqueni yatñqä tiinjä äwikiwi. “Laisa iqu tängganä quvepqangi äqunänunä. Inji ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iqua tiini, suñqä ätätqänuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iqueni hiñuiqä wimenqiyäqeuä.’ ”

¹¹ Iqu kimanı, tii ätukqe. “Qu qäyünä ätätqänuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänäni anğumä jänä imäkänqiyä. ¹² Itangi Nyi tiinjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itanga ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitanä-huitanä itquaminuwiqä. Itangi Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutani, asä iinjä menqiyä” ätukqe. ¹³ Iqu iinjä tquangqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnjä quvqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹⁴ Iqua qoqonä yätuta äquveppiyyi, qokä-apäkä kuapänä imänätanğuwä iu äwimakuwi. Inğani ämaqä hñqu Jisasi Iquenqä äpäqe, qonä äusäuepätä tii ätukqe. ¹⁵ “Naqä Iqukiyâ. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänjä etangi, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. ¹⁶ Itanga nyi iqueni, Tqä wänuñanğqä ämotquetqänjä iquaunqä ätuma äpqä-qe, iqua iqueni, äñguä mimäqä iquwiqä” ätukqe.

¹⁷ Kimanı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğä äpmenuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäni, squänğanğqä pmamqäwä? Ä, hesanı hanä-iqä squänğanğqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyâ” ätukqe. ¹⁸ Itani Jisasi Iqu dnjä quvqä ique äkasuwä tquanga, dnjä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanğä, maqänäni ymeqä iqu äñguä qe imänğqe.

¹⁹ Qänakñi wänuñanğqä ämotquaminğqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Ne dnjä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanğikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimanı tiinjä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanä wänğänänäpu etangi, he iinjä änä mimäqä ipñqäüä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä‡ piikä wänğqä isua enqä-panä etanğutqe, he qoqonä tqenı,

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a ‡ 17:20-21 Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinğqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

‘Täqisanji, näñjinqä uvä’ tquanquwängganji, iqu äwänqiyä. He eeqänänjä inji, qeiqinyä imäkpñqäüä.”[§]

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anji ätukqenqä**

²² Jisasi Iqutä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä äqämbiyi, Iqu iquaunji tiinjä ätukqe. “Hea hatnä mäpawqanğa, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenji ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäüä. ²³ Itanji iqua Iquenji pizqä päkpñqäüä. Ga hiunji hñquaqui-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä vauqumuatänqiyä.” Iqua qätä iinjä äwipiyyi, äwqä hanjä kiinjä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkkä anjinqä mbqä vqenqä

²⁴ Qänakñi iqua äwäpu, anä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqinjı Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anä Jerusälemä iu ämätnänqä iinqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkkä anjinqe, mbqä ävätnqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

Itanji iqu anä yäpä yängisa äpaquväqe, kukñuä hui matqängğa, Jisasi Iqu yatñqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitanä-huitanji, tqesa ämotautqänjuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hñquau-mändatanä?”

²⁶ Kimanji iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanğa, Jisasi Iqu iquenji tiinjä ätukqe. “Iñitanji, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänjuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanğqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkkä iinqe, si äwätnä, eqä-huänjä iunji hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kiñganä äpiñä iquenji, si iqueqä manji a hutamakätnä, mbqä hñqu yäpä ingisa witangi qundñqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anjinqe, yeqä-yeuänqä iquau wisñqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuñganqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqeqe?**

¹ Inğanji wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautanji, huizi iquau mipñqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

²⁻³ I tquanquwängğa, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kñuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuqä iqanğpqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñji, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñji, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panä tiinjä hmbi itmetä, äñguänä iwimäkkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinjä nyimäkkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkkqanğqä du hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkkätä quanjä päkñganğutqe, ämaqä iquenji, hanjä-iqä naqänänji wimenä.

[§] **17:20-21** Ämaqä näqnqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiñjiqä. “Dñä quvqä tiinjä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.”

* **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45 * **18:** Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48

Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-ço iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanğpçe, ii hanjä-iqä wänqäpiyqä. Hanjä-iqä ique wimeniqä iqu, tqeñi aanjä naqänänjä ämävqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaçe, qu suqä quvqä du quanjä päkmbñqençe, nätmätqä huitanjä-huitanji wimenä. Inäçe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hanjä-iqä naqänänjä meniqeqä. ⁸ Tqä hipainjä-qe, yukinjä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, tqä huiwitanjä hmbu yuuwä ätäñätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä injä-qae, hñjä-pmeçe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä injä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä. ⁹ Tqä hñui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, hñuä hñqunä äqänänjä, hñjä-pmeçe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, hñuä hñquaqu yqänä qänätanğnä, qu si tä maisquä injä iu ktnämäupnuwiqä. Hñuä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuaüä awä iqisanjä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hñginäwanğeqä’ kñuä miqä pambiyä. Kñuä iquenyqe, he äñguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunjä ymeqä tqauu ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä hñuä iqi ätqäunjäuä.”‡

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñqenqäs

¹² “He kñuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautanjä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonjä iu äpмуatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatñqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, anği itmetqe, inğanji iqueqä yeeqä iinjqe, aanjä naqänänjä yäniqeqä. ¹⁴ Asä iinjä, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu, ymeqä isua enqä-panjä hmbu imatnätä qui imäkñätñqe mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinjä

¹⁵ I ätuätäqänğanji, Iqu kukñuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanğutqe, si iquenyqä äwätnä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kukñuä ätäsinjä, kukñuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kukñui qätä kiyqanğutqe, si tqä näueqä iqueni anğumä itmenjä. ¹⁶ Iqu saqä kukñui qätä makiyqä iqanğutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kukñuä anä tññqe. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kukñuä asänänjä dinä tqanğpçe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* ¹⁷ Itanği iqu iquauqä kukñui qätä mawiyqä iqanğutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñji, iqueqä suqenqä tutñqe. Itanji iqu iquau-pqe qätä mäwiqä iqanğutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeyiqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si iquepçe asä inä itquatñqe.

† 18:6 Makä 9:42-48 ‡ 18:10-11 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiinjä. “Ii tiinjä. Ämaçeüqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanğuwä iquau hñjä iqumuatätñqä äpçe.” § 18:10-11 Lukä 15:3-7 * 18:16 Kukñuä-suqä 19:15

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täunji pmua imäkqanqppqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanqa nätmatqä qua täunji hinuinä qunqanqppqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanqa Nyi kuknuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaqunä-qe, hñquaqui-hñquenä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänqanqppqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iinñqe, ämaqä hesanä qua täutanä hñquaqu, iquaquiyqä knui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wäunuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inqanji Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, ñqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqanqutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä änä imäknmniñqäwä? Hipa hñgini eeqä hñgini hñquaquini, ii äñguätanä?”

²² I tquanqa kimanji, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñgini eeqä eäqe, hñgini hñquaqunä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñga-imäkñga äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, kuknuä ktqä tiinjä etanqiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hñginäwa ämequwi, anqji wipñqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anqji metñqä ipäqiyqanqanji, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma pññqäuä. Iqueqä hñginäwa meqe, mbqä aanjä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Inäqe, iqu kima vätnqe hma etanqutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmatqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipñqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hñginqä hipñqänänjä. Itanqa he mbqä kimanji, iuta mapñqänänjä.’

²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäuä, tii tuänqiyä. ‘Yäa, si nyinyqä huäqä kunqanquti, hinuä äqännä pmayä. Itanqa nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kimanji äktapmqänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunqanqji, iqueni ävquatäwatätä, iqueqä hñginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunuä-wiyqä iqu yäpaqä mäñgisa äpäwäqe, iqueqä wäunuä anä isinyä 10 kina hñginäwa ämotaukqä hñque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiinjuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hñginäwa ämakñä eeqänänji, tänqa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanji wäunuä anä imisiyqä iqu quannä äpäknätä, ‘Yäa, nyinyqä huäqä kunqanquti, hinuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kima ktapmqänä.’ ³⁰ I tquanqanji, kinqanänjä iqu iinñqe mäwinqanqji, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anjä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqje, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanqji äqumbiyi, qu äwqä hanjä winqanquti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanqji äqumbqenqä tupñqäuä. ³² Inqanji ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kinqanänji si zääqä dqanqñä, tqä hñginäwa naqänänjä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änunqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueuä’ tuänqiyä. ³⁴ Itanji iqu äwqä tnänjä winqanquti, ämaqä tänjä-hunqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanqanji, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanqppqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuä tä qäpu ätuäqetani, Iqu qua Galili iuni äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nängisanqä äukqe. ² Itani ämaqä aanjä kuapanänjä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanga iqini, Iqu iquauqä yaqe änguä iwimäkminqe.

³ Itanga Parisi hñqua Ique äwimepu, “Iqu kuknuä quvqä hui natqangutqe, Ique kuknuä mitquanqä” knuä ämapu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Ämaqä hñqu iqueqä äwiñqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iuni, änguätanä, quvqätanä?”

⁴ Kimani, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kuknuä tiinjä a matäuqä itqänuwätanä? Kinğanäni, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkqä Iqu, ämaqe imäkätäqänqani, Iqu qokätä apäkätä imäkkqe qä.*† ⁵ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqe qä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämanyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqenqä, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. Iinjä etangi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqnqeqä” ätukqe.

⁷ E tquanqä, Parisi iqua Iqueni, yatnqä änyä-hänjä hñqu tiinjä äwikuwi. “Inji, Mosisi iqu suqä tiinjä, änäänqä änätapkqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä’ ätätä änätapkqeqä.”

⁸ I tquanquwänqä, Iqu kimani tii ätukqe. “He ämaqä hñgisanä iquendanqä, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hinuinä eqänqeqä. Inäqe kinğanäni suqä täutanä maeqä iminqe. ⁹ Nyi tiinjä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iinjä hñgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, qu kuknuä tä qätä äwipiyyi, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnä täuni qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä.”

¹¹ Itanga Iqu tiinjä ätukqe. “Kuknuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kuknuä ii ämetqä iqu, änguä menqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjäqä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänqatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätangä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanga hñqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä knuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqä§

¹³ Inqani ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winganqä, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inäqe, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanquwänqä, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä, ymeqä täsua enqä-panä iinjä isuaqeqä.” ¹⁵ Itani Iqu ymeqä isuau änguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetani, iqini äväma äukqe.

*Hikñä mbqä kuapä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kuknuä ätkiyinqä**

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 † **19:4** Ipäqäqä 1:27 ‡ **19:5** Ipäqäqä 2:24 § **19:12** Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * **19:15** Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30

16 Hea hñquenji, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iqukiyä. Nyi hññä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imqäwä?”

17 I tquanğa, Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si suqä äñguinjä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänäñi, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Inäqe si hññä hea ique-ique pmeqe matñqä kiñganğutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeunji qänaknä isñqeğä” ätukqe.

18 Inğanji ämaqä iqu yatñqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitaninjä tnyä?”

Kimanji, Iqu “Suqä tiinjä ätnänjqä iquanğa ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkkä iqueni, quanğa mätquä panä.

19 *Tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe.† Itanğa tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänjä qäqiqinjä iquauñqe, asä ii kinyätñqeğä.”‡*

20 Jisasi Iqu i tquanğa, hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänjä täunji, nyi qänaknä itñqeğä. Ga nyi äwanji, nätmätqä äkinqä itqänänä?”

21 Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisñqä kiñganğutqe, tqä nätmätqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmätqä maeqä iquau yanä wisñqeğä. Si iinjä imäkkqanğutqe, qäukuä yätutanä nätmätqä äñguänänjä-tänjukui hisñqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. 22 Hikñä iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, nätmätqä kuapänänjä-tänju etanji, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

23 Iqu ae äväma uwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqupñqe, qeicinyä manä, yänänäqñqeutanä paqupnuwi. 24 Nyi he anğumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä.”

25 Wäunjuänqä ämotquaminqä iqua kukñuä ii qätä äwipiyyi, qu yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanğutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitanji, hññä hea ique-ique pmeqe, tqu meniçiyä?”

26 Itanji Jisasi Iqu iquauñi hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinji änä mimäkkä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänjä imäkätnqe, Yänänäqñqä-tänqeğä.”

27 Inğanji, Pitä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Nenyänqe äänä etanğiwä? Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä. Inji ne nätmätqe, äkitanji metunquäwä?”

28 Itanji Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Hea nätmätqä eeqänänji änyä-hänjä ätimäutqänğanji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänjä-qu eätä, zä-hawä aanä äñguänänjä iu pmeniçeqä. Inğanji he ämaqä Nyi qänaki änyivändänjuwä iquenä-pqe, zä-hawä äñguänänjä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeğä. 29 Itanğa qokä-apäkä Nyaqä yoqenqä knuä indqänäpu, quwqä anjä iutä, kätä-känğuaäkautä, känanyi-känapqautä, kanunjuautä, känäqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänänji, kuapänä 100 inä ämepu, hññä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. 30 Ämaqä tänğa yoqä-tänjä äpmeñuwä iutanji, kuapänänjä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa yoqä maeqä äpmeñuwä iutanji, kuapänänjä hñqua yoqä-tänjä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunjuä iu ipnuwänqä iinjä

† 19:19 Anğumä Itmakqä 20:12-16; Kukñuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkkä 19:18

1 “Nyi kuknuä ämaqä yoqä-tänjä pmapnuwä iquaunqä i etqe, ii tiinjä etangi. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zijuä quaesqänqä 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunuä iu wipñqä, itmewänqiyä. 2 Ämaqä wäunuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäunuä itanä, mbqä huätäkñqä metunqueqä’ tquanquwänqä, ämaqä naqä iqu iquauni, iqueqä wainqä wäunuä iunqä dowatänqiyä. 3-4 Hiunji zinjuitäni 9 klokñga, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hñginäwa tqäutangä äqunäqe, tiinjä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu wäunuä iqanqppqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ 5 I tquanqä, qu upñqäüä. Hiunji quemisqä 12 klokñgatä, äwiyqä 3 klokñgatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä anqä äwätä, suqä asitanjinä imäkänqiyä.

6 Itanji heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hñginäwa pämä tqäutangä äqunäqe, yatñqä tiinjä vänqiyä. ‘Äänä etanqikä? He hiunji tqeñi, wäunuä maeqä hñgi, sunqä tqäunäüä?’ 7 Qu kimanji, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunuä mänätapqä iqueqä’ tupñqäüä. Itanji iqu iquauni, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu, wäunuä nyipiyä’ tuänqiyä.

8 Hiappkä ae äyä wiqanqä, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunuä imäkqä iquau täaqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñanqani, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquauni qänaki wisñänqeqä.’ 9 Ga ämaqä wäunuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpñqä iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. 10 Itanqä ämaqä wäunuä qu-ganä ipäqäpñqä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä menqunä’ kñuä indqänqanqppqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. 11 Qu quwqä mbqä ämepiyä du hinuä äqumbiyi, wäunuä kaniqenji äkasuwä tiinjä tupñqäüä. 12 ‘Ämaqä qänaki ätimäquwä iqua, wäunui wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñä-pani, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunuä tnänqä iqa päqtatänqä, mäptqä-pqä natätñqe, tänqä täsuwänä.’

13 Wäunuä kaniqu qätä iinjä äwiyäqe, ämaqä iquautanä hñqenji tiinjä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyä. Nyi sinji, quvqä miktqueqä iqänä. Tänqä zinjuitäni, ye mbqä huätäkñqenqä “änqiuqä” ätquee. Qäyutanä? 14 Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iquenji mbqä asiqunä wimqänä. 15 I nätmätqä tqä ma, ñqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanqani, ñqä änyinqä iunji, pmua tqu nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquaunji suqä äñguä di iwimäkqanqenqä, si äkasuwä sunqä kmñqiyä?’ tuänqiyä.” 16 Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iinjä, ämaqä tänqä yäpakä äpmeñuwä iqua, hinuiqä pmapnuwiqä. Itanqä ämaqä tänqä hinuiqä äpmeñuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anqumä ätukqenqä**

17 Jisasi Iqu Jerusälemänqä qanä äwätäqänqani, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquaunä ämitmetä, qeiqi tiinjä ätqäuminqä. 18 “Qätä nyipiyä. Tänqani ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäüä. Itanqä iqua Iquenji, kuknuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäüä. 19 Inqani qu Iquenji, ämaqä Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquau-mända wipñqäüä. Ämaqä iinjä iqua, Iquenji ewiiqä kuknuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanqä zä-huätati äuepñqäüä. Itanji hiunji hñquaqui-hñqenqä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anqumä ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatñqä äwikqenqä†

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34 † 20:19 Makä 10:35-45

²⁰ Qänakñi Sepri iqueqä ymeqä ingueqiyqä kånai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tånä iqi qonä äwoktäutä, “Nyi yatñqä hñqu kimqänänjqä” ätukqe.

²¹ Itañi Iqu iini yatñqe, “Si nätmatqä äkitaññqä kingiyä?” ätukqe.

Ii kimañi tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitññganñi, tii ttñqenqä änyññgiyä. Nqä hikñä tquaqu, hñqu saqä hipa ämuangisa pmeqanqa, hñquququ hipa qunamäuqänñgisa pmenññqeqä.”

²² Iqu kima tiinñä ätukqe. “Nätmatqä he yatñqä änyiquwinqe, he änyä maqñqä yqänä enäuä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, † qe-pqä inä nyiññqätanä?”

Itañi iquaqu, “Nñqä. Ye-pqä qäyu änenqea” ätukiyi.

²³ Iqu iquaquini tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe nyiññqeqä. Inäqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäuqänñgisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunñä miqä da imqänä. Nyaqä Apiqu ämaqä hñquaqu atäunñä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä.”

²⁴ Wäunñänqä ämotquaminqä 10 iqua, ingueqi Ique tquanñgiyñqä qätä äwipiyanñi, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqeqä. Ne Israitqä qäyä etanñi huizi iquau miqä iqua, yänñänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunñi, äwinqä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwimäkätqänñäuä. ²⁶ Inäqe, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanñi hiqä ämeyätñqä winñanñgutqe, iqu heqä wäunñä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winñanñgutqe, iqu hiyaqä wäunñä-eyqä hññänñqä-qu pmetñqeqä.

²⁸ Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iini asä inä imäqñiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunñä yätamäkkä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunñä yätamäkkä ävätä, Iqueqä hññä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänñä iquau anñu mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hinñä pisqä hñquaqui äññuä iwimäkkqenqäS

²⁹ Iqua anñä-himqä Jeriko ävämeqanñuwänñga, qokä-apäkä kuapänänñi Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inñanñi ämaqä hinñä pisqä, hänaqä manñä iqi äpmeqäsminñiyä hñquaqu, “Jisasi Iqu qanñä äpñiyä” tqanñä äwiyitanñi, tääqä yänñänäqñqä tiinñä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanñginyä qätä äwipiyanñi, manñä matqä iynñqä yänñänäqñqä ätukuwi. Iinñä qäyä ätquanñuwä-qe, iquaqu aanñä tääqä yänñänäqñqä ätkiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyä. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”

³² Jisasi Iqu qanñä äuminqe, tääqä tqanñginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qenñi, äänä qemäkmqä qenñiyä?”

³³ Itañi iquaqu kimañi, tiinñä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Yeyaqä hinñui äññuä qänenqä yemäktñqä äyenñgiyä.”

³⁴ I tquanñgiyänñga, Iqu iquaquinyqä huäqä wunñanñgi, iquaquiua hinñä iunñi, a qe ämikqe. Maqänänñi, äññuä imänñiyi, hinñuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqä äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inñgisa, yoqä naqä qonñqä-qu enñqä-pa äpekqenñqä**

¹ Itanñga iqua, Jerusälemä-tånä qäqi timäupñqä ipiyänñganñi, qoqonñä Olipä inñgisa anñä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inñganñi Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä

† 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanñä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänñä iuta wimenññqä dinñqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkkä 16:19. S 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

* 21: Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

hñquaqi ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä nängisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänğanı, qe dongi hñqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqutä anä pmetanğinyä, qunıyianğinqyä. İinjä äqunıyiyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hñqu kuknuä hui qesqanğutqe, ga qe tiinjä tqınyyqä. ‘Naqä Iqu iquaqi wäunüä vätnqeä.’ Qe i tqanğisqe, maqänäni iqu hiñuinä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hiñuä-tqä iqueqä manjä iuta ätkqe, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Hiñuä-tqä iqu kuknui tiinjä ätäanqe.

⁵ “Kuknuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hiñuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetñqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, dongi haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu dongi iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡

⁶ İtanğa ämaqä wäunüä imäkqä iquaqı äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinjä imäkkiyi. ⁷ İquaqı dongi känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaqıvqä gquä quäuqe, dongi iquaqıyqä haqeqi eqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ İtanğı ämaqä kuapanäni quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ İtanğı qokä-apäkä Jisasi Ique hiñuiqä äwımamıñuwä iquatä, qänaki äwivändmıñuwä iquatä, tääqä tii ätmıñuwı.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iquenı, Goti Hanjuwä Iqu anğuanänğä iwımäkqiyä. §

Goti Haqä Yätü Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä inğisa peyqanğa, ämaqä anä-himqä iutanä iqua, yäunüä ipiyi, yatñqä hiñginäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi. ¹¹ İtanğanı qokä-apäkä İqutä anä äpmamıñuwı, kima tii qe ätukuwi. “İi Jisasi Iqueqä. Iqu Hiñuä-tqä anä-himqä Nasäretqä qua Galili iutanä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkmiñuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenqä**

¹² İtanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknjä yäpä inğisa äpâyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunüä imäkätqätanğuwä eeqänäni, huätä äpäsäwqatkqe. İtanğa ämaqä mbqä huitanğı tñanğä imäkäpu vätnqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynğä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämaqıvasqiyekqe. ¹³ İinjä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunğı, tiinjä äqänänä.

‘Nyaqä anıñqe, qu “Anğä tääqä dqä anıqä” tñnuwiqä.†

İnğäqe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anğä‡ enqä-panjä imäkätqänäuä.’”

¹⁴ İqu hiqäva-imäkqä anä täknjä yäpä inğisa yqänä äpme, ämaqä hiñuä pisqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wımeqanğuwä iquauñı, anğüä qe imäkqqe.

¹⁵ İtanğı hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, İqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänğı imäkqanğı äqumbiyi, itanğa ymeqe, hiqäva-imäkqä anä täknjä yäpä inğisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanğä äwıpiyi, äwqä quvqä äwiñgqe. ¹⁶ İtanğı qu Jisasi Iquenı, yatñqä tiinjä qe äwikiwi. “Tääqä tä tqanğıwi, Si qätenä äwiyätnä, hiñuinä äqunänğä?”

Kimanı Iqu tii ätukqe. “Auä, itanğı anänänğanğawä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqanğıwäta?

Si ymeqä wänğänänğä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupñqä ämotqetqänıqä.” §

† 21:5 Sayonä, ii anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ 21:5 Sakätıyasi 9:9 § 21:9 Apqä Bukä 118:26

* 21:11 Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † 21:13 Asayä 56:7 ‡ 21:13 Järämai 7:11 § 21:16 Apqä Bukä 8:2

¹⁷ Itanğa Iqu iquau ävämeqe, anä-himqä naqä iunji, yäpaqä mänğisa äwäqe, anä-himqä Betani ätimäütä, heatqä iqueni iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä**

¹⁸ Aanä zinuä matqänggani, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunqä angumä äwätäqänggani, buayänqä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hñqu, hänaqä manjä iqi tqäutangi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä nänqe aanqä, quwqenä nyätangi äqunqce. Itanji Iqu zä-eaqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si häukui angumä maqiyqä isñqinyä.” I tquanğqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäuä qe äpäkqe.

²⁰ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hinjuä iinjä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Änäänğänqäwä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänäni, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nyi heñi naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nqä änyinqe ätimäunqutiyä, matimäuqä yänqutiyä-qe?’ knuä hñquaqu mindqänqä ipu, quuvqe yänänäqñqä heqäpqe, he zä-eaqä tqueni, Nyi imäkkqä-pa asä iinjä imäkpñqäuä. Itanğa he imäkpñqe, iquenyä ma. He qoqonjä tquenjä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäunqiyä. ²² Asä iinjä, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmätqä eeqänänjä he yatñqä äwipqä iunji, ämapñqäuä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqä†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Wäunjuä tä imäkätqäninqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmätqä hñquenyqe, yatñqä inä heyqanğmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunjuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenyqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkminqe, ängisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kukñuä tiinjä qe ätñguwi. “Ne kimanji, ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ²⁶ Inäqe, ne kimanji, ‘Ämaqä iquautanıqä’ ätuatqe, änäänqätiyä? Ämaqe, ‘Jonä iqu hinjuä-tqä iqueqä’ knuä indqänätqänjuwinqe, iquauñqe ne zä äneñqiyä.” ²⁷ E ätmbiyitani, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

Ga Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanğa he knui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänjä hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, tänggani si äwätinä wainqä wäunjuä iyä.’ ²⁹ Itanji ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyinqiyä’ ätuäqe, qänakndani iqu tñänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kukñuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² Inji kaniqueqä äwinqä iu qänaknä itñqe, ymeqä iquaquisanji, äsqutiyä?”

Kimanji hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

Itanji Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänji qäyä ämetqueqanği, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä iminjuwiqä. Itanği ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanjä hinğinäwa ikiqä iuatani, qu iquenyqä quuvqä eqäminjuwiqä. He iunji hinjuä qäyä äqunäpiyä-qe, knuä indqänqe tñänqä mimäkkqä

* 21:17 Makä 11:12-14; 11:20-26 † 21:22 Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä iminjuwiqä. Iinjinqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qanğa hinğinäwa ikiqä iuatäni, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnqä iunqe, qu-ganä hinuiqä hemapnqäüä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquaunqä[‡]

³³ “He kuknuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuunqä hinjuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanğa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kiñä nämqä wänqiyä. ³⁴ Itanğanı guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğanı, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hinğinqä hñquau, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe mapñqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanği iquaunı, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkpñqäüä. ³⁶ Anğını kaniqu wäunjuä-wiyqä kuapänänğä hui inä dowatänqiyä. İnäqe ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, iquaunğä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpñqäüä. ³⁷ Qänakñı iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäüä’ ätätä, iqueni iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ İnäqe, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, hikñuqu äpqanğı äqumbiyı, tii tmbñqäüä. ‘Wäunjuä kaniqueqä hikñuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanı, kanmä nätmatqä eeqänänğı, iqu ämeniqeqä. Iinjinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä metunqueqä’ tmbñqäüä. ³⁹ İnğä ätmbiyı, qu ique a äkiqätäpu, wäunjuä yäpaqä mängisa ätnämäupu, pizqä päkpñqäüä. ⁴⁰ Itanğanı he kñui äänä heyqiyä? Qänakndanı wäunjuä kaniqu äpäqe, wäunjuä ämimitpqä iquaunı suqä äänä iwimäkänqutiyä?” ätukqe.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkpqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquaunı, qui wimäkänqiyä. Itanğa wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisanğä meqänğanı, ymisanğä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänqä iquau, muayänqiyä” ätukuwi.

⁴² İnı, Iqu yatnqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, he a matäuqä itqänjuwätanä? Kuknuä tä, tiinjğä.

Hikä-anğä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunjuä maeqä hinjuinä äqunjuwi, hikä iinjä iqu, anğä quea enğä-panğä, anğä yänänäqñqä imäkpqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkpqiyä. Itanğı ne hinjuä äqunani, ‘Äi, aanğä änguanänğiqä’ äyä ätqunä.§

⁴³ İnğä etanğı, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä inğisanğä uwqänqe, hiyaqä hipa iutanı huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpñqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqı äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hñqueqä haqeqı äpäknätqe, iqueni guipäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁵ I tqunğa, hiqäva-imäkpqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukñui qätä äwipiyı, Iqueä kuknuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä äwqanğı näqnqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqnqä iinjä epiyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hinjuä-tqä hñqueqä” kñuä indqänğanğunwinğä, zä ikuwi.

22

Kuknuä ktqä, ämanğä ymisanğä naqänänğinqä^{*}

¹ Asä qänğanı, Jisasi Iqu kuknuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquaunı tiinjä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enğä-panğä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metnqänğanı, ämaqä ämiqä iqu, ymisanğä

‡ 21:31-32 Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19 § 21:42 Apqä Bukä 118:22-23 * 22: Lukä 14:15-24

naqänänjä imäkänqiyä. ³ Kinğanäni iqu ämaqä hñquauñi, ‘Nyi ymisanjä naqänänjä imäkmqänğanji, he nyitä ymisanjä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanğa hiunji ymisanjä-nqä iqueni, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi, tääqä tuätumapnqä dowatqanğa, qu äpqnqeqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanji iqu wäunjuä imäkqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauñqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisanji näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanjuä änguanänjitä äpäsätanä, nätmätqä eeqänänji näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanjä täunqeqe, ppiyä” tupnqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunjuä imäkqä iqua äupiyi, kukñuä tä iquau tquanğuwänğa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hñginäwa wepnqäüä. Hñqu iqueqä wäunğuwä-anğuwunqä wänqiyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunjuä yätñqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunjuä imäkqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkpñqäüä. ⁷ Iutanji, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänjä wiñğanğuti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauñqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anä-himqeqe tä qäyävänqäüä.

⁸ Inğanji ämiqä iqu, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisanji näwenyä witänğqä-qe, ämaqä nyi tääqä kinğanä ätquäqä iqua, buayä täñqä ppñqeqe, ängüä-qua manä. ⁹ Iinjä etanği, he hänaqä manä eeqänänjä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanğä äqunänjuwä iquau, ämanqä ymisanjä tä hñqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänjä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, ängüä iquautä äwindäpñqä iquauñi, aquvä maqäpnqäüä. Itanji qu äpäpu, ämanqä ymisanjä täu äpmepiyänğanji, anä iunji täptembñqäüä.

¹¹ Inğeqe ämiqä iqu, yäpä inğisa iquau hinjuä qunätñqä äpäyäqeqe, ämaqä hñqu ämanqä gque mipnätanği qunänqiyä. ¹² Iinjä äqunäqeqe, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gque, mipnğa mäyapqä inji, äänä etanğikä?’ Iqu kimanji matqä yänqiyä. ¹³ Itanji ämiqä iqu iqueqä wäunjuä imäkqä iquauñi, tiinjä tuänqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunji hatñä äququätäpu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mängisa tnämäupiyä. Anä hiawiqe, ii kñuä äqiyäpu hiquanjä manğtäsqukuä ämäutqänjuwä ivqä’ tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiinjä etanğiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänjä iquauñi, tääqä ätuätñqeqä. Itanği yäpä inğisa upñqä iinjeqe, Iqu hñqunä-hñqunänji atäunjuä itñqeqä” ätukqeqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä†

¹⁵ Inğanji Parisi iqua äupiyi, “Jisasi Iqueni, kukñuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kñuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqanğutqeqe, äkäpnqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunjuänqä ämotquaminjuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquautä‡ Jisasi Ique tii tupnqä ändowatkuwi. “Ämotqeqä Iquki, ne näqnqä eänunä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqeqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänjä qäyunä-qeqe, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänjä iquautä, yoqä maeqä iquautänji, kukñuä asänänji ätuätqänqiyä. ¹⁷ Inji ne Romätanjä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunqeqe, ii ängüätiyä, quvqätiyä? Si kñuä äänä äkiyänqeqe, ne natiyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanği Iqu iquauqä kñuä indqänqä quvqä iunqeqe näqnqä ae eätä, tiinjä ätukqeqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäüä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänjuwitanjä hñqu, Nyi mändquapiyä.” Inğanji qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu iquauñi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqeqäwä?” ätukqeqe. ²¹ Qu “Sisa iqueqeqä” tquanğuwänğa, Iqu iquau tii ätukqeqe. “Inji, nätmätqä

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquayi. Qu kñui, ‘Mbqä takisi Romätanjä iquau vqeqe, ii ängüiqä’ indqänminjuwi. Parisi iqua, ‘Ii suqä quvqeqä’ kñuä indqänminjuwi.

Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqäque wipnqeçä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipnqeçä.” ²² Qu kuknuä tä qätä äwipiyyi, eämepu, Iqueni äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqeS

²³ Hiunji iqueni Satyusi hnqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä- quae. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaugä ipnqäüä.” Itanı qu Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiinjä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hnqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tnänqe, känguequ apäqñqe ämetä, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁵ Hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hnğuiqua, neyaqä awä iqi äpmamiñuwiqä. Itanğa inğuiquautanı, kätetu apäkä ämeqetanı, äpäkongqeqä. Iqu ymeqä meämeeqänğa äpäkonganı, apäqñqä iñji, känguequ ämakqeqä. ²⁶ Itanı känguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanı kängua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqanı, kängua yäpakä iquenyqäüä. ²⁷ Eeqänğuiqua äpäkonganguwänğa, yäpaki, apäqñqä ii inä äpäkongqeqä. ²⁸ Inji qänakndanji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauganguwänğanji, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimañi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä epu, kuknuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäüä. ³⁰ Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğanji, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänqe, Nyi yatnqä hemqeqä. Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänğqe, he a matäugä itqänuwätanä?”

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.†*

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonguwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanği äwipiyyi, näqñqä Iqu vqanğqenqä yäunjä kiinjä ikuwi.

Kuknuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kuknuä matqä ipnqä imäkqanğqenqä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi. ³⁵ Iquautanä kuknuä-suqenqä näqñqä hnqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatnqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kuknuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itanı Iqu kimañi tii ätukqe. “*‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, knuä indqänğqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kinğuatñqeçä.’S*

³⁸ Kuknuä-suqä tqü, naqä kinğanänjä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä. ³⁹ Itanğa kuknuä-suqä tqueqä tuwä iqinjä iqu, asä tiñiqä. *‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeçä.’** ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kuknuä-suqä tquaqü, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu iquau yatnqä äwikqe. ⁴² “Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä atauñä ikqä Iquenyqe, he knui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itanı qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

§ 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * 22:24 Kuknuä-suqä 25:5 † 22:32 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kuknuä-suqä 6:5 * 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44

⁴³ Iinjä tquanquwängga, Iqu iquauni tii ätukqe. “Inj äänänängqäwä? Dnj Ängüä Iqu Dewiti ique knuä indqängqä vqangi, ga iqu Kraisi Iqueni, ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inj äänänängqä äqäkqäwä?”

⁴⁴ ‘Naqä Hanjuwä Iqu, nqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauni, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatnjinyä” ätkqe qä,’ ätätä äqäkqe qä. ‡

⁴⁵ Inj äänängä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ äänängqä tätqänäuä?” ätukqe. ⁴⁶ Iqu e tquanqa, qu kimanj änä mätquä ikuwi. Hiunji iquesani, qu zä ipu, yatnqä hui inä mäwqä iminjuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukjuinä tqä-quauqä, wa wipiyä”**

¹ Ingani Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä iquautä, kukjuä awä tiinjä ätukqe. ² “Kukjuä-suqenqä näqngqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näqngqä äyä etapätqänäuä. ³ Iinjne, kukjuä eeqänäni qu he hitqanqpe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpnqe qä. Inäqe qu kukjuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwäni qänaknä miqä-qua etangi, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpnqe qä. ⁴ Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manguä ämanyuäpu, ämaqä iquau hanä-iqä ävätqänäuä. Inäqe iquauqä-quwäni, ämaqä hanä-iqä metanquwä iquauni, yätamakqä mäwqä-quaiqä. ⁵ Suqä eeqänängä qu imäkätqänjuwi, ii ämaqe qu hinuä äqumbu yoqä naqä wipnqä iyyqä. Qu tääqä tpnqä ipiyänggani, wäpiqä-qatäwä, naqänängä imäkmbnqäuä. Itani qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapnqä injne, quwqä gquä quäuqä manä iunji, ttiñuä-tänä quäuqe imäkmbnqäuä. ⁶ Ymisänä naqä imäkqänngani, anä ängüäqinyä pmapnqä winyänqiyä. Anä aquväqngqä iunä-pqe, zä-hawä ängüänängä iqinyä pmapnqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqngqä iu pmetanquwängga, ämaqe iquauni, ‘hiunjinganjqä’ tupnqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupnqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hnqunänjqä. Ga he hinquiquenqä hiuänjqä. Iutani, he hnqunä-hnqunäni, huiziqua, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpnqä injne, hinuinä mäqunquä isnqe qä. Oeyä. ⁹ Itanga hiqä Hiniqu Hnqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutani, he ämaqä qua täutanä hnque, ‘Apä-qä’ mätquä pambiyä. ¹⁰ Ga heqä näqngqä etapqe, Kiuänängä Hnqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaque ämitnqä atäunuä ikqä Iquvqä. Iutani he hnqunä-hnqunäni, huiziqua, ‘Näqngqä nätapqä iqukiyqä’ ktpnqä injne, hinuinä mäqunquä isnqe qä. ¹¹ Hesänä ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunuä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hnqu iqueqä yoqe haqeqä mamännganqutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanga ämaqä hnqu iqueqä yoqe mändi äkittqänngqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukjuinä tqä-quau, hanä-iqä wimapnuwängqä†

¹³⁻¹⁴ “Kukjuä-suqenqä näqngqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukjuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiinjnqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuäni yäpä

‡ 22:44 Apqä Bukä 110:1 * 23: Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47 † 23:12 Lukä 11:37-52

ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanjuwä iquauni, hoptäwä äyä ävätqänäuä.‡

¹⁵ Kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-ique, tiinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqängisanä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iñqe, he eqä-huänä ätäutqutänqä iutä, qua hitunquä äwitqutänqä iutä, qanä ikiquenjqä. He iini änguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäknğanqutqänqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuñi ämäwqätäutñqä iwimäkätqänäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

¹⁶ He hiñuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänjuwä-panuenji. He tiinjä ätätqänjuwitanji, hanä-ique emenqiyä. ‘Ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäqä anä iunqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäqä anju äwiñqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. § ¹⁷ He hiñuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäqä anä iu äwiñqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuqeüä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutanji, Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kiñganäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäqä aniyqä. ¹⁸ Ga he tiinjä-pqä ätätqänäuä. ‘Ämaqä hñqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinjqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe, iqu nanuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñinjqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. ¹⁹ He hiñuä pisqä-quenjqä. Nanuä hiqäva-imäqänjqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñqeüä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutanji, Goti Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kiñganäni äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. ²⁰ Iinjqe, ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinjqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinjqätä, nätmätqä eeqänänä haqeqi äwiñqä inqätä, ätqiyä. ²¹ Itanqa ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäqä aninjqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. ²² Itanji ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinjqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

²³ Kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-ique, tiinjqä emenqiyä. He kuknuä-suqä hñquenqä* kñuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanqa andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanji kuknuä-suqä iutanä naqänänä, suqä wänqä iinjä iqueni ämäwqätäunqä tiinjä iquauni, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeuñqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäni, he mimäqä itqänjuwiqä. Änguänäni, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquaunä-pqe qänaknä iqanqppqe, ii änguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pisqä qäyä etanji, huiziquau hänaqä motquapñqä itqänjuwä iquenä, he tiinjä-quenjqä. Ämaqä hñqu quinanuä meqä isua wanä iu witanquti, hiñuä äqunätä huätä ämatnämäutñqä-qe, kametqä wanä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panjä-quenjqä.

‡ **23:13-14** Näqñqä-tänä hñqua tii ätätqänä. Täqini Matiu iqu tiinjä-pqä äqäkqe. “He kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, hanä-ique tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kuknuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquauni, quanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpñqäuä. Iinjqä, hiqä hanä-ique, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäunqeqä.” Makä 12:40 itanqa Lukä 20:47 asänäni ätä äqänänä. § **23:16** Ämaqä inqa äpmaminjuwä iqua, kñuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä änguänänä hñqueqä yoqä-qe, nätmätqä änguänänä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä.

Hipru 6:16 * **23:23** Kuknuä-suqä 14:23

²⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänggisani asñä äñguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanä wiqä ingisani, suqä quwä meqetä, kñuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäni, manguä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hinuä pisqä-qukiyqä. Kinganäni, si eqä-häkä yäpä ingisani asñä äñguänä qäyqanqtqe, ga haqänggisani-pqe asä iinjä timäutñqeqä.

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänggisani, qätäqua äqiyequwä-panuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisani, aanjä äñguänänjä äqunätñä-qe, yäpä ingisani ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmätqä kiyä mätqä eeqänänitä witanqi qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hinuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänjuayqä kñuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä ingisani suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuqetäni, kuapänä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. He hinuä-tqä qänqanä äpäkonguwä iquauqä yänä qua äptekuwiu änyä-hänjä imäkäpu, itanga ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwa iunji ätnänjä imäkäpu äñguänä imäkquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiññä ätätqänäuä. 'Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hinuä-tqä iquau pizqä päkññqe, yätamakqä mäwqä iquaningä' ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iinjä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiññä äyä ämänätqueqäuä. He hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanqi hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätanuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänqanji, he äänä mäwqätäupnuwänqawä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iinjñqe, he qätä nyipiyä. Nyi hinuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä äñguä-tänjä hñquautä, itanga ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäni, henynqä dowatmqänä. Itanqi he hñquauñi pizqä äpäsapu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanga hñquauñi anä aquvänqñqä iunji täuatätäu ipu, anä-himqä hñquenqä päpäwatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etanqi qu ämaqä jänänjä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqä, he kima eeqänänji ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäsatqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iññqe, kiqä kimani hanjä-iqe, qokä-apäkä tänqä äpmeñjuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä henynqä dowatqanqñqä iquauñi, hikä pizqä päsqunenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iinjä etanqñqä-qe, he iññqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae ävämeqanqä, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanga Nyi he tiññä etqänä. Täñgata tiññi, he hinuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndani he kukñui, '*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä pätkätanqñqä Iquenji, Goti Iqu äññgui iwimäkänqiyä*'† ätpqänqanji, he anji hinuä nqämbnuwiqä" ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anji ävämetqätanqanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäkqä anjä iqi mätnätanqñqä iquauñqä tupñqä

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

äwimakuwi. ² Iqu iquauni, kima tiinjä ätukqe. “He anjä eeqänänjä iquauni, hiñuä qumbiyä! Iqua äñguänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatnqä tiinjä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatñi, hea äkñga timäuniqä iinjce, awä natiyä. Si anğumä quveptñinqätä, qua tä qäpu hiäniñqätänji, ‘Tänğa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iinjce, ne hiñqä äkisque qunaninçquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatnqä e vqanğuwänğa, Iqu iquauni, “He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqce, qui emäkqäpnuiqä” ätukqe. ⁵ “Ii tiinjñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Kraisii ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqce, nyi qäqunqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqce, qui iwimäkäqisqäpnuiqä. ⁶ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänjä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danjä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğanji, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iinj ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanñqä. ⁷ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatänji mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatänji mäkä humbnuiqä. Hñqäqinji buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Itanğa hñqäqinji qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä täñä-hunqä ämetqänjuwä-pañi, nätmatqä iinjä iqua ganä timäuniqeqä.

⁹ Hea inğanji, qu heñi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapñqä hi-wipnuwiqä. Hesänä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanğuwitanji, ämaqä eeqänänji, qu henyqä äwqä quvqä wiñguäniqeqä. ¹⁰ Hea inğanji, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänji, quwqä quuvqä heqiyqce qui imäknäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñganğuti, qutanjä hñquauni, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanğa hiñuä-tqä kuapänänji, qu quanğä ätuäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqce, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänjä ätimäutä, ämaqä kuapänänji suqä ämaqeunqä wiñqce ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Injäqe ämaqä hiunji yäpakänğanqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpçqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä. ¹⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä äñguänänji, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanğä qätä ae äwiyqanğuwänğanji, hiunji yäpaki, inğa timäuniqeqä” ätukqe.

¹⁵ “Inji, tiinjñqä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänjä iquenyqä ätätä äqäkqce, nätmatqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iu pämä tqäutanği qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä äñguänä mequänqä.) ¹⁶ E äqumbiyänğanji, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä iunqä zä maqänä uwqäpnqä. ¹⁷ Ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätätqänğanji, iqu iqueqä nätmatqä anjä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunjuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänjä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpçenqce, huäqä kiinjä hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqce, yunjuänğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqce, he Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpnqeqä. ²¹ Itanğa hanjä-iqä inğa timäunice, naqänänjä ämäwqätäuniqeqä. Qua änyä qe ipäqäkqänğatqä täñğa ti täunqce, hanjä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminçqeqä. Qänakndanjä-pqce, tqutä asänänji hñqu-pqce matimäuqä yäniqeqä. ²² Hanjä-iqenqce, Naqä Iqu ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä.

Iqu iinjä mimäqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpäningä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniceqä.

²³ Inğanj ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Nänj äpmenä' etqanqpe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁴ Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunqä' etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäqänänj huiñä-huitañj imäkpnuwiqä. Quanqä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunj, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqä ämaqä huizi, 'Nyi hiñuä-tqä iqunqä' ätäpu, asänänj imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmätqä ii ätimäuninqenqä, Nyi ae äyä etätñqä. ²⁶ Inj ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi Iqu anj avqñqä imä äpmenä,' ä 'Iqu anj yäpä inqisa äpmenä' hitqanqpe, qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁷ Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänj äunätñqäpanji, Iquesañj, we asä iinjä hunäniceqä. Inj ämaqä eeqänänj hiñuä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmätqä äpäkonä pizqä witanqä iunji, yññä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñqpnqäüä.

²⁹ Itanqä, hanj-iqä naqänänj ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänj *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäkñganqwanqä, ga nätmätqä yänänqñqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenä ipnuwiqä.*† ³⁰ Inğanj Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqñqä, qäukuä iu timäuqanqä, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiñuä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänqñqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetñqetä pñanqñ qumbnuwiqä. ³¹ Itanqä häawä naqänänj tqanqä, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manj eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iu, aquvä maqäpnqä dowatäniceqä" ätukqä.

³² "Itanqä he zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñj änyä-hänj inqñqäqä, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqä qäpu eätä, mäptqä dnj hinätñqä, qäqi etanqiyqä. ³³ Asä iinjä, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanqñ äqumbiyänqanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anj hänaqä iu näwe tqäutanqiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inqä pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqwanqä, nätmätqä eeqänänj timäuniceqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäkñnäniceqä. I etanqñ Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniceqä" ätukqä.

³⁶ "Inäqe nätmätqä iinjä äkñqä timäuniqä iñqä, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunqä qäukuä yätutanj iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänünä. Äpiqu Iqueqä-kiuänänqä. ³⁷ Noa iqu pmetanqä, huakä naqänänj ätimäukqä-panj iinjä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänj matimäuqä änä etanqanji, qu ymisanj änapu, eqä änapu, apäkä ämepu, apäkä yanj änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanqanqä imäkqä äumiñuwi. ³⁹ Qu nätmätqä timäutñqä iñqä maqñqä eäpu, iinjä iqa wätqätanqwanqä, huakä naqänänj ätimäutä, ämaqä eeqänänj iinjä iunji pizqä äpäkkqäqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, asä iinjä timäuniceqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquaqu qeeqä wäunüä iu äpmamisiyqä, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñquenj hiñuinä qunäniceqä. ⁴¹ Itanqä apäkä hiuaqu snqumetqä quqowä äqämisiyqä, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñj hiñuinä qunäniceqä. ⁴² Inj hiqä Naqä Iqu äñqä päniqätiyä maqñqä eänuwitanj, he näwenyä imäkñäpu äñqänä mimbiyä.‡

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10 ‡ 24:42 Lukä 12:35-48

⁴³ Itanğa he tiinjä-pqenqä kñuä indqämbiyä. Ämaqä anjä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, 'Iqu heatqä äsqueti pänqutiyä' tä näqnqä ae eätqe, iqu hiñuä äñguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anj qäyäpnasqiyätä, yäpä yängisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he 'Tänğanqe mapqä yänqiyä' kñuä indqänätqätanğuwänğanj, Ämaquaqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqiyä" ätukqe.

⁴⁵ "Wäunjuä-wiyqä, kñuä äñguä äme, kiqä wäunju äñguä imäqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisänä hea qayunänänğa vāniqä iinjqe atäunjuä vāñqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunjuä imitātqä di hiñuä qunğanğanj, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nātmatqä eeqänänj ämitñqenqe, ique atäunjuä vāñqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanğqä-qe, wäunjuä-wiyqä tqe, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' kñuä indqänätä, wäunjuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, itanğa buayätä eqätä ämaqä hiqiyqä imitpqä iquatä änmitātqe, hea hñqueni, iqu maqñqä eätä näwenyä mimäkñqä etanğanj, iqueqä ämaqä naqä iqu anj äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanği äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukñuinä tqä iquatä äpmamitpqä iunqä huätä dowatāniqeqä. Iqi äpmapiyänğanj, kñuä naqänänj äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuiqä" ätukqe.

25

Kukñuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

¹ "Ga Ämaquaqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqänğanj, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänä iuaunqä tiwiqä enqä-panj hiāniqeqä. Ämaqä apäkä metñqä imäkñtätä äpäñqä iqanği, iua iqutä ämimbñqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanä hipa hñginä iua, kñuä maiqe. Itanğa huizi iua, kñuä äñguä meqä iuai. ³ Apäkä kñuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqi-tä anj iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ Inäqe näqnqä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metñqä iqu maqänä mapqanği, iua hiñuä hiqaqänqä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänğanj, tääqe, 'Ämaqä apäkä metñqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbñqä ppiyä' tuāniqeqä. ⁷ Itanj apäkä hitqä iua eeqänänj ivatuwämbiyi, iuaunqä hiqi-tä näwenyä imäkpnuiqä. ⁸ Apäkä maqñqä iua näqnqä iua-mända tii tupnuwiqä. 'Neyaqä hiqi-te esuätñqä iqanği, olipqä eqä aowä hui nātappiyä.' ⁹ Iinjä tquanğuwänğa näqnqä iua kimanj, 'Oeyqä' tupnuwiqä, 'Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquaunqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.' ¹⁰ Itanj apäkä maqñqä iua, eqä mbqä ipñqä uwqanğuwänğa, apäkä metñqä iqu ätimäuqanğa, apäkä näwenyä imäkñmipqä iua, anj yäpä inğisa iqutä anä ymisänä naqänänj bñqä paquvqanğuwänğa, qu qñqanä mäyepnuwiqä. ¹¹ Qänakndanj apäkä hitqä huizi iua äpiyi, tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si äpätnä, qñqanä nauteyä.' ¹² I tquanğuwänğa, iqu kimanj tiinjä tuāniqeqä. 'Nyi henyqe, tutqä qäpu änyä maqñqä eänänä.' "

¹³ Tiwiqä e ätuäqetanj tii ätukqe. "Initanj, hiqä Naqä Iqu äkñgati päniqenqe maqñqä eänuwä-qae, he näwenyä imäkñäpu äñguänä mimbiyä."

*Kukñuä ktqä, wäunjuä-wiyqä mbqä mipñqä iquaunqä**

¹⁴ "Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä miqe, ii tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qanä wätñqä imäkñtätqänğanj, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunj tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nātmatqe miqäpnqä iquauqä hipa iu vāniqeqä. ¹⁵ Iqu wäunjuä-wiyqä iquauqä näqnqenqä iwäsäuqe, ga hñqueni mbqä kuapänä 5,000

* 25:13 Lukä 19:11-27

ävätä, hñqueni iinjänänjä 2,000 ävätä, itanğa yäpakä iqueni 1,000 äväqe, wäniqueqä. ¹⁶ Ae uwqanğa, maqänänji wäunuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunuä imäkätä, mbqä haqeqiñi, 5,000 inä meniyeqä. ¹⁷ Itanğa ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunuä inä imäkäqe, 2,000 inä meniyeqä. ¹⁸ Itanği ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iyeqä ämaqä naqä iyeä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniyeqä.

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqanğanı, ämaqä naqä iqu anğumä äpäqe, iyeqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunuä imäqä iquau tääqä tuätumeniyeqä. ²⁰ Itanğa ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiñjä tuäniyeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknıqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqe' ²¹ Itanği ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniyeqä. 'Si ämaqä anğuki eänä, wäunuä qäyunä imäqqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua anğuanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeñqe' tuäniyeqä.

²² Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiñjä tuäniyeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyiñi 2,000 äyä ändapknıqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqiñi 2,000 inä äyä ämeqe' tuäniyeqä. ²³ Itanği ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniyeqä. 'Si ämaqä anğuki eänä, wäunuä qäyunä imäqqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua anğuanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeñqe' tuäniyeqä.

²⁴ Itanği ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniyeqä. 'Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqe' ²⁵ Si suqä iñjä iquki etanği, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä' tuäniyeqä. ²⁶ I tquanğa, naqä iqu kimanı tiñjä tuänqiyä. 'Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeñi, kiqä näänqe mequkiyqä. ²⁷ Si näqñqä iñjä eänı, nyaqä mbqe, kiqä pñqä wiqä iunı, sunqä pñqä maeqä ikñäwä? Iñä imäkqä-säpi, nyi anğumä äpmqänğanı, nqä mbqä qäyunänitä kiqä haqeqiñitä meqämiñgä.' ²⁸ Itanği wäunuä-wiyqä huizi iquauñi, 'He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänjä iye wipiyä' tuäniyeqä. ²⁹ 'Ii tiñjä etanği. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui anği vqanğa, qu kuapänänjä-tänjä hipnuwiqä. I etanği, ämaqä nätmatqä maeqä eä wänqäpu ämeñuwä iquauñi, nyi anği ämotaumqänä. ³⁰ Itanğa wäunuä-wiyqä quvqä tqueni, he yäpaqä inğisa anjä hiawiqä inğisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiqanjä manğtäsqukuä ämäupu, knuä qäkmangpnuwiqä' tuäniyeqä" ätukqe.

Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu ämaqe iwäsäuniqenqä

³¹ "Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu anğu äpätqänğanı, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä ppnuwiqä. Itanğa Iqu Iyeqä yoqä naqe motquetñqe, ämiqä iyeqä zä-hawä iu pmeniyeqä. ³² Inğanı hueqä-himqä eeqänänjä Iyeqä hiñuä iqi tqäuqanğuwänğa, Iqu iquauñi iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniyeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetñqä-pa, i imäkäniyeqä. ³³ Iqu sipsipqä iquauñi ämuangisa, itanğa meme iquauñi qunamäuqänğisa, mäqäqasäueniyeqä.

³⁴ I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iyeqä hipa ämuangisa tqäutanguwä iquauñi tiñjä tuäniyeqä. 'Nqä Apıqu he anğua emäkätñqä ae etkqe' ³⁵ Iqu nätmatqä anğuanänjä quae änä imäkätäqänğa, henynqä näwenyä imäkekqe, he

mapnqe, Iqunä ämitnqä yäpä tängisa yappiyä. ³⁵ Li tiinjä etanjiyä. Nyi buayä dä pmetanjan, he buayä äyä ändapminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanjan, he eqä äyä ändapminjuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanga, he Nyinji hiqä anä iunqä ändma äuminjuwiqä. ³⁶ Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä äyä ändapminjuwiqä. Nyi yaqä witanjan, he äyä äminyiminjuwiqä. Nyi guä pmetanjan, he äpäpu hinuä äyä ämanqänminjuwiqä' tuäniqeqä.

³⁷ I tquanğa, qokä-apäkä jänänjä iqua kimanji tiinjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä hinuä äkqänätanä, äkngä äktapminquäwä? Si eqä manqä pmetanğnä, eqä äkngä äktapminquäwä? ³⁸ Si ämaqä hueqä-himqä huitanänänjuki äkqänätanä, neqä anä iunqe, äkngä äktma äuminquäwä? Si qäkä maiquki etanğnä, qäkä äkngä äktapminquäwä? ³⁹ Si yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, äpätanä hinuä äkngä ämakqänminquäwä?' tupnuwiqä.

⁴⁰ Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi aanä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmipqe, qu yoqä maeqä qäyä etanğqä-qe, iinji he Nyi nyimäkmijnjuwiqä.'

⁴¹ Inğanji Iqu ämaqä hipa qunamäuqänggisa tqäutanguwä iquau tuäniqeqä. 'Henyqe, Nqä Apiqu, "Qu qui imäkmibnqäuä" ae ätkqeqä. He tä maiusqänänjä äsänqeunqä huätä upuiyä. Tä äsänqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquauunqätä näwenyä äsänä. ⁴² Li tiinjä etanjiyä. Nyi buayä dä pmetanjan, he buayä mändapqä äyä iminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanjan, he eqä mändapqä äyä iminjuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanga, he Nyinji hiqä anä iunqä mändma mäwqä äyä iminjuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä mänyiyätqä äyä iminjuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetanjan, he mäminyqä da äyä iminjuwiqä' tuäniqeqä.

⁴⁴ I tquanğa iqua-pqe kimanji tiinjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä, ä eqä manqä pmetanğnä, ä, hueqä-himqä huitanänänjuki etanğnä, ä qäkä maiquki etanğnä, ä yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, hinuä äkqänätanä yätamakqä makiyqe, äkngä iminquäwä?' tupnuwiqä.

⁴⁵ Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi aanä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquaunji miwimäkkä iminjuwi, iinji he Nyi-pqe mänyimäkkä äyä iminjuwiqä' tuäniqeqä.

⁴⁶ Ämaqä tqua äwäpiyi, hanjä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinjä etanji qokä-apäkä jänänjä iqua, hanjä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä" ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätkuwinqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuä tä eeqänä qäpu ätuäqetani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauinji tiinjä ätukqe. ² "He näqnqä äyuwänä. Hiunji hnquaqu yqänä äwinä. Inğanji hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäuqanjan, qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, mäkä-hunqä iqua zä-huätatä huepnqä wipnuwiqä."

³ Hea asä qänğanji, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä Käyäpasi iqueqä anä iqi aquvä äqängguwi. ⁴ Iqua kuknuä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique maqnqä itmetanä pizqä päsatunqe, äänä imäkatunquäwä?" ätnquwi. ⁵ "Ämaqe hinuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinji, hiunji naqänänänğa mimäkkä yatunqe" ätnquwi.

Apäkä hui, eqä jinanjä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänjiu equatekqenqä†

* 26: Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † 26:5 Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8

⁶ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä[‡] anä iu äpmaminqe. ⁷ Iqu buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, Iqueuä nyuänju equatkqe. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁸ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnänä imäkäpu, “Eqä jinanä-weqe, hinqi qui sunqä imäkqiyä? ⁹ Ii eqä jinanä-weqe, mbqänqä imäkätä, mbqä naqänänä ämetä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau mäwqä sunqä iqiyä?” ätnquwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqä kukñuinqä näqnqä eä, iquauñi tiinjä ätukqe. “He apäkä täsinji, hanä-iqe sunqä vqäuä? Ii suqä änguanänji nyimäkqiyä. ¹¹ Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anänji, hea ique-ique äyä äpmenäüä. Itanji Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. ¹² Apäkä ii ege änjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iinqä näwenyä inyimäkqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänänä iunqä äwäpu, kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä ätuäkipiyänqanji, apäkä täsi inyimäkqenqe awä inä tqäpnqeqä. Inji qu iinqä hui mimäuqä ipñqenqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqäs

¹⁴ Inqanji wäunuä imäkqä 12 iutanä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatñqä tiinjä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmatqe äkitanji dappñqäwä?” Yatñqä vqanqgänqä, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iquenji ämaqä iquau vätnqä, hänaqenqä qävqä yätñqä ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä änguwänqanqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yenuä qo matäuqä bnqä iquauqä hiunji kinqanänä iquenji,[†] wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si hiunji naqänänä Pasopa iutanä buayä dnqe, ne näwenyänji, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Iinjä tquanqwanqä, Iqu tii ätukqe. “He anä-himqä yäpä inqisa äpaquväpu, ämaqä iinjä ique hinuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änanawatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäunuä ikqe, ae qäqiqi quvepqanji, Nyitä Nqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänä Pasopa iutanä ymisanä natunqä, tqä anä iu nanqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tquanqä, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutanä ymisanä näwenyä qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqä ae eqanqä, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisanä bnqä äpmakuwi. ²¹ Qu ymisanä ängmanäpiyänqanji, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesänä hñqu Nyinji, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

²² I tquanqä äwipiyi, äwqä hanä vqanqä, qu hñqunä-hñqunä yatñqä wipñqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätnji, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimanji Iqu tiinjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisanä hñquvqä. ²⁴ Ämaququä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iquenji hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iquenji, känai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäninjñqä” ätukqe.

[‡] 26:6 Saimonä iqu hinjuqänänji wänyimänqä-tänä äpmaminqä etanji, qu iquenji “Wänyimänqueä” ätuminjuwi.

[§] 26:13 Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * 26:16 Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † 26:17 Quväukuä ique-iquenji, Israitqä iqua bretqä yenuä qo matäuqä änäpu hiunji 7 äpmaminjuwi. Hiunji kinqanänä iunji, qu hiunji enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenqä kjuä ämepu buayä naqänänä änninjuwi. Ii hiunji Pasopayi.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätni, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquanğa kimanı, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisanä ängmanäpiyänğa, † Jisasi Iqu Bretqä hnqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunüänqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiyyä.” ²⁷ Itanı Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänäni, eqä tä bnqeqa. ²⁸ Tä Nqä häneqä, he yätamakqä heyätnqä kuknuä guä mäsaunqä iyyä. Ämaqä kuapänänä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutnqe, Nyaqä häneqe, iuanqiyä. ²⁹ Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänä hesä anä naniquanğanqe, Nyi wainqä-eqä anğumni manqä imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetanı, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipä iunqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä§

³¹ Inğanı Jisasi Iqu iquaunı ätukqe. “Tänğa heatqeunı, nätmatqä nyimeqanğutqetanı, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwinqiyä. İi Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. İinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

³² Itanı Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anğı nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

³³ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä kimeqanğutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi iinjä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tqunenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqä’ hnquaqui-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanı wäunüänqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁶ Inğanı, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyyä’ ‡ ätmñuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquaunı tiinjä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näninjä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hiknä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itanı Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanä kiinjä äwikqe. ³⁸ Inğanı Iqu iquaunı, tiinjä qe ätukqe. “Hanä-iqä tqı, Nyaqä qeqä-quuvqä tämni imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe ängüä äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipenıi qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanğutqe, häkä hanä-iqä-tänä tqı huätä mändavä. İnäqe änyinjä Nyaqeunı, qäyä etanğuti, äkinqä Sageunä isñqeqä.”

⁴⁰ İni ae ätuäqetanı, Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä anğı äpäqe, hiqaqä witanğä äqunäqe, Pitä iqueni tii ätukqe. “Änäänänqäwä? He Nyitä anäni, wänqäpu mäminqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä iinjə, he äminyäpu tääqä tupñqeqä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkñqänqä winğanğutqä-qe, huiwi yänänäqñqä maeqeqä” ätukqe.

‡ 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38

* 26:31 Sakätiyasi 13:7 † 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ 26:36 Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinji. ‘Zä-olipqä häukuı quqowä päsqä.’ İi olipqä wäunüä iu, qoqonä Olipä iu äwominqe. § 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; İtkimäqñqä 16:19.

⁴² Iqu anğumä äväma äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, häkä hanjä-iqä-tänjä tqü, huätä mändautnqä etanğutqe, kiqä hanjä-iqe, Tqä äkinğqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itanğa iquaunğqä anğumä äpäqe, iqua hiñuä kukuäñuä wiyqanğı hiqaqä witanğä äqunğqe. ⁴⁴ Iqisanı Iqu iquaunı anğumä ävämanı, tääqä yäpaki, kiñganänjä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndanı Iqu Iqueqä ämaqä iquaunğqä anğü äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwiñuwi, hapä äpmeñauä? Qätä nyipiyä. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquaugä hipa iu wipñqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunğqä iquau äwikqenğä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğanı, Jutasi ämaqä 12 iquautanğä iqu äpkqe. Iqutäni, ämaqä kuapänäni, ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquaunı, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upñqä imäknäpiyanğanı, täkkä-tqä iqu, huiziquaunı tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunğundi, he Iqueni a kiqätñqe.”

⁴⁹ Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, manğawiu kikiyä äwunğqe.

⁵⁰ Itanı Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktñqä äpñi, imäkiyä” ätukqe.

Inğanı ämaqä iqua äppiyi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanğuwänğa, Jisasi Iqueqä ämaqä hñqu, iqueqä ipäqäyunı ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunğä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäkkanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyunı, kiqä anğä iu anğı qupuseyä. Ämaqä ipäqäyunä itä mäkä äumbqä eeqänänğä iqua, ipäqäyunä iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinğqä maqñqä enğä? Nyi Nqä Apique yatñqä vqanğndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquaunı, yätamäkkä nyipñqä ändowätanğiyä. ⁵⁴ Itanğqä-qe Nyi iinğä imäkkanğndqe, kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, qäyunänı äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunı, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenğiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanğuwä iquaunı, Iqu tiinjä ätukqe. “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqanğuwä-pa, Nyipqe, iinğunä etanğä ängiqätqäuä? Hiunı eeqänänğä iunı, Nyi hiqäva-imäkkä anğä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanğanı, inğa manğiqätqä, sunğä itqanğuwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänğä ii, hiñuä-tqä iqua kukñuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäktñqä ätimäuqeğä” ätukqe.

Itanı wäunğanğqä ämotquamınğqä eeqänänğä iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukñuä ämitkqenğä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anğä iunğqä qe ätuma äukuwi. Iqinı, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, ämaqe miqä huiziquatä, aquvä äqambu äpmaminıwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinğä-nänı ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anğä täknğä yäpä inğisa äpaquväqe, “Jisasi Iqueni nätmätqä äkitanı wimenğutiyä” tä, ämayükä-imanğqä iquatä anğä äpme, hiñuä äqunä äpmaminqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkñqä diñqe, quanğä tñqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä

* 26:46 Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 † 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

quvqä hui imäkqänqä qävqä iminjuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quanqä täqisqanquwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpnqä iinqe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakni, ämaqä hñquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätmqänä’ ätkqeqä” ätukiyi.

⁶² I tquanqiyänqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu pämä ätqäuqä, Jisasi Ique yatnqä tiinjä qe äwikqe. “Iquaqu e ätqiysi, änäänqä? Si kima matqä isñqätanä?” ⁶³ Itanqä Jisasi Iqu kukñuä hui matqä ikqe. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuänänjinä nattnqä iinqe, nyi Goti Hänqä äpmenqä Iqueqä yoqä iutanä yatnqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäunjuä äkikqä Iqukitanä?”

⁶⁴ I tquanqä, Jisasi Iqueuä kimani, “Si e ätnji qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndani, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänqä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanqä hinuä qumbnuwiqä. Itanqä Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqañqä, qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqanqä äwiyäqe, äwqä tnänqä winqanqä, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutnqä tqanqä, äyä äwiyänunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natpnqä, ämaqä hñquaunqä qävqä miqä yatunqeqä. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkatunqenqä, he knjuä äänä hiyqiyä?” ätukqe.

I tquanqä qu kimani, “Iqu suqä quvqä-tänqä-qae, äpäkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupiysi, qu Iqueqä himä-hiqumuanqä iu makukuä äqutäupu, aanqä kuapänänqä äpäkmijnjuwi. ⁶⁸ Inqanji iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iquki, hinuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeqä’ ätkqenqä‡

⁶⁹ Asänqanji, Pitä iqu yäpaqä mänqisa, anqä ququawä iqi äpmaminqä. Apäkä wäunjuä imäkqä hui, iqu-tänqä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanqä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷⁰ Itanqä Pitä iqu ämaqä eeqänänqä iquauqä hinuä iqisanji, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändni, nyi maqñqeqä” ätukqe.

⁷¹ Itanji iqu äwäqe, täknqä hävqä iu miqä iquauqä anqä iu ätqäuminqä. Iqinji apäkä wäunjuä imäkqä hui, ique hinuä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetanquwä iquauñi, “Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretqätanqä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷² I tquanqä, Pitä iqu anqumñi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aanqä naqä-qakuänänqä ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maqñqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänqäpnji, ämaqä qäqi ätqäuminjuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmenjuwä iquautanqä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanquwänqä, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Aanqä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maqñqeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanqndqe, Goti Hanjuwä Iqu hanqä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanqä, maqänänji kukutakisqä äkakä qe ätkqe. ⁷⁵ Asä qänqanji, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänqä, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätkqenqä knjuä indqänäqe, yäpaqä mänqisa äwäqe, knjuä naqänänqä äqäkqe.

‡ 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiñqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpnqä kuknuä imäkkuwi. ² İtani qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kinganänä Pailoti† ique wipnqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kuknuä ämitäpu, "Iqu äpäkonänqiyä" tqanğuwi näqnqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anğı äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiñä ätukqe. "Nyi suqä quvqä ae imäkkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkkqä itnqä-queqä."

I tquanğa, qu kimanı, "İi nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä" ätukuwi.

⁵ İtani Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkkqä anğ ingisa ätnämäwanı, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqanğqe.

⁶ Hiqäva-imäkkqä naqä iqua mbqä-hikä iñi ämapiyi, ätkuwi. "Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutanä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkkqä anıtanıtä pnqä qäsä maeqä yatunqueqä." ⁷ İtani qu kuknuä imäkpıyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä qua hñqu, ämaqä kiñä nändanä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ İñinqe, qu "Qua häneqeqä" änyuätmiñuwi, tanga-pqe inä ätqa äwätqanäuä. ⁹⁻¹⁰ İñä etanğı, kuknuä hñqu Goti Iqu hiñuä-tqä Järämai iqueqä manä iu hiñuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. İi tiyi.

"Mbqä hikä kuapänäni 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwänqä ataññä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä quae mbqä ikuwi."§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi tqäutanğa, Pailoti iqu Iqueni yatnqä tiñä qe äwikqe. "Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?"

E tquanğa kimanı, "Si e ätni qeyqä" ätukqe.

¹² İtani hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, "Suqä quvqä iñä-iñä imäkatnqeqä" tuätqätanğuwänğa, Iqu kuknuä hui kimanı, mätquä ikqe. ¹³ İñä etanğı Pailoti iqu Iqueni yatnqä äwikqe. "Änäänğä? Kuknuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyyä injinyä?"

¹⁴ Yatnqä i vqanğa, Jisasi Iqu kimanı mätquä ikqe. İñinqe, Pailoti iqu yäunüä itä, knüä kuapänä indqanğqe.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyanğanı, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hñque atäunüä iqanğuwänğa, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatmiñqeqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväkuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanğ naqänänğä imäkkqä hñqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanğuwänğa, Pailoti iqu iquau yatnqä tiñä qe äwikqe. "Henyyä pätnqä ewewqatmqä diñqe, tquenyqä hiñgiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, 'Kraisı Iqueqä' ätätqanuwä Ique ewewqatmqätanä?" ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwiñqe, Pailoti iqu näqnqä eä, yatnqä i äwikqe.

* 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanğä miqä kinganänğä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinganänğä pmetnqä atäunüä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänğä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmaminuwi. ‡ 27:2 Wäunuinğä 1:18-19 § 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätıyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanğa, iqueqä apäki kuknuä iquenyqä tiinjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänjä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanjä naqänänjä änyiyqiyä. Inji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Inäqe hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqe miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä knuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dawatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupnqä imäkuwi. ²¹ Itanji kiyapqä kiñganänjä iqu, iquaunji yatnqä anğumä, “Ämaqä tquaquisanji, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hiñgiyä?” tquanğa, iqua manji tiinjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeğä.”

²² I tquanğuwänğa, Pailoti iqu yatnqä tii äwikqe. “I etanğutqe, nyi Jisasi, ‘Krais iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enğiyä?”

I tquanğa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iinjä ae ätquanğa, qu aanjä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kuknui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänjä ikutänğanği näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqisa asñä äqänğqe. Iinjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuatñqä iqe, nqä hmanjqä. Ii hiqeğä.”†

²⁵ I tquanğa kimanji, qokä-apäkä eeqänänji, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatänji, qäyä witätñqeğä” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquaunqä hiñuinä qe äqunäwatkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kiñganänjä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anjä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inğanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnmiñuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanğa guä yänätänji äkuiyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänjiu ämuasmäwiyäpu, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuanğisa a ämuätäpu, qonjä äwoktäupu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeğä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwä. ³⁰ Qu quanğä e iwimäkäpiyitanji, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänjiu äpäkmñuwä. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anği äwiyätäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä‡

³² Qu e äwäpiyänğanji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anjä-himqä Sairini iutanjä Saimonä ique hiñuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kuknuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyyi, anjä yoqä Golqueta qunätanğqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinjä, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’ ³⁴ Iqinjä, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasiñqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mänğä-mänğänqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänğqetä iwäsäupu, kikiñä mapñqä häñä ikuwi. ³⁶ Iqi häñä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamakqä vqänqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeğänji, qu kuknuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqiñji, ämaqä äpäsasinyä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kuknuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä. ‡ 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anj äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Si Tqä-täuä yätamäkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etanğutqe, zä-huätatä äunänjitanj, äyaqäsqaŋga biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatäni, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnğuwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziunji hänjä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuäni hänjä miqumuatñqä iqiya. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etanğutqe, ga zä-huätatä äunänqetani, äyaqäsqaŋga pqaŋguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänyä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätñqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiŋanğutqe, täŋga yätamäkqä vätnqänänjqä” ätnğuwi. §

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkoŋqenqä**

⁴⁵ Itanj hiunji quemisqänğanj, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğa, we anji äunğqe.

⁴⁶ Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğanj, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kuknuä quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunya?”

⁴⁷ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kuknuä tä qätä äwipiysi, “Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiya” ätkuwi. ⁴⁸ Itanğa maqänänji, ämaqä qutanä hñqu tnänjä äwäqe, yaanuä hñqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä manğua inğanğa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanğa, huizi iqua Iqueni, “Qaiya” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäkqä ävänqutiyä, mävvqä yänqutiyä? Hinuä äqänänä äpmenä.”

⁵⁰ Inğanj Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä anğumä ätäqe, Iqueqä hindnä-meqe äwquatämäuqe, äpäkoŋqqe. ⁵¹ Asä qänğanj, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hitunjuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñqqe. Itanğa quae yäunjuä-yäunjuä itä, hikä naqä hñqua qe äqiyämisqänğqe. ⁵² Itanj hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iunji, Goti Iqu qñqanä ätäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkoŋguwä hñquau anji ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi, qänakndanj Jisasi Iqu anğumä ävauqanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä Jerusälemä yäpä inğisa äpaqukuwi. Iqini, ämaqä kuapänänjä iqua, iquauñj hinuä äqunğuwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hinuä äqumbu äpmaminuwä iquatä, quwqä ämiqä iquä, qua yäunjuä-yäunjuä iqanğqetä, nätmätqä ätimäuqanğqetä hinuä äqumbiyi, zä kiinjä wiŋanği, tiinjä ätnğuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanğuwänğa, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kinjä qäqiqi ätqäupu, hinuä inä äqunminuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanğqetani, Ique yätamäkqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanj, tä Mäliya anä-himqä Maktälatanä iiyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenyqä kñuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 † 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

⁵⁷ Mäptqä äwitnqä ti pmetanqani, mbqä-tänä hñqu anä-himqä Arämatiya iutanä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatnqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hinuinä nqinyä” ätukqe. I tquanqa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipnqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itani Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä änguanänqä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä ptnqänqä mnä hñqä ätänäkqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iinjä ae eäqe, iqu hikä naqänänqä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä manä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanqä qäqiqi hinuä äqunyinyä äpmaminjiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hinuä äqumbu ätqäuminjuwinqä

⁶² Hiunji nätmätqä Sämbatqä hapä pmeqänqanqä hukiki imäkqä iqu qäpu eäqetani, awinqani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iquä kuknuä tñnqä äukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quanqä-tqä Iqueqä kuknuä hñquenyqä knuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänqani, ‘Hiunji hñquaqui-hñque päwqanqani, Nyi anqumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua ptnqä täunji, hiunji hñquaqui-hñquenänqanqä, qu qñqanä änguanä ptäuepnqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunjuänqä ämotquetnqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunji, ‘Iqu qua iutani anqumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quanqä änyä-hñqä e ätpqe, qu Iqu kuknuä quanqä hinuiqänä ätminqä iunji, ämawqätäupnqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimani Pailoti iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänqä iunji hinuä äqumbu tqäupnqä, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänänqä ptäpnqä hiqä enqä iunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquanqa, iqua Ique qua äptekuwä iunqä äupiyyi, hikä qua hovqä iu ptänätanqä iqueni hiqñqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hinuä äqumbu tqäutpnqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anji ävaukqenqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqa, hiunji kinqanänqä iqueni, mäptqä timäutnqä qäqä etanqa, Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwä hinuä qunyyinqä qe äpkiiyi. ² I pätqätanqiyänqä maqänänji, ekä naqänänqä hñqu ikqe. Ii tiinjä etanqiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmaminqe. ³ Enätqä iquesani we nyuauä iqäqä enqä-panä äunqqe. Itanqa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hinuä äqumbu ätqäuminjuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunjuä-yäunjuä ipu, ämaqä ae äpäkonquwä enqä-panä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanqiyänqä, enätqä iqu iuaquini ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqnqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepqinyqä. ⁶ Iqu hinuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwinqeu qunyyänqä binyqä. ⁷ Itanqa qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquetnqä iquau tiinjä suinyqä. ‘Iqu qua äptekuwä iutani ae ävauqeqä. Tiinjä-pqä inänjqä. Iqu henji hinuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hinui, iu qumbnqäuä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kuknuä tä hitmqä äquvepqeqä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiinjä äwinqä-qe, yeeqä naqänänqä ikiyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämanji, Iqueqä ämaqä iquau suiynqä tnänqä qe äukiyyi. ⁹ Hänäqä awä iqini, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Zinuitänjqä” ätukqe. Itani iuaqu Iqu-tänqä qäqiqi äwiyyi,

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

Iqueqä yukiu a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiyi. ¹⁰ Inğanji Jisasi Iqu iuaqui tiinjä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hinuä nqämbnqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kuknuinqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätanqiyänqä, mäkä-iqä, hinuä äqumbu ätqäuminuwa iutanjä hnqua, Jerusälemä yäpä ingisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänjä i timäuqanqenqä ätukuwi. ¹² Itanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kuknuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänjä äwäpu, tii ätukuwi. ¹³ “He tiinjä tquäpnqe. ‘Iqueqä wäunuanqä ämotquetnqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqäqä witaunqä, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’ ¹⁴ Itanqä kiyapqä kinqanänjä iqu kuknuä tä qätä wiyqanqä, hanjä-iqä memeqä yätnqä, ne iquenji kuknuä hanuä ätuätanä imäkatunqeqä” ätukuwi.

¹⁵ Itanji mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanji, qu kuknuä tä ätqä äpätqänjuwi, tänqä täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Inğanji Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanjä äwäpu, qoqonjä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinji qu Ique hinuä äqumbiyi, qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäqe qutanjä hnqua Iquenqe, knuä hnquaqu indqänminjuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquaunji tiinjä ätukqe. “Nätmatqä eeqänänjä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqnqetä ändapqeqä. ¹⁹ Iinjqe, he hueqä-himqä eeqänänjä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipnqä motquapiyä. He iquaunji, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dnjä Ängüä Iqueqä yoqeu, asnjä qäpnqeqä. ²⁰ Itanqä qu qänaknä ipnqä dinqe, kuknuä eeqänänjä Nyi ‘Iinjä-iinjä imäkpnuwänqeqä’ etqäqe, he ämotqeqäpnqeqä.

Kuknuä tiinjinqä knuä metpnqänännyä. Qua tqu qäpu heniqenqe, Nyi hiunji eeqänänji, hesä anä pmetmqänä” ätukqe.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kinganänä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänä, iquvi. Bukä tquenji, ne hinuä tiinjä äqunätqänu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänä-qu eä, wänuä äki-äkitani Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänqani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänu. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänäni, Iqu wänuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänäni, miqä iminqe. Kinganäni Makä iqu tiwiqe, Jonä asnä-qäyqä iqueqä wänuinqätä, Jisasi iqu asnä ämakqeuñqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeuñqätä ikqe. Qänakni ne hinuä tiinjä, äqunätqänu. Jisasi Iqu, ämaqe hanä-iqä huitanä-huitanä metqätanquwinqe, qeqä äwutätä, qunji ämotquaminqe. Iqu wänuä ipäqäkqänqani, wänuänqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä eminuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakni ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenji hanä-iqä kuapänäni äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anji vaukqenqä ikqe.

*Jonä asnä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuänjiyi. ² Itanqani Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä. ³ Ämaqä hñqu anä avqñqä näunda manä yänänäqñqä tii ätätqäuä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanqa hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iinjä etanji Jonä iqu anä avqñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asnä äqiyätä, qokä-apäkä iunji, kuknuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinjqe, heqä knuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asnä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanqani ämaqä, qua Jutiyatanä kuapänänjitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänqa, Jonä iqu eqä Jotänäni, asnä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisanji, awikäta wiyä-mäknuä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanqani iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänä Iquvi. Nyi Iqutä asänänä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsänänqje, huätä ewamqe, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asni, qanyä eqetanä eqiyätñqje. Mä Iqu asni, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniqeqä” ätuminqe.

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asnjä äwqäkqenqä‡

⁹ Qu iinjä itqätanġuwänġani, Jisasi Iqu anjä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanġa, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asnjä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunġa äpeyätäqänġani, Iqu qäukuä qnqanä hutänġanġi äqunġqe. Qnqanä äütänäqe, Dnjä Änġuä Iqu, Iquenyinqä ynġä-heeqä enqä-panä pqanġi äqunġqe. ¹¹ Inġani kuknuä qäukuä haqä yätutanġi, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyinqä aanä kuapänä änyinätqänä” tqanġi äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminġenqä§

¹² Inġa qänġani, Dnjä Änġuä Iqu, Jisasi Iqueni anjä avqinqä dunqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämni, hiunġi 40 äpmakqe. Iqu hiunġi e pmetanġani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätġqä yamwiqä äwiminġe. Ynġätänä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanġi, enätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunġi wäunjuä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanġa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kuknuä we-hunqä-tänġinqä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kuknuä ätätä ekqe, tä qänġa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä knjuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kuknuä anġuä we-hunqä-tänä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hnquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänä Galili manä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Inġueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanġinyä äqunäqe, Iqu inġueqiñi, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqġqä äqesapätmä, itanġa ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tquanġanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanġa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanġinyä äwimakqe. ²⁰ Iqu inġueqiñi iqi äwimetä, tääqä tquanġa, iquaqu kaniquesä, itanġa ämaqä mbqänqä wäunjuä anä iminjuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dnjä quvqä-tänä hnquenyinqä‡

²¹ Iqua anjä-himqä Kapänamä yäpä inġisa ekuwi. Itanġa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqä inġani, Goti Iqueä kuknui, anjä aquväqġqä iuta näqġqä äwikqe. ²² Iqueä kuknui, qokä-apäki qätä huitanänänä äwipiyyi, knjuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqġqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänä-qu ätqiyä” ätnġuwi. ²³ Inġani, ämaqä dnjä quvqä-tänä anjä aquväqġqä yänġisa äpmaminqä hnqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäktġqäwä? Si ne qui nemäktġqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqġqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanġa, Jisasi Iqu, dnjä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätġqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesanġi, tänggisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanġani, dnjä quvqä iqu, ämaqä iqueni vänyqä yänänäqġqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesanġi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Iinjä timäuqanġqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyyä? Iqu yänänäqġqä-tänä-qu eä, kuknui, änyä-hänä huitanä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnjä quvqä-pqä dunġi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanġqe, qu Ique qätä äwiyqäuä”

‡ 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15
† 1:15 Matiu 4:18-22 ‡ 1:20 Lukä 4:31-37

ätnguwı. ²⁸ Itanı kuknuä Jisasi Iquenyqä, “İi iqiya” ätnäkiqanğuwıtanı, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwıkuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqäS

²⁹ Qu anä aquväqñqä iuta ätimäwanı, Saimonä, Endru gueqiyqä anıunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi. ³⁰ Qu Jisasi Iquenı, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täñä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanğı äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täñä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii qunı, ymisanä häkiyä äyäwqıkkqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanı, ämaqä täñä-yaqä-tänä, nñ ämaqä dnä quvqä huitanä-huitanä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inğanı ämaqä anä-himqä iutanı, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inğanı, täñä-yaqä-tänä iquaunı, Iqu ängüä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquaunı, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutanı, qu Ique kuknuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquaunı, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zinuä matqä, hea yqänä wıtanğanı, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatanı, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwımapiyi, “Ämaqä eeqänanı, Sinyñqä qävqä ikitqänäuä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänänäyä” ätukqe. ³⁹ İñä etanğı, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kuknui awä ätuätä, dnä quvqeunı, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänä hñqu, Jisasi Ique äwımeqe, qonä äwoktäutä, “İyää! Jisasi Iquki, yätamäkkä nyisñqä kiñanğutqe, nyi ängüä nyimäktñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinä wunğanğı, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäkkä kimqä iqe, si ängüä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänyimänqe äsätä, ängüä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iquenı maqänä ändowatätä, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquauñı, Nyi tä ikimäkkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkkä iquenyñqänä äwätnä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si ängüä ikimäkkqanğä enıñqe, Mosisi iqu, ‘İi imäkpıyä!’ ätätä† ekqä-pa, hiqäva qänäyä. İñä iqanğnä dutanı, ämaqä eeqänanı sinyñqe, ‘Iqueqä täñä-yaqe qäpu egeqä’ knüä wiyätñqänänäyä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanğı, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenqä awä ätuäkäminqe. İutanı Jisasi Iqu anä-himqeunı mikiqä, anä avqñqä imä äpmaminqe. İi qäyä etanğı, ämaqä inğı-inğisa ätimäupu, iqi äwımaminıwi.

2

*Ämaqä täñä-yaqä nñuä-tänä iquenyñqä**

¹ Hiunji hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anğumä äukqe. Itanğa ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi anğı ätimäuqıyä” tqanğä äwıkuwi. ² İñi ämaqä kuapänanı,

Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunji näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqini kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inğanji Iqu qunji, Goti Iqueä kuknui awä ätukqe.

³ Itanga, ämaqä hñquaqu-hñquaquinä hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä hñque, Iquenyqä isuänä äqänğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etangä, Jisasi Iquenyqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetangqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänju yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänquatkuwi.

⁵ Inğanji Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyä” knui, yänänäqñqä metangä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğanji, knuä tii indqänminjuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäñji, Goti Iqunänjqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä knuä zä indqänminjuwä imñji, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He knuä iinä di, sunqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä ique äñguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tquä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanä uvä!’ tquä iquta? Wäunjuä hanä mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-täñä Iquvqä.” Ii ätuäqetani, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, tqä anjuñqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquanğqenqä, ämaqä eeqänä hinjuä qunätanguwänğanji, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänji maqänä ämetä, äukqe. Qu hinjuä iinä äqumbiyi, näwi miiqä yänä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmätqä tiinä hui hinjuä mäqunquä itunqueqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu angumä, eqä-huänğä Galili manä iu äukqe. Itanga ämaqä kuapänä Iquenyqä pğanğuwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä äwiminqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanä äwätäqänğanji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanği äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tquanğanji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanğanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganğuwänğanji, ämaqä mbqä motauqä kuapänänğä hui, ä suqä quvqä imäqä kuapänänjitäñji, qutä buayä anä äñguwi. Ämaqä iinä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqä iquatä, buayä anä ganği äqumbiyi, qu Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquau, yatñqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatänji, buayä anänji, sunqä äñgiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täñä-yaqä maeqä äñguä iqua, duuta iquaunqä mäwqä ipnä. Ämaqä täñä-yaqä-täñä iquanä, iquaunqä upnä. Iinä enqä-panji, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquaunqä äpqe.”

Ymisanä manqä pmeqenqä‡

¹⁸ Jonä iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kukñuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanä manqä pmetanğä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä,

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32 ‡ 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39

Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmenäüä. Itanğa saqä iqua, iinji miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimanı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hıqu apäkä metıqä itä, ämaqenqä tääqä tqanı, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiyi, qu ii mimäkqä ipnä. ²⁰ Qänakndanı, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanğuwänğanı, qu ymisanjä manqe, inğanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqä-panıyi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanğqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunı, asnä äqäpqa, ga ye itqanğanı, yuä hänji äväümetä, yäuä dunı naqänänjä pknätıqä imäkqa wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manğüä mequatimäüqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manğüä inğa äpeyätä, yaqueqä huiwä iinji opnätä, ga eqetä, huiwitäni, qui imäknyinyiyi. Iinğıqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviS

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänğqä ämotquamınqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa, kuä-witqä wänuä inğäwätanğqä iu äukuwi. Itanğa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanğuwınqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanğa imäkkuwınqe, he a matäüqä itqänuwätanä?”* ²⁶ Tiinjä etanı. Apiata iqu, hiqäva-imäkqä naqä pmetanğa, Dewiti iqu Goti Iqueä anıu äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanğqeu ämetä, ängqe. Neqä suqä dunı, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquanä anğqe qäyä etanı, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inğanı Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkqä vätnqä imäkkqä iıyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkqä wipıqä mimäkqä ikqe. ²⁸ Iinjä etanı, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa nñuä-tänjä hıquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anä aquväqıqeu anğumä äpaqukqe. Anjä iunı, ämaqä hipa hığıni nñuä-tänjä hıqu äpmaminqe. ² Inğanı, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa nñuä-tänjä iqueni, anğüä imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiya” tpu ikuwi. Iqu anğüä wimäkqanğutqe, “Suqä quvqä imäkqıya” ätäpu, kuknuä mitpnuwänğenqä hiñuä äqumbu äpmaminıwi.

³⁻⁴ Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä hipa nñuä-tänjä iqueni, “Si täqınqä biyä!” ätuäqetanı, ämaqeu yatıqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hıque hänjä iqumuatqänğä ätnä, ä pızqä päsqänğä ätnänä?” ätukqe. I tqanğqenqä, iqua kuknuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwınqä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänitä hiñuitänä hiñuä äqunäkiqetanı, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itanı ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae anğüä qe imänğqeu. ⁶ I äqumbıyi, Parisi iqua anä aquväqıqä iutanı ävämapıyi, Jisasi Ique äpäkıqä dınqä, ämiqä naqä Heroti iquenyqä äwınyäminqä iquatä, kuknuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiñqä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatä, anä iunji äväma, eqä-huänä Galiliñqä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hnğisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäni, “Jisasi Iqu, nätmatqä iinjä hui imäkqiyä” tqanğa qätä äwipiwiñqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänä etanğuwiniñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunji tii atukqe. “Ämaqä kuapänäni, Nyi mambutmäuqä da ipnqänä, he Nyinyqä yimba hnquganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kuknui iuta tmniñqänänä.” ¹⁰ Iqu ämaqä täñä-yaqä kuapänä anğua iwimäkqanğqenqä, ga täñä-yaqä huizi iquaunji, Ique itmaqämbnğqenqä, Iqu-tänä iqi änäänä äkippisänmiñuwi. Iinjä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnä quvqä ämaqe atqäunuwä iqua, Jisasi Ique hiñuä äqumbiyänğani, qu qonä äwoktäupu, manä tii ätmiñuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanğa Jisasi Iqu dnä quvqä iquaunji, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinjä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqenqä†

¹³ Itanğani Jisasi Iqu qoqonä yätunqä äyäqe, ämaqä hnquau Iqueqä äwiñqä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunji, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunji, wäunuä hnquaqunqä ändowatätñqä äwiñğqe. Wäunuä hnqu, iqua Goti Iqueä kuknuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeunji huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqini, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘kakaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, nğ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hiknä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känğükatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hnque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänğanğuwitanji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatäni, buayä änä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känğükatä, Iquenqä iinjä tqanğa qätä äwipiwi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiya” ätnäpu, itmapnqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwiñqä‡

²² Itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanği, dnä quvqä huiziquau huätänji, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänä hnquesanä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hnquesanä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanji iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hnqu, ämaqä yänänäqñqä

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16 ‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmatqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğani ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmatqä ämenä.

²⁸ Iñä etançi, Nyi kukñuä naqä-quäkuänäñi, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitañä-huitañä imäkäpu, itanğa ämaqeunqä kukñuä quvqä ätamipqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä qui kukñuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinçi, äwqä hanuä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinçi, hea ique-ique yqänä i witäniqe qä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dñä quvqä-tänjä-queqä” tätqätanquwinqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunqätä**

³¹ Inğani Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyänğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätamäkäqäka pätnqä ändowatkuwi.

³² Itanğa ämaqä kuapänäñi, Jisasi Ique inçi-inçisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunquäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmenäüä.”

³³ I tquanquwänğa, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatäñi, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe. ³⁴ Itanğanı Iqu ämaqä qäqiqi pmetanquwä iu äqunä, “He hinuä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatäñi, täsä äpmenäüä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwinqä dunä imäkätqänjuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nipaqaqyqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuwenqä**

¹ Anqumñi, Jisasi Iqu eqä-huänä Galili manä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä manä iqi tqäutanquwitani, Iqu yimba eqä-huänä näñi pmetanqçqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätuminqe. ² Inğanı Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquaminqe. Iqu, quñi tii ätuminqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanı, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiı, ämambnuwi. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etançi, hikä-tänjä qäsä witanqçqä iu päkmbqe, qua ängui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inçi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinçi wänqäpu etançi, yäüä hämänä pinıqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunçi, qua aowi änguä mäwqanğuti, häukuä änguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua ängüänänä iqi päkmbqe, bakä äukapu, ängüänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kukñuä iinçe kñuä ängüänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänäñi ae äwqanquwänğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminjuwä iquatäñi, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenqä, iinçä-iinçänqä ätqe qä ätätinä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquaunçi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqänğisa äpmenjuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiätqänä.

¹² Ii tiinjinqeyi. ‘*Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anğumä quvepqanğpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjä.*’[†]

¹³ He kukñuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepnqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeucqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğani, kuä-witqä, qua hikä-tänğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qanğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapinjä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mämpeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuiñqä mäwiñqä iqi iqua, quvqä iwitquepu, hanğä-iqä vqanğuwänğani, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänğä-tänğä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanğä äwiñqä iinqänä kñuä kuapanä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanğä-hiutanğanğä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua anğuanğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpnqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaucenqä‡

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepnqäuä. ²² Inji nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunğä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänğä zä äwämitätqe, ätnänğä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänğuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänğä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğani Jisasi Iqu kukñuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panğä iinjia. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqänğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiquänä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänğenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğani, ique ätävqänğä qäyu äyä timäuqanğani, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinjçetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuiñqäS

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kukñuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panğä iinji. Iwä piikä iinji, huizi iqua enqä-panğä naqä ma. Isua aanğä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinjä isua vowä ämäütqe, iwä naqä eätäqänğani, huizi iquauñi ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutänğa, ga ynñi iu yuuwä äyäsäsqäpnä.”

[†] 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuñqä 28:26-27 [‡] 4:20 Lukä 8:16-18 ^S 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

Jisasi Iqu, kuknuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä asä iinji, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä knuä dunji qäyu mapnqä dinqe, kuapänä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kuknuä ätinyänä hnqu mätquä, ktqenä ätuminqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänqanji, quata eeqänäninqe, “iinjqä-iinjqä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäni, Jisasi Ique qätä äwikiyinqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanqa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänä yätäqä nänqisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanqa, iqua ämaqä kuapänänä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanqqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inqanji yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inqanji yunuä-isisqä naqänänä äqunätä, ege yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänqisa äpeyätä, manqä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänqisa nyuänä ekunqetä nyuänä ekunä hiqäqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqinqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunqä itunqä tä, Si hinuinä naqändnqätänä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanqunwänqa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunuä iquki, yänänäqinqä mäqunqä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä” ätukqe. I tquanqa, yunui äqänäutä, ege ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanqa Iqu, ämaqä iquaunji, “He zä sunqä iqäüä? He quuvqä maeqiyqä itqänuwätänä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäqanqqenqä, qu zä kiinä ipu, quwqä-quwä tii ätnquwi. “Yunuitä, ä eqetäni, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnä quvqä-tqäüqä iquenqä**

¹⁻² Itanqanji qu eqä-huänä manä Galili yätäqänqisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inqisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanqanji, ämaqä dnä quvqä-tqäüqä hnqu, hikä himanä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pnqä witanqqä imä pmetanqanji, ämaqä-pqä hnqu, iquenji guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanqa ämaqä iquenji yukä hipa iunji, senqä-guetä, kiqiyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqinqä di, aanä hävemnäqinqä etanqi, ämaqä-pqä hnqu iquenji a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanqa heatqänqatä, hiunjinqatäni, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanqa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanqa iqu, Jisasi Iquenji kiinä nämda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänä äpäqetanji, qonä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnä quvqä iquki, ämaqä iquesanji, tängqisa huätä timäuvä” tquanqa, dnä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqinqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisanqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisanji, ‘Si qui minyimäqä isnqä’ yatnqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itanji Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänqinyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

Ga iqu kimanji, “Nqä yoqe, Hatjnuneyi. Ne aanä kuapänänqune etanqqenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanqanji iqu, Jisasi Ique, dnä quvqä iquaunji, qua iquesa huätä mändowatqä yätnqä, yatnqä yänänäqinqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanqanji hipkä-qoqonä iunji, yaqueqä aanä kuapänänä hui ymisänä änminjuwi.

¹² Inji dnä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänquau tquatanqunä nandowatiyä!” ätukuwi.

† 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25 * 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

¹³ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu qunġi, “Yqänä!” ätukqe. Itanḡa dnä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanġi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeḡänänä 2,000 iqua, qanä tnänänä iwaqetanġi, eqä-huänä bu äpawġipu, eeḡäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inḡanġi ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiġi, anä-himqä iutä, qua qäqi witanḡqä isuatä awä ätuäkäkuwi. I tquanḡuwänḡa, qokä-apäki qätä äwipiġi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanḡi natqäpiġyä” tpu, hinuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiġi, dnä quvqä kuapä-tänä emiḡqä iqu, ämaqä äḡuä-qu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä äḡuä imäkänä pmetanḡi äqumbiġi, zä ikuwi.

¹⁶ Itanḡa ämaqä, Jisasi Iqu iinä imäkqanḡi hinuä äqunḡuwä iqua, huiziunġi awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätänġi, “Iinä-iinä imäkqanḡi äqunänḡueqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinä tquanḡä äwipiġi, qu Jisasi Iquenġi, “Iyää! Neqä anä täqisanġi huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanḡanġi, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenġi, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeḡä” ätukqe.

¹⁹ I tquanḡanġi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenḡe mäwiḡanḡi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anḡumä äwätnä, Naqä Iqu sinqä qeqä wimänḡanḡi, äḡuä ikimäkqenḡe, sämaḡeu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinä etanḡi, iqu qua Dekapolisi pmetanḡuwä iunġi, “Jisasi Iqu, nyi äḡuä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinä tqanḡi äwipiġi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äḡuä iwimäkkqenḡä†

²¹ Inḡanġi Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä nänḡisanqä anḡumä yimba äukqe. Iqinġi, Iqu eqä manä iqi pmetanḡa, ämaqä aanä kuapänä, Ique inḡi-inḡisa äwimakuwi.

²²⁻²³ Inḡanġi Jarusi, ämaqä iqi pmeḡä iquauqä anä aquväqḡḡeu miqä iquautanä hḡqu ätimäuqe, Jisasi Ique hinuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Iyää! Nyaqä ymeḡä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätḡqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeḡä ii a uwqätqanḡti, iwä ymeḡä ii, äḡuä hänä pmetḡqänänäyä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡa, Jisasi Iqu, Jarusi iqtä itmanḡa äukiġi. I uwqanḡiyänḡa, ämaqä aanä kuapänänġi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanḡuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä imiḡqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äumiḡuwä awä imä äumiḡqe. ²⁶ Apäkä iinġi, duuta kuapänänä iquauä hipaeutanġi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeḡänänġi hinḡi äwimiḡqe. Iwä, qäpu heḡänänä di, yändi-yändi imänḡa äpemiḡqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenḡä qätä äwiyäqe, knuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänḡeu itmaqänmḡe, ye änyiyätä äḡuä nyimänänḡiyä.” Knuä iinä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänḡeu itmaqänḡqe. ²⁹ Inḡa qänḡanä, ye vqanḡa, ii näqḡqä tiinä ekqe. “Nyi äḡuä ae nyimänḡiyä.”

³⁰ Ii iqanḡa, Jisasi Iqu, Iqueḡä yänänäqḡqä hui ävämeḡanḡqenḡä näqḡqä ämeqe, ämaqä anä äumiḡuwä iu hiqumuanä äwiyä, yatḡqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänḡä täunġi, tqu indmaqänḡiyä?”

³¹ Yatḡqä i vqanḡa, Iqueḡä wäunḡuänḡqä ämotquamiḡqä iqua, “Si hinuä mäqunḡuä danä inḡinyä? Ämaqä kuapänä si inḡi-inḡisa äkivändänuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’ sunḡä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinä qäyä ätquanḡuwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiġyä” tä, hinuä qävqä ikqe. ³³ Inḡanġi apäkä ii, nätmätqä iinġi wimeḡanḡqenḡä näqḡqä ae eäqe, zä itä, yänḡuä-yänḡuäqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonä äwoktäutä, nätmätqä äwimakqenḡä awä eeḡäpnä ätukqe.

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

³⁴ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanğa äwqä hanuä inqä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmettniqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iinji, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hnqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkongqeqä. Näqñqä-vqä Iquenji, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanğuwinqä qätä mäwiyqä itä, iquenji, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” atukqe.

³⁷ Inğanji Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiysi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, knuä kiinä qiyätqätanğa äqunğqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yänğisa äpeyätä, tii atukqe. “He häänqä kuapä äkitmäkäpu, knuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapakonqä iqi. İi hiqaqä äwinä” atukqe.

⁴⁰ I tquanğqenqä, qu Iquenji tä äwisukuwi. Inğanji Iqu qunji, yäpaqä mängisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñqä ymeqä ii witanğqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwqä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. Inğanji iyyqä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinä iqanğqenqä, qu miqä yänä ipu, yänuä naqänänä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunji, “Tänqe, ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätuäqetani, “Qe ymeqä täpini, ymisanä hui nätnqä winyqä,” atukqe.

6

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqeunqä anğumä äukqe. İi äwqanğa, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanji, Iqu anä aquväqñqä iunqä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iquenji qätä äwipiysi, “Änä ätqutiyä” tpu ikuwi. İinä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanjiwä? İtanğa ämaqä mimäqänäni imäkätñqe, änänjävä?” ätnğuwi. ³ İtanğa, “Ne näqñqe, Iqu, anä İmäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. İtanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmenunä” ätnğuwi. İi ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñğuwi.

⁴ Inğanji Jisasi Iqu qunji, atukqe. “Hınuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hnqunä-hnqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anju anä äpmenuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ İtani Iqu, nätmätqä ämaqä mimäqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä tänjä-yaqä-tänjä huiunä a uwqätätä, änguä imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ İni Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanğuwinqä, yänuä itä, knuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanji Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä äwiminqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauñi, aquvä ämaqiyaqe, inği-inği hnquaqu-hnquaqu ändowatätñqä ipäqäkqe. İwä Iqu iquauñi, dnjä quvqä qokä-apäkiu ätqänuwi, huätä ändowatpñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii atukqe. “He äwäpiyanğanji, yäqä qanä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmätqä qanä qäsä äma uwqä hnjuä,

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

mämeqä iqäpñqä. Tiinjä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iinjce, ‘aanä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hñque ätimäupiyänğanı, hiqace, anä du-täu mäwäyäkicqä, anä-himqä iunı ävämepiyänğanqe, anä hiqacqä äwipiyä iqüenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itanğa anä-himqä hñquenı, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanğpqe, he iqi ävämepiyänğanı, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iinjı, qu quwqä suqä quvqenqä näcñqä mapñqänänyä” ätukqe.

¹² Itanı iqua äupiı, qokä-apäkıunı, quwqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkämiñuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyänğanı, dnä quvqä kuapänänı huätä ändowatäpu, itanğa ämaqä täñä-yaqä-tänä etanğuwä iunı, olipqä eqä aowätänı äwiqatäpu, äñguä iwimäkmiñuwi.

Jonä iqu äpäkönğqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanğä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu, pizqeuata anğı hänä ävautä, yänänäcñqä-tänä eä, ämaqä mimäkqänänä di täwäsi imäkqiyä” tqanğuwänğa, hui, “Laisa iqueqä” tqanğuwänğa, itanğa hui, “İ, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä qänğatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätmiñuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänğanı, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, täñğa anğı hänä ävautänqä.”

¹⁷ Tiinjä etanğı. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanğı, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anıu äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyası iinjı, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iquenı, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, äñguä miqä danä inyä” ätumiñqe.

¹⁹ İi tuätqätanğqetanı, Herotiyası, Jonä Iquenyqä wiwunğanğı, “Iquenı äpäkmä” kñuä vqanğqä-qe, Heroti iquesa eqänmiñqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanğqenqä zä itä, äñguänä ämimiñqe. İwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqänğanı, kñuä mäwiyqä imiñqe. İi qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinymiñqe.

²¹ Qänakñı Herotiyası, iyyqä äwinyätanğqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisanä naqänänä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunuiu yätamäkkqä wimiñuwä iquaunqätä, ä mäkä-ıqä iquauqä ämiqä kiñganänä iquaunqätä, ññ ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä bñqeyi. ²² İnğanı Herotiyasıyqä meqi, yänğisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanğuwä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. İnğanı ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanğtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäcñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyinjı, ga nyi äktapmqänä. Itanğa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñğinjı si ktapmqä dqanğtqe, nyi kikiyanğu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tquanğa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iquenı yatñqe, nätmätqä äkiñqä wimqäwä?”

İi i tquanğa, känae, “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänı ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tquanğa, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänı, täñganä hevqä iqtäwa daptñqe” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. İnğanı, iqu hitqinjı, iqueqä kukñuä guä yänänäcñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqtä ymisanä anä

‡ 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

änminuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqce mäwinqä itä, iyyqä äwinqceunji hngisanä vqenqce mäwinqä ikqce. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäni äma pätnqä maqänä ändowatkqce. Itani iqu guä pmuateqä anä dunqä äwäqce, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqce. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqce.

²⁹ Itanğanji Jonä iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäunqanqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyi, hikä hovqeu pnqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iquenji, wäunüä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanji ämaqä kuapänäni, iquauqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanä änä manqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyä iutani, Jisasi Iqu, "Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqceqä" ätukqce.

³² I etanği, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinjä iqanğuwinqce, ämaqä anä-himqä eeqänänä iutanä kuapänäni, hinuä äqunäpu, "Tä iqua äyä mändanä-qe" näqñqä ämapiyi, qanä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa ae iuäqämeqce, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqce, qunqä huäqä kiinjä äwunğqce. Huäqä äwunğqce, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panä iinjä äqunğqce. Ii äqunäqce, Iqu näqñqä kuapänä äwiminğqce.

³⁵⁻³⁶ Qänğa awiyqceunji, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. "Täqinji anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanä mbqä ipu bnqenqce, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunqä dowatiyä" ätukuwi.

³⁷ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, "Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyä" ätukqce.

Iqua Iquenji, kima tii ätukuwi. "Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanä mbqä itanä, iquau watunquä änatnyä?" ätukuwi.

³⁸ Iqu, "He bretqce, äänä ämenä? Hinuä-ganä qumbñqä upiyä!"

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. "Bretqce, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänğunä."

³⁹ Inğanji, Iqu ämaqceunji, "Iwäsämbu, qätaqä hioätqä anğua täqi pmakäupiyä" ätukqce.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itani, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqce, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, "änğuiqä" ätuäqce, bretqce äkutätä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua äma yanä väkänqä äwikqce. Itanğa hämapäkä iquaquinä-pqce, ämaqä eeqänänji bnqce, inä iwäsäukqce.

⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänji äwqä änapäkpuyi, iqi änatquteqanğuwänğa, wäunüanqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapäkitänji anği aquvä ämaqäpiyyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanä anğuwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunji, "He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nänğisanqä, hinuiqä upiyä" ätukqce. "Nyi qokä-apäkä täunji, quwqä anämqä dowatmqänä." ⁴⁶ Inğanji Iqu, ämaqä eeqänänji iunji ae ändowatäqce, Goti Iquenyqä tääqä tätnqä qoqonjä yätunqä ekqce.

⁴⁷ Heatqä asä qänğanı, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanğa, Jisasi Iqu kiuänä nänğisa yqänä ätqäuminqce. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inğanı Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, yimba iqueni wäunuä tnänjä ämipiyä-qe, yunui anğumä ätakmä uwqänä itqätanğı äqunqce. Zä we-hunätñqetäni, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqce. Iqu iquaunı jänä mäwqätäutñqä pğanğı äqumbiyi, iqua 'hikuapqeqä' knuä wiyqanğı, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänı tii ätukqce. "Nyi tä Qäqunjqä. He zä miqä, pemä pmapiyä." ⁵¹ İi ätuäqce, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanğa, yunui qe äqänäkqce. Yunuä ii iqanğqenqä, iqua, "Tä änäänqä iqutiyä" tpu, miqä yänjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä knui qnqanjä enätanğqetani, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanjä ävqäkqueta, Iqueqä yänänäqñqenqä knuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanjä kuapänä ängüä iwimäkkqenqä†

⁵³ Qu eqä-huänjä manjä nänğisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanğuwänğanı, ämaqce, tä Jisasi Iqu äyä hitanğı äqunğuwı. ⁵⁵ Inğanı qu qua ique äpmaminuwi, im-imä tnänjä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanğutqeu wimapñqä ätnğäukuwi. ⁵⁶ İtanğa Iqu anjä-himqä naqä iquau, ä wänqä isuau, nñ anjä hnqunä-hnqunänjä iu ikiqanğqä-pa, ämaqce, qu tänjä-yaqä-tänjä iquau ququawä aquväqñqä iqi ätuma äwäteminuwi. İtanğa Jisasi Iqueni, "İyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä tqua, saqä qäkä hitunui qäyä itmaqämbñqä, hinuinä qunyä" ätuminuwi. İni, ämaqä Iqueä qäkä hitunui itmaqänäpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqce qäpu eminqce.

7

*Goti Iqueqä kukñuä-suqce, aeqä iquauqä kukñuiunı yändi ämäwqätäunqenqä**

¹ Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemäta äppiı, Jisasi İqutä aquvä äqänğuwı. ² İtanğa qu inğanı, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hnqua, quwqä hipae asñi, eqä akiyä inqä ditä† maqiyqä ipu, ymisani qanyä ganğä äqumbiyitanı, Goti Iqueqä hinuä iqini, quwqä hipae kiyä mätqä äqunğuwı. ³ (Tiinı. Parisi iquatä, İsräitqä huizi iquatä, eeqänänı quwqä quwokiqua iminuwä iunı qänaknä ipu, manqä, quwqä hipae eqä akiyä inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. ⁴ İtanğa ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyänğanı, nätmatqä hnıua manqä, eqä akiyä inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. İtanğa quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqäminuwä iunı, a yänänäqñqä äqätminuwi.)

⁵ İinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, İqueni, "Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunuänqä ämotqetqänjä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyä inqä ditä asñä äqänminuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisani hipa kiyä mätqetä änguwıuä" ätukuwi.

⁶ İ tquanğuwänğa, Iqu tii ätukqce. "He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänqce, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqce.

'Ämaqä tä, Nyi Goti İqunäuä yoqce, manjitanä haqeu ämandnämäutqänıuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqce, kinjä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, "Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe" qanğä ätätqänjä. İinjä ipiyitanı, qu Nqä yoqce haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänıuwı, hinğinäwa itqänıuwıqä,' ätätä äqäkqeqä.‡

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunı ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänäuä" ätukqce.

† 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asñä qñqce, tiinı. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hinğı equatembñqäuä. ‡ 7:7 Asayä 29:13

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiqinyä indqänäpiyitanji, kuknuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanga qänaknäni suqä heqä dunä itqänäuä. ¹⁰ Ii tiinji. Mosisi iqu, ‘*Tniquesä, tnäutäni änguanä itqueqanqnyä!*’ ätätä, § ga ‘*Ämaqä hñqu kaniquenqätä, känäunqätä qui kuknuä tqanqutqe, iqu hñjä mäpmeqä yänqiyä*’ ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäqä vätnqä nätmätqä hui ämämitätqe, ga “Nätmatqä iinji, nyi Goti Ique ae ävqeä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamäqä mäwqä da yätñqeä,’ ätätqänäuä” ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitanji, Goti Iqueä kuknui, mändi äkittqiyätqänä. Itanga, he suqä iinjä iquauji, kuapanänjä imäqqa äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqä†

¹⁴ Inqanji Jisasi Iqu ämaqä kuapanänjä iunji, anqumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänuenä, Nyaqä kuknui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä ingisa mäwitanqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anä yämä peyqanqä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, kuknuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kuknuä ktqä iquenqe, maqñqä eqä? Tiinñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänqisa äwinqe, ämaqeu yäpä yänqisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anjä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqini, ymisänjä eeqänäni, änguanänqiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänqisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinjä iqua ätimäwa pänqiyä. Knuä indqänqä quvqä, huiwä yanä hñgi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quanqä tqä, ä hñgisänä iqä, hñquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tqä, ä kiuä nyuätñqä, knuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanga suqä quvqä huitanä-huitanä huizi-pqä imäkqä iquauñqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämäqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanjä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä‡

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänjä qäqiqinyqä äukqe. Iqini Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqgeunqe, änyä maqñqä epñqäuä” knuä wiyqanqä, anä hñque äpaqukqe. Iqu knuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqgeunqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutangi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänjä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqge. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutangi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanji, “Ne ymisänji, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisänji ämotautanä, hiveqä iquauñqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqä, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisänjä änatquteqanqguwi, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanqä, Jisasi Iqu, “Si ii ätnñqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

§ 7:10 Anqumä Itmakqä 20:12; Kuknuä-suqä 5:16 * 7:10 Anqumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20
‡ 7:23 Matiu 15:21-28

³⁰ Inğanı, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuqe, meqä iinı, dnä quvqe ae ävämeqanğa, iyyqä yquvanä iu witanğı äqunğqe.

Ämaqä qätäyqä kuknuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayäni äväma, anä-himqä Saitonä-tänä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä wiñuä änä maññqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiı, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiya” ätukuwi.

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inğı-inğisa ävätäqetanı, anğini, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ İi iqe, Iqu hinui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kuknuä iinı, kiqä quati tiinji “Qäte äkivanä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanğa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe anğua eätä, iqu kuknui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetanı, Iqu qunı, “Ämaqeunı awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanğı, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiya iqua, “Änä imäkäqutiya” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä anğua imäkqiya. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäua. Kuknuä matqä-pqe, kuknuä tqä imäkqiya” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inğanı anğumni, ämaqä kuapänäni Jisasi Ique äwimepu, ymisanä anğenqe aanqä etanğä, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hñquaqu-hñque äpmeñuwi, ga ymisanä bñqä di aanqä etanğqenğä, Nyi qunğä huäqä anunğiyä. ³ İnı Nyi, quwqä anämğä dä yqänä iqä ändowatkqe, hñqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanä änä mäwqä ipu, hänaqeunı dä päkombñqäua” ätukqe.

⁴ I tquanğa, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iqua, “Anä avqñqä täqini, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bñqe, ne anğı ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauñı, “He bretqe, äänä ämeñäua?” tquanğa, qu kimanı, “Ne 7 ämeñunä” ätukuwi.

⁶ Inğanı Iqu ämaqä eeqänänı, “Quamä pmapiya!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “anğuiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqeı yanä wipñqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanğa qu hämapäkä wänğä hñjua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunğä, Goti Ique “anğuiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. ⁸ İnı ämaqä eeqänı äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iqua, aquvä ämaqiyaıpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änminuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämğä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowätäqe, inğa qanğa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiı, qua Dalämanuta iunğä äukuwi.

“Si Tquki eninğä ämänätquetnä, wänuä hui imäkiya” ätukuwinğä†

¹¹ Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiı, Iqueqä kuknui mändi kittqäpñğä ipäqiyaıpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänänı imäkätnä, Tquki eninğe, mänätquayä.”

¹² I tquanğuwänğa, Jisasi Iqueqä äwqä imni, qunğä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tanğa äpmeñuwä ii, wänuä imäkätnä ämänätquayä-qe, sunğä dqäua?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmatqä hui hinuä mäqunquä ipnä.” ¹³ İ

* 8: Matiu 15:32-39 † 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

ätuäqe, Iqu qunji äväma, anji yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänä yätäqängisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmatqä änyuämäwa peyqenqä‡

14 Inğanj Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutanji, qu yimbaeuñi, bretqä hñqunä ämapu äpmaminuwi.

15 Itanğanj Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, anguanä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqñqä äwikqe.

16 I tquanğa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanğqenqä änatqiyä” ätnğäukuwi.

17 Iqu, qu iinjä tñganğuwinqä, näqñqä ämeqe, iquau yatñqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätnğuwı, sunqä tqauä? He näqñqä-pqä, ä kñuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kñuä indqänqä iunji, kñuä wäunui yasämä miqä da iqiyä? 18 He hiñuä-tänjä enjuwi, hiñuä mäqunquä ipu, qätä-tänjä enjuwi, qätä mäwiyqä ipu, kñuä äpakänänji mämeqä iquwi, ii sunqäwä? 19 Nyi bretqä hipa hñgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änatqutekuwi, he qa naqä manğui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikueqä” ätukuwi.

20 Itanji Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änatqutekuwi, hiqokä-qa manğui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikueqä” ätukuwi.

21 Ga Iqu, “He iinqe, näqñqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanj hñque anğua imäkkqenqä

22 Itanğanj iqua anjä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqinjı, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

23 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni, a ämasqänğa, anjä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hiñuä äqunäninyä?”

24 Iqu hiñuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanjä ikiqanğä äqunmä-qe, qunji ätnänäqi mäqunquä enjänä. Qu zä enqä-panjä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

25 I tquanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, anğua ätimäuqanğa, iqu nätmatqä eeqänänji, ätnänäqi äqunğqe. 26 Itanğanj Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anjä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anjuñqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, anjä wänqä, anjä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanğqeuñqä äukuwi. Hänäqä äwäpiyä nämñi, Iqu qunji yatñqä äwikqe. “Ämaqe, Nyinqe, tqeueqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatñqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asnjä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hiñuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwıqä” ätukuwi.

29 Iqua iinjä tquanğuwänğa, Iqu iquaunji yatñqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä duni, Nyi tqunğä?”

Iqu i tquanğa, Pitä iqu, “Si Kraisi ne äminesñqä, Goti Iqu atäunüä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Inğanj Iqu, qunji, “He Nyinqe, ämaqeunji awä mätkuä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anji vauninqä ätkqenqä‡

‡ 8:13 Matiu 16:5-12 § 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8 † 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

³¹ Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapanä meniqeqä. Itanga ämaqeu miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanga kukñuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iquenji pizqä päsqanquwänga, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anqumä vauniqeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanga, Pitä iqu Iquenji, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iini, awä matqä panä. Ii quvqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanga, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iquenji, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeqä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanqutqe, iqu, iqueqä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kukñuä äñguä we-hunqä-täninqätä, kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ³⁶ Itanga ämaqä hñqu, nätmätqä qua täutanji eeqä ämetä, äpäkonqge, iqueqä nätmätqä eeqänänä iini, yätamäkqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanga ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe anqumä metñqe, squäsua väniqäwä? ³⁸ Itanganji, apäkä, qokique äväma qanjä hñgi qñqä enqä-panä iini, ämaqä tänqä äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iquenji tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inji, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinqätä, Nyaqä kukñuinqätä womba winqanqutqe, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqänqani, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inqani Jisasi Iqu qunji, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonqä, hänä yqänä äpmapiyänqani, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpqanqutqe, hinuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä ingqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanqani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanga Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinji iquauqä-quwänä äpmaminuwi. Iquauä hinuä iqisanji, Jisasi Iqu huiwä huitanä ingqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunqä aanä qäpaiqänänä äyäminqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinjä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inqani iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquaqu, Jisasi Iqutä anä ätqäunyä, kukñuä tätqätanqä äqunquwi. ⁵ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñguänänjqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mäatunqeqä. Hñqu Tqänqä, nñ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanga hñqu Laisa iqueqänqänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kukñuä äänä täninqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanji, ii ätkqe. ⁷ Inqani qaquvqä hñqu äpäqe, iquaunji äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanji kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinjä änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wipiyä.” ⁸ I tqanji äwipiyi, qu hinuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanji äqunquwi.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyänqani, Jisasi Iqu iquaunji, “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu hänä vauniqänqanqe, hiqä hinuitä äqunänquwinqe, ämaqeunji, awä mätkuä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquanḡqä-pa, awä matqä ipu, yatḡqä tii inguwi. “Hänjä vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanḡa qu Iqueni, yatḡqä tii äwikuwi. “Kukḡuä-suḡenḡä näqḡqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä pänḡiyä-qe’ sunḡä tätqänḡäuä?”

¹² I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänäḡi, anḡumä anḡuä imäkänḡiyä. Inä-qe, Goti Iqueḡä bukä iunḡi, ‘Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqueni, qu himä-wiuḡqä kiinḡä äväpu, täḡä-hunḡä kuapänä meniḡeḡe,’ tuwanḡuä iinḡi, sunḡä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanḡi Nyi he tiinḡä etmḡe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueḡä bukiu äqänänḡä-pa, qu quwḡä äwiḡqeunä ipu, suḡä quvḡä huitanḡä-huitanḡä itquakuwiḡä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeḡä qokä dnḡä quvḡä-tänḡä hḡque, anḡuä iwimäkḡenḡä†

¹⁴ Iqua äppiḡi, Iqueḡä wäunḡänḡä ämotquaminḡä huizi iquau wimapḡqä ipiyänḡanḡi, ämaḡä kuapänäḡi, iquau äpputmäupu, ga kukḡuä-suḡenḡä näqḡqä hḡqua, iquauḡä kukḡui mänḡi kittqänḡä itqätanḡä äqunḡuwi. ¹⁵ Ämaḡä eeqänäḡi, Jisasi Iqu äpḡanḡi äqumbiyänḡanḡi, yäunḡuä ipu, Iquenyḡä maḡänä äupiḡi, yeeḡä äwikuwi.

¹⁶ Inḡanḡi Iqu quḡi, yatḡqä tii äwikqe. “He iquatänḡi, manḡä-mäkä sunḡä äunätqänḡäuä?”

¹⁷ I tquanḡa, ämaḡä hḡqu ämävauqe, “Näqḡqä-vḡä Iquki, ḡä ymeḡä dnḡä quvḡä ätqäuä kukḡuä matqä itqätanḡi, Sinyḡqä ätuma äpḡänä. ¹⁸ Dnḡä quvḡä iqu iqueni, ppḡä yätḡqä imäkätä, qua iḡi ämatnmäutḡe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiḡuanḡi manḡtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutḡe. Iinḡä etanḡi nyi, Tḡä wäunḡänḡä ämotquetqänḡä iquauḡi, huätä mamäupḡqä yatḡqä vḡanḡa, iqua iinḡi änä mimäkḡä iqäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauḡi, “He ämaḡä quuvḡä maeḡiyḡä tqunenä! Nyi hesä anäḡi, squänḡanḡä pmamḡäwä? Ä, hesanḡi hanḡä-ique, squänḡanḡä meḡämḡäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeḡä iqueni, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanḡa, qu ymeḡä iqueni, Iquenyḡä itmeḡanḡuwänḡa, dnḡä quvḡä iqu, Ique hiḡuä äqunäqänḡanḡi, ymeḡä iqueni ppḡä yätḡqä imäkqanḡa, ymeḡä iqu qua iḡi äpäknäqe, iqueḡä manḡi makusewä kuä äsätä, qua iḡi huaḡä-huaḡä ikqe.

²¹ I iqanḡa, Jisasi Iqu kaniḡe, yatḡqä tii äwikqe. “Ymeḡä tqunenḡi, äḡḡgata ti äwimakḡäwä?”

Kimänḡi, “Dänḡanḡa äwimakḡeḡä” ätukqe. ²² “Dnḡä quvḡä iqu, ymeḡä ique pizḡä päsatḡe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iḡa äwätḡe. Itanḡi Si nätmätqä hui yätamäkḡä iqä-tänḡä enḡi, yenyḡä huäḡä kuḡanḡuti, yätamäkḡä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanḡa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkḡä iqä-tänḡä enḡiuä’ ändḡi, sunḡä ändnyä? Quuvḡä eqiyätquḡuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutḡqä imäkḡḡänḡäuä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡanä, kaniḡu manḡä yänänäqḡe, “Nyi quuvḡä eqiyänḡä-qe, Si nyi äwa iḡeunḡi, yätamäkḡä nyisḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁵ Inḡanḡi, Jisasi Iqu ämaḡä kuapänäḡi tnänḡä pḡanḡä äqunäqe, Iqu dnḡä quvḡä iqueni, “Dnḡä quvḡä kukḡuä matqä, qätä mäwiyḡä imäkḡä iquki, nyi si, ymeḡä iquesa täḡḡi huätä ätimäutnä, ga anḡi mäpaquvḡä isḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanḡa, dnḡä quvḡä iqu zääḡä ganä ätäqe, ymeḡä iqueni ppḡä yänänäqḡqä yätḡqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanḡa ymeḡä iqu pizḡänänḡä-qu witanḡa, ämaḡä kuapänäḡi, “Ymeḡä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witanḡa, Jisasi Iqu iqueḡä hipaeu a ämaḡätätä, pämä vauqumuatqanḡa, iqu pämä ätqäukqe.

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

²⁸ Qänakñi, Jisasi Iqu anä iu pmetanğani, Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandawatqe, sunğqä iququwä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquauni, “Dnä quvqä tiñi, nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjğqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninğeqä” anğı ätkqenğqä†

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämani, qua Galili iuni jänä ämäwqätäukuwi. Inğani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iquaunä näqñğqä vätnğqä wiñğanğı, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqñğqä mapñğqä diñqe, mawinğqä ikqe. Iqu iquauni tii ätuminğqe. “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğani, Iqu anğumä hänä vaunıqeğqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanğqenğqe, iqua näqñğqä mämeqä qäyä ipu, ga zä wiñğanğqeutani, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täni tqukä?” ätnğuwinğqä§

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiyyi, anju äpmapiyanğani, Jisasi Iqu iquauni, “He hänaqä dutani sunğqä ätnğapätqänjuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeğqä, nyi naqeğqä” ätnğapkuwä etanğqenğqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminjuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänğqä wiñğanğutqe, iñä iqu eeğänänğä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunjuä-wiyqä hetñqeğqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänğqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänğqä hmbini, Nyinğqä kñuä äme, yeeğä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueğqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenğqä**

³⁸ I tquanğa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñğqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñğqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanğı äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäkcqä panä!’ ätukqueğqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkcqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmatqä ämaqä mimäkcqänänğä di, Nyaqä yoqeta imäkcqä iqu, Nyinğqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänğqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueğqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinğqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñğqä etapquwi, qu hiñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenğqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñğqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkcqanğqä iu hiñuä äqunätä, asä iñä imäkätä quanğä päkñğanğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanä-iqä naqänänği wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänğä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänğä bu tnämäueqanğpqe, ii hanä-iqä naqä-qe, huizique mämwqätäuqä yänğqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqeunğqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iñä iñi, hänğä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iñä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänğeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänği, ämäwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeunğqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä

† 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45 § 9:32 Matiu 18:1-5; Lukä 9:46-48 * 9:37 Lukä 9:49-50 † 9:41 Matiu 18:6-9

täwisnqe. Si iinjä inji, hänä hea ique-ique pmeqe ämatni. Iinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyäni, ämäwqätäutni. ⁴⁷ Ä tqä hinuä hñqu suqä quvqeunqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä tqüätñqe. Si iinjä inji, hänä hea ique-ique pmeqä ämatni. Iinjä miqä isqe, hinuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hinuä hñqunä äqänäni, Goti Iqunä miqeunji äpaqutni. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanga te maisquä yäniqeqä.*‡

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki äñguänä etanqgä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga anji ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-pañuenä ätimäupu, itanga äwqä hanuä inqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anä-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunqätä, itanga eqä Jotänä yätäqängisanqätä äukqe. Inqanji ämaqä kuapänänä anqumä Ique wimeqanquwanga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminjä-pa, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä anqumä äwiminqe.

² Inqanji Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä duñi, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquanguwanga, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapkqäwä?”

⁴ Inqanji qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanqutqe, iqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inqä dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunji kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäpñqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänä woyqä imbu, hñgisanä iqä-quenä etanqgetanänjqä” ätukqe.

⁶ “I etanqi, ainqanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänqanji, ämaqe, *‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’*† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetanji, tiinjä ätkqeqä. *‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’*‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetanji, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etanqi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanga qu anju äpmapiyänqanji, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanguwanga, Iqu iquaunji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqi. ¹² Itanga apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänä hñque ämuangqeqe, ii-pqe huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqes

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanquwanga, wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinuä ii äqunäqe, Iqu iquaunji, upui-hinuä

‡ 9:48 Asayä 66:24 § 9:49 Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänäuä. Haki, hiqäva eeqänänä, ikikinyänä iwimäkätqänuwä-pa, te ämaqä eeqänänä ikikinyänä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13 * 9:50 Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * 10: Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † 10:6 Ipäqäkqä 1:27 ‡ 10:7-8 Ipäqäkqä 2:24 § 10:12 Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

ämoqunätä, “Ymeqä wänqce, Nyinyqä qäyā äppiyä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panä yäpänqisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä duñi, ymeqä wänqä itmetqänuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuñi, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqce, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqce, hipa nyuänqä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänqä-tänqä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qañä tii wätñqä iqanqa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänqä äpeyäqce, qonä äwoktäütä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänqä hea ique-ique pmeqce äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqce’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänqä, Goti Hanjuwä Iqunänqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqce, näqñqä äyā enqä. Ii tiñqä iquaunqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqce, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanqä mätquä panä. Ämaqce quanqä ätuätinä, mämotauqä panä. Itanqa tnaqä-tnunqau yäpā iqi qänaknä iqätñqeqä’” ätukqe.†

²⁰ I tquanqa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqce, tänqä täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inqani Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanqä kuapänä wiñganqi, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä inqinyä. Si nätmätqä ämenqi, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanqa ämaqä aanqä etanquwiu wisñqeqä. Itanqa si qäukuä yätuñi yquayä-tänqä hesñqänänqä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iinqä qätä äwiyäqce, iqu yquayä kuapänänqä-tänqä etanqceñqä, iqueqä äwqä imdani hanqä-iqä ämetä, hipenqä yäüä äpitä, ävämaqce.

²³ I uwqanqa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunqeyätä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänqä iqua, Goti Iqunä miqä duñi, qeiqinyä ma, yänänäqñqceuta paquvqeqä.”

²⁴ I tquanqa, iqua Iqueä kukñuñqä yäunqä ikuwi. Iinqce, Jisasi Iqu qunqi anqumä, “Ymeqä tqenä, Goti Iqunä miqeu paquvqce, qeiqinyä ma, yänänäqñqceuta paquvqeqä!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänqä hovqä iu wätñqce, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inqäqce, ämaqä mbqä kuapä-tänqä iqua, Goti Iqunä miqeu paquvñqä yänänäqñqce, kametqä iqueqceñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inqani iqua yäunqä naqänänqä ipu, tii ätñguwi. “Inqi ämaqä qui imäkñätqänqewitanqi, hänqä hea ique-ique pmeqce, tqce meniñiyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqce, iinqi änä mimäkqä iqanqppqä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänqä, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanqa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänqä ävämanqi, Si qänaki äyā äkivändänqunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimanqi, “Nyi henqi naqä-qakuä etqänä. Qua täuñi, ämaqä tqce-tqce iqueqä anqä, kätä-käunqä, känanyi-känapqä, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunqä-pqce, Nyinqätä, Nqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänqinqätä ävquatämäutqce, tñänqce, asä iinqä iqua, aanqä hävemänänqce, inä ämeniqce. Itanqa iqu hanqä-iqä qäsä mequänä. Inqi

* 10:16 Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † 10:19 Anqumä Itmakqä 20:12-16

hea yäpakänğanı, hänjä hea ique-ique pmeqä meniçe. ³¹ İnäçe ämaqä, tänğa yoqä-tänjä eänjuwä iutanjä kuapanänjä hñqua, qänakñi yoqä maeqänçe. Itanğa tänğa yoqä maeqä eänjuwi, inğanı yoqä naqä-tänänçeqä” ätukçe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqueqä” anğı ätkqenqä‡

³² Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunı, Jisasi Iqu hiñuiqä äwimaminçe. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, yäunüä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Inğanı Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunä itmeçe, Iqueqä-kiuä hanjä-iqä wimeniqä diñqä, iquauñi anğumä awä tii ätukçe.

³³ “Qätä nyipiyä. Tänğanı ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaçeüqä Ymeqä Ekqä Iquenı, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iquenı, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanı qu Iquenı, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ İnı ämaqä iinjä iqua, Iquenı ewiñqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänjä-tänı ämepu, täua ätäwäpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanğı hiunji hñquaqu päwqanğa, hñquququenı ävaunıqeqä” ätukçe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqäS

³⁵ Itanı, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengänğı yatñqä äkiyqueunı, imäkñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğıyä?” ätukçe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä winğanğı, Jisasi Iquenı, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanı, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinjä tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Qe iinjä yatñqä iqiyi, änyä maqñqä eninyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänçe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanğa, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ İnı, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquñi, “Eqä-häkä nyi nmqä iqueunı, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asñä Nyi meqanğqeqeunı, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanğı, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmanyiyänçe, Nyi atäunüä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukçe.

⁴¹ Wäunüänqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwiyäpiyä iutanı, qu iquaqu himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ⁴² Inğanı Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeçe, tii ätukçe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanğı, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaçeunı, äwinqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanğı, hiyaqä awä iqinı, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanı, hiqä ämeyätñqä winğanğutqe, iqu heqä wäunüä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutqe, iqu hiyaqä wäunüä-eyqä hiñänğqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ İi tii etanğqä dutayi. Ämaçeüqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaçe Ique wäunüä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunüä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänjä-pmeçe ävätä, qokä-apäkä kuapanänjä iquau anğı mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukçe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique anğüä iwimäkkqenqä**

‡ 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 S 10:34 Matiu 20:20-28 * 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

⁴⁶ Itañi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, anä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänitä ävämeqanqanqä, ämaqä hinuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunqä tquämanminqä. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanqä äwiyäqetanä, aawqä yänänäqanqä ätätä, tii ätkqä. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinqä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanqa, ämaqä kuapänäni, iqueni äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi. Ii qäyä ätquanqä, iqu aawqä yänänäqanqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinqä huäqä äkunänä” ätukqä.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqä, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqä.

Inqani qu hinuä pisqä iqueni, “Iqu sinqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqä hanuä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanqanqä, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqä, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqä.

⁵¹ Iqu äwimeqanqa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqä.

“Näqanqä-vqä Iquki, nyi anqumä hinuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqä.

⁵² I tquanqa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqä, anqä ikimäkqiyä” ätukqä. Asä qanqani, iqu hinuä anqä äqänätä, Jisasi Ique hänaqä qänaki äwivändkqä.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanqa iqua, Jerusälemä-tänqä qäqi timäupnqä ipiyänqani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inqani, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä hñquaqui, hinuä ändawatätä, tii ätukqä. ² “Qe anä-himqä näjinyqä winyqä. Qe yäpä inqisa äwäsiyänqani, donqi hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donqi iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqä. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donqi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanqutqä, qe kimani, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänqä. Ga Iqu ämaqä huisä anqumä maqänä dowatänqiyä,’ suinyqä” ätukqä.

⁴⁻⁵ I tquanqa, iquaqu äwiyi, donqi hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qnqanä-tänqä iqi guä qäyänätanqä äqunqiyi. Iquaqu eweqanqiyänqä, ämaqä iqi ätqäuminuwä hñqua, iquaquini, “Donqi iqueni sunqä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanqanqä, iquaqu quni, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanqiyänqä, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inqani, iquaqu donqi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donqi iqueä haqeqi ipteqanqiyänqä, Jisasi Iqu haqä qe äpmakqä. ⁸ Inqani ämaqä kuapänäni, quwqä gquä quäuqä, äquvätäpu, hänaqä äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunuiuni ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqä haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätänqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anqänänqä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiçu Dewiti iquesanä äpätänqä Tqu, Iqueqä ämaqä miqä, Goti Iqu anqä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmeqä Iqueqä yoqä, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqä, hiqäva-imäkqä anju äpaquväqä, nätmatqä eeqä hinuä äqunäkäkqä. Ae hea äyä eqanqa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaninqä äukqä.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † 11:11 Matiu 21:18-19

¹² Awingani, qu Betanisa äpäpiyängani, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inngani Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hinuänqä äukqe. Näni ätimäuqe, aañqä, quwqenä änyätangi äqunqqe. Inngani zä-eaqä häukuä qäyqänqa mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui anqumä häukui äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, iinjä äyä tquangi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä†

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunuä imäkätqätanguwä eeqänäni, huätä äpäsawqatkqe. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu wätqätanguwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqe mbqä itqätanguwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanga hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, nätmatqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqñqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiuni, tiinjä äqänä.

‘Nqä anñqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tñnuwiqä.’S

Inä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anä* enqä-panä imäkätqänäuä” ätukqe.

¹⁸ Inngani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qätä iinjä äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqueä näqñqä vqanqenqä yäunuä ipu, miiqä yänä iqanquwitanji.

¹⁹ Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, anä-himqeuñi äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

²⁰ Awinga zä-hinuitäni, qu huänqeu äwäpiyängani, zä-eaqä hinuä äqunquwi, quatä buta himqä yätunqä yäüä pitangi äqunquwi.

²¹ I äqunäpiyinqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hinuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäüä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tquangi Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonä hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Inji ätimäunqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanqutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe.

²⁴ “Iinjä etangi Nyi he etqä, nätmatqä huiñqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapñqäuä. ²⁵⁻²⁶ Itanga he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyängani, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänä eänquwi, inji iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqä†

²⁷⁻²⁸ Qu anqumä Jerusälemä ätimäupiyängani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa ikitqätanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmatqä tä imäktñqe, yoqä naqe, ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqi äktkqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁹ I tquangwänqa, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänqä” ätukqe. “He Nyi yatñqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunuä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iquenqe, etmqänä.

³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäunuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

† 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22 † 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

³¹ Inġaṅi quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanġiqä’ tquanġuatqe, Iqu tiinjä natänġiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeġiyqe, sunġä itqänjuwäwä?’ ³² Inġäqe, ne ‘Ämaġetanġiqä’ tuatunġuäta? I matqä yatunġueqä” ätnġuwi. Ämaġe, “Jonä iqu, hiñuä-tqä-queqä” knuä indqänätanġuwinġe, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inġi qu kimañi, “Ne maġñqeġä” ätukuwi.

I tquanġuwänġaṅi, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänġi. Nyi yoqä naqä-tänġä eämä, wäunjuä e imäkätñqenġe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukñuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquauñqä**

¹ Inġaṅi Jisasi Iqu qunġi, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaġä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äġiyäqe, guä-wainqä häukui qonġqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaġä wäunjuinġä hiñuä äqumbu pmeġä anġä quäuqä ämätäqe, itanġa wäunui, ämaġä mbqä meġä imäkpnġä hñquauqä hipa iu äwimä, anġä kinä nämqä wänġe. ² Iwä häukui yäuä änduqänġaṅi, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunjuä miqä iquauñqä dowatänġe. ³ Iqu ätimäuqanġaṅi, wäunjuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maġätqä anġumä dowatpnuwi. ⁴ Inġi wäunjuä-wiyqä hñque anġumä inä dowatänġe. Wäunjuä miqä iqua iqueni-pqe nyuänġu äpäsäpu womba-inġä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanġpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatänġe. Inġaṅi qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanġa kuapänänġi, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquauñi, ptqä äpäsäpu, itanġa hñquauñi, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inġaṅi iqueqä ymeġä, iqueni kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetänġe. Iwä yäpaki, ‘Wäunjuä miqä iqua, nyaqä ymeġä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeġä ique dowatänġe. ⁷⁻⁸ Inġaṅi wäunjuä miqä iqua, ‘Kaġä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maġänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunjuä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpñi, iqueä huiwi wäunjuä täknä yäpaqä mäñgisa matnämäupnuwi.

⁹ Inġaṅi kaġä wäunjuä iutänġä kawiqu, äänä yänġe? Iqu äpätä, wäunjuä miqä iquauñi pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä vänġe. ¹⁰ Inġi he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänjuwäta?

‘Hikä-anġä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunjuä maeġä hiñuinä äqunġuwi, hikä iinjä iqu, anġä quea enġä-panġä, anġä yänänänġqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inġi tä, Naqä Iqueqä imäkqanġi ne hiñuä äqunätaqe, anġuänänġä äqunänju.’ †

¹² Iqu i tquanġa, Israitqä iquauqä ämaġä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanġqenġä näqñqä ekuwi. Inġaṅi iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaġä kuapänä etanġuwinġä zä winġanġi qanyä äväma äkuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenġä‡

¹³ Ämaġä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iqueni äwinjäminġä hñquatänġi, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanġutqe äkäpnġä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenġä näqñqä tii enġu. Ämaġeuqä yoqenġätä, quwqä äwinġenġätä knuä mindqänġä itnä, suqä jänänänġinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenġä qäyunä ämotquetqänä. Inġi Si knuä äänä äkiyqiyä? Romätanġä ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatunġuätanä, mäwqä iquatuñqätanä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanġuwinġe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunġä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hiñuä qunmqä äma

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19 † 12:11 Apġä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

quveppu.” ¹⁶ Iqua hñqu äma pqañguwängga, Iqu qunji ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimanji, “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etañgutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etañgutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuinğä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aᅇgumä vauqeqä ätukqeS

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, aᅇgumä häñä mävuqä ipnuwiqä’ ätmiñuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi. ¹⁹ “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuni, Israitqä iqunenyqä tiinğä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känguequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänğä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’*

²⁰ Itanğa hiñuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanğa inğuiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqängga äpäkoᅇqqe. ²¹ Itanji käuᅇguequ apäqñqä iinji ämeqe, ymeqä meämeqängga äpäkoᅇqqe. Itanğa käuᅇgua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoᅇqqe. ²² Inji eeqänänğä inğuiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqängga äpäkoᅇguwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoᅇqeqä. ²³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua aᅇgumä ävauqañguwängganji, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinğä tquanğuwängga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğeqñqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqeqñqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua aᅇgumä ävaupiyängganji, qokä-apäkä mämanğä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunğä iqua äpmeñuwä-pa, iinğä pmapnuwiqä.

²⁶ Itanği ämaqä äpäkombqä aᅇgumä ävaupnuwängqe, Nyi yatñqä hemqeqä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänğä-tänji tä aᅇgqeqñqä a matäuqä itqañuwenda? Inğanji Goti Iqu Mosisi iqueni, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iquñqä’† ätukqeqä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoᅇguwä iquauqä manä. Ämaqä häñä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Iinğä etanği, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkoᅇguwä-qe, häñä yqänä äpmeñä. Iinğä enğä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänğä, huizi iquau ämäwqätäunğä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanğuwängga, kukñuä-suqeqñqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeuni, kima aᅇguänä äyä tquanği äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiᅇganä ämäwqätäunğqe, äkisqukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kiᅇganänğä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä aᅇguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänğä Iquvqä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänğqetä, yänänäqñqetänji, Ique näwe äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kiᅇguätñqeqä.’S

³¹ Itanji huizi iqu tiyi.

‘Si tqä-täunğä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänğä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’*

Suqä iquauñi, huizi iqua mämäwqätäuqä enäuä” ätukqe.

§ 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukñuä-suqä 25:5 † 12:26 Aᅇgumä Itmakğä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkğä 19:18

³² I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqe, kñuä indqänqe, yänänäqñqe, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiinjä nenğuätñqe. Itanğa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquauñqä-pqe inä nenğuätñqe. Ne iinjä itunqe, ii nanuä, nätmätqä huitanjä-huitanjätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeñi, suqä tquaqu ämäwqätäuninyqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä äñguä indqänätä tquanği äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeñi, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iutani, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui mäwqä ikuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä mätnätanğqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iqua, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäñi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ique kñuä vqanği, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä. “Nyi Tqä himä-wiunğqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmetñqinyä,” ätkqe qä.’

³⁷ Inji änäänğä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäänğqä tätqänğäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäñi, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänğani, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä‡

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä ingani, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanğä upñqäuä. Ququawä aquvqñqeñi, ämaqe iquauñi, ‘Hiunjinğanjçä’ tupñqäuä. ³⁹ Anjä aquvqñqeñi, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäkkänğanä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuañi, quanğä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänğani, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanğä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğani Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanğuwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanğuwä, hinuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tänjä kuapänäñi, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğani apäkä nätmätqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänğqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunğänğqä ämotquaminğqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmätqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iiyqe, eeqänänjä iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutani, wänğqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänğqä äwa itä iiyqä quuvqänğqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanğqä pmeñqiyä” ätukqe.

13

*Hanğ-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjutani yäpaqänğisa ätimäwa pğanğani, Iqueqä wäunğänğqä ämotquaminğqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkkä anji

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47 § 12:40 Lukä 21:1-4 * 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

hinuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinqä manjä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tquanğa Jisasi Iqu iqueni, “Si anä naqä tä mätnätangqä tquauni hinuä äqunänä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii maknqä, qäpu heniqueqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anä nängisa mätnätangi äqunä pmetanğani, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanğa Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatnqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iini, äknğa timäuniqä iinqä, natiyä. Itanğa ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutani näqnqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knuä neyäninqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatnqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Qu quanğa etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hnqunä-hnqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğa qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iini ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁸ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hnqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hnqäqini, qua ekä yäniqueqä. Itanğa hnqäqini, buayä dä naqänänä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnqä tänjä-hunqä ämetqänuwä-pañi, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kuknuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanğa anä aquväqnqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanğa qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anä-himqeutanä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kuknuä änguä we-hunqä-tänji, awä eeqä tupnqenqä. ¹⁰ Itanğa Ämaqä eeqänänä, qua äwitqutänqä-pa, qu kuknuä änguä we-hunqä-täninqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kuknuänqä etma uwqanğpqe, ‘Ne kuknuä äänä tatunquäwä?’ knuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğani kuknui, he matqä, Goti Iqueqä Dnğä Änguä Iqu täniqeqä. Inji, he knuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itani kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanğa ymeqä iqua, kunaqä-kununuaütä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanği, ämaqä eeqänänä himä-wiunqä emäkqäpnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänğanqä yänä äqambu äpmamitpñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kuknuä tä a ätäutäqä iqu, näqnqä änguänä mequätñqe.) “He nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutanği qumbnuwiqä. Inğani qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäutäqänğani, iqu anä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä knuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpqnqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmatqä quvqä iini, yunüä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanğa hanjä-iqä inğa timäuniqe, naqänänä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanjä-iqä tqutä asänänä matimäuqä iminqeqä. Qänakndanä-pqe, iini matimäuqä yäniqueqä. ²⁰ Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqueqä’ ae ätkqeqä.

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

Iqu iinjä mimäkäqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpningä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wängäpu hiätñqä imäkäniqueqä” ätukqe.

²¹ “Inğanj i ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänj äpmenä’ etqanqpe, he qätä mäwiqä pa iqäpnqä. ²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkäqänänjä huitañä-huitañj imäkpnuwiqä. Quanqä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunj, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, äsanänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmätqä eeqä timäuniquenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inj he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanqa, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänji *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäknganqungwänqa, ga nätmätqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämeñä ipnuwiqä.*† ²⁶ Inğanj qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pqañgi qumbnuwi. ²⁷ Inğanj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeçä’ ätätä atäunüä ikqä iquaunj, qäukuä-qua hitunüä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanqa zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñj änyä-hänjä ingqäqe, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnjä hinätñqe, qäqi etanjiyqä. ²⁹ Asä iinj, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänqanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anjä hänaqä iu näwe tqäutangiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqungwänqa, nätmätqä eeqänänji timäuniquenqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqe nätmätqä iinjä äkñga timäuniquä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmätqä iinjä äkñga timäuniquenqä änyä maqñqä eänuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñuä äqumbu pmetpñqe. ³⁴ Ii tiinjä enqäpanji. Ämaqä hñqu kinjä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iqua, iqueqä anjä mipñqä ävqä-panjä iñjiyi. Ga wäunui, ique-iqueqä äpatätä, kikinjä väniqe. Inj, hänaqä qñqanjä miqä iqueni, ‘Yasämä ätuäqämanä pmettñqeçä’ tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanji, ‘Kaçä anjä-tänjä iqu, heaetänjä-qe, ä quaesqänqanjä-qe, ä zänqä kñuä duätqätanqanjä-qe, ññ zä we-hunqanqanjä-qe, äkñga ti päniqätiyä-qe’ änyä maqñqä eänäuä. Iinjqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu inga päñqiyä’ kñuä maeyätanqa, äpätnqe, hiqaqä witanqä hiqänqä iñqäüä. ³⁷ Nyi kukñuä etqe, qokä-apäkä eeqänänjä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämapu pmäpnqä iñqä’ etqänä” ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätñguwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqutä, bretqä yenüä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutñqä, hiunji hñquaqu änyä äwäminqe. Inğanj hiqäva-imäkäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatänj, kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqne, äänä imäkatunquäwä?” ätñguwi. ² “Ämaqe

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10 * 14: Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57

hiñuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iñi, hiunji naqänänjanga mimäqkä yatunqeqä” ätnquwi.

Apäkä hui, eqä jinañä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

³ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä‡ anju buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinañä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinañä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju äwiqatqke. Häkitä, eqä jinañä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁴ Inganji apäkä ii, ii imäkqanqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinañä-weqe, sunqä hiñgi qui imäkqiyä?” ätnquwi. ⁵ “Eqä jinañä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iñi äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanquwänqa, Jisasi Iqu ätukqe. “Iñi hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäuä? Ii Nyi suqä äñguänäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetñqäuä. Iñä etanqi, ‘Yätamäkqä eanä’ kñuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iñä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinañä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätäkipiyänqanji, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Iñi qu iñqe, hui mimäuqä iqäpñqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä§

¹⁰ Itanqa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iñä qätä äwipiwi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Inganji iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä ymisanä yäpakä äñguwänqanqä**

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinqanänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänqanji, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanä dnqe, ne nätmätqä näwinyänji äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inganji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqi, ändowätätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yänqisa paquvqanqa, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowätqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä äñgikä?’ äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanqiyänqa, iqu anä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiñi, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanga äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä bñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetänji, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänqanji, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesänä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä änatqänjuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

† 14:2 Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ 14:3 Saimonä iqu hiñuiqänänji wänyimänqä-tänjä äpmaminqä etanqi, qu iqueni “Wänyimänqueä” ätuminjuwi. § 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6 * 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäni, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä Bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. ²¹ “Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanji,† Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiqä.” ²³ Itanji Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta ängüwi. ²⁴ Itanji, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häñequeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsäuenqe, yänänäqñqä imäkätñqä diñqe. Nyi ämaqä kuapänänä iu yätamakqä vätnqe, ñqä häñeque equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa hanji nmniqänğanqe, anğumä mañqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanji qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä mañqe qä’ ttñqinyä” ätukqenqä‡

²⁷ Ii äwäpiyänğanji, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mäñdi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä mañqe qe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkoneñqe qä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqe qe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji wäunüänqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä**

³² Inğanji iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’ qonätanğqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä tenqeä. He täqi pmapiyä” ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanji Iqu hanä-iqä wimetñqä iqanğqenqä, Iqueqä äwqä tämñi änä mäwimänqä ikqe. ³⁴ Iinqe, Iqu tii ätukqe. “Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanğqä iquenyqä huänqä hui etanğutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mäñdavä. Inäqe Nyaqä änyinqeunji qäyä etanğuti, Tqä äkinqä dunä isñqe qä” ätukqe.

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38
§ 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † 14:36 Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänänqäwä? He Nyitä anäŋi, wänqäpu mäminqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä diŋqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukŋuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäqŋqä äwinyätanŋqä-qe, huiwi yänänäqŋqä maeqeqä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqe, anŋumä äwäqe, Goti Ique kukŋuä asi, anŋumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqe, iquaunqä anŋumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuänuä wiyqanŋi, hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Ique kukŋuä äki-äki tupŋqe, änyä maqŋqä yqänä emiŋuwi.

⁴¹ Hŋquacu-hŋque äwimetäqanŋanŋi, Iqu iquauŋi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmenäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenŋi. Hiunŋi tä, qanŋa qe ätimäuciyä. Hiŋuä qumbu! Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäqä iquauä hipa iunŋi, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä‡

⁴³ Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätanŋa, Jutasi ämaqä 12 iquautanŋä iqu ätimäukqe. Iqutäŋi ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, itanŋa qokä-apäkä iu miqä iquatä dawatqanŋä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upŋqä imäknäpiyanŋanŋi, täkqä-tqä iqu huiziquauŋi, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunŋundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänŋqe. ⁴⁶ Inŋanŋi qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqŋqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanŋuwänŋa, Iqutä qäqi anä tqäuminuä hŋqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hŋque, qätä mŋä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inŋanŋi Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hŋque a äkiqätätqänuä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanŋä äŋgiqätqäuä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunŋi ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäqä anä ququawä iu näqŋqä vätqätanŋqä inŋa manŋiqätqä, suŋqä itqänuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukŋuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuŋi, qäyunä ätätanŋqenqeqä” ätukqe.

⁵⁰ Inŋanŋi Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikŋä hŋqu zä äukqenqä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanŋuwänŋa, hikŋä gquä hŋqunä huäqä hutŋqä hŋqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanŋa, qu iqueni a kiqätqanŋuwänŋa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätŋqeä,” ätkuwinqä§

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inŋanŋi hiqäva-imäqä naqä iquau, ämaqeü miqä iquau, itanŋa kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, qu iqi aquvä äqänŋuwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenqä, kiŋä-tämä qänaki äuminŋe. Hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä ququawä iqi ätimäucqe, iqinŋi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyiminŋe.

⁵⁵ Inŋanŋi, Jisasi Ique pizqä päkpŋqenqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänŋuwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanŋä kukŋuä täqisqanŋuwä-qe, quvaqä kukŋui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanŋi äqunŋuwi.

‡ 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

⁵⁷ Inğanı ämaqä hñqua pämä ämatqäupiyyi, Jisasi Iquenyqä quañgä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanđi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anđumñi, hiunđi hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanđi, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanđuwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanđuwänđa, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hiñuä iqi ätqäüä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikque. “Ämaqä tä kukñui Siñqä ätquwi, änääñgä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanđgqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inđi, hiqäva-imäkqä naqä iqu anđumä yatñqä tii äwikque. “Kraisı, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanđa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunđqä. Itanđa Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäñqä-tänä Iqueqä hipa ämuanđisa pmetanđi hiñuä qumbnuwiqä. Itanđa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanđi qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanđqenđä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänä wiñanđi, iqueqä gquä quäüqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natññqe, ne sunđqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanđi, qätä äyä äwiyänünä. Ga heyaqä kñuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanı eeñänänđi qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanđi ämaqä hñqua, Iquenđi makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuatäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyyä? Hiñuä natiyyä” ätuminjuwi. Itanđa ämayukä-imanđqä iqua, Iquenđi itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maññqeqä’ ätkqenđä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänđisa ququawä mänđi pmetanđa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanđi äqunäqe, ique hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänđiyä iqukiyyä” ätukqe.

⁶⁸ İi iinä tqanđqenđä, iqu, “Oeyqä, si ii ätñi, nyi änyä maññqä enänä” ätuäqe, yäpaqänđisa äwätä, täknä hävqä qänätanđqä iqi ätqäukqe. Inğanı kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunüä-wiyqä ii, iquenđi iqi äqunäqe, anđumä ämaqä iqi tqäutanđuwıñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ İi käyä ätquanđi, Pitä iqu anđumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänđqä hmbu ti imänđanđa, ämaqä iqi ätqäuminjuwä iqua, “Si Galilisanđi iqukiyyä. İñi si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanı iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänjuwä Iquenyqe, nyi änyä maññqä enä. Nyi quañgä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänñqiyä.”

⁷² Iqu kukñuä iinđi ae ti tqanđa, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanı Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänđa, si Nyinđe, ‘Nyi Iquenyqä maññqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenđä kñuä äwikqe. Inğanı, iqu iinđi imäkätäqenđä huäqä kiinđa wunđanđi, kñuä kuapanä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenđä**

¹ Zä we-hunđanđqetänđi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kukñuä-suqenđä näqñqä iquautä, ññ ämaqä naqä huiziquautänđi, qu Israitqä iquau miqä eeñänänđi iqua

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

qäsäñi, kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Itañi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanğa Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iñi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inğanı hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etanği Pailoti iqu Iqueni, “Si kukñuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatñqä anğumä äwikqe. “Hiñuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu kukñuä hñqu mätquä ikqe. Iqu i iqanğqenqä, Pailoti iqu, “Kukñuä hui matqä sunqä iqudiyä” tä, kñuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyanğanı, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanğuwä iquautanä iquenyqä änenğiyä” tquanğuwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe.

⁷ Inğanı ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwinqä guä äpmaminjuwi. Qutanä hñqu, Baräpasi iquwi. ⁸ Itanğa ämaqä kuapä aquvä äqanğuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiñuiqänä imäkminjä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanğuwänğa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanğuwinqä, Pailoti iqu näqñqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanğqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanğuti, Baräpasi Iquenyqeqä” tupñqä ätukuwi.

¹² Inğanı Pailoti iqu, “Iñi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqanğuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tquanğa, qu kima tnänjä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tquanğuwänğa, “Iñi sunqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Kimanı, qu manjä yänänäqñqä ätäpu, “Zä-huätati hunätñqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanğuwänğa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä winğanı, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanğa iqu, Jisasi Ique ptqä päkñqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepñqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanğa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anjä ququawä yänğisa ätuma äpeyäpiyanğanı, mäkä-iqä huizi iquauñqä tääqä ätukuwi.

¹⁷ Inğanı iqua Ique mändi äkittqiyäpu, qanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänätänı ämaqä naqä hñqueä yñña-nänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpiyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjinğanjqä” ätuäpu, häsuänitä Iqueä nyuänju äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanğa suqä ämaqä naqä hñqenqä ipqä-pa, Iqueni qonjä äwoktäpu iminjuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iinjä qäpu itquapiyi, inğanı qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anğumä äwiyätkuwi. Itañi Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwinqä†

²¹ Ämaqä anjä-himqä Sairinisanjä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anjä-himqä yäpaqänğisa äpmaminqe, yänğisa paquvqanğanı, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkkuwi.

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätangqeuñqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, 'Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.' ²³ Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä dunji marasingätä qäsä imäkñqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqä wisäuqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inğanj, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkmiñuwä dunji, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. "Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä." ²⁷⁻²⁸ Itanğa Iqu-tänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqänğisa äuekuwi.† ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. "Si, 'Nyi hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä' tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täuä häñä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänjitanji, äyaqäsqänğa biyä!" ätumiñuwä. ³¹ Inji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, "Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji häñä miqumuatñqä iqiyä" ätñguwi. ³² "Kraisni ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunjuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänğa qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunquänänyä" ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunmiñiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqäS

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñğanji, we anji äunğqe. ³⁴ Awiyqä 3 klokñğanji, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. "Eloi, Eloi, lema sapatani." Kukñuä iqu, quati tiinji. "Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunya?"

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäumiñuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, "Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä" ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanjuä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iinjä itä, tii atukqe. "Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqce äyaqiyätä itumenqutiyä? Hiñuä äqänänä äpmenä." ³⁷ Inğanj Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkonğqce.

³⁸ Inğanj yuä naqänänjä, hiqäva-imäkqä anjä yäpä inğisa imaknmiñqä iqu, hitunjuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñğqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanjä äwiyä ätqäumiñqä iqu, Iqu äänä itä päkonğanğqe hiñuä äqunäqe tii ätkqe. "Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!" ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kiñä nänjisa hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä. Iuautanji, Mäliya, anjä-himqä Maktälatanjä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwimiñuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänjä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäumiñuwä.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanji, Josepä Arämatiyatanjä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, "Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä" ätukqe.

† **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. "Goti Iqueä bukiunji tii äyä äqänä. 'Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñi,' iini qäyu hetñqenqä ii itquakuwi." § **15:32** Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 * **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanjä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkongqätanä, ä änäängä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanji, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätäñukuwä anä-nänjä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanjä üsä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanğqe, hinuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanji, Mäliya Maktälatanjä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinanä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänjä.

² Hiunji kinğanänjä iqueuä zi-hinuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğanji, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeuñqä äwäpiyänğanji, tii ätnğuwı. ³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqce, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?”

⁴ E äwäpiyä iunda hinuä äqunäukuwi, hikä iinjä iqu, kätanänjä qäyä hitanğqä-qe, qñqanä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyänğanji, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänjä imäkñqä hñqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, inğanji iua miqä yänjä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuaunji, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinuänqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hinuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä. ⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinğä hinuäqä wänğiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäuä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inğanji apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä winğanğa, ämaqä pñqä wiqcuta yäpaqä mänğisa ätimäupiyi, iqisanji zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänğanji, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunji mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanjä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinğanänjä iqueuä zinuä matqänğa ävauqetanji, Mäliya Maktälatanjä ii-ganä äwimakqe. Iinjı, dnjä quvqä 7 tqäutanği, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanji ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knuä qiyätqätanğuwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänjä pmetanği, äqunänänä” tquanği äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanğä ätqiyä” knuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hñquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itanji huizi, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä iu-tanji äväma, qanä wätqätanğinyänğa, Jisasi Iqu, iquaquini huitanä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anğumä äwiyi, huizi iquaunji, iquaqui wimeqanğqenqä ätukiyi. I tquanğiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanğä ätqinyqä” knuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunüä äwikqenqä§

* **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18 † **16:8** Pipa Grikä pmeqeugä kuknuä iu äqänänqä huiunji, kuknuä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänjä kuapanänji, Makä iqu maqiyqä ikqenqä knuä indqänätqänä. ‡ **16:11** Lukä 24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

¹⁴ Itanji Iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisanä änäpu pmetanquwänga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänä angi pmetanji hinuä äqunquwinqä qäyä ätquanqä, ga “Qu quanqä änatqäüä” ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäuä?” ätuätä, yänänäqñqä ätukqe.

¹⁵ Itanga Iqu iquaunji, “He qua äwitqutänqä-pa kukñuä äñguä we-hunqä-tänji äma äwäpu, ämaqä eeqänänä iu awä tupñqeçä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asñä ämeqä iquenji, Goti Iqu hänä iqumuatäniqe. Itanga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Hänä mäpmeqä yänqiyä’ täniqeçä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä tiñji imäkäpnuwi. Nyaqä yoçeta, dñä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukñuä änyä-hänji ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanga ämaqä täñä-yaqä witanqppqeunji, hipae haqeçi äwiyquwi, äñguä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iquenji, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquaunji kukñuä qäpu tquanqa, Iquenji qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanga Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kukñuä awä ätuäkäminjuwi. Kukñuä naqä-qakuä hitanqçenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanji, iqua ämaqä mimäkqänänä imäkäkäminjuwi.

* 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wäunjuinqä 1:9-12

Kukñuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiñuä tiñjä äqunäñu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäñi, Ängumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunüä ipäqiyätäqänğanj, qokä-apäkiu, tiñjä ätumiñqe. Dñä Änguä Iqu, iwimäkqanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqi tiwiqä kuapänänji, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iqä äki-äkitanji, metqätanquwiñqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkmiñqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguänä iwimäkqanqgeunqä, qokä-apäki aquvänä imiñuwi. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiñuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpunji, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanji, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiñuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänänji, Jisasi Iqueä äpmeqeunqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukñuä iñjä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauñi mañqä eä. Kukñuä ktqä, ämaqä Sämalija pmeqä iqu, ämaqä äpäkuwä ique yätamakqä äwikqenqätä, ä kukñuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kukñuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätänji, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiñäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeunqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunuiñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätänji, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänänji, apäkä iua imäkmiñuwä iñqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqi qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänğa 'Wäunuiñqäuä' ätätunqe, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänjä, Jisasi Iqu qäukuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkmiñuwiñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä änguä ämetä, tuwanüä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetanji, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanjä ikipu, kukñuä awä änatmiñuwi. Itanğa ämaqä kuapänänji, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunüä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpqinjaqänmi, tänğanji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanqenqä kñuä änguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinqä ämäktquakuwä iñqe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" tñjä diñqe, tänğanji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmñänä.

Eñätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqe u miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğanji, hiqäva-imäkqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iquä wäunüä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanjä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmamiñiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanji, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanä äpmamiñiyi.

⁸ Hea hñquenji, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanquwanğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunüä iqämanmiñqe. ⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi

iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua ingisanqä äwätä, nätmatqä jinanä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunüä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqanğuwı, qu yäpaqä mäñgisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğanı Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä ingisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutanğı äqunğqe. ¹² Iqu ique hinüä e äqunäqe, änä mäwımänqä itä, zä kiinä ikqe.

¹³ Inğanı enätqä iqu, “Sakätıyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyanğqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuanğqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuatqätñqä. ¹⁴ Inğanı, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyanıqeqä. Ämaqä kuapanäni, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinji, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqanğqe qui wımäkqetä, manqä yanıqeqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanğanı, Dñä Anğüä Iqu, iqutä anä pmetanıqeqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunüä imäkätqätanğı, Israitqä kuapanäni, iquauqä suqä hñgisanäni huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwıyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hinuiqä wımenıqeqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqanğuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqanğqe anğuanänjä metpñqä imäkanıqeqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqanğanqä näwenyä e imäkanıqeqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätıyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuinğqe, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqe, nyi näqñqe äänä himqäwä? Nyitä nğä apäkısä, ye quväuukuä kuapanä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanı, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä anğüä tññqä awä ktmqä änändowatkıyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunanğanğa, naqä-qakuänänjä timäunıqeqä. İnäqe si nyaqä kukñui qätä manyıyqä inä-qae, hea nätmatqä tä timäuqanğanğqe, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätıyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanğıyanğanı, ämaqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätıyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hinüä äqumbu äpmapu, kñuä kuapanä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñğanı yäpaqä mäñgisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanğa, qu iquenyqe, iqu anä pmua ingisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqe, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqe.

²³ Qänakndanı Sakätıyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanı iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänjä eä, iıyqä anä yäpä yänğisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminğqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä anğuanä inyımäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminğqe, tñnğanı Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqıyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyaunı, Jıyasi Ique nyuanıqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänjä qanüä 6 pmetanğanı, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galılisänä inğı anä-hımqä Nasäretqanğä ändowatkqe. ²⁷ Iqinji iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminğä hui, iıyqä yoqe Mäliyau äwımakqe. İi Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawıqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä İi äwımeqe, “Si anğüä äpmenınyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä anğuanänjä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänjqä itä, “Änäänjqä dqutiyä?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänjqä, si atäunuä ae äkiyqeä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänjqeä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanguti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqeä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnjqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnjä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänäqngqe äkpatqiyänjqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänjqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeä’ ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänjqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqinjqä. Si tä ändnä-manji, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinjä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanji Mäliya, qoqonjä Jutiya-tänä inqinjqä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjinganjqä” ätukqe. ⁴¹ Inğanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanğanji, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanğa, Dnjä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeunji kuapanä ämngqe. ⁴² Inğanji ii Mäliyau tääqä yänänäqngqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänä iua äpmetanguwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misnjqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etangqä-qe, nqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänğanji, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ knuä indqänğanji, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquanğa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeäqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänjä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinjqiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinginjqä-qenyä, Iqu nyinyqä knuä änguänänä indqänği. Goti Yänänäqngqä Iqu änguänänä nyimäkqenqe, ämaqä tänğa äpmenuwä iquatä, qänaknda pmapunwä iquatä, ‘Apäkä täsinji, Goti Hanjuwä Iqu änguänänä iwimäkkqeä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aanä pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänğa äpmenuwä iquautä, qänaknda pmapunwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauqä, Iqu qeqä wimänğanği änguä imäkqä-queä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunuä yänänäqngqä iqä-queä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ knuä indqänjqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqngqe huätä mamäuqä-queä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeäqä vauqumuatqä-queä. ⁵³ Ämaqä nätmätqänjqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapanä vqä-queä. Ämaqä nätmätqä kuapanä-tänä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kuknuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iquenqätä,

iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimännguäniqeqä' ätukqeqä. Iqu kuknuä iinqe knuä indqänätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäqä vqä-qeqä" ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qanüä hnquaqui-hnque äpmeqe, kiqä anämqa angi äpawäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi ingani ymeqä qokä hnque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmaminuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäqä vqanqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanqa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupnqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqeqä yoqä, "Sakätiyasiuä" nyuätanä-tpu iqanquwänqa, känai, "Oeyä, ne iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätatunqeqä" ätukqe.

⁶¹ Inji, "Änäänqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iinj maqonqä inäuä" ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyi, Sakätiyasi iqu iqueqä knui ämotquetnqä dijqä, ique atäunjuä äwikuwi. ⁶³ Itanqa iqu, iqua zä-heauqä muaepnqä hipaitänä atäunjuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunji, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäkqe. Iqu e qäyqanqenqä iqua yäunjuä ikuwi.

⁶⁴ Inqani, Sakätiyasi iqu kuknuä matqä äpmaminqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäqanqi, iqu kuknuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe.

⁶⁵ Nätmatqä huitanjä e timäuqanqenqä, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua zä ikuwi. Inqani ämaqä Jutiya iu qoqonjä im-imä pmeqä iqua, kuknuä kuapä ätminjuwi.

⁶⁶ Ämaqä kuknuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänji, anä pmenqiyä" knuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinjuä ätukqenqä

⁶⁷ Dnjä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapänä munqanqi, iqu hinjuä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanqu änemetä, yätamäqä äneyätä angi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäqanqi, Ämaqä Yänänäqenqä Hnqu hänjä inemäkätjqä eqi. Iqueqä wäunjuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinjuäqänä hinjuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iinj ätimäuciyä.

⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta angi inetmetnqä e imäqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awakanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqtä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta angi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunju wiyquatanqeqä. ⁷⁵ Iinj etanqi ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinjuä iqinj, suqä änguanänjinä itanä, Iqueuä wäunju imäkquatanqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hinjuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjä. Si Naqä Iquenyqä hinjuä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktjänqeqä. ⁷⁷ Si iinjä imäktjänqeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauji, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hanjä iwimäkäniqenqä näqenqä wisnänqä dijqeyi. ⁷⁸ Ämaqä iquauqä qeqä wimänqanqi, e imäqeqe, qäukuä yätutanji we-hunqä hnque mäptqä ätätjqä-panji, nenyqä iinjä dowatäniqeqä. ⁷⁹ Ne anjä hiawiqä imä pmetanqua, Iqu neqä huiwä zä iinqe ktqä namäuqanqa, mäptqä ätätjqä-panjä iinj we-hunqeqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanquti, ne äwqä hanjuä änyätanä qeiqinyä pmetanqeqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqenqä ämeqe, qänakni, Israitqä iquauqä hinjuä iqi tqäuniqänqanqe, iqu anjä avqenqä imä äpmaminqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inğanı ämaqä naqä Romätanjä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänjä iuqä yoqä ämepu a täupnqä, kuknuä yänänäqñqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanğa, ämaqä eeqänänji, qu quwqä yoqä inä mapñqänä, quwqä anjä yäuä duñqä anğumä äukuwi. Inğanı qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inğisanı, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanjä eä etanği, iqu Nasäretqä iu ävämanı, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuiqänänji, Betlähemä iu äpmaminqe. Nasäretqäni, qua Galilisänjä inğisayi. Betlähemäni, qua Jutiya-tänjä inğisayi. ⁵ Mäliyanı, iquenyqä ätminuwi, ii äwqä-tänji etanği, qu iyaquvqä yoqä mapñqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätñqä hinüä äwqänğqe. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anjä hiqaqä wiqe hma etanği, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwinqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänjä qäqiqñi, sipsipqä-miqä hñqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminuwi. ⁹ Inğanı Naqä Iqueqä enätqä hñqu, iquauqä hinüä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunğqe. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä kiinjä iqanğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pambiyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä anğuanänji, ämaqä eeqänänji yeeqä naqä-qakuänänjä ipñqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganı Dewiti iqueqä anä-himqä täutanı, Ymeqä Hñqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanjä-iqetanı, hänjä equmuatäninğä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinüä tiinjä äqumbiyitanı, näqñqä mapñqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanğuti qumbñqäuä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tqanğa, enätqä kuapänänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiı, iqutä anä äpmaminuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunı, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänjiyi. Inı qua bunı, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu anğua wimäkätñqä äwinyätñqä iquauı, äwqä hanüä di ävqiyä.”

¹⁵ Inğanı enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä anğumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätnğuwı. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinüä qunatuñquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiyi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanği ämaqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tqanğä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapänä indqänğuwı. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänäninğä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inğanı sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyanğanı, nätmätqä qätä äwiyäpu hinüä äqunğuwınqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinüä ätkqenqä

* 2: Matiu 1:18-25

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayi, akiyâ änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiññiqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiññä äqänätanjiyi. “*Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauñi, Naqä Ique wipñqä.*”†

²⁴ Iyaqu yänñi, akiyâ nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiññä qänätanji, “*Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.*”‡

²⁵ Inğanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä äñguänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hiñuä äqänä pmetanji, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänğanänji Dñä Äñguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Ique hiñuä ganä äqunñi, inğa päkondñänqeqä” ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dñä Äñguä Iqu kñuä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inğanji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukñuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañgiyänğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätätä, tiññä ätkqe.

²⁹ “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunüä-kiyqunjqä. Si ändkñä-ma, nyi äwqä hanüä iñqetä umqä, hiñuinä ñqänäwqatiyâ. ³⁰ Nätmatqä Si imäkñi, ämaqä iquene häñä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmatqä iññi, ämaqä huitañä-huitañä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisanji näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-hunqä vätnqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquanqenqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqänjiyi. ³⁴ Inğanji iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. “Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iquesanji, Israitqä hñqua qui imäkñganquwänğa, itanğa huiziqua äñguänä pmap-nuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkäniqenqä hiqñqä enqä-panä eqanqenqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyünji tqä qeqä iu kiunjätaunqanji, täñä-hunqä i matqä-panä iññä matñiqä. Iññiqe, ämaqä kuapänänjä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqti timäuniqeqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesanäquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hiñuiqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqutä äpmaminjiyi. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpäkonqanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunji mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänqatä hinjuingata itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätkqe. Iññä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji anji itmetñqä dinqä hiñuä äqämbu pmetanquwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inğanji iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Galilisänjä inqinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapänä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänjä Pasopanğanji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiñuä qunyiñqä, Jerusälemänqä iqäsminjiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui

† 2:23 Anqumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanğa, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänğanı, Hiknä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. İnqe kaniqutä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanği, qu hiunji hñque qanä äwäminuwi. E äwipiyänğanı, iyaqu Ique moqumuaynqä, quvamaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä anği ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqi-hñquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkkä anä iunji, Iqu näqñqä-vqä iquauä awä iqi pmetanği ämoqumuakiyi. Iqinji Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatñqä inä äwiminqe. ⁴⁷ İnğanı ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqñqenqätä, Iqueqä kima tquanğqenqätä, qu eeqänä yäunjuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiñuä äqunyyi, tä äktäuwanäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinji sunqä yetquenyä? Tniqutä tñandäni, äwqä hanä yeyqanği, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimanı, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäängä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä dinqe, qe maqñqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kukñuä kima iinqe, iyaqu kiqä quatinqe, maqñqä eminjiyi.

⁵¹ İnğanı Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kukñui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänğanı, känai kukñuä eeqänäni ämetä, iyyqä kñuä indqänqä imä yänänäqñqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqñqe äñguänänğä-tänju ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanği, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanğanı, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanğa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminqe. Itanğa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyä dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminqe. Itanğa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminqe. ² İnğanı Anasi iqutä, Käyäpasi iqutä, iquaqu hiqäva-imäkkä naqä äpmaminjiyi. İnğanı Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqñqä imä pmetanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. ³ I etanğanı, iqu anä eeqänänğä eqä Jotänä-tänğä iu ikitä, awä tii ätuminqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä dinqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁴ Iqu iinğä imäkminqetanı, hiñuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänğä-pa ätimäukqe.

“Anğä avqñqä duñi, ämaqä hñqueqä manı tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiñğä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätñnänqe, qua äptätnyäpu, itanğa qoqonğä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanğa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanğa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, äñguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ İnğä ämaqä eeqänänğä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänjuwä iquau hänğä iqumuatqe, hiñuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.‡

⁷ İnğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä wimeqanğuwanğa, iqu tii ätukqe. “He qämäkä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tñänğä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. İnğä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänğä enqä-pañuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanğqetanı, ne äñguä äpmenünä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä

* 3: Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28

† 3:1 Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä

yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ 3:6 Asayä 40:3-5

tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, äñguä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä äñguä mäwiqanğutqä iquauñi tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquanga, qu yatñqä äväpu, “Iñqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquanguwänga iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquacu-täñu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique väñqiyä. Itanga ämaqä hñqu buayä-täñu eäqe, iqu-pqe asä e väñqiyä” ätukqe.

¹² Itanga ämaqä mbqä motauqä hñqua, asñä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

¹³ Kimañi iqu iquauñi, “Heqä ämeyätqänuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqe” ätukqe.

¹⁴ Itanga ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

I tquanguwänga iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Quñi kukñuä quangä mämitqä pambiyä. Itanga ‘Mbqe, wäunuä iquqenqe, tä qäyunjqä’ kñuä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁵ Inğani qokä-apäki, Kraisi ämaqeu mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hinuä äqämbu äpmamiñuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” kñuä äwimiñqe. ¹⁶ Qu kñuä e indqänätanğuwiniñqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asñi, eqä ditänä eqiyätqänä. Iñä etanği, Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä äñguqunä manä, quvqunjqä. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä hiqiyänqiyä. ¹⁷ Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pñqä maeniñqe. Itanga kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe. ¹⁸ Inğani Jonä iqu, ämaqä kñuä äñguä mapñqä iunqä, kukñuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui awä ätumiñqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqäŠ

¹⁹ Galilisañä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känğuequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapänä imäqanğqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. ²⁰ Iutañi Heroti iqu suqä quvqä hñqu anğ inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asñä ämakqenqä**

²¹⁻²² Ämaqä eeqänäñi, qu asñä metqätanğuwängani, Jisasi Iqu-pqe asñä ämakqe. Iqu asñä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qñqanä äutänäqe, Dñä Äñguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqañga, qäukuä yätutañi, mañä tiññä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiññä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqä†

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqañga, Iqueqä wäunuä ipäqäkqe. Inğani qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ kñuä indqänğuwu.

Kiñganäñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu

iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” kñuä indqänguwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä**

¹⁻² Inğanj Dñä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanj Dñä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anğ avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä duñqä yamwiqä äwimiñqe. Imñi Jisasi Iqu buayä manqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenj Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanj Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqu buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inğaqe Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaqe buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ ”† ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anğ-himqä eeqänänğä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anğ-himqä eeqänänğä täunji, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itanj, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänğj, nğä ae änyimänğqeqä. Itanğ nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonğ änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänğä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä,

‘Si qonğ äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanğinyä’ äqänänğ”‡ ätukqe.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

⁹ Itañi, Setänä iqu Jisasi Iqueni, Jerusälemänqä ätumä äwäqce, hiqäva-imäkqä anä atääqä yängisa ätqäteqce, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqce, qua mänji ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqce, si ängüä mikipñqänä ätuänqiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqce, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä,’ äqänänä” § ätukqce.

¹² I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqce. “Bukä iunji tii äqänä.

*‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä’ äqänänä”** ätukqce.

¹³ Inğanji Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänänji qäpu äväqce, hea hñganqä hiñuä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqce.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunüä ipäqäkqenqä†

¹⁴ Inğanji Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anqumä äukqce. Ämaqä iqi pmeqce, Iquenyqä qätä äwikuwi. ¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqce, ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñqä-qu emiñqce.

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

¹⁶ Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqce. Iqi ätimäuqce, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, anä aquväqñqä yängisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqce.

¹⁷ Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqce, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqce, kukñuä tiinjä qänätanji äqunätä a ätäukqce.

¹⁸ *“Dñä Ängüä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqce. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä ängui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanqiwä iquau, ‘Hiñginä upñqeqä’ tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqce, ‘Hiñuä anğu qämbñqeqä’ tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kit-tqiyätqätanqiwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä. ¹⁹ ‘Hea Naqä Iqu ämaqe ängüä iwimäkäniqenqä äpätñqce, qäqiqiyqä’ awä tqüämqä änändowatkqeqä”* § qänätanji a ätäukqce.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqce, bukä ämuänyätä, anji äväqce, quamä äpmakqce. Inğanji, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. ²¹ Iinjä iqanqiwänğa, Iqu tii ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänqiwä iunji, täñğa ätimäuqiyä.”

²² Iqu i tquanğa, eeqänänä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä ängüä ätpiyi, Iqu kukñuä ängüänänä tquanqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiinjä ätnqiwuwi. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu ängisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqce. “Ämaqe quamä ängüänänä pmeqenqä kukñuä ätätqänqiwä-panji, he ‘Si duuta iqukiyyä. Tqä-täuä ängüä imäkinyä’ äñdpiyi, itanğa ‘Nätmatqä Si Kapänamä imäkñiqce, ne qätä äwiyququeqä. Inäqce Tqä anä täqini, asä i imäkinyä’ dññqeqä” ätukqce.

²⁴ Inğanji Iqu tiinjä-pqce inä ätukqce. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqce, qu yeeqä miqä ipñqäuä. ²⁵ Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kiñganänji, Laisa iqu pmetanğanji, quväukui hñquaqui-hñqce, qanji 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänä ätimäukqeqä. Inğanji apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqce Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä iuautanä huinyqä mäñdowatkqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqänqisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

naqä Saitonä ingisanqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetanqani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä kuapä Israitqä iu äpmaminjuwiqä. Inäqce, eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqce. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, ängüä imänqceqä” ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanqa, ämaqä anjä aquväqñqä iu äpmaminjuwä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñqce. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiyyi, iqua ävaupu, Iqueni anjä-himqä yäpaqänggisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanji, qoqonjä, anjä-himqä iu mätnätanqñqä yänggisanji, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanquwänqa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwuñqa äwekqce.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisanji Iqu Kapänamä, anjä-himqä Galilisänjä ingisanqä äwäkkqce. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiminqce. ³² Inqani Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanqceñqä, qu qätä äwiyäpu, yäunjuä ikuwi.

³³ Inqani, ämaqä dnjä quvqä-tänjä anjä aquväqñqä iu äpmaminqä hñqu ämävauqce, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqce. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanjä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqce näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqce.

³⁵ E tquanqa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqce. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanqa, dnjä quvqä iqu, iqueni qu-tänjä awä iqi qua mänji äkimäuqce, ique qui mimäkkqä itä ävämakqce.

³⁶ Ämaqe yäunjuä ipiyyi, tii ätnquwi. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanqa, dnjä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmatqä iinjä imäkkqenqä tiwiqce, anjä-himqä im-imä äwekqce.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anjä aquväqñqä iunji ävämanji, Saimonä iqueqä anjä iu äpaqukqce. Iqinji Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnjä tnänjä iqanji witanqceñqä, qu Iqu yätamäkkqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ I tquanquwänqa, Iqu äwäqce, apäkä ii-sänjä qäqiqi ätqäuqce, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqce. Iqu e tquanqa, yaqä qäpu eqanji, ii ängüä maqänä imänäqce, ymisanjä näwinyä imäkekqce.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanqa, qu ämaqä täñjä-yaqä huitanä-huitanä-tänji, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iinjä iquauñji, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, ängüä iwimäkkqce. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanqa, dnjä quvqce ämaqä kuapänänjä iunji ävämakuwi. Ävämepiyänqani, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanquwitanji, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqce.

Jisasi Iqu, anjä-himqä huii awä ätuäkäminqenqä‡

⁴² Zinquänqani, Jisasi Iqu anjä avqñqä duñqä äväma äukqce. Inqani ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyyi, iquau mävämeqä yätñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanquwinqä Iqu iquau tii ätukqce. “Henyä ma, anjä-himqä huiunji, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iinjñqä änändowatkqeqä” ätukqce. ⁴⁴ Iqinji ävämanji, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anjä aquväqñqä iu awä ätuäkäminqce.

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hñquenji, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manjä iqi tqäutanga, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänğanji, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä manjä iqi witanğinyä äqunğqe. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asñä äqäminuwi. ³ Inğanji Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itanji Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iquenji, “Si yimba eqä awä näñi äma äwätnä, iqisanji he qae hämapäkinqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyā” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Saimonä iqu kimanji, “Naqä Iquki, ne heatqä tquenji wäunuä yänänäqñqä itqätanğu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändinji, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanğuwänğa, qae ändakmäumätä ikqe. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminuwi iqua, yätamäkqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqi ämaikuwi. Inğanji yimba iquaqu eqä-huänjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänğanji, iqu yäunuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmaminuwi iqua-pqe, yäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä inğueqi-pqe, yäunuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu kimanji, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämanji, eqä manjä weä näñinyqä äpäupiyi, quwqä nätmätqä eeqänänji hiñuinä äqunğuanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñquenji, Jisasi Iqu anä-himqä hñque äpmaminqe. Anä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonjä äwoktäutä, hipenüä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinğanğutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itanğa Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinğiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanğa, ämaqä iqueqä wänyimänqä, äñguä maqänä imänğqe.

¹⁴ Iinqe Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätñä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Iinqe, qu ‘ämaqä tqu iqueqä yaqe, äñguä ae imänğqeqä’ kñuä vätñqänännyä” ätukqe.

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwiminuwi. Inğanji ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminuwi.

¹⁶ Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänğanji Iqu äväma, anjä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänjä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁷ Hea hñquenji Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanjä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anä-himqä eeqänänjä Galilisanjä, Jutyitanjä,

* 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45 ‡ 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12

Jerusälemätanjä iuta äppiysi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñä-yaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. ¹⁸ Inğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yängisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunğä äma äpepiyi, atääqä yänisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsaupiysi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutangğä bunğä guä äyämawatukuwi.

²⁰ Iqu quvqä quuvqä heqiyqä du hinuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenğä, Parisi iquatä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä kñuä tiinjä indqänğuwä. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjğä. Iqueni äkittiqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iinj, sunğä indqänğäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanğä uvä’ tmqätanä?”

²⁴ Tiinjä eänä, Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqe huätä mamäunğiyä. He iinjñqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñä-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämğä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanj a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä anämğä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunüä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkuwi. Iinjñqe, tiinjä ätkuwi. “Tänğa ne nätmatqä huitanjä yänänäqñqe timäuqanği hinuä äqunänğunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenğä kñuä kuapänä indqänğuwä.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenğä

²⁷ Iqisanj Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmatqä eeqänänji iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenğä, iqueqä anä du ymisanä naqänänjä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänji, sunğä nätqänğäuä” ätkuwi.

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanj, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñğä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä” ätukqe. ³² “Inäqe, kñuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkkqä iquau tääqä tumğä mapğä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquau tääqä tumğä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manğänğä yatñqä äwikuwiñqä**

³³ Inğanj qu Jisasi Ique, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunüänğä ämotquetñqä iqua, buayä manğänğä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänğuwiqä. Itanğa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänjğä. Inäqe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqänğäuä” ätukuwi.

³⁴ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğanj, he iquauñi, ‘Buayä manğä pambiyä’

tupnqätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndani, ämaqä hñqua ique ätuma uwqanquwännga, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, inğanä pmapnuwänqeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäüä hñqu äpäknqge, ämaqä hñqu gquä änyä-hänjä dutani, yäüä näñuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hänjä ique qui imäkänqiyä. Itanğa änyä-hänjitanitä, yäüä ditäni, asänänjä maeqä etanği, yäüä iqu äñguä matimäuqä yänqiyä. ³⁷ Tiini inänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui, yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäüä iquenji äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäkñänqiyä. ³⁸ Iñinqe, qu wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimäupñqäüä. ³⁹ Itanğa ämaqä wainqä-eqä yäüä äñguwä iqua, änyä-hänjä dunqe mäwinqä inä. ‘Yäüä iqu ämäwqätäunä’ ätätqänäüä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatñqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñquenji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunjuä iu ikäminqe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änminjuwi. ² Iqua e iqanğä äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iini, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne pmua imäkätunqeqä. He iini sunqä imäkqäüä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hiñuiqänäni, neqä awiqu Dewiti iqtä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyännga imäkkqenqe, he kukñui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänğisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iini, hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bñqä äwäminqe. Huiziquaunqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinjä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeunji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, Jisasi Iqu anä aquväqñqä hñque äpaquväqe, näqñqä äwiminqe. Qutä anäni, ämaqä hipa ämuangisanji quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inğanji kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä knui, “Ämaqä Iqu ämaqä tquenji, hiunji hapä pmeqä tänğanji, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäkkqä yänqutiyä?” vqanği, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminjuwi. ⁸ Itanği Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqä suqä dunji, hiunji hapä pmeqänğanji, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanquwä iquauñji, yätamäkkqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänjä iu hiñuä äqunğäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkkqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe. ¹¹ Iñjä äqumbiyi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munğanğa, tii ätnjuwi. “Ne Jisasi Iquenji, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunjuä äwikqenqä‡

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6 ‡ 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

¹² Heatqä hñquenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äväqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanji zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäunüä äväqe, “ämaqä wäunüanqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenji, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä kängueqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-qe, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunüä ae äväqe, iquatä anä äppiwi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunüä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya imimä äpmakäwänuwä iutanji, hui anä-himqä Jerusälemä iutanji, hui eqä-huanjä manjä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisanä-pqe anä äpmaminuwi. ¹⁸ Inğanji qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanuwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänji, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutanji äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänänä-tpu iminuwä.

Hañä-iqä ämetqänuwä iqua, yeeqä ipñqenqäS

²⁰ Inğanji Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquau hinüä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeçä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä änäpu, äwqä äñguä hipäsäniqeçä. Ämaqä kñuä äqiyätqänuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndanji, tä spnuwiqä. ²² Qänakndanji, he Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiinä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä ‘quvqeçä’ etäpu, qui imäqçanğpçanğanji, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea inğanji, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmätqä äñguänänjä kuapänänji, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpñqä-panji, iquauqä kaqä-kawäka qänğanänji hinüä-tqä iquauñi iinjä imäkminuwäiqä” ätukqe.

Äñguä äpmeñuwä iqua, hañä-iqä mapñqenqä

²⁴ “Itanğa ämaqä nätmätqä kuapä-tänjä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Nätmätqä hiqä äwqä äñguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He täñga buayä änäpu, äñguä äpmeñuwä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he dä heyäniqeçä. He täñga tä äsätqänuwä iquenä, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänänji henyñqä aquvänä iqanğpçanğanji, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänğanänjanğanji, hinüä-tqä quanğä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e iminuwä-qe, iquauñi hañä-iqe, äwimakqeçä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

²⁷ “Nyi he etqänä. Nyaqä kukñuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä henğuätñqeçä. Ämaqä henyqä mäwiñqä itñqä

iquaunji, he suqä änguänänjä dinä iwimäkqäpñqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbñqä dñqä tääqä ätätqänjuwä iquaunji, he iqua änguä pmapñqä dñqeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpñqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanjuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamakqä vätnqä tääqä tquäpñqeqä! ²⁹ Ämaqä hñqu saqä manjawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänji, nätmätqänqä yatñqä kiyqanjuwä iquaunji, si äwisñqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmätqä meqañqutqe, si 'Anji dapiyäqe' mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkñqä enyänqä-panji, he-pqe quñi inä iwimäkñqeqä" ätukqe.

³² "He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquaunqänä enqañqutqe, iinjä itqänjuwitanji, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanqä iquaunqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqanjuwä iquaunä änguä iwimäkqanqppqe, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He 'Iqu anqumä kima dapqonqä' kñuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe, he nätmätqä änguänänji squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, 'Iqu anqumä dapqonqä' kñuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. ³⁵ Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquaunqä enqañquti, iquaunji änguä iwimäkñqäuä. 'Ämaqä tqu, anqumä mänapqä yänqiyä' kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä. He suqä iinjä imäkqä, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndani nätmätqä kuapanä Iqueqä hipa iutani mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä 'änqiyä' mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanjuwä iquaunji, änguänä ämitqäuä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqu, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä heunätñqeqä" ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ "He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqñqä, 'Iqueni pizqä päkiyä' mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä" ätukqe. ³⁸ "He nätmätqä ämaqe vqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manjuä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manjuä ämnätä, hui qua mäñi äpäknqä-panjä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panjä iinjä, asä iinjä hetapänqiyä" ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquaunji, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. "Ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hiñuä quvqä hñqueni, änguä itmetä hänaqeni änguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqnqä ämetqe, iqueqä näqnqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqnqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqnqä-vqä iquäni, asänänjä hipñqäuä" ätukqe.

⁴¹ "Si tqä tta-tunqeqä hiñuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqä ipi äqunätinä, tqä hiñui zä naqänänjä iqu qäyä witanji kñuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hiñuiunji, zä naqänänjä hñqu qäyä witanji hiñuä äänä mäqunqäuä itnä, tqä tta-tunqeqenji, 'Tasi-guequkiyä, tqä hiñuiunji, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,' äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä

† 6:38 Matiu 7:1-2

naqänänjä tqä hinjuu äwinqe, huätä ganä mamändnqe. Iinjä itnji, si hinjuä änguä äqänätinä, tqä tta-tunquequeä hinoqkui, huätä mamäutnqe.†

Zä huitanjä-huitanjä iquauqä häukuinjä§

⁴³ “Zä änguä di, nänjä ququvqä maqiyqä yänä. Itanja, zä quvqä di, häukuä änguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hinjuä äqunäpu, ‘änguätiyä, quvqätiyä?’ knuä indqämbnqä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänjä iqinj, zä-eaqä häukui dupnqe, mäwqä ipnqä. Qu wainqänqänä knuä indqänqä äupqe, guä yänä-tänjä iquauji, hingi manduqä ipnqä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä änguänänjä iqua, knuä änguänänjä indqänäpu, suqä änguänänjä di imäknqä. Ämaqä quvqä iqua, knuä quvqä huitanjä-huitanjä indqänäpu, suqä quvqä imäknqä. Ämaqä iquauqä kuknui, ii iquauqä knuä indqänqä dutanjä” ätukqe.

*Anjä qäyunä mätkenqä**

⁴⁶ Itangi “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kuknuiqä qänaknä manyiyqä itqänuwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kuknuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqnjä hitapmjänä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjä. Ämaqä hnqu, qua mänqä mäma äptäqe, hikä iunji anjä haqeqi yänänäqnjä ämätqä-panjä, iinjä. Maqnjä hitanqä, eqä huakä ätimäutä, anjä du yänänäqnjä äpäsäqe, ämaqä iqu anjä yänänäqnjä ämätätqä-qae, anji ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hnqu Nyaqä kuknui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anjä hinginä ämätätqe, qänakndani eqä huakä äpätä, anji qui imäkätä, qua iqi äpänqä-panjä iinjä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hnqueqä wäunjuä-wiyqä hnque, änguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanja Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anjä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinj Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hnqu, tänjä-yaqä ämetä, äpänqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä winqänqetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hnquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique änguä iwimäkätnjä dinqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kuknuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tq, änguänänjä-queqä. Si yätamäqä wisnqe. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anjä aquvänqä änamäsikqe” ätukuwi.

⁶ E tquanqwanqä, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anjä-tänjä qäqiqi pätkätanqä, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupnjä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anjä tängisanqä yapnjä dinqe, nyi ämaqä änguänänjä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä änguänänjunä manä’ knuä nyiyqänji, njä-näuä mäkimqä da iqänä. Inji, Si kuknuinä tqanqti, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hnqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitnjä iquauji, hnque ‘Si uvä’ tquanqmdqe, iqu äwänqiyä. Hnque ‘Si biyä’ tquanqmdqe, iqu äpänqiyä. Itanja njä wäunjuä-nyiyqä hnque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanqmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

† 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29 * 7: Matiu 8:5-13

⁹ Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hiŋuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanŋuwu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätŋqä-panä iinjä, Israitqä duŋi, hiŋuä mäqunquä itŋqeä” ätukqe.

¹⁰ Inŋaŋi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anŋi äupiŋi, wäunjuä-wiyqä iqu anŋuä pmetanŋi äqunŋuwi.

Jisasi Iqu, hikŋä ae äpäkonŋqä hŋque, anŋi ävauqumuatkqenqä

¹¹ Hiunŋi hui ae päwqanŋa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inŋaŋi iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapanä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiŋi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänä qäqiqi uwqanŋuwänŋa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapanänä iqua, ämaqä pizqä hŋque täknä yäpaqä mäŋgisänqä äma äukuwi. Hikŋä e äpäkonŋqä iqueqä känai, apäqŋqä eä, ymeqä iqunänä-tänŋi. ¹³ Naqä Iqu ii hiŋuä äqunäqe, huäqä wunŋanŋi, “Si knuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuäŋi a äqätkqe. I iqanŋa, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäunŋuwänŋa, ämaqä pizqä iquenŋi, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tqanŋa, ämaqä ae äpäkonŋqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä tqanŋa, Jisasi Iqu kiqä känäu anŋi äwikqe.

¹⁶ Inŋaŋi ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hiŋuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itanŋa “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqanŋqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatŋqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquenŋi nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqanŋqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowätätä, tii ätukqe. “Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänanä pmetunquätanä?” qe yatŋqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiŋi. “Jonä asŋä-qäyqä iqu, ye Si yatŋqä kiyenqä äyändowätqiyä. Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänanä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanŋua, Jisasi Iqu ämaqä kuapanänä, tänä-yaqä-tänä iquautä, dnä quvqä-tänä iquautä, hiŋuä piŋqä iquautänŋi, anŋuä iwimäkkqe. ²² Inŋaŋi iquaquvqä kimaŋi imäkätä, tiinjä ätukqe. “Qe nätmätqä hiŋuä äqunäsinyä qätä äwiyänŋiyŋqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinjä suinyqä. ‘Ämaqä hiŋuä piŋqä iqua, hiŋuä anŋuä äqänŋäuä. Yukä quvqä iqua, qanä anŋuä äwqäuä. Wänŋimänqä-tänä iqua, anŋuä imänŋäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonŋuwä iqua, anŋi ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä anŋui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqanŋqenqä knuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä iqanŋutqe, qu aquvänä ipŋqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kukŋuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqanŋiyänŋanŋi, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunŋi, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqŋqä duŋqe, squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunjuä miqanŋqe qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hiŋuä qumbŋqä äukuwäwä? He ämaqä hŋqu qäkä anŋuänänä yäuqä pmetanŋqä ique, hiŋuä qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä anŋuä äyäupu, nätmätqä eeqänänä anŋuä imäkŋqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du

† 7:17 Matiu 11:1-6 ‡ 7:23 Matiu 11:7-19

pmetpñqäüä. ²⁶ He squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñquenyqä hinuä qumbñqä äukuwätänä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquauñi ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’ § äqänänä.

Kukñuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqce anjä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsänji, qu kukñuä iinjä tqanji äwipiyi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänänji, jänänänjiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä näwinyä imäuekqeunijqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquauñqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änäänuakä? ³² Qu tiinjä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanju, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanju, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panjä iinjä. ³³ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqannga, he ‘Dnjä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqce Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqannga, he tii ätqäüä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäüä. ³⁵ Inäqce, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanjä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyñqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqannga, Iqu iqueqä anjuñqä äwäqce, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätmiñuwä ii, anjä-himqä iu äpmaminqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqänjinyqä” tqanngä qätä äwiyäqce, eqä-häkä jinanjä-weqä angnänänjä-tänji äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqce, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäüqce, knuä äqäkqe. Iiyqä hinuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqannga, iyyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanjä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqannga, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hinuä iinjä äqunäqce, knuä tiinjä indqänqce. “Ämaqä Tqu hinuä-tqä-qu etanjutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu knuä iinjä indqänqannga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukñuä hñqu ktmqe qä” tqannga, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tqannga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesanji, ämaqä hñquaqu nätmätqä anju kima winyiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyiqä. Ämaqä anju kima väninjä meqä hñqu, kuapä-tänje. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itanji iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanjanji, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinjce, ämäwqätäuniqe, äsqükä?” ätukqe.

⁴³ I tquanğa Saimonä iqu kimañi, “ ‘Ämaqä nätmatqä anğu kima väniñqä, kuapänä meqä iqueqä’ kñuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwänği hiñui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñi hiñuä äqunäñinyä? Nyi saqä anä yäpä tängisa yapqanğani, si Nyaqä yukiunqe, eqä mändapqä iñi. Inäqe, apäkä täsi, iyyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iyyqä detä yenüä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tängisa äyapmä pmetanğani, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuänjuñi mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinañä-weqe, Nyaqä yukiu änjiquatqiyä. ⁴⁷ Iiñinqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinğ nyimäkqanğqetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänğ etanğqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinğ huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinğ tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqe.”

⁴⁹ I tquanğqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänğä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnğwi.

⁵⁰ Iñi, Jisasi Iqu apäkä iinğ tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanğnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inğä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminuwinqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anğ-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä äñgui awä ätuäkäminqe. Inğani Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminuwi. ² Itanğa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnğ quvqetä, täñä-yaqetä hiñuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qanğ anä ikäminuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatanğ iyyqä’ ätminuwi. Hiñuiqänänği, Jisasi Iqu dnğ quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anğ ämiminğä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänğ hiua-pqe anänji. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapänänği, anğ-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanğuwänğa, ynğä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänğ iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndanği yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänğ-tänğ awä imä päkmbnä. Kuä bakiñä, guä yänğ bakiñä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua äñguä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu mañä yänğänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinğ tquanğa Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iqua, kukñuä ktqä iquenqä yatñqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunği tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukñuä qakui zä witanğqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä äwiyätqänjuwiqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinğ ätukqe. “Kukñuä ktqä qakui, tiinğqä. Kuä-witqä uwqä iinği, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinğqä atäunjuä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

päknätqe, ii tiinjqa. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqan̄guwän̄gan̄i, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqan̄gpi, Goti Hanjuwä Iqu qun̄i an̄gi mitmeqä yän̄iqeqä’ kn̄uä indqänätä äpätä, kukñuä iinj̄i huätä mamäun̄qiyä. ¹³ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua hikä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyän̄gan̄i, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapin̄jä maeqä en̄qä-pan̄jä iinj̄iqä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqan̄ga, qua iqi päkmbn̄qäuä. ¹⁴ Itan̄ga kuä-witqä uwqä guä yän̄jä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, han̄jä-iqen̄qätä, mbqen̄qätä, nätmatqä yeeqä in̄qä isuaun̄qätä, kn̄uä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yän̄änäqñqä maeqä iän̄qiyä. In̄i, qu kuä-witqä nän̄qä naqe, maeqä en̄qä-pan̄jä iinj̄iqä. ¹⁵ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua an̄guä iu päknätqe, ii tiinjqa. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, kn̄uä indqän̄qä imä an̄guänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yän̄änäqñqä ätqän̄uwi, nän̄qä naqä äuknätñqä-pan̄jä iinj̄iqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaun̄qä†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäuä. Iquvan̄jä yäpä imä maeqä ipñqäuä. Ämaqä an̄jä yäpä in̄gisa äyappiyä iqua, hin̄uä qumbn̄qä dinqe, qu hiqite, kiqä ätqäuqä ätnän̄jä iqi tqätepñqäuä. ¹⁷ Ii tiinjqa. Nätmatqä eeqänän̄jä zä äwämitätqe, ätnän̄än̄gisa witän̄iqeqä. Nätmatqä eeqänän̄jä ämaqä iqua zä epqe, ätnän̄jä iqi wiqan̄guti, qu hin̄uä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä an̄guänä wipñqä dinqe, kn̄ui an̄guänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itan̄ga ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wän̄qä qu ämen̄uwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäun̄qiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä, Ique äwimakuwin̄qä‡

¹⁹ In̄gan̄i Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetan̄ga, qu Iqu-tän̄jä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqan̄guwän̄ga ämaqä hñqu Jisasi Iquen̄i, “Tqä tñaisä, tun̄guäkatä Sinyqä hin̄uän̄qä äpquwi, yäpaqä tän̄gisa ätqäun̄äuä” ätukqe.

²¹ I tquan̄ga, Iqu kiman̄i tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqän̄uwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yun̄uitä, eqetä, äminyekqen̄qä§

²² Hiun̄ji hñquen̄i, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaun̄i, tiinj̄ä ätukqe. “Eqä-huän̄jä yätäqä nän̄gisan̄qä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äkuwi. ²³ Yimba iu qan̄jä äwäpiyä iun̄i, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. In̄gan̄i yun̄uä naqänän̄jä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqan̄ga, eqä-huän̄jä kuapänä ätuäqetan̄i, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqan̄ga, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatun̄quä iqunä!” ätukuwi.

In̄i Iqu ävauqe, yun̄uitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tquan̄ga, yun̄uitä eqetä ämñän̄giyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinj̄ä imäkäqetan̄i, ämaqä iquaun̄i, “Hiqä quuvqä heqiyqe, an̄gikä?” ätukqe.

In̄gan̄i qu zä ipu, kn̄uä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätn̄guwi. “Yun̄uitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätn̄guwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dn̄jä quvqä hui-tän̄jä hñque, an̄guä iwimäkkqen̄qä**

²⁶ In̄gan̄i Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, Gerasa iqua-tän̄jä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisän̄jä eqä-huän̄jä nän̄gisan̄ji. ²⁷⁻²⁹ Iqinj̄i

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41 * 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänjä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanği, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanğa, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunğa wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanğua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, aniu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, mañi tiñjä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäkñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iñjä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tqanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimañi, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapanänäñi, iqueä äwqänğisa äpekuwiñqä ätukqe. ³¹ Inğanñi dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanjä mämnänjä väñqä enqä-panjä iunğa mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inğanñi yaqueqä kuapanänänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanğa, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunğa, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanguwänğa, Iqu hiñuinä äqunäwatqä. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämañi, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Injä iqanğuwänğa, iqua iwaqä iu tnänjä äwäpiyi, eqä bu quauqanğuwänğa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanğa äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanğuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iñjä äwipiyi, “Nätmatqä iñji äänä timäuqanği tqäpiyä” tpu, hiñuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä äñguä wimeqanğa, Jisasi Iqueqä yukä-tänjä qäqiqi pmetanği hiñuä äqunğuwä. Iqua hiñuä iñjä äqumbiyi, zä äwiñgqe. ³⁶ “Dñä quvqä-tänjä iqu, äñguä äänä imänğutiyä” tpu kñuä kuapä indqänğanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanği hiñuä äqunğuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Injä timäuqanğqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapanä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inji, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anği äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanğa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, anği ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunğa anği äwätñä, kukñuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tqanğa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänjä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanğuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äñguä iwimäkkqenqä†

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anği timäuqanğa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmaminjuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqinji, ämaqä naqä anä aquväqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonjä äwoktäuqe, iqueuä anä dunğa wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänjä-tänjä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanği, iñqä ätukqe. Ipiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqutä itmanğa äwätqätanğiyänğa, qokä-apäkä kuapanänänä-pqä Iqutä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminjuwi. ⁴³ Quwqä awä iqinji, apäkä hui äminqe. Ii hea ique-iqueni, qanğua yaqä e pmetanği, quväukuä 12 ämäwqätäukqe.

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

Ämaqä ängüä iwimäkqänqe, † hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänjä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqängqe. Ii iinjä iqanğa, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanğa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqängiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäni qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanğuwänğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqängäuä.”

⁴⁶ I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqängiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanği ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tquanğa, apäkä iini, “Nyi zä mäpmeqä imä” kñuä ämeqe, yäunüä itä, hipenüi quamañi, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hiñuiqisañi awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjä. Nyi tänjä-yaqä nyätanği iktmaqängänä. Nyi iinjä imäkqanğa, nyaqä tänjä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä anjä iutanjä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonğiyä. Itanği, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anği ängüä imänänqiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisañi Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anjä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anjä yänğisa pepñqe, hiñuinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inğanı ämaqä anjä yänğisa äpmapiyä iqua, kñuä huäqä-hunqä qiyätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He kñuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquanğa, qu, hitqä ii pizqä witanğqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanği Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanğa, iyyqä quuvqe, anği wimeqanğa, maqänä ävaukqe. Ävauqanğa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inğanı kaniqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanğiyänğa, Jisasi Iqu iyaqunı, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanği äqunänıyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnjä quvqe huätä dowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau ängüä wimäkäpñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkpñqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkkätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anjä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anjä iu äpaquväpiyi, anjä-himqä ique vämapñqänğanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anjä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanğppqe, anjä-himqä ique ävämepiyänğanı, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängüänäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänjä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, ängüä iwimäkäpu, anjä-himqä eeqänänä iu qanjä ikäpñqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iqueni kñuä kuapänä indqänğqenqä†

† **8:43** Pipa Grikä pmeqeuyä kukñuä iu äqänänqä huiunı, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanğqä-qe,” * **9:** Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13 † **9:6** Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20

⁷ Inğanı ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanğqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanğuwinqätä qätä äwiyäqe, iqu knuä kuapänä indqänğqe. Hnqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anğı ävauqiyä.” ⁸ Hnqua, “Laisa iqu ätimäuciyä.” Hnqua, “Hinüä-tqä hinuiqändqä hnqu, anğı ävauqiyä.” ⁹ Iinjä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hinüä ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iinjä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hinüä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anğı äppi, nätmatqä eeqänänä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inğanı Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä ingisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqe, qu näqñqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanğuwänğa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuätä, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iunı, äñguä iwimäkkqe.

¹² Hiaitäni, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iunı, qu anä-himqä iunqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmeñquä täunı, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tqanğuwänğa, Iqu iquauı, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimanı tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänı. Ne Bretqä hipa hnğini eeqätä, hämapäkä hnquaqunä ämeñunä. Ne ämaqä eeqänänä täunqe, buayä mbqä anğı yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinäni, 5,000 äpmaminıwi.

I tqanğuwänğa Iqu Iqueqä ämaqä iquauı tiinjä ätukqe. “He iquauı, ‘He 50-50 injä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tqanğuwänğa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi.

¹⁶ Quamä pmeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, Bretqä hipa hnğini eeqä, hämapäkä hnquaqunitä ämeqe, hinüä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätäqe, buayitä hämapakitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe.

¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqanğa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä

¹⁸ Hea hnque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminiyänğanı, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatñqä tiinjä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä knuä indqänğqä dunı, Nyi Tqunğä?” ätukqe.

¹⁹ I tqanğa iqua kimanı, “Hnqua, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä’ ätätqänıwiqä. Inäqe hnqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hnqua, ‘Hinüä-tqä hinuiqändqä anğı ävauqä hnqueqä’ ” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tqanğuwänğa, Iqu “Hiyaqä knuä dunı, Nyi Tqunğä?” ätukqe.

Pitä iqu kimanı, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesñqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inğanı Jisasi Iqu, kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He täñqe, ämaqä huii awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä naqänänä meñqiyä. Ämaqe ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpñqäuä. Inı hea hnquaqi-hnquenänğanı, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğı ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inğanı Jisasi Iqu eeqäpnänä iquau tii ätukqe. “Ii tiinjqä. Ämaqä hnqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä winğanğutqe, iqueqä äwinqä eeqänäni, kiuä mändi

äkittqänätä, hiunji ique-iqueni, iqueqä zä-huätatä hñqce ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqueqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqueqä. ²⁵ Itanga ämaqä hñqu, nätmatqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iñji, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanga ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñiqätä, womba winqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpatqänqani, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqueqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiñjä etqänä. Ämaqä täqisanjä hñqua, qu mapäkonqä hñjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanjä inqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeñji, wikä hñqunä päwqanqa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesäñji, qoqonjä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siynqä ekqe. ²⁹ Inqani Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänqani, Iqueqä hipenji, huitanjä änyätä, Iqueqä gqce, qäpaiqänänjä we-hunqänänjä inqce. ³⁰ E pmetanqa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñji, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inqani Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiñui hanjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunjuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiñji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutanqä äqunquwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanqiyänqa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñguiqä. Ne anjä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqä” ätukqe. Pitä iqu iñjä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuänji kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanqa, qaquvqä hñqu ätimäuqe, iquaunji haqeqi äpatqäkqe. Iñjä wimeqanqa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inqani qaquvqä yäpä imdanji, manjä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manjä qäpu tqanqgetänji, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanqä äqunquwi. Inqata tiñji, iqua nätmatqä hiñuä e äqunquwinqe, ämaqä hñque awä mätkuä da iminjuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnjä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awinqani, qu qoqonjä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi äminjuwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etanqä, Si ique hiñuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñjä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñjä iqu imäkqanqä, iqu yäunjuä-yäunjuä itä, makusewä iqueqä manjita ätimäutñqeqä. Dñjä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kñuä vqanqä äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iñqe, nyi Tqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iquau, dnjä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanqa, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä tänqa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetänji, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñji, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqce, squänqa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13 † 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

⁴² Inġani, ymeqä iqu äpätqätanġa, dnä quvqä iqu ique qua mänġi mamäuqanġa, ymeqä iqu yäunuä-yäunuä ikqe. E iqanġa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kuknuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique anġuä iwimäkätä, kanique anġi äwikqe. ⁴³ Inġani, qokä-apäkä eeqänänġi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäunuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonänġnqä anġi ätukqenqä‡

Iinġa ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunuä eeqänänġä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kuknuä tquenġi, qätä anġuänä nyipiyä. Ämaqä, qu Ämaquä Ymeqä Ekqä Iquenġi, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kuknuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminuwġi. Kuknuä qakui, iquaunqä zä witanġi, iqua näqñqä anġuä mämeqä iminuwġi. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mävwä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisanġi, yoqä naqä-tänġi tqukä?” ätñguwinqä§

⁴⁶ Hea hñquenġi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisanġi, yoqä naqä-tänġi tqukä?” ätñguwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä knuä imnġi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänġä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe knuä indqänätä, ymeqä tqu pñanġi yeeqä ävätmeqä-panġa iinġi, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanġa ämaqä hñqu Nyi äpñanġä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinġä. Heyaqä awä iqinġi, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänġä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inġani Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kuknui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanġi äqunanitanġi, iqu ne qänaknä mäneyqä etanġi, ne iquenġi, ‘Si iinġi miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anġu yäninqä qäqi pätkätanġani, Iqu Jerusälemä dunqä wätñqä knuä yänänäqñqä indqänqqe. ⁵² Inġani, Iqu ämaqä kuknuä äma uwqä hñquau, hinuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätkmatqä nawenyä imäkpnqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqanġuwänġa, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwinqä ikqe.

⁵⁴ I iqanġuwinqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanġi, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diñqäuä.”

⁵⁵ I tquanġiyinqe, Iqu hinuä ämoqunätä, “Iinġi matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iinġa tquanġa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanġa wätqätanġuwänġa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänġä iunqä uwqanġtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32 § 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37 * 9:48 Makä 9:38-41 † 9:56 Matiu 8:18-22

⁵⁸ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täñiqä. Yññä iqua, anä-täñiqä. I etañgi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanğañi, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqe. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätñqe” ätukqe.

⁶¹ Itañga ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etañgqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunuä imäkätäqanğañi, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, yätamäqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, wäunuänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndañi Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunuä itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iunji, Iqu Iqueqä-kiuä äwäninğä diñqä, iqua hinuiqä upñqä ändowatkqe. ² Iinä mimäkqanğañi, tii ätukqe. “Wäunuä iunji, ymisañä yäüä kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wäunuä itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Iinñqe, wäunuä-tänä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunuä iqä hänjä hñquau ymisañä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatkqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatkqänä. ⁴ Hiqä mbqä qaeta, hiqä yquayä qa-mñqetä, itañga hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpñqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanuä inqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukñuä äñguänänji, iquenyqä wätñqe. Inäqe ämaqä äwqä hanuä inqä hñqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukñuä äñguänänji, hiqä-hiuänqä asunğumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanğuwä, änäpu, anä iquenyä pmapñqe. Quati tiinjqä. Ämaqä hñqu wäunuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eänqe, ii äñguiqä. I etañgi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itañga he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğañi, qu henyqä aquvänä ipu, ymisañä iwäsäuqanğpqe, ämepu änäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqi pmetanğpqe, äñguä iwimäkäpu, kukñuä awä tiinjä tupñqe. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepçiyä.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğa, qu aquvänä miqä iqanğpqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäpu, tii tquäpñqä. ¹¹ ‘Qua hinyañä heyaqä anä-himqä täutañä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanğunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunğänänjä. Inji, he näqñqä tiinjä hipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepçeqä’ tquäpñqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndañi, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqanğqä ätekqeunji, ämaqä anä-himqä iquesañä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmaminuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

* 10:12 Matiu 11:20-24

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjäqä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänäni, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-paŋi, ämaqä hŋqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinjä ae heqäpningä. Quwqä suqä quvqenqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-huŋqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpningä. ¹⁴ Iinjŋqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunji, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniqeqä. ¹⁵ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowätätŋqä iquaunji, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋqu heyaqä kukŋuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukŋuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hŋqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjijqiyä. Ämaqä hŋqu Nyi tuwä änjijqäqe, Nyi ändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuŋqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakŋi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anğumä äppiŋi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tqanğua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukŋuii qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hiŋuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päkŋganğa, nyuauä enqä-pa iqanği äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqŋqe, ämäwqätäupŋqä diŋqetäni, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iinjŋqe, nätmatqä qui emäkätŋqä di, aanqeqä. ²⁰ Itanği, ‘Dnä quvqä iqua, neyaqä kukŋuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inğanji, Dnä Anğua Iqu yeeqä wimäkkqanği, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqŋqätä kŋuä-tänä iquaunqe, Si nätmatqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkkqanğnä, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkiŋqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqeunji, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänäni, Nqä hipa täu änjijqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Apiquänjŋqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetŋqä iquatä, iquanänjŋqä.”†

²³ Inğanji, Iqu tuwänği hiŋuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hiŋuä äqunätqänjuwi hiŋuä qumbŋqä iqua, aquvänä ipŋqäüä. ²⁴ Tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqänjuwi, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäni, qu hiŋuä qunqänqä kuapänä winyätqätanğqä-qe, hiŋuä mäqunquä imiŋuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanğqä-qe, qätä mäwiyqä imiŋuwiqä” ätukqe.

Hänjä hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiinjä ätukqe.‡ “Näqŋqä-vqä Iquki, hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

²⁶ I tqanğa Jisasi Iqu, “Kukŋuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänjävä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimanji, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqŋqetä, kŋuitä, Ique äwitnä, itanğa Iquenyqänä kuapänä kiŋquätŋqeqä.’ Tiinjä inänjŋqä.

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeä’ ” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä winganñi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanä iquenqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanñuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqueqä. ³¹ Iqu e witanğa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqueqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqueqä. ³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanä hñqu-pqe qanä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñä wunäniqueqä. ³⁴ Iinjä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqueqä. Itañi, iqueqä donñi iu ämäqumuateqe, anä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqueqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqueqä. ‘Si ämaqä tqueni, äñguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anñi äquvepätmänğanñi, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqueqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanñi, ämaqä ique yatñqä tiñä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäkqä väniqä iqueqä.”

Inğanñi, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänänñi imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanñuwänğa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anjuñqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänñiyyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänjä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiyä äpmanñqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisañä-sua näwinyä imäkätä, wäunjuä kuapänä etanñi, kñuä indqänminñqe. Iinqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, ñqä napi nyivämeqanñi, ñqä-näunä ymisañä näwinyä imäkätqanänä. Si iinñqe, kñuä äänä kiyqi? Si ñqä napiñi, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätñqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ñqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänänñinqä kñuä indqänätinä, hanä-iqä ämetqanñinyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hñqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqeä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunñi hñquenñi, Jisasi Iqu hñqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminñqe. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau näqñqä

äwimiŋqä-pani, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanga Jisasi Iqu, tii ätukqe. * “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänŋani, tii tqäpnqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanŋi qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanŋnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanŋuwä iquaunqä, ne äwqä hanuä imäknätunquetani, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutnqe. Yamwiqä nemetnqä itnqä iunji, Si hiŋuinä mäqunquä panä’ tqäpnqeqä” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu, iqueqä käyamaqä hŋque heatqänŋa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, nqä näueqä hŋqu qanä äpätnqe, änyimeqanŋi, nyi ique buayä wimqe hma etanŋqenqä, si buayä hŋquaqui-hŋque dapiyä’ tuänqiyä. I tquanga, ämaqä anä yäpä yänŋisa äpmamitätqä iqu kimani, ‘Si wäunüä yänänäqŋqä mänapqä manä. Nyitä nqä ymeqä iquatä, ne qŋqanä ämeyätanä, hiqäqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’ tuätŋqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu ‘Nqä nyämaqä-queqä’ knuä vqanŋuti, ävautä mavqä yänqiyä. Inäqe, ämaqä yäpaqänŋisa ätqäuwä iqu, qŋqanä ptqä yqänä äqäyätä, ymisäninŋqä yatnqä vätqätanŋi, iqu enyqä qäyä wiŋganŋuti, ävautä nätmätqä eeqänäni, iqu äwa iqanŋutqe, ävänqiyä” ätukqe.

⁹ “Iinŋqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanŋppqe, Iqu nätmätqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapnqäuä. He anä qŋqanä ptqä päsqanŋppqe, qŋqanji äutänänqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanŋppqä iqua, nätmätqä ämapnqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapnqäuä. Ämaqä qŋqanä ptqä päsqanŋppqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qŋqanä äwuteyänqiyä” ätukqe.

¹¹ “Ii tiinŋqä. Heyaqä ymeqetanä hŋqu, hämapäkänŋqä tqanŋutqe, kaniqu qämäkä quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu ynŋä quinŋqä tqanŋutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etanŋqä-qe, he nätmätqä anŋui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänjuwiqä. Iinŋqe he näqŋqä tiinä hipnqäuä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dnä Anŋuä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatnqä vqanŋppqä iquauni, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

¹⁴ Hea hŋquenji dnä quvqe, ämaqä hŋqueä äwqä imä ämnä, ique kuknuä matqänŋqä imäkätqätanŋi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dnä quvqä iqu ae ävämeqanŋa, ämaqä iqu kuknuä tqanŋi, ämaqe yäunüä ikuwi. ¹⁵ Iinŋä ipiyitani, ämaqä hŋqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dnä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqŋqä vqanŋi, Iqu dnä quvqä iquau huätä ändowatätqänä.” ¹⁶ Itanŋa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ knuä neyätŋqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä knuä iunji, näqŋqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anä-himqä hŋquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋppqe, anä-himqä iqueni, qui imäknänqiyä. Itanŋa ämaqä hŋqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋppqe, iqua-pqe qui inä imäkmbnqäuä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunŋqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqŋqä vqanŋi, dnä quvqe huätä ändowatätqänä.’ Iinŋqe, Nyi yatnqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqŋqeta, dnä quvqä iquau huätä ändowatätŋqeqä’ qäyunä tqanŋppqe, hiqä ämaqä iqua, dnä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqŋqä tqueqeta,

* 11:2 Matiu 6:9-13 † 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

ändowatätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä iqua, ämetquapnqeqä. Heyaqä kuknuä iinj, ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ I etanjqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanji, Nyi dnä quvqä iquau huätä dawatqanqmdqe, he näqñqä tiinjä mapnqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmätqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänäñi, äñguänä witänqiyä. ²² Itanji qänakñi, ämaqä aanjä yänänäqñqänänä hñqu äpäqe, ämaqä iqueni ämawqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmätqä eeqänäñi ämotawanji, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunuä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvā qiyqenqä yätamäqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanji, anjä yenüä dunqä äwäqe, iqu anjä hapä pmeqä iunqä qävqä ikiquänqiyä. Itanqa hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anjä hiñuiqänä ävämaqä dunqä, angu umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anjä iqueni siyā äpipu äñguä imäkepqä qunänqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dnä quvqä 7 yätmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dnä kiñganänä iqueqä quvqe, ämawqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anjä yäpä yänqisa äpaquvāpu pmapnqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänäñi quvqä äpmamitätqe, tängani aanjä quvqänänä pmenqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanqa, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisanji, manjä tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anjuä äktapkqe, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etanji Iqu kimanji, tii ätukqe. “Si kuknuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne iinj, matqä yanqunä. Tiinjä tatunqeqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänuwä iqua, qu aquvänä iqäpñqäuä’ tatunqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiñuä-tqä Jona iquenqä ätkqenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapänä timäuqanqunwänqa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmenjuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqe, wäunuä hui imäkiyā’ ändquwä-qe, Nyi iinj mimäqä imqänä. Iqua näqñqä mapnqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjqä. Ämaqä hiñuiqänä, anjä-himqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwäpanjä iinj, qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iqua, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänä iinj hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänäñi, apäkä, qua hitunjuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe tängani, Ämaqä, Solomonä ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyā äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiqä itqänuwä. Inijñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänqanji, apäkä naqä iinj ävautä, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä iinj, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona iqueqä kuknuä qätä äwipiwi, iquauqä knuä äkunmäknqunuwä.‡ Inäqe tängani, Ämaqä Jona ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyā äpmetanji, ämaqe, iquauqä knuä makunmäknqä iquwi. Inijñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänqanji, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

§ 11:23 Matiu 12:43-45 * 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10

Hijnüä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqäS

³³ I ätuäqe, tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäpäpiyi, qu anä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imjä-qe, matqäteqä ipnqäüä. Ämäpäpiyi, qu kiqu ätqäüqä ätnänä iqi tqätepnqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hijnüä qumbnqä dinqäüä. ³⁴ Tqä hijnüä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä. Tqä hijnüä ängüä äqännä, si ämaqe yätamäqä wiyquki hitanqutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we ängüä äkunänä. Inäqe, tqä hijnüä quvqä äqännä yätamäqä mäwquki hitanqutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. ³⁵ Itanqä si ängüänä minqanqinyä, we-hunqä si-tänä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätänänänyä. ³⁶ Inñi tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänänñi wenyä-hunqä eä, hea mäwiqä etanqutqe, inñi tqä huiwä eeqänänñi we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukñuä tqä-quau, hanjä-iqä wimeninjä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanqa, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatnqä äwikqe. Itanqä Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkñgqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänqani, eqä akiyä inqä du asñä ganä maqñqä iqanqi äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapanä indqänminqe.

³⁹ Inqani Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänqisanñi, asñä ängüänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisanñi, quwä-meqetä suqä quvqä huitanä-huitanñi mañguä äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunänñi, mindqänqä-quenqä. Ämaqe qä huiwä yäpaqänqisa imäkkqä Iqu, yäpänqisanä-pqe mimäqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä. ⁴¹ I etanqi, nätmätqä buayä hevqä yäpänqisanñi, ämaqä äwa itqätanquwä iquau yätamäqä inä wipñqeqä. He e imäqanqppqe, hiqä nätmätqä eeqänänñi, Goti Hanjuwä Iqueqä hijnüä iquñi ängüänänä witänqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Iwunegätä, kuämiqätä, nätmätqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänqiwä. I etanqi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyä hinqetanñi, he tuwä wiyquenqä. Ängüänänñi, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänquwä iquaqinñä-pqe qänaknä iqanqppqe, ii ängüä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Anä aquväqñqä iunñi, zä-hawä ängüänänä iqinyä pmapñqä kiinjä hinqenqä. Ga, ququawä aquväqñqä iu pmetanquwänqä, ämaqe, ‘hiunqinqanqä’ etpñqä kiinjä hinqenqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. He ämaqä qua maqñqä äptepqä enqä-panuenqä. Ämaqä qua maqñqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqñqä epu qanä haqeqi äwäpiyitanñi, Goti Iqueqä hijnüä iquñi kiyä mätqä eänqäüä” ätukqe.†

⁴⁵ Inqani kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, kima ävätä, “Näqñqä-vqä Iquki, Si kukñuä iinjä ätätqänqanqani, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänqä” ätukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanjä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqe, yquayä hanjä anä mämeqänqä ävätqänquwenqä. Iinjä etanqi, he qu yätamäqä wipñqä dinqe, hipa hui mäwqä itqänqiwä.

⁴⁷ Mä hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Hijnüä-tqä, hiqä tawäka qänqanä äpäkkwi, he tänqani quwqä qua äptekuwä iunñi, ängüänä imäkätqänquwenqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyänqani, tawäkauqä suqenqä ‘änqiwä’ ätätqänqiwä. Ii tiinjqä. Hijnüä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqe, he quwqä huiwä pnqä wiqä anñi imäkätqänqiwä. ⁴⁹ Inñi Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä ängüänänä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hijnüä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunqänqä ändowatqä iquautä, ämaqä

iquaunqä ändowatmniqeqä. Itanqa iqua hnquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä' ätkqeqä. ⁵⁰ I etanqi, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanqa, ämaqä, hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanj, ämaqä tänqa äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hiñuä-tqä iquauñi, qu Epo iquesa äpäsipäqäkanj, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinqä kimanjä hanjä-iqe, qokä-apäkä tänqa äpmeñuwi mapñqäüä" ätukqe.

⁵² Itanqa, "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanjä-iqe tiñänqä-pqä inä emenqiyä" ätuätä, kukñuä ktqä tiñä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanjä qñqanjä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yänggisa mäpeyqä itqänjuwiqä. I etanqi, qokä-apäkä yänggisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanquwä iquaunqe, he hänaqä qñqanjä äyätqänäuä" ätukqe.

⁵³ Inganj Jisasi Iqu iqisanj ävämeqanqa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñganqa, qu nätmätqä huitanjä-huitanjä iunqä yatñqä ävqa-ävqa äuminuwi. ⁵⁴ Iqua tänänqä guä äquvautqänjuwä-pa, Iqu kukñuä kimanj qäyunä mätquanqutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinqä ätuminuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunj qo ktäupäumä änyminuwi. Inganj Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, kukñuä awä tiñi ganä ätukqe. "Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. ² Nätmätqä eeqänänjä huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Itanqa nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäüä. ³ Inji, he kukñuä eeqänänjä, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinjanä qätä wipñqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tñqäüä" ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä†

⁴ "Nqä näueqä iquenyä, 'He ämaqä huiwä dunä päsqä iquaunqä, zä miqä pambiyä' sä etqänä. Iqua qänakndanj, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätqänqanji, Iqu yänänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-ique äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. 'He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.'

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu ynñä wänqä hipa hnqinji eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hnjuaqu ipñqäüä. Iinjä etanqi, Goti Hanjuwä Iqu ynñä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, knuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiñä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänjä iunji, a ae ätäuqeqä. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu ynñä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanjä kuapänä äwunänä" ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenyqä awä-tqenqä‡

⁸ "Nyi tiñä etqänä. Ämaqä hnqu, zä miqä itä, huizi dunj, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä' tqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, 'Iqu Nyaqeqä' tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hnqu, zä itä, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä' tqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, 'Iqu Nyaqä hmanjqä' tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33

hŋqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mamäunŋiyä. Inäqe ämaqä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iquenyqä kukŋuä ququvqä di tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mämamäüqä yänŋiyä” ätukqe. §

11 “Ämaqä hŋqua he anä aquväqŋqeu miqä iquaunŋä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunŋä-qe, ämaqä yoqä-tänŋä iquaunŋä-qe, etma uwqanŋppqe, ‘Ne kukŋuä kimanŋi, äki tuatunŋuäwä?’ kŋuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. 12 Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä tupŋqe, inŋanä ämetqueniŋeqä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋquenŋä

13 Inŋanŋi ämaqä hŋqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, ŋqä apiqu ae äpäkongqeqä. Nyi Si ŋqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutŋqä, tutŋqä änyinŋiyä” ätukqe.

14 I tquanŋa Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaŋä nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjilkqäwä?” ätukqe. 15 Iqu iinŋä ätuäqe, qokä-apäkä iunŋi tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänänŋinŋä hiŋuä aowä mäqunŋuä ipŋqä diŋqe, he wa wipiyä. Ämaqä hŋqu yquayä kuapä-tänŋu emitätqe, iqueqä yquayi hänŋä-pmeqä mäwqä yänŋiyä” ätukqe.

16 E ätuäqe, Iqu kukŋuä ktqe, tiinŋä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋqueqä wäunŋuä iunŋi, ymisaŋä kuapänä witänŋiyä. 17 Inŋanŋi iqu, ‘Nyi anä naqä hma eŋqe, ymisaŋä pŋqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kŋuä indqänŋuänŋiyä. 18 Iinŋä itä, tii tnänŋiyä. ‘Nyi tiinŋä imäkmqänä. Nqä buayä pŋqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänŋä imäkätmä, ymisaŋä eeqänänŋi aquvä äqiyätmä, anä iunŋi pŋqä maemqeqä. 19 Nyi ŋqä-näuä tiinŋä äyä ätŋgänä. ‘Nyi yquayä kuapä-tänŋunŋqä, quväukuä kuapänänŋä iunŋäuä. Tänŋanŋi nyi hapä pmetmŋeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmŋeqä’ ätŋgänä,’ tänŋiyä. 20 Iinŋä iqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänŋjukiyqä’ tuänŋiyä. ‘Tänŋa hea tquenŋi, äpäkonŋqinyä. Itanŋa nätmatqä eeqänänŋä näwenyä imäkätqänŋä iqu, tqu maqutnätŋqäwä?’ tuänŋiyä” ätukqe.

21 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iinŋä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu nätmatqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanŋutqe, kukŋuä ktqä du ätimäukqä-panŋä iinŋi, äwimenŋiyä.”

*Ymisaŋinŋqätä, gquenŋqätä, kŋuä kuapänä indqänŋenŋä**

22 Inŋanŋi Iqueqä wäunŋuänŋä ämotquaminŋä iquaunŋi, Iqu tii ätukqe. “Iinŋinŋe, Nyi he tiinŋä etqänä. He ‘Ymisaŋä squä natunŋuäwä?’ ätäpu, hänŋä pmapŋqä diŋqä kŋuä kuapänä mindqänŋqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunŋuäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunŋqä kŋuä kuapänä mindqänŋqä pambiyä. 23 Hänŋä-pmeqe, buayinŋänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunŋänä manä. 24 He ynŋä iquaunŋqä kŋuä indqämbiyä. Qu ymisaŋä vowä mamäüqä ipu, ymisaŋä maptqä ipŋqäuä. Itanŋa qu anä ymisaŋä pŋqä hipŋqe, anŋi hmanŋqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisaŋi ävänŋiyä. Ynŋä iquanŋe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänŋäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. 25 Itanŋa ämaqä hesanŋä hŋqu, hänŋä-pmeqenŋqä kŋuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänŋä-pmeqe haqä nänä imäkawatätŋqä di, hmanŋqä. 26 He nätmatqä wänŋqä iinŋä ipu, änä mimäkqä ipiyitani, nätmatqä huizinŋänänŋi, kŋuä kuapänä sunŋqä indqänätqänŋäuä?” ätukqe.

27 “I indqänäpiyi, he qätaqä hutŋenŋä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kŋuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunŋuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipŋqäuä. Itanŋi Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiŋuiqä äpmaminŋqä iqu, iqu gquä hänŋä qeqätqä ii

imäknminqce, qätaqä hutqce, iqueni ämawqätäunä. ²⁸ Tänggani qätaqce, yqänä ätqäuwä-qe, awingani ämaqä ätäwäpu, tä du tnämäuwqäpnqäuwä. Iinjä etangä, Goti Hanjuwä Iqu imäkqangi, qätaqce hutqä änguanänjä ätänä. Iinjinqce, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänuwä iquenyä, he näqñqä tiinjä hipñqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu ne-pqce gquä äneptätqänä'. ²⁹ Itanga 'Ne buayä eqä squä natunquäwä' knuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmätqä iu mapñqenqä knuä indqänätqänuwä. I etangä, he nätmätqä iinjinqä äwa itqänuwinqce, hiqä Heniqu näqñqä eänä. ³¹ Itani he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeuñqä qävqä ipñqeqä. Ingani Iqu nätmätqä iinjä-pqce etapänqiyä" ätukqce.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqce. "Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqce. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqce. ³³ Nätmätqä he ämeñuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänuwä iquau wipñqeqä. Itanga qua täunji, he nätmätqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqce. Nätmätqä eeqänänjä aquvi, qäukuä haqä yätunji qäpnqeqä. Yänjini, nätmätqä eeqänänjä qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqini aquvä qäpnqce, tiinjä hitangiyi. Ämaqce, anjä quwqä nätmätqä änguanänjä pnqä witängqä iunqänä winquänqiyä" ätukqce.†

"Naqä Iqu anji päniqenqä, näwenyä pmapiyä" ätukqenqä‡

³⁵ Tiipqä inänji. "Hiqä wäunjä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinjä enqä-pani. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisanjä naqänänjä iuta äpätñqä iqangi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinjä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä qäyqanğani, iqua qñqanä maqänä wätepnqäuwä. ³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqce, iqua hiqaqä mawiqä äyä etangä qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuwä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunjä imäkätñqä näwe ipnätä, 'He buayä hñqä quamä pmapiyä' ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaqänğanğa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinğanğa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etangpi qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuwä.

³⁹ Itanga he tiinjä-pqenqä näqñqä inä mapiyä. Ämaqä anjä-tänjä hñqu, 'Quwä-meqä hñqu, hea inga ti päñqiyä-qe' näqñqä eä äpmamitätqce, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anjä qäyä pänasqiyätä yäpä yängisa päyätñqce, hinuinä maqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iinjinqce, he-pqce näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqce, 'Tängga mapqä yänqiyä' knuä indqänätqätanğuwänğani, Iqu äpäñqiyä" ätukqce.

⁴¹ Pitä iqu, kimani, "Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iinjä, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?" ätukqce.

⁴² I tquanğa, Naqä Iqu tii ätukqce. "Ämaqä wäunjä miqä knuä ängüä ämetä, kiqä wäunui ängüä imäkqä iquenyqce, awä etmqce. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunänğanğa väniqä diñqä atäunjä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anji äpäqce, iqueqä wäunjä imitätqä di hinjä qunğanğani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmätqä eeqänänjä mitñqenqce, iqueni atäunjä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etangqä-qe, wäunjä miqä tqe, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' knuä indqänätä, qokä-apäkä wäunjä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buyätä eqätä änatä, hiqiyqä imitätqce, hea hñqueni, iqu maqñqä etangani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji päñqiyä. Iqu quvqä

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanquwä iunqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyä eäqä-qe, nätmätqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwiñqeuñi qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqñqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanğa wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiñqä duñqä maññqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimañi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmätqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

“Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä” ätukqenqä

⁴⁹ “Nyi qua täuñi, tä hänaqä ikävemqä äpqqäqe. Tä iñi, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämiñgä. ⁵⁰ Nyi asñä huitañä hui mamqänä. Asñä iñi, mämeqä änyä etanqenqe, hanä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqqenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmeñqu iqune, äwqä hanuä nemäkätñqä äpqqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä. ⁵² Täñganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenä iqua, hñquaquinä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenä iquau äkasuwä suinyiyqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiñä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanğa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

⁵⁴ Inğanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänä iunji, tiñä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqanji, hiñuä äqumbiyänğanji, ‘piyä qiyätñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñi ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunüä, ämaqä mäpmeqä mäñgisa yapqanji, hiñuä äqumbiyänğanji, ‘mäptqä tnänä timäutñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñi ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenqä. He nätmätqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, äñguänä iwäsäutqänjuwiqä. Nätmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanqikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä äñgui äsqutiyä’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mäñdi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyänğanji, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanä-iqä tiñi, mäkimēqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäkqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanğuti, iqu guä pmuatēqä anä du pmuatēkiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiñä äktqänä. Mbqä qu atäunuä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuñi, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäkñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inğanji ämaqä iqi äpmamiñuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iñä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquaunji pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqanğuwänğa, iquauqä häñqetä, hiqäva iutañitä, naqä-huinyä imäkñqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpäkonğuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä

huiziquauqä suqeunji ämawqätäunä' kñuä indqänätqänäuä? ³ Oeyä, kñuä iinji mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, hepqe qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquauñi, hiñuiqänäñi Siloamä iunji, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquauñqe, he 'Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu inga äpmamiñuwä huiziquauqe, ämawqätäunä' kñuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä" ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenqä

⁶ Inganji Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. "Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunjuä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunjuä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. 'Quväukuä hñquaqi-hñquenä iquauñi, nyi äpkqe, häukuä mäwitañgi aanqä äqunqpeqä. Zä tqu, qua aowä hiñginä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä' tuäniqeqä.

⁸ I tquanğa wäunjuä-wiyqä iqu tii tuäniqe. 'Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndañi häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanqutqe, si huätä inga täumäuqätñqä' tuäniqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inganji apäkä dnä quvqä-tänä hui äpmamiñqe. Dñä quvqe, ii täñä-yaqä väatqätanqgi, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäknätanqgi, pämä jänänäñi matqäuqä imiñqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, "Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä" ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanqgi, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkkqanqñqä äwqä tnänä winqanğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. "Hiunji wäunjuä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquauñi, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä pññqeqä. Hapä pmeqänqanji, iinjqe mapqä ipñqeqä" ätukqe.

¹⁵ Kimañi, Naqä Iqu tii ätukqe. "He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänqanji, he eequenä, bulumäka anä dunqä äwäpu, bulumäkatä donqitä eeqänäñi, eqä bñqä ätuma uwqenjqä. ¹⁶ I etanqgi apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu a äkiqätä pmetanqgi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanğa hiunji hapä pmeqänqanji, Nyi nätmätqä ii a äkiqätänqje, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?" ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquanqanji, Iqueqä himä-wiunqä iqua womba naqänänä iqanquwä-qe, qokä-apäkä eeqänäñi, Jisasi Iqu e imäkätqätanqñqä yeeqä naqänänä ikuwi.

*Kukñuä ktqä hñjuaqiñqä**

¹⁸ Inganji Iqu kukñuä hui inä tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ii änäängä? Nyi kukñuä ktqe, äkitanji tmqäwä? ¹⁹ Ii tiiniqä. Ämaqä hñqu zä-guawä† piikä wänqje ämetä, iqueqä wäunjuä du vowä menqiyä. Qänakndañi, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanqñqanğa, yññä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkñqäuä" ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqje, Nyi kukñuä ktqe, äkitanji tmqäwä? ²¹ Ii tiinjqä. Ii nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä enqä-panjqä.

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänäni änyuämäutnqä dinqe, nätmatqä änyuämäutnqä imäkätñqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

Qñqanä wänqä ique, yäpä ingisa peyqänqä‡

²² Qänakñi Iqu Jerusälemä timäutnqä äwätäqänqani, Iqu qokä-apäkä du näqnqä ävätä, anä-himqä naqeutä wänqeutä ikäminqe. ²³ Inqani ämaqä hñqu, “Naqä Iqukiyä, mäpakonqä ipñqä hänä iqumuatätñqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anqu itmeniqätanä?” ätukqe.

I tquanqa, Iqu ämaqeunñi tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänakñi, ämaqä kuapänäni, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iññqe, he anä hänaqä wänqä iuta hipñqenqä yänä qämbiyä. § ²⁵ Anä Kaniqu ävautä, qñqanä ae ämäyeqanqa, he yäpaqä mängisa ätqäupu, qñqanä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qñqanä nauteyä.’ Inäqe Iqu kimanñi, tiññä hetäniqeqä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeqä.’ ²⁶ Inqani he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqeqä. Si neyaqä anä-himqä hänaqä nänñi ätqäunä, ne näqnqä äyä änätapminñiqä.’ ²⁷ Inäqe Iqu tii hetäniqeqä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeqä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetäniqeqä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanqa hinuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanqä hinuä ae äqunqanguwänqani, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeqä. Iqinñi he iñqe, kñuä äqäyäpu, hiqanñä mañgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inqani ämaqä mäptqä timäuqä ingisanä, mäptqä quveqäqä ingisanä, yunüä yapqä ingisanä, yunüä quveqäqä ingisanä iqua, qu äppiñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamä pmapnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tänqa qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä naqä-tänqä timäupnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa qua täu yoqä-tänqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inqani, Parisi hñqua äwimapiñi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täunñi äväma, anä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimanñi tii ätukqe. “He tänqä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukñuä tä awä tupiyä. ‘Tänqatä äwiñqatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänqä-yaqä-tänqä iquau äñguä iwimäkmqänä. Inñi hea hñquaqui-hñque päwqanqani, Nyi Nqä wäunñi qäpu imniqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqe tänqatä, awiñqatä, ä awiñqamändani, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiññqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqueni anä hñqäqi päsqe qäyä etanquti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä sinynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqukiñqä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itñqeqä. Iññä etanqä-qe, he iñqe maenqä enä. ³⁵ Tiññä timäuniqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anñi ävämeqanqa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanqa Nyi tiññä etqänä. He qänaknda hinuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pñanqä Iqueni, nätmatqä äñgui äwimenqiyä’ ätäpiyänqanqe, hinuä mañqñqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunñi hapä pmeqänqa, ämaqe äñguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunñi hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanqa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiyä” tpu, hinuä äñguänä

‡ 13:21 Matiu 7:21-23 § 13:24 Matiu 7:13-14 * 13:30 Matiu 23:37-39

äqumbu äpmaminjuwi. ² Inğanı ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänä qäqıqı äpmaminqe. ³ Jisasi Iqu ique hiñuä äqunäqe, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimañı, yatñqä tiñjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänğanı, ne ämaqä tänä-yaqä-tänä iquaunı, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmaminjuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hiñuinä äqunäwatqqe.

⁵ Iñä imäkäqetanı, iquaunı tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu hiunji hapä pmeqänğanı, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huanjä täutanğqä bu äpäquveqätqe, iqu iquenı maqänä ioqäpimenqutiyä, ä hiñuinä qunanqutiyä?” ⁶ Iqu e tqanğa, qu kimañı änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iunqä äyä wiñğanı äqunäqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanğutqe, zä-hawä kiñganänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeñı, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanğutqe, ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniqeqä. Inğanı si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunıqä. ¹⁰ Ämaqä hñqu si tääqä ktqanğa äunı, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanğa ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiñganänjä täu pmayä’ ktäniqeqä. Inğanı si ämaqä ymisanjä anä änäpiyä iuqä hiñuä iqisanı, yoqä naqä qondñiqä. ¹¹ Qakuı tiññqä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğanğutqe, Goti Iqu iquenı mäñdi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänğqqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanjä naqä bñqä, tääqä tqenqä

¹² Inğanı, ämaqä ymisanjä imäkätä tääqä ätukqä iquenı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanjä hui anğu imäkätñänğanı, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuaqanğqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänä qäqıqınä mbqä kuapänänjä-tänä iquaunqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tqanğutqe, qänakñı qu sinynqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. Iñinqe si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanjä naqänänjä imäkätñänğanı, ämaqä nätmätqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hiñuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimañı änä mäktapqä ipnuwiqä. Iñinqe, si aquvänä iqätñqä. Qakuı tiññqä. Ämaqä jänänänjä iqua anğu vauqanğuwänğanı, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iñqe, kima ktapäniqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanjä naqenqä**

¹⁵ Inğanı ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iñä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tqanğa, Jisasi Iqu kimañı tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäuqu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqä. ¹⁷ Hiunji atäunüä itqä iqu, äyä timäuqanğanı, iqueqä wäunüä-wiyqä iquenı, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanği ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiñjä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiñjä anunğiyä. Nyi äpmqä

* 14:14 Matiu 22:1-10

etanġqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanġi, hiñjuä qunmqä umqänä.' ¹⁹ Hñqu, 'Huäqä änuñġiyä. Nyi äpmqä etanġqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänqä mbqä ae iqäqä etanġi, nyi iquauqä wäunjuinqä yamwiqä wimqä umqänä.' ²⁰ Hñqu, 'Nyi apäkä ae ämeqä etanġi, mapqä ymqänä' tuäniqeġä" ätukqe.

²¹ "Qu i tquanġuwänġanġi, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueġä naqä iqueni, ' "Mapqä yanqunä" ändqäüä' tuäniqeġä. Inġanġi naqä iqu äwqä tnänġä wiñġanġa, wäunjuä-wiyqä iqueni, 'Anä-himqä täunġi, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiñjuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautänġi, ätuma yapiyä' tuäniqeġä.

²² Itanġa qänakñi, wäunjuä-wiyqä iqu, 'Naqä iquki, si ändnġä-panġä iinġi, nyi ae imäkqänä. I etanġi, anġi yqänä iqänänä' tuäniqeġä. ²³ Inġanġi naqä iqu, 'Anä-himqä täutanġä yäpaqänġisanġi, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppnqänä kukñuä yänänäqñqä tuvä. Nqä anġä täunġi, ämaqä kuapanä pmapñqä änyñġiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäüä' tuäniqeġä" ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wiññqä iqua, kñuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanġi qokä-apäkä kuapanänġi, Jisasi Iqutä qanġä anä äwäpiyä iunġi, Iqu tuwänġi hiñjuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ "Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunuñuauñqä, ymeqä-apäkiunqä, käta-känġuäkaunqä, känanyi-känapqauñqä, iqueġä häñä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapanä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanġa ämaqä hñqu, zä-huätatä huñqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä" ätukqe.

²⁸ "Ämaqä hesanġä hñqu, anġä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganänġi, 'Nyi anġä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?' kñuä indqänätä, quamä äpme, anġä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiinġi. Iqueġä mbqä homä etanġi, anġä ätenġinä iqutetqä etanġutqe, ämaqä hiñjuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäüä, 'Ämaqä tqi anġä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqeġä' tññqäüä" ätukqe.

³¹ "Tiinġä-pqe inänġi. Ämaqä anġä-himqä hñquesanġä miqä hñqu, anġä-himqä huiz-iquesanġä miqä hñquenyqä mäkä huinyinyñqä wätñqänġanġi, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, 'Nyaqä ämaqe, 10,000 inänġqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanquatiyä, mämäwqätäuqä yanquatiyä?' kñuä indqänänqiyä. ³² Itanġa iqu tiinġä yänqiyä. 'Nyitä nyaqä ämaqä iquatänġi, ne änä mämäwqätäuqä yanqunä' kñuä vqanġutqe, iqueġä mäkä-huñqä iqua kinġä nämä pätkätanġuwänġanġi, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mändi kittqänqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanġä hñqu, iqueġä nätmätqä eeqänänġinġä tuwä mäwiyqä iqäqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqä mäpmeqä yänqiyä" ätukqe.

Hakä ätquänqje, maeqenqä‡

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiinġä-pqe inä ätukqe. "Haki, äñguiqä. Iinġä etanġi kiqä ätquänqä qäpu heqanġutqe, hakä ätquänätñqe, anġumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqje hma eqäqe, tä wätakä wäunjuä iu ymisänġä haqeqä äquvatetunquä-panġi, mäquvateqä yanqunä. Itanġa yaqeqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunjuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanqunä. Hakä iinġi, ne bi tnämanqunä. Ämaqä qätätänġä iqua, kukñuä iinġe kñuä äñġuänä indqämbiyä" ätukqe.

† 14:24 Matiu 10:37-38 ‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50

15

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatnqenqä

¹ Hiunji hnqweni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kuknuä qätä wipnqä äpkuwi. ² Inğanji Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manjä qeiqi tii ätminjuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanguwängga, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqänjuwiqä” ätnjuwi. ³ Iinqe, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tqü ätukqe.*

⁴ “Hesanjä hnqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hnqu imatnätqe, iqu hinuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetnqä dinqä, qävqänqä wäniqeqä. ⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä anjä iqi ätimäutäqänğanji, iqu iqueqä näueqä iquauñqätä, iqueqä anjä-tänjä qäqiqinjä iquauñqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatnqä, nqä-näuä ae ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-panji, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä hnqu, knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkqä iqua, quvqä knuä makunmäknqä etanqä, kuapänänjä qäyä etanqä-qe, enätqä iqua iquauñqe, aquvänä asänänji miqä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä änguanänjä 10 ämämitätqe, hnqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anji metnqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetnqänğanqe, hinuä änguanänjä qunänqiyä. ⁹ Iyyqä mbqe ae ämetqänğanji, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anjä iqinjuñqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-panji, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hnqu knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, kaniqenqätä, hiknuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kuknuä ktqä hnquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hnqu ymeqä qokä hnquaqu-tänjä emitätqe, ymeqä qänaknä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, nqe tängga dapiyä.’ Inğanji kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hnğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anjä kinjä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanqä, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqanqä, iqu nätmätqä eeqänäninqä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inğanji iqu ämaqä iqisanjä hnqueqä wäunjuä-wiyqä-qu hiätnqä wimeqanqä, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqätnqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipnqe, aanqä etanqä, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanqä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inğanji iqu knuä jänänji indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunjuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änätqänäuä. Inäqe nyi täu äpmamänğanji, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinji äväma, nqä apiquenyqä anji äumi, tii tumqeqä. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinuä iqinji ae imäkqeqä. ¹⁹ Tängğanji nyi tqä ymeqä ängüä-qunä hmanjqä. Iinjqe, ‘Si nqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunjuä-kiyqä

* 15:3 Matiu 18:12-14

hŋqunä-mända emqä pmuatenjitiŋqeqä” tumqeqä’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anjä-himqä iuŋi ävämaŋi, kiqä kaniquenyqä wäniqeqä.

Inŋaŋi ymeqä-qu kiŋä nämä yqänä pätqätanŋa, kaniqu hiŋuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiŋä wuŋganŋuti, tnäŋä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanŋa, ymeqä iqu kanmŋi tii tuäniqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiŋuä iqinŋi ae imäkqeqä. Täŋganŋi nyi tqä ymeqä äŋguä-qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.

²² Iiŋä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäuŋuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäuŋuä hŋque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hŋqu muasmepiyä. ²³ Itaŋi he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqŋqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisaŋä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunquänänä’ tuäniqeqä. ²⁴ ‘Quati tiinŋi. “Nyaqä ymeqä tqü ae äpäkonänqeqä” tmä itŋqe, iqu anŋu ävauqiyä. “Mämoqumueqänqä äukqeqä” tmä itŋqe, iqu anŋi ätimäuqiyä’ tuäniqeqä. Qu iinŋä ipiyitaŋi, himnuŋuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanŋuwänŋaŋi, ymeqä hitmqä iqu wäuŋuä imä äpmamitätqe, anŋi äpätä kiqä anjä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuŋui qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäuŋuä-wiyqä hŋque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. ‘Ii suŋqä imäkätqänäüä?’ ²⁷ I tquanŋa, wäuŋuä-wiyqä iqu kimaŋi, tii tuäniqeqä. ‘Tqä tunŋuequ anŋumä pŋanŋi, tniqu bulumäka meqä yänänäqŋqä ique äpäsqiyä. “Nyaqä ymeqä iqu äŋguä äpmeŋqä äpqiyä” kŋuä vqanŋi, aquvänä itanjqä’ tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinŋä äwiyäqe, äwqä tnäŋä wiŋganŋuti, anä yäpä yänŋisaŋi mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqänŋisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yuŋuä itmäketŋqe, kukŋuä äŋgui ganä tuäniqeqä. ²⁹ Inäqe kaniqueni tiinŋä tuäniqeqä. ‘Änäänŋä? Quväukuä kuapänänä, nyi wäuŋuä-kiyqä heŋŋŋqä enqäpanä äpmamä, saqä kukŋui huätä mämamäuqä itŋqeqä. Inäqe nyi ŋqä nyämaqä iquatä, ymisaŋä naqä imäkätanä himnuŋuä yatunŋue, si yaqueqä meme meqä hŋqu, mändapqä itqänjqä’ tuäniqeqä. ³⁰ ‘Tänŋaŋi tqä ymeqä nänju, saqä nätmätqä eeqänänä, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anŋu pŋanŋa, si iquenyqä bulumäka yänänäqŋqä ique äyä päkinyä’ tuäniqeqä.

³¹ I tquanŋa kaniqu tii tuäniqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeŋqä. Nyaqä nätmätqä eeqänänä, sitänä äyä äwinä. ³² Iiŋä etanŋi täŋganŋi, ne äwqä yeeqä itanä pmetunŋueqä. Ii tiinjqä. Tqä tunŋuequ ae äpäkonŋqe, anŋu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, anŋi äpätä nesä anä äpmeqiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

16

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetaŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuänqä ämotquaminjqä iquaunŋi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hŋqueqä nätmätqä iuŋi, ämaqä hŋqu ämitä pmetäniqeqä. Ämaqä hŋqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä tqä nätmätqä eeqänänäiu miqä iqu, hiŋginäwa eeqä änätqänä.’ ² Inŋaŋi ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, ‘Änäänŋä? Nyi sinyqä kukŋuä quvqä hui qätä äwiyänŋeuä. Nyaqä nätmätqä eeqänänä, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänŋiŋqe, äŋguänänä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmätqä eeqänänä iuŋi, ämiqä mäpmeqä isŋqinyä’ tuäniqeqä.

³ I tquanğa iqu kiqä-kiuä tiinä tnäniqeqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätñqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqñqe maiqunji. Nyi ämaqä hñqua yätamäqä nyipñqä, yatñqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi tänğa imäkmqä diñqe, näqñqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqanğmdqe, ñqä naqä iqu nändowatqanğani, ämaqä hñqua indmepu, iquauqä anä duñqä ändma upñqäuä’ tnäniqeqä.

⁵ Näqñqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hinginäwa ämakuwä iquauñi, tääqä hñqunä-hñqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiñganä wimeqanğqä iqueni, ‘Si nätmatqä hinginäwanji, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

⁶ Yatñqä iinä vqanğa, iqu kimanji, ‘Nyi nätmatqä hinginji, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hinginäwa meqanğnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

⁷ Qänakndanji iqu hñque-pqä yatñqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hinginäwanji, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimanji, ‘Nyi kuä-witqä qae, hinginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

⁸ Qänakndanji, ämiqä quvqä iqu kñuä qeiqinyä indqänätä imäqanğqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuññqä qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämawqätäutqänjuwi. Ämaqä, suqä we-huñqä-tänju qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänjuwiqä” ätukqe.

⁹ “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutanji ämapiyitanji, heqä näueqä imäkmbu. He iinä imäkpiyä dutanji, mbqä hma eqanği, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanğuwänğani, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁰ “Ämaqä nätmatqä wänqä isuaunji äñguänänä ämitñqä iqu, iqu nätmatqä naqänänä-pqä iunji, äñguänänä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuaunji änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iunji, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inji tiinji. He mbqä quvqä qua täutanä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äñguänänä mipñqe, tqu hitapaniñqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä äñguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätñqä di, tqu hitapaniqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänä hñqu, ämaqä hñquaquini, wäunjuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiñqä yänä. Hñqueni, iqueqä kukñui qätä äwiyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itanği he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeqä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanğa, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etanği, qu kukñuä eeqänänji qätä äwipiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminjuwi. ¹⁵ Iqu iquauñi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänji imäqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqe, he kiinä engiyä. Iinä etanği nätmatqä eeqänänä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwiñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äñguänänjiqä’ kñuä ävänqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqänğanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpminjuwi. Iinä etanği Jonä iqu äpkqeta tänğanqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänjuwi. Inji ämaqä eeqänänä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä pepñqä, yänä äqänätqänjuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetänji, äwa yänä. Iinä etanği Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutanji, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänä-tänä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä änguanänitä imäknä äpme, buayä änguä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anä qnqanä-tänä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä kñuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänä-tänä tqi, ymisänä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeqä’ kñuä vqanği äpmaminqe. Iinjä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndanji Lasarusi iqu äpakonğanğa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähamä iquä anä äpmuatekuwi. Itanğa qänakndanji, ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iqu äpakonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi.

23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdanji, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähamä iqu kinä yämä, Lasarusi iquä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. 24 Inğanji iqu, ‘Iyää apä Aprähamä iquki, nyi tä täu äpmami, tänä-hunqä naqänänä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kunğanğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunüä hñqu eqä du äyämätä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä’ ätukqe.

25 Iinjä tquanğa Aprähamä iqu kimanji, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminjiyinqä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminğanjanji, nätmatqä änguanänji ängmanätqätanğänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjñqe tənğanji, anä täunji, iqu änguä pmetanğa, si tänä-hunqä naqänänä injä makmanğtñqe. 26 Tiinjä-pqe hiñuä qunyä. Hesänä nesänä awä iqini, suä naqänänä iqu äptnä, ämaqä tənğisanä hñqu henyñqä pätnqä wiñğanğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä inğisanä hñqu nenyñqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqe.

27-28 I tquanğa, iqu kimanji, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä tänä-hunqä meqä dinqä ätqänä’ ätukqe.

29 Ga, Aprähamä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä’ ätukqe.

30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähamä iquki, inji änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpakonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanğutqe, iqua hiñuä äqumbiyi, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäuñqäuä.’

31 Inğanji Aprähamä iqu kimanji, ‘Ii tiñji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqanğpqe, ämaqä ae äpakonätqä hñqu qua duta ivatuwänğanğa, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäuä’ ätukqe.” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunüä-wiyqenqätänji

1 Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmatqä huitanä-huitanji wimenqiyä” ätukqe.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inğa äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä änguanänä, huiziquau ämawqätäunä’ kñuä indqänminuwi.

“Inäqce, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanğa ii tiinjä. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanğqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huanjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqce hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämawqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunğuequ suqä quvqä imäkqanğutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanğutqe, si äwqä hanuä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäkñganä’ ktqanğutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapanänjä iñqe, äwqä hanuä imäknätñä, hui kinyätñqeqä” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iinjä etanğutqe, he zä-yänjä tqueni, tiinjä äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautñä, eqä-huanjä bunqä äwitñä, iqi tqävä’ tquanğpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, wäunüä duta pñanğa, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptñä, quamä äpmetñä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanji näwinyä imäketñä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganğa, si qänaki dñqänänjä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunüä-wiyqä iqu ätquanğqä-pa iqanğani, naqä iqu ‘änğuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanği he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunüä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätäqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunğueqä’ tññqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inğanji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänjä, awä iqi qanjä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kiñä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu iquau hinuä äqunäqce, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanğqe, qu qätä äwipiysi, qanjä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi äñguä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitanji, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hinuä iqänäqce, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anği äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mäñi eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänğuwä, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anği äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänğisanjä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutñä, qanjä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anğumä äñguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pñenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äwäpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñğa timäuninqäwä?” ätukuwi.

I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu kimani, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanḡani, qokä-apäki, hiḡḡqä hui atäunuä eä timäuqanḡqe, hiḡuä mäqunquä ipnä. ²¹ Inji, qu ‘Hiḡuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Nänji äpmenä’ matqä ipnä. Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pḡenqä

²² Inḡani Iqu Iqueqä wäunuänḡqä ämotquaminḡqä iquau ätukqe. “Hea qänakndani, he hea Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hḡquenyqe, hiḡuä qumbḡḡqä kiinḡ hinyänä. Iinḡ etanḡi, he hiḡuä moqunḡqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiḡuä qumbiyä! Iqu nänji äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanḡuwänḡani, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätḡanḡani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätḡqäpanji, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Iinḡ etanḡi Iqu täḡä-hunḡqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täḡga äpmeḡuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipḡḡqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanḡa imäkmiḡuwä-panä iinji, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätḡanḡani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu pmetanḡani, qu ymisänä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanḡ änyäpu, iqa wätqätanḡuwänḡa, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inḡani eqä huakä naqänänḡ ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänḡ qui imäkḡguwi. ²⁸ Loti iqu-pḡä pmetanḡani, asä inä ätimäukqe. Inḡani qu ymisänä änäpu, eqä änäpu, nätmätqä mbqä ipu, mbqänḡqä imäkäpu, ymisänä vowä ikäpu, anḡ ämätäpu imiḡuwi. ²⁹ Itanḡi, Loti iqu anḡ-himqä Sotomä iu ävämeqanḡa, inḡa qanḡani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutanji, piyä enḡqä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänḡ pizqä äpäkkqe. ³⁰ Iinḡ etanḡi, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu anḡ ätnänḡ inḡisa timäuqanḡani, asä iinḡ timäuniqeḡä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu anḡi timäuqanḡani, ämaqä hḡqu iqueqä anḡ atääqä yätu äpmamitätqe, nätmätqä anḡ yäpä inḡisa witanḡḡenḡqe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. Itanḡa ämaqä hḡqu iqueqä wäunuä imä äpmamitätqe, anḡiqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kḡuä anḡuanä indqämbu. ³³ Ämaqä hḡqu iqueqä hänḡ-pmeqenḡqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäkänäniqe. Ii etanḡi, ämaqä hḡqu iqueqä hänḡ-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkḡḡqä yäniqeḡä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqänḡa äpätqe, ämaqä hḡquaqu iquvanḡ naqä-huinyä witanḡiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hḡque itmetä, hḡqueni hiḡuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanḡa apäkä hiaqu snḡumetqä quḡowä qäyätqätanḡiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiḡi hiḡuinä qunäniqeḡä” ätukqe.

³⁷ I tquanḡa, Iqueqä wäunuänḡqä ämotquaminḡqä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätmätqä ii äkḡḡi timäuniḡqäwä?” ätukuwi.

Iqu kimani, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witanḡḡä iunji, ynḡä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu anḡḡḡqäuä” ätukqe.

18

Kukḡuä ktqä, apäqḡqä yatḡqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpnuwä diḡqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diḡqätä, Jisasi Iqu kukḡuä ktqä tiinḡ ätukqe. ² “Anḡ-himqä hḡqueuni, ämaqä kukḡuä jänä imäkqä hḡqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunḡqä kḡuä mindqänḡqä-que. ³ Apäkä apäqḡqä hui-pḡä, anḡ-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iqueni, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiunḡqä itäqä iqu, qui inyimäkätḡqä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kinḡanänji ämaqä jänä

* **17:23** Matiu 24:23-27 † **17:26** Matiu 24:36-44

imäkkä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndani, iqu kñuä tiinjä indqänäniqe. 'Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquauñqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanjä-iqä dapäqisqä-qae, tanqani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinjä miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä' kñuä indqänäniqeqä" ätukqe.

⁶ Iinjqe, tiinjä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä kukñuä jänä imäkkä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu 'ñqeä' ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanqiwänqani, Iqu äpmaka äwäqe, iquauñi, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänqani, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?" ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäni, kñuä tiinjä indqänminjuwi. "Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä äñguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä." Ämaqä iinjä iquauñi, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ "Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siynqä, Iqueqä hiqäva-imäkkä anä yäpä ingisa peniyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäüqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iinjqe, nyi "änqiuqä" äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näñu-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä' tuäniqe. ¹² 'Wikä eeqänänqä iquauñi, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänqä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeä' tuäniqe.

¹³ Itanqa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä näñi ätqäüqe, hiñui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.' ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqü, anämqä anqi äwätäqänqani, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, aanä qäyunänqä-qu hiäniqe. Itanqa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanqiwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu mäñdi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mäñdi kittqanqanqiwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä" ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquauñqätä**

¹⁵ Inqani qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänqä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquauñi hipa haqeqi wiyätñqänä. Inäqe wäunqänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, "Ätuma mapqä pambiyä" ätukuwi. ¹⁶ I tquanqiwänqä, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauñi, tii ätukqe. "Iqua änyimapñqä qäyä äppu, 'oeyä' mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä" ätukqe.

Ämiqä, kuapänänqä-tänqä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iqueni, "Ämotqueqä Äñguänänqä Iquki, nyi hänqä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?" ätukqe.

¹⁹ I tqanqä Jisasi Iqu kimani, "Si 'Äñguänänqä Iqukiyqä' sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänqä, Goti Hanjuwä Iqunänjqä" ätukqe. ²⁰ "Kukñuä-suqenqe, si näqñqä

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

eänä. ‘Qokä-apäkä ämañqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqa panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, quanğä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeçä’” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimañi, “Nyi ymeqänğatqä suqä täuñi qänaknä iqa äpätnqe, täñga täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmätqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmätqä eeqänäñi, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmätqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñi, qäukuä haqä yätuñi nätmätqä äñguänäñi ämatñi. Ii itnitañi, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanği äwiyäqe, iqueqä nätmätqä kuapänänğä etanğqenğä, äwqä hanğä äwikqe.

²⁴ Inğanñi Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapä-tänğä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeçä.

²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänğä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inğqe, ämaqä mbqä kuapä-tänğä iqua, Goti Iqueqä miqeunğä paqurñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunñi ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tqanği äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänğä iqua yänänäqñqeuta paqurñqä etanğutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitañi, hänğä hea ique-ique pmeqe, tqi meniçiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqanğpqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänçiyä” ätukqe.

²⁸ Inğanñi Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmätqä eeqänäñi ae ävämetanä, Si äkivändqä äquvepqueçä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tqanğa, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunğä indqänäpiyä di, quwqä anğä, ymeqä-apäkä, kätä-känğuaçkau, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanñi, nätmätqä kuapänänğä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hänğä mapñqä di ämäwqätäunä. Itanğa hea qänakñänğanñi, hänğä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqä diñqä anği ätukqenğä‡

³¹ Inğanñi Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänğä watunqueçä. Itanğa nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua, Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänäñi ätimäuniceqä. ³²⁻³³ Inñi qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inğanñi qu Ique ewiiqä kukñuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänğä-tänği ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunñi hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniceqä” ätukqe. ³⁴ Iinjä etanği wäunuañqä ämotquaminğä iqua, kukñuä quatinğe, qu maqñqä ekuwi. Kukñuä ii iquauñqä zä witañgi, qu iinjqe näqñqä äñguänä miqä imiñuwi.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä hñque anğua iwimäkkqenğäS

³⁵ Jisasi Iqu, anğä-himqä Jeriko timäutñqä wätqätanğa, ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hänaqä manğä iqi mbqänğä yatñqä iqämanmiñqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pğanğä qätä äwiyäqe, yatñqä ävätä, “He squä imäkätqänğauä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimañi, “Jisasi Nasäretqätanğä Iqu äquvepçiyä” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hiñuä quvqä iqu tääqä yänänäqñqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

³⁹ I tqanġi äwipiyyi, ämaqä qanä hiñuiqä äppiyä iqua, “Si mañä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanġä, iqu mañä yänänäqñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inġani Jisasi Iqu äpminġe, kiñä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyä” ätukqe. Ämaqä hiñuä pişqä iqu, Iqu-tänä qäqiqi pqañga, “Nyi äänä ikimäkmqä kiñgiyä?” ätukqe.

I tquanġa iqu kimañi, “Naqä Iquki, ñqä hiñui äñguä qänmqä änyinġiyä” ätukqe.

⁴² I tquanġa Jisasi Iqu kimañi, “Tqä hiñui äñguä qändñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkiyä” ätukqe.

⁴³ Inġi maqänäñi, iqueqä hiñui äñguä äqänġqe. Inġani iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hiñuä iinä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inġani Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä inġisa äwäqe, jänänä hñgisañqä wätñqä äwiñġqe. ² Iqini ämaqä hñqu äpmaminġe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutañä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänä-qe. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hiñuä qunätñqä winyätanġqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanġuwinġä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenġi hiñuä änä maqunquä itä, hiñuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanġqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inġani Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanġqä-tänä iqi ätimäuqe, hiñuä haqä yätu äqunäqe, iquenġi, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täñġani Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inġani Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenġi, iqueqä anä dunġä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqe, hiñuä iinä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imämqä iqueqä anä du pmetñqä, sunġä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitañi, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäñi, hñquaqu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itañga nätmätqä huizi, ämaqeu quanġä ätuätmä ämotautñqe, nyi hñquaqui-hñquaquiñi iwäsäutmä, anġumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetañi, täñġani Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeñuwä iquauñi, anġu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkñguwä iquau qävqä itä, anġumä itmetñqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunjuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

¹¹ Inġani qokä-apäkä, qu qätä iinä äwipu pmetanġuwänġa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqiqi ti etañgi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutñqeqä” kñuä indqänätqätanġuwinġä, kukñuä ktqä tii ätukqe.

¹² “Ämaqä naqä hñqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanġä, ga iqu anġi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diñqä, kiñä nämqä ganä wätñqä imäknäniqe. ¹³ Inġi iqu äwätñqä itäqänġani, iqueqä wäunjuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiñuwi, hñqunä-hñqunä ävätä, tiinä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anġu äquvepmqänġanġä wäunjuä mipiyä’ tuäniqe.

* **19:10** Matiu 25:14-30 † **19:13** Ämaqä hñqu wäunjuä qanjuä hñquaqui-hñque itäqetañi, mina hñqunä menä.

¹⁴ Iinjä etanġi ämaqä iqueqä anä-tänjä qäqiqisanjä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutanġi, iqu ae äwqanġanġi, qu ämaqä hñquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätñqä diñqe, mänenqä iqiyä,’ tupnuwä diñqä dowatpnuwi.

¹⁵ Iinjä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndanġi iqu anġu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunüä imäkpnqä mbqä äwikqä iquauñi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqinġi äänä imäsäumequwäti, nyi hiñuä qunmqänänyä’ tuäniqe.

¹⁶ Ämaqä hiñuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hñqunä ändapknġi, haqeqinġi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

¹⁷ I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunüä-nyiyqä anġuanänġukiyi. Si nätmätqä wänqä täpinġi anġuanänjä ämitqäninġe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hñquau misñqä ktapmqänä’ tuäniqe.

¹⁸ Itanġa wäunüä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapknġi, haqeqinġi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

¹⁹ I tquanġa, ämiqä iqu kimanġi, ‘Si anä-himqä 5 hñquauñi ämisñqeqä’ tuäniqe.

²⁰ Itanġa wäunüä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. ²¹ Ii tiinjġi. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pnqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutanġi, nyi sinyqä zä nyinġanġi, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.

²² I tquanġa, ämiqä iqu kimanġi, ‘Si wäunüä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyyä” ändñi, täñġanġi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. ²³ “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pnqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqnqä iinjä enä etanġutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunqä ikñäwä? Si iinjä imäkqä-säpi, nyi anġu äpmqe, mbqä haqeqinġi qäsä meqämingä’ tuäniqe.

²⁴ I ätuäqetanġi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutänġuwä iunġi, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä’ tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimanġi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimanġi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui inä wimniqe. I etanġi, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänqäpu ämeñuwä iquauñi, nyi anġi ämotaumqänä’ tuäniqe. ²⁷ ‘I etanġi, nyinqä himä-wiunqä ipu, “Ämaqä tqe ne ämineyätñqä diñqe mänenqä iqiyä” ätukuwä iquauñi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hiñuä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²⁸ Inġanġi Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäuqe, qanġä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inġisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä‡

²⁹ Inġanġi Jisasi Iqu anä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu ‘Olipä’ ätäminuwä inġisa ätimäuwe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqui ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ “Qe anä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inġisa äwäsüyänġanġi, donġi hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donġi iquenġi, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä.

³¹ I iqanġiyänġanġi, ämaqä hñqu, ‘Qe donġi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanġutqe, qe kimanġi, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä’ tquinyqä” ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänġi, Iqu ätukqä-pa iinjä witanġi äqunġiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanġiyänġa, donġi iqueqä kawäkiqua iquaquinġi, “Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?” ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimanġi, “Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä” ätukiyi.

‡ 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

³⁵ Inğanı, iquaqu dongi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, dongi iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetnqä yätamakqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanğa, Iqu dongi iqueä haqeqä äpmeqe äwqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänä iunı ävquatämäutä, hänaqä mänği nyeäqätanğgeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä kuapänänğä iqua, Iqu wäunjuä ämaqä änä mimäqänänğä di imäkqanği äqunminjuwinğä kñuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguä minä. Äwqä hanjuä iinqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänğä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänğä iinğitä anä äpmaminjuwä hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunjuänğä ämotquetqänğä iquauñi, ‘Iinği mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimañi, “Nyi he etqänä. Iqua manğä matqä iqanğpqe, hiki manğä tñqäüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunğä kñuä äqäkqenğä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänğä qäqiqi ätimäuqe, anä-himqä iqueni hinjuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiinğä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tanğanı nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä dinqe, näqñqä hisñqä änyinğiyä. Iinğä etanği nätmatqä iinği, zä witanğqe, si hinjuä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ Inği hea qänakndanği, tqä mäkä-hunğä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknğä yäpä inğisa äpmeñuwä iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanğa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäninği, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenğä maqñqä etanğnä hanğ-iqe, ii kimenğiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenğä**

⁴⁵ Itanğa Iqu hiqäva-imäkqä anğ täknğä yäpä inğisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänğä imäkätqätanğuwä iquauñi, huätä päsäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği, tiinğä äqänänä. ‘Nqä anği, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä mätnätätñqeğä.’† Iinğä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anğ zä pmeqä enğä-panğ imäkätqänğäüä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanı Iqu hiunği ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anğ iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwiminğqe. Iinğä etanği, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenğä qävqä iminjuwi. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänğä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinğä**

¹⁻² Hiunği hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anğ iunği näqñqä ävätä, kukñuä we-hunğä-täninğä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunjuä Si imäkätqäninğqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqü äktkqäwä?” ätukuwi.

§ 19:38 Apqä Bukä 118:26 * 19:44 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † 19:46 Asayä 56:7; Järämai 7:11 * 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

³ Qu yatnqä ii vqanquwännga, Iqu kimanji, “Nyi-pqe, he kima dpnqä, yatnqä inä emqe. ⁴ Jonä asnä-qäyqä iqu wäunuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquannga, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanijä’ tquanquatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ⁶ Itannga ne, ‘Ämaqä iquautanijä’ tquanquatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqnqä yänänäqnqä ämapiyitanji, hikä napäkpñqäüä” ätnquwi. ⁷ E ätmbiyitanji, Jisasi Iquenji, “Ne maqnqeä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanquwännga, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqä†

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kinä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wip-nuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñanganji zä-häukuä mmqä iqanganji, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatäniqe. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqanganji, äpäsäpu, nätmätqä maeqä hinjinäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanquwännga, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenjä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hinjinäwa dowatpnuwi. ¹² Itannga qänakñi, hñque inä dowatqannga, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqannga, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä männgisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanqä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqannga, ‘Nqä ymeqä qokä, kiinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqanganji, wäunuä miqä iqua hinuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonganganji, nätmätqä eeqänänji, tätqu-qäqu meniqe. Iinjñqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqeä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iquenji wäunuä yäpaqä männgisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Inganji wäunuä kaniqu, iquaunji äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunji, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñquamända väniqeä” ätukqe.

Itannga ämaqe, qu iinjä äwipiyi, “Nätmatqä iinj, matimäuqä yäniqeä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimanji e tquanquwännga, Jisasi Iqu hinuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänqce, qakui äkikä?”

‘Ämaqä anjä imäkkä iqua, “Hikä quvqeä” ätäpu, huätä ämatnämäquwi, hikä iqu anjä quea enqä-panä, anjä yänänäqnqä imäkkä-queqä’ ätä äqänänä.‡

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbñqäüä. Hikä iqu haqä yätqä äwämätätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquannga, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, iinjä äwipiyi, kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanngi näqnqä ekuwi. Inganji, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kñuä kuapanä indqänäpu, zä ipu, hinjuinä äqunquwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä§

²⁰⁻²¹ Inganji, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hinuä änguanä äqumbu äpmaminuwi. Inganji Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä,

† 20:8 Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12 ‡ 20:17 Apqä Bukä 118:22 § 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

iqua ämaqä tämaqä ipnqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quanqi, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänänjinä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanga iquau ämotquetnängani, Si iquauqä yoqenqä knuä mindqänqä itnä, kukñuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanqi Si knuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenji, ävquatunquätanä, mävvqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kukñuä quanqä imäkäpu tquanquwinqä näqñqä ae eäqe, kimanji, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iunji, ktqetanä, yoqetanä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimanji, “Sisa Romätanä iqueqeqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimanji, “Nätmatqä Sisa iqueqä etanqutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanqutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanquwängani, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä iminjuwi. Iqu kukñuä kimanji änguanänjä dinä tquanqi äwipiyyi, iqua yäunjuä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anqumä vauqenqä ätukqe**

²⁷ Qänakndanji, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqumä mävaquä ipñqäuä” tqä-quae. ²⁸ Iqua äppiyyi, Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tnänqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä’ ätukuwi.

²⁹ “Itanga hinuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminjuwi. Itanga inquiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänqä äpäkonqge. ³⁰ Itanga apäqñqä iinj, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonqge. ³¹ Itanga, käunqwa huiziqu apäqñqä asä iinj ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonqge. Ii tiinj. Eeqänänjä inquiqua, apäkä iinj ämapiyyi, qu ymeqä meämeqänqä äpäkonquwi. ³² Qänakndanji apäkä ii, inä äpäkonqge. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anqumä ävaquanguwängani, apäkä ämaqä inquiqua eeqä ämaminjuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

³⁴ Iqu kimanji, “Qokä-apäkä ämanätqänjuwi, ii tänganji. ³⁵ Itanqi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, ‘Qu anqi ävaupu, Nyitä anä pmepñqä qäyunänjä iquaiqä’ täniqä iqua, qu inqanji mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunji anqumä ae ävaqumuuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, enätqä iqua enqä-panä eäpu, anqi mäpäkonqä da ipnuwiqä” ätukqe.

³⁷ “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anqi ävaupnuwä diñqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiinj. Iqu kukñuä, zä wänqä tä äsäminqenqä, bukiu äqiyätäqänqani, tiinjä äqäkqe. *‘Naqä Iqu, Aprähamä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’‡* ³⁸ Itanqi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänä äpmenjuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinj, qokä-apäkä eeqänänji, awäka iinjä iquatä qäsänji, hänä äpmenjäuä” ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanqa, qu Iqueqä kimaninqä zä ipu, yatnqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, änguanänjä ätunya” ätukuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

* 20:26 Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † 20:28 Kukñuä-suqä 25:5 ‡ 20:37 Anqumä Itmakqä 3:6 § 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

41 Inġani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätņqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqņqä äänä epu tätqänäuä? 42-43 I etanġqä-qe, apqä bukä iuņi, Dewiti iqu tiinġä ätkqe qä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunġä iquauņi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänġanġe, Si Nyaqä hipa ämuanġisa pmatņqinyä” ätkqe qä’ äqänä.**

44 Inġi änäänġä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqe uä. Inġi ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäänġä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukņuinä tqä-quaunġä, wa wipiyä†

45 Itanġa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquauņi, tiinġä ätukqe. 46 “Kukņuä-suqenġä näqņqä iquauqä suqä quvqenġe, wa wipiyä. Qu suqä tquauņqe, kiinġä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanġä upņqäuä. Ququawä aquvāqņqe uņi, ämaqe iquauņi, ‘hiunġinġanġä’ tupņqäuä. Anġä aquvāqņqe uņi, anġä äņġuä iqinyä pmapņqäuä. Ymisanġä naqä imäkqänġanġä-pqe, anġä äņġuä iqinyä pmapņqäuä. 47 Inġi qu apāqņqä iuauņi, quanġä ätuäpu, quwqä anġi quwä mapņqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanġä tquäpņqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänġanġi, ämaqä iinġä iqua, quwqä hanġä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apāqņqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenġä**

1 Inġani Jisasi Iqu hiņuä ämoqunāqe, ämaqä mbqä kuapä-tänġä iqua äpäpu, mbqä pņqä-wiqä ipņä iu mbqä tnämäuqanġä äqunġqe. 2 Inġani apāqņqä mbqä maeqä hui, mbqä wänġä hnġuaqu tnämäuqanġi äqunġqe. 3 E äqunāqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apāqņqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänänġi, ämäwqätäuqi. 4 Ämaqä eeqänänġä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanġi, wänġä hmbu ätnämäuqä. I etanġi ii äwa itä, ‘buayä mbqä inġmqä’ tä ämenġe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hanġä-iqä hea yäpakänġa timäuniqenġä†

5 Inġani ämaqä hņqua, hiqäva-imäkqä anġä iunġä kukņuä tii ätmiņuwi. “Ämaqä anġä ämätkuwä iqua, qu hikä äņġuänänġitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiņuwitä ämepu, anġä tä äņġuänänġä ämätkuwiqä” ätmiņuwi.

6 I tqanġä äwiyāqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiņuä äqunāņuwä tä, qänakndanġi hikä hņqu, huizi iqueuä haqä yäņi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänġi ämisqiyäpu, qua mäņi tnämäuqnuwiqä” ätukqe.

7 Iqu e tquanġanġi, qu yatņqä äväpu, “Näqņqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkņġa timäuniņqäwä? Hiqņqä äsque ganä timäuqanġuti qunaninġuwä?” ätukuwi.

8 Iwä, Iqu kimanġi, “Qu quanġä etäpu, hiqä kņuä indqänġä qui emäkqänġe, he mimbiyä. Ii tiinġqä. Ämaqä kuapänä hņqunä-hņqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunġä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinġä’ hitpnuwiqä. I etanġi he iquauņi, qänaknä mäwivändqä iqäpņqä. 9 Itanġa he, ‘Ämaqä qua huitanġä-huitanġä iutanġi mäkä äunġäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpņqä mäkä itqänäuä’ tqanġä qätä äwiyäpiyänġanġi, he zä ipu, yäunuä-yäunuä miqä pa iqäpņqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.

10 I ätuäqetanġi, tiinġä ätukqe. “Ämaqä hņqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbņqä ipäqäpnuwi. Itanġa qua naqä iu miqä hņqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä

* 20:42-43 Apqä Bukä 110:1 † 20:44 Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * 21: Makä 12:41-44 † 21:4 Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunji, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, buayä dä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, täñjä-yaqä naqänänjä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutanji, hiqñqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkäniqe.

¹² I etanği nätmatqä iinji änyä etanğanji, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anä aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanğa etma äwäpu, ämaqä naqä huitanjä-huitanjä iquauqä hinüä iqi hekitqätepnuwi. ¹³ Nätmatqä iinji emeqanğutqänğanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänji awä tpuwänğqä-ganji. ¹⁴ Iinjä emäqanğuwänğga, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänğqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäpu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinuñuatä, hita-hingukatä, itanğa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-huñqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanjä hñquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ Inäqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yäniqe. ¹⁹ Inğanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he hänjä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanğä hinüä qumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anjä-himqe qui imäkpnñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. ²¹ Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunğqä hipnuwi. Qokä-apäkä anjä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anjä-himqä iunji äväma, huiunğqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätänğqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenğqä iinjä väniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunğqätä, ymeqä anüanğqä-tänjä iuaunğqätänji, huäqä kiinjä huñqe. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä inñqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hñquauñji ipäqäyünjätä päkpnuwi, huiziquauñji, ämaqä huiziquauqä wäunüä hinğinäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänğqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea inğanji, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitanjä-huitanjä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänğanji, quwqä kñuä indqänğqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmatqä qäukuä haqä yätutanji ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanji squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hinüä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanji qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-huñqä naqänänjä itä pqanği qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğanji, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hinüä haqä yätu qunğpnñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hinüä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqe hinüä äqumbiyi, näqñqä äyä etqänjuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänğanjqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi tänğa etqe, ipäqiyqanği hinüä äqumbiyänğanji, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanjqä.’

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänğä iinji timäunıqıe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknänıqä-qe, Nyaqä kuknui, qui mimäkñqä yänıqeqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiinğä-pqä inä ätukqe. “He änguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwinğä knuä kuapä indqänğe, ii-pqe quvqe. He suqä iinğä imäkqanğpqe, hea iquenı, guä enğä-pa maqänä heunıqeqä.

³⁵ İi tiinji. Hea inğanı, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänğä iquauñı äwimenıqıe. ³⁶ İñı, nätmatqä eeqänänğä iinğä iqua, ämäequtäupnuwänğqätä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä diñqetani, he hea ique-ique änguänänğä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä tqäpñqä” ätukqe.

³⁷ Inğanı hiunji eeqänänğä iunı, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anğä ququawä iqi ämotquaminğe. Heatqänğanı Iqu qoqonğä Olipä iu hiqaqä äwiqısminğe. ³⁸ İtanğa qokä-apäkä eeqänänğı, Iqueqä kuknui qätä wipñqe, zinğänğa äquvepminğwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwinğä**

¹ Hiunji naqänänğä qu “Bretqä yeñuä qo matäuqä bñqänğanıqä” ätminğuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminğwi. ² Inğanı hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunğä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqänğä qävqä ämävqänminğwi. ³ Inğanı Setänä Goti Hanjuwä İqutä mäkä-hunğä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “İskarioti iqueqä” ätuminğwi. Iqu ämaqä 12 iquautanğä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anı qui mimäkqänğä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnğä hänaqä diñqä ätukqe.

⁵ İ tquanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunğueqä” ätukuwi.

⁶ İta Jutasi iqu “änğuiqä” ätuätä, Jisasi Iquenı iquauqä hipa iu vätnğä diñqä hea qäyunänğanğqä, qokä-apäki Jisasi İqutä anğä mäpmeqä etanğuwänğanğqä, hiñuä äqunä äpmaminğe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunğä yätquakä iquatä, ymisanğä yäpakä änguwänğanğqä‡ (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänğä bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iquenı, İsrıtqä iqua Pasopanğä knuä indqänäpiyanğanı, sipsipqä hui äpäsapu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänğä tqenı, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ İ tquanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyanı äñgi imäkenğawä?” ¹⁰ Mä Iqu kimanı, “Qe anğä-himqä yäpä inğisa äyäsıyanğanı, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändıyınğe. Anğä iqu paquvqanğutqä iquenı, eequenä paqupiyä. ¹¹ İtanğa anğä kanıquenı, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenğä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nqä ämaqä wäunğänğä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunğü anğä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inğanı iqu, anğä hiqñqä naqänänğä haqä yätqä ämätnänğä iquenı ämäqesqenğiyä. İquvanğätä, buayä nğätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiñı, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ İ tquanğa, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänğä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanğı äqunıyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

* 22: Matıu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matıu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matıu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunjuänqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänqani, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänjä tä ätimäuqä tqenji, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunqunenqä kuapänä nyinätanji äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänjä timäuqanqanqe, Nyi ique anqu manqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inqani, § Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiinji, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqañqanqe, wainqä-eqä tä anqumä manqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Iinji qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knuä indqänäpu, iinjä imäkkäpñqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganquwänqä, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä hänjiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häñeqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

²¹ Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. ²² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpnqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä” ätukqe. ²³ I tquanqä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätnquwi.

“Nesanjä naqe, tqukinqäwä?” ätnquwinqä

²⁴ Inqani wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminjuwi.

²⁵ E hunqanquwänqä, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunjuä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamakqä äñguä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. ²⁶ I etanji he iinji mimäkkqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hiñgua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panjä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunjuä-eyqä-qu enqä-panjä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iinjä etanji, Nyi hiqä wäunjuä heyqä enqä-panjä äpmenänä.

²⁸ Hanjä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. ²⁹ Iutani Nqä Apiqu Nyi ämaqeü mimqä yoqä naqä ändapkqä-panji, asä iinji Nyi he etapqä. ³⁰ Inji Nyaqä ämaqeü miqä iunji, he Nyaqä iquvanä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanqä Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä äñguänänjä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. ³² Iinjä etanji, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäknqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeä. Itanqä si anqu äpätnänqani, tqä tta-tunquäkau yänänäqñqä wisñänqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimanji, “Naqä Iquki, Sitä guänqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etanġi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänġa, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauni, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqänġani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etanġi, tänġani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanġa ämaqä ipäqäyuniä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä imäkätä, ipäqäyuniä mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuni, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinjä, Nyinyqä anġi päñqiyä. Kukñuä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätänqce, naqä-qakui tänġa ätimäuñqiyä” ätukqe.

³⁸ Inġani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyuniä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimañi, “Ii qäyunnqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anä-himqä iuni äväma, qoqonä Olipä, inġa-inġa iqis-miñqeunqä ekqe. Itanġa Iqueqä wäuñuänqä ämotquamiñqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyyi, Iqu iquauni, “Yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panä iinjäqi ätqäwäqe, qonä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkiñġanġutqe, häkä hanä-iqä-tänjä tqu huätä mäñdavä. Iinjä etanġi Nyaqä änyinqeuni, qäyä enä. Tqä äkiñqeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanġa Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, häñeqä enqä-pani, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäuñuänqä ämotquamiñqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänjä vqanġi, hiqaqä witanġä äqunġqe. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqäS

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, ämaqä kuapanä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi, quneqä vätñqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanġani, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wiñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmamiñuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanġi äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyuniä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuñuä-wiyqä hñqueni, ipäqäyuniä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqävämäukqe. ⁵¹ E iqanġa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anġu ämäqumuatekqe.

⁵² Inġani Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä anä qui mimäkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätñqä äpkuwä iquauni, “He ipäqäyuniä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsatä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanġi anġiqätqäuä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi pmetanġani, he a manġiqätqä itqänuwiqä. Iinjä etanġi heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänġanqä” ätukqe.

† 22:37 Asayä 53:12 ‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 S 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

*Pitä iqu, 'Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeä' ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkcä naqä iqueqä anä yäpä ingisa ätuma ekuwi. E wätqätanguwänğanı, Pitä iqu kinä nänji ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanğı äqunäqe, hinüä yänänäqñqä äqunä, "Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyiqä" ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, "Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqeä" ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, "Si-pqä iquautanğı-kiyqä" ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, "Ämaqä iquki, nyi hmanjqä" ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. "Ämaqä tqu, Galilisanğı-qu hitanğı äqunätmä, 'Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe' naqä-qakuä etqänä."

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, "Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätni, nyi maqñqeä" ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanğä äwiyätä, Pitä ique hinüä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, "Heatqä tquenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, 'Maqñqeä' hñquaqui-hñque ttñiqä" ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² İnğä iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänğä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwinqä†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hinjuu ktqä äpmuatepu, tiñğä ätuminjuwi. "Si 'Iqu bäsquyā-qe' hinüä enqä-pa natiyā." ⁶⁵ Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätuminjuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hinjuiqi, Ique kukñuä ämitkuwinqä‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanğuwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänğuwı. Ii hiqäva-imäkcä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iquenı iquauqä aquväqñqä iunğä ätuma äupiyyi, "Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki sätäti, 'Nyi Qäqunjqä' natiyā" ätukuwi.

Iqu kimanı, "Nyi he etqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäuä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanğmdqänğanı, he kimanı mandqä ipñqäuä. ⁶⁹ İnğä etanğı, tänğata tiñji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuanğisa pmetänğiyä" ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa, ämaqä eeqänänğä iqua yatñqä tiñğä äwikuwi. "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanğä?"

Iqu kimanı, "Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunjqä" ätukqe.

⁷¹ I tquanğa, iqua "Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunğä tääqä matqä yatunğqe. Iqueqä-kiuä, manıuta tqanğı qätä qe äwiyänünä" ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinüä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inğanı ämaqä naqä eeqänänğä iqua ävaupiyyi, Jisasi Iquenı, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyyi, Ique kukñuä mitpnğä ipäqiyäpu, Pailoti iquenı tiñğä ätukuwi.

* **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27 * **23:** Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

“Ne Āmaqä Tqu quvqä tiinjä imäkätqätanġi äqunätunġue. Neyaqa ämaqä iquauqä kñuä indqänġe qui iwimäkätä, ‘He Romätanä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanġa Iqueqä-kiuänġe, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunüä änyikqä Iqunä, hiqä Āmeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tquanġuwänġa, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Āmiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanġi, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inġanġi Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänġi, “Āmaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kukñuä yänänäqñqä tiinjä hui ätukuwi. “Iqu anä-himqä eeqänänġa qua Jutiya iunġi, qanä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetanġi, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanġä äwiyäqe, “Āmaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanġuwänġa, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuta äpqäqeqä,” kñuä vqanġi, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inġanġi, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanġanġi.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinjä. Hiñuiqänänġi Iqu ämaqä mimäkqänänġa di imäkqanġi qätä äwiminqenqä, Ique hiñuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hiñuä iqi, ämaqä mimäkqänänġa di imäkänä” kñuä vqanġi äpmaminqe. ⁹ Ique äwimeqanġa, nätmätqä kuapänänġinġä yatñqä vqanġqä-qe, Jisasi Iqu kimanġi mätkuä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanġa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kukñuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inġanġi Heroti iqu, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kukñuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänġä äñġuänänġä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anġu ändowatukuwi. ¹² Hiñuiqänänġi Heroti iqu, Pailoti iqu, himä-wiunqä äpmaminġiyä-qe, hiunġi iqueni, iquaqu näueqä imäkñġiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anġi wimeqanġa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquauñqätä, ämaqä naqä iquauñqätä, qokä-apäkä iquauñqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Āmaqä Tquenyqä nyitä kukñuä jänä imäkätunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Āmaqe, qu gapmanqä iquauñġi hñġisanä itquapñqe, Āmaqä Tqu quvaqä kñuä indqänġe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinqe, nyi hiqä hiñuä iqñi yatñqä ämitmänġanġi, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanġa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anġi ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanġi äqunänqeä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinġinġe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hiñuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanġa, qu eeqänänġi, manä yänänäqñqä ätäpu, “Āmaqä Tqueni, pizqä äpäsätnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänġi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanġi, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inġanġi, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winġanġi, anġu ätukqe. ²¹ Inäqe qu manä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anġunġi, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunqenä ävätmä, hiñuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanġqä-qe, qu manä yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä manġi mäñdi äkittqäkuwi.

²⁴ Inġi Pailoti iqu, “Iquauä äwinqä dunä qänaknä wimqeqä” ätnġqe. ²⁵ Āmaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinqe, Pailoti iqu

iqueni ävquatäwatqce. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqä†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanä iqu, anä-himqä iunqä tä pätcätanği a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwiwätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanğuwänğanı, qokä-apäkä kuapanä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapanänä hiua, pmaqä ipu, knuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinjä iqanğuwänğa, Iqu qänaki hiñuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanä iuenä, Nyinyqä knuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjä. Hea qänakndanğanı, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inğanı, ‘Qoqonä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä’ tpnuwiqä.‡ ³¹ Ii tiinjä. Tanğanı qu zä eqä-tänä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqänıwi, ini suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitnqä enqä-panä iquauñı, suqä äki iwimäkpnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanğa Iqutä anäñı, qu suqä quvqä imäkqä hñquaqui-pqe, pizqä päkpnqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiyyi, hipkä ‘Ämaqä nyuänıqä’ ätminuwä iu ätimäupiyyi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hñquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänğisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmätqä tä nyimäkquwinqe, qu maqñqeçä” ätukqe. Inğanı qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä hänä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunğanı, qokä-apäki hiñuä äqumbu ätqäuminıwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunı hänä iqumuätqä-queqä. Itanğa Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunıuä ikqä Iqu etanğutqe, Iqueqä-kiuä hänä iqumuätñänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanğa mäkä-ıqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqıqi äpäpu, äkasuwä ätupiyyi, wainqä-eqä yänänäqñqä äwäpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanğutqe, Tqä-täuä yätamäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanı Iqueqä nyuänä haqä yänıñı, tuwanıuä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunıuä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanğutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätñä, ye-pqe inä yesñqeçä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-ıqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätñanğanı, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä? ⁴¹ Yeçä suqä quvqä imäkqeuta, hanä-ıqä tä meqanğueetanı, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe.

⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetñanğanı, nyinyqä knuä indqänğtnqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanı, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tanğanı, si Nyitä qäukuä yänıñı anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä§

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 kloknğanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänä iunı hea äwäkqe. Inğanı, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänğisa imaknminqe, inği-inği äpkñğa äpäwäkqe. ⁴⁶ Inğanı, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonğqe.

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8 § 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37

⁴⁷ Ae äpäkonganga, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aaqeqä. Ämaqä Jänänänä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbnqä aquvä äqänminjuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanji äqumbiyi, huäqä kiinjä wunqanqgetanji, quwqä quikuu ptqä äpäknäpu, anämqä anji äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqanqenqä kinä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pnqä ekuwinqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inqanji ämaqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nu eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuqä hinuä äqänä äpmaminqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä indqänätqätanguwänga, iqu, “änguiqä” matqä iminqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonganga, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwinqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanqä, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptnqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mnä ae ätäpqiyanjuwä-qe, iunji ämaqä hnque pnqä maeqä injuwi.

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqänqanji. Mä Josepä iqu ii imäkqanqanji, Sämbatqä timäutnqä ikqe. ⁵⁵ Itanqä apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pnqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hinuä qumbnqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hinuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasinqätä, wetqä jinanä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqänqanji, suqä ätäñqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmaminjuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anji ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqanji, zinuä matqänqanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanji äqumbiyi, yäpä yängisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanji äqunqawi. ⁴ Qu iinjä äqumbiyi, knuä kuapänä indqänäpu pmetanguwänga, ämaqä hnquaqu, gquä hämänänä we-hunqä ipnqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanqiyänga, apäkä iua zä ipu, hipenjuä qua bu epu äpmakuwi. Itanqä ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä häñä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuñi, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeqä. Mä Galili du yqänä äpmeqänqä, kuknuä etkqenqä knui anji hiyätnqeqä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanqä qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hnquaqu äwitqe, hnquququeni anji vauniqeqä’” ätukiyi. ⁸ I tqanqiyänga, iua Jisasi Iqu ätukqenqä knuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hinuä äqunqawinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanqä apäkä huizi iuautä anä äpmaminjuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauqä kuknuinqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäuä” knuä vqanji, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanji, Pitä iqu pämä

* 23:49 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42 * 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

ätqäuce, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqe, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanji äqunqce. Inğanj iqu nätmatqä iinjä äqunätäqñqä kñuä kuapänä indqänätä, anji äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqä†

¹³ Itanğa hiunji asä iquenji, wäunuanqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätanji, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänğanji, nätmatqä eeqänänjä ii ätimäukqenqä kukñuä ätqämuinjiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä ingäwätqätanjiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänjä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunjiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kñuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanä äpäsiyänğanji, squä-suanqä tätqänjinyqä?”

Iqu yatñqä e vqanğa, iquaquvqä hipenji huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanji, iquaquisanä hñqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kukñuä kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemänji kuapänä äpmenjuwä iutanji, nätmatqä tanğa ätimäucenqce, Sinä qätä mäwiyqä inätanä?” ätukqe.

¹⁹ Iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanji, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuatä kukñuatä, yänänäqñqä imäkkä Iqueqä. ²⁰ Neyaqä hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kukñuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinganänji ne Ämaqä Iquenyqe, kñui tiinjä indqänätunqce. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kukñuä hñqu inänji. Qu Ique äpäsquwänğanji, hea hñquaqu ae äpäwqe, hñqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tanğanji, apäkä nesänä hnjuä, yäunjuä-yäunjuä injä inemäkkäüä. Zä-hinuä maqñqänğa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäüä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaquänä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänjä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäüä. ²⁴ Itanğa ämaqä nesänä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänjuä. Iqua Iquenji hinuä mäqunquä iqäüä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanjiyänğa, Iqu kimanji, “Qeyaqa kñuä indqänqce, hmanjqä” ätukqe. “Kukñuä hinuä-tqä iqua ätkuä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäucenqce, sunqä maqñqä enjinyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tänjä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndanji yoqä naqä meniqeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kukñuä Mosisi iqtä, hinuä-tqä eeqänänjä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiunqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inğanji qu anä iquaqu pmayñqä-tänjä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñganğa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeqä” ätukiyi. I tquanjiyänğa, Iqu iquaquä anä pmayñqänä, anä yäpä yänğisa äpaqukqe. ³⁰ Qänakñji, Iqu buayä bnqä, iquaquä iquvanju anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkkqe. ³¹ Iqu ävätnqä iqanğa, iquaquiyqä hinui ängüä äqänjiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyi. Inğanji Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iquenji, hinuä mäqunquä ikiyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänğanji, Iqu ye kukñuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kukñuä qakuä ämäyätqueqanğqänğa, yeyaqa äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnjiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunuanqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi

† 24:12 Makä 16:12-13

iquatä, aquvä äqämbu pmetangä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanngiyännga, qu iquaqui, “Naqä-qakuia. Naqä Iqu angu ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itani, iquaqu nätmätqä eeqänänjä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanga iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqannganä hinuä äqunänjeä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä‡

³⁶ Qu kuknuä i tqämanätqätanguwännga, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuke, “Heqä äwqä hanuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquannga iqua yänuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanuä minqä, knuä kuapanä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitäni, hinuä qumbiyä. Ii nyinjä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqnqä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänjä-tänjunqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quangitiyä?” knuä indqänätqätanguwännga, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquannga, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hnginj, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinuä iqisa ängqe.

⁴⁴ Inngani, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänngani, ‘Kuknuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäni, ii naqä-qakuinä timäuniceqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinjä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänjinqä näqnqä mapnqä yätamakqä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänä. ‘Krais, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätqä ätekqä Iqu, tänjä-hunqä menqiyä. Itanga qua äptepqä dunji, hiunji hnguaqu äwitqe, hngququqenji, angi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanga ämaqä eeqänänjä iunji, qu Iquenyqä awä tpujqäüä. Ämaqe, quwqä knuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpujqäüä. Kuknuä awi, Jerusälemä iu ganä tpujqäüä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinuä äqunquwinqe, awä-tqä-quenä epnqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä änguanänjä Apiqu etapäninqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqngqä qäukuä haqä yätutanji emetqännganqä, anjä-himqä täu pmetpnqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquaunji, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ängua miwiyätqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqannga, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inngani iqua qonjä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä angi äukuwi. ⁵³ Inngata-tinji, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkqä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änguiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Kuknjuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknjuä hinuiqänjä iquvi

Kuknjuä änguä we-hunqä-tänjä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Goti Iqueqä Kuknjuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwiŋqce. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänjä. Ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu hänä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hinuä qunyä).

Hinuiqänji Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknjuä Goti Iqutä kinganä anä äpmaminqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hinuä näqŋqce, tii eatuŋqce. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänjä di imäkminqä iutanä qakuinqä-pqe, inä änatkqe. Iutanji ne hinuä tii ae äyä äqunänqce. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqce, mäwiŋqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunji, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiquätŋqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquauŋi, kuknjuä änguä hui inä ätuminqce. Qänakŋi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknjuä yäpaki, Jisasi Iqu anği ävauqanğanji, wäunuanqä ämotquaminqä iqua, Ique hinuä äqunqcuwinqeyi.

Nätmatqä hŋquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hinuä kuapä äqunätuŋqce, ii qokä-apäkä iuqä suqä hänä pmapŋqä dutanji, Jisasi Iqu kuknjuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inji kuknui, yunuinqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqce, ne hinuä äqunätquŋu.

Kuknjuä hänä-pmeqä-tänjinqä

¹ Qua tqu mimäkqä änyä etanğanji, Kuknjuä Iqu ganä äpmaminqce. Itanğa Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqce. Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänjä-quvi. ² Ainğa nätmatqä mimäkqä änyä etanğanji, Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänji anä äpmaminqce.

³ Iinä etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänğanji, nätmatqä eeqänänjä Kuknjuä Iquesanä imäkkqe. Hänäqä huiziutanji, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe. ⁴ Iinä etanği Kuknjuä Iqu, hänä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa hänä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqceunji, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itŋqce.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋqce ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu inğanji, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanği, qu iqueä kuknui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätŋqä iquvi. ⁹ I tätqätanğanji, We-hunqä

naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqü Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi.

¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanji, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi.

¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquauni, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinji ämaqä qua täutanä hñqu hemeqanji ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqanji ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, itanğa naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hinjä äqunänqque.

¹⁵ Iinjä etanji, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeuni ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinjä etanjiyi. Nyi nipai manyinyquänqanji, Iqu äpmaminqe” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänänji, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä äñguä iwimäkqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hinjä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kanikutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanğa, Iqueqä anju wäunjä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqükikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanquwänğa, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqükikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikiwi.

I tquanquwänğa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanquwänğa, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanqanji, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anğumä äwätanä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanquwänğa, Jonä iqu kukñuä hinjä-tqä Asayä iqu ätkqeuni, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda manjä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyä’ tqä iqunqä.”‡

²⁴⁻²⁵ I tquanquwänqanji, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänjä, Laisa iquki maeqä eänjä, itanğa hinjä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asñi, suñqä qäyätqänjinyä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanquwänğa Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Inäqe, heyaqä awä iqinji, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjäuä. ²⁷ Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iquvi. Itanğa Iqueä yukä muasmänqä quvätmñqe, nyi äñguänänjunä maeqä injänä” ätukqe.

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

²⁸ Kuknuä iinji, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnguwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnjä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

²⁹ Kuknuä i ätnguwä awingani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukqe. ³⁰ “ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeuni ämawqätäunä’ ätätmä, itaŋga ‘Nyi nipai manyinyquänŋani, Iqu ganä äpmaminqeqä’ ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä” ätukqe. ³¹ “Ämaqä Tquenyqe nyi maqnqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqnqä hipnqenqä äpätmä, eqetä asni i äqäyätqänänä” ätukqe.

³² Jonä iqu iqueqä hiŋuitä hiŋuä äqunqenqä, “Qäukuä yätutani, Dnä Äŋguä Iqu yŋnä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqanŋi äqunänqeqä” ätukqe. ³³ “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maqnqä ekqä-qe, nyi asni eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hiŋuitä Dnä Äŋguä Iqu äpätä, ämaqä hŋqutä pmeqanŋi äqunäŋi, Ämaqä ii Qäqu, ämaqe Dnä Äŋguä Iqutänä asnjä qiyäninqe, Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe. ³⁴ “Nyi nqä hiŋuitä hiŋuä äqunänqä etaŋgi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

Ämaqä hŋqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

³⁵⁻³⁶ Ängumä awiŋga-mändani, Jonä iqu iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä hŋquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqanŋi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näŋqiyqukuanä” ätukqe. ³⁷ Itaŋgi wäunuanqä ämotquaminqä iquaqu i tqanŋi äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inŋani Jisasi Iqu qänaki hiŋuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanŋinyä äqunäqe, “Qe sunqä qenŋanŋikä?” ätukqe.

I tqanŋa iquaqu, “Lapai iquki, si äŋgi äpmanä ikitqäninyä?” ätukiyi. Kuknuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tqi, ‘Näqnqä-vqä iqukiyä’ ätnä.

³⁹ I tqanŋiyänŋa, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmeŋqeuni, hiŋuä qunyyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqanŋi äwiyi, 4 klokä iunji, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmaminqeuŋi hiŋuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqanŋi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hŋqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känŋuequ. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hiŋuä äqunänunä” ätukqe. Kuknuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisni ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuanä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanŋiyänŋa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqeqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätminuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondnqeqä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hŋquaqi tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awingani, Jisasi Iqu Galilinqä wätŋqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itaŋga Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kuknuä-suqenqä ätnä qänätanŋqä iu, ämaqä hŋquenyqä äqäkqe. Itaŋga hiŋuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hiknä, anä Nasäretqä-tanä-qeqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anjä Nasäretqätäni, nätmätqä änguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hinuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetnqä iqanđi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakuı täsqukanä. Iqu suqä quanđä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inđi Si nyinyqe, näqnqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iquenđi yatnqä äwikqe.

Yatnqä e vqanđanı, Jisasi Iqu iquenđi, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetnqä iqanđanı, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanđnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanđanı, Nataniyoli iqu, “Näqnqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanđa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinđi, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanđnä äkqänänqeqä’ ktqanđqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi inđä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänä hnquaunđi, si qänaki hinuä qundnqinyä” ätukqe. ⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qnqanä äutanätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanđpi, qumbnqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awinđatanä huiziunđi, anjä-himqä Kana, qua Galili iunđi, qokä-apäkä hiyaqu ämanyinđqä iqanđinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqe. ² Itanđa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iquatä, i manđanđinyä iunđqä kuknuä tquanđä, iqua-pqe iu anä äpmaminuwi. ³ Wainqä-eqe qäpu hiqanđa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu anđgäuä” ätukqe.

⁴ I tquanđanı, Jisasi Iqu, “Naye, si inđi sunqä dnyä? Nqä ii imäkqenqe, änyänjčä” ätukqe.

⁵ Inđanı Iqueqä känäe wäunüä imäkqä iquaunđi, “He Iqu hetqanđutqeunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä suqä hnqu tiinđi. Goti Iqueqä hinuä iqi anđuä hipnqä dinqe, qu asnä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetänđi, inđä imäkmbnqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkuwä 6 iqi ätqäuminuwi. Eqä-häkä inđä hnqu iomäupqe, ämaqä hnqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känäe i tquanğa, Jisasi Iqu wäunüä imäkqä iquaunđi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquaunđi, manđuä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanđuwänđa, Jisasi Iqu, “He tänđanı eqä hui iopu, ämaqä ymisänä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanđqä-pa ikuwi.

⁹ Inđanı aanjä eqe, wainqä heqanđi, ämaqä ymisänä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunüä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanđqenqä näqnqä etanđuwäqe, ymisänä miqä iqu maqnqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanđqä ique kuknuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä anđuanänđi, ganä maepnä. Itanđa qu eqä kuapanä änäpu, hiqiiyqä heqanđuwänđa, wainqä-eqä huizi di inđa mapnqänänä. Inđä qäyä etanđi, si wainqä-eqä anđuanänä zä enđi, tänđa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmätqä ämaqä hui mimäkqä iminuwı, Jisasi Iqu anjä-himqä Kana, qua Galili iunđi, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqnqe ämotquetä ipäqäqke. I äqumbiyı, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anj jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätangä äqunqge. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyakoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutani eeqänänä huätä äpäsawqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauji, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anj, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä anjñqä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätangqenqä knuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqanqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmätqä ämaqä mimäkqä di äki imäktñqäwä? Si nätmätqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe mätätqätangä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änäänqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hñjä vauqanğa, qu knuä inğa äwikqe. Inğanj iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätangqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätänj, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqe qä suqenqä näqñqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanğa, ämaqä kuapänänj, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätangi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanğuwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqñqä äñğuanänä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iqueni, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, ‘Iinjä-iinjqe’ mätquä yänä. Iqu ämaqe uqä suqä eeqänäninjqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iquä, kukñuä ätñgiyinqä

¹ Parisi iquautanj hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanj hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqänğa äpäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänänj Si imäkätqänä-panä inji, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iquä anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeğä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeğä dänjä hayuğä ii enğä-panjä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miğä duñi, hiñuä mäqunquä danä iquänğiyä” ätukqe.

⁴ Itañi Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeğä dänjä hayuğä ii enğä-pani, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iquenji anğumä nyuetñqä diñqe, känäwä äwqä imñi anğumä mamñqä yänğiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeğä” ätukqe. “Ämaqä hñqu eqetä, itanğa Dñä Änğüä Iquesatä, ymeğä dänjä hayuğä enğä-panjä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miğä duñi mäpeyqä danä iquänğiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqı änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dñä Änğüä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He anğumä ymeğä dänjä imämbñqeğä’ tqanğqenğä, yäñuä miğä isñqeğä. ⁸ Yuñuä kiğä äwinyätanğqä du äqunätä, huuwqä tqanğqenä äwiyätñanğani, anğisa äpätä, anği äwqutiya-qe, si maññqä esnä. Inji ämaqä Dñä Änğüä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iinğä” ätukqe.

⁹ Ii tquanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätñi, änänğä tnyä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹⁰ Yatñqä i vqanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauğä näqñqä motquequki enji, nätmätqä täñqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä duñqä etätqanğı. Inäqe he neyaqä kukñuä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunñqä tqanğqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpñqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunğä mäyqä inqe. Ämaqeğä Ymeğä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeğä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diñqe, ii tiinji. Anjä avqñqä imä, Mosisi iqu qämäkä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeğä Ymeğä Ekqä Iquenji, qu i äma pepñqäuä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täunñqä huäqä kiinjä wunğanği, Iqu Iqueğä Ymeğä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyğä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueğä Ymeğä Iquenji, ämaqä qua täunjä iuğä suğä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquauñi hänjä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeğä Iquenyğä quuvqä eqämipqe, iquauñi suğä quvqenğä miwäsäuğä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeğä Kiuänänjä Iqueğä yoqenğä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquauñi iuta suğä quvqenğä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-hunğä Iqu qua täunğä qäyä äpñanğqä-qe, ämaqe, suğä quvqä imäkäpiyñqä We-hunğä Iquenji tuwä äwiyäpu, hiawiqä imğä äwinyä. Suğä iniuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suğä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suğä quvqe ätnänğäqi äti witñqä etanğqenğä, qu eeqänänji, We-hunğä Iquenyğä mäwinğanğuti, Iquenyğä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suğä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanğpqe, ätnänğäqi äti timäutñqänä, We-hunğä Iquenyğä äppñqäuä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyğä ätkqenğä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueğä wäñuänğqä ämotquaminğä iquatä qua Jutiya iunğä äupiyyi, iqinji qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğani Jonä iqu guä änyä pmetñqänğa, iqu-pqe anjä-himğä Ainonä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asñä äqäminğqe. Iqinji eqä kuapä pätkätanği, ämaqä kuapanä iquenyğä äpäpu asñä ämaminjuwi.

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiğä quati hñquaquvi. Hñqu ‘anğumä’, huiziqu ‘hağä yätuta’. Hiqñqä 3:7 iunğä-pqeyi. † **3:14-15** A Täuğä 21:9

²⁵ Hiunji hñquenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hñquatä, Israitqä huizi hñqutä, suqä eqetä akiyä änyminuwä iquenyqä kukñuä näñi-täqi ämamäminuwä. ²⁶ Iinjä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nängisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanga Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminä Iqu, täñgani ämaqä asñä qäyqanji, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukwi.

²⁷ I tquanquwännga Jonä iqu, “Ämaqä hñqu nätmätqä hui hñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanqutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hñuiqä änändowätqä iqunjqä’ tqanqce, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hñqu apäkä tuwakñä änyuätqce, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqce ämaqä apäkä metñqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanqä iqueqä quväki qätä äwiyäqanqani, iqu yeeqänänä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanä naqänänä asä iñiqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanqce, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänä hiänqiyä” ätukqce.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämävqätäunä. Itanga ämaqä qua täutanä iqu, iqu täutanä-qu eä, kukñui nätmätqä qua täutaninqä tänä. Inäqce qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämävqätäunä. ³² Iqu hñuä äqunätä, qätä äwiyätñqä iu qäyä ätqanji, qu Iqueä kukñui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäüä. ³³ Inäqce ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui naqä-qakuänänä etanji ämotqenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowätqäqä Iqueni, Iqueqä Dñä Ängüä Ique aanä kuapänänä vqanqgetanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä winqanji, ga Iqu nätmätqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqce. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqce, hñä hea ique-ique pmeqce äme. Inäqce ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqce, hñä-pmeqce mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqtä hea ique-ique witänqiyä” ätukqce.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyanji äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqce, “Iqu Jonä iqueni ämävqätäutä, iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua kuapänänä eäpu, asñi iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqanqä äwikuwi. Iquenyqä iinjä ätminuwä-qce, ämaqce asñi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äqäminuwä. I tqanqä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyanji äväma, angumä qua Galili iunqä äukqce.

⁴ I äwätäqänqani hänaqce, qua Sämalija, anä-tänä iu wätñqä indqänätä, äukqce.

⁵ Iu äwätäqänqani, Sämalija pmeqä iquauä anä-himqä hñqu, yoqce ‘Sikauä’ ätminuwä ique ätimäukqce. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikñä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanä huisä, kukñuä ätkiyinqä

⁶⁻⁸ Mäptqce awänä pmetanqce, Jisasi Iqu hänaqce qanä iminqenqä yänä-a tänänqä hapä äpmaminqce. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänqä iqi hapä äpmaminqce. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänqä anä-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanqani, apäkä Sämaliyatanä hui eqä euätñqä ppanqce, Jisasi Iqu iñi, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqce.

⁹ I tquanqce, ii ämävauqce, “Nyi Sämaliyataninyä etanqä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänuwä iutanä-quki eänji, si nyiñi, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätinä, yatñqä änänqä nyinyä?” ätukqce. Kukñuä iñi, Israitqä Jerusälemä iu Goti

† **3:36** Ämaqä näqñqä-tänä hui, kñuä tiñä indqänätqänä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanüä äqäkqä iqueqceqä.

Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämalija iquatäni naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanji, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanğanj, Jisasi Iqu iini tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqñqä enjinyä. Itanğa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyā’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqñqä enjinyä. Si näqñqä eänä, Ique yatñqä vqanğtqe, Iqu eqä häñä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa ii, “Naqä Iqukiyā, quae kiñä mämä äptnä, ege mämä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inji, eqä häñä-pmeqe äkñgisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu änggqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änminjuwi. Itanğa kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunya?”

¹³ Inğanj Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anğumä eqänqä quväkä ye vquanğqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanğundi änätqä iqu, anğumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanğa eqä Nyi äwimqä iini, ämaqä iquesanji eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanğa häñä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğanj, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyā. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanğuti, nyi anğumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inğanj Iqu iini, “Tqä qokique kukñuä ätuätinä, asä täqinyqä ätuma ptnqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, ii “Nyi qokä mäeqinjçä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kukñuä ii, si naqä-qakuä ätnyā” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänj iu ämuannä, itanğa ämaqä tängä anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänj-qae, inji si naqä-qakuänänj ätnyā” ätukqe.

¹⁹ I tquanğanj apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanj iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonj tquesa qänätqätanğä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iini, “Apäkä iiki, si nyaqä kukñui naqä-qakuänänj imäkiyā. Hiunji, ämaqe Apique qonj äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonj tqesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanj iquenä, Goti, Ique qonj äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hñgi itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanj, Jerusälemä iu itunquä iqueni, Goti, ne qonj äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eänä itqunünä. Äpakonqä witanji häñä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inj ämaqä, Apique qonj äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänj mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñj Ängüä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinj ipnä. Ämaqe, iinj iqänqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñj Ängüä Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinj ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanj apäkä ii Iqueni, “Nyi näqñqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpänqiyä. Iqu äpätäqänğanj ‘Nätmatqä eeqänänj iinj-iinjçä’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanğanj, Iqu iini, “Kukñuä äktätñqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunjuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anġumä ätimäupiyyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanġinyä äqumbiyyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kiñġanġikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinji sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatñqä miqä ikuwi. ²⁸ Inġani apäkä ii, iyyqä eqä-häki iqi emä, anġumä anä-himqä duñqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hiñuä qumbñqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqe ämitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquanġani, qu anä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenji, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminjuwi.

³² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanġuwä hui-tänunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iquenji, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inġuwi.

³⁴ Yatñqä i inġäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä itmä, itanġa Iqueqä wäunuä ändapqäqe qäpu imäkqe qä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäuä iqanġuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunuä iunji, hiñuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Täñġani ymisanji ämapñqe, ae yäuä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäuä etanġi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanġa iqu ymisanä iinji, hänjä hea ique-ique pmeqä duñqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iquä, ymisanä meqä iquä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinjä etanġi ämaqe uqä kukñuä tq, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanġuti, itanġa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunuä ipu tuwä-yawä tmimi qä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqe qä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqe qä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanjä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanjä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqiyä” tqanġqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyyi, “Si nesä pmayä” tqanġä, Iqu qutanji hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanġqetani, ämaqä kuapänänjä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinji tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, täñġani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Häñä Iqumuatkqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliñqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinji hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliñqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanjä iquenyqe, qu ‘änġuä-queqä’ matqä ipñqäuä.” ⁴⁵ Injäqe hiunji naqä Pasopanġa ymisanä imäkqanġuwänġani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanġqe hiñuä äqunġuwi. Iutanji, Iqu Galili du timäunqanġani, qu Iquenji yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, äñġuä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili duñi, Jisasi Iqu anä-himqä Kanani, aanjä ege wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inġani, ämiqä naqä iqueqä wäunuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, täñjä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galiliñqä äpqiya’ tqanġä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänqä äwätinä, nyaqä ymeqä täñjä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwiñqä iquenji, äñġuä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäni mimäkqä iqanġmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätqä etanġi, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inġani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmeñqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanġa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kukñuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanġa, iqueqä wäunüä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änguä häñä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Inä tquanġuwänġani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Änguä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimanġi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpunġi, huäqi awiyqeu wanä kloknġa eqeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetanġi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmeñqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanġa äyä ändqäqätanä” knüä ämakqe. Inqe, ämaqä iqutä iqueqä anä iu anä äpmamiñuwä eeqänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galilinġä äpkqänġani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiñqetanġi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bnqä aquvä qñġanġä, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe.

² Jerusälemänġi, täknä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiñuwä-tänä qäqiqiñi, eqä-huänä anä mätävätinä hipa hñġisanġi eeqänänä-tänä hñqu itäumäkekuwä iqi ätumiñqe. Israitqä iquauä kukñuiunġi, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiñuwi. ³⁻⁴ Iqinġi ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapänä äwämiñuwi. Täñä-yaqä hiñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä nñuä ämenä miqä iqua, äwämiñuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanġani, ämaqä täñä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwämiñqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu täñä-yaqä ainqatqä witanġi äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändñqä äkiñqiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanġi, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanġani ämaqä hñqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqinġi aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanġani, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanġa, nyi mäpäwiqä itñqeqä” ätukqe.

⁸ E tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanġi ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanġanä, iqueä täñä-yaqe qäpu heqanġi, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanġi ämetä, qanä äukqe. Hiunġi iqu, Sämbatqä hapä pmeqänġani.

¹⁰ Inġani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänġqä iqueni, “Tä hiunġi hapä pmeqänġa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanġuwänġani, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä’ dqanġiyqä” ätukqe.

¹² I tquanġi äwipiyyi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunġi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanġanqä hiñuä äqumbu äwämiñuwi. Tiñä emiñqe. Naqä Iqueqä enätqä hñqu äñgati äpäta, eqä-huänä iqueni ämenä miqanġani, ämaqä eqä-huänä bunqä kinġanä äpäwitqä iqu, täñä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu änguä emiñqe.” Kukñuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

¹³ Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänğä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I iäqetanji, ämaqä täñğä-yaqä ängüä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anğä ququawä du ämäqumueqe, “Si ängüä ae enğ-qae, suqä quvqä hui imäkätqänji, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänğä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğani, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquaunji, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunüä iinjä di imäkätqätanğqenqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänğä äwinyätä, hanğ-iqä ävqa upñqä ipäqäkuwi.

¹⁷ Inğani Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänğä imäkqanğuwä iquaunji, “Nqä Apiqu wäunüä ängüä tiinj, iqa äpätnqe, hiunji tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunüä tiinj i imäkätqänänğä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanğani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä dunğä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä dunji mämiqä iqanğqä dunğänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänğä eyñqä tqanğqenqä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inğani Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänği, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanğä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiñanği, nätmatqä eeqänänğä Iqu imäkätqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqueqanğa, he yäunüä ipu, miqä yänğä ipñqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä dunji ävauqumuatätä hanğ-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquaunji, hanğ-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänänği, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. ²³ Iinjä eätqe, tiñänğeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique ängüä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iquenğ-pqe, asä iinjä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni ängüä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, ängüä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hanğ hea ique-ique pmeqä-tänğä iquayi. Iqua äpäkonqä dunji ämäwqätäupu, hanğ hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquaunji miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manğ tqanğqe, qätä wipñqeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hanğ vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hanğ-pmeqänğqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenğ-pqe, hanğ-pmeqänğqä Quati asä inänğ-qu etanği imäkkqeqä.

²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä täñqe, he yäunüä ipu miqä yänğä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manğ tqanği äwipiyänğani, qua äptñğawänjuwä iutanji, anğumä hanğ vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä ängüä imäkätqänjuwä iqua, anğumä hanğ, hanğ hea ique-ique pmeqenqä vauqanğpi, itanğa suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua anğumä hanğ, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanğ-iqä meqänğqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänänği, mimäkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanğqä dunä iwäsäutqänänğä. Nyi änyinğqä Nqä duta mimäkqä itmä, Nyi

änändowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqe, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinji, naqä-qakuänänjä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanji, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqce, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hñjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqe, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänjäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etanji, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunjuä i itqänjä. Ga wäunjuä iutanji, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inji Nyaqä wäunjuä, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqanjä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä manjä-wiunjuä qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiñuä mäqunqä-quenä ipu, itanğa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä’ etqänä.

³⁹ Hñjä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanji, qävqä yasämänä äyä itqänjuä. Ga bukä iunjä-pqe, kukñui Nyinjqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hñjä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänjuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänjä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etanqce’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pqanğanji, he iqueni itmapñqäuä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenğanji, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqänqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hiñuä iqisanji nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuänqiyä’ kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamäkqä neyänqiyä’ kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinjqä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqänpñqä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä dunji, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmätqä Nyi tqanqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkpnqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi eminqe. Inğanji, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätminjuwä iqueni, äkitä nängisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä täñjä-yaqä-tänjä iu äñguä imäkätqätanji äqunqiwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqanğä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisanjä bñqe, ne ymisanjä mbqe, äkñgi yatunquäwä?” ätukqe.

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäŋi, ymisaŋä meqä-meqäpu bŋqenqä, buayä mbqe, 200 duŋi ämävqätäuqä iqeä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-käŋgua iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetanŋqä-qe, ga iinä ipu ämaqä kuapänänä täuŋi qäyunänqätänä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä äŋguänänäqi etaŋgi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua quŋi, “He quamä pmapiyä” tquanŋa, qu eeqänänä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanäŋi, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘äŋguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanŋuwä iu yanä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanŋi, qu eeqänä äŋguä kuapänänä äŋguwi. ¹² Qu äŋguä änäpu änätquteqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquaŋi, “Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquanŋanŋi, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanŋuwi, qa naqä 12 manŋuä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä i imäkqanŋi äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinüä-tqä qua täuŋqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanŋuti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkŋqä äyä iqanŋä näqŋqä eäqe, Iqu quŋi anŋumä äväma, qoqonä imä kuäquväkiqätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanä äukqenqä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanŋanŋi Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, eqä-huänä bunqä äpawäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänä yätäqä näŋgisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquaŋi mäwimeqä änyä etaŋgi, hea qe ekqe. ¹⁸ Inŋanŋi yunuä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, eqe yäyänŋi qoqonä ätqäwa äpemiŋqe. ¹⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä buŋi ämiqa-ämiqa, awänänŋi (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänŋanŋi, Jisasi Iqu yimba-tänä qäqi, eqä haqeqä qanä pŋanŋi äqumbiyi, iqua zä kiinä ikuwi. ²⁰ E iqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu iquaŋi “Tä Nyinjqä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe. ²¹ Inŋanŋi iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inŋisaŋqä itmakuwi. Iwä inŋanŋi yimba anä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänä iu, qäqi maqänä imänŋanŋi iuäqämakuwi.

²² Hiunŋi buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋanŋi, ämaqä kuapänänä huänä yätäqä inŋisa iqi yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Täqini yimba kiuänänä hmbunä pmetanŋi, Iqueqä wäunüäŋqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätänä!” kŋuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanŋi, Naqä Iqu buayä äŋguiqä tŋanŋa, ämaqä kuapänä äŋguwä-tänä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänä iinŋi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, iqini heaqiyä äyä nyätanŋä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänä iinä iqua, qu Jisasi Iqueni huänä yätäqä näŋgisa ämaqumuapiyi, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkŋga äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmatqä ämaqä mimäkqänänä imäkqanŋqenqä manä, Nyi buayä hetapqanŋä äwqä äŋguä änäpäsäpiyinqänä ikiqäuä. ²⁷ He wäunŋi,

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänä hea ique-ique wiqä dunqä ipnqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqngä witnqä imäkkqe. Ga ymisänä iinji, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanğa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunuä imäkatunqä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanğuwänga, Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpnqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvage, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänäñi äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunqä, äänä isñqäwä? ³¹ Neyağä atqä-awäkiqua, anä avqñqä maeqä dunji, buayä mana Mosisi iqu äwikqe änguwä. [§] Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, ‘Iqu buayä qäukuä yätutanji bñqä äwikqe qä’* ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanğuwänga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänä etqänä. Qäukuä yätutanjä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyağä Apiqu etapätqänä.

³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunä iu Hänä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanğani, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inğani, Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi Buayä Hänä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanğqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hiñuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapqä iqua, qu eeqänäñi, Nyinyqä pññqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pğanğuwä iquauñi, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapqä iquauñi, hiunji yäpakänğani Nyi hñqueni hiñuinä mäqunqä itmä, eeqänänä iunji hänä vauqumuatmniñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyağä Apiqu tiinjñqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanğpi, ga hiunji yäpakänğani, Nyi qunji hänä vauqumuatmniñqänänäyä” ätukqe.

⁴¹ Inğani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqanğqenqe, qu kukñuä kuapanänä ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqükä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätänji, ne näqñqä eänqä. Iqu tänğani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä’ änänqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Inğani, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä” ätukqe.

⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanğuti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänğani, hänä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, ‘Qu eeqänänä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vänqiyä’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänäñi Nyinyqä pññqäuä.

⁴⁶ Iinjä etanği, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqänuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hiñuä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hänä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hänä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anä avqñqä dunji, buayä mana änguwä-qe, qu äyä äpakonğuwä. ⁵⁰ Inğaqe bretqä qäukuä haqä

§ 6:31 Anğumä Itmakqä 16:4 * 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24 † 6:45 Asayä 54:13

yätuta äpqä tquenj, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmenjuwiu hñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanqenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqe, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnquwi.

⁵³ I tnqanguwänqä, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häneqetä mañqä ipqe, hñä-pmeqe hesäni aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänjä, Nyaqä huiwiyi. Itanqa eqä naqä-qakuänänjä, Nyaqä häneqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häneqetä änmipqä iqua, hñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanqa Nyi iquaunji, hiunji yäpakänqä hñä vauqumuatmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häneqetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätanqä, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñä-pmeqä Iqu änändowatqanqä, ga Nyi hñä Iquesa äpmenqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, hñä, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonqäwä ii enqä-panä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anä aquvāqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁶⁰ Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänjä hui, Iqu i tqanqä äwipiyyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänjä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanquwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänänqä äpmaminqä yätunqä yqanqä äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hñä-pmeqe, Dñä Ängüä Iqu ävätqänä. Ämaqeuaqä yänänäqñqä duta, maetqenä. Iinä etanqä Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hñä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinä qäyä etanqä, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñqä mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i päñqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanquwita etqeqä” ätukqe. Iinä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänänqä näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inqanji Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänji, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanji anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanquwänqanji, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunji, “He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukñuä hñä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä ängüä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä atänuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi henji, 12 etmakqeunji, hñquki dñä quvqätänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanqä, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisanä imäkuwinqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanquwinqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwinqanqä Galili dunä ikäminqä.

2-3 Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanji, Jisasi Iqueqä känguäkiqua Iqueni, “Si anjä täqñi äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunjanqä ämotquetqänjä iqua, Si nätmätqä imäkqanqtqe hinjä kqämbñqänänjä.

4 Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etanqtqe, iqu nätmätqä eeqänänji, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmätqä iinji imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hinjä kqämbñqänä ämotquatñqeqä” ätukuwi. 5 I ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

6 Iqua i tquanquwännga, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henryqe, hiunji eeqänänjä iqua, änguanänjiqä” ätukqe. 7 “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanquwinqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänjäuä’ tuätqätanqñqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänä. Iinjä etanji, qu henyqe, iinji miqä ipñqäuä. 8 Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henryä epiyä” ätukqe. 9 Iqu qunji i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

10 Inäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanquwännga, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. 11 Aquväqñqeuñi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu ängi pmenä?” ätäpu, qävqä ikäminuwi. 12 Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyakakä ätnjäukuwi. Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä änguanänjqeqä” tqanquwännga, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. 13 Inganji, qu iquauqä naqä iqua hanjä-iqä vqenqä zä winqanji, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanjä nätkätanquwännga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanquwännganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä mätnätanqñqä ququawä yänqisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. 15 I iqanqanji, iquauqä naqä iqua yäunjä ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

16 I iqanquwännganji, Jisasi Iqu kimanji, “Kukñuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. 17 “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. 18 Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä winqanjiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwinqñqä iqu, suqä qanji mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. 19 Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänjäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkññqä itqänjäuä?” ätukqe.

20 I tquanqanji, ämaqä kuapänänjä iinji, ämävaupiyi, “Penqä dnjä kinyasäuqanji ätnyä. Sinji, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

21 Kimanji, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miinqä yänjä inqä ikuwiqä. 22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeuñi, Sämbatqä hiunji hapännga qäyä etanqñqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. 23 He Sämbatqänqanji, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iqueni qui mimäkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqännga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä ängüä iwimäkqanqñqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänjäuä? 24 Ämaqeüqä suqe, hinjä äqumbiyä dunqänä hinji miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanqitiyä?” ätkuwinqä

²⁵ Inğanı ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkpnqä itqänuwı, Tä Qäqu maendiyä?” ätnquwi. ²⁶ “Hinüä qumbu. Iqu ätnänä iqi qäyä ätqäuä ätqanğı, qu Iquenı manä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqu etanğı, qu näqnqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanğanı ämaqä-pqä hui näqnqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. İnäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqnqä ämenünä” ätnquwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanğqä ququawä iqi ätqäuä näqnqä ävätäqanğanı, manä yänänqnqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqnqä epu itanğa Nyi äpqenqä-pqä näqnqä yasämä eänäuä. Ga Nyi knüä indqanğqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqnqä eänuwı. Iqu naqä-qakuänänä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanğı Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqnqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanğqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkqä iqu, Jisasi Iquenı mäwimeqä änyä etanğı, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ İnäqe, ämaqä iu äpmaminuwitanä kuapänänı, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqanğanı, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätñqenı ämäwqätäuniqätanä?” ätnquwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänä Jisasi Iquenyqe, “İnı-iinıqä” hiyäkakä tnätqätanğä qätä äwıpiyi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-ımanğä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inğanı Jisasi Iqu, “Nyi hesänı quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikıpiyä-qe, Nyi pmetanğqenı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämänqumueqä ipñqäuä” ätukqe.

³⁵ I tqanğanı, İsrıtqä iqua, “Ne Iquenı mämäqumueqe, Iqu äknğinyñqä uwqanğuti yanquatıyä? Iqu İsrıtqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänjuwä iunğä äwätä, näqnqä ämaqä İsrıtqä ma huizi iqi äpmeñuwıu vätnqä ätqutıyä?

³⁶ Iqu nenı, ‘He Nyinyqä qävqä ikıpiyä-qe, Nyi pmetanğqenı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämänqumueqä ipñqäuä’ ätqäqe, Iqu kukñuä inı änäänğä tqıyä?” ätnquwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqnqä yäpakä naqänänä iquenı, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, manä yänänqnqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiqäqe, eqä nätnqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqü Nyinyqä quuvqä eqıyqe, eqä esquä hñä-pmeqä-tänı iqueqä yäpä iunda pqüänä. İnı Goti Hanjuwä Iqueä tuwanüä iu ätnänğä-pa* pquänqıyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä inı, Dñä Änğüä Iquenyqä ätkqe. Dñä Änğüä Iquenı, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqıyäpiyä iqua mapnuwänqeyı. İnğanı, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dñä Änğüä Iqu iquaunı, wımeqänğqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanğı äwıpiyanğanı, ämaqä iqi äpmaminuwı, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinüä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanğuwänğa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İnäqe, huizıqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galılisa pqänğqä hmanğqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iunı, ‘Kraisi Iqu Dewıtıquesanä hueqä-hımqä henıqe,’† itanğa ‘anä-hımqä Dewıtı iqu äpmaminğä Betlemä iutanäqu henıqä’‡ ätkqe” ätkuwi. ⁴³ I ipıyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inğı-inğı ändmäknğuwı. ⁴⁴ İnä ipu, hui Iquenı a kıqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinğä

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsqüenyqä knüä indqanğqätıyä? Näqnqä-tänä hñqua Asayä 58:11 iquenğä ätqä. Hñqua Sakätıyası 14:8 iquenğä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maıka 5:2

⁴⁵ Ämayukä-imanqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anqumä wimeqanquwängga, “He Iqueni ätuma mapqe, sunqä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tquanquwängga, iquauä kimanji, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätätñqä-pa, matqä itqänuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanqa, Parisi iqua iquauni, “Henä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänjä-pqä hñqu, itanqa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqi äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänjä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä enuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Iinjä tquanquwängganji, iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hinuiqänänängga Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauni tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä dunji, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanqa iqueqä wäunjuä imäkätñqä dunji, qävqä ganä iani, inqa iwäsäuatunqeqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanjä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanjuä iu qävqä änguanä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hinjuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänqi yanjä äwikqenqä**

¹ Inqanji ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanquwängga, Jisasi Iqu qoqonjä Olipä yätunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuñqä anqumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanqa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenyqä äpqanquwängga, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanqa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinjuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inqanqinyä äqunquwä. ⁴ Iwä inqanji Jisasi Iqueni tii ätukuwi. “Ämotqeqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanqinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änatapkqä iunji, ‘Apäkä suqä iinjä iqanquwä iuauni, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änäännyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Iinjä tquanquwängga, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinjä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanquwängga, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä mimäkqä itñqä etanqutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinqanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anqi äuesäuqe, qua hinjä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁹ I tqanqi äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hinuiqä äwqanquwängga, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanqi, apäkä ii Iqueuä hipenjuä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, ängi uwqäüä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tquanqa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiqtqä da imqänä. Si äunji, qänakñi suqä quvqe mimäkqä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † **8:5** Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

¹² Anġumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iuñi tii ätukqe. “Qua täu we-huñqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qañi heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-huñqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tquanġa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iqueni tii ätukuwi. “Si kukñuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Inqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäüä.”

¹⁴ Ga kimañi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäüä. I etanġi Nyi Nqä-näuänji, anä äväma äpçenqätä, nñ anä äumqeunqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Inäqe he Nyaqä anä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanġundqe, he änyä maqñqä ipñqäüä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänġanji, suqä qua täutaninqänä näqñqä epu, iwäsäuquenjqä. Inäqe Nyi ämaqä hñqueni, miwäsäuqä danä itñqeçä. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hñqueqä suqenqä iwäsäuqanġundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunjuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iuñi, kukñui tii ätnä. ‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyyi, iquaqiyyä kukñuiñqe quuvqä heqäpñqe!’‡ ¹⁸ Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iquñi. Itanġa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinjqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inġanji Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äñġi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätänji, änyä maqñqä yqänä eänjuä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqñqä inä iqäpññqä.”

²⁰ Hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanġqä-tänjä qäqi äpme, qokä-apäkä iuñi näqñqä ävätä, kukñuä iinjä ätmuiñqe. Iqu ätnänjä iqi qäyä pmetanġi, inġanji Iqueqä hanjä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanġi, ämaqä hñqu Iqueni, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iuñi, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenjqä

²¹ Anġumñi Jisasi Iqu quñi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hñġamändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iuñi, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tçanġi äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “‘He anä Nyi umqä iuñi, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanġi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyä?”

²³ Itanġa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanġä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanä iquenä etanġä, Nyi qua täutanunä manä. ²⁴ Injä etanġi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeçä. Ii tiinjä etanġiyyi. Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanġpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukñuä i tquanġa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanjä naqä-qakuinä Tqä-qu etanġi, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeçä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanġqä iinjqe, qu kñui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyänġanji, he Nyinqe, Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä näqñqä epñqäüä. Ga tiinjä-pçenqä näqñqä inä epñqäüä. Nyi nätmatqä hui Nqä kñuä iutanä mimäkqä danä itñqeçä. Oeyä. Nyi kukñuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeçä.

‡ **8:17** Kukñuä-suqä 17:6; 19:15 § **8:24** Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinj, Goti Iqu Mosisi iqueni awä ätukqe. (Anġumä Itmakqä 3:14)

²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwiñqeu qäyunä imäktñqä iutani, Nqä-näuänä pmetmñqä hinuinä manqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapänänji Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanji Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquaunji, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätpqe, ga he Nqä wäunuänqä ämetqueqä-quenä pmepñqäuä. ³² Ga inä ma, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kukñuä iinä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanji tii ätukuwi. “Ne awiçu Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñğanä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunuä-wiyqä hñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanji, tiinä ätukqe. “Aanä naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpñqäuä. ³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inğisanji mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkpñqä itqänjuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeuñi, kukñuä awi nätmatqä iinğä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpñqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanği äwikuwiunä imäkätqänjuä.”

³⁹ Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiçu, Aprähämä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquaunji ätukqe. “Tiñi naqä-qakuä he Aprähämä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähämä iqu iminğä-pa, ii itqänpningä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, tänganji he Nyi pizqä bäkpñqä itqänjuä. Suqä iinä ii, Aprähämä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänjuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hñgi hiqaqä äwäyäkippu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inğanji Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanğutqe, he Nyinğä enğuanänjqä. Ii tiinjuuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyinğä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanği äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqanğqe, he näqñqä anğuanä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maenğanğqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwiñqeuñä yänä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inğata tii tänganqe, iqu ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanğa iqu suqä naqä-qakuä iunji qänaknä miqe, tiinä dutayi. Suqä aanä naqä-qakuä di, iquä mäwiqä iminqe. Kukñuä quanğä ätminqe, ii aanä iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanğä kukñuä tqä-qu eä, itanğa iqu quanğä kukñuä tqeutanä kaniquwi. ⁴⁵ Iinñqe Nyi kukñuä aanä naqä-qakuänänjä di etqanğqetanji, he Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ knuä eyätñqä etanğutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukñuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanğundqe, inji Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukñui qätä äwiätqänjuwi. Ä he Iqueä kukñui qätä mäwiqä iquwi, ii tiinä etanğiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähämä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tqanğa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iiñi ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ Itañi Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itañi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätañga, he Nyaqä yoqe mäñdi äñgittqäyätqänä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aañä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”

⁵² Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatñä imñi, täñğanji, tiinji. Dnä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoñguwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’ ⁵³ Änäñgä? Si neqä awiçu Aprähämä, ae äpäkoñgqä iqueni ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoñguwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hiñginqä enqä-pañi. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäüä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäüä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quañgätqä he enqä-pañunä emqänä. Itañi Nyi Iquenyqä näqñqä ae eämä, itañga Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawicu Aprähämä iqu, Nyaqä hiñuñi hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanji, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañi iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 äñä qäyä etañgi, Aprähämä iqueni Si hiñuä äquññätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi naqä-qakuänänä etqänä, Aprähämä iqu matimäuqänğanji, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tqañgqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqañguwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkqä anä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqänğanji, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äquñgqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanji, hiñuä maqñqä iinäqu ätimäukqe. ² Inğanji Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, “Näqñqä Motqeqä Iquki, ämaqä tqi hiñuä maqñqä imänğqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqañguwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanji, ne Nyi äñändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunqwe. Ämaqe wäunüä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iinä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huänä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatkäüä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asñä qänämänğanğa, iqueä hiñui äñguä heqanji, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyatanä iquañqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänminjuwi.

⁸ Inḡaṅi ämaqä, iquä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hinuä maḡḡä äpme mbqänḡä nätmatqä isuanḡä täunuä tätqätanḡi äqunminuwitänḡi, qu, “Ämaqä tqu mbqänḡä täunuä ätqämanätḡä iqu tanä?” ätäpu yatḡä inḡäukuwi. ⁹ Yatḡä i inḡaṅguwänḡa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanḡuwänḡa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enḡä-panä hḡqueqä” ätkuwi.

I tqanḡuwänḡa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunḡä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimanḡi, “Si hinui äänä itnä qänḡinyä?” ätäpu, ique yatḡä äwikiwi.

¹¹ Yatḡä i vqanḡuwänḡa, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqänuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hinui qua äḡqiyätä, ‘Asḡi, eqä-huanḡä Silomä du qänämändḡä uvä’ dqaḡḡi, nyi äumi, asḡä tii äqänämänätmänḡaṅi, hinuä qe äqänḡänä” ätukqe.

¹² I tqanḡaṅi, qu, “Ämaqä Iqu äḡiwä?” ätkuwi. Iqu, “Nyi änyä maḡḡäqä” ätukqe.

Parisi iqua, hanä-iqä äwikiwinḡä

¹³ Inḡaṅi qu ämaqä hinuä maḡḡä iminḡä iinḡä iqueni, Parisi iquaunḡä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinuä äḡgui, Sämbatqä hiunḡi hapä pmeqänḡa iwimäkkqe. ¹⁵ Inḡe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hinui, äänä itnä äqänḡinyä?” ätäpu, yatḡä ämikuwi.

Iqu quḡi, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hinuä täunḡi, qua ḡqäyqaḡḡi, nyi asḡä äqänämänätmä, täḡaṅi hinuä äḡguä sä äqänänänä” ätukqe.

¹⁶ I tqanḡaṅi, Parisi hḡqua, “Ämaqä hiunḡi hapä pmeqä dunḡä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetqenä” tqanḡuwänḡa, hḡqua, “Ämaqä suqä quvḡä imäkqä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänänḡä tiinḡi, äänä imäkätḡäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitanḡi, naqä-hḡqunä mäpmeqä danä inḡi-inḡi äktqänḡuwi. ¹⁷ Iinḡä ipu, qu iqueni, anḡumä yatḡä tii äwikiwi. “Ämaqä saqä hinui, äḡguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttḡäwä?”

Yatḡä i vqanḡuwänḡa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä.”

¹⁸ Inḡe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquaunḡä naqä iqua, “Ämaqä iqu hinuä maḡḡä-qu enḡe, täḡaṅi iqu hinuä äyä äqänḡiyä” kḡuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kukḡuä ätuätumepu, yatḡä tii äwikiwi.

¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hinuä maḡḡä imänḡqeqä’ ätqiyä iqu tanä? Ga iqu täḡaṅi hinuä äḡgui, äänä itä äqänḡiyä?” ätkuwi.

²⁰ Qu yatḡä i vqanḡuwänḡa, ämaqä iqueqä kaniquä känaisä ämävayi, “Ye näqḡe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanḡi, iqu hinuä maḡḡä imänḡqeqä” ätukiyi.

²¹ “Inḡe, ye änyä maḡḡe. Iqu täḡaṅi hinui, äänä itä äqunḡuti. Ämaqä ique äḡguä imäkätä hinuä qänätḡä imäkqä Iquenyqe, ye maḡḡäqä. Iqu ae naqä enḡä-qae, yatḡä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinḡä-iinḡä’ hetätḡänänä” ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunḡä zä etanḡiyi. Ämaqä iinḡä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätḡä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanḡpqe, anḡä aquväqḡe aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipḡäuä.” Iinḡe, ämaqä iqueqä kaniquä känaisänḡi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatḡe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hinuä maḡḡä iminḡä ique, anḡumä kukḡuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äḡguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqḡe. Iqu suqä quvḡä Iqä-quvi. Inḡi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänḡä natiyä” ätkuwi.

²⁵ I tqanḡuwänḡa, ämaqä iqu, “Nyi maḡḡe. Iqu suqä quvḡä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ḡä hinui, maḡḡä inḡä-qe, täḡaṅi nyi hinuä äqänmä, näqḡe, iinḡänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanğa, qu iqueni, “Si hinuä maqñqä eäñi, saqä hinui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inğanı, “Nyi iqi ae etqanğa, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anğumñi qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?”

²⁸ I tquanğqetani, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäñu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä ätumiñqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inğanı iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änäñqä tqäuä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiñqä du imäkqanğuwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täñganqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hinuä maqñqä imäñgqä hñque, äñguä hinuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqäñuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäniñgä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa qu, “Si suqä quvqä du imäñgñä, iunä yqänä äpmeñi, inji si täñganı, ne näqñqä mänätapqä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäuä” tqanğä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquanğanı, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinuä ae äqunäñinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğanı ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonä äuktäutä, Iqueä yoqe hageqä ämamäukqe.

³⁹ Inğanı Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqänqä äpkqe. Inji ämaqä hinuä maqñqä inuwi, hinuä qänğanğpi, hinuä äqänäñuwi, hinuä maqñqä ipñqäuä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqanği äwipiwi, “Ne-pqe hinuä maqñqä-qune etanği ätätqäninyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquanğuwitani Jisasi Iqu, “He hinuä maqñqä hinuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hanä-iqä mämeqänqqe. Inäqe he, ‘Ne hinuä äqänäñunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äñguänänjä-quvi

¹ Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yänğisanı, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquwi. ³ Itanğa ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqanğ wuteyqanğuti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikinä ätuätä, yäpaqä mänğisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hinuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkinğä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitanğ hñqu tquanğutqe, qu iqueqä quväkinğä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mävändqä danä zä upñqäuä” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kuknuä ktqä iqu tquanŋqce, qu knuä äŋguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

⁷ Qu näqŋqä äŋguänä mämeqä iqanŋuwinqä, Iqu anŋumŋi, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanŋa hiŋuiqä äpätqänuwi, qu quwä-meqä-qua etanŋi, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqänuwi. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hŋqu Nyita äpeyätqce, hänjä äŋguä iqumuatnä äpme, iqu täŋgisa äyapätä mäŋgisa äwätä itä, itanŋa iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanŋa qui imäkqä dinänji. Nyi iinjä maetqce. Nyi äpkqce, qu hänjä-pmeqenŋce äwa miqä, kuapänä mapŋqä diŋqce.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä äŋguänä miqä iqu, sipsipqceunqä yänjä winä. ¹² Ämaqä mbqä metŋqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pŋanŋi äqunäqänŋanji, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanŋi, itanŋa sipsipqce, iqueqä maeqä etanŋä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqce, qunji ändämiqanŋguti, qu nänjä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metŋqänä wäunjuä itä, sipsipqenŋqä knuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänänjä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqŋqä etanŋi, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqŋqä enjä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenŋqä näqŋqä etanŋä, qu-pqce Nyinyqä näqŋqä enjä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkqänŋqä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqce äpmenjä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi ‘daanä’ tquanŋanji, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppŋqäuä. Ga sipsipqä iinjä, naqä-hŋqunä etanŋipi, ga quwqä Ämiqce, Hŋqunä hiäniqce. ¹⁷ Nyaqä hänjä-pmeqce anŋumä mamniqä etanŋi, Nyi sipsipqceunqä yänjä wämä. Ga iinjä imqä itqätanŋqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä hänjä-pmeqce, ämaqä hui hiŋgi quwqä äwinŋqä dutanä, qui mimäkqä ipnä. Nyi änyinqä Nqä duta, yänjä wämqce. Nyi Nqä hänjä-pmeqce ävätmä, itanŋa anŋumä meqänŋqce, yänjänäqŋqä ämenjä. Nqä Apiqu Nyi iinjä imäkmqä ändkqeqä” ätukqce.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqanŋqenŋqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iqua anŋumä inŋi-inŋi äktqänŋuwi. ²⁰ Kuapänänjä hui, “Iqu dnä quvqä-tänju eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iquenji qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanŋa hui, “Ämaqä dnä quvqä-tänjä hŋqu, kuknuä tiinjä matqä danä yänä. Dnä quvqce, ämaqä hiŋuä maŋŋqä itanŋuwä iunji, hiŋuä qämbŋqce äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwinŋqä

²² Inŋanji qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä anji Goti Iquenji anŋi imäkkuwinqä knuä indqänäpu, yeeqä ipŋqä Jerusälemänji aquvä äqänŋuwi. Inji hiunji dnä maenŋqä, isqänŋa imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anjä täknä yänŋgisa, Solomonä iqueqä anjä määtävätinjqä ätminjuwä iu ikäminŋqce. ²⁴ I ikitqätanŋa, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hŋqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä knuä qämä-qämä inqä ämetunŋqce, Si awi äkŋga nattŋänŋqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänji, Si kuknuä ktqä matqä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanŋuwänŋa, Iqu kimanji, “Nyi ‘Iinjä-iinjä’ etqanŋa, he Nyi tqanŋqä dunji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänjä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta imäkätŋqce, ga ii Nyinyqce, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueganŋa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqce quuvqä maeqiyqä äyä itqänjä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanŋä, Nyi qunqä näqŋqä enjä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqce vqanŋmdi, qu mapäkonŋqä danä iqänŋqce. Itanŋa ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanji huätä mämändauŋqce.

²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänäni ämäwqätäüä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutani mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiqutäni, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqenqä, Israitqä iqua anqumä hikä ämepu, Ique päsana-tpu ikuwi.

³² I iqanqwanqä, Jisasi Iqu quni, “Nyi wäunuä anquanänqä Apiqu ändapkqe, heyaqä hiñuä iqisa kuapanä imäkätñqe. He hiki, wäunuä iquautanjä äkisqenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanqä qu, “Ne Sini, hiki wäunuä anquanänqä imäkätqäninqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hiñqanquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqñinqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inqani Jisasi Iqu quni, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanuä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeä.’” ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanuä äqänänqeuñi, hea ique-ique naqä-qakuänänqä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquauñi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etanqi ätqäüä? ³⁷ Nyi wäunui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukñui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätñqeuñi quuvqä heqäpnqe. Injä iutani he näqñqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanqi, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqñqä anquanänqä epñqeä” ätukqe.

³⁹ Inqani qu anqumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanqä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakñga äukqe.

⁴⁰ Iqisanji, Iqu anqumä eqä Jotänä ique nängisanqä äwäqe, Jonä iqu änyänänqä ämaqä asñä äqäminqä iqi äpmaminqe. ⁴¹ Iqini, ämaqä kuapanäni, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänqä di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäni naqä-qakuqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inqani ämaqä kuapanäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkonqenqä

¹ Inqani, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakñi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inqani iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinjä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkiiyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsqanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne anqumä qua Jutyanqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tqanqä iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsana-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimanji, “Hiunji ique-iqueni, wenji hñganqä äunqä mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqwe hunätanqä äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanjä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inäqce, hea witaŋga äwqä iqu, iquesañi we maunqä etanquti, näñi-täqi qutäuquäniceqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetani, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqce Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanqani iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiñqe, äñguä heñqiyä” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqenqä tquanqi, iqua, “Qanyä hiqaqä witañgi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanqunwänqca Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqceqä. ¹⁵ Inäqce, he Nyinyqä quuvqä heqäpñqä diñqä indqänätmä, Nyi iqtäñi mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Täñqani ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqani, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätuminuwä iqu, wäunqunqä ämotquaminqä huizi iquauni, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunqunä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwiñqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqanqani, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himañiu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanqä äwikqe. ¹⁸ Betanisani Jerusälemänqce, kinämä maetqe, qäqicinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinä etanqi, Israitqä kuapanäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanuä iwimäkñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiya” tqanqä äwiyaqce, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanqi, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqce, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqce, nyi näqñqe. Täñqanä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanqtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanqca, Iqu Malani, “Tqä siqäqu hänä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimani, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anqumä vauqanqunwänqani, iqu ävauniceqä” ätukqe.

²⁵ Inqani, Iqu iini, “Nyi ämaqeu anqi ävauqumuatätmä, Hänä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, hänä pmenice. ²⁶ Itanqca ämaqä hänä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqanqce. Ini si kukñuä täñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanqca ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunqä äktekqä Iquki eänä, itanqca Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetani, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqce, kukñuä ätuätumetä, iini qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinä äwiyaqce, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisani, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmaminqce. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmaminuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanqi äqumbiyi, qu, “Ii knui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” knuä vqanqi, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanqca iqi ätimäutä, Ique äqunäqce, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktätutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquninqä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knuä qäyqanqä äqunäqce, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqi, Iqu anä miqä itä, “He iquenji quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

* **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

I tquanḡaḡi, “Naqä Iquki, Si hiḡuä qundḡqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inḡaḡi, Jisasi Iqu kḡuä äqäkqe. ³⁶ Iḡqe Israitqä iqua tii äḡḡuwi. “Hiḡuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiḡḡä wiḡḡaḡiyi.” ³⁷ I tḡaḡḡuwanḡa, hḡqua, “Ämaqä hiḡuä maḡḡqä ique äḡḡuä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkonḡqä yätḡqä yänänäḡḡqä maeḡätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique aḡḡu hänḡä ävauqumuatkḡeḡqä

³⁸ Inḡaḡi, Jisasi Iqu aḡḡuä äwqä ḡnḡḡä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyḡaḡa, hikä himaḡḡä iqueḡä huiwi pḡḡä ekuwä iuḡḡä äukqe. Hikä himaḡḡä iuḡḡi, hikä hḡqu ḡḡḡaḡä äptänmiḡqe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquanḡaḡi, Mala, pizqä iqueḡä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hḡquaqu-hḡquaqu ae äpawqe, pizqä piyaḡḡä qäyänḡiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iḡḡi, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyḡäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäḡḡe hiḡuä qundḡḡinyä.’ ” ⁴¹ Qu inḡaḡi, hikä ḡḡḡaḡi huätä äutekuwi. I huteḡḡaḡḡuwanḡaḡi, Iqu hiḡuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyḡaḡḡiḡḡqä, Nyi ‘änḡuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näḡḡqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänḡä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkḡiḡḡqä qu näḡḡqä hipḡḡeḡḡä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäḡḡḡänä, “Lasarusi iquki, täḡḡisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanḡaḡi, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätḡḡä-qu, täḡḡisa äpkqe. I pḡḡaḡaḡi, Jisasi Iqu ḡḡḡi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkḡḡqä ätkuwiḡḡä†

⁴⁵ Inḡaḡi ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkḡaḡḡi äqumbiyänḡaḡi, kuapänäḡi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inḡqe, hḡqua aḡḡuä äwäpiyänḡaḡi, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkḡaḡḡeḡḡqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiḡi, hiḡäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäḡi, ämaqä yoḡä-tänḡä huizi iquau aquvā qämbḡḡqä itmakuwi. Aquvā äqämbiyi, “Ämaqä näḡmatqä ämaqä mimäkḡänänḡä du imäkätḡqä Tquenyqe, ne äänä yatunḡuäwä?” äḡḡuwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanḡuti ne hiḡuinä äqunatqe, ämaqä eeqänänḡä Iquenyqä quuvqä heqiyḡaḡḡi, ämaqä Romätanḡä iqua äpāpu, neyaḡä hiḡäva-imäkqä anitä ämaqetäḡi, qui inemäkḡḡäüä” äḡḡuwi.

⁴⁹ Iquautanḡä hḡqu, iqueḡä yoqe, Käyāpasi iquvi. Quvāukuä iqueni, hiḡäva-imäkqä naqä iquau miḡä äpme, ḡḡḡi, “He kḡuä maeḡä itqänḡä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänḡi qui mimäkḡḡä ipḡḡä diḡqe, ämaqä hḡḡunä ḡḡḡqä päkonḡqe, äḡḡuiqä.‡ He iḡḡe maḡḡqä eänḡuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iḡḡi, kḡuä indḡänḡqä iqueḡeta ätkqä hmanḡi. Iqu quvāukuä iqueni hiḡäva-imäkqä naqä iquau miḡä äpmeḡä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä päkonätḡqä etaḡḡeḡḡqä, hiḡuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanḡa Jisasi Iqu iquauḡḡänä päkonätḡqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueḡä ymeḡä im-imä äpmakäwonḡuwi, aquvā naqä-hḡḡunä maqiyätḡḡeḡḡqä päkonätḡqä etaḡḡeḡḡqä, Käyāpasi iqu hiḡuä ätukqe. ⁵³ Hiunḡi iquesaḡi, iqua Jisasi Ique päkḡḡeḡḡqä hänaḡänḡqä qavqä imiḡuwi.

⁵⁴ Qu i iqanḡuwiḡḡä, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä hiḡuä iqi äti mikiḡä danä imiḡqe. Iqu iqḡḡi äväma, anḡä avḡḡḡqä iqueḡä hituḡuä iqi anḡä-himḡä hmbu, kiḡä yoqe Eplaimḡḡä äukqe. Iqḡḡi Iqu Iqueḡä wäunḡänḡqä ämotquamiḡḡä iquatä anä äpmamiḡuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiḡäva äqämiḡuwä iquauḡḡä hiunḡi naḡänänḡä Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi timäutḡḡä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiḡuwä kuapänäḡi, qu suḡä piyaḡḡä-weḡä imäkmiḡuwi, jänä imäkḡḡä du imäkāpu hiunḡi inḡaḡḡe jänä imäkmbḡḡqä, Jerusälemä yätunḡqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiḡuä aanḡqä äqumbiyi, hiḡäva-imäkqä anḡä täkḡḡä yänḡisa äpeipiḡi, quwqä-quwä,

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

“Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täuñqe, ‘ätimäunqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätñgäukuwi. ⁵⁷ Inğanı, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqe, “Hesanä hñqu Iqu pmetanğqeuñqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyañä-weqe, Jisasi Ique äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänä Pasopa ätätqañuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanği, Jisasi Iqu Betaniñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta anğumä hññä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanä imäkkuwi. Malai ymisanä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanğuwitä anä äpmaminqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyañä-weqä mbqä naqä iqä häkä manğua inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyañä iinji, anä imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäqanğqenqä, Jisasi Iqueqä wäunñanğqä ämotquaminğqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyañä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmätqä maeqeu yätamäqñqä mimäkkqe sunğawä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmätqä maeqeuñqä kñuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanğqanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqanğanğqä ämeqä di, iinji hiñuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmätqä maeqe, hiunji eeqänänä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkññqä ätkwinğqä

⁹ Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmñuwä iquautañä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanğä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anğumä hññä ävauqumuatkqä iquenyqä hiñuñqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänä iqua hänaqä yäue ävämepe, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwitanji, hiqäva-imäkkä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqanğqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinğanı, ämaqä kuapänänä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqanğuwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänğqä äpqiyyä” tqanğä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepe, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanğa Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, anğua iwimäkkqiyä”‡
ätäpu, awqä ätqa äuminuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donği änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuu ätnänğqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Anä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, donği änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänğqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunñanğqä ämotquaminğqä iqua, iinqe knui, qanğa mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hññä ävauqumuatkqä, yoqä naqä vqanğa, tuwanjuä Iquenyqä ätnänğqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä knui, inğanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanğa tääqä ätuätumetä hññä vauqumu-atqanği äqunğuwä iqua, ämaqä huiziquaunji, “Iqu iinñä imäqanği äqunänğqeuqä”

* 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50 † 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

ätumiñuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäñi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanğä äwipiyanı, ämaqä kuapänäñi Iqutä ämimbıñqä äukuwi. ¹⁹ Inğanı Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiñuä qumbu! Ämaqä eeqänäñi, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiya” ätñguwi.

Ämaqä Grikä iquautanğä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonğä äwoktäupu, Iqueqä yoğä haqeu mamäupñqä hiunji nağänänğanğani, ämaqä Grikä iquautanğä hñqua, aqvä anä qämbıñqä ätimäukuwi.

²¹ Ämaqä iini, qu Pilipä anğä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Nağä iquki, ne Jisasi Ique hiñuä qunatuñquä äneñgiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanği, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwiñqenğä ätukiyi.

²³ Inğanı Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu yoğä naqetä, yänänäqñqetä metñqe, hiunji tä qanğga qe ätimäuqiyä” ätukqe. ²⁴ “Nyi nağä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hñqu qua bu mapäknğä itä mapäkonğqä itqe, iqu kiğä-kiuänänğqe. Inğqe, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonğqqe, iquesanı kuapänänğä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänğ-pmeqä iqueqe a kiğätñämitätqe, i äpäkonğqanğqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänğ-pmeqä iqueqe a makiğätñqä imitätqe, iqu hänğ hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqü-äsqü wäunğä nyiyätñqä äwinyänğqä iqu, Nyi qänaki nyivändätñqe. Inı Nyi pmetanğqeunı, Nğä wäunğä-nyiyğä iqu, iqi anänğqe. Ämaqä tqu-tqu Nyağä wäunğä änyiyätñqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäuñqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqenğä ätukqenğä

²⁷ “Tänğanı Nyi Nğä qeqä-quuvqä tämñi, hanğ nağänänğä ämeqä. Inı Nyi Apiqueni, ‘Hanğ-iğä änyimeqä tquesanı, hänğ inqumuatiyä’ tmqäta, ä änänğyä tmqe? Inğqe, Nyi hanğ-iğä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe. ²⁸ Inı Apiquki, Tqä yoqe hağä yätu mayä!” ätukqe.

I tqanğani, kukñuä hñqu qäukuä yätutanı, “Nyi Nğä yoqe hağä yätu ae ämaenğqäqe. Itanğa Nyi anğumä maenmqänä” ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsanı iqi ätqäpiyi, kukñuä i tqanği äwipiya iquenyqe, “Mmqä kakağä ätqiyä” tqanğuwänğga, hui, “Enätqä hñqu kukñuä ätqiyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanğuwänğga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukñuä iqu yätamäkqä Nyi nyiyätñqä matqä iqi. He heyätñqä ätqiyä” ätukqe. ³¹ “Qua täu äpmeñuwiu iwäsäuqe, tänğga qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunğqä vğä qua täu ämitñqä iqueni, tänğanı huätä qe mamäuñqiyä. ³² Nyini, qu qua täutanı hağä yätqä änma peyqanğppanğani, ämaqä eeqänäñi Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukñuä iini, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonğqe, iinğ päkonätñqä etanği, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Nyağä kukñuä-suğä iunı, ‘Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmeqeğä’ tnätanği äwiyätunğqe, ‘Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu hağä yätqä äma pepñqäuä-qe’ änä-änänğqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunğqä Iqu hesanı äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunğqä Iqu-tänğ epiyä tänğanı, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätñqe, we-hunğqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätñqä iqu, ‘äkñgi wänğqutiyä?’ änyä mağñqe. ³⁶ We-hunğqä iqu-tänğ epiyä tänğanı, Iqueqä ymeqä epñqe, Iquenyğä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukñuä iini qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hiñuä mäqunğquä ipñqe, zä imäknä äpmaminğqe.

Israitqä kuapänäñi, Jisasi Iquenyğä quuvqä maeqiyğä ikuwiñqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäni, quvaqä hinuä iqisa qäyä imäkqanji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi. ³⁸ Hinuä-tqä Asayä iqu kuknuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kuknuä tquanqqe, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqanji äqunäqe, Iqueqä yänänäqñqenqe, näqñqä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi, Asayä iqueqä kuknui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kuknuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hinuä maqñqä danä ipu, knuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hinui hea iwimäkätä, knuä indqñqe, qñqanä äyekqeqä.”‡

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmaminjuwi.

⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänä-qu etanji äqunäqetanji, iqu Iquenyqänäni i ätkqe.

⁴² Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iquautanji, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä iminjuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanji, aquvä qämbñqe mapqñqä huätä mamäupñqä etanji, i iminjuwi. ⁴³ Qu i iminjuwi, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä dunqä iminjuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, hänä iqumuatäninqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hinuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäni heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji hänä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kuknuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kuknuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqanji, Nyaqä kuknuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinä etanjiyi. Nyi iinji, knuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kuknuä ii ätätinä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kuknui hänä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinä etanji, Nyi kuknui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisänä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqñqä näqñqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiinä yqänä äwinyminqe.

² Heaitänji, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqinji, täkqä tuätñqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmatqä eeqänäni,

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iqueä hipa iqi ämitnqä eqäqä etanqenqe, näqnqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätñqenqetä, näqnqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanqi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqinjiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäšngqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asñä äwqäkäuwätä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqanji, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asñä nqätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tängga imäkqä täñqe, si tängganji näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, inga matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asñä manqiyqä danä iqätñqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asñä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanqanji iqu, “Iinjä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqänqä iqu, kiyä maeqä näwinyä änguanänjä enqä-qae, asñä anqumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwinyä änguanänjuenä epiyä-qe, eeqänänjuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqnqä eäqetanji, qunji, “He kiyä maeqä näwinyä änguanänji, eequenä maetqenä-qe,” iinjä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anqumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä täñqe, he näqnqä ämeqäüä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹³ Yatñqä i äväqetanji, “He Nyinji, ‘Näqnqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyyä’ ändätqänjuwi, iinjä qäyunjqae, Nyi Injunqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqnqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asñä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qänqäwqäpnqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä.

¹⁷ Tängganji, he Nyi imäkqenqä ae näqnqä änguanä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequennqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunjuä eyätmä etmeqä iquennqe, näqnqe ae enä. Injqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutñqä injä imäkmä. Kukñui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänjeä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Iinjä ätimäutñqä änyä etanqi, Nyi tängga näwi etqä. Iwä ätimäuqanqanji, he Nyinqä näqnqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanqenqe, epñqeyi. ²⁰ Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqundqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanqa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä” ätukqenqä‡

²¹ Iinjä ätuäqetanji, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqanqi, Iqu inganji ätnänqäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä.” ²² I tquanqanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Iinjä tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinjuä ämiqänqäukuwi.

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

²³ I ipiyitani, iquautanä Jisasi Iqu iquenyqä kuapänä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tquenyqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämätmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itanqi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktnqä etanqutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kuknuä tquanqi äwipiyä iqua, “Kuknuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqqä-qae, hñqua “Ymisanä imäqänqä nätmätqä aanqä etanqi hui mbqä yätnqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanqi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mängisa äukqe. Ii heatqänqayi.

Jisasi Iqu kuknuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänga ätnänqäqi winqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänqäqi inä winqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänqäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänqäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqani, he Nyinyqä qävqä ikäpnui. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tänganqi he etqä. ‘Nyi umqä iunqi, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Tänganqi Nyi kuknuä-suqä änyä-hänjä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanä kiinjä henguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanä kiinjä henguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanqppqe, ämaqä eeqänä qu näqnqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunqä yätquakä-quenä äyä etanqi heqämbñqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenyqä, änyä maqnqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä

³⁶ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äknqinqä utñqäwä?” tquanqa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iunqi, tänganqi si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinqä inqa ptñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sinqi tänganqi qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Sinqä yänä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanqa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenyqä änyä maqnqeqä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinjä äwqä hanä heyqanquti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anjuni, hiqnqe, kuapänä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi henqi, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqe-qe,’ maetqä iqämninji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anqi näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunqä etma umniquqä. Iwä anä Nyi äpmenqä iunqi, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänqenqä näqnqä ae äyä ämenäuä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utnqä iunqe, ne änyä maqnqä equnä. Inj ne huänqenqe, näqnqe, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänjä-pmeqä Iqunqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqnqä änguä eänuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqnqä änguä asä ii hipnqäüä. He Iquenyqe näqnqä tänğa qe eäpu, Iquenji hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiquenji mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä maqnqe, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inj si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iinqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, Nqä knuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä tänqe quuvqä heqäpnqe. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğpqe, he wäunüä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä knüä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpnqe. ¹² Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunüä huitanjä-huitanjä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäunüä iqu iinjä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunüä Nyi imäkätñqeñi ämäwqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmätqä eeqänänjinqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmätqä eeqänänjinqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğpqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Änguänänjä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanjä kiinjä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpnqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqnqä emäkätñqä iinjä etapätñqänänjä. ¹⁷ Yätamäqä Eyqä Iinjä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqnqä ipiyitani, Iquenji mämeqä ipnqäüä. Inäqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqe, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqnqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panjä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamniqueqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutanji hinuä manqänqä ipnuwiqä. Inäqe, Nyi hänjä yqänä pmetanğumdqetani, he hinuä äñqambu, hänjä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iquenji he näqnqä tiinjä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanjä kiinjä äwinyätñqä iquwi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapanä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapanä äwinyänqiyä. Itanğa Nyi-pqe iquenyqä kuapanä nyinğanğuti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinjä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanjä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änäänänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanjä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä änguänä iqanğuti, Nqä Apiqu iquenqe kiinjä winyänqiyä. Itanğa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätņqeqä. ²⁶ I etanġi Yätamäkkä Eyqä Iqu, Dņä Änguänänġä Iqu eä, itanġa Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänġinqä ämetquetä, heqä kņuä evauqumuatqanġuti, kukņuä eeqänänġä Nyi he etminġe, kņuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inġä pmeqanġpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inġä äpmeņqä-pa, he asä iinġä inġä pmapņqä etapqänä. Itanġa Nyi äwqä hanuä inġä etapqe, ii ämaqä qua iutanġä iuqä ävätqänuwä itänġi asänänġä manä. I hitanġi he äwqä hanġä eyätä kņuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ 'Nyi he eväma äumi, anġi emamniqeqä' etqanġä ae äyä änyiyänuwi. He Nyinyqä aanġä kuapänä hinqanġutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqanġqeutani, he äwqä yeeqä hinquätņqeqä. Ii tiinġä iutanġi. Apiqu Nyi ämanġutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinġi matimäuqanġa, Nyiganä ae äyä etqänä. I etanġi qänakņi, iqu ätimäuqanġani, he Nyaqä kukņuä etätņqä iinqe, quuvqä heqiyqäpņqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänġä qua täu ämitņqä iqu änyimetņqä pätcätanġi, Nyi he kukņuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätņqe, yänänqanġä maequeqä. ³¹ Inġaqe, qokä-apäkä qua iutanġi, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinġä änyinänqenġä näqņqä ipņqe, Nyi nätmatqä eeqänänġä Apiqu ändkqä iunġi imäkätqänä. Inġaqe, he ävaupu, ga ne eeqänänġi äwatunġuänänġä" ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanġi Iqu tii ätukqe. "Nyi Nqä-näuänġi Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunġä. Itanġa Nqä Apiqu, wainqä wäunuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäkņä iunġi, häukuä mäwiqä inġä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäuniqe. Nņ hutäkņä eeqänänġä häukuä äqäyänġä iqua, häukui aanġä kuapänä qäyätņqe, Apiqu quwqä-hutäkņä quvqä iqua huätä ätävämäutä, anġuänänġä imäkäniqe. ³ Kukņuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, anġuänänġä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanġpi, Nyi he hinyätmġeqä. I etanġi guä-wainqä hutäkņi kiqä känäu mauqņqä enġe, hutäkņä iinġi, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinġi, he Nyi manuqņqä inuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänġi guä-wainqä iqunä etanġi, he hutäkņä iquenyqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanġuti, Nyi ique äuqänmitmġe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hņqu he änä mimäkqä ipņqäuä. ⁶ Ga ämaqä hņqu Nyi manuqņqä inġä iqu, guä hutäkņä huätä tävämäuqanġä yäuä äpiqä-panġä iquvi. Iwä hutäkņä e ätävämäpġä iquaunġi, ämepu tä bu tnämäuqanġpi, tä näņqiyä.

⁷ He Nyi nuqänätanġä, Nyaqä kukņui he euqänänġqe, ga he hiqä enġeta yatņqä iquwi, ii i timäunġiyä. ⁸ He Nyaqä wäunuä yätquakä iquenyqä motquapņqä diņqe, häukuä kuapänä qäyqäpņqe. Iwä suqä iinġä iutanġi, Nqä Apiqu yoqä naqä meņqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätņqä-pa, ga suqä asä iinġiutanġi, Nyi henyņqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinġeunä pmetpņqeqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwinġä iu äpmeņqä-pa, He Nyaqä suqenġä etätņqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinġandi Nyaqä henyqä änyinġä iunä pmapņqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätņqä-panġi, he-pqe inä hinquätņqe. Ga yeeqä inġä iinġi, inä imänämäutņqeqä. I etanġi Nyi kukņuä ae etätņqä iunġä anġi etqänä. ¹² Nyi suqä tiinġi äyä etapätņqe. Nyi henyņqä kiinġä änyinminġä-panġi, he hņqunä-hņqunänġä iquenä, hiqä-hiuänġqe asä inä hinquätņqe.

¹³ Ämaqä hņqu käyämaqä iquaunġä äwinymitätqä iuta äpäkongġe, suqä äwinġä iinġä iqu, ii suqä äwinġä huizi iquaunġi ämäwqätäuä. ¹⁴ Itanġa he Nyi 'suqä i imäkqäpņqeqä' etätņqä-pa ii ipqe, iinġä dutanġi he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

* **14:31** Iqua anġi maqänä ävämakuwäti, kukņuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hiņuä qunyä.

¹⁵ Wäunjuä imäkcqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkcqanqutqenqe, maqñqä ipnä. Inäqe, kukñuä eeqänänjä Nqä Apiquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Injä iutanji Nyi, 'He wäunjuä imäkcqä-quenjqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenjqä' etqä. ¹⁶ He Nyi atäunjuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunjuä eyqäqeqä. Itanga Nyi he wäunjuä etapkqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqeqä. Injä ipiyä iutanji, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenqä yatñqä vqanqppqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänjä. He hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä aanjä kiinjä henquätñqeqä" ätukqe.

Ämaqä qua iutanjä iqua, wäunjuä yätquakä iquau himä-wiunqä wipnuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänqani, tii-pqe inä ätukqe. "Ämaqä qua iutanjä iqua he himä-wiunqä heyqanqppqe, 'Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä' kñuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutanji, quwqä käyämaqä iunqä aanjä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqe, he qua täutanjuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutanji, huätä vquatämäupñqä diñqe, ae atäunjuä äyä ekqe. Injä iutanji, qokä-apäkä qua täutanji, he himä-wiunqä eyätqänjä. ²⁰ Nyi, 'Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämäwqätäuqä yänqiyä' etqenqe,* kñuä äñguänä metanqpiyä. Injä ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Injä iquwä iqua, Apiqu Nyi äñändowatkqä Iquenqä änyä maqñqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanquwitanji, suqä ququvqä eeqänänji emäkcqäpnuwiqä.

²² Injä Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etanji Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunqenqä maqñqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqe, Nqä Apiquenä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinji, wäunjuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänqanä mimäkcqä iminqä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkcqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etanji qu Nyaqä wäunjuä hinjä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukñuä hñqu quwqä kukñuä-suqä iu äqänänqce, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinjä iquwi. 'Ämaqä, qu Nyi hinji himä-wiunqä änyiyätqänjä.†

²⁶ Dñä Yätamäkcqä Eyqä Iqu Apikutä äpmenqce, Nyi Iqueni henyñqä dowatm-niqe. Iqu kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmenqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunjuñqätä, suqenqätä awä ätnänjä iqi täniqe. ²⁷ Itanga he-pqe kukñuä awä inä tqäpñqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunjuä ipäqäqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunqce, täñga täsuwänä" ätukqe.

16

¹ "Nyi kukñuä iinjä, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänqä iinjä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä iqua henyqe, quwqä anjä aquvāqñqä iunqä matimäuqä ipñqä 'oeyqä' etpnuwiqä. Iwä qänakndanji, suqä tiinjä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänqani, qu kñuä tii väniqe. 'Ne Goti Iqueqä wäunjuä, äñguä imäkätqunünä.' ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätänji, änyä maqñqä epiyä dutanji, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etanji Nyi nätmatqä ii timäuninqenqe, ae etqäqe. Itanga qänakñi qu suqä du emäkcqanquwänqani, kukñuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuñqä

* 15:20 Jonä 13:16 † 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

Qänganäni Nyi hesä yqänä pmetmqä etanġi, nätmätqä iinġe maetqä iminġe. ⁵ Ga tänġanġi Apıqu, Nyi änändowatkqä Iquenġä umġe. İnġi, ‘Si änginġä utnġäwä-qe?’ hesanġa hġqu yatnġä manyġä iqiyä. ⁶ Kuknuä Nyi tänġa tä etġäqenġe, heyaġä äwġe, hanġa kiinġä äyä eyġiyä. ⁷ Itanġi naġä-qakuänänġi, tii hetmġe. Nyi he evämeġe, ii yätamäkqä heyätġeyi. Itanġa Nyi mäwġä iqäġe, Dnġä Yätamäkqä Eyġä Iqu mapġä yänġiyä. Nġ Nyi äwġäġe, Iquenġi henyġe, ändowatmä.

⁸ Tänganġi, ämaqä qua täutanġä iqua, suġä quvġenġä, suġä jänänänġinġä ä kuknuä mitġenġä, knuä quvġä indqänätqänuwi, Dnġä Änġuä Iqu äpäġe, quwġä knuä quvġä iinġi, jänä iwimäkänġe. ⁹ Ämaqä Nyinġä quuvġä maeġiyġä itqänuwitanġi, Dnġä Änġuä Iqu suġä quvġenġä awä täniġe. ¹⁰ Nyi Nġä Apiquenyġä umġe, ga he hinuä manġänġä ipnuwä hitanġqetanġi, Dnġä Änġuä Iqu suġä jänänänġä imäkġenġä awä etäniġe. ¹¹ Itanġa penġä qua täu ämitġä iquenyġe, Goti Iqu Iqueġä kuknuä mitġeunġi, ‘Homä iqänġä’ ae iwäsäukġetanġi, Dnġä Änġuä Iqu kuknuä mitġenġä awä täniġe.

¹² Nyi kuknuä hävemnäqġä etmqä etanġqä-qe, kuknuä etmġeunġi he änä mämeġä ipnä. ¹³ I hitanġi kuknuä naġä-qakuänänġä iutanġä Dnġä İnġä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätġe, Iqueġä knuä iutanä matġä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmätqä qänaki timäunġenġä-pġä inä täniġe. Iutanġi, kuknuä naġä-qakuä eeqänänġä iinġe ämetġuenġe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaġä kuknui ämetä awä etätäqänġanġi, Nyaġä yoġä naġetä, ä yänänäqġenġetanġi, ätnänġä iqi maenġe. ¹⁵ Iqu kuknuä Nyaġe ämetä etäniġenġä ätqäġe, ii Apiqueġä nätmätqä eeqänänġi, Iqueġänä ma, Qämätqiyeġä etanġqä dutayi.

Heġä äwġe hanġä eyätqä-qe, anġinġi yeeġä enyänġeġä

¹⁶ Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġa, he hinuä manġänġä ipnuwi. Itanġa, hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä” ätukġe.

¹⁷ I tquanġa, Iqueġä wäunuä yätquakä iquautanġä hġqua, quwġä-quwä tii ätnġuwi. “Iqu ne ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġanġi, hinuä manġänġä ipnuwiġä’ ätġenġätä, ä, ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä’ ätġenġätä, nġ ‘Inġä dutanġi, Nyi Nġä Apiquenġä himġänä-qe’ inä äyä ätġe. Ga kuknuä tquauġä qakuinġä tä ätquġe, äki etanġi ätqu?” ¹⁸ Itanġa quwġä-quwä yatnġä anġi inä tii inġuwi. “Iqu, ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbiyġä’ ätġe, nätmätqä äkinġä ätqäwä? Iqu ätġenġe, näqġä mämeġä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatnġä wipġä iqanġä äqunäġe, tii ätukġe. “He ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġa, hinuä manġänġä ipnuwiġä’ etġenġätä, ä ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä’ etġenġätänġi, hiġä-hiuä yatnġe iinġä änyätqänä? ²⁰ Nyi naġä-qakuänänġä tii etġä. He knuä naqänänġä äqäyäpu, huäġä-hunġä kiinġä metġätanġuwänġa, qokä-apäkä qua täunġi yeeġä iqäpnuwiġä. Heġä äwġe hanġä eyätqä-qe, anġinġi yeeġä enyänġeġä. ²¹ Itanġa apäkä hui, iyyġä ymeġä änyġe qäqi quvepġanġanġi, tänġä-hunġä menġiyä. Itanġi ymeġä ae änyuäġe, tänġä-hunġä ymeġä änyuätġänġa wimetġenġe, knuä mäwiyġä, ymeġä qua täu timäuqanġenġe, yeeġä yänġiyä. ²² Ii enġä-panġä di, he tänġanġi, äwġä hanġä-iġä ämeġäuä. İnäġe anġinġi, Nyi hinuä eqänġanġundqänġa, heġä äwġe yeeġä kiinġä enyänġeġä. Heġä äwġä yeeġä inġä iinġi, ämaqä hġqu änä mämetauġä yänġe. ²³ Asä qänġanġi, he Nyi yatnġä manyġä ipnuwiġä. Nyi naġä-qakuänänġä tii etġä. He Nġä Apiquenġi nätmätqä huiġä, Nyaġä yoġeta yatnġä ävquwä di etapänġiyä. ²⁴ Qänġatqä nänġisati tänġa tinġe, he Nyaġä yoġetanġi, nätmätqä huiġä yatnġä miġä itqänuwġä. İnäġe tänġanġi, he yatnġä vġanġpu. Ga he ämepiyitanġi, yeeġä inġä iqu, heġä äwġeunġi manġuä emnätätġä mapġänänäyä” ätukġe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqñqeunji ae ämāwqätäukqenqä

²⁵ Iinjä ätuätäqänğanji tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätñqä-qe, qänakñji asä iinjji, awä maetqä imnigeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiqueñqe, awä ätnänjä iqi etmnigeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iquenji he Apiqueñji, Nyaqä yoqeta nätmätqänqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enyminqä iinjätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iinjätä, iutanji Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñqgetanji, he yätamäkkä heyänä. Inji Iqu yätamäkkä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänji. ²⁸ Qänğanäñji, Nyi Nqä Apikutä äpmaminqetani, ävämanji qua täunqä äquvepkqeqä. Ga tänğanji, Nyi qua täu äväma, Apiqueñqä anji ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inğanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iquenji tii atukuwi. “Si tänğanji, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänjä iqinyä änatnyä. ³⁰ Tängğanji Si nätmätqä eeqänänjinqä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänjinqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iinjä itqänjä iutanji, ne Si Goti Iquesa äpñjinqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “He tänğanji quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjuñqä im-imä zä upñqä emäkpñqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä änuväma weqanğuwänğanji, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanji ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwitanji, heqä äwqe hanuä imbu pmepñqä diñqe, Nyi kukñuä tä iinjä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänğanji, hanjä-iqä qäyä emeqanğuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunji, ae ämāwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukñuä iinjji, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñji, tänğa täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutanji Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänjä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunñji, ämaqä eeqänänjä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapknji, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquauñji, hanjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itanğa hanjä hea ique-ique pmeqe, ii tiinji. Ämaqä eeqänänji, hanjä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjinqe’ näqñqä hepñqäuä. Itanğa Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäunüä Si ändapknji, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunji, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäkkä ikñänğatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminueä-pa, tänğanji Nyi Sitä anji pmenqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanjä Tqä eminuwä ändapknä iquauñji, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqe. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänjä. ⁷ Tängğanji natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapknjinqe, ‘Ii Sitanä äpqiyä-qe’ näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapknji, Nyi ätquanğä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanğa Si Nyi änändowatkñjinqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäkkä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täunjinqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanğqenqä, iquauñqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nqä eänjuwi, qu Tqeqä. Itanğa eeqänänjä Tqä eänjuwi, qu Nqä-pqä inänjqä. Itanğa iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänjä.

¹¹ Nyi tänğanji qua täu äpakä mäpmeqä, Sinqä yapmqä iqänä. Inäqce, qu qua täu yqänä pmapnqäüä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäni, itanğa hñqu Si enqä-panjä asänänjä manä, Si iquaunji Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinji, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapnqä iinqä Nyi ändapknjqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänğanji, Nyi qunji Saqä yoqä naqä ändapknjitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yataukuä itñqeqä. Inji qutanji, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäkñäninqä äwätñqä iqunä,* qui imäkñgqe. Ii kukñuä Tqä bukiu ätnänqce,† naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Tängğanji Nyi Sinqä äyapmqä itmä iutanji, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iinqce, quvaqä äwqeu manquä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquanğä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanğa qokä-apäkä qua täutanji, qunqce himä-wiunqce tiinjä duta wiyätqänjuä. Nyi qua täutanänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua-pqe, qua täutanjä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si qunji, qua tqesani, yäpaqänğisa ätuma utñqä yatñqce, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, qunji qui imäkqä dinqä, Si ämisñqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuäni, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quanğä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä inğisa mñganğuti, itanğa qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyinji ämaqä qua täu äpmeñuwä iunqä änändowatkñä-manjä iinji, Nyi qunji asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanğa, qu yätamäkqä wimqce, Nyi Nqä-näuäni, Si äktapñgä. Ga asä iinji, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutanji, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqce, ämaqä tqaunä yätamäkqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqa kukñuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanğuwä iquaunjä-pqe, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hñqunä ämuänmbu pmapnqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iinji, qu-pqe, Ye ii yemämbñqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, Si Nyi änändowatkñinqce, quuvqä heqäpñqce, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hñqunä Ye ämuänna äpmeñueä-pa pmapnqä iinqce, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapknji, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutanji, qu naqä-hñqunä aanjä yänänäqñqä ämuänmbu pmapnqänänjä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, näqñqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkñinqetä, ä Si Nyinqä kuapanä äkinyänqä-panjä iinji, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkqänğanji, Nyinqä kinganği, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapknjqä. Inji, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä qumbunqä dinqce, Nyi äkisqi pmetanğundqce, qu anä pmeqänqä änyinğiyä.

²⁵ Apiqu jänänänjä imäkqä Iquki, qokä-apäkä qua täutanji, Sinqce änyä maqñqä etanğuwä-qe, Nyi Sinqce näqñqä enjä. Itanğa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkñinqce näqñqä ae eänjuä. ²⁶ Itanğa Nyi Saqä yoqce, qu näqñqä epñqä ämotquaminqce, ga inä motqueqämqce. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-panjä iinji, qu ämeqanğpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänjä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18 * 18: Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisanqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisani, wäunuä hñqu nyätangi, Iqutä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, wäunuä yäpā ingisa äpekuwi. ² Qu wäunuä iunji kuapänä äpmeqäsminuwä iinqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätnqä iqu, wäunuä iquenqe näqñqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanqawänqa, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqñqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjā iquauta kuapänāni, ämaqä Romätanā mäkä-iqā iquayi. Huiz-iqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyänqani, hiqi-tä suatä, ä nätmätqä mäkanqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmätqä eeqänänā Ique wimetnqenqe, näqñqä ae ekqä iunji, Iqu qutanā qäqiqi äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “He tqenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanā Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.” I tquanqawänqa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänā Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”‡ (Jutasi, mäkä-iqā iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätqäuminuwä.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänā. Nyi Qäqunjqä” tqanqa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkñquwi.

⁷ Anqi ävawäwqanqawänqa, Jisasi Iqu yatñqä anqi äwikqe. “He tqenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanā Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqa Jisasi Iqu, anqi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tqauñi hinuinä äqunäwatpiyā.” ⁹ Iqu iinjā ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanā tii ätätä äyā ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknā tqua, qutanā hñqu qui mimäknqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanqawänqa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä wäunuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisani, huätä ätävämäkkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anqi nyueyā. Si iinjā sunqä inyā? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapkkqe,§ änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinqä

¹² Inji ae iqanqa, Romätanā mäkä-iqā iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iquenji a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi.

¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyāpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä känequwi. ¹⁴ Käyāpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquwi. “Qokä-apäkä eeqänänā iunqe, ämaqä hñqunänā päkonqe, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqñqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanqawänqa, Saimonä Pitä iqutä, Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä huiziqutanji, qunqä qänaki äkiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä Anasi iqu näqñqä etanqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpā yängisanā ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänā qäqiqi yqänä ätqäuminqe. Iutanji, wäunuä yätquakä täknä yäpā yängisa äpekqä iqu, anqi äpäqe, apäkä täknä-hänaqä miqä ii kukñuä näqñqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpā yängisa ätuma äpekqe.

† **18:1** Iqua inqani Jerusälämä iu ävämakuwi. Iqua anā buayä äñquwiuta inqanā ävämakuwäti hinuiqänā avämakuwäti? Jonä 14:31 hinuä qunyä. ‡ **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkkä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

17 Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknä-hänaqeu ämiminğa ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Inğanı Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

18 İnjä inğanı, iiqä naqänänğä tätqätanğı, ämaqä anju wäunuä iminuwä iquatä, ämayukä-imanğa iquatänı, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbnğä ktämäti äqäminuwi. Inğanı, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenğä‡

19 I itqätanğuwänğa asä qänğanı, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknuä qätä äwiminuwä iquauñqätä, kuknuä äki-äki ätuminğenğätänı, yatnğa äwikqe.

20 I tquanğa, Jisasi Iqu, kimanı tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänğanı, zä maeqä, ätnänğä iqinyä ätuätñqeqä. İnga-ınğa Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänğanı, anğä aquväqñqä im-imä ämätñgäwänğä iutä, hiqäva-imäkqä anğä İsraitqä eeqänänğä iqua aquvä äqänäqäsätqanuwä yäpä yänğisa ävätñqeqä.

21 İnjä enğä-qae, si sunğa yatnğa nyinyä? Nyi kuknuä ätuminqe, qu qätä ae änyiminuwä-qae, yatnğa qu wiyä.”

22 Jisasi Iqu i tquanğa, ämayukä-imanğa iqi ätqäuqä hnqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iinjä di ätuñı, äänä etanğiwä?”

23 Inğanı Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiya’ knuä kiyqanğutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänı ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqanğundqe, ga Nyi sunğa bäkinyä?”

24 Jisasi Iqu kuknuä iinjı ae ätqanğa, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenğa ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyğä maññqeqä” anğumä ätkqenğä

25 Jisasi Ique iinjä imäkätqätanğuwänğanı, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanğa, qu inğanı tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mnğä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si İqutä wäunuä du anä pmetanğnä äkqänänğqe, tä qäqukiya?”

27 Pitä iqu anğı “Oeyä” tqanğqe-tänı, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenğä§

28 Zi-hiñuä pisqänğanı, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitanı, anğinı, ätuma, ämaqä Romätanğä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anğä naqä hiqñqä-tänğä iunğa äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqinı kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänğä Pasopa iutanğä nanui, mañğä yanğunä” knuä wiyqanğı, ämiqä iqueqä anjuñı mäpeyqä, yäpaqä mäñı yqänä ätqäuminuwi.

29 Qu iqi yqänä tqäutanğuwänğa, ämiqä Pailoti iqu qunğa äpäqe, yatnğa tii äwikqe. “He Ämaqä Tqueni, kukñui, äkinğä mitpnğäwä?”

30 Inğanı qu ämävaupiyi, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iqueni ätuma mapqä iquanıñğä.”

31 İwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kuknuä-suqä änäänä äwiñğä iuta mitpiyä.”

‡ 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25

* 18:28 İsraitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä İsraitqä iqunesanğä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiñui iqinı, kiyä mätqä timanğunä.”

I tquanga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kuknuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkuwi, Jisasi Iqu “Iinjä nyimäqangpi äpäkonmniqeqä” ätätä ätminqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanguwänga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anji äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kñuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkkqä naqä iquatäñi, nyinqä ii äktma äpqäüä. Si squä iqangnängä?”

³⁶ I tquanga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunüä imäkkqä iqua mäkä iqangpi, itanga ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nipai Nyi kuknuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanga Nyi qua täu wäunüä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kuknuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänäñi Nyaqä kukñui qätä änyiyätqäñuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kuknuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquauqä yäpaqä mängisanqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä. ³⁹ Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqäñuwiqä. Quväukuä eeqänäñä hiunji naqä Pasopangani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquauñi, hñque hñgi qäyä wätñqä atäunüä täupñqä hinuinä äyä eqänätñqeqä. I etanji, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diñqe enjiyä?”

⁴⁰ I tquanga, qu anji manä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hinuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanga iinjä tquanguwängani, Pailoti iqu tquangi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenji ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanga qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä hui imäkkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iinjä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inji ätquanga, Jisasi Iqu yñña guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetäñi yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pqangqänga, ämiqä iqu, “He hinüä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäñi, Ique hinüä äqumbiyi, manä yänänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inganji ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

7 Iinjä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kuknuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätñqä-qae, äpäkonätñqänänjqä.”

8-9 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqetani, aanjä zä kuapänä wiñganği, iqueqä anjä yäpä ingisa anği äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si äñgi pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iqueni kima hñqu mätquä ikqe. 10 Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanğiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, ññ zä-huätati hukiyqenqätäni, yänänäqñqe nyi ämenjänä. Äyoo, Si iinjqe änyä mañqä enjinyä?”

11 Itanği Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqini änä mämänunğuatqä isinä. I etanği ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanjä naqänänjä, saqä duñi ämawqätäunä.”

12 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä iminjqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manjä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-hunqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hiñuinä äqunawatätñqä etanğutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-hunqä esñqinyä.” 13 Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänğisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiñuwä iqi ätqepäqe, kuknuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätmiñuwi.) 14 Hiunji iqueni, Pasopa iutanjä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

15 Qu inğanji manjä tnänjä tii ätumiñuwi. “Iqueni ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

16 I tquanğuwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä‡

17 Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyanğanji, Iqueqä zä-huätati hunäninjqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anjä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä’§ änyuätmiñuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätmiñuwi.) 18 Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanği, ämaqä hñquaqui-pqe, inği-ingisa äuekuwi.

19 Itanğa Pailoti iqu tqanği, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä iinjä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanjä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ 20 Kuknuä iqueni, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsmiñuwi. Ii tiinjä etanğiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iinjä, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itänji, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisanji, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsmiñuwi.

* 19:7 Hiqäva-imäkqä 24:16 † 19:12 Sisa iqu, Romätanjä eeqänänjä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämiminqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ 19:16 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § 19:17 Näqñqä-tänjä iqua, kñuä tii indqänätqänjä. “Ämaqä nyuänjä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäkñatänqenqä ätmiñuwi.

²¹ Itañi Israitqä iquautañä hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, ‘Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä’ ätätñqeqä’ ätätnä äqiyeyä.”

²² I tquanguwänga, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikiñä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyängañi, Iqueqä gquä quäuqä, nyuñä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iini ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iiñä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätñguwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesañä hñqunä metñqänä, hññä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kukñuä iini iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanä änyäpu, ämapiyi, itanga nyaqä gquä quäuqe metñqe, hññä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanguwänga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanga Mäliya, anä Maktälatañä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätangqä qäqiqi ätqäuminjuwi. ²⁶ Iqi tqäutangwänga, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminjqä iquautañä, aanä kuapänä äwinyminqä iqutäñi, qäqiqi tqäutanginyä äqunqqe. Itañi Iqu Kiqä känäuñi tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anqñi, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminjqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tñaiyqä.” I tquanga, ämaqä iqu iini, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anqñänä ämiminqe.

Jisasi Iqu äpäkonqenqä†

²⁸ Itañi Jisasi Iqu näqñqä tii ekqe. “Nqä wäunuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinqä iqueni,‡ naqä-qakuä ätimäukqe. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanga, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manqä inqä tqäutangi, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piyyqä äyä iqanga, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tängañi ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuñi ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkonqä inqañi, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkkqä inqañi. Sämbatqä iinä iqu, hiunji naqänänqanga etañi, Israitqä iquautañä naqä iqua huiwä iquañi, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itañi, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonqanqpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänyä” ätukuwi. ³² I tquanguwänga, mäkä-iqä iqua äpiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itañi Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänga äpäukuwi, Iqu ae äpäkonqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iini qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanga, maqänäñi hñneqetä, eqetäñi, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqunqquä iqu, nätmätqä timäuqanq äqunqenqe, ae awä ätqiyä. Itanga kukñuä iqu awä ätqäqä ii, quangä manä, naqä-qakuänäñi. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqñqe, kukñuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäñi ätqänä,’ ätkqe. Iininqe he quuvqä heqiyqäpñqe.) ³⁶ Nätmätqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeuñi, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanga kukñuä iini tiinji. *“Iqueqä*

* 19:24 Apqä Bukä 22:18 † 19:27 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21

yäñi hui mamisqiyqä ikuwi.”^{§ 37} Itanğa kukñuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä iqu, tiinjqä. “Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäüä.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä†

³⁸ Qu iinji ae iqanğuwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquautanä naqä iquaunqä zä winğanğı, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kukñuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä änguanänä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinji, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä igutä, Nekitimäsi igutä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä änguanänä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänä qäqiqiñi, wäunüä hñqu änyiminqe. Wäunüä iqueni, hikä hovqä änyä-hänä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji tiinjä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkqänğayi.

20

*Jisasi Iqu anğı ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kiñğanänä iqueni, Mäliya Maktälatanä ii zä we maunqä, hea yqänä witanğqeuñi, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanä pmäukui mäpmäwänatanğı äqunğqe. ² Iinjä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinjä äwinyminqä iquenqätä tnänä äwäqe, iquaquñi tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä mañqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä igutä, wäunüä yätquakä huiziqutänji, iquaqu iqinjä äväma, hikä hovqä duñqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämawqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä duñi, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqunğqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanğä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatänji mäwitanğı äqunğqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanqä nänji äkmäknäqänğa äwäminqe. ⁸ Inğanji, wäunüä yätquakä kiñğanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanğı äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunji qäyä ätnä äwitanğı, qu inğanji, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näñqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyyi, wäunüä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunüä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäüä kñuä äqäminqe. Ii kñuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, enätqä ämuasmänqä qäpaiqä-tänä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänä eminqä inğı pmetanğa, ä hñquququ yukä ipminqä inğı pmetanğı äqunğqe. ¹³ Iquaqu Mäliyanji yatñqe, “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä?” äutkiyi.

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56

‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50 * 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

Ii iquaquini tii ätukqe. “ ‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkngi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqngä emä, knuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Ii iquaqui i ätuäqe, hngisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutangi äqungquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqngä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii knuä yqänä qäyätqätanga, Jisasi Iqu yatngä äwikqe. “Apäkä, si sunqä knuä qäyätqäninyä? Ä si tqenqä qävqä imätngä?”

Mäliyai, “Tqu ämaqä wäunuä täu ämitngä iqu ändqiyä’ knuä wiyqanga, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hngäqi enä hitangutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

¹⁶ Itäni Jisasi Iqu, “Mäliyaüä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanä äwiyäqe, Israitqä iquauä anä-kuknuiu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqngä-vqä.”

¹⁷ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqngä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’ ”

¹⁸ I tqanga, Mäliya Maktälatanä ii äwäqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauji tii ätukqe. “Nyi Naqä Iquenji hinuä ae äqunänänä.” Itanga ii kuknuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä iquau äwimakqenqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kinganänä qäque, heatqeunji, Iqueqä wäunuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iquauqä zä ipu, quwqä anä äpmaminuwä iunji, anä qnqanji ämatäkutepiyänqä äpmaminuwi. Iqua i pmetanguwänqä, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanuä enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunguitä, ä mäwqä yunguitä ämotquakqe. Itanga, wäunuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänä ikuwi. ²¹ Itäni Jisasi Iqu anji tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatkänä.” ²² Iqu e ätäqetäni, Iqueqä mandji iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dnä Änguanänji mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hngauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanga he hngauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inganji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’‡ ätuminuwä iqu, qutänji anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Iinqe, huizi iqua Tomasi iquenji, “Ne Naqä Iquenji hinuä ae äqunänqeqä” tqanguwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yungui hinuä äqunätmä, itanga nqä huiqetä wätanqä yunguiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inga heqämqänä. Nyi iinä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hngqu ae äpawqanga, Iqueqä ämaqä iqua anä asä ique, Tomasi iquä anä äpmaminuwi. Qu anä qnqanjiunji ae ämatäkutekuwä imni, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe.

²⁷ I ätuätäqänqanji, Tomasi iquenjä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinuä qunyä. Itanga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, knuä hnguaqu-hnguaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tqanga, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä.”

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ 20:24 Wiyä kuknuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kuknuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kuknuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tquenji eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kuknuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanga he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, häñä-pmeqä mapnuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänä Taipiriyasi* manä iqi anqumä äwimakqe. Inqani Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatnqge.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hikñä inqueqi, nñ wäunuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmaminuwi. ³ Itani, Saimonä Pitä iqu, qunji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanqa, Jisasi Iqu eqä-huänä weä näñi tqäutangani, wäunuä yätquakä iqua Ique hinuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqnqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäunqä näñisa qunji yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aanqeeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anqini tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpnqäuä.”

Inji, qu Iqu tquanqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäqnqä qaeu mñganqä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iinjä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenji tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Inqani, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquvatekqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, anqwa Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanga wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä iminuwä täqinqe, kinä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätanqi, hämapäkä hui tä iqi tätanqi äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanqi äqunqwi. ¹⁰ Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tänqa äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänä ämnminuwä iqua, kuapänänä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inqani Jisasi Iqu, qunji tii ätukqe. “He ymisanä bnqä ppiyä.” I tquanqa, wäunuä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqnqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu injä ikqe, ae äpäkonätä, anqi ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatnqgetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kuknuä ätkiyinqä

* 21:1 Eqä-huänä Taipiriyasi, ii eqä-huänä Galili asänänjiyi.

¹⁵ Iqua ymisaṅä ae ämbiyitaṅi, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatṅqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyingqä äkinqä di, huizi iquauqeunji ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, ṅqä Sinqä änyinätṅqe, näqṅqä äyā eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeunji, ymisaṅä äṅguä bṅqä miqätṅqe.”

¹⁶ Anḡumṅi, iqueni yatṅqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyingqe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nṅqä, Naqä Iquki, ṅqä änyinqä Sinqä änyinätṅqe, näqṅqä ae eninyä” tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, äṅguänä miqätṅqe.”

¹⁷ Itañi, yatṅqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyingqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyingqä äkinyätqänä-qe?” hṅquaqu-hṅque vqanḡqenqä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmätqä eeḡänänṅinqe näqṅqä eninyä. Inä-qae, ṅqä Sinqä änyinätṅqenqe, näqṅqä ae äyā eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisaṅä äṅguä bṅqä miqätṅqe.” ¹⁸ Nyi kukṅuä naqä-qakuänäṅi, tii ktmqe. Si hikṅä yqänä äpmanṅṅaṅi, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätinä, itanğa anä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäknätinä äyā äumiṅi. Iwä si qoyanä etnṅṅaṅi, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hṅqu guä äkikiqiyäutä, anä si mäwqä imätinä imitätqä iunqä äktma wäniqueqä.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kukṅuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniṅqä iinqe, qu suqä äki-akitani motquapnuwä diṅqä kṅuä äme ätukqe.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätṅqe” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

²⁰ Inḡaṅi Pitä iqu tuwänḡi hiṅuä ämäqunḡqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinjä äwinyminqä iqu, iquaquinḡä qänaki äquvepḡanḡi äqunḡqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänḡa iqueqä nyuänji Jisasi Iqueqä quikuä-tänä qäqi eä, Ique yatṅqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunji, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hiṅuä äqunäqetani, Jisasi Ique yatṅqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä näḡuenqe, änäṅqäwä?”

²² Itañi Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anḡi äquvepmḡanḡanqä qäyā pmetṅqä nyinganḡutqe, ii nätmätqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätṅqe.”

²³ Iinjä etanḡi, wäunüä yätquakä iquenyqe, kukṅui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä iqu mapäkonḡä yäniqueqä.” I etanḡqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonḡä yäniqueqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu anḡi äquvepmḡanḡanqä qäyā pmetṅqä nyinganḡutqe, ii nätmätqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunüä yätquakä, nätmätqenḡä tänḡa awä ätätä, kukṅuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqṅqä tii enju. Kukṅuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäṅi.

²⁵ Itanğa nätmätqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Inäqe qu nätmätqä iinj hḡqunä-hḡqunä äqäpqe, ga qua täunji bukä pṅqä eqänqe, hiḡḡqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunuiñqä (2 Lukä) Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqñqetäni, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminuwi iuñi, ne a ätäutqäñu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, itanqa qua eeqänänä hituñuä äwiñqä-ma, awä ätuäkäminuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetäni, qänakndäni naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iyyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñgqe. Wäunüä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutäni, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanä kuknuä naqänänä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunüä iñqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kiñganäni, hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu 'Pendikosinğanjçä' ätminuwänğani, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquaminqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndäni, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutanä, ne näqñqä tiññqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğani, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätuminuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäni, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanquwitanä, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqäñuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuññqä, ne hiñuä äqunätqäñu.

Itanqa bukä iuñi, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itanqi iquatäni, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iñqe, tiwiqä aanä kuapänänä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunüäñqä näqñqä ämaminuwä iquautanä iquvi. Inäqe Poli iqu qänğanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kuknuä qänaknä miqä imiñqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätanquwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunüä yänänäqñqä ikäminqe. I etanqi Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunüä imäkätñqä kiñganänä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanä hñqäqñi, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğani, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqä-tänä kuapänänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Lukä iqu hea hñquaunä, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikäminuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminuwiñqä ätuätäqänğani, iqu, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqänqanqe, eeqänäni ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqänqä, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndani, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänäni imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiñä ätukqe. “He Jerusälemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäni Nyi iinñqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiinñqä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asñä äqäminqe. I etanji hiunji kuapänänä maeqänqä, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäüä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikiwi. “Naqä Iquki, täñqanji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäqñqä iwimäktnqätanä?”

⁷ Kimanji, Iqu tiñä ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqenqe, he näqñqä maeqä ipñqäüä. Näqñqe, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ Inäqe Dñä Äñguä Iqu emeqänqä, qänakndani, he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, qua eeqänänä hitunjuä äwinqä-ma, tuäkiqäpñuwanqeqä” ätukqe.

⁹ Iqu iinñä ätuäqe, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqä, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqänqä, iqua Iqueni, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanquwanqä, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inqanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunäüä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueni, hesa haqä yätunqä itmeqanji ii äqunäñuwä-pa, anqumñi iinñä päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tnänqä hñque, atäunjuä ikuwinqä

¹² Inqanji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anji äkuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiysi, anä hiqñqä haqä yätqä imäkñätanji, äpmaminjuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminjuwi. Inqanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känqäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanquwanqä, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapänänä iqua, aquvä äqänquwi. Ämaqä 120 inji. Inqanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Nqä nyämaqäüä, kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanji, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqe, ae ätimäuqeqä” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqeqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesänä-qu eä, wäunjuä anä itunqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikiwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndani iqu qua iqi päkñganqä, iqueqä äwqe äpkmäütä yäpaqänqisa ätimäukqe. ¹⁹ Iinñqe, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäüä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänjiqä.’)

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänänqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanqqä, aanqä iqi ämätnänä.’†
Itanqa tiinjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunuitä, ämenqiyä.’‡

²¹⁻²² Kuknuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kuknuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunuä yatunqueqä. Ämaqä iinjä iqu, hea Jonä iqu asnä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänqanqä, Jisasi Iqu wäunuä imäkätqätanqqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunuä iatunqueqä” ätukqe.

²³ Inganji iqua hñquaqui atäunuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kuknuä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänqä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kuknui awä tuäkiquatunquä änändowatkqä iutanä wäunui, ämaqä iinjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunuä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqänji tqueqä timäunqutiya’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanji, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinjanqä’ ätmiñuwi, ätimäukqe. Inganji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmamiñuwi. ² Inganji qäukuä haqä yätutani, häänqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanquwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetani, tä hänaqä enqä-pani äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanji iqänquwi. ⁴ Inganji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä munqanji, qu anä-kuknuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänqä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, nätmatqä iinjä qätä äwipiyyi, äpäpu aquvä äqänquwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kuknui, quwqä anä-kuknuä iu tqäwqanquwinqe, qu yäunuä ikuwi. ⁷ Qu yäunuä ipiyyi, tiinjä ätñquwi. “Ämaqä kuknuä tä ätätqänquwä tqua, eeqänänji Galilisanä-quaeqä. ⁸ Inji änäñäwä? Ne hñqunä-hñqunänji, qu neyaqä anä-kuknui qäyunä tqanqä äwiyqueuä” ätñquwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini inqisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmenünä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kuknuä huitanä-huitanji tqanqä qätä äwiyqunä” ätñquwi. ¹² Inganji qu yäunuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätñquwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäñgä?” ¹³ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiiyyä iqäüä.”

Pitä iqu, kuknuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inganji Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyyi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu,

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguänä änyiyäpu, nätmätqä täñqe, näqñqä änguänä mapñqe. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiiyqä iqäüä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 klokñganjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hiñuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiñjä äyä ätkqe. ¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiñjä ätätqänä. “Hea yäpakängganji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iñji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itañji hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä eqä-panjä qumbnuwiqä. Itañga hiyaqä qoyañä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiñjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäñuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiñji iquenqä näqñqä hipñqeqe, qäukuä yätutä, qua butañji, Nyi nätmätqä hiutanjä-huitañjä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itañga mäptqe hea äwitä, qañui häñeqä eqä-panjä imäkñganja, inğanji Naqä Iqueqä hiñji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-huñqä naqänänjitä, ämaqe yäñuä wimäkqäñqä timäuniqeqä. ²¹ Inji inğanji, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamäkkä wätñqä tääqä tquañqä eeqänänjä iqua, Iqu anju itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqe. ²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanqce, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iñjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäüä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqueni hiyaqä hipa iu äyä etapkqe. Inji he Iqueni, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iñjä etanji Iqueni, äpäkonqce a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä täñjä-huñqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunquä itä, anju ävauqumuatkqe” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiñjä ätkqäqä-panjiqä. ²⁶ ‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäñuä-yäñuä miqä ymqänä. ²⁷ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, ñqä kukñuä ätätmi, yeeqä iñqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁸ Nyi ämaqä, Si “Nqeä” ätätnä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonjuwä iquauä añä iñji äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä isinjiqä. Inji nyi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu iñjä inyimäkäniqä iñqä, kñuä ganä indqänätmä, änguänä pmamqänä. ²⁹ Häñä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itañga nyi Sitä anä äpmetayitanji, Si yeeqä iñqe daptñiqä’ ätkqe.† ³⁰ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiñjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonğanğa, qu ique qua äptekuwi. Itañga ique qua äptekuwi, tänganjä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³¹ Iñjä etanji Dewiti iqu hiñuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiñjä emiñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndanji Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si eqä-panjä hñqu imäkmniqeqä’ ätätäqanğanji,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqe. ³² Iutañji, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anju vauqumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hiñuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anju äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä yäniqeqä.’§ ³³ Iñjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiñuä iñjä äqunqunqä awä tquä-neyi. ³⁴ Tänganji Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hiñuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Äñguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiñuä äqunäpu qätä

* 2:21 Joeli 2:8-32 † 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10

äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*'Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueni, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauji, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemaŋganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä," ätukqeqä' ätkqe.**

³⁶ Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqŋqä äŋguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeqä" ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäni, kŋuä äkunmäknäpu, asŋä ämakuwiŋqä

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukŋuä tqanqce qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanğa, yäunüä ipu, kŋuä kuapänä indqanjuwi. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huizi iquautä, yatŋqä tiinjä äwikuwi. "Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?"

³⁸ Iqu kimanji tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä diŋqe, he eeqänänjä hŋqunä-hŋqunäni, kŋuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asŋä mapiyä. He injä imäkqanjuwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu Dŋä Äŋguä Ique etapänqiyä. ³⁹ Ii, tiinjä. Hiŋuiqänänji, Goti neqä Naqä Iqu, Dŋä Äŋguä Ique hitapäninqä kukŋuä quti ämäsäutäqänğanji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä pŋŋqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kŋuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanğa qokä-apäkä eeqänänjä kinä nämä äpmeŋuwitanätä, iquayqä" ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kukŋuä kuapänäni inä ätuätä, itanğa, "Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeŋuwä iquatä, qui anä imäkŋqä diŋqe, hiqä-hiuä äŋguänänjä mimbiyyä-qe," yänänäqŋqä ätukqe.

⁴¹ Inğanji Pitä iqueqä kukŋui, qokä-apäkä iquauqä äwqeuŋi, äŋguänänjä ämunqä iqua, qu asŋä ämakuwi. Hiunji iqueni, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqäminjuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

⁴² Itanğa qu eeqänänjä iqua, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, näqŋqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamäkqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminjuwi.

⁴³ Inğanji qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, "Iqu aanä yänänjqä" kŋuä indqänäpu zä iminjuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau iwimäkqanji, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapänä imäkminjuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänjinqä "Ŋqeqä" matŋqä ipu, "Neyaqeqä" ätnminjuwi.

⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämaminjuwitä, mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau äwiminjuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqueni, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä ingisa aquvā äqänäqisäpu, ga ymisani "ŋqänänjqä" matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hŋque-hŋque buayä anä änäkäminjuwi. ⁴⁷ Qu injä imäkäkipiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu "Ii äŋguiqä" ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäknätqätanjuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminjuwä iquatä anä äpmuateminqe.

3

Pitä iquä, Jonä iquä, yukä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkiyinqä

* 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänga etangi, Pitä iqutä Jonä iqutä, hiqäva-imäkkä anä iunqä äukiwi. ² Inğanı ämaqä hui, yukä quvqä-tänä hñque isuñä äqänga äpkuwi. Ämaqä iqu, kənai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäkkä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätangqä-tänä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yängisa peyqanquwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanquätñqä, äpmuateminuwi.

³ Inğanı ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkkä anä yängisanqä peyinqä iqanginyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tquanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hinuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hinuä yaqänyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmätqä hui dapiyñqeqä” knuä vqanği, iquaqi hinuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmätqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inji Jisasi Kraisi Nasäretqätanä Iqueqä yoqetanı, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuangisa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkkqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänı äñguä wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe. Inğanı iqu qanä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkkä anä yäpä yängisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanği äqunquwi. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ique hiqäva-imäkkä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanğa qu, yäunüä ipu, “Tä änänätiyä” tpu ipu, knuä kuapänä indqänminuwi.

Pitä iqu kukñuä awi, hiqäva-imäkkä anä yäpä injisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä’ ätminuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutangı äqunquwi. ¹² Pitä iqu i iqanğa äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmätqä tä timäuqanğqenqä yäunüä ipu, hinuä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He knuä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqi qanä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkkä iutatä, imäkkinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeqä. Iqueni, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqanquwänğanı, Pailoti iqu, Ique hinuinä qunäwatmätä iqanğa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänäninä imäkkä-qu qäyä etanğqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iqueni, hinuinä qunäwätiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanği he Ämaqä, hñjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqanquwänğa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anğu ävauqumuatkqeqä. Ye, iinjä timäuqanği hinuä äqunğueetanı, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hinuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänäqñqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanği, iqu äñguä imänğanği äqunänuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä yemäkkqanğqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäüä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwinqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hinuä-tqä iquau knuä iqä vqanği, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunüä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniqeqä’ ätäpu hinuä ätminuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanğä hinuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iinjı, qäyunä äyä ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä enganğutqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä

* 3:13 Anğumä Itmakqä 3:6

quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anji bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anju dowatänqiyä. ²¹ I etanji tängani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänäni, anju änyä-hänjä imäkätqänganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inganqe, Goti Hanjuwä Iqu, hinuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tññqä hinuiqänä ätuänqeqä. ²² Hinuiqänäni Mosisi iqu tii ätkqeqä.

'Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hinuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqä atäunüä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäni, he qänaknä iqäpñqä.'†

²³ *'Itanğa hinuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäni, anä mäpmeqä ipnuwiqä.'*‡

²⁴ I etanji Samueli iquä, huizi iquätä, hinuä ätqä äpminuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tänğa tä ätimäuqenqä ätminuwiqä. ²⁵ Kukñuä hinuä-tqä iqua ätminuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukaunqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *'Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänjä iquauñi, Nyi äñguä iwimäkmniqeqä'* ätukqeqä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamakqä eyätä, äñguä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumuätäqetäni, henyqä ganä ändowatkqeqä" ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwinqä

¹ Pitä iquä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätanqiyänğa, hiqäva-imäkqä iquätä, hiqäva-imäkqä anjutänjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquä, Satyusi iquätä äwimakuwi. ² Inğanji iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinjä, "Jisasi Iqu ävaukqä-panä iñji, ämaqä ae äpäkonjuwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä" tquanqinyä äwipiyyi, qu äwqä tñänjä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanqinyä qätä äwipiyyi, kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquätä, ämaqä naqä iquätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquätä, Jerusälemä iu aquvä äqänqiwä. ⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqi ämatqätepiyyi, yatñqä tii äwikuwi. "Qe wäunjuä huäqi imäkqiyi, yänänäqñqe äkita pñanji imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?" ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanji Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapänä munğanji, tii ätukqe. "Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänjä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqeqe, 'Iqu äñgui äänä imänqutiyä' tpu, näqñqä mapñqä etanqutqe, hesä, Israitqä eeqänänjä iquätä, näqñqä tiñjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätänjä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imänqñqä tqu, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuätqeqä" ätukqe. ¹¹ "Bukä iunji, tiñjä äqänänä.

*'Anjä imäkqä iquenä, hikä "quvqeqä" ätäpu huätä ämamäukuwi, anjä quea enqä-pa, anjä yänänäqñqä imäkqä iqueqä.'**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä" ätukqe.

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19 * 4:11 Apqä Bukä 118:22

¹³ Pitä iqutä, Jonä iqutä, zä miqä kuknjuä awä yänänäqñqä tqañginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etañgi äqumbiyi, knuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiñjä ämakuwi. “Hiñuiqänäñi, iquaqu Jisasi Iqutä anä äyä äpmaminjuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imäñgqä iqu, iquaqutä anä tqäutañgä äqumbiyitanj, qu kuknjuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itañi qu iquaqui anä aquvä äqänäpu, kuknjuä iwäsäuqä iutanjä yäpaqä mäñgisa ändowatpiyi, kuknjuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquñi, ne äänä imäkatuñquäwä? Ämaqä mimäqänänj imäqqañginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäüä. Iñqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinjä etañgi qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaquñi, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä matquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqeqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iyñqä, pmua imäkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukñui kimanji, tiñjä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, suqä jänänji äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknänji, heyaqä kukñuiu yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yenqätanä? ²⁰ Suqä qäyunänji, tiñjqä. Ye kuknjuä awä matquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänänji, ye hiñuä äqunäta qätä äwiyätqañuenqe, kuknjuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänjä iuta äñguä imäñgqä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Iññqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqqañgqenqä, Iqueä yoqe hageqä mamäuqañgä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquñi, kuknjuä yänänäqñqä dinä ätupiysi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kuknjuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqañguwännga, iquaqu quvämaqä iquaunqä anqumä äwiyi, kuknjuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kuknjuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tqañginyä äwipiysi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänjitä, itanga nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hiñuiqänänji, Si Dñä Äñguä Ique tqañgnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tqañgi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iunji, äwqä tnänjä suñqä imäqäüä? Huiwä huitañjä-huitañjä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kuknjuä hiñginäwa suñqä tqäüä?’

²⁶ *Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkanqä näwe imäkmбу, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mäñdi äkittqäpñqä, aquvä äqänäñuä’ äqänänä.†*

²⁷ Tiñji, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitañgi huizi iquatä, anjä-himqä täu aquvä äqänjuwiqä. ²⁸ Qu iinjä imäkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkiñqä dutatänä, hiñuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kuknjuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä knuä indqänä! Itanga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. ³⁰ Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätñä, äñguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänjä huitañjä-huitañji, imäkiyä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tqañguwännga, anä qu äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inğanji qu eeqänänji, Dñä Äñguä Iqu kuapänä munqañgi, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, yätamäkqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänänjä quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anğu ävaukqenqä, kuknuä awä ätuminjuwi. Iinji Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, anğuä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä qua-tänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau vätqätanğuwä iutani, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanı ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanği, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iquätä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyiñqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iquätä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutani, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänqä pñqä etä, itanğa hui äma äpätä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änäänqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iquätä mäkä-hunqä iqu ikimäkqanği, tqä quaenqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Änğuä Iqueni suñqä quanğä ätunya?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänqä mimäkqanğanı, ii tqänänjä eänqeçqä. Itanğa mbqänqä imäkätinä mbqä ämenänğanı, mbqe tqä-täuä ämitqänä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etanğiyi? Inji si suqä quanği, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanı Anänasi iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Itanğa ämaqä nätmatqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hiknä iqua pämä ätqäumä äppiıyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iinji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quaenqä mbqä ämeçiyi, tä qesanä?”

Ii kimanı, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Änğuä Iqueni suñqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetani, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anjä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeçqä” ätukqe.

¹⁰ I tqanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Hiknä iqua äppiıyi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanı qokä-apäkä quuvqä heçiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitani, kuapanä imäkminjuwiñqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anjä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiñganji, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänäñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanñqanqä, qu ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänñgisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminjuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqänñganji, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanñguti, äñguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anjä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpminjuwi. Inñganji ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, äñguä imänjuwi.

Enätqä hñqu, guä pmetanjuwä iquau, yäpaqänñgisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanjä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganña, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeuvqä hiñjuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanjä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqänñgisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iunji häñä-pmeqä änyä-hänñinqä awä eeqänä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, ziñjuä matqänña, hiqäva-imäkqä anjä duñqä äupiyyi, ämaqeu näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inñganji hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imanqä hui, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ätuma pññqä, guä pmeqä anjä duñqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanñgä äquñguwi. ²³ E äqumbiyi, anju äupiyyi, “Ne anjä qñqanji, yänänäqñqä yqänä hinätanñgi äqunänñunä” ätukuwi. “Itanña ämaqä guä pmuateqä anjä iu miqä iqua, anjä qñqanjä eeqänänjä iunji, hiñjuä äqumbu tqäutanñgä äqunänñunä. Inñaqe ne qñqanjä äutäuquque, ämaqä anjä yäpä yänñgisanji mäpmetanñgä äqunänñunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuatanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kuknuä ii qätä äwipiyyi, qu kñjuä kuapänä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ Inñganji ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, täñganji qu hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänñäuä” ätukqe. ²⁶ I tquanña, ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diñqä zä wiñganji, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kuknuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hiñjuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inñaqe he näqñqä yqänä väatqätanñgä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänñi, heyaqä kuknui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenñqe, he qanñgä hiñgi änanyätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iquätä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquätä, kuknuä kimañi, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuitä, ämaqueuqä kuknuitä, asänänjä maeqä eqanğani, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanğunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanğuwänğa, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, anğumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä knui äkunmäknatunquä yätamäqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmätqä iinjä timäuqanği äqunani, awä ätätunqueqä. Itanğa Dñä Anğua Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Anğua Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquauñi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänjä wiñğanği, iquauñi pizqä päkpnqä äwiñgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanä-qu eä, ämaqueu kuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiñuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mäñgisa wänqäpu pmapñqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mäñgisa ae äwqanğuwänğa, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinjä iquau quvqä iwimäkpñqä enganğutqe, knuä anğuanä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqänğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunjqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanğuwänğa, iquauqä wäunui qui imäkñgqeqä. ³⁷ Iinjä ätimäukqeuni, gapmanqä iqua ämaqueuqä yoqä meqanğuwänğani, Jutasi Galilisanä iqu ätimäuqe, ämaqä hñqua qua miqä iquätä mäkä humbñqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iqueni-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täñğani nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmätqä hui miwimäqä ipu, hiñuinä qumbiyä. Ii tiinjqä. Ne maqñqe. Wäunjuä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqanğpqe, qui imäkñanğqiyä. ³⁹ Iinjä etanği, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanğutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. Iinjä, he Goti Hanjuwä Iquätä mäkä-hunqä enqä-panä epñqäüä” ätukqe.

Inğani, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä mañi qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkpnqä ätukuwi. E imäkpiyyitani, qu iquauñi, Jisasi Iqueä yoqe anğumä matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğani ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämañi, aquvänä ipu yäpaqä mäñgisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta wombä mapñqä, hiñuinä äqunğenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanği hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjutä, ämaqä hñquauqä anjutä, näqñqä äväkämiñuwi. Qu mäwquatämäuqä ipu, kuknuä anğua we-hunqä-täñi, awä tiinjä ätumiñuwi. “Kraisi ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

¹ Inğani ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanğuwänğani, ämaqä kinä nämđanä, Grikä iquauqä anğä-kuknuä tqä

iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kuknjuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanquwä iquau, yätamakqä äväpiyängani, nesanä apäqñqä iuauni, mäwqä itqänäuä” ätukuwi. ² Inğanj ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänj iquau täaqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii ängüä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinj ämaqä suqä ängüänänj iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä ängüänä äqombu, Dnjä Ängüä Iqu iquau kuapänä munätanji epu, ä näqñqä ängüä kuapä-tänj iquau, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpnqäuä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuänj, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kuknui awä tqauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanquwinqe, qokä-apäkä eeqänänj kiinj qe äwinqqe. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänj-qu eä, Dnjä Ängüä Iqu kuapänä ämunätanqqä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutänj, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanj eä, Israitqä iquautanj hma etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänğanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kuknjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqi ätqätekuwi. Inğanj ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäkpñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä täaqä ätkuwi.

⁷ Inğanj Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui, im-imä äukqe. Itanj Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäqä iquautanj kuapänänj-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitkuwinqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, ängüä iwimäkätä yänänäqñqä vqanji, iqu wäunjuä ämaqä mimäqänänj huitanj-huitanj di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqe. ⁹ Inğanj ämaqä hñqua, Stipenä iquutänj, kuknjuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinj, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesanj iquae. Anj iquenqe, “ämaqä qänğanä wäunjuä hiñginä äwiminjuwä iquauqä anä aquväqñqeqä” ätminjuwi. Anj iqueni, ämaqä anj-himqä Sairinisanj iquatä, anj-himqä Aleksandiyatanj iquatä, itanja qua naqä Silisiyatanj iquatä, qua naqä Eesiyatanj iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kuknjuä mäkä i hünğanquwä-qe, Stipenä iqueni Dnjä Ängüä Iqu näqñqä ängüänänj vqanji, qu iqueuä kuknui mändi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inğanj iqua, ämaqä hñquau-mända kuknjuä zä tquanqä, iqua kuknjuä quanji, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknjuä quvqä tätqätanji äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inğanj ämaqä, Stipenä iquutä äkasuwä ätnquwä iqua, qu ämaqeugätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknjuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatuwi. Inji qu äupiyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänj iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiyi, qu ämaqä quanqä-tqä hui ätuma pñqanquwännga, qu Stipenä iquenyqä tiinj ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinj tqanji äwiyänjunä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanj Iqu, anj tqueni qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä änatapqeuñi, hui-mända iwäsäuniquaqä.’ Iqu iinj ätqa äpätnqe, hiqäva-imäqä anjunqätä, neqä kuknjuä-suqenqätä, kuknjuä quvqä ätätñqeqä” ätukuwi. ¹⁵ I tqanquwännga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänänj, Stipenä ique hiñuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hipenjuä iunji, enätqä hñqueqä hipenjuä enqä-pa äqunquwi.

7

Stipenä iqu, ique kuknjuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inganji hiqäva-imäkkä naqä iqu, Stipenä ique yatnqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quanqätanä?”

²⁻³ Iqu e tquanğa, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprāhamä iqu, anä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapä-tänjā Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täutä, tqä näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Inganji Aprāhamä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanji, iqu äwätä anä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisanji, iqueqä kaniqu äpākonganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täunqä ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metnqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprāhamä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iinji, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iquenji, tiinjā-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänjā iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiñä iqua, iquaunji, quwqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapnqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquaunji, Nyi hanjā-iqä wimniqeqä. Inganji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä. ⁸ Iinjā ätuäqetani, tiinjā ätukqeqä. ‘Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprāhamä iqu näqñqä iinjā ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeuñi, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakä iqu, Jekopä iquenji asänä imäkkqeqä. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquaunji, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapnqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iunji, wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qu äpmamiñqeqä. Inganji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjā-iqä eeqänänji huätä ämätnämäutä, yätamakqä äwimiñqeqä. Iqu ique näqñqä äñguänänji vqanği, ämiqä naqä Isipä iutanjā iqu, iquenyqä wiñganği, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjā anjā iunjā-pqe, ämimiñqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänjā Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänjā timäuqanği, ämaqä-pqe hanjā-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inganji Jekopä iqu, ‘Kuä-witqä Isipä du äwinä’ tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kinğanänji ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanğuwänğanji, Josepä iqu qutaqaunji, ‘Nyi Josepä iqunjqä’ ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känğüäkaunqätänji, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inganji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapnqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänji, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inganji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanji äpākongqeqä. Itanğa neyaqä awiqukua-pqe, inä äpākonguwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anjā-himqä Sekemänqä anğu ämä äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptnqä Sekemä iunji, hiñjuiqänänji Aprāhamä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprāhamä ique qänğinğa ätukqä-pa timäutnqä itqätanğa, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanguwiqä. ¹⁸ Inganji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quanğä enqä-panjā imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänänqñqä tquanği, iqua ymeqä dänjā iquaunji, yäpaqä mängisa äpākombnqä ämatnämäumiñuwiqä.

²⁰ Hea inğanji, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä tqu anğuiqä’ kñuä äwikqeqä. Qu iquenji, qanjuä hñquaqi-hñque päwqanğanqä,

kaniqueqä anjä iunji, änguänänjä ämiminjuwiqä. ²¹ Qänakñi, qu yäpaqänggisa matnämäuqanjuwängga, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminjeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eegänänji ique ämotqueqanjuwängga, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänjä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanjanji, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, hinjuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanjä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanji äqunäqe, Israitqä ique yätamakqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqanjanji, kñuä tiinjä äwiminjeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiinjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." ' Inäqe qu iinjqe, maqñqä eminjuwiqä. ²⁶ Hiunji awinjanji, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanjinjä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamakätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenguengiyqä' ätukqeqä. ²⁷ I tquanğa, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätinä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqñi si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tängjanji nyi-pqe pizqä bäktñqätanä?' ätukqeqä. ²⁹ Ii tquanğqenqe, Mosisi iqu Isipä ävama, qua Mitiyanänqä zä äwäqe, qua huitanjä-qu eä, iqi äpmaminjeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

³⁰ Inğanji quväukuä 40 ae äpäwqanğa, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anjä avqñqä imä, qoqonjä Sänai iunji, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanğqä yäpä inggisa äpmakqeqä. ³¹ Mosisi iqu hinjuä iinjä äqunäqe, kñuä kuapanä indqänğqeqä. Iqu hinjuä änguänä qunmätä qäqiqi päwqanğa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiinjä ätukqeqä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.' I tquanğa, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hinjuä qunqänqe zä äwinğqeqä.

³³ Iqu i imäqanğa, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunjinji, ii Nqeqä. Iinjqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunji, hanjä-iqä ämepu tääqä dqanjuwi, Nyi hinjuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iinjä etanji, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğu itmamqä äpqänä. Tängjanji si Isipänqä anğu utñqä äkndowatqänä,' ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinğanänji hngisanä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä?' ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anğumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamakqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anjä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitanjä-huitanjä ämaqä mimäqänänjä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anjä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminjuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. 'Ämaqä hinjuä-tqä nyi enqä-panjä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hinğua hñque, atäunjuä väniqeqä.' ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqua, anjä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanjuwänjanji, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmaminjuwiqä. Ga qoqonjä Sänai yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä hänjä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pqäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwinqä itä, hngisanä itquepu, Isipä iunqä anğu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. 'Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hinjuqä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä' ätukuwiqä. ⁴¹ Inğanji qu golqä hui ämepu, goti quanğä bulumäka meqä enqä-panjä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkkuwinqä

aquvänä iminjuwiqä. ⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qañuä iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aquvänä ipu, qonjä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hinjuinä äqunqeqä. Ii ätimäukqenqe, hinjuä-tqä iquaunqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

'Israitqä iquenä, he anjä avqñqä du, quväuukuä 40 äpmapiyänğanji, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqäminjuwi, Nyinyqä äyä äqäminjuwätanä? Ii oeyqä. ⁴³ *He goti quanjä iquaquinyqä qonjä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anjä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panjä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikäminjuwiqä. Iinjä iqanjuwinqe, Nyi Bapilonä-tänjä injgisanqä huätä hendowatmniqeqä,* äqänänä" ätukqe.*

⁴⁴ "Neqä awäkiqwa, qu anjä avqñqä iu äpmapiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä kuinä-tänjä äpmaminjuwiqä. Namnä anjä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwiminqeqä. Qu anjä ique ämätäpiyänğanji, nätmatqä eeqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmijnjuwiqä.

⁴⁵ Qanakndanji iquaunqä ymeqä iqua, anjä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquaun huätä väqiyqanğa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänğanqä ämiminjuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguänänjä iwimäkätqätanqenqä, iqu Iqueni, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anjä äñguänänjä hñqu mätmqänä, hinjuinä ñqänjä,' ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanqä-qe, ämaqä iqua anjä ämätppqä iunji, Goti Haqä Yätutanjä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hinjuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkqä-panjqä.

⁴⁹ *'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanğa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitanji mätpñqäwä? Nqä anjä hapä pmeqänqeqe, äñgi mätnänä?'* ⁵⁰ *Nätmatqä eeqänänji Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,† ätätä äqänänä" ätukqe.*

⁵¹ Inğanji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiinjä inä ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquenjçä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenjçä. Ii tiinjçä. Hiqä tawäkiqwa hinjuiqänä imäkmijnjuwä-pa, he Dnjä Äñguä Iqueni, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqwa, hinjuä-tqä hinjuiqänä äpmaminjuwä iquaunji, eeqäpnä quvqä iwimäkmijnjuwiqä. Itanğa 'Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpaniqeqä' ätminjuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inji Ämaqä Jänänänjä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquaunqä hipa iutanji, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknänji miqä itqänjuwenjqä" ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwinjqä

⁵⁴ I tqanği äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji manğtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanğuwänğa, Dnjä Äñguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munğanğa, iqu hinjui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänänqçä motqueqä witanğqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä äqunqeqe. ⁵⁶ I äqunäqe, "Hinjuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanjä äutanätanğqätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä, hinjuä äqunänänä" ätukqe. ⁵⁷ I tqanğa, iqua manğ yänänänqçä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyyi, anjä-himqä yäpaqä mänğisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iinjä mimäkqänğa,

* 7:43 Amosi 5:25-27 † 7:50 Asayä 66:1-2

ämaqä hññanggatqä quañgä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hiknä hñqueqä yukä-tänjä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätqätanguwänga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonjä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonqce.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqanqguwängani, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäkqäuä” knüä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwängani, Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqanqguwänga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalija iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä päsqanqguwänga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanqñqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyi, knüä naqänänjä äqäkuwi. ³ Inäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anä eeqänänjä iu äwimayäkitä, yäpä ingisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqce.

Qu, Sämalija iu kukñuä awä ätumiñuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä äñguänänji awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iquautanjä Pilipä iqu, anä-himqä Sämalija iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukñuä äñgui, iqi awä ätuminqce. ⁶ Qokä-apäkä kuapänänji, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanqgi äqumbiyinqce, iqueuä kukñui, qätä äñguänä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänjä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqanqgua, ämaqä yänjä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, äñguä qe imänqguwi. ⁸ E imänqanqgä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmaminqce. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqänqani, iqu paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, Sämalija pmeqe yäunjuä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminqce. ¹⁰ E imäkätqätanqñqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hinqinqä iquatä, qu, “Ämaqä tqe, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä äñguänä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñqanqä imäkqä wätqätanqñqce, qu iinjä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä äñguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuñqätä, awä tuätqätanqñqä, qokä-apäkä qäsänji, qu ‘naqä-qakuiqä’ knüä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asnjä ämakuwi. ¹³ Itanqä Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” knüä indqänäqe, asnjä ämetä, Pilipä iqutä qanä anä ikäminjiyi. E ikisiyänqani, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä imäkqanqgi äqunäqe, iqu yäunjuä iminjqce.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmaminjuwä iqua, “Sämalija pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäuä” tqanqä äwipiyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämalija pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asnjä meqanqguwänga, Dñä Äñguä Iqu mäwimeqä yqänä etanqgi, Pitä iqutä, Jonä iqutä ätimäyi, Dñä Äñguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänjä haqeqä hiqanqgiyänqä, Dñä Äñguä Iqu iquau qe äwimakqe.

‡ 7:60 Kukñuä tqe, 8:1 iqesaniyi. Näqñqä-tänjä iqua, ii 7:60 qäsä etanqñqce, ii äñguänänjiqä indqänätqänjä.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanġinyä, ämaqä Dñä Ängüä Ique äyä meqanġä äqunäqē, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqē. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqē. “Nyi ämaqä hñque hipae haqēqä eqanġa, iqu Dñä Ängüä Ique meniqa diñqē, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqē.

²⁰ I tquanġa, Pitä iqu kimañi, “ ‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätñqē, nyi mbqä imqänä’ knuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqē. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, tqä knuä indqanġqē, jänä hma etanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunqēuñi, si anä mämpeqänäñiqä. ²² Tqä knui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqueni, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäkqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä knuä indqanġqä quvqē, huätä makmäunqutiyä, mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hiñuä aowä qänätqätanġnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasingä quvqä enqä-pa, saqä knuä indqanġqē qui ikimäkätqänä. Suqä quvqē, guä enqä-pa kikiqäyäutanġi äkqänänänä” ätukqē.

²⁴ I tquanġa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqē, Goti Hanjuwä Iqu hanjuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqē.

²⁵ Inġani ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iquä, Jonä iquä, nätmatqä hiñuä äqunminiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anġi wiyñqä ävämakiyi. Qanä äwäsiyänġani, Sämalija pmeqä iuqä anä-himqä kuapanänä iuñi, kukñuä anġui awä ätqäumiñiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä inġisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätani, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqē ätimäutnä quveqäyä!” ätukqē. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. ²⁷ I tquanġa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqē. Hänaqä iqu ätimäuqē, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunġqē. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqē, quwqä apäkä naqä iinyqē, “Ii kandisiyqä” ätminiwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänä miqä ique. Inġani iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwöktäutä, Iqueqä yoqä haqēqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqē. ²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetani, anġu wätñqä imäkñätä, iqueqä kalisi haqēqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täuqämanminqē.

²⁹ Inġani Dñä Ängüä Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqē. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätinä, qanä anä winyqä.” ³⁰ I tquanġa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqē, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täutqätanġi äwiyäqē, “Kukñuä iuñi kiqä quatinqē, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqē.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimañi, “Ämaqä hma eätqē, kukñuä quatinqē, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqē. ³² Iqu bukä a ätäukqä iuñi, tiinjä tnätanġiyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-pani, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. Itanġa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanġuwänġa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqē. ³³ Qu iqueni, mäñdi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänġa aanqä imäkqanġuwitanġi, iqueqä kaqä-kawäkaunqē, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqē, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

* 8:33 Asayä 53:7-8

³⁵ Itañi, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinqä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetani, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetnqä imäkiyä” ätukqe. Inğani Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. ³⁹ Iquaqu eqä mämdani äyapätqätanqiyänğa, Naqä Iqueqä Dñä Änguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anğumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inğani Pilipä iqu, “Tä nyi anä-himqä Asändotä iu ätqäuanänä” kñuä ämakqe. Iqisani, iqu anä-himqä eeqänänä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguänäni, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquani, anä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğani Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itañi, iqu hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätnä dapiyä” ätukqe. Iqu iinğä tquanğa, iqu pipa iunji, kukñui tiinğä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqueqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğani Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanğa, maqänänäni qäukuä haqä yätutanä we-hunqe, nyuauä enqä-pani, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitani, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?” tquanği äwikqe. ⁵ Iinğä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanğa, kimanji, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inğäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä inğisa paquvä! Iqini nätmatqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqutä anä äuminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hiñuä mäqunquä maninä tquanği äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğani Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iinğä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqänğa äukuwi. ⁹ Iqini, iqueqä hiñui hea yqänä witanği, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquanği äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänänijä’ ätätqänjuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanju eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätätä, wätqä enqä-pani tiinğä äqunqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänğisa äwimetä, iqueqä hiñui anğumä änguä qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanği äqunqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanğa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapänänä iqua, tiinğä tquanğä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemäni, Tqä ämaqä iquauñi, suqä quvqä itquakanji, itañi täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä

† 8:36-37 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinğä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanji, “Si quuvqe, hämänänänä eqini, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

iqua, “änguiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänjuwä iquau, guä kiquyäutnqä äquvepqeğä’ tqanğä, äwiyänqeğä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanğä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeğä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anğä-himqä iutanğä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqä yoqenqä awä tquätnqeğä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanği, hanğä-iqetä, tänğä-hunqetä mequätnqä etanği ämotquamqeğä” ätukqe.

¹⁷ Inğanği, Anänasi iqu äwäqe, anğä yäpä inğisa äpaquväqe, iqueğä hipae, Soli iqueğä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätaqetanğnğä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dnğä Anğua Iqu kuapanä kimetnqä dinğä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanğa, maqänänği, nätmatqä hiñuä hea iwomäkminğqe, qua mänği päknğanğa, iqu hiñuä anğumä anğua qe äqänğqe. Inğanği iqu pämä ätqäuqe, asnğä qe ämakqe. ¹⁹ Iinjä iäqetanği, iqu ymisanğä änätä, iqueğä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätuminğenqä

Soli iqu hiunği hñquauñi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anğä äpmaminjuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anğä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeqeğä” ätuäkäminğqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänänği yäunjuä ipu, tiinjä ätminjuwi. “Jerusälemänği, ämaqä, Jisasi Iqueğä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqeğä. Itanği täqinyqä anğumñi, täqisanğä hñquau guä äkiquyäutä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiya” ätminjuwi.

²² Inğanği, Soli iqueğä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäutä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminğqe. Iqu e tquanğqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä knjuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanğä-iqenqä mäwiñanği, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunği kuapanä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päknğqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinğqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunğinğatä, heatqänğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päknğqenqe, anğä-himqä iunği, hänaqä eeqänänğä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä, Soli iqu ämotquaminğqä iqua, iquenği heatqänğga anğä-himqä täknğä quäuqänänğä yätunğä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänğä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täknğä yäpaqä mäñğisa äqiyäumawatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminğenqä

²⁶ Qänakndanği, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anğä qämbnğqä imäkminğqe. Iqu iinjä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyä-qe, eeqänänği, “Quanğiqä” knjuä vqanği, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etanği, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquapñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñi, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hiñuä äqunğqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa, Jisasi Iqueğä yoqenqä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminğenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanği Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anğä äpmapu, qanğä ikipiyänğanği, iqu zä miqä, Jisasi Iqueğä yoqenqä kukñuä awä ätuminğqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi. Iinjä ipiyitanği, qu ique pizqä

päkpñqä iminjuwi. ³⁰ Käta-kännguäkiqwa, qu iinñqä näcñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanñ anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanñ qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämalia pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväcñqä iquaunñ, ämaqä huizi iqua hanä-iqe mävcä iqanqä, qu äwqä hanuä imbu, anñguä äpmaminjuwi. Dñä Ängüä Iqu, iquauqä äwqeuñi, yänänäcñqä iwimäcñqangi, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanqa ämaqä kuapanä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique anñguä iwimäcñqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjanäqä, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunñ, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanñi äwimakqe. Iqu yuki nñuä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanñi, quväuukuä 8 ämävqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiñä ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anñgu anñguä ikimäcñqiyä. Si ävautnä, tqä yquvanñ, jänä imäkiyä.” I tquanñanñ, iqu maqänä qe ävaukqe. ³⁵ Inğanñ ämaqä eeqänänä, anä-himqä Lindatanä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hiñuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkñenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunñ, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinñ, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iqeuñi, ii suqä anñguänänñi imäkätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanñuwä iunñ, yätamäcñqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanqa, ii tänä-yaqä äwimeqe, qe äpäkonñqe. Itanqa qu iiyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanqä äwipiyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiññqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanñiyänqa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanqa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänñi apäcñqä eeqänänä iua, Pitä iqu-tänä iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hanñ äpmeqänqa imäcñqä, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanñuwänqa, Pitä iqu eeqänänä iquaunñ, yäpaqä mäñgisa ändowätäqe, qonä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanñ iqu apäkä pizqä i witanñqä inñi, hiqumuanñ äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquanqa, ii hiñuä äqänäqe, ique hiñuä äqunätä, pämä qe äpmakqe. ⁴¹ Ii pmeqanqa, iqu hipae a maqätqanqa, ii pämä ätqäukqe. E tqäuqanqa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäcñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanñi, Tapitai hanñ pmetanñi ämotquakqe. ⁴² Iinñe, Jopa pmeqä eeqänänñi, qätä äwipiyi, kuapanänñi Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanñ Pitä iqu Jopa iunñ, hiunñi kuapanä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunñuä imäcñqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmaminñiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakñenqä

¹ Inğanñ ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminqe. Iqu Romätanä mäkä-iqä, qu “Italisanñ iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuñi qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanñuwä iquaunñ, iqu yätamäcñqä

kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñqueñi, mäptqä äwitñqä ti pmetanqa, iqu wätqä enqä-panä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqañgi äqunqge. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyä” ätukqe. ⁴ I tquanqa, Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimani, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätinä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau yätamakqä ävätqätanñi, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänqanji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopañqä dowatiyä. Inji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pñqeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätinä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanqa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqa iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamakqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuñi qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmätqä eeqänänji, timäuqanqñqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunqñqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanqa, itanqa awinñanji, qu qañä äwqinjqämbiyi, hiunji quemisqänqa, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanquwanqa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanqa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanquwanqa, wätqä enqä-pa äqunqge. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqañä äutänqanñgi äqunqge. Inñanji nätmätqä hñqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinä iunji, qua täunqä pätnqä ävquatäwatñanñgi äqunqge. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinjä, vawä hiknätanñgi äqunqge. ¹³ E äqunäqe, manitanji kukñui tiinjä tqanñgi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanju äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimani, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqge, nenyñqä pmua imäknänqge, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanqa, manä anñi tii ätukqe. “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqge, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, yuä vawä iquenji maqänänji, qäukuä haqä yätunqä anñi äma ekqe.

Koniliusi iquesañä iqua, Pitä ique äwimakuwinqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqge, quati änäänqä?” knuä kuapänä indqänätqätanñanji, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anji äñgikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiyyi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu knuä yqänä indqänätqätanqa, Dñä Äñguä Iqu tiinjä ätukqe. “Hinuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanqä äquvepquwinqge, si iquatä anä upñqenqge, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanqa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänjuwä iqu, ii nyinjä. He sunqä quvepquäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanqa, qu kimani, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, ändowatqanñgi äquvepquänä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanñgi, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä äñguänänqeqä,’ ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanqñqetanji, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä ändowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämimiñqe.

Ziñuitäñi, iqu ävautä, iquatä, kätä-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qañä pätqätanğuwänğani, Koniliusi iqu iquauñqä hiñuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänä qäqi qonjä äwoktäuqanği, Pitä iqu ique ävauqumuätätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panä iquñqä” ätukqe. ²⁷ İi iäqe, iqu iqtä yäpä iñgisa kukñuä ätqäyäsianğani, qokä-apäkä kuapanänñi, aquvä äqämbu pmetanğä äqunğqe. ²⁸ İnğani, iqu iquauñi, tiñjä ätukqe. “He İsraitqä iqueneqä kukñuä-suqenqä näqñqä ae äyä eñäuä. İsraitqä iquene qäyä etanği huizi iquatänñi, ne nätmätqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. İiñä etanği, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqtänñi, anä mämpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqe. ²⁹ İiñiñqe, he tääqä dqanğuwinğqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepçänä. İñi nyi yatñqä eyçänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ İ tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğqeunñi, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeçä” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänänñi, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanñi tä naqänänñä yänqä-qu, nyaqä hipenñuä iqi ätqäunğeqä. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeçä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänñi, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmätqänğä äwa iqanğuwä iquau, yätamäkkä ävätqänñiñqe, kñuä indqänänä. ³² Täñğani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğä dowatiyä. İñi iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pñqänänñyä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunñuä imäkkä iqueqä anñi äpmenä. Iqueqä anñi, eqä-pñä manñä iqi ämätñänä,’ ändqeçä. ³³ İ dqanğa, nyi maqänänñi ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä anğua inemäkätñä, äyä äpnyä. İñi täñğani, ne eeqänänñi äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä täqi äpmençutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimanñi, Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiñjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänğä kñuä mämeqä itä, eeqänänñä iquauñi, suqä asitanñi İwimäkkä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä häñeqä äkitanñä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänñinä imäqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni itmençiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, İsraitqä iquene, kukñuä anğua we-hunğä-tänñi änatapqenğqe, he näqñqä ae äyä enä. İi tiñiqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänñä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqtä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunğua, inemäkänğiyä. ³⁷ Nätmätqä eeqänänñi, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenğqe, he näqñqeçä. Jonä iqu, asñä qñqenqä awä ae ätukqanğa, nätmätqä iñi qua Galili iu ganä ipäqäkqeçä. ³⁸ İñi Jisasi Nasäretqätanä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dñä Anğua Iquesä, yänänäqñqetä ävätä, Iqtä anä pmetanği, Iqu ämaqä iu yätamäkkä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, anğua iwimäkätä, anä-himqä eeqänänñä iu ikäminğenğqe, he näqñqä ae äyä enäuä. ³⁹ Nätmätqä eeqänänñä, Iqu İsraitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanği, ne hiñuä äqunminğenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkuwinğätä, awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuätäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeçä. ⁴¹ İqu ämaqä eeqänänñä iquau

mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä tquatuñquä, atäunüä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua aptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanj iqu, ne ämaqä iunji, kuknuä tiñjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatuñquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäquenji, ämaqä häñjä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqäñuwä iutä, iwäsäuqäñqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñjä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iñjä Iqueqä yoqetani, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Äñguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau äwimakqeqä

⁴⁴ Pitä iqu, kuknuä yqänä tätqätanğa, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä kuknuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquaunqä äquvepätä, manğua ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itani, qu anjä-kuknuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iquä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyi, yäunüä ipu, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” ⁴⁷ Inğanj Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dñä Äñguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iñji ämeqäüä. Iñjä etanji ne eqätä asñä qiyatuñquenqe, ‘Iñji miqä pambiyä-qe’ tqu natätñqäwä?” ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetani, iqu, “Ne iquaunji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asñä uwqiyatuñqueqä” ätukqe. Qu asñä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqeqä, Jerusälemä iu awä ätukqeqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, kätä-känğuağa, qua Jutiya iu äpmaminjuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui ae ämequwiqä” tqanğä äwikuwi. ² Iñinqe, Pitä iqu, Jerusälemänğä uwqanğa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqäñqä yänänqñqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kuknuä ämitäpu, äkasuwä tiñjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänğä iquauqä anjuñqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqäñuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanğuwänğa, iqu nätmatqä eeqänänjä, ique äwimakqeqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anjä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänğanji, wätqä enqä-panjä tiñjä äqunğqe. Nätmatqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panjä, kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquinjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämäwatñganji äqunğqe. Ii qäyämäwatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä äñğuanä mamqä, hiñuä äñğuanä äqunänqeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqeqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iñji, vawä hiknätanji äqunğqe. ⁷ Inğanj, nyi manjä hñqu, tiñjä tqanji äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanui äpäsätinä, huinyä.’

⁸ Kimanji nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanğa, manjä qäukuä haqä yätutanji, anji ändkqeqä. ‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqeqä, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’ ändkqeqä. ¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetani, nätmatqä eeqänänji, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqeqä. ¹¹ Asä qänğanji, ämaqä hñquaqui-hñquenjä, ämaqä anjä-himqä Sisariyatänjä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anjä ne pmetanğquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inğanj Dñä Äñguä Iqu, ‘Si knuä kuapänä mindqänğä pa, iquatä anä upñqeqä’ dqanji, nyitä, neqä tatqä-guäğa 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanğä anä äwani, ämaqä iqisanjä, Koniliusi iqueqä anjä yäpä inğisa, qe äpaqukqeqä.

¹³ Ique wimeqauᅅgua, iqu, enätqä hᅅqu, iqueqä anä yäpä iᅅgisa pämä tqäutangi äqunᅅgqenqä, änatkqeqä. Enätqä iqu, iqueni, tii ätukqeqä. ‘Si ämaqä hᅅquau, Jopaᅅqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiᅅuwä ique, ätuma pᅅᅅqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukᅅuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeᅅuwä iquautä, he häᅅä equmuatäniᅅqä diᅅqe, ktänᅅqiyä’ ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinᅅqä qäpu natqanᅅa, nyi kukᅅuä ti tipäqiyqanᅅani, Dᅅä Äᅅguä Iqu, nenyqä äpätä änamᅅgqä-paᅅä asä iinᅅi, iquau-pqä maᅅguä inä ämunᅅgqeqä. ¹⁶ Inᅅani nyi, kukᅅuä Naqä Iqu hiᅅuiqänä ätkqä tiinᅅᅅqe, kᅅuä anᅅumä änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asᅅi, eqä ditänä äqämiᅅqä etaᅅgutqe, qänakᅅi he asᅅi, Dᅅä Äᅅguä Iquesä mapnuwiqä.’ ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqauᅅgua, Goti Hanjuwä Iqu Dᅅä Äᅅguä Ique änatapkqe. Hea täᅅᅅani Iqu iquau asä iinᅅä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunᅅuä ii iwimäkkqä iuᅅi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanᅅa, ämaqä iqua, äwqä haᅅuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinᅅä ätkuwi. “Täukue! Kᅅui äkunmäknäpu, häᅅä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etaᅅᅅi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquauᅅqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanᅅuwänᅅa, kuapänäᅅi anä-himqä hui-huiunᅅqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanᅅqä, hui qua eqä-pᅅä awä iqi äwiᅅqä Sapluᅅiᅅqä, hui anä-himqä Andiyokänᅅqä äukuwi. Qu äwäpiyanᅅᅅani, kukᅅuä äᅅguä we-hunᅅqä-tänᅅi, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäumiᅅuwi. ²⁰ I etaᅅᅅqä-qe, iquautani, ämaqä, Sapluᅅi iutaᅅä hᅅquatä, anä-himqä Sairini iutaᅅi hᅅquatä, Andiyokänᅅqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukᅅuä äᅅᅅui, awä ätuäpiyanᅅᅅani, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukᅅuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiᅅuwi. ²¹ Inᅅani Naqä Iqueqä yänänäqᅅqe, iquatä pmetanᅅi, qokä-apäkä kuapänänä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipᅅqä äkunmäkᅅuwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiᅅuwä iqua, iinᅅqä qätä äwipiᅅi, qu Banäpasi ique, Andiyokänᅅqä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä äᅅᅅuänänᅅu eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqᅅqä etaᅅᅅi, Dᅅä Äᅅguä Iqu iqueni, kuapänä ämunmiᅅqe. Inᅅi iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, äᅅᅅuä iwimäkqanᅅi äqunäqetaᅅi, aqvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqᅅqä eqiyäpu pmeᅅᅅqä iinᅅqe, iquauqä kᅅuä indqänᅅqe, äwivauqumuatkqe. Inᅅani ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänᅅuwi.

²⁵ Inᅅani Banäpasi iqu, anä-himqä Tasuᅅiᅅqä, Soli iquenyqä qävqä ikitᅅqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänᅅqä ätuma äpätä, quväukuä hᅅqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenᅅqä aqvä iqi äqänmiᅅuwä iquatä, anä äpmamiᅅuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukᅅui, ämaqä kuapänänä iu ämotquamiᅅiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauᅅqe, “Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inᅅani hiᅅuä-tqä hᅅqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunᅅqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiᅅi, iquatanä hᅅqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dᅅä Äᅅguä Iqu kᅅuä vqanᅅi, anä-himqä eeᅅänänä iu, buayä dä naᅅänänä timäuniqenᅅqä awä ätukqe. (Buayä dä naᅅänänäᅅi, Klotiusi iqu qua eeᅅänänä iu miqä pmetanᅅa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukᅅui qätä äwipiᅅi, kukᅅuä naᅅä-hᅅqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeᅅuwä iquauᅅi, ne yätamäkkqä

ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiyi, qu hñqunä-hñqunäni, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi. ³⁰ E imäkäpiyitanä, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanä, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanä, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanä, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqueqenä, ipäqäyuniä pizqä qe äpäkkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenä, ique-iqueqä ätqäquisäpu mipñqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiinä indqänqä. “Hiunji naqänänä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanä, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inğanä Pitä iqu, anju guä pmetanqä, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamakqä vätnqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänqisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqanğanä, heatqänğanä, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiñqä awä iqi, hiqäqä guä hipa inqä-inqisa äqäyänä witänqä, mäkä-iqä huiziquaqu, anä hänaqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mäñqisa ätqäuminjiyi. ⁷ Inğanä maqänänä, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanqä, guä kiqiyäueqä anä yäpä inqisanä, we qe äunqä. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuataqe, tiinä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanqä, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqä, qua mäñi ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanä enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänqä, muasmävä” ätukqe. Iqu iinä imäkqanqä, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanqä, Pitä iqu, anä hiqñqä iquenä ävämanä, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqänqä. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquinä, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminjuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä dunqä uwqänqä ique timäuqanqiyänqanä, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutänqä. Iquaqu yäpaqä mäñqisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänä enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inğanä Pitä iqueqä kñuä indqänqä, ätnänä iqi wimeqanqä, iqu tiinä ätnqä. “Nyi näqñqä täñganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanqä anqumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkñqä kñuä indqänqä, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inğanä iyyqä anä iunä, ämaqä kuapänänä, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminjuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänqisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanqä, apäkä wäunjuä imäkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manä qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anqumä maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanä qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqui-tquaqui imäkminjuwä iqua, hea ique-iquenä, hñquaqui-hñquaquinä iqua, iquä anä äpmaminjuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanġuwänġa, Pitä iqu anġa qnġanġa ptqä yqänä äqämiñqe. Qu anġa qnġanġa äwuteyäpiyänġani, ique hiñuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi.

¹⁷ Inġani iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapnġä hipaetanä imäkätä, tiñä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anġa duta, Naqä Iqu iñä-iñä imäkätä, ändma äpqiyä. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqe qä” ätukqe. Inġa ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämäni, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäni, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä änäänäwä?” ätnġuwi. ¹⁹ Inġani Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipñqä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanġuwänġa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anġa iu ämimiñuwä iquau, kukñuä ämitätä, “Iquauni, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndani, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anġa-himqä Sisariya iunqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkoñgqenqä

²⁰ Inġani Heroti iqu, ämaqä, anġa-himqä Tayä pmeqä iunqätä, Saitonä pmeqä iunqätä, äwqä tnänä äwinymiñqe. Qu, qua Heroti iqu ämimiñqä iutanä ymisanä ämepu änmiñuwinqä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukñuä tññqä äpkuwi. Qu ätimäupiyyi, Blastusi, Heroti iqueqä anġa hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä kukñuä ganä ätukuwi. E imäkpiyyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquaunqä äwqä hanuä winyätñqä yatñqä äwikiwi.

²¹ Inġani hea, Heroti iqu atäunjuä ikqeuni, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äñġuänäni ipnätä, zä-hawä äñġuänänġa iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iuni, kukñuä naqänänġa ätukqe.

²² I tquanġani, qu manġa tiñä ätkuwi. “Manġa tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanġuwänġani, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanġqenqä, maqänänġi, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanġa, piweqä hui, ique äñġanġuwänġa, iqu qe äpäkoñgqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunjuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anġa-himqä im-imä wätñqä imäknġqe.

²⁵ Inġani Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunjuä Jerusälemäni qäpu iyi, iqi ävämäni, anġa-himqä Andiyokä iunqä, anġumä qe äukiyyi. Iqi ävämesiyänġani, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyyi.

Poli iqueqä qanġa hiñuiqä ikämiñqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuänqä atäunjuä ikuwiñqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänmiñuwä iquauqä awä iqiñi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä hñquatä, anä äpmamiñuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätmiñuwä ique. Hñqu, Lusisi, anġa-himqä Sairini iutanä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqänġa anä ikämanqä imiñiyitani, näueqä yqänä imäkñga äumiñiyä ique. Itanġa hñqu, Soli ique, iquayyi. ² Hiunji hñquenji, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanġuwänġani, Dñä Äñġuä Iqu, iquau tiñä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunjuä tä imäkiyñqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inġani, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Saplusinqä äukiyyinqä

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känġuequwi.

⁴ Inji Dnā Änguä Iqu, iquaqui dowatqangi, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pnä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiysi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkäminiysi. Iquaqui yätamakqä vätñqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminiysi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinuä quanqä-tqä hñque äwimakiysi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqenqe, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kinqanänjä Sengius-Paulusi iqutä, anä äpmamiysi. Iqu ämaqä kñuä änguä dinä indqänqä ique. Inqanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä wiñqangi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, täaqä ätuätumakqe. ⁸ Injä etangi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiñqangi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunjuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inqanjä Dnā Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämungqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnā Änguä Iqu, kuapänä munganga, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quanqitä, manguä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyyä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkñqä itqänjinyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, sunqä itqänjinyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täñqanjä Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäkqanga, si mäptqe, hinuä mäqunquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquanqä, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inqanjä ique a ämasquämbñqä asusua ikäminqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqangi hinuä äqunäqe, inqanjä iqu, Naqä Iqueqä kukñuiñqä, kñuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkkqe.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inqanjä Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämani, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä iqu, iquau ävämani, Jerusälemänqä angumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämani, qanjä äupiysi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqangi, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkkqeu a täuqanga, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inqanjä anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmamiñuä iquautä, tiinjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäüä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkñqä kukñuä-tänjuenä etanqutqe, he awä tññqeqä.”

¹⁶ Inqanjä Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuä iquendä, qätä nyiyyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetänquwänqä, Iqu imäkqangi, qu kuapänä eqiyämanguwiqä. Qänakndanjä Isipä iutani, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanga, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñgisana iqetani, hanjä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inqanjä qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmätqä eeqänänji e imäkätqätanga, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanjä Iqu ämiqä naqä

* 13:9 Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi.

yakuinä mipnqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinj, Iqueqä kuknui hinuä-tqä Samueli iqu pmetqanqanqä iminqe.

²¹ Inqanji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hnqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunquänä, si ämaqä hnque atäunüä isnqeqä.’ Qu e tqanguwängga, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiqu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauni, quväukuä 40 iunji ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metnqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hinuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²³ “Iqu hinuiqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hänä anqu inemäkäqumuatetnqä dijqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hnque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. ²⁴ Jisasi Iqu wäunüä mipäqiyqä änä etanqanji, Jonä iqu Israitqä eeqänänjä iquauni, knuä äkunmäknäpu, asnä qämbnqä awä ätuminqeqä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätnqä itäqanqanji, iqu tiinjä ätukqeqä. ‘He knui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinuä äqämbu äpmejuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hnqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä ängunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²⁶ Poli iqu tiinjä inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanguwä iquendä, itanqä he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmejuwä iquendä, kuknuä hänä anqu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanqanji, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä änguanäni maeqä iminjuwiqä. Itanqä Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqnqä änguanäni maeqä iminjuwiqä. Iinjä dutanji, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätnqeqä’ ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkpjqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinqanänjä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätnqä dijqä kikutätmä äwikuwiqä. ²⁹ Qu nätmätqä eeqänäni, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua, Iquenyqä hinuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, ämä äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkonqgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anqu ävauqumuatkqeqä. ³¹ Huinji kuapänänjä iunji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauni, Iqu äwimeqisminqeqä. Tänganji ämaqä iqua, Israitqä iquauni, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. ³²⁻³³ Kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeunji, iinj naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anqumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hnquaqunä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiinjä äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tänqanji Tqä Tniqunä eqänä.’†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeuta anqu ävauqumuatkqetani, Iqu anqä mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi henji-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iinj, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.’‡

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si ätekñä Iqu, pizqä yätñqä hinuinä maqunqä isñiqä.’§

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeuinä qänaknä iqänjaqänäqe, äpakoŋgaŋga, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäjuwä iu pteqanŋuwäŋga, pizqä qe ikqeqä. ³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anŋu ävauqumuatkqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqŋqä anŋuanänä tiinjä hipŋqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäuqä iunqe, ne awä etätqanünä. Tiinjä-pqenqä näqŋqä anŋuanänä hipŋqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täniqä diŋqe, kukŋuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanŋpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänä, huätä ämamäutä, 'ämaqä jänänjuaiqä' täŋqiyä. ⁴⁰ Inj Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänäninjä, 'Äpäŋqiyä' ätkuwi, he emeqänqä, hiŋuä anŋuanä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

'He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiŋuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmätqä imäkmqä iqanŋmdqenqä, ämaqä hŋqu etqanŋutqe, he iinqe, "naqä-qakuiqä" kŋuä mindqänqä ipŋqeqä. Iinqe he yäunjuä ipu, qui imäkmbŋqäüä,' ätkuwiqä" ätukqe.*

⁴² Poli iqu kukŋuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mäŋgisa wiyŋqä uwqanŋiyänŋga, qu iquaqui tiinjä ätukuwi. "Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täŋqe, qe anŋu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyŋqeqä." ⁴³ Qu anä aquväqŋqeuŋi ävämaŋi, Israitqä kuapänänä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyäpu, Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inŋani iquagu, iquauqä kŋuä iunji, yänänäqŋqä imäkäsinyä, "He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä anŋuanänä hiŋginäwa etapätŋqeuä äpmejuwä-pa, asä iunä pmeqäpŋqä" ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, ämaqä anä-himqä iutani, hatŋä aquvä qe äqänŋuwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänŋanŋä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukŋui mäŋdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanŋuwäŋga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kukŋuä yänänäqŋqä ätukiyi. "Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, ye Iqueuä kukŋui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukŋui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänŋqe, 'Ne häŋä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä' ätätqänjuwä-pa iquwinqe, he qätä yepiyä! Täŋgaŋi ye heŋi, kukŋui awä maetqä, ämaqä hŋquau-mända tuenqueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiŋuiqänä ätäänŋqe, täŋga ye sä äyatqi.

'Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanŋi huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmejuwä eeqänänä iunji, Nyi anŋi häŋä imäkäqumuatemniŋqä yätamäkqä vqä-quki, esŋqinyä'†äyatqiyä" ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe anŋuanänä winŋanŋga, qu Naqä Iqueqä kukŋuinqe, "Anŋuanänäiqä" ätmiŋuwi. Inŋani ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä mapŋqä ätekqä iqua, qu eeqänänä quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inŋani Naqä Iqueqä kukŋui, ämaqä, Pisindiya-tänä inŋisa im-imä äpmamiŋuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonä äwoktäutqänjuwä iquauqä äwqä iutä, anä-himqä iutani qokä naqä iquauqä äwqä iutani, äwivauqumuatkwi. Ga eeqänänä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

* **13:41** Hapakukä 1:5 † **13:47** Asayä 49:6

⁵¹ Inğanji iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayingqä isiyänğanji, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkminqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanga, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iqua, Dnjä Änguä Iqu manguä munğanğa, aquvänä kuapänä iminjuwi.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmaminjiyinqä

¹ Inğanji Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä änguä tquanğinyä äwipiysi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etangi Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeuñi, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ Injä iqanğuwänğa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa änguänäñi vätnqenqä kukñuä awä ätuminjiyi. Iquaqu iinjä itqätanğiyänğanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunüä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyinqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiqiyinqä ändowatkqä iquaqutä injuwi.

⁵ Qänakndani Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkñqä äwqä naqä-hñqunä injuwi. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anä-himqä Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanjä inä ikisinyä, kukñuä ängui awä ätuäkäminjiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminjiyinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqenqä, iqu qanjä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tqanği qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu änguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanği äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäue, qanjä ikäkqe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänäñi, Poli iqu iinjä imäkqanği äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kukñuä tqä-qu etangi, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknjä qänätanğqä-tänjä iqinjä, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätnminqe. Inğanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuñqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmätqä tä imäkanä-tpu iqanğuwinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunüä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäkqäuä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kukñuä änguä we-hunqä-tänji, awä tii etätqänueqä. He nätmätqä hñginqä iu qänaknä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä,

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanğä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kukñuä äma uwqä iqueyi.

quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñuiqändqä duta äpäñqeqe, täñga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, hiñuinä qunätanñi, qu qänaknänñi, quwqä äwiñqä dunä imiñuwiqä. ¹⁷ Iiñä etanñi, qu Iquenyqä mañqñä ipñqeqe, Iqu zä mäpmeqä imiñqeqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenñi, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqeqe qäsänñi, äñguä emäkätä, qäukuä yätutanñi, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu iinñä imäkätqätanñi, ymisanñä äñguänänñi äyä ätimäutñqeqä. Itanñi, he buayä kuapä äñäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkñqä yänñä qänqanqä, iquaqu, iinñä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänñä ämäwqänqanñiyi. Iiñä iqanñiyiñqä, mimäkqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanñi, Israitqä Andiyokätanñä hñqumatä, Aikoniyamätanñä hñqumatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeqä kñuä indqanñeqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kñuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anñä-himqä iquenyqä täkñä qänätanqñä yäpaqä mäñgisa ekuwi. ²⁰ E iqanñuwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanñuwänqä, iqu anñumä ävautä, anñä-himqä yäpä inñgisa ekqeqe. Awiñqanñi, iqutä, Banäpasi iqutä, anñä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anñi äukiyiñqä

²¹ Iqinñi iquaqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänñi, awä tuätqätanñiyänqä, ämaqä kuapänänñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanñä Andiyokä iunqätä anñumä äukiyi. ²² Anñä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänñänäqñqä iwimäkäsinyä, yänñänäqñqä tiinñä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänñänäqñqä pmepñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inñgisa yaniquä etanqñä-qe, hanñä-iqä naqänänñi, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniñqeqä” ätukiyi. ²³ Inñganñi anñä-himqä ique-iquenñi, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mipñqenqeqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunñuä ikiyi. E imäkiiyi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inñganñi iquaqu, Pisindiya-tänñä iu qanñä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänñä inñgi ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anñä-himqä Peeka iunñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä äsuiyitanñi, anñä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanñi iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqeqe, hiñuiqänänñi, iquaquinñi, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänñä iunä äpmesinyä, wäunñuä imäkiiñqeqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunñuä iinñi ae imäkiiyi, Andiyokä iunqä anñumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqeqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinñä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanñi huizi iqua-pqeqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnqä iinñqeqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeqä” ätukiyi. ²⁸ Inñganñi iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquamatä, hiunñi hatñä äpmaikiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätñguwiñqä

¹ Inñganñi Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinñä äwikiwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunñi, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktänqanñpqqe, Goti Hanjuwä Iqu, anñumä metmeqä itä, hanñä memäkäqumuateqä yäniqeqä” ätukuwi. ² Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qätä iinñä äwiyi, kukñuä iinñä tquanñuwä iquamatä, kukñuä mäkä naqänänñä äunmiñuwi. Qu ii imäkqanñuwänqä, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunñuä äwikiwi. Itanñi, ämaqä iinñä iqua, Jerusälemänñqä äyäpu, ämaqä,

Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanjä-iqä ique jänä imäkpñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanquwänga, iqua, Andiyokäñi äväma, Ponisiya-tänjä ingisatä, Sämalija-tänjä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, knuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanquwänga, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inğanji, Poli iquä, Banäpasi iquä, nätmätqä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquanqiyänga, Parisitanä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi, quuvqä heqiyqanquwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tquäpnqä” ätukuwi.

⁶ Itanğa, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinjä jänä imäkpñqä aquvä äqänquwi. ⁷ Qu kuknuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqeu, tiinjä ätukqeu. “Nqä nyämaqäüä, he näqñqeqä. Hinjuiqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuñqä änewäsäutä, nyi tiinjñqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, kuknuä äñguä we-huñqä-tänji, awä tuätqätanqmd, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpnqänänyä. ⁸ Ämaqeuqä knuä indqänqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Äñguä Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetanji, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänji, suqä huitanä-huitanä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutani, Iqu qu kiyä mamätqänqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he tänggänji quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinjä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunqä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetanji, hanjä miqumuätñqä yanqunä. Inäqeu, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä äñguänäñi, hinjinäwa nätapqetanji, anqumä inätmetä, hanjä inequmuätätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqeu.

¹² Pitä iqu iinjä tquanğa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkkänänjä huitanä-huitanä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanji, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyñqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknuä qäpu tquanqiyänga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqeu. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hanjanganji, ämaqä huizi iquautanä hui, anju itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenqeu, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hinjuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanji, qu namnä anjä hñqu, qua iqi ae äpäknqä enqä-pañä-quaqqä” ätqiyä. “Iinjä etanji qänakndanji, Nyi anju äpmänqanji, anjä iqueqä nätmätqä qui imäknätqeu, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anji mätmniqqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmäninqeu, qakui tiinjñqä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hipñqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänqeqä.” Ii Naqä Iqueqä kuknuiqä. Nätmätqä iinjñqeu, Iqu ainqanji, ämaqä iqua näqñqä ipñqä ätkqeqä’ ätätä äqänänä” ätukqeu.*

¹⁹ Itanji Jemisi iqu tiinjä-pqä inä ätukqeu. “Iinjñqeu, nyi knuä tiinjä indqänätqänjä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä knuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänquwä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

iquaunji, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäkqä itaqe, ne iquaunqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatuñqueqä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinjä kiyä mätqä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä häñeqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatuñqueqä.

²¹ Qaku tiñiqä. Hiñuiqändqä dutañi, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeuñi a ätäupiyitanji, anä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanjä quuvqä heqiyqä iquaunqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tqañğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä eeqänänjä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiñjätänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinğakoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iqenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiñjä äwikqueqä. Nesanjä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dunji, qui emäkkuwinqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiñjä ätqueqä. ‘Nesanjä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsüyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Ängüä Iqu, nesä pmetanği, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinjä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiñji. ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqanğpiyä,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tquaunji äwimasuyquwi, äñguiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He äñguänä pmapñqä änenğiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqinjä, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi, kukñuä äñguänänji iquau yänänqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutanji, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanji Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñuä-tqä-quaquänä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänji äväsinyä, iquauqä äwqä iunji, yänänqñqä iwimäkminjiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñğanqä iinjä imäkäsinyä, pmetanğiyitanji, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inqetä winyqä” ätäupiyi, ämaqä, iquaqui ganä

ändowatkuwä iquaunqä, anqumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inqanji Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänjä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanji Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. “Ye anqumä äwäta, anä-himqä eeqänänjä iu, hinjuinqänä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqeä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqä iuau, hinjuä äqunäkeyä. ‘Qu anqumä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienqänänjä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanga, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe.

³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hinjuinqänänji, ye Pambiliyata äyävümetä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iinjñqe, iqu yesä anä mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täñqä äkasuwä kuapänä ätniyitanji, ändmäkñgiyi. Iinjä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä, Saplusi iunqä äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inqanji Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiñqä iqanqiyänqanji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, anqumänänji hinjinäwa qesapänqiyä” tquanguwänqä, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqñqä iquaunji, Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanjä Äkaiyänqä ikäminqenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetanji, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqinjñ quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iiji. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquvi. ² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi. “Timoti iqu, ämaqä anqumänänqeqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqutä anä wiñqä wiñqanji, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmaminjuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näqñqä iinjä etanquwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänjiu qanjä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanjuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iunji, qänaknä ipu pmetanqpiyä” ätuäpu, awä ätuäkäminqe. ⁵ Iinjä etanji anä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iqenji, ämaqä hatnjä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimaminjuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hñqu, Poli ique täaqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iqutä anä ikäminjuwä iquatänji, Dñä Ängwä Iqu, qua Eesiya-tänjä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkkqanji, iqua qua Pälenqiyä iutä, qua Galesiya iutä ikäminjuwi. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanquwänqä, Jisasi Iqueqä Dñä Ängwä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi.

⁹ Iqinjñ heatqänqanji, Poli iqu hinjuä wätqä enqä-panji tiinjä äqunqqe. Ämaqä, qua Masendoniyä-tänjä ingisa pmeqä hñqu ätqäuä, Poli iqueni tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pñä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniyä täunä iqune, yätamäkkqä nesqä biyä.”

¹⁰ Poli iqu hinjuä iinjä äqunänqä diñqe, ne näqñqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau

kuknjuä änguä we-hunqä-täni awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqñqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diñqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämani, qua eqä-pñä awä iqiñä Samotresi iunqä jänä äukqe. Zinuitäni ne yimba iunji, anjä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anjä-himqä Pilipai iunqä qanä ekque. Anjä-himqä iinjä iqueuni, ämaqä, Romä-tanä hñqua äpmapu ämimiñuwi. Itanqa qua Masendoniyatänä inñi, Pilipai anjä-himqä naqänänä hñqunji. Anjä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanqa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji, ne, “Eqä manä näñi, ämaqä täqisanä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iqiyyä” knuä indqänätanä, täknä äqänänqä yäpaqänqisa äwani, eqä manä iqi ätimäukque. Iqini, apäkä hiua aquvä qänätanqä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kuknjuä ätumiñque. ¹⁴ Apäkä, ne kuknjuä tqanqque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anjä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä hänesqä ämaqä mbqä ipñqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkqanji, ii, Poli iqu kuknjuä tqanji äwiyätä, näqñqä änguä ämakqe. ¹⁵ Inqanji iisä, iyyqä anä iu äpmamiñuwa iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanqutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanqa, ne iyyqä kuknju, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñqenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanqwa, wäunjuä-wiyqä hinqinqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämingqwe. Apäkä iinjä, dnä huisäni eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätmiñqe. Iinjä etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetanji, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämamiñuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätmiñqe. “Ämaqä tqwa, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anqumä itmetä häñä imäkäqumuatqä iunqä etätqänjuwä iquaiqä” ätmiñqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänä iunji, ii iinjä imäkätqätanqgeñqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanä äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqanqqa, maqänänji, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inqanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä ämamiñuwi, aanqä hiqanji näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqenqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anjä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaqunji, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquauñqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqwaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kuknjuä ätäsinyä, anjä-himqä täunji, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanä iqunenyqä pmua imäkñänqä iunji, ne iunä imäkätunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänquwä iqua-pqe, iquaquninyqä kuknjuä quanqä tqanqwanqqa, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquninyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tqwaqunji, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaqunji, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquninyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kuknjuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kuknjuä yänänäqñqä qätä äwiyäqe, iquaqunji, anä hiqñqä yäpä yänqisanä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänqätä ämetä, iquaquniuä yuki, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänğanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminjiyi. Itanğa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inğanji eekä naqänänjä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänjä itä, qñqanjä qe äutänğäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänğäuminqe, qe ewasqänğäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanji ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanjä eeqänänji äutänğäwätanği äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäüä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunitä iqueqä-kiuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänänqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tqanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanğiyä iu tnänjä äpeyäqe, yäunüä-yäunüä itä, iquaquvqä yukä-tänjä iqi äpäknğqe. ³⁰ Inğanji iqu iquaquini, yäpaqä mängisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunğiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anğumä indmetä, hänjä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tqanğa, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anğumä ikitmetä hänjä ikiqumuatänğiyä. Itanğa tqä anä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeüä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetanğuwä iquautäni, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanji, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanqe asnjä äwqiyätä, maqänänji, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänjä iquatä, asnjä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanji iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tänğanji Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukñuä jänä imäkqä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitänji, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatäwätiyä” tupñqe, ämaqä ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkqanğuwänğa, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäüä. Inji guä pmeqä anä täunji äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tqanğa, Poli iqu, ämayukä-imanqä iquauni tiinjä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanjä-qoye qäyä etanğue, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hinuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäquwiqä. Änäänjäwä? Täñğanji, ämaqe hinuä mäyaqñqä hitanğpi, yandowatpñqä äwiñğiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mängisa äyätma upñqe” ätukqe.

³⁸ I tqanğa, iqua äwäpu, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iquau, iqueqä kukñui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanjä iquaquiyqä” tqanğä äwipiysi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiysi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänjä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiynqä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itanğa iquaqu guä pmuateqä anjuñi ävämanji, Letiyaqä anä yäpä inğisa äpekiyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hinuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänqä iunji, yänänänqñqä iwimäkiynqä kukñuä hui ätukiyi. E äsuiyi, iquaqu anä-himqä iunji ävämanji, qe äukiysi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmaminjuynqä

¹ Iqi ävämanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämawqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiysi. Iunji, Israitqä iquauqä anä aqväqñqä hñqu, ämätñminqe. ² Inğanji Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkminqä-pa,

asä iinjä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqi-hñquenä iquauñi, anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyätäqänğanji, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätminjuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqe, yänänäqñqä iwimäkminqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpakonätä, itanğa qänakndanji, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwiminqe. Iqu tiinjä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kukñuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapänänä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanji, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä wiñganğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanguwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpiyi, Jesonä iqueqä anä dunqä maqänä äupiyyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä iminjuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquini, mämoqumueqä ipiyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquauñqä eyqiyäma äwäpu, manä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänä iu qanä ikisinyä, hanä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquini, Jesonä iqu, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hñgisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäüä” ätukuwi.

⁸ I tquanguwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäunjuä ipiyi, manä hiñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanji ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqutä, ämaqä huizi iquatäñi, kukñuä mitqä mbqä ipñqä imäkpiyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqutä, Silasi iqutä, Beliya iu äpmaminjiñqä

¹⁰ Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, anğuanä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiñji ämäwqätäuminqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, kiinjä äwinyätä, hiunji eeqänänä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänatanğqe a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitanji, Israitqä kuapänänä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänä iquautanji, qokä-apäkä kuapänänä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etanği, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyänğanji, qu anä-himqä iunqä äupiyyi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnänä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanğuwänğanji, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iquenji, eqä-pñä-tänä ingi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqutä, Timoti iqutä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminqenqä

¹⁶ Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinjuä äqänä äpmeqänğanji, iqu Atenisi iu goti quanğä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänä ii, kuapänä tqäwäwatanği äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwiñqqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i wiñganğa, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä

äwoktäutqäñuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanğuwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänğanji, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anğı vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänğä hñqua, qätä i äwipiyyi, iqtä kukñuä tnänğä, mäkä enqä-panğä äunjuwi. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanğä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanğä iquai. Kukñuä tnänğä ätäpiyänğanji, hñqua, “Kukñuä huitanğä-huitanğä tqä iqu, änäänğä tqiyä?” ätkuwi. Itanğa huiziqua, “Iqu goti huitanğä iquauñqä ätqutiyä?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitanji, iqueni qoqonğä Areopakusi‡ yätunqä, anğä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyyi, iqueni tiinğä ätukuwi. “Saqä kukñuä hññi, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätñi, ii änyä-hänğänñiqä. Kukñuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä änenğiyä” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmaminjuwä iquatä, wäunjuä hui mimäqä ipu, kukñuä hññinqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kukñuä ätñgmanminjuwi.

²² I tquanğuwänğä, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanğuwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuqe, tiinğä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänğä imäkätqänjuwi, goti iquauñqä kñuä indqänäpu, imäkätqätanğä hinuä ae eeqänänğänä. ²³ Nyi anğä-himqä täu ikitmñğanji, goti iquauqä ktqä nänji-mänji ätqätepu, iinğä iquauñqä hiqäva imäkätqänjuwi, hinuä äqunänğeqä. Itanğa hiqäva imäkätqänjuwä hñqueunji, tuwanjuä tii äqänänğeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkpnğeqä’ äqänätanği äqunänğeqä. Inji goti he maqñqä epiyyä-qe, qonğä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etanği hiqäva-imäqä anğä, ämaqe ämätpqä iunji, mämpmeqä itänqiyä. ²⁵ Hänğä-pmeqätä, yunjuätä, nätmatqä eeqänänğitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinñqe, ne ämaqä iquene, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunque, Iqu äwa äkinğä itqätanğikä? Aanğeqä! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänğä iqiyämetä, qua eeqänänğä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänğä iuqä äpmapiyänğanqätä, quwqä anğä hiqñqenqätänji, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänğanji, qu Ique ämoqumuapnuwänğä imäkkqeqä. Iqu kinğä nämä mämpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänğä-pmeqetä, qanğä uwqetänji, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanğä apqä tqä imäqä hñqua, tiinğä ätkuwä-paniqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquneyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmentani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panğä-queqe’ kñuä mindqänğä yatunqueqä. Ne ämaqä iquene, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panğä iinji, hmanjqä! ³⁰ Hinuiqänänji, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanğuwänğä, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminqe. Inäqe tänğanji, ämaqä qua eeqänänğä iunji, suqä quvqenqä wombä ipu ävquatämäupñqä dinqe, Iqu kukñuä yänğänqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjqä. Iqueqä suqä jänänänğä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuninqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä dinqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä dinqe, Ämaqä Iqu äpäkonğanji qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anğumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anğı vauqenqä tqanği äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänqe, ii nätmatqä naqänänğä-qae, ne yqänä imäqqa uwquatuñque. † **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanğä-iqä ämetanğä-qe, äwqä hanjuä änyanä pmetatunque. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anğä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonğä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

iqueni, kuknuä quvqä tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kuknuä angi ttñqe, ne änenjiyâ” ätukuwi. ³³ E tquaunguwänga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inğanj, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwä iutanjä iquvi. Itanja apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiñqenqä

¹ Qänakndani, Poli iqu, Atenisi iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqinj iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, kñnai qua Pondusi iu ämikqe. Anjä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anjä-himqä täunji huätä vämapiyä” tqanga, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunji, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanja Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anjä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anjä imäkqänqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmamiñuwi. ⁴ Itanja hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iunji, iquatä kuknuä anä ätmiñuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iñqe, iquauqä kñuä indqänqä ävauqumuatätñqä ätumiñqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqanjiyänga, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätumiñqe. Iqu Israitqä iquaunji, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquamiñqe. ⁶ I etangi Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwinqä iqangi, ique quvqä tquaunguwänga, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkätanqä, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tängani nyi kuknuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanquti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anjä aquväqñqä iu ävämanj, ämaqä hñqueqä anjä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonjä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätñmiñqe. ⁸ Anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inğanj iqutä, iqueqä anjiu äpmamiñuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanja Korinä pmeqä kuapänänjä iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnjä qe äqänqñuwi.

⁹⁻¹⁰ Itanja heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anjä-himqä täunji, qokä-apäkä kuapänä äpmeñuwä tä Nqeqä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hiñuinä moqunqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kuknuä awä tquaunginyä” ätukqe. ¹¹ Itanja Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanja qanji 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquamiñqe.

¹² Iinjä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätanğanj, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiinjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tq, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hñgisana ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqänji suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kuknuä kima tumuätä iqanga, Galiyo iqu Israitqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tq suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itangi he kukñuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätänji, yatñqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmätqä iinjä isuanqä, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetani, kuknuä mitqä anjä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inğanj ämaqä eeqänänji, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anjä

aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukñuä mitqä anä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanġuwänġa, Galiyo iqu hinjuinä äqunġqe.

Poli iqu, Andiyokänqä anġi äukqenqä

¹⁸ Iqini Poli iqu hea hatñä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Senġriyanqä anä qe äukuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinä-iinjä imäkñqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenqä motquetñqä, iqueqä dä qe äktänġqe. Inġani iqua, qua naqä Siliya iunqä upñqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunqeeqä” tqanġa, iqu “Nyi anä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetñqänġani, “Goti Hanjuwä Iqu winġanġutqe, anġumä emamniqeeqä” ätukqe. Inġani, iyaquini, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminjuwä iquauñi, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndani iqu iquau ävämani, anä-himqä Andiyokä iunqä anġu äquveqäkkqe.

**Poli iqueqä qanä Äkayänqä anġi ikäminqenqä
(18:23-21:16)**

²³ Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälengiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanġuwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamäkkä äväkäminqä.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätuminqenqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanġa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanä hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä anġuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinqä näqñqä anġuanänä-tänue. ²⁵ Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nämatqä Jisasi Iqu imäkminqeuñi, qäyunä motqeeqä ique. Itanġi asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä näqñqä eminqe. ²⁶ Itanġa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inġani Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä anġuanänä äwiminjiyi.

²⁷ Qänakndani, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanġani, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanġa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inġani iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hinġi vqeta quuvqä eqäkuwä iquauñi, yätamäkkä kuapanä tiinjä äwiminqä.

²⁸ Israitqä, kukñuä quvqä ätminjuwä iquauñi, iqu ämaqeugä hinuä iqini kimanji yänänäqñqä ätuätä, mäñdi äkittqäuminqä. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanji awä ätuätä, ätnänä iqi tii ätuminqä. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanġani, Poli iqu, hänaqä qoqonä iu änyätanġqeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquauñi, yatñqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyänġani, Dñä Anġuä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimañi, “Oeyqä. Kukñuä, ‘Dñä Äñguä hui äpmenä-qe’ tqanjuwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asñi, äkitañi äqänguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asñi, Jonä iqu äqämiñqetani, äqängqueqä” ätukuwi.

⁴ Ingañi Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanjuwä iquau, asñä äqiyätäqängani, tiinjä ätumiñqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kukñuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asñä qe äqänguwi. ⁶ Itanğa Poli iqu hipa haqeqi wiyqanğa, Dñä Äñguä Iqu iquaunqä äpkqe. Ingañi qu anä-kukñui huitañä-huitañä ätäpu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tññqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qañuä hñquaqui-hñqueni iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä inğisa kukñuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kukñuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqeuñqä kñuä indqängqe, jänä mapñqä ätumiñqe. ⁹ Injəqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäkñqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hiñuä iqisañi, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mändi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iñññqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueni ämotqueqä hñqueqä anä yäpä inğisa, iquatä kukñuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanğanji iqu quväukuä hñquaqu e imäkätqätanğa, qokä-apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqängisañä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 injuiquaunqä

¹¹ Ingañi Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunji wäunjuä ämaqä mimäkqänänä di yänänäqñqä imäkminqe. ¹² Iñññqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquau äwimiñuwi. Itanğa ämaqä iqua äñguä eqanjuwänğa, dñä quvqä-tänjä iqua-pqe äñguä inä emiñuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dñä quvqä huätä dowatpñqä ikämiñuwä hñqua, dñä quvqä-tänjä hñquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dñä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätmiñuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dññi, ne kukñuä yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Ingañi Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänjä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dñä quvqä huätä dowatanä-tpu ätmiñuwi. ¹⁵ Inji hiunji hñqueni, qu e tqanjuwänğanji, dñä quvqä iqu kimañi, tiinjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etanği he tqukuñğä?” ¹⁶ Ingañi ämaqä dñä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanğa, qu anä iunji ävämani, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänä iqua, ämaqä iqu e imäkqanğqenqä qätä äwipiyyi, zä inqä naqänänä wimeqanğa, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiñuiqänä imäkmiñuwinqä, ätnänä iqisa awä ätukuwi.

¹⁹ Ämaqä iquautañä paaqä huitañä-huitañä imäkqä hñqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkmiñuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiyyi, ämaqueuqä hiñuä iqisañi, tä ikakuwi. Bukä iññqä mbqe, eeqänänä 50,000 mbqä-hikä ii täuqe.

²⁰ Nätmätqä yänänäqñqä eeqänänä iinjä ätimäumiñqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukñuä ii wäunjuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkminqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñğqenqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäuqanjanji, Poli iqu kñuä tii indqänminqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qañä ikitmä, qänakndañji Jerusälemänqä umniqe.” Iqu tiinjä inä indqänminqe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmniqe.” ²² Injanji iqu ämaqä, ique yätamäqä äwiminiyä hñquaqui, Masendoniyänqä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwinqä

²³ Hea injanji, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwinqä itä, kukñuä mäkä aañä naqänänjä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmätqä imäqä ique. Iqu silpatäñji, goti quañgä Atemisi iyyqä añä enqä-panji, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutanji, ämaqä, iqutä asänä imiñuwä iqua, mbqä kuapänä ämamiñuwi. ²⁵ Injanji iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitañä-huitañä imäqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetanji iqä iquenä, he näqñqe. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqe. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu añä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqe. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqanjanji, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqe. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunuitä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanğa nätmätqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmätqä hiñginqe’ kñuä indqämbñqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquaunjä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä qonjä äwoktäutqänuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqe, qui wimäkätñqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanji äwipiyyi, qu äwqä tnänjä imäkäpu, manjä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itanji añä-himqä iu pmeqä eeqänänjä iqua, manjä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñqä iunqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutanjä-quaqu, Poli iqutä qañä anä ikämiñuwä iquaquwi. ³⁰ Iinjä iqanğuwänğa, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätmiñuwi. ³¹ Inji tiinjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeunji mäwqä yätñqä iinjä, kukñuä ändowatkuwi.

³² Itanğa ämaqä, aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, quwqä kñuä indqänqe qui imäkñätä, kukñuä huitañä-huitañä ätmiñuwi. Kuapänänji, quwqä aquvä äqänğuwä iqueqä quatinqe, maqñqä emiñuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautañä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iinjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjä” kñuä indqänğuwä. Injanji iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä winğanji, qu kukñuä matqä ipñqä diñqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe. ³⁴ Iinjä etanğqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanjä-que äqumbiyi, eeqänänji manjä yänänäqñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. Qu iinjä, äpakänä ätmiñuwi.

³⁵ Itanji ämaqä, añä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänänji tiinjñqä näqñqe. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpakñğqä itänji, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täunji, quañgiqä’ matqä yänqiyä. Iinjñqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqui ätuma äpquwä etanğqä-qe, iquaqu neyaqä añä hiqäva-imäqä iutanji, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanğa neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqutä, ämaqä wäunjuä

anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etanğutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqanğanqe. Itanğa qua miqä naqä iqua, äyä äpmenä. Iqua jänäni, kukñuä mitqanğa imäqğapnğa. ³⁹ Inğaqe, he kukñuä hui yqänä etanğutqe, hea hiqä aquvāqñqä qäyunänanğa tqäpnğa. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmatqä tanğa imäqququenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäqğä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanä-iqä nätappñqäuä. Ne aquvā hinqi äqänätanä, manä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanğuwänğani, ne kukñuä kimanji, änä mätquä yanqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iini ätuäqe, qokä-apäkä iquauñi, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniyä iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

¹ Qu manä hinqi ätkuwi, hma äyä iqanğani, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inğani iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyänqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqini qanä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutpñqä ätqäuminqe. Iqu iqisanji äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqini iqu qanüä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndanji, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanğa, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäqqanğuwinqe, qätä äwikqe. Ininqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyänqä anğumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutä anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanğa anä-himqä Tesälonaika iutanä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itanğa anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itanğa qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanji, ämaqä tqua, qu hinqiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hinqä äqämbu äpmaminjuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hinqä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñi hipa hinqini eeqänä päwqanğa, ämaqä iquauñi Troasi iu äwimakqe. Iqini ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anğumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğani hiunji kinğanänä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvā qänätaqeunji, Poli iqu awinğa wäninqä etanği, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapanä ätqa wätqätanği, heatqä quaesqä qe imänğqe. ⁸ Anä hiqñqä ne aquvā qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqui ämäwqätäuani, hñququque pmeqanğua, hiqi-tä kuapä äyänäminqe. ⁹ Inğani hikñä hñqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqaqänqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mänji äpäknğqe. Inğani qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanği äqunğuwı. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikñä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hänä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inğani Poli iqu iquatä anği äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anğuwı. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukñuä kuapanä inä ätukqe. Zä äyä veqanğa, iqu ävämakqe. ¹² Hikñä ique, hänä yqänä etanği, qu ätuma äwäpiyanğa, äwqä hanüä äwinğqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. Ii tiinji. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutñqä äwinğqe. ¹⁴ Iqu äpätä aquvā mänaqiyqanğa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awinğanji, iqini

ävämäni, qua Kiyosi iu qe ämawqätäuani, awiŋga-mändani, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqämakque. Itani hiunji huizi iqueni, ne anjumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqämakque. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu 'Pendikosiŋganjqä' ätmiŋuwä iqueni, Jerusälemä iu hiŋuä qunätŋqä äwiŋgqe. Iiŋiŋqe, "Hea kuapänäni, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniŋquä diŋqe, Epäsäsi iuŋi ämawqätäuatunŋueqä" kŋuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiŋuä mäqumbŋqä diŋqe, kukŋuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanŋuwänŋa, iqu tiinjä ätukqe.

"Nyi kiŋganänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänŋa suqä ii imäkmiŋqenqe, hiqä-hiuänji näqŋqä enäüä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi äŋgittqiyanä-tpu itqätanŋä, hanjä-iqä ämetmä, kŋuä kuapänä äqiyätmä, ŋqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä imiŋqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiŋqeqä. Aquvqŋqä iunä-pqä, hiqä anä hŋqunä-hŋqunänjä iu-pqe, nyi kukŋuä äŋguänänjä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etmiŋqeqä. ²¹ Itanŋa hea ique-iqueni, Israitqä iquaunä-pqä, itanŋa Grikä iquau-pqe, tiinji inä äyä ätumiŋqeqä. 'Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kŋuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunŋueqä.' Iiŋqe he näqŋqä äyä etqänjuwiqä" ätukqe.

²² "Itanŋa qätä nyipiyä! Täŋganji Dŋä Äŋguä Iqunä inyimäkqanŋi, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqini suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqŋqeqä. ²³ Näqŋqä tä qenyä eqänä. Dŋä Äŋguä Iqu, awi tiinjä ändätŋqeqä. Nyi anä-himqä eeqänänjä iu qanä ikämqänŋanji, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe ŋqä hänjä-pmeqenqe, kŋuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä ŋqä äwätŋqä iunqä änyinätanŋi iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunju, kukŋuä äŋguänänjä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hiŋgi vqeunqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etanŋi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etmiŋqeqä. Inäqe täŋganji nyi tiinŋinqä näqŋqeqä. Qänakndani, he eeqänänjuenä, nyaqä hipenju, hiŋuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iiŋqe nyi kukŋuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä eeqänänjä iunqä, awä etmqä diŋqä zä miqä etmiŋqä iunji, ämaqä hŋqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkŋgqä etanŋgutqe, ii ŋqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuänji äŋguänä mimbiyä. Itanŋa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häneqä iuta, mbqä itä aquvü ämaqäkqä eeqänänjä iquaunä-pqe äŋguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panä etanŋi, iquau mipŋqä diŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu he atäunjuä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqŋqeqä. Nyi eväma äumqänŋanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sipsipqä iquaunji qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanŋa ämaqä hiqä-hiuätanä hŋqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upŋqe, kukŋuä quanŋä tqupnuwiqä. ³¹ Iiŋiŋqe nyi imäkmiŋqä iunji, kŋui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äŋguänänjä miŋgpŋqä. Quväukuä hŋquaqui-hŋquenä iunji, nyi heatqänŋatä, hiunjŋatä, hanjuä mäwiqä itmä, ŋqä hiŋuitanji kŋuä äqiyätmä, he eeqänänji näqŋqä äyä ämetquamiŋqeqä.

³² Täŋganji nyi heŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqŋqä emäkqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiŋginäwa vqenqä kukŋuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanŋa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquaunji, Iqu nätmatqä äŋguänänji ävänqiyä. Inji he-pqe nätmatqä iinji mapnuwä iinqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuäñi näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanga ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänä heyaqä awä iqi iminqe, äyä ämetquaminqe. Nyi ii iminqä-pani, he-pqe wäunjuä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamakqä minqä iqanquwä iquauñi, yätamakqä vqäpnä. Itanga Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä kñuä indqänqpnä. Iqu tiñä äyä ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iuñi, ämawqätäuniqeqä.’”

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, ingañi iqu iquatä qonjä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikuwi. Ingañi iqu iquauñi, “Nyaqä hipenñi, anqumä hiñuä manqänqä ipnuwiqä” ätukqenqä, qu eeqänänäñi huäqä kiñä äwunqge. Ingañi qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqenqä

¹ Ingañi ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itani awinğani, qua Londesi iu ätimäuani, iqisanñi anä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iuñi, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanği ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqinñi ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iquenñi, hipa qunamäuqänğisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iuñi, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqinñi ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminjuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Änğua Iqu kñuä vqanği, qu Poli iquenñi, “Si Jerusälemänqä mäwqä isñqeqä” ätuminjuwi. ⁵ Ne anä-himqä iuñi ävämetanä, qanä watunquä iqanğua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iquenñi yäpaqä mäñğisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manä iqinñi, qonjä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqe. ⁶ Ingañi ne, “Äquatnatunquä” ätuäqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanğä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayänñi äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqinñi, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunñi hñqunä anä äpmakque. ⁸ Awinğani ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqinñi ne Pilipä iqueqä anjuñqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kukñuä anğua qokä-apäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanga iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hiñuiqänä atäunjuä ikuwä iutanä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hñquaqui-hñquaquiwi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä ätminjuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunñi hui ae pmetanğua, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatñä äququätänäqe, tiñä ätkqe. “Dñä Änğua Iqu tii ätqiya. ‘Aquvä tqueqä kaniquenñi, Israitqä iqua Jerusälemä iuñi, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä hipa iu wipñqäuä,’ ätqiya” änatkqe. ¹² I tqanği äwiyäqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanñi, Poli iquenñi, “Si Jerusälemänqe, mäwqä isñqeqä” ämäutqunqge. ¹³ Ingañi iqu kimani, tiñä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä anğiqiyäpnqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänñi. Nyi Jerusälemä iuñi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänä qänğanği äqunani, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkqe.

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

¹⁵ Hiunji hui ae äpawqanğa, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminuwä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetunque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanä-que, qanğanäni quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iqtä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukñuä ätkuwinqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanğa, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe in-etmakuwi. ¹⁸ Awiñganji, Poli iqu, Jemisi iqtä kukñuä siynqä uwqanği, ne-pqe anä äukqe. Itanğa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inğanji Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä awä iqisanji wäunjuä itqätanğanji, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, iinjä-iinjä iwimäkätñqeä.”

²⁰ Iqua iqueä kukñui qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyi, Poli iquenji tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqnñqeä. Israitqä kuapänänä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqanjuwiqä. Eeqänänä iqua, kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqnñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanğa iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqanjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquauñi, si tii äyä ätuäkitqanjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauñi, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqanjiqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqeäqä’ qätä äwiyäpiyanğanji, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiinjä imäkñqe, äneñgiyä. Ämaqä nesanjä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquauñi si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkñqä äneñgiyä. Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isñqä äneñgiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, ämaqä eeqänänä iqua, kukñuä quvqä sinyqä äwiyquwinqe, näqnñqä tiinjä hipñqäuä. ‘Ii, kukñuä quanğiqä.’ Itanğa sinyqe, näqnñqä tiinjä inä hipñqäuä, ‘Iqu suqeunji, qänaknä iqä-queqä.’ ²⁵ Itanğa Israitqä iqua qäyä etanği huizi quuvqä eqiyätqanjuwä iquauñi, ne pipa iunji, kukñuä tiinji ae äyä äqiyätanä äwikqueqä. † ‘Ämaqä hñqu nanjuä ämetä, goti quanğä iquauñqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä häñeqä yqänänä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpnñqeä’ äqäkqueqä” ätukuwi.

²⁶ Awiñganji iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iqtä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğanji iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqunenji kiyä maeqä anğuanänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanği hiñuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkñqä diñqä, tääqä yänänäqnñqä tiinjä ätukuwi. ²⁸ “He Israitqä iquenyä, yätamäkqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kukñuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mändi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanğa tanğanji iqu tiinjä-pqe äyä imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquauñi, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä tanğisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanği, Iqueqä hiñuä iqinji kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. ²⁹ Qu kukñuä iinji, tiinñqä ätukuwi. Kinğanäni Poli iqtä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iutañä iqutä, hiqäva-imäkqä anä yäpaqängisa ikitqätanginyä äqunjuwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyängani, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisañqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kuknuä iinqä qätä äwipiwi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpaqä ingisa eyqiyäma äukuwi. Ingani qu maqänänji, täknä hävqe qnqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpnqä itqätanguwängani, mäkä-iqä Romä iutañä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hinqi äunätqänäuä” tqanqä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanguwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepqnqä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkminjuwi ävquatämäukuwi.

³³ Ingani mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hnquaqtä guä kiqiyäupnqä ätukqe. Ingani iqu qokä-apäkä iquauñi, yatnqä ävätä, “Ämaqä tqi, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe.

³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, manä nänji-mänjisa yänänäqñqä tätqätanguwitani, iqu kuknuä quati qätä mäwiqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä iunqä ätuma upnqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanguwänga, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iqueni pizqä päkpiyä!” ätminjuwi. Itanga iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpnqä etangi, iqua iqueni haqeqä a äqätqä ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upnqä iqanqä, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kuknuä ätätä, “Nyi kuknuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanji, “Si Grikä iquauä kuknuä äänä dtñqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuqänänji gapmanqä iquauñi, mäkänqä ävauqumuatätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunitä päsqanguwä iquauñi, anä avqnqä yenüä iunqä ätuma äuminjä iqukiyqä, knüä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Ingani Poli iqu, tiñä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutañä, qua Silisiya iutañä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tqauu kuknuä tumqä, hinjuinä nqänäyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tqanqä, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäue, ämaqä kuknuä matqä ipnqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kuknuä matqä pmetanguwänga, iqu iquauqä anä-kuknuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apikuquendä, nyi suqä quvqä mimäkqä itnqä iinqe, awä hitqanqmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kuknuä iunä tqanqä äwipiyanqani, kuknuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Ingani iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänjinqä näqnqä himqe, Gämeliyoli iqu ängüänä ämändquakqeqä. Itanga he tanga tä imäkätqänuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanguwä iqua äpäkombnqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuateminqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäkqä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänänjä iquatä, qu iinqe näqnqä eänjuwä-qae, he awä hitpnqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqñqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Ingani ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä

hānaqä iu wätqätanġuwä iquaunġi, ġuä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapnġänä iqisa ätuma quvepmqä diŋqe, nyi täqinjġi ävāmakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunġi quemisqä hiätŋqäqinjġi, nyi qanä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanġanġi, maqänänġi qäukuä haqä yätutanġi, we-hunġä naqänänġä hŋqu nyuauä enġä-panġi qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanġanġi, nyi qua iqi äpāknmä witanġa, Ämaqä Hŋqueqä manġitanġi, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunġä qui nyimäkätqänġinyä?’ dġanġi äwikqeqä. 8 Iinjä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimanġi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqunġä. Ämaqä si qui imäkätqänġi, ii Nyinjġä’ ändkqeqä. 9 Ämaqä nyitä anä äuminġuä iqua, qu we-hunġe äqumbiyä-qe, kukŋuä dġanġqä Iqueqä manġi, qätä mäwiyqä ikuwiqä. 10 Inġanġi nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tquanġa, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätinä, Dämaskasi iu yäpā yänġisa huizä. Iqinjġi ämaqä hŋqu, wäunġuä eeqänänġi Nyi sinyqä äteqeunġe, si ktqonġä,’ ändkqeqä. 11 We-hunġä naqänänġä Iquesanġi, nyaqä hiŋui hea inuwimäkqanġqenġe, ämaqä nyitä anä äuminġuä iqua, nyi a ämanġqänġa äwäpu, Dämaskasi iu anġquatämäukuwiqä” ätukqe.

12 “Ämaqä hŋqu, Dämaskasi iu äpmaminġe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpā iqinyä iqä-qu eä, kukŋuä-suqä iunġi qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anä-himqä iu äpmaminġuwä iqua, ‘Ämaqä anġuanänġä-queqä’ ätminġuwi. 13 Iqu äpäqe, nyi-tänä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyā, tqä hiŋui, anġumä anġuä qändŋqinyä,’ ändkqeqä. Qänġanġi hiŋuä äqänätmä, nyi ique hiŋuä äqunġqeqä.

14 Inġanġi iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyā ätekikqeqä. Si Iqueqä äwinġä iunġänä näqŋqä eätinä, Ämaqä suqä jänänġi imäkätŋqä Ique hiŋuä qunätinä, kukŋui, Iqueqä-kiuä tqanġutqä iunä, qätä wisŋqä ätekikqeqä’ ändkqeqä. 15 ‘Ii tiinjġä. Nätmatqä si hiŋuä äqunätinä qätä äwiyätŋi, qokä-apäkä eeqänänġä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätŋänġqä hitanġiyqä. 16 Inä etanġi si squenġä hiŋuä äqännä, pmatŋqäwä? Si ävauätinä asŋä matŋqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanġti, Iqu asŋä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutŋqeqä,’ ändkqeqä” ätukqe.

17 “Qänakndanġi nyi, Jerusälemä iunġä anġumä äyapätmäŋġanġi, hiqäva-imäkqä anä yäpā inġisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänġanġi, nyi wätqä enġä-pa ae äqunġqeqä. 18 Nyi Naqä Ique hiŋuä qunġanġa, Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Si täqinjġi, Nyinyqä awä tqanġtqe, qu qätä makiyqä ipŋqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunġi maqänä ävāmatŋqeqä,’ ändkqeqä. 19 Kimanġi nyi tii ätukqeqä. ‘Naqä Iqukiyā, oeyqä! Qu nyinyqä näqŋqeqä. Nyi anä aquväqŋqeunġä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanġuwä iquaunġi, ġuä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminġenġe, qu näqŋqä enäüä. 20 Itanġa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminġä ique, pizqä päsqanġuwänġa, nyi “änġuiqä” ätätmä qäqiqi ätqäümä, ämaqä iquauqä ġquä quäuqe ämiminġenġä-pqe, qu näqŋqä enäüä’ ätukqeqä. 21 Inġanġi Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeqä. ‘Si äutŋqinyä. Ämaqä Israitqä qäyā etanġi huizi, kinä nämä pmetanġuwä iquaunġä kndowatmqänä’ ändkqeqä” ätukqe.

Poli iquä, mäkä-iqeu miqä naqä iquä, kukŋuä ätkiyinjġä

22 Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukŋui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquaunġä tqanġqenġä mäwinġä iqanġi, manä tnänġä ätäpu, “Pizqä päkpiyā! Ämaqä tqe, qua täunġi mäpmeqä yätŋqeqä” ätkuwi. 23 E ätpiyi, manä hiŋänäwa ätäpu, iquauqä ġquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanä äuaquvämäukuwi.

24 Iinjä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquaunġi tiinjä ätukqe. “He iquenġi, anä yänänäqŋqä iunġä ätuma upiyā! Iqinjġi, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iinjä-iinjä imäkätŋqeqä’ ätätä awä natätŋqänä, täua täwipiyā!” Qokä-apäkä iqua äwqä

tnänä imbu, Poli iquenyqä manä tnänä tqanquwinqä näqñqä äñguänä metñqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanğa qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiquyeganguwänga, iquauqä ämiqä yäpä iqiñä iqu qäqiqi tqäuätanğa, Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Suqe, tiñä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanğutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-täjutiyä’ tpu, hiñuä qumbñqe, kukñuä ganä mitpñqe. Inji tängañi he nyi ämbäkñqä iquwi, änäññqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqueu miqä yäpä iqiñä iqu, iñä äyä tqanğı äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiñä qe ätukqe. “Si äänä imäkñqäwä? Ämaqä tq, Romä iutanä-qeqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanä iqukitanä?” ätukqe. Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äniniquanğa, nyi ämaqä Romä iutanä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu imiñuwä iqua, iqu e tqanğı äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiquyäuñqä ätukqeutä, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqueu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwinqä näqñqä äñguänä metñqä äwinqqe. Inji awiñğanı, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäuä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätanğı, iqa äpçinjaqänmi, hea tänga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanğı, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iñä tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä tqäutanğuwä iquauñi, “He manä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanğı Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Si häuiqä a kukuñuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqänğuwä-panä iñukui etanğı, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si kñui, ‘Nyi kukñuä-suqä iuñi qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeqä’ kñuä indqänätinä, täqi äyä äpmeñinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkñqä täkqä ätunji, ii si kukñuä-suqä iuñi hñgisänä inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäumiñuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiñä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqeñi, kukñuä quvqä ätunji, änäññqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimañi Poli iqu iquauñi, tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iñqä näqñqä eä, manä tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutanä iqunä eämä, qutä anä ätqäuñänä. Nyaqä kñui, tiñä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua anğumä vaupnuwiqä.’ Nyi kñuä iñä indqänätñqetani, täqi täsä ätqäuñänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukñuä iñä tqanğanı, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukñuä mäkä äumbiyitanı, awä qe

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

iwäsänguwi. ⁸ Kuknuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinji. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuauqä ipnqäüä. Itanga enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inäqe, Parisi iqua nätmätqä iinjä iquaujqe, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanga qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanji äqunänunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Inganji mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kuknui mäkä enqä-pa hunqanguwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpnqä iinqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanji, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäüä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kuknui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä ttñänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanga zinuitäni, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpnqä kuknuä naqä-hñqunä imäkuwi. Inganji iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätnjuwi. ¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inganji, iqua äupiyi, hiqäva-imäqä naqä iquautä, ämaqe miqä naqä iquautäni, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqanqä, ymisänjä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Iinjñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kuknuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanqä tiinjä tupñqäüä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunquä iinqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inji he iinjä imäkqanqppqe, iqu emamätä pättqätanqä, ne iqueni äpäsätunquänänjä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkpnqä tqanqä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inganji Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tq, kuknuä-tänjä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Iinjä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tqe ätuma äquvepqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäüä” ätukqe.

¹⁹ Inganji ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuanä ätqäunyä, yatñqä ävätä, “Si kuknuä äkitanji dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kuknuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awinjanji si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquaujqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäüä. Inganji qu quanqä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäüä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kuknui qätä mäwiyqä panä. Iquautanjä kuapänänjä, 40 ämäwqätäquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqä, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpnqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tqanqgtqenqä, hiñuä äqämbu äpmenjäüä” ätukqe.

²² I tqanğa, ämiqä naqä iqu, hiknä ique, “Si kuknuä ii ändnjnqe, awä matqä panä” yänänqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenqä ändowatkuwinqä

²³ Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinjä iquautanjä hñquaqi tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanğa mäkä-iqä zi quäuqä-tänjä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäknäpu, iqu qui mimäknqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä änguanä ätuma wäpiyä” ätukqe. ²⁵ Inğanji iqu pipa hui tiinjä ätätä äqäkqe.

²⁶ “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjinğanjqä.

²⁷ Ämaqä tqueni, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpnqä iqanğuwänğa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqanğä äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä. ²⁸ ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanği ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hiñuä iqi ätqäteqeqä. ²⁹ Nyi iquau yatñqä vqanğa, iqua iquauqä kuknuä-suqä iutaninğä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanğqenqä ätätqänuwi, ne ique pizqä päsqänqätä, ä guä pmuateqänqätä, hmanjqä. ³⁰ Inji tänğanji, qu ique päkpnqä kuknuä zä imäkätqätanğä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanğa ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanğuwä iquauñji, qu tqä hiñuä iqinjä ique kuknuä mitpnqä ätquäqeqä,” ätätä äqäkqe.

³¹ Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anjä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi.

³² Awinğanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anjä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanğuwänğa, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anjä Jerusälemänqä anğumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hiñuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inğanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitanjukikä?” Yatñqä i vqanğa Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatanjä iqunjqä” ätukqe. ³⁵ Iinjä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpnqä iquwä iqua ätimäuqanğuwänğa, kuknuä tqanğtqe, inğanä qätä kimqänä.” Iinjä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anjä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hiñuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

¹ Hiunji hipa hñginji ae äpäwqanğanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anjä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqtänji, Israitqeu miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanğa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä, si yätamäkqä änguanänğä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä mauñqä änguanä äyä äpmejunä. Nätmatqä änguanä mäwiqä iminqe, tänğanji si knuä änguanä indqänätnä suqä hänji maeqanğnä, eeqänänji änguanä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqanğanji, neyaqä äwqe änguanä änenyätñqeqä. Iinqe ne siñji änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktnqä etanği, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kuknuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tquenji, hinuä tiinjä äqunänjunä. Iqu ämaqä mäkänjqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesani, Israitqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauņqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqe, iquauqä ämiqä naqä iquautanjä hņqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäkkä anji, kiyä mätqä imäkätņqä iqanġi, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanġi ne ique kukņuä ämitquenqä näqņqä matņqenqe, si tqä-täuä ique yatņqä ävätnä, iqueqä manjutani, nätmätqä eeqänänjinqä qätä wisņqinyä” ätukqe.

⁹ Inġani Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukņui yänänäqņqä imäkäpu, “Kukņuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanguwänġa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukņuä tätņqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqanġa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapanänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmeņuwä iquau iwäsäutqänjä iinġe, nyi näqņqä eämä, nyaqä äwqe äņġuänänjä nyinġanġi, nyi saqä hinuä iqisa, ämaqä kukņuä mindqanġuwä iquauņqä, kimanji ktmqeqä. ¹¹ Si yatņqä tiinjä imatņqeqä. Täņġa qänġa hiunji 12 ae äpäwqanġa, nyi Jerusälemänġe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäumqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inġani hiqäva-imäkkä anjä takņä yäpä yänġisatä, anjä aquväqņqeutä, ä anjä ququawä iutatäni, nyitä, ämaqä hņqutä, kukņuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanġqe, hinuä manqänġä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inji kukņuä nyi täņġa ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipņqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukņuä naqä-qakui, awä tii ktmqeqä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ävauqumuatätņqeqä. Nyi kukņuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanġuaeqä’ ätätqänjuwiqä. Inġe nyi kukņuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kukņuä hinuä-tqä iqua ätäpu ekuwitäni, eeqänänjä iinġe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanġa ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonġuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anġumä ävauqumuatäniqä diņqe, nyi kņuä yänänäqņqä äwimä, hinuä äqänmä äpmeņänä. Itanġi ämaqä nyi kukņuä ämindquwä tqe-pqe, asä iinjinqeqä. ¹⁶ Inġinġe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqini, nyi ämaqä jänänjunä himqä diņqe yänjä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anjä huizi iunji, quväukuä hui ae äpmamitani, Israitqä Jerusälemä iu äpmeņuwä iquauņqä anġumä äyä äpqe. Ämaqä nätmätqänġä äwa iqanġuwä iquau yätämäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanġa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqe. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini kiyä mamätqä äpmamänġani, hiqäva-imäkkä anjä iu hiqäva imäkmätmä itqätanġa, qu änyimepu hinuä äņqänġuwä. Qu hinuä i äņqämbiyänġani, ämaqä kuapanänji nyitä anä mäpmeqä ipu, hoqä maqņqä ikqeqä. Oeyä. ¹⁹ Inġani Israitqä qua Eesiya iutanjä hņquanä, a inġanä äņġiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä kukņuä-tänjä epu imäkkäpi, quwqä-quwä nyi kukņuä mindpņqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanġutqe, täqi ätqäuänjuwä tqe, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqņqä hinuä iqi tqäuätanġa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwinġe, awä ktpņqeqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqini pämä ätqäumä kukņuä ätuätmänġani, manjä yänänäqņqä tiinjä ätqueqä. ‘Ämaqä ae äpäkonġuwä iqua,

* **24:6-8** Täņġanji ämaqä näqņqä-tänjä hņqua, kņuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqini Lukä iqu kukņuä huizi inä äqäkqe. Kukņuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kukņuä mitanätanä iqanġua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqu, iqueqä ämaqä hņquata, änemapiyi, yänänäqņqä änavqutäpu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. Itanji Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kukņuä mitņqä iqua, si äkimepu tqä hinuä iqisa mitņqeqä’ ätqeqä.”

anġumä ävaupnuwä iunġe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kuknuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknuä mindpñqä sä ändma äpquäü” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñġuänänä ae ekqe. Iinġe Poli iqu kuknuä ae äyä tqanġa, iqu Israitqä iquau tiinä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqañġani, nyi hiyaqä kukñui, jänä inġa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanġi iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiinä ätukqe. “Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyamaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäkqä pa, hiñuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anġu äpme, Peliksi iquä kuknuä ätminġiyinqä

²⁴ Hiunġi hui ae äpäwqañġani, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutanġiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanġa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanġi äwikiyi. ²⁵ Inġanġi Poli iqu kukñui, suqä jänänänġiunqätä, äwqä äwivauqañġqä iunä mimäkqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanġi eeqänänġune kuknuä minetanġiqenqätä ätukqe. Poli iqu iinä tqanġi, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqeqä. Qänakndanġi, nyi hea hui eätmä, tääqä anġumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmätqä huiñqä-pqe hiñuä inä äqunä äpmaminġe. Iqu kñui, “Nyi Poli ique hiñuinä qunäwatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänä iunġi, ique tääqä ätuätumetä, iquä kuknuä anä ätminġiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anä iunġi hiñuinä äqunġqe. Itanġa, quvaukuä hñquaqu päwqañġani, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tñanġä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinġiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiñġanänä-qu äpmakqä iunġi, hiunġi hñquaqui-hñque ae äpäwqañġa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanġi, Jerusälemänqä ekqe. ² Iqinġi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kuknuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamakqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä.” Qu kuknuä iinä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkñqeqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanġuwänġa, Pestusi iqu kimanġi tiinä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunġi guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjqä. ⁵ Inġi ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etanġutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpñqeqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunġi 10 mämäwqätäuqänġa, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awinġanġi, iqu kuknuä iwäsäuqä anġu äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppñqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqañġa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwakuwä iqua, ique qäuiqä ämamäpu, ique kuknuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätñqeqä” ätukuwi. Qu kuknuä iinä tqanġuwinġe, Pestusi iqu, “Quanġä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kñuä indqänġqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanġuwänġa, Poli iqu kimanġi tiinä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä iutä, itanġa Romätanä ämiqä naqä Sisa iquesänġi, quvqä mitqueqä iqueqä” ätukqe.

⁹ I tqanġi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä winġanġi, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui, iqi kiwäsemqe, äñġuätanä?”

¹⁰ Inäqce Poli iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä iwäsäuqä anjä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anjä tquenyā nyiwäsepñqeqä. Si näqñqeqä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeqä.’ ¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iinjce äpäkonmqeqä. Inäqce qu kukñuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iunji, änä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjyiyä” ätukqe.

¹² I tquanğa, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kukñuä ätpiyi, iqu kimañi, “Si ‘Sisa iqu kukñuä nyiwäseyätñqä änyinjyiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqeqä” ätukqe.

Pestusi iqu, ämiqä naqä Akripa iqu, kukñuä ätnjyiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanğani, ämaqu miqä naqä Akripa iqu, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanğiyänğa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kukñuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanğa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kukñuä mitpñqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkkä-qae, hanjä-iqä naqänänjä menqiyä’ tmqä äwiñgqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinjä iunqce, nyi kimañi tiinjä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätanjä iqune, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqänğani, “iqu äpäkonänqiyä-qe” maqänä matqä itunqeqä. Iqu ämaqä, ique kukñuä ämitätqänjuwä iquauä hiñuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñğani kukñuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma pññqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kukñuä ämitminjuwä iqua, pämä tqäuqanğuwinqe, ‘Iqu suqä ququvqänänjä hui imäkkqanğiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqu, kukñuä mäkä äunğuwinqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonğqä hñquenyqätä äunğuwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqce Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanjä äpmenä’ ätukqeqä. ²⁰ Qu kukñuä iinjä tqanğuwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqänqce, ätnänjä iqi matimäuqanği, ique yatñqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenqä äkinğiyä, makinğä iqiya?’ ²¹ Iqu kimañi, ‘Ämaqä naqänänjä Sisa iqu kukñuä nyiwäseyqanğanqce, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqanğa, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänğanqce, iqu guä yqänä pmetänqiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

²² Akripa iqu kukñuä ii qätä äwiyäqce, Pestusi iqueni tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kukñui qätä wiyqämqä.”

Inji Pestusi iqu “Si iqueqä kukñui, awiñğanä qätä wiyqätñqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kukñuä ätukqenqä

²³ Awiñğani, Akripa iqu Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä anğuanänñi ämipnäsinyä, yoqä naqce motquaynqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, anjä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anjä aquväqñqä iu yäpä yänğisa äpekuwi. Inğani Pestusi iqu Poli ique ätuma pññqä tqanği, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inğani Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmenjuwä eeqänänjä iquendä, he ämaqä tqueni hiñuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanjä iquatä, täqisanjä iquatänji, qu eeqänänñi, ‘Iqu hanjä mäpmeqä itä, äpäkonätñqeqä’ yänänäqñqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänjuwiqä. ²⁵ Iinjä etanği nyi hiñuä äqunätmänğani, iqu äpäkonätñqä diñqce, suqä hui mimäkkä itñqä äqunänqeqä. Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanği, nyi ique dowatmqä diñqce, kukñui naqä-hñqunä äyä imäkkqeqä. ²⁶ Inäqce, qu ique kukñuä ämitätqänjuwä quatinqce, neqä naqä iqu naqä-qakuinğä näqñqä metñqä iinjce, pipae

äänä qämqätiyä? Nyi maqñqeqä. Iinjñqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manji qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä diñqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanji, nyi pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä. ²⁷ Nyi kñuä tiinjä indqängänä. Nyi ämaqä guä kiqiyäueqä hñque ändowatätmängani, qu ique kukñuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inğanji Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tqanğa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukñuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukñuä ämindätqänjuwinqe, nyi täñganji tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänänjiqä. ³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätñquenqätänji, si näqñqä äñguänä eninyä. Iinjñqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukñui qätä nyisñqenqä änyinjyia” ätukqe.

⁴ “Nyaqä quamä pmeqä hikñänğa äpmaka äpätñqenqe, Israitqä eeqänänjä iqua näqñqä äñguänä eänäuä. Nyi ymeqänğanji, ñqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inji qänakndanji Jerusälemä iu äyä äpmeñqeqä. ⁵ Qu hinjuiqänänji nyinyqä näqñqä ae ekuwitani, äwiñganğutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeqä. Nyi hikñänğata ti ipäqäka äpätñqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeuñi ämawqätäunä. ⁶ Iinjä etanği täñganji, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hinjuä äqänmä äpmeñä. Inji nyi iinjä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqanğä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänğatä, heatqänğatänji, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hinjuä äqämbu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinjä hinjuä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänäuä. ⁸ Hesänjä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquaunji, mävaqumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinjä sunqä indqänätqänäuä?

⁹ Hinjuiqänänji nyi-pqe kñuä tiinjä äyä änyiminqeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänänji imäqämqeqä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkminqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinjä imäkqätñqeqä’ dqanğuwänğa, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyä äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, ‘Iquau pizqä päkpiyä’ tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquvächqñqä yäpä yänğisa äpaquvakitmä, iquau täñä-hunqä ävätmängani, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquatmä äwiminqeqä. Tiinjä-pqä iminqeqä. Nyi iquaunqä äwqä tnänjinä änyinätä, anjä-himqä kinä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminqeqä” ätukqe.

¹²⁻¹³ “Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, ‘Si iinjä imäkiyä’ ändäpu ändowatqanğä, nyi anjä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanjä wätqätanğa, hiunji quemisqänğanji, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänjä äyä hunğanği hinjuä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämawqätäukqeqä. We-hunqä iqu, nyitä, ämaqä qanjä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanji ne eeqänänji qua iqi äpäknaqe, nyi manjä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiinjä dqanği, qätä äwikqeqä. ‘Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunqä nyimäkätqänjinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätinä, ga täñä-hunqe tqä-täuänä äyä ämenyä’ ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiinjä ätukqeqä. ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’

Nyi yatnqä e vqanqa, Naqä Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänä, Jisasi Iqunä Qäqunjqä. ¹⁶ Injqe tängani, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä dijqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunju a äqätätnä, nätmätqä tänga hiñuä ae äqunäñinqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä ttjängqeqä,’ ändkqeqä. ¹⁷ ‘Saqa ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqangppqängani, Nyi hänä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiinjä iwimäkqätñqänä äkndowatqänä’ ändkqeqä. ¹⁸ ‘Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panjä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iinjä iwimäkqangti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iinjä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpñuwiqä’ ändkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Inqani Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. “Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutani hiñuä äqunqä iñi, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkämñqeqä. ²⁰ Kinqanäñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iñi eeqänänä iquautä, itanga Israitqä qäyä etanqi huizi iquautä, awä tiinjä ätumiñqeqä. ‘He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iinjä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä’ ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iinjä iwimäkqangqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anjä iu pmetanqa, a äñgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmätqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqätanqi, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätnqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänjä iquauqätä hiñuä iqi yänänäqñqä ätqäümä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanä huisä mätkuä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquatä, Mosisi iquä hiñuwiqänä, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätmiñuawä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiñuwiqä. ‘Krais, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, täñä-hunqä ämetä, äpakonätä, qua äptepqä iutani anqumñi Iqunä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautani, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqenqä awä tuäniqeqä’ ätmiñuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä” ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanqa, Pestusi iqu manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si näqñqä kuapanä ämetqänä iutani, qämä-qämä itqänjinyä.”

²⁵ I tqanqa Poli iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä yoqä naqä-tänjä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiñi. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänäñi zä mäwiyä etanqi, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iiñiqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqä quuvqä eqiyätqänjinyä, maeqiyqä itqänjinyä? Si quuvqä eqiyätqänjinqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inqani Akripa iqu Poli iqueni, “Änäñänqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipiñi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimanji, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-panji, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanga he eeqänäñi, nyitänji, asänänä iinjä pmetunquä änyinji. Injqe he guä hikiqiyäuqangpi pmapñqä dijqe, manyingqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inqani ämiqä naqä Akripa iquä, qua iu miqä Pestusi iquä, Benasisä, itanga ämaqä qutä anä äpmamiñuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätnqewi. “Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpakonätñqä iunqätä, ä guä kiyäupñqä iunqe, hmanjqä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätņqä änyinjıyä’ matqä-säpi, guä kiqiyäueqä anı ävämetä, qanyinä pmequänıngä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upņqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inganä upņqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäņi, mäkä-iqeu miqä hņqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğanı ne yimba anä-himqä Aträmitiumätanä hņque ätkamäukque. Nesäņi, ämaqä Tesälonaika qua Masendonıya iutanä hņqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanğä iquauņqä wätņqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awiņğanı ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqıņi Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwımetä, iquauqä yätamakqä metņqä diņqe, Juliyusi iqu ique äņguänänğä iwımäkätä, ‘Nņqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuņüä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Sapłusi iunı tuwä iņğisa äpäukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya iņğisatä, Pambiliya iņğisatäņi, eqä-pņä iunı äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqıņi mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiya iutanä yimba, qua Itali iunqä wätņqä iqanğqä hņque ämoqumueqe, ne änätmanı, ique ätkamäukque.

⁷ Inğanı ne iqi ävämanı, hiunji hņquauņi yuņüä yänänäqņqä qunğanğqä iutanı, yimba iunı qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunüä imäkqä iqua, wäunüä yänänäqņqä iqanğä, ne anä-himqä Nindusi-tänğä iņğisa ätimäukque. Iqısanı, yuņui a änakıqätätä, ne äwatunque änä maeqä iqanği, eqä-pņä manä iuta äväma, eqä-pņä iu äwani, qua eqä-pņä awä iqi witanğqä iņğisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Iņğisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutangqä iu ämäwqätäuanı, Kritä iunı mäwqä iņğisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunüä imäkqä iqua, wäunüä tnänğä imäkqanğä, ne eqä manı iu äwätanä, anä hņque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä äņguänänıqä” ätmiņuwı. İi anä-himqä Lasea-tänğä qäqıqiyı.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätanğu, hiunji kuapanä ae äpawqanğanı, itanğa hiunji naqä, İsraitqä iqua buayä manqä ipņqä pmua imäkqä iqu* ae äpawqanğa, hea yimba äņğüä uwqe, qäpu ekqe. Iutanı, Poli iqu iquauņi, näqņqä tiinjä äwikqe.

¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqņqä ae ämenänä. Ne tänğa watque, hanä-iqä naqänänı ämoqumuetanä, nätmätqä kuapanänı qui imäknänğiyä. Yquayänğätä, yimba iinğätänä, matqä iqänä. Neyaqä hanğä-pmeqä-pqe inänjğä.” ¹¹ Inğaqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwıyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawıquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anä iunı, yuņüä naqänänğä qunğanğa, äņguänänğä hmanjğä. Iutanı, ämaqä yimba iu äpmamiņuwä iutanä kuapanänğä iqua, kukņüä naqä-hņqunä imäkäpu, tiinjä ätņguwi. “Ne anä täunı äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yuņüä naqänänı qäpu qunğanğanğä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, İi yimba iuäqämeqä anä äņguänänğä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä iņğisanı. İu timäuqänğqe, yimba iquauqä hanaqe, iņği-iņğisa änyä.

Yuņüä naqä äqunätä, eqä ämņğa äpekqenqä

¹³ Yuņüä mäptqä timäuqä mäwqä iņğisanı, hanğä äqunğanği äqumbiyı, qu, “Ne äwatunquenqe, qäyunjğä” ätnäpu, yimba a kıqätqä japiņi eyqiyämepu, Kritä-tänğä iu eqä manä iu äukuwi. ¹⁴ Inğaqe ne kınä nämä mäwqanğa, yuņüä yänänäqņqä, qua Kritä-tänğä iņğisa ätimäukqe. Yuņüä iinğqe, qu, “Yuņüä mäptqä timäuqä mäwqä

* **27:9** Hiunji iqueni, İsraitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanğä-iqä quwqä suqä quvqä iutanı huätä ämamäukqenğä kņüä indqänäpu, buayä manqä imınuwi.

awä iqisanä yunjuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inğanı yunjuı, yimba iquenı, yänänäqıñqä yqutäuqanğa, yimbae yunjuä timäuqänggisänqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjuı yimba ique qäyä yqutäutıñqä hiñuinä qe äqunğque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanğqä-tänjä qäqi ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunjuı äminyeqanğa, ne wäunjuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminğqä ique eyqiyämakque. ¹⁷ Inğanı yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqıñqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpiyi, yimba naqä iqu qui mimäkıñqä yätıñqä diñqe, guä äukoquväpu hatnjä äquqotäuekuwi. Itanğa yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqıqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mänğisa äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” knjuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yunjuı äyqutäwatätıñqänä hiñuinä äqunğquwi. ¹⁸ Inğanı yunjuıtä, eqä ämıñga äpeyätäqetä, yänänäqıñqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqeqe. Iinjıñqe awiñğanı, ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pnjä iu mamäupıñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanğa awiñga-mändanı, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äñguä wätıñqä imäkqä iutanı tnämäupıñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquaunı, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanğa, yunjuı yänänäqıñqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanğqenqä, ne knjuä tiinjä indqängğque. “Ne hänjä mäpmeqä, eeqänänı qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä manqä äpmaka pätqätanğuwänğa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukıñui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanğa nätmätqä eeqänänı, eqä ique mävqä iquanıñgä. ²² İnäqeqe tänğanı, nyi tiinjä hitmğeqä. He äwqä hanjuä enğanğuti pämä yänänäqıñqä tqäpiyä. Nesanä hıñqu qui mimäkıñqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäknanqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutıñqeqä. Itanğa hea tquenı, Iqueqä enätqä hıñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenjuä iqi tqäutıñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmeñjuwä iqua, qui mimäkıñqä ipıñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqeqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänänı ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqıñqä tqäpiyä. ²⁶ Yunjuı yimba ique ävqutäwatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huii evqänätanä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunı, yunjuı eqä-pnjä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanı, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä manjä-tänjä qäqıqi ae ätimäuqiyä” knjuä indqänğquwi. ²⁸ Knjuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pnjä yäpä mämıñi, mämdiyä, qäqıqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqıñqe 40 äqunğquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqe anğumä ätnämäupiyi, hiqıñqe 30 äqunğquwi. ²⁹ Inğanı yimba iqu hikä kuapänänjä knätanğqä iu evqänätä, qui imäkıñqä iinjıñqe, iqua zä wiñğanı, yimba a kiqätqä japiñä hıñquaqui-hıñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqeqe maqänä timäutıñqenqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inğanı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapıñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänğisa tnämätunqeqä” quanğä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätıñqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanğuwänğa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nanğa, yimba tqeqe ävämapıñqä iquwi, he qui imäkmbıñqäuä. Iqua yqänä äpmeñjuwi, he qui mimäkıñqä ipıñqäuä.” ³² Iinjä tqanğa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pnjä iu äpäknätä hiñginäwa anğua wetıñqä, guä ique a kiqätminqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutnqä iqanqani, Poli iqu ämaqä eeqänänä iqua buayä bnqä knuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanqa, he ‘Ne äänä nemejqutiyä’ tpu hinuä äqämbu äpmapu, buayä manqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iinjñqe nyi he kuknuä yänänäqñqä etqänä. He hänä pmapñqä diñqe, buayä hui ämepu bnqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutani, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänänä, hänä pmapñqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänä iquauqä hinuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änqñiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inqani ämaqä huizi iquapqe äwqä äñguänä imbiyi, buayä ämepu qe äñguwi. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmaminque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitani, yimba iqu hanä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwäminqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganqa, ne qua iu äñguä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanqa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itani äuktäutangqä yänjini hikä weä äyä witanqi äqunquwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänquwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mñä ätäwäpu, eqä-pñä iu ävquatämäukuwi. Inqani yimba ique hänaqä ämotquaminjiyä iquaqñiqä gue ewepu, itanqa yunji yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anqumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutnqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäñgisa witanqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. ⁴² Inqani mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänminjuwä iquautanä hñqu eqä äñgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkñqä knuä indqänquwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hänä-pmeqänqä äwinyätä, iquauqä äwinqä iutani, mimäkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu äñgua uwqänqä näqñqä iquauñi, qu-ganä ikuapmäupu, äñgua upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanqa ämaqä huiziquauñi, zä-yänitä, yimba qui imäkñqñqä itä, a ämaqätäpu, äñgua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanqñqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pñä iutani, äñguänänä iuäqämakque.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmaminqenqä

¹ Äñguänänä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanqa ämaqä qua iutanä iqua, suqä äñguänänä tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanqñqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inqani Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätanqñqä iu äväuekqe. Qänjanjuä hñqu, tä yäpä ingisa äwäminqe, tä tnänä uwqanqanqa, yäpaqänqñqä ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanqä ätutquvä qe äqiyämäminqe. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanqi, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu hänä yqänä pmetñqä iinjñqe, mäwinqä iqiyä” ätkuwi. ⁵ Inqani Poli iqu qämakä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inäqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanqñqä, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqñqä” tpu ipu, hinui hñganqä äqumbu äpmaminjuwi. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanqi äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqñqñqä, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñquenä iquauñi, äñguänä ämineminqe. ⁸ Inqani Pupulusi iqueqä kaniqu

† 27:40 27:29

huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique änguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinjä imäkkqanğa, ämaqä tänjä-yaqä äwäminuwä, qua iutanä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanğuwänğa, iqu iquaunji änguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji änguä iinjä iwimäkkqanğqenqä, qu neñi, suqä änguanäninä inemäkkwi. Qanua hñquaqu-hñque ae äpawqanğa, ne yimba iu ävämetunquä iqaungua, nätmätqä äwa iminqua isua yätamäkkqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanua hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiya iutanä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunuä naqänänänğanji qua iu äpmaminqe. Iqueqä himänğisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänjqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. ¹³ Iqinji ävämeni, anä-himqä Rengiumä iu ätimäukque. Awinğanji yunuä, mäptqä timäuqä mäwqä ingisa qunğanğa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. ¹⁴ Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqanğua, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämanji, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qanä äpätqänäuä” tqanğä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inğanji qutanä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminğque. Itanğa huizi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminuwä iu qe äminğque. Poli iqu iquau hinuä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanğa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä ingisa uwqaungua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hinuä äqunä ämiqüätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kuknuä awä ätuminqenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetanji, iqu Israitqä iqi äpmaminuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänğanğuwänğanji, iqu iquaunji tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetanji, mändi kittqämqä dinqe, nyi suqä quvqä hui mimäkkqä iminqeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä ängiqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanğa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä suqenqä näqñqä mapñqä yatnqä änyipiyyi, hinuä tiinjä äñqänğuwiqä. Nyi pizqä bäkñqä dinqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinjä iqanğuwinqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanğuwänğanji, nqä nyämaqeunji, nätmätqä huiñqä kuknuä mitmqe hma qäyä hitanğqä-qe, hänaqä minqä iqanği, nyi ‘Nyaqä kuknui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä’ ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iinjä, nyi näunänğämä änyimakqä etanği, nyi he hinuä eqänätmä kuknuä hitapmätmä tääqä iinjä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqenqä knuä yänänäqñqä ämepu hinuä äqämbu äpmenuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmenänä. Nyi a tä ängiqätänqe, kiqä quati, iquesanänjqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanğa, qu iquenji tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpñqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kuknuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, knuä änyä-hänji indqänğanğuwinqä, ämaqä qua eeqänänä iutanä iqua, kuknuä ququvqä ätätqänuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunque, si tqä knuä indqänqe awä tqanğtqe, qätä kiyatunquä äpqnä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänäni, anä Poli iqu pmetanğqä iunğä inğa äpkuwi. Qu zihuitä äpmakuwi, awiyqeunğä äpmetqutpiyâ iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunğätä, Jisasi Iquenyğätä, näqñğä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyğä näqñğä äñguä ämepu quuvğä hiqäpñğä iinğe, iqu kukñuä-suğä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueğä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminğe. ²⁴ Iqu awä iinğä ätuminğä iinğe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätciyâ” kñuä indqänğanğuwänğga, huiziqua iqueğä kukñuinqä quuvğä maeqiyğä ikuwi. ²⁵ Iquauğä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapiñğä iqanğuwänğga, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä nağä-qakuänäni, tawäkau äyâ ätukqeğä. Iqu hiñuä-tqä Asayâ iqueğä manitanji, tiinğä ätukqeğä.

²⁶ *‘Qokä-apäkä iquaunğä äwätinä, tiinğä tuvä. “He kukñuä qätä äwika äwäpiyâ-qe, kiqä quatinğe änyä mañğä hipnuwiğä. He hiñuä äqunğua äwäpiyâ-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñğä maeğä ipnuwiğä.”* ²⁷ *Ämaqä iinğä iqua näqñğä äñguä mämeqänğqe, quwğä nyuäni woyğä ae imaqundänğqeğä. Kukñuä qätä äñguä mäwiqänğqe, quwğä qäte, ae imaqundänğqeğä. Nätmatqä hiñuä äñguä mäqunğua ipñqe, quwğä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inğqeğä. Qu iinğä mimäkkä-säpi, quwğä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñğä anğumä quvepqañğpi, ga Nyi iquaunji äñguä iwimäkkäminğä.’**

²⁸ Inğqe he näqñğä tiinğä hipñqeğä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anğu itmetñğä imäkätñqenğe, Iqu ne Israitqä iqune qäyâ etanği huiziquaunğe, kukñuä ae ändowatkqeğä. Kukñuä iinji, qu qätä wipnuwiğä.” ²⁹ Poli iqu iinğä tqanği äwipiyi, iqua iquenji ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquini, Poli iqu anä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminğe. I pmetanğqänğga ämaqä ique äwimeqanğuwä iquaunji, iqu yeeğä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñğä iunğä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanğa Nağä Jisasi Kraisi Iquenyğä näqñğä äwiminğe. Iqu iinğä tqanğqenğe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminğe.

* 28:27 Asayâ 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täni, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapnqä wiŋganqgetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiŋqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä äŋgui, awä tquätŋqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kiŋganäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauŋi, “Nyi henyqä kjuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamakqä hiyätŋqä yatŋqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakni, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqä, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisani, jänänä timäupnqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etanqi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqe, Goti Iqu quŋqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetŋqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauŋi, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känquäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hŋque anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänä menä. Goti Iqu iquä anä pmetanquti, Iqueqä Dnä Äŋguä Iqu iqueni manquä winyätänä. Inä etanqi, yänänäqŋqä, suqä quvqetata, äpäkonqgetatäni, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitŋqe, hanuä winä. Ini saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetänä qakuinqetä, Dnä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitŋqenqätä, ätätä äqäkqe.

Ini saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipnqä atäunquä ikqä iquayi. Itanqi iquautanä kuapänäni, qu Jisasi Ique tuwä äwiminuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautani, kuapänäni Jisasi Iqueqä kuknui qänaknä iminuwä-qe, Israitqä iquautani, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänäni, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä iminuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanqi iqu knui, qänakni qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqge.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapänäni, suqä, ämaqä huiunqä kiinä äwiŋqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiini. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanga ämaqä huizi iquau yätamakqä iqä inqätänäni.

Kuknuä äŋguä we-hunqä-täninqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunquä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni awä tmqä dinqä atäunquä änyiyätä, Iqueqä wäunquä iinqä änändowatkqä iqunqä. ² Hiŋuiqänäni, Goti Iqu kuknuä äŋguä

we-huŋqä-tänä ii, guä ämäsuätä, Iqueqä kuknuä hiŋuä-tqä iquau tquangi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kuknuä äŋguänäni, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänu, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanğa Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanği, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqŋqä-qu atäunuä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta äŋguä inemäkätä, itanğa, Jisasi Iqueqä wäunuä imäkatunquä änanowatkqe. Wäunuä iinji, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuknui qänaknä ipŋqe, awä tqueyi. ⁶ Ämaqä iinä iquautani, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänänqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä wiŋganği, Iqueqänänqä tääqä etätmakqä iquenyqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kiŋganäni, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqŋqä heqiyqanğuwinqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änğuiqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kuknuä äŋguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänjä äqänmä imäkätqänä. Inji nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä knuä indqänätŋqä iinğä kuknui, naqä-qakuä etanğqenqe, Iqueqä-kiuä näqŋqä-tänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwiŋganğutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätŋqä, yatŋqä yänänäqŋqä ävätqänä. ¹¹ Yatŋqä ii, nyi he hiŋuä hiqänmqä kiinjä änyinätŋqä iutayi. He yänänäqŋqä emäkätŋqä iinqe, nätmätqä Dnjä Äŋguä Iquesa hitapmqä änyinğiyä. ¹² Nqä knuä indqänqe, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamäkqä hiyqanğundi, ga he nyaqeu nyiyqanğpi, iutani eequne yänänäqŋqä imäknatunque."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinğinqä näqŋqä äŋguänä epŋqä änyinği. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanği huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkqä-pa, heyaqä awä iqinji, nyi wäunuä imäkmqe, häukuä witŋqä iinqe, hea kuapänäni, nyi emamqä knuä indqänätŋqe. Inäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäuätä, hoptäwä änyiyätŋqe. ¹⁴ Wäunuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanğa ämaqä näqŋqä-tänjä iquautä, ä näqŋqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kuknuä äŋguä we-huŋqä-tänji awä hitmqä iinqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kuknuä äŋguä we-huŋqä-tänji, ii Goti Iqueqä yänänäqŋqeyi

¹⁶ Kuknuä äŋguä we-huŋqä-täninqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau anğumä itmeniqä iinğeyi. Kiŋganäni, Israitqä iquau-ganä, itanğa ämaqä huizi-pqä iquauŋi, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanğa kuknuä äŋguänäni, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänğuaiqä' tätŋqä iinğä ätnänäqi itkimäkqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisaŋi, jänänjä timäupŋqä iinqe. Ii kuknui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, "Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänjä pmeŋqiyä."*

Suqä quvqä huitanjä-huitani imäkqenqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanğqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanğuwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnänji, ätnänäqi itkimäkqiyä. Qu quvqä iinä imäkätqänuwu, kuknuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäuä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae

* 1:17 Hapakukä 2:4

ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätñqe, täñga täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunüä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iiñä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitanji, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjä etañgiyi. Iquenyqä näqñqä iinjä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaqumuuatqä ipu, Iqueni, ‘änqñqä’ mätquä imiñuwi. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänquneyqä’ ätätqänuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänjä-qua ätimäukuwi.

²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, yññä iquauqetä, yaqueqä huitañä-huitañä iquauqetä, qämäkä huitañä-huitañä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqce. Itañi quwqä kñuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkñqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äumiñuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänji, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itañga qu qonä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiñuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinjänä iqa äumiñuwi. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänäyi. Ii naqä-qakuwi.

²⁶ Qu iinjä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunqce. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänji, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbiyi, quvqä iinjä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitanji, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänjä iu mimäkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqce.

²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwiñqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itañi, kuapänä imäkätqänä. Itañga suqä huiziuqä nätmatqenqä qeqä tqä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkqä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänqgi kukñuä ätäpu qui imäkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiunqä iqä, hñquau hñgisanä tqä, ämaqä mänqce ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yogenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänñqä indqänäpu imäkqä iu, itañga kënaqä-kanuñuauqä kukñui qätä mäwiyqä ipu, itqänuwä iquayi. ³¹ Itañga tii-pqä inänji. Kñuä indqänqä äñgui mindqänqä ipu, quwqä kukñuä du qänaki miqä ipu, ämaqeuñqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwunqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinjä imäkmiqqä iqua äpäkombñqänänjqä” ätkqenqce, iqua näqñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmiqqä iquauñi, “Yqänä imäkpiyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquauñqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquauñqe, “Suqä quvqä iinjä imäkqä-quaiqä” ätäpiyänqanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqe. ² Ne näqñqce. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä

suqä quvqä iinjä imäkätqäñuwä iquaunji, kima ävätäqäñgani, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqce, “Iqua suqä iinjä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kukñuä mitqeunji, ämäwqätäumniqeqä” kñuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itñqe. Iqu äñguä kuapänä e qäyä ikitqueqanqce, ii nätmätqä hinñinqä enqä-pañä äqunäñnä? Iqu äñguä iinjä ikitquetñqe, ii, si tqä kñuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjce, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä kñuä iunji qñqanä äyetañä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnäñgani, Goti Iqueqä äwqä tnäñji, aquvä ämaqiyätqäñinyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñji ätnäñä iqi ämaetä, kukñuä jänä imäkätqäñgani, tqä kima qäyunäñji, inga matñji. ⁶ “Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunäñji, suqä qu imäkätqäñuwä iunqce kima äväniqeqä.”* ⁷ Ämaqä yänä äqänäpu, wäunüä äñguä imäkäpiyitanji, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipñqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepñqä hänaqenqä qävqä itqäñuwä iquaunji, Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqä väñqiyä. ⁸ I etanqä-qe, ämaqä kñui, quwqä-quwäñqänä indqänäpu, kukñuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqä iu qänaki itqäñuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnäñä yänänäñqänäñji, äväñqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqäñuwä iquaunji, hanä-iqä naqänänjitä, täñä-hunqetänji, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanji ämaqä eeqänänä suqä äñguä imäkätqäñuwä iquaunji, quamä pmeqä äñguänänjitä, yoqä naqetä, itanqä äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä iquaunji, asänänä iwäsäuanä.

Kukñuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqce, maeqä-quai. Qutanä suqä quvqä imäkätqäñuwä eeqänänä iqua, qu kukñuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanqä Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqäñuwä eeqänänä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqe, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänä timäupñqä iqua, kukñuä-suqe qätä hinñinäwa äwiyätqäñuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqäñuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, kukñuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kukñuä-suqeu qänaknä ipiyänqani, iqua kukñuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kukñuä-suqä enqä-pañuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutani, tiinjinqä motquapnä. Goti Iqueqä kukñuä-suqe, ämaqeuqä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäuqñqä kñuä imñä-pqe, asänä motquenä. Hñganä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hñgani ‘Qäyunä manä’ kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñanqani, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunüä vqanqä, Iqu ämaqeuqä suqä kñuä zä äwinqä eeqänänä inqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqce

¹⁷ Itanji täñgani, nyi he, “Israitqä iquautanä iquneyqä” änyuätñätqäñuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, “Kukñuä-suqä iqu yätamakqä neyänqiyä” kñuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätnäñuwä iquenji. ¹⁸ Qu kukñuä-suqä iuta ämetquakuwitani, he Goti Iqueqä äwinqä iinjä näñqä ämepu, suqä qäyunänä, huizi iquau ämäwqätäunqenqce, ‘äñguänänjiqä’ ätätnäñä. ¹⁹⁻²⁰ Itanqä näñqetä, kukñuä naqä-qakuitä, kukñuä-suqä iu witanqetani, he kñuä yänänäñqce, “Ne ämaqä hinuä pisqä iquaunji, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanquwä

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12 † 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7

iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanquwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanqa ymeqä wänqä isuaunji, kñuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatñqe, sunqä itqänjuwi? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänjuwäta? ²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinji imäkätqänjuwäta? He goti quanqä iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänjuwäta? ²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kukñuä-suqe ämenjunä” tquenä, kukñuä-suqe ävasuäpiyitanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kukñuä tiinji ätä äqänänqä-payi. “Hiyaqä quvqä iutanji, Israitqä qäyä etanqgi huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kukñuä ätäpu, mändi äkittiqiyätqänä.”‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kukñuä-suqä eeqänänä iu qänaki iqangtqe, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäkqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kukñuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esñi. ²⁶ Iutanji ämaqä häuä maktänqä hñqu, kukñuä-suqeu qäyunänä qänaki iqangutqe, Goti Iqu iqueni, häuä ktänqä iquatänä, asänänä enqä-panä qunänä. ²⁷ Itanqa kukñuä-suqä-tänä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kukñuä-suqe ävasuqangtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kukñuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmätqä huiwitanä manä. Itanqa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmätqä huiwitanjinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hinuä mäqunquä yanä. Itanqa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kukñuä-suqeuta ma, Dñä Ängüä Iqu qeqä-quuvqä imñi imäkänä. Ämaqä iinä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hinuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqangundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinä eänjuwitanji, yätamäkqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamäkqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauñji, nätmätqä huitanä-huitanä änguanänjinä ävätqä. Kinganänjiq, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautanä hñqua, kukñuä täunji qänaknä miqä iminjuwitanji, änäänänqäwä? Iutanji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau ängüä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänä quanqä tätqätanquwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kukñuä naqä-qakuä etanqgenqe, qu hinuä qumbñqäuä. Itanqa qu Si quvqä imäkätqänjqä ktqangpqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänä iqi ämotquetñqe, änäänäyä tatunquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänä imäkätä, kima änätapätñqä iinqe, “Iqu, jänänänä miqä itqänä” tatunquäta? Oeyä, kukñuä iinji, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäninqä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanä yatñqä huiziqu, tiiyi. “Nyaqä kukñuä quanqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä naqä-qakui ätnänä ingisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinji, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kukñuä iinji qäyunä etanqutqe, tiinä tatunqne.

‡ 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20 * 3:4 Apqä Bukä 51:4

“Nätmatqä änguä hui timäuatnqe, ne suqä quvqä hnqu yqä imäkanä.” Ämaqä hnqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quanqä tii ätätqänä. “Iqua, kuknuä quvqä iinjä isua, ätätqänuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäjätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauni ämäwqätäunu? Oeyä, ne ae äyä ätätunqe. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatäni, eequne suqä quvqä iqueqä yänänqenqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäqkämanätqunünä.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänjinä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eänä. ¹¹ Ämaqä näqenqä änguänänqä-täni, hma etanqi, Goti Iqu qutä pmeqänqe, qävqä miqä itqänä.”

¹² Ämaqe, hänaqä änguä iunji ävquatämäupu, eeqänäni, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä änguä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ “Quwqä manitanji quanqä kuknuä kuapänä ätätqänuwä, ii tiinjä enqä-manji. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqänuwä enqä-panjiyi.”‡

“Quwqä kuknuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqänuwä-panjiyi.”§

¹⁴ “Quwqä äwqä tnäni äpakänä munätanqgetanji, ämaqeu qui imäkpnqä ätqa äwätqänä.”

¹⁵ “Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsatqänuwä. ¹⁶ Ga im-imä äupiysi, nätmatqä qui imäkäpu, ämaqeu hanä-iqä ävätqänuwä. ¹⁷ Itanqa, huiziquatä äwqä naqä-hnqunä änyäpu pmetpnqe, maqenqä enuwä iquayi.”*

¹⁸ “Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iinjqe, kjuä mämeqä ipu, zä mäwinqä itqänä.”†

¹⁹ Ne tiinjänqä näqenqä äyuwä. Kuknuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänäni, ämaqä kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenuwä iquau ätuätnqe. Iutanji ämaqä im-indanä eeqänänä iqune, Goti Iqueqä hinuä iqinji, neqä suqä quvqenqe, “Iinjä-iinjia” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmenju. ²⁰ Ii tiinjä etanqi. Kuknuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iinjänä ämänätquetqäuä. Itanqi kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iutanji, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, jänänjua matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänjua iwimäkätunqenqä

²¹ Itanqi tänganji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänjä wimäkätnqe, ae ämänätqueqe. Ii kuknuä-suqä iu qänaknä igeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. ²² Hänaqä tä, tiinji. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau, Goti Iqu eeqänäni, jänänänjä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä huizi iquauqä huänqe, qäqunäyi. ²³ Ne eeqä asänänjä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe, a maqätqä inju. ²⁴ Itanqa Kraisi Jisasi Iqu anqumä mbqä äneyämakqetanji, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänjä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hinqi änätapätä, jänänjä inemäkätqäuä. ²⁵ Iqu, Jisasi Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanjä kimanji, huätä muämäutnqä atäunuä ikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä suqe, jänänänjä etanqenqä ämänätquetnqä dinqeyi. Hinuiqänänji, ämaqe suqä quvqä imäqqañguwänqa, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimanji maqänä mäwqä qäyä iminjä-qe, Iqueqä suqä jänänänjä iu qänaknä yqänä iminjeqä. ²⁶ Iqu ämaqeuqä suqä quvqä iutanjä kimanji, Jisasi Ique äwikqetanji, ne Iquenyqä näqenqä tiinjä ämetqänju. Iqu suqä jänänänjinä Imäqkä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänjä Iwimäqkä Inänjä-qu eänä.

† 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ 3:13 Apqä Bukä 5:9 § 3:13 Apqä Bukä 140:3 * 3:17 Asayä 59:7-8

† 3:18 Apqä Bukä 36:1 ‡ 3:20 Apqä Bukä 143:2

²⁷ Itanġi ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätunġue, iinġä änäänyä tatanġue? Ii qäpu ae ekqe. Qäpunġi, suqä äsquesa ekqäwä? Kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqe.

²⁸ Ii ne näqġqä tiinġqä ämakquä iutanġiyi. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi jänänġä timäupġe, kuknuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanġi. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänġi. ²⁹ Kuknuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunännda? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänġi. ³⁰ Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänġi. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänġä iquatä, huizi häuä maktänġä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanġuwitanä, jänänänġä iwimäkänġe.

³¹ Ä ne quuvqä heqiyqenġä iinġä ätätanitanġi, kuknuä-suqe mändi äkittqiyätanä, aanġä äyä imäkätunġuäta? Aanġä oeyä! Ne kuknuä-suqä iqueni, yänänänġqä ätqätetunġue.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä

¹ I etanġqä-qe, Israitqä iquneqä awä kinġanänġä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatanġuäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hinuä iqġi jänänġä timäupġe, iqu hinuä äsque äqunġqäwä? ² Iqu suqä änguina imäkminġeta, ämaqä jänänġä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatanġuäninġi. Itanġi Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanġi, iinġä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, kuknuä äkinġä ätnänġenġe, kġuä mapiyä. *“Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanġi, Iqu ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqe qä,”* ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hġqu wäunuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunuä kanġiqu qeqä imänġeta mäwqä iqġi. Oeyä. Mbqä ii, wäunuä iutanġä kimanġiyi. ⁵ Iinġä etanġqä-qe, ämaqä hġqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi jänänänġä-qu pmetġqä dinġe, hġjua-hġjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauġi, jänänänġä wimäkätġenġä eqiyätġqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänġukuiyqä’ ätuätqäuä.

⁶ Dewiti iqu-pqä kuknuä asä ii enġä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä änguä mimäkqä qäyä etanġä, Goti Iqu, qunġi, ‘Jänänänġuaiqä’ ätuätqä iqua, änguä äpmepu, aquvänä ipġqä iinġä tii ätätä äqäkqe.

⁷ *“Ämaqä, kuknuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänjuwä iquauġi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä anġi mäqunġuä yätġqä, huätä muämäuqanġutqe, qu änguä äpmepu, aquvänä ipġqäuä.”*

⁸ *Naqä Iqu, ämaqä hġqueqä suqä quvqä dinġä kġuä anġumä mindqänġä iqanġutqe, iqu änguä äpme, aquvänä iquätġe qä”* ätkqe.†

⁹ Änguä äpme aquvänä iqä iinġi, ii ämaqä huiwä häuä ktänġä iquanġänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänġä iquanġä-pqe, inändanä? Ne tiinġä äyä ätätqänju. *“Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä kġuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqe qä”* ätätqänju. ¹⁰ Inġi Goti Iqu iinġä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanġayi? Iqu huiwä häuä ae äktänġänġata, ä änä etanġata? Iqu huiwä häuä maktänġä änä etanġayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinġi. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänġä yqänä äpmeqänġanġi, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanġi, Goti Iqu, *“Ämaqä jänänġukuiyqä”* ätukqe. Itanġi Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänänġä-qu pmetġenġä hiqġqä enġä-pa äwikqe. Iinġä etanġi Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänġä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänġä ätimäupqä iquauqä

* 4:3 Ipäqäkqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

kawä kinġanänġa iquvi. ¹² Itanġa iqu ämaqä huiwä häuä ktänġqä iqunesanġa hġquauqä kawiqu inänġi. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä mäktänġanġa, Goti Iquenyqä quuvqä eqäqä-pa, eqiyätqänjuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenġä

¹³ Hiñuiqänänġi Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänġi iquau äväniqä diñqe, kuknuä guä ämäsäukqe. Inäqe kuknuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kuknuä-suqä hui qänaki iminġä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänġa-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinġa etanġiyi. Ämaqä kuknuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmatqä Goti Iqu äväniñqä kuknuä guä ämäsäukqä iunġi ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hiñġinġä hetäniñġä. Itanġa kuknuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanġä inä hetäniñġä. ¹⁵ Ne näqñqe. Kuknuä-suqä iquesanġi, ämaqe, ique ävausäpiyitanġi, Goti Iqueqä äwqä tnänġi ämapnä. I etanġqä-qe, kuknuä-suqe maeqä eñqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänġanġi, nätmatqä hiñġi väniñqä, kuknuä guä ämäsäukqe. Inġi, kaqä-kawäka eeqänänġa iqua, mapñqä iinġä kuknuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpñqä iquaunqänänġi. Auä, kuknuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñjuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä iqu eqäqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kinġanänġa iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätänġqä-payi. “*Nyi si hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiquki ikimäkqeqä.*”[‡]

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hiñuä iqi, guä yänänäqñqänġä ämäsanä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquaunġi, hänġa-pmeqä anġi Vqu eä, itanġa nätmatqä matimäuqä yqänä etanġuti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinġa itñqetanġi, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqäminġe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqänġanġi, Aprähamä iqu, iqueqä quväukui 100 ae äpäwätä, mändi eätä, äpäkonätñqä iminġe. Itanġa iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inġi, iqu, “Ye e äpmeñyitanġi, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii qäyä wiyqanġqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hiñuä äqänä äpminġe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänġa timäupnuwiqä*”[§] ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanġuä mäwiqä, yänänäqñqä eqäminġe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenġe, Aprähamä iqu äwqä hġquaqu minġä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäninġä kuknuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqñqä anġuanänġa ämetä, quuvqä eqiyätäqetanġi, yänänäqñqä imäkminġe. ²² Iinġa etanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä kñuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänġueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqeqä*” äqänänġe, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänġi. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonġanġa, Ique anġumä ävauqumuatkqetanġi, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutanġi Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenġä kñuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänġuaiqä” tätñqeqä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenġä qäyä päkonätñqä, hiñuinä äqunġqe. Itanġi Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänġa nemäkätñqe, qua äptekuwä iuta äyä ävauqumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iinġenġä

[‡] 4:17 Ipäqäqä 17:5 [§] 4:18-19 Ipäqäqä 15:5

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanġu, Goti Hanjuwä Iqu neni, qokä-apäkä jänänjune äyä inemäkkqe. Iinjä etanġi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkkqanġi, ne Goti Iqutäni, äwqä naqä-hnġunä änyanä äpmeġu. ² Itanġi Jisasi Iqu neni, hänaqe qnġanä enqä-pa nauteyqanġi, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hinġi vqä yäpä inġisa äpaquvätanä, i äpmeġu. Itanġa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunġi, Iqutä quamä anä äŋġuänänä pmetunquä dinqä, hinuä äqänanä äpmeġu. Iinġe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänu. ³ Itanġa ne aquvänäni, iinġänä miqä äyä itqänunä. Oeyä. Ne aquvänäni, hanjä-iqä änemeqä iinġä-pqe, inä itqänunä. Ii ne tiinġä näqġqä etanġiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqġqä inemäkänä. ⁴ Itanġa ne yänänäqġqä e ätqäuätaqetanġi, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkänä. Ga ne iinjä imäkätaqetanġi, Iqu ne yätamäkkqä neyätġqä dinqä, hinuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanġa Dnġä Äŋġuä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaiqqetanġi, ne Goti Iquenyqä hinuä äqänanä äpmetaqänġanġi, hinġinäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, tiinġi. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqġqä maeqä etanġanġi, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunquä ikqänġanġi, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anġumä inetmeniäqä iinġä äpäkonġqe. ⁷ Ämaqä jänänä hnġueqä yätamäkkqenqe, ämaqä nesänä hnġu äpäkonätġqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanä äŋġuänänä imäkkqä hnġueqä yätamäkkqenqe, hnġu äpäkonätġqätiyä, ä mäpäkonqä yätġqätiyä? ⁸ Ii etanġqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäkkqune yqänä pmetaunġua, Kraisi Iqu ne yätamäkkqä neyätġqä äpäkonġqe. Suqä iinjä iutanġi, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiinjä äwinyänqe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqä äpäwäkkqe, Goti Iqu, häneqä iuta ne jänänjune inemäkkqe. Iinjä etanġi ne täŋġanġi, näqġqä tiinjä hiatunqeeqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquaunġi, Iqueqä äwqä tnänä iuta kima vqanġutqänġanġi, Kraisi Iqu ne qui mimäknqä äŋġuänä pmetunquä, yätamäkkqä neyänqiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunqä änyätanä pmetaŋġunġanġi, Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, himä-wiunqä iunġi, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hnġunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Inji ne äwqä naqä-hnġunä änyanä e äpmetanitanġi, näqġqä tiinjä hiatunqeeqä. Ymeqä Iqu hänjä äpmetäqetanġi, ne qui mimäknqä äŋġuänä pmetunquä inemäkäniqeqä. ¹¹ Itanġa nätmätqä hui-pqe inänġqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetanġi, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqänu.

Atamä iquesanġi, äpäkonqeyi. Jisasi Iquesanġi, hänjä-pmeqeyi.

¹² Iutanġi ne tiinġäqä näqġqeqä. Ämaqä hnġunä, Goti Iqueqä kukġui ävaukukqä iutanġi, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutanġi suqä quvqä iqueqä kimanġi, äpäkonqä iqu ätimäukqe. Asä iinjä, ämaqä eeqänänä, suqä quvqä imäkkqanġuwitanġi, äpäkonqä iqu wimeqanġi äpäkonätqänä. ¹³ Goti Iqu kukġuä-suqe mäwqä änä etanġanġi, ämaqe, qua täunġi suqä quvqä imäkkminuwä-qe, kukġuä-suqe aanqä etanġi, Goti Iqu, "Qu kukġui ävausätqänä" matqä iminġe. ¹⁴ Inġe Atamä iqu äpmaminqeta, Mosisi iqu äpmaminqänġanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänġi mimäkkqä itqätanġuwä-qe, äpäkonqä iqu ämaqä eeqänänä iquaunġi, äyä ämiminqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanġi Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hinġi äwikqetanġi, asänänä hmanġi. Ämaqä hinuiqänä iqueqä quvqetanġi, qokä-apäkä eeqänänä äyä äpäkonätqänä. Itanġa Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäkkqetanġi, nätmätqä Ämaqä Qänakġä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hinġi äwikqetanġi,

äpäkonqä iuñi ämāwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäüä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä ängui, Goti Hanjuwä Iqu hiñgi äwikqetä, itaŋga nätmatqä hiñuiqänjä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäñi, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hiñuiqänjä iqu, suqä quvqä hñqunä imäkqanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänänji qui imäkmbñqeqä.” Itaŋgi nätmatqä ängüä, Goti Iqu hiñgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqanjuwänjanji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänqanji, qokä-apäkä iuñi, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itaŋga ämaqä hiñuiqänjä iqu, kukñui ävausätä quvqä imäkkqetäñi, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iuñi, ämimiñqe. Naqä-qakuä qeñä-qe, aañä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänqanji, ämaqeu jänänänjä hiñgi iwimäkkqe, äpäkonqä iqueni mäñdi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu häñä äpmpu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänakñä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutayi.

¹⁸ Anqumñi, ne tiinjinqä kñuä äñguänänjä indqänatunqwe. Ämaqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kukñuiñi ävaukukqetäñi, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänjinqe, “Qui imäkmbñqeqä” ätkqe. I etaŋgi, Ämaqä Qänakñä Iqu, suqä jänänji imäkkqetäñi, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, häñä yqänä pmpenqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kukñui hñgisa ikqetäñi, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkkqä ekuwi. I etaŋgi, Ämaqä Qänakñä Iqu, Goti Iqueqä kukñui qänakñä imiñqetäñi, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkäniqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kukñuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanjuwinqä näqñqä mapñqä, iinjä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqä uwqanjuwännga, Goti Hanjuwä Iqueqä qunqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, aañä yändiqä ävätqäüä. ²¹ Ii tiinjä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, iqueni ämāwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutañi, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmequnqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etañqetäñi, ne äänä tatunquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe, aañä yändiqä väniqä iinjqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqweqä” tatunquäta? ² Aañä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkqä iunqwe, ne ämaqä pizqä äpäkonjuwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqe. Inji ne qänakñänji, suqä iqueni yqänänji, äänä iquatuñqwe? ³ Asñä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanjqä iqune, iinjä dutäñi, Iqutä anä äpäkonqwe. He iinjqe änyä maqñqä enä? ⁴ Itañi ne asñä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkonqwe, Goti Kaniqu neñi, Kraisi Iqutä qua anä äptänaike. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itäñi, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävaucumuatkqänjanji, ne-pqe, suqä qänqanä imäkmiñquä-pa mimikqä, häñä-pmeqä änyä-hänjä iquenyä metatuñqweñqä, inä änevauqumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqu äpäkonqgä-pa äpäkonqwe, inji Iqu anqumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique. ⁶ Ne tiinjinqä näqñqe. Neqä huiwä iqueqä äwiñqe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkonqiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunjuä imitätqä di, qäpu eqanquti, ne suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä mäpmeqä yatunquä diñqeyi. ⁷ Ii tiinjä etañgi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdäñi, huätä ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonqquä iqune, Iqutä häñä anä pmetunqweñqä kukñuä iquenqe, quuvqä eqiyätqänju. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqwe, ne näqñqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetäñi, äpäkonqä iqu,

Iqweni mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etanji, ga Iqu anguni, mapäkonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkonqge. Itanji Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñge aanqä imäkkqe. Itanji Iqu hänä äpmeñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqä äpmeñä.

¹² Iinjä etanqgetani, hiqä huiwi äpäkonätñqä iqueni, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qungangpge, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkpñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanğa he suqä Goti Iqu mäwiñqä itñqä di imäqñqge, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipñqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqeuta anğumä ävauäpu, hänä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbiyä. Itanğa he suqä jänänji imäkpñqä iñqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänänji, ämitñqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tängani, kukñuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmeñquetani, änäänğä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapänä metunquä diñqe, suqä quvqeu, yqänä imäkqa uwquatunqeqä” ätätqänä. Aanqe, änä mimäkkä yanä. ¹⁶ Änäänğänğäwä? He änyä maqñqä enä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inğqe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutanji qokä-apäkä jänänjä timäupñqäuä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änğuiqä’ ätquä. Hiñuiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamiñuwi. Itanji qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqe mämeqä iqanğuwitani, nyi suqä ne näqñqä ämeñquä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hiñuiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suceu hngisanä iqetä, hiqä huiwä iutanä eeqänänjiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kukñuä-suce ävausäpu äyä äpmamiñuwi. Itanji tängani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbiyä. Iutanji, he Goti Iqu enqä-pa, jänänğuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmeñä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmapiyänğani, suqä jänänjä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä imiñuwi. ²¹ Suqä he inğa imäkmiñuwä iñqe, tängani he womba enyänä. Itanğa suqä inğa imäkmiñuwä iutanji, nätmätqä anğuanänji äki ämamiñuwäwä? Aanqeqä. Suqä iutanji, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqeqä. Itanğa iutanji, he tängani nätmätqä tä ämeñä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänğuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmeñä. Itanğa iutanji, he hänä hea ique-ique pmepñqäuä. ²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanä kimanji, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iyyi. Inğqe nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi änätapätñqe, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuänğnanä iuta ämetqänju.

7

Kuknuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kuknuä-suqenqä näqñqä äñguä metanqä, nyi kuknuä tä, etqä. Ämaqä mapäkonqä häñä yqänä äpmeñuwi, qunä kuknuä-suqeu yäpä imä äpmeñä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu häñä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanqqä-qe, kiqä qokiqu äpäkonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinji mämiqä iqanquti, ii iyyqä äwiñqeunä imäkänqiyä. ³ Iinjä etanqqetanji, kiqä qokiqu häñä yqänä pmetanquti, ämaqä hñqu-mända ii meqanqutqe, qu, “Apäkä iinji, hiñginäwa qanä ikiqiyä” tññqäüä. Iinjä etanqqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpäkonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inqä ämeqäqe, qu kuknuä iinji, anqinji matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpäkonäpu, kuknuä-suqä iqueqä yäpä inqisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä äñguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatuñquä iinqe, qua äptekuwä iuta anqumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänänqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki iminquinqani, kuknuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänä iunji, äwiñqä quvqe änevauqumuatuqanqgi, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatuñquä iunqä watuñquä äpmaminque. ⁶ Itanqgi täñqanji, kuknuä-suqä ne a nakiqätätñqä iqu, äpäkonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inu. Iutanji ne wäunjuä imäkätuñque, ii kuknuä-suqä bukä iu äqänänqñe qänaknä itanita ma, ii Dñä Äñguä Iqueqä suqä häñiu qänaknä itunqä iutayi.

Kuknuä-suqä iqueqä wäunjuñqä

⁷ Itanqga kuknuä-suqä iqu, äwiñqä quvqe ävauqumuatuqanqgi, ne suqä quvqä imäkminquä iinqe, “Kuknuä-suqä iqu, nätmätqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä” tatuñquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kuknuä-suqä iquesanänji. Kuknuä-suqeuñi, tiinjä ätänä. “*Si ämaqä hñqueqä nätmätqä iunji, hiñuä aowä mäqunquä panä.*”^{*} Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kuknuä-suqeuñi, hiñuä aowä-qñqänqä ätnänqä iquesani, suqä quvqä iqu nyaqä kñuä indqänqe, änyivauqumuatätä, nätmätqä kuapänänqinqä hiñuä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kuknuä-suqä iqu, aanqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpäkonqguwä-pa, yänänänqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kinqanänji, nyi ymeqä wänqä-qunä, kuknuä-suqä iquenqä maqñqä emä, häñä äpmaminqe. Itanqgi qänakñi, nyi kuknuä-suqenqä näqñqä ämamitani, suqä quvqä iqu ävauqanqgi, ga näqñqe, ‘Nyi Goti Iqueqä hiñuä iqinji, pizqä-qunjqä’ ämakqe. ¹⁰ Kuknuä-suqä iqu, ämaqeu häñä-pmeqä vätñqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinjä yänänänqñqä maeqä eämä, iquesa äpäkonqñqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kuknuä-suqä iquesani, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kuknuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanqgi, itanqga kuknuä eeqänänä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänä eä, ga jänänänä äñguänänjiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äñguänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanä hma eä. Inäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänä iquesani, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänä iqi timäutuñqä diñqeyi. Itanqga kuknuä-suqä iquesani, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanä quvqänänqñe, ne näqñqä metuñquä iinqeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä huñqenqä

* 7:7 Anqumä Itmakqä 20:17; Kuknuä-suqä 5:21

¹⁴ Ne tiinjqa näqñqeqä. Kukñuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dñä Iquesa äquvepkqe. Itangi nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwiñqä iqu nyimäkqangi, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä hiñgingqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätñqä diñqe, 'Kiqä quati äkitiyä' tmä itqänä. Suqä, nyi imäkqämqa nyinätangqä iunji, mimäkqä itñqe. Inäqe suqä, iinqä manyinqä kiinjä qäyä iqangqä iunji, ii nyi imäkätñqe. ¹⁶ Inji nyi, suqä manyinqä inqä iqua imäkätñqe, tiinjä ämändqueqiyä. Nyaqä kñuä indqänqä iunji, 'Kukñuä-suqä iqu, äñguänäñiqä' kñuä änyiyqi. ¹⁷ Iutani, nyi quvqä imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiñqä iquesa imäkätñqe. ¹⁸ Nyi näqñqe. Nätmatqä äñguänäñä hui, nyaqä yäpä-tämñi mäwitqänä. Nyi, ñqä huiwä iqueqä äwiñqenqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äñgui imäkmqä änyinätangqä-qe, qäyunäñi mimäkqä imä. ¹⁹ Suqä äñgui, 'Nyi ii imäkmqänä' kñuä änyätñqe, mimäkqä ma itñqe. Itanga suqä quvqe, 'Ii mimäkqä imqänä' kñuä änyätñqä iunji, imäkätñqe. ²⁰ Inji nyi suqä manyinqä iinqä iqua imäkätñqe, ii tiinji. Nyi imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiñqä iquesanji.

²¹ Iinjä etangqetani, suqä nyi äminiyätñqä iquenqe, näqñqä ae ämakqe. Nyi suqä äñguä imäkmä-tmä iqangani, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätñqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqe, kiinjä änyinätñqe. ²³ Iinjä etangi, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanä eeqänäñä iu witanji äqunänänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwiñqä iquenyqä mäkänqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwiñqä iquesanä quvqä eä, guä äñgiqiyäutqäuä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanjä-iqä iquesa qui imäknätqänä! Huiwä äpäkonqä iunqä ändma äwätñqä iquesanji, huätäñi, tqi indmetñqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, "äñguiqä" ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqeta, yätamakqä nyiyänqiyä.

Inji ñqä-näuäñi, tiinjä äpmenä. Ñqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä-suqä iqueqä wäunuinä äwiñqä-qe, ñqä huiwitäñi, suqä quvqä iqueqä wäunuinä äwiñqä-qe.

8

Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqenqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamakqä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñuawä iquauñqe, Iqu, "He suqä quvqä imäkqanguwitani, hanjä-iqä meqäpnuwiqe" matqä yänä. ² Ii tiinjä etangiyi. Dñä Äñguä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iuta, Hänjä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-häñi imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquänqani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwiñqä quvqä iutani, kukñuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqe. Inji, kukñuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutñqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. Inji Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqñqeqe, qui imäkkqe. ⁴ Iutani, ne qänakñäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Äñguä Iqueqä äwiñqä iunä itanitanji, suqä äñguä, kukñuä-suqä iqu ämänätquetñqä iunä pmetatunqe.

⁵⁻⁶ Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, qu kñui, nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqämbu, päkombnuwi. Itangi ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqänuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqämbu, hänjä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiinjä etangiyi. Ämaqä nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqänätqänuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-hunqä äpmenä. Qu Iqueqä

kuknuä-suqeunji, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäkkqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dnä Änguä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänaknäni, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dnä Änguä Iqueqä iunä itqänä. Itanga Kraisi Iqueqä Dnä Änguä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänñuenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, hñä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dnä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dnä Iiñä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iiñä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñque. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä, äpäkombñqäüä. Inäqe Dnä Änguä Iqueqä yänänäñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, hñä pmapñqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dnä Änguä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hñgi äwiyätqänuwä iqua, quwqä ämiwiyätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqe Dnä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäkkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesani, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “Apäqä” ätuätqänu. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” kñuä indqänätanqua, Iqueqä Dnä Änguä Iqu asänä änatätäqetani, kñuä iinji, yänänäñqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eñque, neqä Apiquesa nätmätqä äñguänäni, Kraisi neqä Tasipeputä meniñquä iquneyi. Itanga täñgani, ne täñg-huñqe, Iqu ämakqä-pa ämetuñquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqonqä-pa äqonätanä, quamä äñgui, Iqutä anä pmeniñque.

Qänakñi quamä äñguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kñuä tiñä änyiyqi. Quamä pmeqä äñguänänä iitä, yoqä naqä iitäni, qänaknda ätnänä iqi änemeniqä iqu, naqänänä eä, täñg-huñqä ne täñga ämetuñque, ämawqätäuniqe. ¹⁹ Nätmätqä eeqänänä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiñä wiñganji, hiñuä äqämbu äwiñä. ²⁰ Auä, nätmätqä Iqu imäkkqä eeqänänäni, qäyunä mäwiqä, qui imäknätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqanji, iinä äwiñä. Inäqe tiññiqä hiñuä äqämbu äwiñä. ²¹ Goti Iqu qunji, suqä, pizqä ipu qui imäkñqä yäpä iqisa ewewqatqanquti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune äñguä pmeqanqquä-panä wäpnä.

²² Ne näqñqe. Nätmätqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänäni, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, täñä wuñganji, zääqä ätqa, täñganqä äpätqänä. ²³ Nätmätqä iinä iquanä ma, ne-pqe, Dnä Änguä, nätmätqä Goti Iqu änatapäniqä iutanä Kinganänä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisani, zääqä ätätanä, tiññiqä kiñä nenqanji, hiñuä äqänänä äpmeñu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuñquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, anji inetmetä, huiwi huitanä nyatuñquä inemäkäniqeyi. ²⁴ Goti Iqu ne hñä inemäkäqumuatqanqgetani, iunä timäuniqenqä hiñuä äqänänä äpmeñu. Inäqe, ämaqä hñqu, “Nyi nätmätqä huiñqä hiñuä äqänmä äpmeñänä” ätätqe, nätmätqä iinji änä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmätqä ae ämetqe, iqu iinqe hiñuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanji neñi, nätmätqä änä mämeqä hñquenqä hiñuä äqänänä äpmeñquetani, iqenqä kiñä nenqanji, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iquesä, quäetä, qui imäkkqe. Ipäqäkkä 3:17

²⁶ Asä iinji, ne yänänäqñqä maeqä inque, Dñä Äñguä Iqu yätamakqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunäñi, äsquenyqä tqenqe, maqñqä eänque, Dñä Äñguä Iqu, Goti Iquenji kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itañi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutanji, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hinuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Äñguä Iqueqä kñuä indqänqenqä näqñqä eä.

²⁸ Itanğa ne tiññqenqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquau, äñguä iwimäkätñqä iñqe, nätmatqä eeqänäñi, wäunüä anä imäkpnqä imäkätqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iñqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqe, Iqu ainqanji näqñqä eätä, atäunüä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etanğa, ga Ymeqä Iquenji, kuapänänjä iinjä iquauqä kätequ pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itanğa ämaqä, Iqu iñqä atäunüä ikqä iquauñi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñi, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñi, Iqu häñä-pmeqä äñguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeunqä äwiñqeunji, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqe, ne äänä tatonquäwä? Iqu yätamakqä neyqanğutqe, tqü ämänaqutäutä, nakittqiyätñqäwä? Aanqä eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenji, hanjä-iqä wimetñqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätñqä diñqe, mäkä-huñqä iquau äwikqe. Iqu iinjä imäkkqetanji, ne näqñqe tiññqä ämetqänju. Iqu nätmatqä eeqänäñi, qäsä hinği nätapaniqeqä.

³³ Itañi Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunüä äneyätä, jänänjune inemäkkqetanji, ämaqä kukñuä minetätñqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metunque, tqü täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetanji, anğumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi, Yoqä Naqä-tänjä-qu äpme, ne yätamakqä neyätñqä, yatñqä ävätqäuä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iunji, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanjä-iqä hui nemeqanğutqä, ä tänjä-huñqä nemeqanğutqä, nñ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanğppqä, ä buayänqä dä neyqanğutqä, qäkä-määñqä äwa iqanğuatqä, nätmatqä quvqä qui inemäkkqanğutqä, itanğa änapäsqanğppqä iunji, nätmatqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iunji, hoptäwä miqä ipñqäuä.

³⁶ Nätmatqä iinjä nemetñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñjä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iqunenji, qu hea ique-ique pizqä napäkpñqä itqänäuä. Qu ne sipsipqä pizqä päsqa dunqänänjä enqä-panä etanğu, hinuä änaqänänäuä.”†

³⁷ Inäqe nätmatqä eeqänänjä iinjä iqua, qäyä änemetqätanğqä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä äwinyätñqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätñqenqe, nyi näqñqä tiñjä ae ämenä. Äpäkonqä itä, häñä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dnä quvqä iquatä, nätmatqä tanğa äwiñqä itä, nätmatqä qänaknda timäuniqä itä, nätmatqä yänänäqñqä-tänjä huižitä, nätmatqä haqä yätutanjitä, nätmatqä yäpä butanjitä, nätmatqä Goti Iqu imäkkqä huižitänji, yänänäqñqä maeqä-quayi. Iutanji, Goti Iqueqä nenyqä äwiñqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetanji, qu huätä mandumäkkqä iqäpnqe.

9

Poli iqu, käyämaqä Israitqä iquauñqä, huäqä kiinjä äwunğqenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanğa matqä, naqä-qakuänänjä tmqe. Dñä Äñguä Iqu, yätamakqä nyiyqanği, nqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä tmqä

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

itminqe, ii naqä-qakuiqä, näqñqä eqänä. ² Nyi hea ique-iqueni, ñqä äwqä imdani, nyämaqä Israitqä iquauñqe, huäqä kiñä ännatä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä ännadowatätä, ñqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimañi, hanä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänä. ⁴ Nqä nyämaqä iñä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqñqetä, ämotquetä, qutäñi kukñuä guä ämäsäutä, kukñuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga äñguä wimäkätñqä kukñui, iñqä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanä ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iu Miqä, Goti etanqi, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñqunänñi. Ii, naqä-qakuänñi.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitani, ne, “Kukñuä Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqueqä” tatuñquäta? Oee. Ii tiññi! Awiqñ Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänänñi, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä iñi, Aprähämä iqu emakqä eeqänänä iquauñqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hiñuiqänänñi, Goti Iqu Aprähämä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kukñuä iqueqä quati, tiññqä. Ymeqä häñeqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähämä iquäñi, kukñuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atäunüä ae ikqä ique, anqumä pqañga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä*” ätukqe.† Iñi, ymeqä kukñuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kñuä inä indqämbñqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqñ Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Iñä etanqi, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanqä, iquaqu suqä äñguitä, quvqetä, änä mimäkqä yqänä etanqä, Goti Hanjuwä Iqu Läpekañi, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunüä imäkqä pmeniqeqä.*”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunüä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetñqä iyyi. Iqueqä suqä iñi, ämaqeuqä wäunüä imäkqänqä kñuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiñi, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aanä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyiñqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunüä iqenqä

¹⁴ Iñä etanqi ännändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunüä iqenqe, ne ännännyä tatuñquäwä? “Iqu jänänñi mimäkqä itqänä” tatuñquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiññi. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiññä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyiñganqutqe, nyi imäkmä. Itanqä nyi, hñquenyqä huäqä nungangutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunüä yätñqä itäqänqanñi, ämaqä iqueqä äwinqetatä, iqueqä wäunüä tnänä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeu qeqä tumuäkmqä Iqueqä äwinqä iutanänñi. ¹⁷ Ii naqä-qakuñqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä bukä iñi, Iqueqä kukñuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “*Nyi si ämaqä misñqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäqñqä ämaqeu sita motqueqanqä,*

* 9:7 Ipäqäkqä 21:12 † 9:8-9 Ipäqäkqä 18:10,14 ‡ 9:11-12 Ipäqäkqä 25:23 § 9:13 Malakai 1:2-3 * 9:15 Anqumä Itmakqä 33:19 † 9:17 Aingani, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänä iquanqä, “Pero” ätminuwi.

itanğa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänjä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi."‡
 18 Iwä ne iutañi näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä wiñganğutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanğa Iqu ämaqä hñqueä nyuänji woyqä wimäkätñqä wiñganğutqe, Iqu imäkänä.

Kukñuä ktqä, qua-qondenqä

19 Iutañi hesanä hñqu, nyiñi tiñjä dänğuti? "Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuñi, hñgisanä ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Inji Goti Iqu nenyqe, 'Suqä quvqä-tänjä-quaiqe' sunqä ätqäwä?" 20 Itanği nyi kimañi, "Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueñi, suqä Iqu imäkätñqä iuñqe, äkasuwä tutñqe, änäänjukukuä?" ätquä. "Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanğutqe, nätmatqä iñjä iqu, ämaqä iqueñi, 'Si iñji, sunqä nyimäkinyä?' tuätñqäta?"§ 21 Itanğa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunjuä anğuanänjä iuñqe. Itanğa huiziqu, wäunjuä hiñğänqä iuñqe. Suqä iñji qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunjuä huitanjä-huitanjinqä atäunjuä itäqänğani, Iqueqä äwiñqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänjitä, yänänäqñqetä, ätnänjä iqi ämotquetñqä äwiñganğqä-qe, ämaqä, iñjinqä atäunjuä ikqä iquauñi, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanği, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnqe. 23 Iqu iñjä itñqe, tiñjinqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqñqä etanğqenqä, ämaqueu näqñqä vätnqä äwiñgqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä anğuanänji mapnuwänqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunjui, Israitqä iquautanjä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanği huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinjuä-tqä iquauqä kukñuinqä

25 Ii enqä-pani, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iuñi, tii ätä äqänä. "Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä imiñuwä iquauñqe, Nyi, 'Nqä ämaqä-quaiqä' tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinqä imiñqä iquauñqe, Nyi 'Qunqä änyinğiyä' tmniqe."* 26 Itanğa anji, "Nyi, 'He Nqä ämaqä maeqä enäuä' ätkqä iqini, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, 'Iqua Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä' tpuwiqä.'"†

27 Itanğa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiñjä ätkqe. "Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä manju äwiñqä-panjä qäyä pmetanğuwä-qe, Goti Iqu qutañi, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanği. Inğanji Naqä Iqu, ämaqä qua täutañjä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä."‡ 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-paniyi. "Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hinjuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä Sotomätä§ Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjqä."*

Jänänjä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänjä tatuñquäwä? Ne tiñjä tatuñqueqä. Israitqä qäyä etanği huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hinjuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imiñuwä-qe, qu Goti Iqueqä hinjuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanğuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, "Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä" ätkqe. 31 Inñqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hinjuä iqini jänänjä timäupñqenqä, yänjä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänjuwi. 32 Iiñi sunqäwä? Qu

‡ 9:17 Anğumä Itmakqä 9:16 § 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 ‡ 9:28 Asayä 10:22-23 § 9:29 Ipäqäqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9

quuvqä heqäpñqenqä kñuä mindqänqä ipu, wäunüä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä kñuä ätuqä ämepu, ii itqänjuwi. Inji qu, hikiu äqutäümäupu, äqiyäpäkñguwi. ³³ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “Häe! Hinüä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäümäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”†

10

Israitqä iquautanä, quuvqä maeqiyqä iquaunqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqä kiinjä nyinğanği, hea ique-iquenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänjä. ² Nyi iquaunqä näqñqä ängüänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänjä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinjä winğanği, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänjä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinji, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anğu inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iinqe, tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu hänjä-pmeqe, ämeniqeqä.”* ⁶ Itanği ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. “Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yäninğäwä?’ ”† Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma pñenqeyi. Injäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. ⁷ “Mä tiinjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä anjä bunqe, tqu witñqäwä?’ ”‡ Kukñuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anğu ätuma yapñenqeyi. Injäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatqqe. ⁸ Itanği hui inä tii ätqi. “Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanğa hiqä manjä iutänjä.”§ Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänjä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätinä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta angumä ävauqumuatqñqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanğtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä hänjä imäkäqumuatekiyanä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanğquetanji, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itanğa neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tquanğquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

¹¹ Nätmatqä tänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä mämeqä ipñqäuä.”* ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanğppqä iquaunji, Asiqu ängüänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, “Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanğppqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqiyä.”†

† 9:33 Asayä 8:14; 28:16 * 10:5 Hiqäva-imäkkä 18:5 † 10:6 Kukñuä-suqä 30:12 ‡ 10:7 Kukñuä-suqä 30:13 § 10:8 Kukñuä-suqä 30:14 * 10:11 Asayä 28:16 † 10:13 Joeli 2:32

¹⁴ Inäqce qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqce, Ique yatnqce, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kuknuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqce, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanğa ämaqä hñqu, quñi äwimetä awä mätquä yätqce, qu Iquenyqce, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. ¹⁵ Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqce, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Änä matimäuqä yänä. Iutanji Goti Iqueqä bukä iunji, tii äqänä. *“Ämaqä hñqua kuknuä we-huñqä-täñi äma äpäpu, awä ätuätqäñuwi, ii aañä äñguänäñyi!”*‡

Israitqä iquautañä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itanji qokä-apäkä kuknuä äñguä we-huñqä-täñi qänaknä ikuwi, eeqänänä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñä ätkqce. *“Naqä Iquki, kuknuä ne iquau awä ätuätuñque, quuvqä tqukua eqiyätqäñuwäwä?”*§ ¹⁷ I etanğqetani, ne tiñinğce näqñqce. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwi, ii qu kuknuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqäñuwä iutayi.

¹⁸ Itanji nyi yatnqä tiñä iqä. Änäängä? Kuknuä äñguänänä tä, qu qätä mäwiyqä itqäñuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqäñuwi. Apqä Bukiunji, tiñä äqänä. *“Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanği, ämaqä eeqänänä qätä ae äwiyätqäñuwiqä.”**

¹⁹ Itanğa nyi yatnqä huizi-pqce inänjqä. Änäängäwä? Israitqä iqua kuknuä iñä iqueqä quatinğce, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kinganänä, Goti Iqueqä kuknuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. *“Nyi ämaqä hñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautañä hñquau äñguä wimäkqanğqetani, he Goti Iqunänqce, ‘Neqänänäqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbnqäüä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iñä iquau itmetmänğani, he äwqä tnänä imbnqä emäkmä.”*† ²⁰ Itanji Asayä iqu-pqce pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqce. *“Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatnqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänä, ätnänä iqä ämitquatnğqce.”*‡ ²¹ Inäqce Goti Iqueqä kuknuä Israitqä iquauñqce, Asayä iqu tii ätkqce. *“Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqäñuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinğanği, Nqä hipai ävatmiñqce.”*§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanjä hui, anği itumakqenqä

¹ I etanğqetani, nyi yatnqä tiñä imqce. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunji, tuwä ae äwikqätanä? Aañä oee. Nyi-pqce, Israitqä iutanjä inänjunji. Nyi nqä-nuänä Aprähämä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awi qu Benjämenä iquesanä hueqä-himqä iqunji. ² Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqce.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqce. ³ *“Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanji tänğani, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäñi, qu pizqä bäkpnqä qävqä täsä änyätqänä.”**

⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kuknuä kimanä, äki ätukqenqce, he kñuä mapiyä. *“Nqä ämaqä 7,000, goti quanğä Balä iquenyqä qonjä mäwoktäuqä itqäñuwä iquau, yqänä ämitqänä.”*†

⁵ Itanğa Iqueqä ämaqä iutanjä hui, inğa yqänä äpmamiñuwä-pa, tänğanä-pqce, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautañä hui yqänä äpmeñä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä

‡ 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kuknuä-suqä 32:21 ‡ 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18

hingi vqeuta atäunua ikqä iquayi. ⁶ Iqu quñi atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hingi vqeuta ikqä etanqutqe, ii, Iqu quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunua ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunua ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hingi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinjä etanqiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänä pmapiñqä hänaqenqä, qävqä iminuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautañä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanqa huiziqua, iquauqä kñuä iqe, qñqañä enqä-pa yänänäqñqä enätanqi äpmeñä. ⁸ Qu hanä-iqä iinjä iu äpmeñuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “*Goti Iqu quñi iwimäkqanqi, qu popo ipu, kñuä mämeqä ipu, ä hinuä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinjä ätimäukuwi. Inji qu ii äpmaka äpäñä.*”[‡] ⁹ Itanqa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. “*Quwqä ymisanä naqänänä äñqänqani, ii nanuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäümüpu, ga quwqä kimanji, i mapñqä iinjä änyinji.*” ¹⁰ Iwä qu hinuä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. *Itanqa hanä-iqä ämepiyitanji, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.*”[§]

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau hänä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanqetani, nyi yatñqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknjuwi, hma ekuwäta? Aanä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkkqe. ¹² Itanqi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänua matimäuqä iqanquwänqa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä äñguä iwimäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anqumä hämänänä wimeqanquwänqa, Goti Iqu iquauñi, aanä äñguänänä iwimäkänä.

¹³ Tängani nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunua imäkqa uwqämqä änändowatkqetani, nyi wäunua iinjä, naqä imäkqa ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nqä nyämaqä Israitqä iquautañä hnqqa, Goti Iquenyqe, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkätmä, qu qui mimäkñqänqä hänä pmepñqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänqani, Iqu qua im-imdanä huizi iquautani, hnquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapiñqä imäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anqu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anqumä ävauqumuatätñqä-panä iiji.

Kukñuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyänqani, bretqä kinganänä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanqppqe, iutani bretqä huizi iqua-pqe Iquenqänqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanqutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänänqä.[†]

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä äñguä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanä äpai, zä-olipqä äñguä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, äñguä eqä-panä iqueni. ¹⁸ Iinjä etanqi he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämäwqätäupñqä iinjä kñuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbñqä etanqutqe, kñuä tiinjñqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

[‡] 11:8 Asayä 6:10; Kukñuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23 * 11:16 A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30
[†] 11:16 Kukñuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunua väätñqä iyi. Bretqä kinganänjitä zä-huki-täñi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

¹⁹ Iutaŋi hesaŋä hŋqu nyiŋi, tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anju tñänqä mamqä iinqeä.” ²⁰ Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etaŋgä, Iqu iquaunji äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitaŋi, äŋguä äyä äpmeŋäü. Iinjä etaŋgi, he hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjinqä hinyätŋqeä. ²¹ Ii tiinjä etaŋgiyi. Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu äpa naqä-qakuänäŋi, hŋgisanä iqanqä hiŋuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqe. Inji he hŋgisanä iqanqppqe, Iqu heŋi hiŋuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutaŋi ne Goti Iqueqä suqä äŋguä itqueqä iinqätä, suqä tñänjä itqueqä iinqätä näqŋqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquaunji, Iqu suqä tñänji ämotquakkqe. Inäqe Iqu heŋi, suqä äŋguä etquakkqe. He Iqueqä suqä iinqä quuvqä heqiyqanqppqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqanqppqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itaŋga Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanqä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanqppqe, Goti Iqu qunji anji äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anji äuqiyetŋqä iinqe, näqŋqätä, yänänäqŋqätä qäsäŋue. ²⁴ He näqŋqe. Hiŋuiqänäŋi, heŋi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hŋquesa etävätä, mauqŋqä imiŋuwä äŋguä ique-mända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinjä imäkkqetaŋi, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anqumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäkkqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hŋgisanä iqenqä qäyä etaŋgi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäü, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqŋqä naqänänjä-tänuneyqä” kŋuä eyqŋqe, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä tquenyqe, näqŋqä mapŋqä änyinji. Israitqä iquautanjä hŋqua, iquauqä kŋuä iqe, qŋqanjä enqä-pa yänänäqŋqä enätanji äpmeŋä. Iinjä etaŋgqä-qe, Israitqä qäyä etaŋgi huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä pqanqppqänqanqä, Israitqä iqua kinjä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itaŋga hänaqä täutaŋi, Goti Iqu, Israitqä eeqänänjä iquaunji, qu qui mimäkkqänqä hänjä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanquwä iquau Anqumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hŋgisanä iqe, huätä vquatämäupŋqä imäkänä. ²⁷ Itaŋganji hea inqanji, Nyi iquatä kukŋuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”‡

²⁸ Israitqä iqua, kukŋuä äŋguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanquwitaŋi, Goti Iqu qunji, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäkkqä eyätŋqä äwiŋqqe. Inäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunjuä ekqetaŋi, Iqu kukŋuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutŋqä wiŋganji, qunqe, Iqu aanjä kiinjä äwinyätŋqä iqua etaŋgä äqunätqäü. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqŋqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä äŋguänäŋi ae äwikqä iquaunqe, qänakŋi, kŋuä hui-mända mindqänqä yätŋqä iiyi. ³⁰ Hiŋuiqänäŋi he Goti Iqueqä kukŋui hŋgisanä ikuwä-qe, täŋganji, Israitqä iqua hŋgisanä i itqänuwitaŋi, Goti Iqu qeqä wimänqanji i emäkätqäü. ³¹ Inji Israitqä iqua, kukŋui täŋga tuwä äwiyätqänjuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänqanji emäkätŋqä-pa, qunjä-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi. ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänänji, Ique hŋgisanä itqueqanquwitaŋi, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä wimänqanji, äŋguä itquetŋqä diŋqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

‡ **11:27** Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34 **§ 11:31** Näqŋqä-tänjä hŋqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätkänjä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänqanji emäkätqätanqqetaŋi, Iqueqä kukŋui täŋga äwiyätqänjuwi, ii Iqu qunji-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.”

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä iqä änguänänitä, näqñqä änguänänitäni, aanjä hävemnäqñqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kñuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätñqenqetä, qäquaquiyqä quatiñqä näqñqä metuñque, änä maeqä iñu. ³⁴ “Naqä Iqueqä kñuä indqänqä iñqe, näqñqä ae eñqe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätñqä iñqe, kñui tqu vätñqe? Aanqe.”* ³⁵ Itanğa, “Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätñqä iñqe, tqu äwikqe? Aanqe.”† Nätmatqä eeqänäni, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqñqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñque. Ii, aanjä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkatuñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiñänänjä änatmäkätqätanğqenqä kñuä indqänätmä, kukñuä yänänäqñqä tiñjä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqa iñqä maetqä iqä. He häñjä äpmapiyänğani, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätñqä iunä imäkqäpñqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänjä. ² Itanğa ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä duñqä eyqiyäma upñqä, hiñuinä mäquñquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kñuä indqänqe, änyä-hänjä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutani hiqä suqä-pqe, häñjä inä timäuanä. Iiñä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqe, äñguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänjä pmeqenqätä näqñqe, ämapñqäüä.

Wäunuä huitañä-huitañä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inyimäkätä, wäunuä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäni, tiñjä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, kñuä indqänätinä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä kñuä indqänätinä, tqä-täuä iuta iwäsändñqe. ⁴ Ne näqñqe, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänğawä.* Ga ii äuqätänğuwänqä iqua, wäunuä asitaninä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuänñnquä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enu. Iwä ne asänäni maeqä eaqä-qe, näueqä imäknätänä, ne hñqunä-hñqunäni, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunqeu.

⁶ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunuä huitañä-huitañä imäkatuñquä näqñqe, ne hñqunä-hñqunäni hiñgi änätapkqe. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hiñuä tuätñqä vqanğutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kñuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamäkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, änguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumäqkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

* 11:34 Asayä 40:13 † 11:35 Jopä 41:11 * 12:4 1 Korinä 12:12

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kuknuinä matqä-quenä, aanjä kiinjä enyätņqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä änguiiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hņqunä-hņqunäni, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henganquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupņqä yänjä qängppņqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpņqe. ¹² He Goti Iqu ängüä emäkäninqä kņuä indqänäpu, hiņuä äqumbu äpmapiyitani, aquvänä iqäpņqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanjä imbu, yänjänäqņqä tqäuätņqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuwä ätqa uwqäpņqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmatqä huiņqä äwa iqanqppqe, he yätamäkqä vqäpņqe. Itanğa ämaqä kiņä-nämđanjä hņqua emeqanqppqe, iquaunji ängüä itqueqäpņqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanğa ämaqä quvqä etqueqanqppqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä, ängüä iwimäkätņqä tääqä tupņqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätņqä ma, ängüä iwimäkätņqä diņqä tupņqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanquwä iquatäni, he-pqe anä iqäpņqe. Itanğa ämaqä kņuä qiyqanquwä iquatäni, he-pqe kņuä anä qäyqäpņqe. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hņqua yändi, ä hņqua mändinqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeņunä” kņuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hiņqinqä äpmeņuwä-pqä iquatä, näueqä imäkņppņqe. Auä, “Ne näqņqä naqänänjä-tänuneyqe,” kņuä maeyqä iquätņqe. ¹⁷ Ämaqä hņqu quvqä etqueqanqutqänqanji, he ique kima mitqueqä pa iqäpņqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäni, “Ii änguiqä” kņuä mapņqe, iunä imäkqäpņqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäni, ämaqä eeqänänjä iquatäni, äkasuwä tņqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hņqunä imbņqä yänjä qänganqppu. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätņqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänä. “*Quvqenqä kimani, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppqä iquaunji, Nyi kima wimniqeqä.*”† Iutani, hiqä-hiuäni, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäni kima mapnuwänqä hiņuinä äqunğa uwqanqppu. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqutqe, buayä wisņqe. Ä iqu eqänqä wiņganqutqe, eqä iotnä wisņqe. Itani si iqueni ii iwimäkni, iqu womba yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mändi kikittqiyätņqe, si hiņuinä mäqunquä pa. Si suqä ängüä dinä imäkätnä iutani, suqä quvqenqäni mändi kittqätņqinyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä inğisa pmeqenqä

¹ Ämaqä eeqänäni, gapmanqä iquauqä yäpä inğisa pmetpņqe. Ii tiinjä etanğiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä tänğa ämitqänuwä iquaunji, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hņğisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquaunji hņğisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutani, kuknuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä ängüä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hņqunä-hņqunäni, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maenganqutqe, he suqä ängüä dinä imäkqanqppu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä he ängüä pmetpņqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpņqäuä. ⁴ Inäqe he suqä quvqä imäkqanqppqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanquwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänjä iqi ämotquepu, hanjä-iqä

† 12:19 Kuknuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

wipnqä wäunüä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpnqe, ii qakui, hnquaquisanji. Hnqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä knüä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanüä imbu pmapnqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunüinqä mbqä metapnqä etqanquwänqä, he mbqä ätnämäutqänjuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunüi, hea ique-ique yänänäqenqä ämitqänjä. ⁷ He ämeyätqänjuwä eeqänä iquaunji, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipnqe. Auä, gapmanqä iqua wäunüä huitanjä-huitanjinqä mbqä metapnqä etqanqppqe, mbqä iinjä äwipnqe. Ga he, ämaqä tqü-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipnqe.

Ämaqnqä äwinqe, kuknuä-suqä huiziu hatnä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanjä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutnqe. Inäqe ämaqä huiziuqä kiinjä winqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätnqetani, ne iqa-iqa uwquatuqne. Qakui tiinjä etanjiyi. Ämaqä hnqu, hnquauqä kiinjä äwinyätnqe, iqu kuknuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itnqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kuknuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nj, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hnquauqä nätmätqenqe, hinuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kuknuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatnä ämaququtäutnqä iqu, tiinjä. “Tqä-täuänqä äkinyätnqä-panji, ämaqä hnquauqä-pqe inä äkinga uwquätnqe.”† ¹⁰ Ämaqä hnqu, hnquauqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquaunji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqanqetani, iqu kuknuä-suqä eeqänänjä iunji, asänqä qänaknä itqäüä.

Qani jänänänjä uwqenqä

¹¹ Ne inga-inga äpmaka äpätnqueta tänganqe, he näqenqä enä. He näqenqä ii epiyitanji, suqä iinjä iqua imäkqäpnqe. Ii he hiqaqä äwinjuwita vaupnqänqanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänqanji, Goti Iqu nenji, suqä quvqä iuta anji hämänänä inetmeninqä hiunji iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tänganji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäüä. ¹² Hea qäpu hiätnqä itä, zä ävätnqä-panji, ne qua täu äpmenque qäpu hiätnqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuji, mäkiuta ämäwqätäüätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatuqne. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hngisanä iqätä, eqä yänänäqenqä änäpu hiqiiyqä iqätä, qanä hinqi ikiqätä, yjnä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kuknuä mäkä qäyänqätä, hnqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquaunji, ne miqä itanä, suqä jänänjä, ämaqä mäptqänqä imäkätqänjuwä-pa imäkquatuqne. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanjä äwinqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbnqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanüä eqämipqä iquaunji, he aquvā äqänäpiyänqanji, yeeqä vätmäpnqe. Itanji he qutänji, knüä huitanjä-huitanjä iunqe, kuknuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqenqä eqiyätqänjuwä hui, ymisänjä eeqänänjä änatqänjuwinqe, “Goti Iqueqä hinuä iqinjä, ii qäyuvqä” knüä ämetqänjä. Inäqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanüä etanji, “Goti Iqu, ämaqä

* 13:9 Anqumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18

nanuä änatqänuwinqe, mäwinqä inä” knuä ämepiyitani, ii manqä itqänä.* ³ Itanga ämaqä, ymisanä eeqänänjä änatqänuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänuwä iquaunqe, knuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipnqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisanä eeqänänjä änatqänuwä iquaunqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipnqe. Ii Goti Iqu iquaunjä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinjä iquaunji, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itangi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqanqgetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque hageqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquaunji ämawqätäunä” knuä äwiyätqä. I etangi ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjiqä” knuä indqänätqänä. Itangi ämaqä eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqua, qu knuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä äñguänä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque hageqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, ymisanä eeqänänjä änatqänuwä iqua, Goti Ique, “änqaiqä” ätuäpiyitani, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänä. Qu-pqe, Goti Iquenji, “änqaiqä” inä ätuätqänä. ⁷ Ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuänji yeeqä inyatuñquä miqä itqänu. ⁸ Iinjä itunqe, hänjä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinjä itqänu. Inji, ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänjä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänjä anqumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquaunqätä, hänjä yqänä äpmenuwä iquaunqätänji, Naqä pmetñqä iinjeyi.

¹⁰ Itanga hesanjä hui, hiqä tta-tunquäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunquäkaunqä, knuä quvqe indqänäpu, mändi sunqä äkittqiyätqänäuä? Ne eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänänji, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itanji eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänjä imäkätunqe, quatinqä awä tuaninqe.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqinjä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunqe. Ne knuä änyä-hänjä tii indqänqatunqe. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqu änaqänätä, iutanji iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqe, suqä iinjä miqä iquatuñquä knuä guä mäsauatunqe. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänñämitanji, nyaqä knuä indqänqe ätnänjä iqi eä, näqñqä äñguä tii ämeqä. Ymisanji, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqe, aanqeqä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ knuä vqanqutqe, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqutqe, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aanjä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqu itmätñqä ae äpäkonqgetani, si ymisanä hui änätnä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, ‘Ii äñqaiqä’ knuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä’ tññqä iwimäkqenqe, quwqä hiñuä iqinji, suqä ii anqä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänjä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisanjitä eqetä äñqe,

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kuknuä kuapänänji, nanuä qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäkuwitanjä änatqänuwinqä ätkqe. † **14:11** Asayä 45:23

nätmatqä naqänänjä ma. Kiqä nätmatqä naqe, ne Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hnqunä änyanä, ga aquvänä iqä iyyi. Iinjä pmetunqwe, Dnjä Änguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hnqwe, suqä iunji qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqanqutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, 'Iqu ii qäyunä itqänä' knuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanji suqä äkiu-äkiutanjä, ne äwqä naqä-hnqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquaunji, iunä qänaknä iquatuñqwe.

²⁰ He ymisanjä änäpiyä iuta, wäunuä Goti Iqu ämaqä hnqwe iwimäkmitätqä iu qui imäkqanqwe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisanjä eeqänä änguä etanqñqä-qe, ämaqä ymisanjä änatäqä iuta huizique quanjä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutanji, tqä sämaqä hnqwe quanjä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä injä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuänä. ²² Suqä injä iqua imäkqanqwe, "Änguätiyä, ä quvqätiyä-qe," knuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hnqunä-hnqunänji, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqe. Ämaqä, suqä hnquauñqe, 'Ii änguiqä' knuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iquenji kukñuä mämitqä iqanqgetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanji ämaqä hnqwe, ymisanjä huiñqwe, "Ii änguiqä" knuä yänänäqñqä mäwiyqanji, ique änatqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiinjä etanji. Iqu ymisanjä injqe, knuä hnquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae ängqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, "ii änguiqä" ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkqwe, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hnqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanji, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä knuä qämä-qämä iqenqwe, enyqä miqä, yätamäkqä vquatuñqwe. ² Ne hnqunä-hnqunänji, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquaunji, yänänäqñqä hipñqä yätamäkqä watunquä injqe, quwqä äwinqä du qänaknä iquatuñqwe. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwinqä du qänaknä miqä iminqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñqwe. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqä tiinjä äqänänqä-payi.

*"Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe."**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hinuiqänä äqiyekuwa eeqänänji, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesanji, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanji, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninqä hinuä äqunanä pmetatuñqwe.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunqwe, ii Goti Iquesanänji. Nyi Iquenji tääqe, Iqu yätamäkqä heyqanquti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä ipu, knuä naqä-hnquenyä indqämbñqä ätuätqänjä. ⁶ Ii tiinjñqe. He äwqä naqä-hnqunä imbu äpmapiyitanji, eeqänänji Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inji Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä dinqwe, Kraisi Iqu eeqänänjuenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquaunjä-pqe ii vätmapñqe. ⁸ Kraisi Iquenqwe, Nyi tiinjä etmqwe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanqñqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunuä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iinjänä ma, tiinjänqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänqwe hinuä

* 15:3 Apqä Bukä 69:9

äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänqä-payi.

“Tiñä etanji, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä hiñuä iqini, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

10 Itanğa kuknuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipñqe.”‡

11 Itanğa hñqäqisañi, tiñji.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä eeqänänjuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

12 Itanğa Asayä iqu-pqe, tiñi inä ätkqe.

*“Jesi iquesañä hueqä-himqä iutani, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanji huizi iquau ämininqä iquvi. Ga qu, iqu yätamakqä väniñqä, hiñuä äqumbu pmepnuwänqe.”**

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meniñquä hiñuä äqänänä pmetatunquä änavauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjuitä, yeeqä inçetäñi, manğua-mñqä pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä ämepu, Iqueqä yätamakqenqä aquvänä ipu, hiñuä äqambu pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunjuä imäkminqenqä

14 Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, knuä yänänäqñqä tiñä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwinçenqe näqñqä äñguänä ämepu, ämitquatnğpñqä itqänuwitani, suqä äñgui kuapänä itqänä. 15 Itanji kuknuä yänänäqñqä huiñqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä knui ävauqumuatmqä iinçqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänçeuta wäunjuä äñguä tii ändapqçetayi. 16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunñqä, atäunjuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma pñqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kuknuä äñguä we-hunçä-täñi awä ätuätñqe. Itani, nyi çunji, Goti Ique wimqä ätuma pçanğa, Dñä Äñguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipñqä iwimäkqanççetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunjuä ii imäkätñqä iinçqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. 18 Nyi nätmätqä huizinqe matqä, wäunjuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätñqençänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kuknui qänaknä ipñqä iinçqe, Iqu nyaqä wäunjuä, kuknuitä, yänänäqñqä inyimäkätqäüä. 19 Iqu nyiñi, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä imäkmqä yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqetä, ändapätñqe. Iqu iinçqä inyimäkqanççetani, nyi Kraisi Iqueqä kuknuä we-hunçä-täñi awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminçqe. 20 Nyi kuknuä äñguä we-hunçä-tänä awä ätuätmänçani, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqançqä qätä mäwiyyä iminjuwä iquau tumçenqä, aanä kiinçqä änyinätqäüä. Ii tiñä etançiyi. Kraisi Iqueä kuknui, hñqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqençqe, manyinçqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu ançqä mätätñqä ipäqäkçeuñi, nyi qäpu mätmqä ençqä-pançqä iinçqe, manyinçqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätançqä-pançqä änyinçqä.

“Ämaqä hñqu iquauñi, Naqä Iquenyqä awä motquä iminçqä iqua, Iqueni hiñuä qumbnä. Nñ, Iquenyqä tqançqä qätä mäwiyyä itqänuwä iqua, näqñqä äñguänä mapnä.”†

† 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kuknuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10 † 15:21 Asayä 52:15

Poli iqueqä qanä wätñqä iinçqä, wäunuä imäkuwiñqä

²² Nyi heñqä äpätmä, hiñuä maeqñqänänä di, wäunuä iinçqä iminçqä iqu, a äñgiqätätñqe. ²³⁻²⁴ Inäqe täñgani, qua eeqänänä ikäminçqä iunji, anä-himçqä änyähänä hui aançqä etañgi, nyi täqini, wäunuä äpakä miçqä imä. Itançga quväukuä kuapänänä iunji, nyi qua naçqä Spençqä iunçqä umqänggani, he emamçqä diñqä kiinçqä änyinätñqe. Nyi kñuä tiinçqä änyiyçi. Spençqä iunçqä äwätmänggani, he ganä hiñuä ämaeqänätmä, hesä wänçqä hmbu äpmetminçqe, aquvänä imä. Itançga ne anä ae äpmentani, nyi Spençqä iunçqä uwqangundqänggani, he nätmätqä qanä ändma wäninçqe, yätamäqä nyipnuwänçqä änyinçgi.

²⁵ Inäqe täñgani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaçqä yätamäqä ävätmä, anä-himçqä naçqä Jerusälemänçqä yämçqä itqänä. ²⁶ Ii tiinji. Naçqä Iquenyçqä quuvçqä heqiyçqä, qua naçqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeçqä iqua, iquauçqä äwiñqä iuta, mbçqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaçqä, Jerusälemä iu pmeçqä äwa itqänjuwä iquauñqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbçqä ii, quwçqä äwiñqä iuta äñguä ävätmänjuwä-qe, qu kimanä-tänä-qua etañgqetani, qäyunä äqiyäpu ävätmänjuwi. Israitçqä qäyä etañgi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äñguänänä quwçqä quuvçqä yätamäqçençqe, Goti Iqueqä ämaçqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimanä, Iqueqä ämaçqä iu, huiwä yätamäqä ävätmänjuwi, ii qäyunänji. ²⁸ Itançga nyi mbçqe, ämaçqä qäyunänä iquau ävätmä, itançga wäunuä ii qäpu ae itmänggani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spençqä timäumçqä äwätmänggani, he ganä emamniçqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiinçqä ae eqänä. Nyi emamqänggani, Kraisi Iqueqä suçqä äñguä wimäqçqe, mançuä nyinätançgi, Iqu he äñguänä emäkänçqiyä.

³⁰ Nçqä nyämaçqäüä, neçqä Naçqä Jisasi Kraisi Iquençqätä, Dñä Äñguä Iqu, suçqä ämaçqä kiinçqä neñqä änatapqençqätä, kñuä indqämbñqä änyinçgi. Itançgi Goti Iqu yätamäqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyçqä tääqä yänänäqñqä tuatunçqe. ³¹ Ne tääqe, ämaçqä qua naçqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänjuwä iqua, nyi quvçqä mindqueqä ipñqençqä tääqä tuatunçqe. Ga Iqueqä ämaçqä, Jerusälemä iu pmeçqä iqua, nyi mbçqä iquau wimçqä äma äpçqe, yeeçqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunçqe. ³² Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iinçqä iquaqu timäutñqençqä aquvänä itmitani, he emamniçqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniçqe.

³³ Goti, äwçqä hançuä änyanä pmeçqä nätapçqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniçqä iinçqä änyinçgi.

16

Poli iqueqä kukñuä, “Henyçqä hui mimäuçqä iqänä” ätkqençqä

¹ He neçqä nanyi-napi Pipinyçqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmçqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoçençqä anä-himçqä Sençgriya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau, yätamäqä vätmänçqe, wäunuä-tänji. ² He suçqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäqçäpñqä äwinyänçqä iu qänaknä ipu, apäkä, neçqä Naçqä Iqutä ämuänñqä iinji, yeeçqä itmuapñqä änyinçgi. Ga ii, qokä-apäkä kuapänänä iutä, ä nyitä, yätamäqä neyätqätançqä iutani, ii hesa yätamäqä squä-squä diñqä äwiñgçqe, äwipñqänäyi.

³ Itançga Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä anä iminçquä, Presilaisä, Akuila iqesänji, “Nyi iyaquinyçqe, hui mimäuçqä inänä” ätkqençqe, tupiyä. ⁴ Nyi hänçqä yqänä pmamçençqe, iyaqu yänä wiçqänä ikiyi. Iinçqä etañgi iyaquini, nyi “äñguiçqä” tquançgundi, ga Israitçqä qäyä etañgi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoçençqä aquvä äqänätqänjuwä iqua-pçqe, “äñguiçqä” inä tupñqänäyi.

⁵ Itançga “Qokä-apäkä, iyaquiyçqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoçençqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñqe, hui mimäuçqä inänä” ätkqençqe, iquau tupiyä.

“Nqä näueqä, kiinjä änyinätņqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänjä iquautañi, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäqä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäunüä tnänjä itä, he yätamakqä eyätņqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

⁷ “Nytä, Israitqä iquautañä Andronikusi iqutä, Juniyasäñi, guä pmuateqä anju anä äpmaminquä iyaquinyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukņüä awä tuäkiqäpņqä ändowatkqä iquautañä yoqä naqä-tänjä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänñqäñga, iyaqu ganä ämuänñgiyi.

⁸ Itañi, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänñqeta kiinjä änyinätņqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunüä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätņqä Stakusi iqtäñi, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanğa, “Apelesi hanjä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätņqä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmeņuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itanğa huizi, “Nytä Israitqä iquautañä Herotianä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänñuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuänñnyinyä, Iquenyqä wäunüä itqänjiyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pেসisi, ne kiinjä änenyätņqä, ga Naqä Iqueqä wäunui, tnänjä itņqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänñä, suqä jänänänjä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, ñqä nipai indquaminqä-pa, indquetņqä iiyi.

¹⁴ Itañi “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känğuaqä iquatä anä äpmeņuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanğa “Pilolonğusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeņuwä iquaunqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyänğani, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanğpņqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenqä aquvä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injänä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää ñqä nyämaqäüä, nyi kukņüä yänänäqņqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukņüä ne ämetqueqanğqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbņqä, ä hikä enqä-pa äqutäümäpu, suqä quvqä iu päkmbņqä emäkanä-tpu iqanğuwä iquaunqe, hiqä-hiuä anğuanä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä. ¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunüä mimäkqä ipu, qänaknänji, iquaquä huiwä iunğänä itqänjä. Itanğa iqua kukņüä äwi-iqetä kukņüä aowitä ätuäpu, ämaqä kukņüä iinjñqä anğua miwäsäuqä iquaquä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänjä. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukņuiñqä qänaknä anğua itqänjuwinqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enä. Iñqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmatqä anğuiñqe näqñqä yasämä ämepu, nätmatqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä yätņqä änyinği. ²⁰ Itanğa

Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqan̄gi, he Setänä iqueni, heqä yukitā qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-pani, iqueni mändi ii kittqäp̄n̄qe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hin̄gi emäkquät̄n̄qä änyin̄giyā.

Huizi iquauqä kuk̄nuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwin̄qä

²¹ Nyitä wäunuä anä itqänueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Itan̄ga n̄qä hueqä-himqä iquautan̄ä iqua, Lusisi iqtä, Jesonä iqtä, itan̄ga Sosipate iqtä, anän̄ji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä man̄ä iuta ämetmä, tuwanuä tä äqiyät̄n̄qä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuän̄n̄aūn̄quen̄qä kn̄uä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä an̄ä täu nyi äminiyät̄n̄qä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqen̄qä aquvā äqänätqän̄uwä iqua, iqueqä an̄ä täu äqänätqän̄ä.

An̄ä-himqä täu miqän̄qä mbqä ämit̄n̄qä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Itan̄ga neqä neyämäqä Kowatusi iqu anän̄ji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqen̄qä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yän̄än̄äq̄n̄qä tqäp̄n̄qä qäyu emäkän̄qiyä. Ne kuk̄nuä änguä we-hun̄qä-tän̄ji, Jisasi Kraisi Iquen̄qä awä tuätqätan̄gua, Iqu ii emäkätqäuä. Hin̄uiqän̄äni, kuk̄nuä änguä tä, Goti Iqtä zä äpakänä äwämin̄qä-qe, tän̄gan̄ji ätnän̄ä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqan̄gi, ne tuwanuä hin̄uä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätun̄que. Ga iutan̄ji, ämaqä huiwä huitan̄ä-huitan̄ä in̄qä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuk̄n̄ui qänaknā ip̄n̄qä in̄q̄e, kuk̄nuä zä äwämin̄qen̄qä näq̄n̄qä ae ämequwi. ²⁷ In̄ji Jisasi Kraisi Iqu yätamakqä neyqan̄q̄ä iutan̄ji, ne Goti Kiqä-kiuänä Näq̄n̄qä Eeqänän̄ä-tän̄ä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatan̄que. Ii naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinġanä 1 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänġä iquvi

Poli iqu qua täu äpmaminġanġani, anġa-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naġänänġä-tänġä inġiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä anġui, anġa-himqä Korinä iunġi, Poli iqu-ganä awä ätuminġe. Itanġa qokä-apäkä iqisanġä hġqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenġä aquvä qämbnġä ipäqäkuwi. Inġe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hġgi-mända yätnġä uwqanġa, hanġa-ique quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanġuwä iquau äwimakqe. Inġä etanġi Poli iqu tuwanuä tä, qunġi knüä iqä anġuä ävätä, quwqä hanġa-ique jänä iwimäkätnġä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä Korinä iu pmetanġuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanuä witanġi, quwqä suqä anġui qui imäkġnġä inġe, Poli iqu äwäwa kiinġä iminġe. Iqu kuknui, qokä-apäkä ämanänġuwä iqua, suqä jänänġi imäkäpu pmapnġä inġä ätätä äqäkqe. Ga Dnġä Anġuä Iqu, quwqä qanġä uwqeuġi, jänä iwimäkätnġä hinuinä mäqunquä iqanġpġe, hanġa-ique wimeqä inġä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä hageqä mamäupnġä suqä anġuanänġi imäkqäpnġä inġetä, Dnġä Anġuä Iqu näqġnġetä, yänänäqġnġetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä iquau hinġi vätnġä inġetä, ätätä äqäkqe. Inġi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġi vaupnuwä inġä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanġa-iquä huitanġä-huitanġä ämaminuwinġe, Poli iqu kuknuä anġui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinġä inġä ätnänġä iqi näqġnġä mapnġä, yätamäkqä äwikqe. Bukä tqesanġä saptä 13 iquenġe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä kuapänänġi, kiinġä äwinyätqäuä. Iqinġi Poli iqu suqä ämaqeunġä äwinġä iu-tanġinġä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä anġui qokä-apäkiu ävätnġä iutanġi, suqä ämaqeunġä winġe, kinġanänġä eä, huiziunġi ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenġä kuknuä ätkqenġä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwinġä dutanġi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunġi. Itanġa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeġue. ² He anġa-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenġä aquvä äqänätqänġuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpnġänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänġä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänġuwä iquatä, eequenä Iqueqänänġä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänġä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanġa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuata hinġi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetpnġä emäqġinyä.

Poli iqu, Goti Ique “anġuiqä” ätukqenġä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuata hinġi etapätnġä inġe, nyi Iqueny, “Anġuiqe” hiunġi ique-ique ätuätqänġä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänġä nätmatqä aanä kuapänä etapätqätanġqetänġi, näqġnġä anġuanänġä-tänġä epu, kuknui awä iinä ätätqänġä. ⁶ He inġä imäkätqätanġuwitanġi, Kraisi Iquenyqä kuknuä ne awä etätunquä di, hesänġi häukuä witanġqe äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutanġi tanġanġi, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anġumä quvepġenġä hinuä äqämbu äpmapiyanġanġi, wäunüä imäkqenġä

näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetanji, he hŋquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu aŋgumä äpätqäŋganji, he quvqä maeqä pmetanŋppi eqänäniŋqä diŋqe, he quuvqä yänänäqŋqä eqäka wätqätanŋppi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaniŋquä ae ätänaikqä eänque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanŋqä iunqe, nyi Iqueni, “Äŋguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatŋguwiŋqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanä iquauŋqä, kukŋuä mäkä huŋqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäüä, ämaqä, Kloisä iiyqä aŋju anä äpmeŋuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hŋqua tiinjä ätätqänäüä. ‘A, ne kukŋuä qäte, Poli ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Iyääi, ne kukŋuä qäte, Apolosi* ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Isäi, ne kukŋuä qäte, Pitä ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Oeyä, ne kukŋuä qäte, Kraisi Ique wiyatunqeqä!’ ätätqänäüä.” He iinjä itqänuwiŋqe, nyämaqäüä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, maŋä yänänäqŋqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hŋqunä inqä äpmapu, kŋui naqä-hŋqunä indqänäpu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanŋpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hŋqunä enqe, he iinjä ändumäkmbu äpmeŋuwi, äänä etanŋgiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkonŋgqätanä? Aanqeqä! Ä he asŋä ämakuwi, Poli iqunäüä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asŋi, Klispuisi iquesä, itanŋa Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itanŋa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imŋi, täŋganji, ämaqä hui, “Ne asŋi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetanji, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “äŋguiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aŋju anä äpmeŋuwä iutänä äwqäkqe. Inäqe, nyi asŋi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maŋqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asŋä maqiyqä ikqe, ii tiinjinqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asŋä qäyäkqämqä mänändowatkqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänji, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanŋa kukŋuä iinjä iqueni, awä ätätmänŋganji, ŋqä kŋuä iutanji, kukŋuä äŋguä äwi-ique ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukŋuä iinjä, ŋqä kŋuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunŋqenqä kukŋui, yänänäqŋqä maeŋqä qui imäkqämniŋji.

Goti Iqueqä yänänäqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetanji, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenqä kukŋuä awä tqanŋqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmeŋuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmätqä hiŋginqä enqä-maŋä etanŋi, äqunätqänä. Inäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkŋqänqä änyä-hänä inequmuatätŋqä iqune, kukŋuä iinjä, Iqueqä yänänäqŋqä, aŋgumä änävauqumuatätŋqä etanŋi, äyä äqunätqänu. ¹⁹ Ämaqä, “Kukŋuä ii, nätmätqä hiŋginqeqä” ätätqänuwä iquauŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukŋuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äŋguä iwäsäuqänqä näqŋqä-tänä iquauqä näqŋqä ii, nätmätqä hiŋginqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kŋuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iinjä imäkänä’ tqä iquauqä kukŋui, häukuä mäwiqä yätŋqä imäkmä.”†

²⁰ Itanŋi ämaqä äŋguä iwäsäuqänqä näqŋqä-tänä iqua, änäänqe? Ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquauŋqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukŋuä äŋguä ätuäpu, huizi iquauqä kŋui mändi äkittqiyqä iquauŋji, squä wimenquti? Quwqä näqŋqä äŋguä

* 1:10-12 Wäunŋuŋqä 18:24-19:1 † 1:19 Asayä 29:14

iinji, Goti Hanjuwä Iqu hinginjqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä knuä änguä iwäsäuqä iutanji, tiinjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanjä iqua, iquauqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanğa Iqu tiinjänjqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinjqe, hñqua hinginjqä qäyä äqunätqätanğuwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, Iqu qu qui mimäkñqänjqä, hänjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpnjqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänjä di-ganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etanği Israitqä qäyä etanği huizi iqua, qu knui-ganä, “Ne kukñuä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänji, tänğa äwiyätunjqe” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunjqe, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunğqä iinğeyi. Iqu iinjä imäkkqä iinğe, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayı. Itanğa huizi iqua, qu kukñuinjqe, “Qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwitanji, quuvqä maeqiyqä iquayı. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanjä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänjqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunğenjqä qätä äwiyanitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqätä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqenqätänji, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä knui, quvqä eänqe, tiinjä hitanğiyi. Hñqua knui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iinji, ii ämaqeufe, ämäwqätäuä. Itanğa hñqua knui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiñi, Iqu yänänäqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iinji, ii ämaqeufe yänänäqñqä iunji ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqänğa, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, knuä indqambu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutanjä iuqä hiñuä iqinji, näqñqä maeqä pmetanğä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanğä, itanğa kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanğä äpmaminjuwi. He hinginjqä iinjä pmetanğuwä iutanjä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä knuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanjä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnjqä iinğeyi. ²⁸ Itanğa Iqu atäunjui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanji quvqä enqä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkqä neyänğiyä’ knuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmätqä iinjä iqua, hinginjqä enqä-panjä imäkätñqä iinğe, ämaqä hinginjqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetanji, Kraisi Jisasi Ique ämuänğänjä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesanji, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anği inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänjqä-pa imäkquatunjqe.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iquñjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkqe qä’ tätñqe qä.”‡

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkonğqenjqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinjqä awä etätmänğanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi,

‡ 1:31 Järämai 9:24

kukņuā awi, nātmatqā huitaņā-huitaņiņqā qāyā eānā ātātmā, Jisasi Kraisi Iquenyqātā, ā zā-huātati āunātā āpākongqenqātānā ātumuā” kņuā indqānātmitaņi, awā āyā etkqe. ³ Nyi hesā anā āpmamāņgaņi, yāņānāqņqā maeqā eāmā, zā itmā, yāuņūā-yāuņūā-pqe kiinā ānyinmiņqe. ⁴⁻⁵ Itāņga nyi Jisasi Iquenyqā kukņuā etātmāņgaņi, he Iquenyqā quuvqā heqāpņqe, āmaqeūqā nāqņqā iuta ma, Goti Iqueqā yāņānāqņqā iuta, heqāpņqenqā ānyingqe. Inī nyi ņqā nāqņqe āmetquetmā, he kņuā indqāņqā tņāņqā emākmqā ma, Dņā Āņguā Iqutā, Iqueqā yāņānāqņqetā, āmetquayņqā awā etkqe.

Dņā Āņguā Iqu, āņguā iwāsāuqāņqā nāqņqe Vqā-quvi

⁶ Āņguā iwāsāuqāņqā nāqņqe, ne āmaqā quwqā quuvqā heqiyqe, yāuā ae ikqā iquauņi, awā ātuātunqe. Nāqņqā ii, āmaqā qua tāu tāņga āpmeņuwā iquauqetā, ā qua tāu miqā, Goti Iqu hiņgi iwimākātņqā* iquauqetā, asānā hmanji. ⁷ Nāqņqā ne kukņuā awā etātunqe, ii Goti Iqueqā eā, zā āwāmiņqā iiyi. Nāqņqā iquesaņi, qāukuā qua mimākqāņga, Goti Iqu, ne Iqutā qāukuā yāņi anā pmeniquā diņqā, atāuņūā ae ekqe. ⁸ Nāqņqā iinqe, āmaqā qua tāu miqā iqua, maqņqā emiņuwī. Qu nāqņqā hiqā eqe, Naqā Aaņā Yāņānāqņqā-tāņā Iqueni, zā-huātati maueqā iqāpninji. ⁹ Iqua maqņqā emiņuwā-qe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuņi, tiinī āqānā āwi.

“Nātmatqā, āmaqe hiņjuā māquņquā imiņuwā, ā qātā māwiyqā imiņuwā, ā quwqā kņuā yāndqāņqā imnā kiuā māwimeqā imiņqā ii, ii nātmatqā Goti Iqu āmaqā Iquenyqā wiņgaņqā iquauņqā nāwinyā ekqā iyyqā” āqānā.†

¹⁰ Goti Hanjuwā Iqueqā nāqņqā zā āwāmiņqā iinī, Iqueqā Dņā Āņguā Iqu in-emākqāņqā iutaņi, Iqueqā-kiuā nenyqā ātnāņā iqi, ae āyā itkimākkqe. Dņā Āņguā Iqu, nātmatqā Goti Iqueqā kņuā indqāņqā yāpā imņiņqetā, nātmatqā eeqānāņā huiziņqetā qāvqā āņguānā itā, nāqņqā eāņqetāņi, iinā inemākānā. ¹¹ Ii tiinī. Āmaqā hņqu, hņquququeqā kņui āānā āmeņqā iuņqe, nāqņqā maeqā yānā. Āmaqā hņqueqā kņuā indqāņqenqe, iqueqā quuvqā, iqueqā yāpā iņgisaņā iqunā, nāqņqā itānā. Inī Goti Iqueqā-pqe, asā iinī. Dņā Āņguā Iqunā, Iqueqā kņuā iqenqe, nāqņqā hiātānā. ¹² Itāņgi ne dņā āmakque, ii dņā qua tāutaņā iquauta ma, Goti Hanjuwā Iquesaņi. Iinīņqe Goti Iqu nātmatqā āņguā eeqānāņā nātapātņqā ekqā iuņqe, nāqņqā metātunquānāņi. ¹³ Nātmatqā iinqe, ne kukņuā awi āmaqā-qune neqā nāqņqeta maetqā itqāņū. Dņā Āņguā Iqu nāqņqā nātapqāņqeta etātqāņū. Inī nāqņqā Iqu ānātapkqe, āmaqā, Dņā Āņguā Iqueā yāpā iqi āpmeņuwā iquauņi, ne āvātqāņū.

¹⁴ Itāņga āmaqā, Dņā Āņguā Iqueqā yāpā iqi māpmeqā iņqā iqu, nātmatqā Goti Iqueqā Dņā Āņguā Iquesa āquvepātņqā iinqe, “Nātmatqā iinī qāyasāqinjqā” indqānātņqe, māmēqā yānā. Nāqņqā iinā iwāsāuqe, Dņā Āņguā Iquesanā etaņgi, āmaqā iinā iqu nāqņqā maeqā etānā. ¹⁵ Āmaqā, Dņā Āņguā Iqueqā yāpā iqi āpmeņqā iqu, nātmatqā eeqānāiņqā āņguānā iwāsāutā nāqņqā metānā. Itāņga Goti Iqueqā bukā iu āqākqā-pa, iqueni, āmaqā hņqu, “Ānāāndiyā” tā iqe, ānā miwāsāuqā yānā. ¹⁶ Tuwaņui tii āqānā āwi. *“Āmaqā hņqu, Goti Naqā Iqueqā kņuā indqāņqenqe, nāqņqā maeqā itā, ‘Iiņā-iinā imākiyā’ mātquā yāņqiyā.”*‡ Ināqe Dņā Āņguā Iqueqā yāpā iqi āpmeņquā iqune, ne Kraisi Iqu kņuā āānā indqānāņqā iuņqe, nāqņqā menā.

3

Goti Iqueqā wāuņui, qāyunā imākqenqā

* 2:6 1 Korinā 1:28 † 2:9 Asayā 64:4 ‡ 2:16 Asayā 40:13

¹ Nyãmaqäüä, hiñuiqänãñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyã etkqe. ²⁻³ Inganñi ymeqä dänñä isua, ymisanñä woyqe manqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäqñqe, änä mämeqä etanquwiñqä, nyi anuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyã etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanqä eqänätmä, “Tänqanñä-pqe he ymisanñä woyqe manqä yqänä ipñqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hingukuatä äkasuwä tñqä iutanñi, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutanñä iqua enqä-panñä asänänñä enä. ⁴ Ii tiinñi. Hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanqä, hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqänuwä, ii ämaqä qua täutanñä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanqpi ämotqueqänä.

⁵ Inñi he yenyqä näqñqä mapñqä diñqe, nyi tiinñä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etanqñi, Naqä Iqueqä wäunüä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunüä kikinñä äyätapqä iutanñi, ye kukñuwiñqä awä hetqanqñeänqä, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyã eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iquä nyitänñi, yeqä wäunui tiinñi. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanqä, iqu zquvätñqä eqä vqäwqä iquvi. Itanqä Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epñqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, iquaqu yoqä maeqä, hiñqñqe. Mä bakä äukauäpu, naqä epñqä imäkqäwätñqä Iqu, yoqä-tänñä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunüä imäkqä-quaquvi. Inñi mbqä meqänqanñi, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanqä Apolosi iquä, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänqñeä iquve etanqñi, he Iqueqä wäunüä enqä-ma änyänuwä iquenñi. Itanqä he Iqueqä anñä inänñä etanqä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anñä ämätñanquwiñqe, tiinñi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenñi, anñä siyaundqä enqä-pa etñqä, ae ätekqetanñi, ämaqä hñqu änyä-hänñä hñqu-mändä ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inñi Goti Iqu, qeqä wimänätä hiñqñi vqä iuta nyimäkqanqñi, nyi-ganä, kukñuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi anñä imäkqänqñe näqñqä kuapanänñä-tänunä eämä, anñä siyaundqä yänänäqñqänänñä äqutekqä enqä-paniqä. Itanqä ämaqä, he näqñqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anñä ämätäqisätqänuwä-panñä iinñä-quayi. Inñi, iqua hñqunä-hñqunänñi, quvqä-pqä mätnqä, hiñqñi äñguänä äqunäpu mätnqänä. ¹² Ämaqä anñä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyanqanñi, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätnqänä. Nätmätqä iinñä iqua, äñguänänñä eä, äpakänä witäniqe. Itanqä hñqua, zä-yänitä, qoetä, kuä-witqä yänitä mätnqänä. Iinñä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunñi, Goti Iqu ataññä ikqä iqu timäuqanqanñi, quwqä wäunüä iinñä imäkmitpqe, ätnänqäqi timäuanä. Hiunñi iqu, tä enqä-panñä ätimäuatä, ‘wäunui äñguä imäkätqänuwitqä, ä quvqä imäkätqänuwitqe’, tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anñä e imäkmitpqetanñä hñqu, iqueqä anñi tä manqä äñguä ämätñanqñe, iqu iqueqä wäunuiñqe, kimanñi ämenä. ¹⁵ Inñä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anñi quvqä etanqñi, tä hämänä äñqñe, ii tiinñi. Iqu iqueqä wäunui anñi mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkñqñi. Inñäqe iqu iqueqä-kiuanñi, tä manqä itä, quuvqänä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänñä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuänñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anñä tñänqä etanqä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmeñqenqñe, he maqñqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anñi, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätñanqñe, ii he qäquenñi. Iinñä dutanñi, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anñi qui imäkätqä etanqñtqe, Iqu iquenñä-pqe qui inä imäkänqñiyä.

¹⁸ He quañgä ätnäpu, “Ne näqñqä-tänjoneyqä” ätnätqäñuwä iqenä, anğumñi matqñqä änyinğı. İnı ämaqä hiyaqä awä iqisañä hñqua, ämaqeuaqä hiñuä iqini, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjə-qua epiyinğä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hiñuä iqini, näqñqe äwa ipu qämä-qämänjə-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hiñuä iqini, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjə-qua anğumä epnä. ¹⁹ İi tiinjä dutanji. Qua täutanjä äñguä iwäsäuqänqä näqñqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, ii qämä-qämä iqä enqä-panjä iini. Nätmatqä iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinji äqänä. “Ämaqä, ‘Ne äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjoneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämäwqätäupñqä wäññuä imäkätqäñuwä iunji, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkqanğuti, quwä mäñğuatmbnä.”* ²⁰ İtanğa Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjə-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä kuapə-tänjə iqua, qu wäññuä nätmatqä äänä imäkññqä kñuä indqänğanğuwinqe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iini, häukuä mäwqiyqä itñqä etanğqenqä, näqñqä ae äme.”+ ²¹ İnjä etanğı, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänji, ii hiqä yätamäkqänqä eä. ²² İi tiinji. Poli iqunñə-qe, Apolosi iqunñə-qe, Pitä iqunñə-qe, qua tqunñə-qe, hññə-pmeqä iqunñə-qe, äpəkönqä iqunñə-qe, nätmatqä tänğa äwiñqə-pqänñə-qe, qänaknda witäniqä-pqänñə-qe, eeqäpnänji hiqeqä, etqä. ²³ İtanğa he Kraisi Iqueqä etanğä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäññuinğä

¹ Ämaqä, kukñuinğä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä tiinjä indqänğpñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäññuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwäminğenqä awä ätätqäñuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäññui, iqua äñğuanä imäkqäpñqäuä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiya ävätqä iquenya imäkqäpñqe, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpñqe. ³ İtanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anjä iunqä ändma äwätä kukñuä ämindqe, nyi iinqe äwäwa miqä danä itmä, “İi nätmatqä aañä wänqänänjəpiyqä” kñuä änyänä. Nyi nqä-näuänji, nqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji. ⁴ Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanñə-iqä maeqä, aquvä iqänätqänä. Nqä-näuänji, tiinji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aañä jänänänjunqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ İtanğı tänğanji, ne ämaqä näqñqä ävätunquä iquneqä wäññuinqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anğumä quvepğenqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqe. Iqu inğanji, nätmatqä eeqänänjä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä we-hunqä iqä ämaitä, ämaqeuaqä äwiñqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänjəqi mainiqe. İnğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäññuä änatapqä imäkätunquä iunqe, “Si äñguä imäkätqänji-qe,” awi inğa natäniqe.

⁶ Nyämaqäuä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenqe maenqä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqa äquvepqe, nqä-näuänqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqe, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aañqe. Nätmatqä eeqänänjä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanğä eqänätqänä. İni, qäyu hmanji.

⁸ He kñuä tiinjä eyätqäuä? “Ne nätmatqä äñgui, aañä kuapänänjə-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatänji, asänänjənänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunquä iinqe,

* **3:19** Jopä 5:13 † **3:20** Apqä Bukä 94:11

he ämiqä naqä-qakuä pmapnqe, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñi, tiinjänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatunquä änanowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikqeqä. Iinjä pmetanquetani, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änatma äwäpu, ämaqä qua täu äpmeñuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiñuä iqi pizqä qäyä, napäsqäpnqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunque, ämaqä huizi iquauqä hiñuä iqinj, näqnqä maeqänänjä pmetanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuänñanitanj, äñguä iwäsäucqänqä näqnqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmeñunä” kñuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiñuä iqinj, yänänäqnqe maeqä, hanjä witanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqnqä-tänuneyqä,” kñuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäucqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiñuiqänjä duta tännga tiinj, hea kuapänänänğanj, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmeñque. Itannga neyaqä qäkä gquä-pqe, yäuwä itä äpknätñqe. Ämaqe, hiñginäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami äñguä pmeqä diñqe, anj hma etñqe. ¹² Ymisanjä isuaunqe, neqä hipaitänj wäunjuä yänänäqnqä itunque. Ämaqe, kukñuä quvqä natqanquwänğanj, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä diñqe, ne Iqueni yatñqä ävätunque. Qu quvqä inetqueqanquwänğanj, ne qeiqinyä ämiwotunque. ¹³ Qu nenyqä kukñui, quvqä tuätqätanqä, ne kimanj, äñguä dinä ätuätunque. Qu nenj, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitanj, yqänä äpmaka äpänju.

¹⁴ Nyaqä kukñuä yänänäqnqänänj, tuwanjuä iu i äqänänqe, ii he womba mapnqä maqnqä eä. Oee. He nqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätñqä iquenä etanquwinqä, hiqä kñuä indqänqe, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukñuä-sucenqä näqnqä epñqä, yätamäkqä eyqe, kuapänänjä-tänjuenä qäyä etanquwä-qe, qu heqä hinunju hmanj. Nyi-ganä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñinqä awä ti etqanqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänğanquwännga, iutanj nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanngi he nyaqä suqä duñj, qänaknä nyipñqä iinjä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpnqä diñqe, nyi Timoti iqueni henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, nqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iunj, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänñqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imnjä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvā äqänätqätanquwä du, kukñuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinjä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanj quwqä yoqenä ämaenätqänjuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anj mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinj qäyä eyanqqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinjä imäueqanqutqe, nyi emamqenqe maqänänj äquvepmä. He emetmänğanj, ämaqä iinj iqua, iquauqä kukñuä tñenqe, yänänäqnqätä qäsä diyä-tmä, näqnqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunj, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqnqä vqannga, häukuä winä. Iutanj nyi, kukñuä yänänäqnqänänj, tuwanjuä täu äqiyätqänjä. ²¹ He iqi emetmänğanj, nyi suqä äkisqu emäkmqä enji? Nyi he jänä innga emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäucanquwännga, henyqä naqänänjä nyinqetä äwqä hanjä änyanä pmetunqetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinj, suqä quvqänänj äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanjä naqä-qakuänänjä hñqu tiinjä iqanqä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä injä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanjä quvqänänj, heyaqä awä iqinj äwinä. Tiinjä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäkisä, qanj hiñgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinj, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquai ämawqätäuä. ² Ämaqä

huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmenqenqe, sunqä knuä maqiyqä itqänuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkipiyinqe, hiqä yoqä haqä ämamänätqänuwä, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinjä äpmeqetani, ämaqä suqä aanjä ququvqä injä imäqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä injä iqueqä quuvqä ique anji itmeniñqä diñqe, he tiinjä imäkpñqä änyinqi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanñani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä injä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he inji miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänuwä, qäyü hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktgeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häñeqe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqñqä inemäkkqe. Iinjä etanji, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panjä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupñqe. ⁸ Itanği Israitqä iqua quväukuä ique-ique, hea naqä Pasopanjanjqä ätätqänuwä inñani, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änatqänuwä-panji, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonqñqä knuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñi ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatunqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanjä hiñuiqänä äqäkqä iqueni, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänuwä iquautä, anä mäpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautani, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe äñguä witanji äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquväqñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatäni, anä mäpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipñqä etanğutqe, qua täunji hämänänä ävämapñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwanjä ique injä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpñqä hñqu, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqenqä äñguä witanji äqunätä qeqä ätquä, goti quanğä iquauqä yoqenqä aquvä äqänğqä, ämaqä huiziunji quvqä imäqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änatä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutäni, anä mäpmeqä ipu, ymisani anä manqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjä hmanji. Goti Iqu Kiqä-käuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iu iwäsäuqänqe, äñguä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmenqä iqueni, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñi, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesanä hñqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etanğutqe, iqueqä hanjä-iqä ipini, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqñqä enjuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä inji, anğumä imäqänqe, manyinqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndanji, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iquene, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqe, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaniñquä enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäknqänänji, sunqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunqwe, jänä inä imäknatunquä eä. ⁴ Injä etanji he hanä-iqä iinjä-tänjuenä etanqutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmenqä hñque, ewäseyqä pmetnqä atäunui, sunqä itqänjä? ⁵ Nyaqä kuknuä i äqiyqe, he womba ipnqä dijqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänqani, ämaqä heyaqä awä iqini, kuknuä ängüä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaquiyqä hanä-iqe iwäsäutnqwe, hma etanji hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwqwenji.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendañä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanquwinqä kuknuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänquwinqwe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanjä qe äpäknqä. Qu quvqä qäyä etquapnqänä äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmätqä qenqä-qe, "Neqeqä" etäpu qäyä ämetauqanqpi, hinuinä qumbnqwe. ⁸ Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, ängüä qäyä etanji, hiqä-hiuäñi, quwä ämanäpu, quvqä nänngi-tänji itquatunqwenji. Itanga ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquaunji, inä itqueqwenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. He iinjwe, maqñqäta? Ämaqä hñqu, "Qu äpepñqäuä" etqanqutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quanqä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, "ñqeqänä" tqä iqua, eqä yänänäqñqwe anäpu hiqiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäknqä kuknuä tqä iqua, itanga quanqä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hinuiqänänji hesanjä hñqua, suqä iinjä imäknqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etanji, neqä Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñätanquwitani, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hinuä iqini, ämaqä jänänänjä pmetpnqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquänji, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, "Ne nätmätqä eeqäpnänji imäknqwe, pmua ma, ängüä imäkätqänunä" ätätqänä. Nyi kimanji, "Kuknuä ii qäyunänjä-qe, hui yätamäknqä neyqe, ä hui yätamäknqä mäneyqeqä" ätqä. Iinjñqe, nyi nqä-näuänji, nätmätqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hinuinä mäqunquä imä. ¹³ Itanga ämaqä hui tiinjä tñnä, "Ymisanä eeqäpnänji, ii äwqä näpäsqeqä. Itanga äwqequ, ymisanä iqueqä qaeqä." Nyi kimanji, "Auä, qäquaqu ängüä etanqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniqueqä" ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änatapknqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanga Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqñqetani, Naqä Iqu ae äpäknqä iuta angumä, änyä-hänjä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanjä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätänji asänänjä eänqenqwe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänjä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanjä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etnqä imäknqwe, suqä iinjä ängüäta? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjwe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinjä äyä änatätqäuä. "Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyqä."* Inji apäkä suqä iinjä imäknqä iisänji, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanga ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñänjiyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetänji, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäkqä 2:24

18 Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñi, vquatämäupu yaväki imbu pmetanġpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iuñi, aanä quvqä imäkeñgi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dñä Ängüä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanġi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anä tñanqä eänjuwinqe, he mañqäta? Goti Iqu he nätmatqä äñguä hñquesa mbqä eyamakqetani, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinñqe, nätmatqä eeqänäñi, heqä huiwä iqutä imäkäpiyanġani, Iqueni yoqä naqä vqäpnqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

1 Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmañqänqe,* ii äñguiqä”† ätquwinqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä ävawqatquwi, täñgani kima etmqe. 2 Ämaqä kuapanänji, qanä hñgi ikitqätanġuwä iutani, tiinñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänñqe. Itanġa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänñqe. 3 Inji qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinji, apäkä hui, qokä kiqä-tänji enqe, iyyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. 4 Tiinñqä hmanji. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnänji, kiqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanji. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanġa qokiqu-pqe, asä iinji imäkqänqä. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäñi, iqueqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänqe mäwinqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqe, ii äñgui. Iinä imäkiyqeuñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwinqä duñi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anġumä wiqänqe. 6 Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. 7 Nyaqä änyinqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwinqä-panä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänä iuñi, Iqueqä äwinqeuta hñqunä-hñqunä hñgi ävätqäuä. Itanġi Goti Iquesani, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämeñqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itanġa qokä-apäkä yawiqä äwinuwä iquendä, apäñqä äwinuwä iuendänji, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwinqä-pa witñqä etanġutqe, ii äñgui. 9 Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwinqä iuñi, äñguänä mäminqä ipñqä etanġutqe, mäñgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äñguä mäminqeuta, hñgi qanä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

10 Itanġa qokä-apäkä ae ämanänjuwä iyäquvenä, manä yänänäqñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinġanä ätkqä‡ iuta etmqe. Tiinä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eänji, tqä qokiqueni, mävämeqä isñqe.” 11 Kukñuä tqü qäyä ätätanġi, si tqä qokique ävämatqä etanġutqe, qokä änyänä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä enqä-pa pmetñqe. Iinñqe, mañqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä anġi äwätñi, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqe. Itanġa ämaqä quäyuwiq-pqe, iqueqä apäkinji, huätä mändowatqä yätñqe.

* 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänji ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiñqe” tqanġä, hñququqa, “Ii suqä ämanqänqeqä” ätätqänä. † 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänji ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanġuwänġa, hñququqa, “Ii Poli iqueqä kimanjiyqä” ätätqänä. ‡ 7:10 Makä 10:5-12

¹² Itanğa qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuäni, tiinjä etmqe. Kuknuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämenji, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si huätä mändowatqä isñqe. ¹³ Itanğa apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanäni, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si iqueni, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kuknuä iinjä, tiinjñqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämenqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänqeçä” kñuä wätänä. Asä iinjä, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänqiyqä” kñuä wätänä. Kuknuä iinjä, naqä-qakuä hma enqe, iuaquiyqä ymeqä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeçä” kñuä mäwqä itä, kiyä mätqä etanğä qunänä. Inäqe kandä känatä, Goti Iqueçä hiätanğiyitani, ymeqä-pqe Iqueçä inä hiätanğä, Iqu isuaunji anğuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iinjä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiñi, iqu-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinjä, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinji yätamäkqä äwiñi, ii-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Iinjä etanğqä duñi, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanjuä imbu pmeqänqe, täaqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänqä du, qeiqi pmatñqenqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäni, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqe, nenyqä atäunjuä itä täaqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatunquänänji. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoçenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä im-imñi, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueçä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu täaqä tuätumeqanği, Iqueçänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, yunğua äwiñqä iunqä tñänqä mimäkqä, ii pmetätñqe. Itanğa ämaqä iqueçä huiwi häuä maktäunqä hñqu, Goti Iqu täaqä tuätumeqanği, iqueçänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, iqueçä huiwi häuä maktäunqänqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, häuä maktäunqä iqtänji, Goti Iqueä hiñuä iqinjä, ii nätmätqä hiñginqe. Inäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueçä suqä eeqänänjä iunji qänaknä iqeyi. ²⁰ Qanğanänji ne quami äänä pmetanğqunğa, Goti Iqu täaqä änatätmakqä iunji, mävämeqä, äpakä pmetatunque. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä pmetanğnä, Naqä Jisasi Iqu täaqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueçä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueçänä äpmeñnä. Asä iinjä, hñquki si hñqueçä yäpä iqi mäpmeqä etanğnä, Naqä Iqu täaqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-quki äpmeñnä. Iinjñqe Goti Iqu täaqä maetätmeqänğanji, hñqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä äpmamiñjuwä iquenä, e äpmamiñjuwiñqe, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueçä yäpä iqisa vämeqänqä huänqä hiñuä äqunäpiyi, iqueni ävämapñqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duñqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enqä-panji, Iqueçänä hiñqänä ae äyä eyätmakqe. Itanği wäunjuä-wiyqä hiñginqä iqua, ämaqä hñqueçä kuknuä dunä qänaknä itqänjuwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu täaqä änatätmakqänğa, ne äänä äpmamiñquä iunji, mävämeqä, Goti Iqtä iqi äpakä pmetatunquänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwiñqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueçä kuknuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä

ma. Tiinänänji. Goti Iqu nyinqä qeqä wimängangqetani, kuknuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä knuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanjä-iqä aanjä naqänänjä tännga ätimäuqä tä, äpakä witäninqä ätimäuqi. Iinjqe, nyaqä knui, he quamä heqä tännga äpmejuwä iunji, yänänäqngä ii pmetpñqä änyingji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eenji, huätä dowattñqä knuä mindqänqä pa. Itannga si apäkä maeqä yawiqä-quki eenji, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etanqqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutanji, quwqä quamä pmeqä iunji, hanjä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hanjä-iqä hemeqänqe, manyingangji etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etanji, iinjqä etqä. Hiunji iinjä ipinji, he äänä äpmejuwinjqe, knuä mindqänqä iqäpnjqe. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänjuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu knuä äqiyätqänjuwä iquenä, yenjä äpmejuwenä pmetpñqe. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmejuwä iquenä, iinji miqä itqänjuwenä pmetpñqe. Itannga ii enqä-panjä asä iinji, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänjuwä iquenä, iinji maequenä pmetpñqe. ³¹ Ii enqä-panji, tiinjä-pqe inänji. Ämaqä wäunjuä naqä-naqä qua täutanjä iu imäkätqänjuwä iquenä, iinji nätmätqä wänqänänjäpu enqä-panjä qungpñqe. Qua tqutä kiqä nätmätqä haqeqi äwinqetäni, hea quäuqä maeqännga qui imäknätñqä etanji, iquaujqe knuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqe, manyingqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätñqä, knui iqueqä wäunjuinqänä indqänqä-qu eä. ³³ Injqe ämaqä apäkä-tänjä-qu, iqueqä apäkinji yeeqä iwimäkquätñqä iinjqe, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänqonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätñqe, knuä heuänqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuäni, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvqetänji ikikinyänä enyqä” knuä ämepu, knui Naqä Iqueqä wäunjuinqänä indqänqä iuayi. Injqe apäkä qokä-tänji, suqä iinji miqä itä, iyyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänqänä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäkqä itmä, yätamakqä heyqangundi quami ängüänänjä pmapnä. Tiinjqä etqä. He knuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänjä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunjuinä imäkqänqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanä hnqu, kiqä apäkä hitqeni, qokä mapñqä ataunä ae epqä du, yänjä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanä iwänqannga ‘qokiqu yqä ämenä’ knuä ävätqe, iqueqä äwinqä iunä imäkätä, meqinji ävquatäwatqangi qokiqutä ämangiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Injqe ämaqä hesanä hnqu, kiqä äwqe yänänäqngä imäknä, kiqä äwinqä dunä imäkmätä iqanqqännga, ämaqä hui, “Iinjä-iinjä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinji imäkmä, ä mimäkqä imä” knuä indqänqgqä iunji, “Nyi iinji yqänä ämiqämä” knuä indqänqgqe, ii suqä ängui. ³⁸ Iinjä etanji, ämaqä hnqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqe, ii suqä ängui äyuä. Injqe ämaqä hnqu apäkä hitqä iinji qokä mäwqä iqe, iqu suqä ängüänänjinä imäkqi.

³⁹ Itannga apäkä huiyqä qokiqu mapäkonqä, hänjä yqänä pmetanqutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etanji iyyqä qokiqu pizqä etanqutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinjä ätqäuqetani, “Qokä änyänä ämuanmä” knuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hinginqä hnque muämuanqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanqqä hnque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanqä iinjqe, nyi nqä-näuäni, knuä tiinjä änyiyqi. “Ii ängüä etanqqä-qe, itannga ii qokä anqumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmejqe, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kuknuä eeqänänjä ii ätqapqä iunjqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanji, kuknuä eeqäpnänji, awä äyä ätqänä” knuä indqänqä.

8

Nanuä, qu goti quanğä iquaunğä hiqäva imäkuwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nanui goti quanğä iquaunğä hiqäva ae äqäpğä iuta äma äpäpu änatqänjuwinğä, he yatnğä äqiyäpu ävawqatquwi, iinqe nyaqä kimanji, tiinji. Ne näqñqe, “Ämaqä eeqäpnäni näqñqä-tänänänjä äpmakäwänunä.” Kukñuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqñqenänji, ii suqä wopğä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäüä. İnäqe suqä ämaqenğä äwinğä iqu, ii Jisasi Iquenyğä quuvğä heqiyğä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkätqäüä. ² Ämaqä hñqu, “Nyi näqñqä-tänjunğä” kñuä indqänätñqä-qe, iqueğä näqñqe, homä yqänänji. ³ İnäqe ämaqä, Goti Iquenyğä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nanuä goti quanğä iquaunğä hiqäva ae äqäpğä iutanjä ämepu änatqänjuwinqe, tiinji. Goti quanğä iquaunqe, ne tiinjinğä näqñqe. Ii ämaqe quwğä hipaitä imäkğä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmatqä huiunqe, pmua enğä-panjä äqunäpu, “Ii goti-quaegä” ätäpu, “Naqä-quaegä” ätätqänjä. İnji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñi, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmatqä eeqänänji äyä imäkkqe. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunque, ne hänjä sä äpmeñu. Itanğa, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanji, nätmatqä eeqänänjä äyä ätimäuqe. Ga Iquesanji, ne hänjä sä äpmeñu.

⁷ İnäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinjinqe, maqñqä yasämänä enjä. Ämaqä iinji kinğanäni, goti quanğä iquaunğä quuvğä eqiyäpu äpmaminjuwi. İnji tänğanji, nanuä goti quanğä iquaunğä hiqäva imäkqanğuwitanji ämepu änäpiyanğanji, iquauğä kñuä äñgui änä maeqä etanği, “Tä ne suqä quvğä imäkqunä” kñuä ävätqäüä. ⁸ Tiinji maeqä eä. Ymisanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä diñqe, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwinqe, mändi makittqiyğä yänä. Itanğa buayä iinjä änatqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwinqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenğä iwäsäuqänqe näqñqätänjä iquenä, he buayä iinjä änganğuwanganji, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquaunji, qui iwimäkqänğä äñguänä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quwğä kñuä indqänqe yänänäqñqä mämeqä eänjuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänjä iquenä, goti quanğä iquaunğä anjä aquvächñqeu äpaquväpu ymisanjä ängmanätqätanğä hinuä eqänänjuwi, iqua-pqe ymisanjä asä inä bñqä diñqä iquauğä äwinğä iunji, he äwivauqumuatqä. ¹¹ İnji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquaunğä äpakonğqä iquaunji, heqä kñuä, “Ymisanjä eeqänänji, änmqänänjinğä” indqänğä iutanji, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kñuä indqänğä yänänäqñqä maeqä iquau, suqä quvğä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pğä inäyi. ¹³ İnji nyi ymisanjä ganğundqetanji, nğä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvğä imäkğqä etanğutqe, nyi nanui anğumñi manğä imğä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvğä mäwiyqänğä.

9

Poli iqu, iqueğä wäunjuä iutanjä kimanji mämeqä ikqenğä

¹ He hinuä qumbu. Nyi nğä änyinğä iunji, nätmatqä eeqänänjä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyğä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukñuä awä tmğä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iqueni hinuä äqunänğä iqunji. He Iquenyğä quuvğä eqiyquwi, ii nyi Iqueğä wäunjuä ämeqä imäkätqätanğqä, iutanjinğä. ² He quuvğä heqiyğä ae äpmeñuwä iutanji, nyinyqe, “Naqä Iqu iqueni, kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä,” näqñqä mapnä. Iutanji, ämaqä hui nyinqe, “Jisasi Iqu ique kukñuä

awā tuākiqñqā mändowatqā iqeçqā” kñuā qāyā indqānätqätanquwä-qe, he nyinyqe, näqñqā naqā-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqā, “Iqu kukñuā awā tuākiqanqçetani, mbqā kimañi mämeqā yāñqiyā” ätäpu änyiwäsäutqätanquwä iquauni, ñqā-näuā yätamäkqā änyätmä, kimañi tiñä ätuätqāñä. ⁴ Hñqueye wäunüā imäkenqe, buayitā eçetāñi mäyätapqāñqätanä? ⁵ Ye apäkā quuvqā heqiyqā ämeta, qañä anä mätuma mikiqāñqätanä? Kukñuā awā tuākiqñqā ändowatkqā huiziquatā, Naqā Iqueqā kängkukatā, itanğa Pitā iqtü, iquanä iñä imäkqāpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitā Banäpasi iqtü yenyä, yeqā quamä pmeqeunqā wäunui, yeqā-yeuänä yeñqe, iñi änäñqñqe? İi qāyunä hmanji. Huiziquatā, yesä, eequne asänä ikiqāñqe.

⁷ Ämaqā mäkä iqetanä hñqu iqueqā quamä pmeqā iunji, kiqā-kiuā yätamäkqā nyätñqe, hma eä. Ämaqā hñqu ymisañä vowä äqutätqe, yäuä ae etanğani, ämetä äñänä. Itanğa ämaqā sipsipqā-miqā hñqu, sipsipqā iquauä anui, äñänä. ⁸ Nyi kukñuā iñä etqeñqe, “Iqu ämaqeunqā kñuā indqāñqeuta ämetä änatqiyä” kñuā maiyqā ma eä. Kukñuā-suqeunji, kukñuā asiqu tätanği etqā. ⁹ Mosisi iqueqā kukñuā-suqā bukä iunji, tuwanui tii äqāñä. “*Bulumäkaï, kuä-witqā wäunui yätamäkqā eyqanğani, uwqe manqā yätñqe, hinguä mäyeqā pambiyä.*”^{*} Kukñuā tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqāñä kñuā indqānätä ätkqäta, ä sunqā ätkqe? ¹⁰ Kukñuā iñji, Iqu ne ämaqā-qunenyqā indqānätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqā ätkqe, suqā tiñiqu timäutñqā iutayi. Ämaqā wäunüanqā qua ptqā iqtü, itanğa ämaqā kuä-witqā pa täkqā iqtü iquaqu, ymisañi iuta mayinqā diñqe, wäunüā imäkätqāñinyä. ¹¹ İñi ye nätmatqā Dñä Ängüä Iquesañi, piikā enqā-ma, heyaqā awā iqi vowä ämeäqe, ämeqeä-pañi, yeyaqā huiwä dunä yätamäkqenqā yätapqā-pqe, ii qāyunä hmanda? ¹² Itanğa ämaqā huizi he yätamäkqā eyäpiyita, heyaqā nätmatqe metauqanğpqe, iñi ye iquauni, ämawqätäuta haqā yändi metauenyä.

Hesani ye nätmatqā iñji ämeqā etanğqā-qe, mämeqā itqāñuee. Ämaqe, Kraisi Iqueqā kukñuā ängüä we-hunqā-tāñinqe quuvqā maeqiyqāñqe mäyenqā iqanğçetani, ye pmua imäknäta, hanjä-iqā kuapanä ämayäkitqāñuee. ¹³ Tiñinqe, he näqñqā äyuwä. Ämaqā hiqäva-imäkqā anä yäpā inğisa wäunüā imäkätqāñuwä iqua, qu ymisañi, anä iquesañi ämepu äñätqāñä. Asä iñji, ämaqā wäunui hiqäva-qäyqā ttawä iu itqāñuwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu äñätqāñä. ¹⁴ İñinqe, Naqā Iqu kukñuā tii ae ätkqā äyuwä. “Ämaqā kukñuā ängüä we-hunqā-tāñi awä ätätqāñuwä iqua, iquauqā huiwä yätamäkqāñqe, ämaqā kukñuā ique ämetqāñuwä iquauta meqāñqeçqā.” ¹⁵ Naqā Iqu suqā iñä imäkqāñqeçqā ätkqā-qenäqe, nyi ñqā-näuäñi hesani mämeqā itñqe. Ämaqā hñqu suqā nyi yeeqā itmä, ñqā yoqe haqeu ämamänätñqā iunji huätä mamäuqāñqe manyinğanğqā-qe, nyiganä päkonqe ängüä eä. İñi nyi henyqā tuwanüä tä äqiyqā iunji, “Qu tanğani, nyi yätamäkqā iñä nyiyqāpñqeçqā” kñuā nyiyqanği, maqiyqā iqā. Oee. ¹⁶ Nyi kukñuā ängüä we-hunqā-tāñä ique awä ätätmitani, ñqā yoqe haqeunji, mämamäunqā iqämä. Nyi wäunüā ique imäkqāñqe, Naqā Iqu ändapkqā-qae, mäwquatämäuqā imä. İñi nyi wäunüā iquenji mimäkqā imqe, nyi ängüä tiñi mäpmeqā itmä. ¹⁷ Nyi ñqā änyinqā duta wäunüä tä imäkmqā etanğutqe, kimañi ängui ämamqänä. Itanğa nyi qānakñi, wäunuinqā manyinqā iqanğutqā-qe, Naqā Iqu Kiqā-kiuä ändapkqā enqe, nyi wäunüä iñä ique yqāñänä-tāñunä eämä, imäkqa umqänä. ¹⁸ Itanği nyi wäunüā ique imäkätñqā diñqe, kimañi äkitani mamniqe? Nyi wäunüä iñä itmä, iutani mbqā nätmatqā isuanä mämeqā itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeunji kukñuinä awä äyā ätuätqāñä. Yeeqā inqā ii ämetñqe, ii ñqā kimañiyi.

* 9:9 Kukñuā-suqā 25:4

¹⁹ Nyi āmaqā hñqueqā wāuñuā-wiyqā hñgingqā-qunā ma, āmaqā hñqu hoptāwā nyātñqe, hmanji. Ināqe āmaqā hatñā, Jisasi Iqu-tāñā qāqiqi ātuma pmqe, nyi ñqā-nāuā imāknātmā, āmaqā eeqāñāñā iuqā wāuñuā-wiyqā hñgingqā-qunā emqā imāknñgqe. ²⁰⁻²¹ Kukñuā-suqā Goti Hanjuwā Iqu, Israitqā iquau āwikqā iunji, nyi ñqā-nāuāñi yāpā iqi miqā itñqe. Ii Nyi iqueni āvquatāmāuqāñqā ma. Nyi Kraisi Iqueā suqā iunā yāpā iqi āpmamā, qānakñāñi, iu itñqe. Itanğa nyi Israitqā iquatā anā āpmamāñganji, ānaunji suqā qu itqātāñguwā iu yāpā iqi itñqā-panā-qunā eāmā, iquau itmamqā diñqe, anā āpmetñqe. Ināqe āmaqā huizi suqā iinji maeqā etanğuwā iquatā āpmamāñganji, nyi āmaqā suqenqā maññqā-quvqā matmā, iquau itmamqā diñqā imākātñqe. ²² Itanğa āmaqā quwqā quuvqā heqiyqe yāñāñāñqā maetanğqā duñi, nyi qu enqā-pa asāñāñā imāknātmā, itmamqā diñqā itñqe. Suqā iinji, nyi āmaqā āki-ākitañā āpmeñuwā iunji, suqā qu imākātqātāñguwā-pa imākātmā, qu qui mimākñqā ipu, hāñā pmepñqe, yāñā āqāñātñqe. ²³ Nyi wāuñuā eeqāñāñi, e imākātñqe, ii kukñuā āñguā we-huñqā-tāñā iquesa itmā imākātqāñā. Ii qutā nyitāñi, iquesa āñguā pmetuñqueyi.

²⁴ Hāñā qanā tnāñā iunji, āmaqā hñqua qanā tnāñā āwāpiyā-qe, nātmatqā, āmaqā hñuiqā timāutqā iquenyqā nāñi epqe, hñqunā hñuiqā ātimāutā āmenā. He iinqe, nāññqā-qae, he-pqe nātmatqā iinji, inā maññqāñā yāñā qāñganğpu. ²⁵ Āmaqā hāñā huitāñā-huitāñā itqāñuwā iqua, qu kiqā suqā iunji qānakñā ipu, yāñā qāñgnā. Nātmatqā hāñā iu hñuiqā e ātimāupiyā iuta āmapqe, ii qui imāknāñiqe. Ināqe nātmatqā āñguā, ne nāñi metuñquenqā kñuā indqāñatunquā ii, qui mimākñqā yāñiqe. ²⁶ I etanği nyi qanā tnāñi, hññgi uwqāmāqā miqā itqāñā. Āmaqā hñqu nātmatqā hmbinyqā, ipu metñqā kñuā indqāñātā imākātñqā-pa, imākātqāñā. Tiinñqā hmanji. Āmaqā hāñiu mākā-iqā hñqu huiziquenqā hipae, squnji yuñuinā āmeqāqā-panā iinñqā miqā itqāñā. ²⁷ Nyi ñqā huiwā iqueni, iqu nyaqā ānyinğā iunji, qānakñā nyātñqā diñqā ptqā hāmāñā āpāsātqāñā. Nyi iinji mimākqā itmā, kukñuā awi, āmaqā huizi dunā ātumuitmqe, mā nyi nātmatqā āñguā nāñi āwinğā di māmeqāñqā.

10

Israitqā iquauqā kaqā-kawāka quvqā imākmiñuwā-pa, mimākqāñqā

¹ Nyāmaqāuā, neqā atqā-awākiqua Mosisi iqueqā āmiqā yāpā iqi pmetanğuwāñga, nātmatqā āwimakqenqā kñuā indqāmbñqā ānyinği. Tiinji. Qu eeqāñā qaquvqā Goti Hanjuwā Iqu huāñqā motquetñqāñā hāqeqā ekqā ique yāpā iqi āwāpu,* Eqā-pñā Hāñesqā ique qāyakāmā ikuwi.† ² Ga, qu eeqāñā Mosisi iqueā yāpā iqi iqāpñqā diñqā, qaquvqā iquesatā, eqā iquesatā, asñā āmakuwi. ³⁻⁴ Inğanji qu eeqāñā ymisañā asitā,‡ eqā asitāñi,§ Dñā Āñguā Iqu vqanği āñguwi. Eqā i āñguwi, ii Dñā Āñguā Iqueqā hikā qutā qanā anā āumiñuwā iquesanji. Hikā iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqāñāñā asāñā i meqanğuwā-qe, Goti Iqu kuapāñāñā iunqe, yeeqā miqā iqanği, pizqā āpākonāpu, quwqā huiwi, qua avāqñqeu im-imā āwokāumiñqe.

⁶ Nyi nātmatqā iinğā awā etqe, ii ktqā naqā-qakuā āmāñātqe. Mā ne iinqe kñuā indqāñātāñā, qu nātmatqā quvqe, āñguāñāñā witanği āqunāpu, āwqā āwivauqanği imākmiñuwā-pani, ne-pqā iunji mimākqāñqe. ⁷ Itanği he goti quanğā iquauñqe, Israitqā hñqua qonā āwoktāumiñuwā-pani, he-pqe iinji mimākqā iqāpñqe. Iinā imākmiñuwinqe, Goti Iqueqā bukā iunji, tuwanuā tii āqāñā, “*Āmaqe qu ymisañitā, eqetā, bñqā quamā āpmakuwi. Ae āmbiyitāñi, yeewā quvqe ipñqā āvaukuwiqā.*”* ⁸ Itanğa ne huiwā yanā hññgi inğā, Israitqā hñqua imākkuwā-panā iinji, mimākqā

* **10:1** Anğumā Itmakqā 13:21 † **10:1** Anğumā Itmakqā 14:22 ‡ **10:3-4** Anğumā Itmakqā 16:4, 35 § **10:3-4** Anğumā Itmakqā 17:6; A Tāuqā 20:11 * **10:7** Anğumā Itmakqā 32:6

ma iquanä. Suqä quvqä iinjä imäkqanquwänga, hiunji hñquenji, qutanji 23,000 pizqä äpäkonquwi.† 9 Itanğa ne Kraisi neqä Naqä Iqueni, Israitqä hñqua yamwiqä äwikuwä-panji, mäwqä iquatuñque. Qu iinjä iqanquwänga, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡ 10 Anğumñi, he Israitqä hñqua, mañä kuapä ätuwänminjuwä-panji, matqä iqäpnqe. Qunji, enätqä ämaqä qui imäkqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

11 Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hiñuä quñgpñqenqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinjä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqu qui imäknätñqä itqätanğqeu äpmeñquä iqune, suqä asä ique nemeqenqä kñuä indqänğuatunquänäyi. 12 Inji ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänä etanğutqe, mä quannä mapäkñqä isñqe anğuanä mindñqe. 13 Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-panjä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkqä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hñqu he ämeñğuatätñqenqe, hiñuinä mäquñquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqä äpakänä tqäutpñqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanğä iquauñqä qonjä woktäuqenqä

14 Iinjñqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquauñqä qonjä woktäuqe, wimasiyqäpnqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä anğuanänä-tänğuenä etanğä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “änğuiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “änğuiqä” ätuätqänju. Ne häkä iquesa anğquänğani, Kraisi Iqueqä häneqetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapanänä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänju.

18 He Israitqä iquauñqä kñuä indqämbu. Qu nanji hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänjuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tqesani, goti quanğä iquauñqätä, ä ymisanä iquauñqä hiqäva imäkätqänjuwinqätänji, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnjä quvqä iquauñqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinğä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnjä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dnjä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Inji ne suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänğuenjñqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäqñqe, Iqueqä mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

23 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnänji imäkqe, pmua ma, anğua imäkätqänjunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä anğua neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. 24 Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiuanä minğä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. 25-26 Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “Qua iqutä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjñqä.”* Inji, nanjuä mbqänqä imäkqanquwi, he kñuä kuapanä eyqanğuti yatñqä miqä, hiñgi mbqä ipu bñqe. 27 Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä

† 10:8 A Täuqä 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqä 21:4-9 § 10:10 A Täuqä 16:41-50 * 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

kuapänä indqänäpu yatnqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bnqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hnqu, “Nanua tä, goti quanqä iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, knuä indqänäpu, nanui manqä ipnqe. ²⁹ Nyi kuknui, “Suqä quvqä imäkqänqä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä dijqä knuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäuä” knuä vqä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmätqä eeqäpnäni hinqi imäkmqä etanqqetani, ämaqä huiziqu knuä pkäpkä indqänätä, nyaqä knuä indqänqeuñi manqunmäkqä yänä. Inäqe nyi iquenqä knuä indqänämitani, nanuä iinjä pmua imäknmä. ³⁰ Itanqa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änguiqä” tquanqundqe, ämaqä hnqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä ängiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iinjä tiinji. He buayä eqä änäpiyänqa, ä nätmätqä äki-äkitanji imäkäpiyä iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupnqä imäkqäpnqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquaunqä-qe, Grikä iquaunqä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä dijqä miwimäkqänqä. ³³ Nqä-näuäni, Goti Hanjuwä Iqu, qu hänjä iqumuatätñqä dijqä, nyi wäunui yätamäkqe, nqä-näuä inqmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iinjä, nyi suqä änguanäni, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iunji qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanqä iunji, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpnqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä qnqenqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänjä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqueni, nyinyqä knuä äpakänä indqänäpu, itanqa nyi kuknui ämetmä näqnqä etapätñqä iunji qänaknä iqanquwinqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänä.

³ Itanqa nyi he tiinjñqä näqnqä mapnqä änyinji. Qokä eeqänänjä iquauqä nyuänji, Kraisi Iquvi. Itanqa, apäkiyqä nyuänji, qokiqu etanji, itanqa Kraisi Iqueqä nyuänji, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hnqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kuknuä hinuä ätätäqänqa, iqueqä nyuänji huäqä äutnäqänqa ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänjä Iqueni womba ävqi. ⁵ Itanqa apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kuknuä hinuä ätätäqänqa, iyyqä nyuänji huäqä mautñqä iqänqa ätqe, ii iyyqä nyuänjä iqueni womba ävqi. Ii iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iyyqä nyuänjä dä eeqäpnä häuä ämatnätqä nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyänqä-panjä iinjyi. ⁶ Inji apäkä hui, iyyqä nyuänji huäqä mautñqä itñqä etanqutqe, iyyqä nyuänjä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etanqqetani, iyyqä nyuänji huäqä hutnätñqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-panjä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpnqetani, qu iquauqä nyuänji huäqä mautñqä ipnqe. Itanqa apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpnqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ Iinjä etanqqä-qe, tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu knui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu knui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ Iinjä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpñqä motquapnqe, quwqä nyuänji huäqä hutmbñqe. Iua iinjä imäkqäpnqe, enätqä iqua hinuä äqumbu pmetanqä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuänñanqetani, apäkä iua, qokä iquaunqe, kiui matqäuqnqä etanqpi, itanqqänqa qokä iqua-pqe, apäkä iuaunqe, iinjä matqäuqnqe.

¹² Ii tiinjä etanġiyi. Hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutnġe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanġa tänġani qokä iqua, apäkä iuaugä huiwä iuta äyä ätimäutqänġä. Itanġa nätmätqä eeqänänġä ätimäutqänjuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanġi.

¹³ Inġi tiinjġe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuänġi huäqä mautnġä ipiyänġa, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii änguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeugä suqä iunġi, näqnqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hġqu dä quäugä huiqnqä etanġutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanġa apäkä hui dä quäugä äuinġe, iyyqä detanġi yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etanġiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäugä huiqnġe, ii quwqä gquä enqä-panġä äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hġqu, nyi kuknuä iinjä ätqä iunġinqä yeeqä miqä itä, kuknuä-tänju etanġutqe, iqu näqnqä tiinjä metnġe. Ne qänaknä yatunġe, suqä huizi aanqä etanġi, itanġa Goti Iqueqä yoqenqä aquväqnqä iqua-pqe qänaknä ipnġe, aanqä inänġi. Ii qäqunänġi.

Naqä Iqueqä ymisanġi, qäyunä nġenqä

¹⁷ Nätmätqä nyi tänġa kuknuä tmqä iqä iunġinqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanġi. He aquvä äqänäpiyänġanġi, qeiqi mäminġuenä, hanġa-iqä kuapanä änyätqänjuwenġi. ¹⁸ Hanġa-iqä hinuiqänġi, nyi qäte tii äwiyänġe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänġanġi, awä äqäyäpatnätqänjuwi. Itanġa nyi iinjġe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitanġi, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunġi, qänaki naqä-qakuinä itqänjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hinuä qumbnġe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanġa nġenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänġanġi, naqä-qakui miqä itqänjuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanġi. He hġqunä-hġqunä, ymisanġa mapnqä ipiyänġanġi, “huiziqua äänä ipnqäpiyä” tpu hinuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenġi. Iutanġi, hġqua buayä dä pmetanġuwänġa, itanġa hġqua eqä yänänäqnġe änäpu, hiqiyyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bnġe, heqä anġa yuuwiu äpmapu nqänänġi, anġa maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquaunġi, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmätqä maeqä iquaunġi, womba wipnqätanä? Iinjġe nyi änäänäyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinjġe, nyi iinjġi, mimäkkqä imä.

²³⁻²⁴ Inġi nyi kuknuä awä qänġanä ae etminġe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinjġi.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkpnqä iquauqä hipa iu vqanġqä iqueni, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “änġuiqä” ae ätuäqetanġi, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamakqä heyätnqä etapqänä. He Nyinyqä knuä indqänäpu, iinjä imäkkqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ganġuwänġa, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni, suqä asiqu imäkkätä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kuknuä änyä-hänġa Goti Iqu guä ämäsäukqä iyyi. Ii naqä-qakuä imäkkätnġe, Nqä häneqe, equatemqänä. He eqä-häkä tque äknġa ti änäpiyänġanġi, Nyinyqä knuä ämepu, iinjä imäkkqäpnqä.” ²⁶ Naqä Iqu anġi äpätqänġanġe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äknġa ti änäpiyänġanġi, Naqä Iqu äpäkonġqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpnġe.

²⁷ Iinjä dutanġi, ämaqä hġqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunġitä knuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häneqetanġi qui imäkkätä, kuknuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hġqu, Naqä Iqueqä huiwinqä ganä miwäsäugä, buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanġa-iqä ämaenġi. Iutanġi, Naqä Iqu kimanġi ävänä. Inġi, ämaqä hġqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetanġi, bretqetä, eqä-häkä iunġitä, inġa nätnġe. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutanġi, hiyaqä awä iqisanġi, ämaqä kuapanä yänänäqnqä maeqä epu, tänġa-yaqä wiqanġä, itanġa hġqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqänjuwi. ³¹ Inġaqe ne bretqä iinjitä, wainqä iinjitä ämetunġunä, neqä-neuä

* **11:12** Ipäqäkkä 2:21-22 † **11:23-24** Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

ganā āngüänä iwäsäungque, Naqā Iqu mänewäsäuqā itā, kimañi mänätapqāñqe. ³² Itanġi Naqā Iqu ānewäsäutā, hañā-iqā iinjsua ānätapqe, ii Iqu āmaqā qua iuñi yuuwā ātāutāqāñgañi, ne-pqe qāsā minemākqā yāniñqā, jänā inemākātñqā ānätapqi.

³³ Itanġi, nyāmaqāuā, nyi tiinjā etqā. “He ymisañā bñqā aquvā āqāyāqāñpiyāñgañi, he ganā timäupqā iquenā, maqānā māmēqāñqe, qānakñā iquauñqā hiñuā āqumbu pmapñqe. ³⁴ Itanġi hñqu buayāñqā dā vqāñgutqe, hiqā aquvāqñqā iqisañi hañā-iqā Goti Iquesañi matimāuqā itñqā diñqe, iqueqā anju āñga timäutñqe.”

Hañā-iqā ānyā āwiñqe, hiñuā maeqānmqā anġi āquvepmqāñga, jänāñi inġa imākmiñqe.

12

Dñā Äñguā Iqu, ne imākatunquā inemākqenqā

¹ Nyāmaqāuā, āmaqā quuvqā heqiyā iqua imākñqā iwimākātñqenqā nāqñqā mapñqā ānyñgi. ² He quuvqā maeqiyqā āpmapiyāñgañi, goti quañgā mañā matqā iquau qoñā woktäupñqe, hiqā āwqe evauqāñgi imākmiñuwiñqe, hiqā-hiuāñi nāqñqā ae äyā eñā. ³ Iiñiñqe nyi tiinjā etmqe. Ämaqā hñqu, “Jisasi Iqueni, Goti Iqu qui iwimākātñqā ānyñgiyā” ātqe, ii Goti Iqueqā Dñā Äñguā Iqu, iqtā mārmeqā etañqā iuta tñā. Itanġa āmaqā hñqu, “Jisasi Iqu, Naqā-queqā” ātqe, ii Dñā Äñguā Iqu iwimākqāñqeta tñā.

⁴ I etanġi, āmaqā iqune wāuñuā huitañā-huitañā imākquatunquā nāqñqetā, yāñāñqñqetā, ne hiñgi āmetunque, ii dñā hñquauta ma, Dñā Äñguā Kiuāñāñā Iquesañi. ⁵ Itanġa ne wāuñui huitañā-huitañā yātamākqenqā imākātunque, ii naqā huiziquauñqā ma, Naqā Kiuāñāñā Iquenyqe. ⁶ Tiinjā-pqe ināñi. Ne wāuñui huitañā-huitañā imākqāñqunġa ātimäutñqe, ii Goti Kiuāñāñā Iqu imākqāñqā iutanji. Nātmatqā eeqāñāñā iinji, Goti Iqunā eeqāñāñune inemākātqāuā.

⁷ Itanġa Dñā Äñguā Iqu, nesā hñqunā-hñqunā āpmeqāñga, Iqueqā yāñāñqñqā āmotquetñqe, ne inemākātqātāñguti, ga ne āmaqā eeqāñāñā iuñi, āñguā iwimākquatunquāñāyi. ⁸ Dñā Iqu āmaqā hñqueni, iqu kukñui, āñguā iwäsäuqāñqā nāqñqetā tquātñqā ävātā, itanġa hñquququeni, Dñā Asiñu kukñui nāqñqā iuta tquātñqā ävātqāuā. ⁹ Itanġa hñqueni, Dñā Qāqu, iqu quuvqā yāñāñqñqā heqiyātñqā iwimākātā, ā hñquququeni, āmaqā tāñā-yaqā-tāñā iuñi, āñguā iwimākquātñqā iwimākātqāuā. ¹⁰ Itanġa hñqueni, iqu nātmatqā āmaqā mimākqāñāñi imākquātñqā iwimākātā, itanġa huiziqueni, iqu Goti Hanjuwā Iqueā kukñui hiñuā-tquātñqā iwimākātqāuā. Itanġa hñqueni, iqu dñā huitañā-huitañā eeqāñāñā iquau iwäsäuquātñqā iwimākātā, itanġa hñquququeni, anā-kukñuā huitañā-huitañā tquātñqā iwimākātqāuā. Itanġa hñqueni, iqu anā-kukñuā iinjā iquauñi, kiqā quatiñqā ākunmākātā tquātñqā iwimākātqāuā. ¹¹ Dñā Äñguā Kiuāñāñā Iqu Qāqu, āmaqe, qu wāuñuā iinji eeqāñāñi imākqāñqā iwimākātqāuā. Iqu Iqueqā āwiñqā iutanji, Kiqā-kiuā āmaqā hñqueni, huizi ävātā, itanġa huiziqueni, huizi-mānda ävātqāuā.

Huiwi naqā-hñqunā eāñqu-qe, kuapāñā āuqātāñgāwāñu

¹² Ämaqequā huiwi, naqā-hñqunā eāqā-qe, kuapāñā āuqātāñgāwā.* Itanġa iinjā āuqātāñgāwāñqe, kuapāñāñi qāyā etañqā-qe, huiwi-qu naqā-hñqunā eā. Inji Kraisi Iqu-pqe, asā iinjā. ¹³ Ii tiinjā duta etqā. Israitqā iquauñā-qe, ā Grikā iquauñā-qe, itanġa

* 12:12 Romā 12:4

wäunüä-wiyqä hiñginqä iquauñä-qe, ä ämaqä hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquauñä-qe, ne eequne huiwi naqä-hñqunänqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itaŋga eequne ique guatuñque, Kiqä-kiuä änatapqke. ¹⁴ Ne näqñqe, huiwi-qu nätmätqä hñqunänqä-tänqä maeqänqce, huitañä-huitañä äuqätänqäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itaŋga qäte-qu, “Häwe, nyi hiñuä-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hiñuinänqä etanqutqe, kukñuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänqä etanqutqe, nätmätqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Inqce huiwi-qu iinänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hñqunä hiätätñqä, äuqätänqäwänqä iquauñi, Iqueqä äwiñqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Iinä äuqätänqäwänqä eeqänänqä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inqce huiwi-qu, iinäqu hmanji. Huitañä-huitañi eeqäpnä äuqätänqäupuiyitani, naqä-hñqunäni, ii eä. ²¹ Itaŋga hiñui-qu hipae-queni, “Nyi sitani manyinqqiyä. Nyi ñqä-näuanä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. Itaŋga nyuänji-qu yuki-quenä-pqe “Nyi sitani manyinqqiyä. Nyi ñqä-näuanä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. ²² Iinä etanqqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätänqäwänqä iquauñqe, ne “Yänänäqñqä maeqä-qaecqä” knuä äneyätñqe, iqua wäunüä naqätänji. ²³ Itaŋga äuqätänänqä hñquauñi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänqä iquauñi, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinä äyä ämuämäutqänu. Itaŋga äuqätänqäwänqä huizi, wombä änatapätqänuwä iquauñi, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itaŋga huiziquauñqe, ne, “Qeqätqeqä” knuä neyqanquti, qäkämä miwimäkkä iquanä. Inqce Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunäni, naqä-hñqunänqä yauqätä ämitäqänqani, äwa itqänuwä iquauñi, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinä enqe, huiwi-qu ipipiyqñqä mandumäkñqä itä, äuqätänqäwänuwä hñqunä-hñqunänqä iqua, suqä asänänjinä imäkäpu, äñguänä miñppñqä imäkkqe. ²⁶ Itaŋgi iutañä hmbu hanä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itaŋga isuautañä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itaŋgi he eeqäpnäni, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunäni Ique qe äuqätänänqä. ²⁸ Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdani, wäunüä tiinä imäkqäpñqä äwikqe. Hiñuiqäni, ämaqä kukñuä awä tqäpñqä dowatkqä iqua etanqä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tqäpñqä iquayi. Itaŋga ämaqe näqñqä-vqäpñqä iqua etanqä, ita ämaqä nätmätqä äänä mimäkqänäni imäkqäpñqä iquayi. Ita ämaqä tänqä-yaqä huitañä-huitañä-tänqä du, äñguä imäkqäpñqä iqua etanqä, ita ämaqä huizi du yätamäkkä vqäpñqä iquayi. Itaŋga ämaqä wäunüä eeqänäni ämiqäpñqä iqua etanqä, ita ämaqä kukñuä huitañä-huitañi tqäpñqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänäni, kukñuä awä tqäpñqä dowatqñqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäni, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäni, näqñqä-vqñqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäni, nätmätqä ämaqä mimäkqänäni imäkqänqce, aanqänqce. ³⁰ Itaŋga eeqänäni, yaqä-tänqä iquau äñguä imäkqänqce, aanqänqce. Itaŋga eeqänäni, kukñuä huitañä-huitañi tqänqce, hmanji. Itaŋga eeqänäni, kukñuä iquauñi kiqä quatinqä äkunmäkqänqce, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

³¹ I etanqi, wäunüä iinä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hiñgi ävätñqä iutañä äñguänänqä, huiziu ämäwqätäunuwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, knuä äwqetä, yänänäqñqä vqänqce. Itaŋga nyi tänqani suqä huiziquau ämäwqätäunqä hñquenyqä, awä tiinä hetmqe.

13

Suqä, huiziuñqä wiñqenqä

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeučä kuknuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kuknuitä, ätuätmängañi, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä, tumqä etangutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinji, maknuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä wiqeunqätä, nätmatqä huiz-iunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonjä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyä” tqäñqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-täñunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii nyi ämaqä aanjä quvqunji. ³ Itanğa nyi nqä nätmatqä ae ämenqä eeqäpnäñi, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, nqä huiwi, tä qäyä nqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqñi, yätamäkqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyä äwimeqanği äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmatqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqe haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäñi maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanğuwñqe kñuä aquvä mämaqiyyä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanğa äñguä naqä-qakuñqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanğa hanjä-iqä eeqänäñi ique makittqiyqä iqanğuti, iqu hea ique-iqenji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanğa quannä mapäkñqä yänänäqñqänänä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqe äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä ätmitpqä itä, itanğa anjä-kuknuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanğa ämaqeučä näqñqä huitañä-huitañä itäñi, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñganji ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanğa Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-pqe, du-du inqä hinuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmatqä eeqänäñi, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inğanji nätmatqä du-du inqä iinji, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänğanji, nyaqä kuknuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqänqetäñi, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanği nyi naqä-qunä ae etmänğanji, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yäqñqetä hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne täñganji, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänğanji, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hinui iinjä qunanique. Itanğa nyaqä näqñqä täñganji, du-du inqä enqe, inäqe inğanji, Goti Iqu nyinyqä näqñqä äñguänä eqa äpäñqä-pa, nyi-pqe eeqänäñinqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanğa täñganji, suqä naqänänä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänäñi nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänänä pmeqä ique, itanğa suqä ämaqeunqä äwinqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquautañä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwinqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwinqä ique ämepu imäkqäpnqenqä, yänä qänğanğpu. Itanğa wäunjuä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu hinği äväñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanğpu. Wäunjuä huizi iqua e etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kuknuä huitañä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä äñguä mäwiyqä iqanğuwitanji, iqu qu mätkuä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä

tuänä. Dnā Iqu iwimäkqanḡqā iuta, nātmatqā zā äwinḡenḡqā tänä.* ³ Inḡe ämaqā, Goti Iqueḡā kukḡui hiḡuā ätātqā iqu, iqu ämaḡeueḡā quuvḡā heḡiyḡe, yāḡänāḡḡqā iwimäkātā, suḡā āḡuinā imäkḡāpḡḡqā äwivauqumuatātā, itanḡa äwḡā hanḡuā imbu pmetḡḡqā iwimäkātā tuänä. ⁴ Anḡumḡi, ämaqā kukḡuā huitanḡā hḡque ätātqā iqu, iqueḡā-kiuā yāḡänāḡḡqā imäkḡnātḡātāḡḡqā-qe, ämaqā kukḡui hiḡuā ätātqā iqu, iqu Goti Hanḡuwā Iqueḡā qokā-apākiu yāḡänāḡḡqā iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqānāḡi, kukḡuā huitanḡā-huitanḡā tḡāpḡḡqā nyinātāḡḡqā-qe, kukḡui hiḡuā-tḡāpḡḡqe, aanḡā kuapānā änyinātḡāuā. Itanḡa ämaqā, kukḡuā huitanḡā-huitanḡā ätḡāḡā iqu, iqueḡā kukḡuiḡḡqā, “Nyi iinḡā ätḡānā” ätātḡe, Goti Hanḡuwā Iqueḡā ämaḡeunḡi yāḡänāḡḡqā iwimäkānā. Iqu iinḡā mimäkḡā etāḡḡutḡe, ämaqā kukḡui hiḡuā ätātqā iqu, iqueni ämāwḡātāunā.

⁶ Nyāmaqāuā, nyi äpätmä, kukḡuā huitanḡā-huitanḡinā etḡāḡḡmdḡe, he yätämäkḡe, nyitanḡi äänā mapḡi? Mā nyi he yätämäkḡā hemḡā diḡḡe, nyi äpätmä, kukḡui, Goti Hanḡuwā Iqu ämändqueḡenḡātā, ä nāḡḡqā änyā-hāḡā hḡquenḡātā, ä Goti Iquesanḡi hiḡuā-tḡenḡātā, ä suḡā ḡāyunā imäkḡenḡātā etmḡe, ii ḡāyunāḡi äyuwā. ⁷ Asā iinḡi, hāāwātā gitatā, hāḡā-pmeḡā maeḡā äkakināḡḡqā tḡua enḡā-pañiyi. Iqua äkakā ätnāḡāḡi maḡāḡḡanḡutḡe, apḡā tḡā iqua nāḡḡqā āḡḡui mämeḡā ipu, hḡḡāḡi-mānda upunā. ⁸ Itanḡa, “Tā mākāḡḡā uwḡāḡḡanḡḡā” ätātā, awi ätnāḡāḡi matḡā iḡe, ämaḡe mākāḡḡe, nawinyā imäkmbni? ⁹ Ii enḡā-pañi, tiinḡi ināḡi. He kukḡuā awi, kukḡuā huitanḡā-huitanḡā iunā ätḡāupu ätḡuwi, ämaqā hḡqu heyaḡā kukḡui āḡḡuānā äänā ekitā, nāḡḡqā āḡḡuānā äänā meniḡi? Hiyāḡā kukḡui, eeqāpnā yuḡuā ämamā wānā. ¹⁰ Qua tāunḡi, kukḡuā kuapānā äwiḡetanḡi, eeqānāḡi, ḡakuā-tāḡi. ¹¹ Inḡi ämaqā hḡqu kukḡuā dḡāḡḡqā iunḡi, nyi kiḡā quatiḡḡā maḡḡqā iḡāḡḡndḡe, iqu nyinyḡe, “Ämaqā hḡḡāḡḡisanḡā-queḡā” kḡuā vānā. Itanḡa nyi-pḡe, iquenyḡe, asā iinḡā imā. ¹² Itanḡa he kukḡui, huiziqua ḡātā epḡḡā ätäpiyāḡḡanḡi, he-pḡe ätnāḡā iḡi tḡā-quenā asā iinḡā epḡḡe. He wāunḡuā huitanḡā-huitanḡā imäkḡāḡḡqā nāḡḡḡetā, yāḡänāḡḡḡetā, Dnā Äḡḡuā Iqu ävātḡḡe mapḡḡā aanḡā kuapānā enyātḡḡetanḡi, he nātmatḡā iinḡā iquatāḡi, Goti Hanḡuwā Iqueḡā qokā-apākā huizi iunḡi, yāḡänāḡḡqā iwimäkḡāpḡḡqā iquau mapḡḡe, wāunḡui yāḡänāḡḡqā imäkḡāḡḡḡpu.

¹³ Inḡi ämaqā, kukḡui huitanḡā hḡque ätātāḡā iqu, iqueḡā kukḡuā iinḡi anḡumā äkunmäkātḡḡe, Dnā Äḡḡuā Iqueḡā yätämäkḡenḡḡā tääḡā ganā ätātā yatḡḡā vḡe. ¹⁴ Inḡi nyi kukḡuā huitanḡi ätātämä tääḡā ätḡāḡe, ii nyi ḡḡā quuvḡā iutanā ätḡā. Inḡe ḡḡā kḡuā indḡāḡḡqā iutanā matḡā itmitanḡi, kḡuā iqu wāunḡuā hḡqu mimäkḡā yānā. ¹⁵ Itanḡi nyi squā imäkḡḡe? Tiinḡiyi. Nyi Goti Iquenyḡā tääḡe, ḡḡā quuvḡā imdatā, ḡḡā kḡuā indḡāḡḡqā imdatā ḡāsā imäkḡmā. Itanḡa nyi apḡe, ḡḡā quuvḡā imdatā, ḡḡā kḡuā indḡāḡḡqā imdatā ḡāsā tmā. ¹⁶ Inḡi si tääḡā ätātḡnā, Goti Hanḡuwā Iqueā yoḡe haḡeü ämamäutḡāḡḡanḡi, tḡā quuvetānā tḡāḡḡtḡe, ämaqā kukḡuā iquenyḡā nāḡḡqā maeḡā, hesā anā äpmeḡā hḡqu, saḡā “āḡḡuiḡā” tḡāḡḡḡinḡḡe, ḡātā äänā äkiyātā, “Ii naḡā-ḡakuiḡā” tāniḡi? ¹⁷ Si tḡā-tāuāḡi, Goti Hanḡuwā Iqueni, “āḡḡuiḡā” ḡāyunā tḡuāḡḡḡā-qe, ämaqā huiziqueni yāḡänāḡḡqā miwimäkḡā yānā. ¹⁸ Nḡā-nāuānā äpmāḡḡanḡi, nyi heḡi ämaiḡutäutmä, kukḡuā huitanḡā-huitanḡā iutā kuapānā ätātḡāḡā. Nyi iinḡā imäkḡḡḡqā iinḡe, ḡḡā Goti Hanḡuwā Iqueni, “āḡḡuiḡā” ätuātḡāḡā. ¹⁹ Iinḡā ḡāyā etāḡḡqā-qe, Goti Hanḡuwā Iqueḡā ämaqā, Jisasi Iqueā yoḡenḡḡā aḡvāḡḡḡqā iunḡi, nyi kukḡuā ätātḡāḡḡanḡi, kukḡuā huitanḡā-huitanḡā iutanḡi quāuḡānāḡā† tumḡḡḡe, manyinḡḡi. Qu nāḡḡqā āḡḡuānā mapḡḡā diḡḡe, nyi kukḡuā qu nāḡḡqā eāḡuwā iutanḡi, homā imäkātämä tumḡḡḡqā änyinḡi.

* 14:2 Korinā äpmāḡḡuwā iqua, kukḡuā huitanḡā hḡque tḡāḡḡqā nāḡḡḡetā yāḡänāḡḡḡetanḡi, huiziu ämāwḡātāukḡenḡḡā ätḡinḡuwi. † 14:19 Poli iqu kukḡui, 10,000 ätātā äḡākḡe.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä knui indqänqce, ymeqä wänqä isuauqetäni, asänänjä mämeqänqce. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänuwä-pa, iinjä pmetpnqce. Inäqce hiqä knuä indqänqce, ämaqä naqä knui metpnqce. ²¹ Kukñuä huitanä-huitanä tqänqce, kukñuä-suqä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitanji tqä hñquau äwimä. Itanğa iqua quvaqä mañä iutanji, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanğuwänğa, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqce, enyqä ipñqäüä.” ‡ Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqce.

²² Itanği Dñä Änguä Iqu, kukñuä huitanä-huitanä tqänqä ävätñqce, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqce, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqce. Inäqce Dñä Änguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqä ävätñqce, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqce, quuvqä heqiyqä iquaunqce.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitanä-huitanä tqanğuwänğa, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä inğisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqänäuä” tupnä.

²⁴ Inäqce qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqä-panä tqanğuwänğa, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqce, quvaqä kukñuä tnämäuqanğuwä, iqu eeqänänji qätä äwiyäqce, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inğanji ämaqä iinjä iqu, iqueqä knuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqce, näqñqä ämeqce, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutñqä qonä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä qäyunä imäkqänqce

²⁶ Nyämaqäüä, iinji änäänqce? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä tiinjä imäkqänqce. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanğpi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqce. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqce, awä-tqänqä meqanğpi, hñqua kukñuä huitanä-huitanä tqänqä meqanğpi, itanğa hñqua kukñuä iinji, äkunmäkqänqä mapñqce. Nätmatqä eeqänänjä he iinjä imäkpqce, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäkqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitanä-huitanä tqä iquaunqce, ämaqä hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe, iqueqänğa-iqueqänğa tqanğpi, itanğa hñqua äkunmäkqänqce.

²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkqänqce hma etanğutqce, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqce. ²⁹ Itanğa Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquaunqce, hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe kukñuä tqanğpi, huizi ‘kukñui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäuqänqce. ³⁰ Itanğa ämaqä quama ii äpmitätqä hñqu, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqce, awä-tqänqä ämeqanğutqce, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqce. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätñqce, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqce, hñqueqänğa-hñqueqänğa pämä ätqäuäqisäpu, kukñuä tqänqce. ³² Itanğa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkqänqce, quwqä-quwänä äñğuanä äminyäpu, qeiqinyä pmetpnqce. ³³ Ii tiinjä etanğiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitanä-huitanä quvqce mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpnqä iwimäkqä-quvi.

²⁷ Kukñuä huitanä-huitanä tqä iquaunqce, ämaqä hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe, iqueqänğa-iqueqänğa tqanğpi, itanğa hñqua äkunmäkqänqce.

²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkqänqce hma etanğutqce, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqce. ²⁹ Itanğa Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquaunqce, hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe kukñuä tqanğpi, huizi ‘kukñui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäuqänqce. ³⁰ Itanğa ämaqä quama ii äpmitätqä hñqu, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqce, awä-tqänqä ämeqanğutqce, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqce. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätñqce, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqce, hñqueqänğa-hñqueqänğa pämä ätqäuäqisäpu, kukñuä tqänqce. ³² Itanğa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkqänqce, quwqä-quwänä äñğuanä äminyäpu, qeiqinyä pmetpnqce. ³³ Ii tiinjä etanğiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitanä-huitanä quvqce mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpnqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanä iqua-pqce, asä tiinjä imäkqänqce. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqce. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpnqce. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä

‡ 14:21 Asayä 28:11-12

iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmatqenqä näqñqä metñqä etanğutqe, anğ yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kukñuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä hiñuä-tqä iqunjqä” ä “Dñä Äñguä Iqu inyimäkqanği itqänänä” kñuä iinjä indqänqä-qu etanğutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Injqe ämaqä hñqu, nyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqce, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanği, nyämaqäuä, he Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqe, hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpnqe. Itanğa kukñuä huitanğä-huitanğitä tqänqce, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ Injqe he aquvä äqänäpiyänğanji, kukñuä näuä-namä mäwqä, qänakñäñi, suqä qäyunänğä iunä iqanğpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anği ävaukqenqä

¹ Nyämaqäuä, kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, nyi awä hetqanğä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqe, hiqä kñuä indqänqce, anğumä evauqumuatmqe. ² He kukñuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a yänänäqñqä qätätanğppqe, iquesanji Goti Hanjuwä Iqu, änyä-hänğä epñqä emäkätqäuä. Injqe he iinjä mimäkqanğppqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmatqä hiñğinğä enqä-panänqce.

³ Kukñuä aanğä naqänänğä nyi nqä-näuä ämaqä huiziuta qänğanä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnänji huätä mamäutñqenqä iinjä äpäkonğqce. ⁴ Itanğa tiinjä-pqä äqänänqä-pa,† qu Iqueni qua pteqanğuwänğga, hea hñquaqu äwiqe, hñquququeni, Goti Iqu anği ävauqumuatkqe. ⁵ Itanji Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe.§ ⁶ Itanji Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğga äwimakqe. Iquautanji, hñqua ae äpäkonğuwä-qe, kuapanänji hänğä yqänä äpmenğä. ⁷ Iquau äwimeqetani, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itanji ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänğä äwimakqe. ⁸ Itanğa aanğä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänğanğga maunyqä iqä enqä-panğä iinjä-qunğanğga, änyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenğä iqunjqä. Nyi hiñuiqänänğanğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunji, yuuwä äpästätminğä etanği, ämaqce, “Ämaqä kukñuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinjä qäyä etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänğqetani, nyi sä äpmenğä. Itanğa Iqueqä qeqä imänğqä iinjä, qua aanğä iqi mapäkñqä ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunjuä yänänäqñqä imäkätmä iutanji, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäuänğä. Wäunjuä iinjä, nyi nqä-näuä mimäkqä pa itqänğä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänğqä nyitä äpmenğä iqu, inyimäkqanği imäkätqänğä.) ¹¹ Inji Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunqce. Itanğa he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänğä.

Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anğu vaupnuwänqäti?

¹² Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonğanğqänğga, Goti Iqu anği ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätanğgu, ga ämaqä hesanğä hñqua, “Ämaqä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunjuñqä 9:3-8

ae äpākombqä iqua, anġi häñä mävaugä ipñqäüä-qe” sunqä ätätqänjä?
 13 Quvaqä kukñuä iinji, naqä-qakuä etanġutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueni, anġumä häñä mävaugumuatqä iquänänji. 14 Itanġi Kraisi Iqueni, qua buta anġumä mävaugumuatqä iqä-säpi, ne kukñui hiñgi tätqätanġuati, ga he-pqe quuvqä hiñgi heqiyätqätpninji. 15 Itanġa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anġi mävaugñqä etanġpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaugumuatqä iquänänji. Iinjä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä iwimäkkqä-qe,” quanġä tqune hiätaninji. 16 Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butanji mävaugñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pqe mävaugumuatqä iquäninji. 17 Inji Kraisi Iqueni qua buta anġi mävaugumuatqä ikqä etanġutqe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanġuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. 18 Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonġuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñgpñinji. 19 Itanġa neqä kñuä indqänqä yänänäñqä, Kraisi Ique ävanä hiñuä äqänänä pmeqe, yätamäkkqä, qua täu häñä äpmenänġanänqä etanġutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iinji, eeqänänji ämäwqätäunä. 20 Iinji hmanji. Ymisanjä wäunüä du yäüä kiñġanä iqäqä-panji, ämaqä pizqä äpākombqä iqua anġi vauqänqe, Kraisi Iqu äpäkonġqetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anġi äyä ävauqumuatkqe. 21 Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanġqeta, anġi vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. 22 Ämaqä eeqänänjä, Atamä iqesanä äpäkonätqänjuwä-pa, anġumä häñä vauqumuatqänqe, Kraisi Iquesanänqe. 23 Itanġa eeqänänji, kiqänġa-kiqänġayi. Ämaqä kiñġanänji, ii Kraisi Iquvi. Qänakndani, Iqu qua täunqä anġu quvepäniqänġa, ämaqä Iqueqänänjä iqua, anġi vaupnuwi. 24 Itanji yoqä naqä-tänätä, yänänäñqä-tänätä eeqänänjä äpmeñuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmätqä eeqänänji miqänqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. 25 Ii tiinjä etanġiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-hunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänġanqä, nätmätqä eeqänänjiu äpakänä ämiqa uwqäniqe. 26 Mäkä iinji qäpu etanġa, yäpaki äpäkonqä ique hämänä hma imäkäniqe. 27 Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä. “Iqu nätmätqä eeqänänji, Iqueqä yäpä iqi ekqeqä.”† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmätqä eeqäpnänji, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänġanji, Iqu Iqueqä-kiuänji yäpä iqinji maenqä ma ikqe. 28 Itanġa nätmätqä eeqäpnänji Iqueqä yäpä iqi wiqanġutqänġanji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuänji, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmätqä eeqäpnänjä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänjä iunji äminiqñqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anġu mävaugñqä etanġutqe, änänqä?

29 Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkkqenqe, asnjä ämetqänä. Itanġa ämaqä ae äpākombqä iqua, anġu mävaugñqä naqä-qakuänä etanġutqe, ga ämaqä asnji, pizqä iquau yätamäkkqenqä ämetqänjuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asnji, iinjä iquauñqe, sunqä ämetqänjä? 30 Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä anġui awä ätuätunqä imñji, qu qui nemäkpñqä itqänjuwitanji, qae mäpmeqä, hanjä-iqä qäpisa-qäpisanji, sunqä ämetqänju? 31 Nyämaqäüä, nyi hea ique-iqueni, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqänä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanġqenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. 32 Itanġa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunġque, ii nyi nqä änyinqä dutanä imäkkqä etanġutqe, yätamäkkqä iqesanji squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänjä. “Awinġa päkonatunqeqä. Inji ne tänġanji, buayätä eqätä ġmanġuatunqänänñiqä.”‡ Ämaqä, äpākombqä iqua anġi mävaugñqä etanġutqe, kukñuä iinji qänaknä ianä. 33 Ämaqä hiqä kñuä anġui qui emäkätqänjuwä iquauñji, hiñuinä mäqunqä pambu.

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

Kuknuä hñqu tiinjä äwi. “He ämaqä ququvqänänjä hñquatä näueqä imäknäpu qañä anä ikipiyitani, iqua hiqä suqä ängui yuuwä hetäupñqäüä.” ³⁴ Hesanä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maññqä etañguwiñqe, he suqä qäyunäñi ipu, kñuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquätämäupu. Nyi kuknuä iinj, womba etapätmä etqä.

Huiwä anji vauqe, aanjä huitaññqä

³⁵ Inäqce ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butani anğumñi häñä-pmeqänqe, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äkitani nyqä vauqumuatäniqäwä?” ³⁶ Si kuknuä iinj, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si snğumetqänä-qe, ä ipñqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäuenji. Inäqce kiqä baki, piikä ique asänänjä iinjñqä ma, huitañä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanğqetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänjä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanjä qäyunänñanğqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänji, qu huiwi naqä-hñqunä miñqä injä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, yññä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitañä-huitañä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-tänji, hui qäukuä haqä yätu witanği, hui qua iu äwi. Itanği nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqe-tänji, asänänjä ma, huitañä-huitañiyi. ⁴¹ Mäptqe, qeqätqe, kiqä-tänjä etanğa, qañui, kiqä qeqätqe, huitañä-tänjiyi. Itanğa qätäqueqe, huitañä-huitañä epiyitani, qeqätqe, quwqä-quwqä-tänjiyi.

⁴² Huiwi huitañä-huitañä ii enqä-panji, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğv vauqe, asänänjä iinj. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyanäweqe. Inäqce huiwä qua-mända anğumä vauqe, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqe, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqe. Itanğa huiwä qua-mända anğv vauqe, yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätänqe. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqe, ii qua täu pmeqänqe. Itanğa huiwä anğumä vauqe, ii Dñä Äñguä Iquesa eä, dnjä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqe, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dñä Äñguä Iquesanä-pqe, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinj tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänjä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqeqä.” § Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dnjä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqänqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Äñguä Iquesanä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Äñguä Iquesanä Iqu qänaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänjä qua iutanä eänjuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. Itanğa ämaqä eeqäpnänjä qäukuä haqä yätutanä eänjuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanä Iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. ⁴⁹ Inji tängañi, ne ämaqä qua iutanä ekqä iqu enqä-panjä, asänänjä eänqe, inji qänakndanji ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanä Iqu enqä-panjä, asänänjä iinj hianique.

⁵⁰ Nyämaqäüä, nyi, “Ii tiinjä etanği” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunji, mämeqä itä, anä mäpmeqänqe. Iutani huiwä pizqä yätñqä itäqetani, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yäninj, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kuknuä zä äwiñqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnänji, pizqä hämänä mapäkonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanğanji, neqä hiñui hikueä ptqä maqänä äqiyqu-panji, neqä huiwi, iinj itä kunmäknäniqe. Hääwi iinj tqanğanji, pizqä äwämitpqä imdanji, pizqä anğumñi mapäkonqänqä anği

vaupnuwi. Inğanı neqä huiwi änyä-hänjä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqü, qui mimäkñqä itä hänjä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänñqä äkunmäknänñqiyä. ⁵⁴ Huiwiqı iñjä ae äkunmäknğanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänñqä tiñji, qäyunä timäuanä.

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñqänänjä itä, äpäkonqä iqueni ämäwqätäuiqiyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkonqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqe ämäwqätäutñqe, äñgiyi? Äpäkonqä iquki, si ämaqä zi miqutesiñqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkonqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “äñguiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iiññqe, nqä nyämaqä nyi kiñjä änyinätñqä iquenä, nätmatqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänqä yänänäqñqä tqäutpñqe. He Naqä Iquenyqä wäunüä dnä huqä ii imäkätqänüwi, hiñgi meqänqä ma, qakuä-tänjä iiyi. Mä iññqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunuiñqänä kñuä neyquätñqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Tğanñi nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iñqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anğumä äpmqänğanji, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänqä manyiñğanğqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kiñganänjä iqueni, hñqunä-hñqunänjä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmäñğanji, ämaqä he atäunüä ipqä iquauñi, hiqä nätmatqä iñjitä, nyaqä tuwanüä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänqä ändowatmniqe. ⁴ Itanğa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe äñguä hiqanğutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuniñqä ätukqenqä

⁵ Itanğa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämitanji, qänaki, emamniñqe. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesänji hiunji hmbunji anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanğanji, he nätmatqä qanä ändma wätñqä iunji, yätamäkqä nyipnuwänqä diñqe, yunüä naqänänjä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmäñğanji, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqe, manyiñqı. Inäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä nqänğanğutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapänä pmamniñqä änyinñgi. ⁸ Nyi Epäsäsi täunji, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmiñuwä iqu ätimäuqanğanqä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinji, ämaqä kuapänänji, nenyqä mäkänqä qäyä itqätanğuwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inñgi. Iiññqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu äñguänä mipu. Nyi iñjä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanñi ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanğanji, hesänjä hñqua, ique yeeqä mävätmeqä iqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppñqä diñqä hiñuä äqunmä pmamniqe. Initanji iqu nyi anğumä änyimetñqänä evämeqanğanji, iqueqä qanä wätñqä iunji, äwqä hanüä änyä wätñqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14 * 16:10 1 Korinä 4:17

¹² Täŋgaŋi nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepqäŋqe, nyi iqueni kukŋuä yänänäqŋqänänä ätuätŋqä-qe, iqu täŋgaŋqe, mäwiŋqä itqäüä. He emetŋqe, hiunji hŋque, iqu, “Täŋgaŋi qäyunjqä’ kŋuä vqanğa, inğa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He äŋguänä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqŋqä tqäutpŋqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iuŋi, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäpŋqe.

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi he evauqumuatmqä änyinği. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anju anä äpmeŋuwä iunqätäni, he näqŋqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iuŋi, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqänqä, ämakuwi. ¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäunüä asänä itqänuwä iquautäni, iquauqä yäpä iqi pmetpŋqä änyinği. ¹⁷ Korinä iu äpmeŋuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänäni hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä ani ämequwiŋqe, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqŋqä he emäkkuwä-paŋi, nyi-pqe inä nyimäkquwi. Inji he ämaqä iinğa iquauŋqe, “Ämaqä qäyunänä iquayqä” kŋuä indqänäpu, äŋguä itquapŋqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä inünä” tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä inünä” etqä. Itanğa Akuila iquä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anju aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, “Yää ŋquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inünä” etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinä eeqänänä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä inünä” etqä. He äminäpiyänğaŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä inğpŋqe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŋuä tä, tuwanui nyi ŋqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŋqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä änyinği. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä äŋguänänäni hiŋgi vqe, etapquä. ²⁴ Itanğa nyi ŋqä-näuänäni, Kraisi Jisasi Iquä ämuänğnmitani, ŋqä äwqe, he eeqänänäpuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

† 16:15 1 Korinä 1:16

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänmiñuwä iquatanä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiñganñi äpmakqe. Iqu quwqä kukñuä quvqä jänä wimäkätñqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu kñui, “Nyi qutä kukñuä jänä ae imäkanitanñi, qunqä yeeqä anqumä nyinyätñqe” indqänqce.

Tuwanuä tä kiqä kukñuä kiñganäñi, tiinji. Poli iqu kukñuä yänänäqñqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiunqä hiñuiqänä äqiyämäukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiñuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätñqä mäwiñganñi, qu ique hñgisanä itquepu, kukñuä quvqä ätmiñuwä itanqä iutanñi, iqu qu jänä iwimäkätñqä kukñuä yänänäqñqe äqäkqe. Qu iquenñi qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanqiwitanñi, tänganñi iqu aquvänä kiñä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inqanñi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, qua Jutiya iu pmetanquwä iqua, nätmätqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau vñiqenqä aquvä äqämñqe. Iñä etanñi, tuwanuä awä iqinñi (saptä 8-9), qu-pqe wäunñuä tqenqä mbqä hui aquvä qänqä iñqe, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuätätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wäunñuäñqä änandowatkqeqä” quanqä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mäñdi äkittqiyäpu, ga wäunñuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkñqä imiñuwi.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iutanñi, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä äñandowatkqä iqunñi. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänjuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeñuwä iquennqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apiqutä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanñuä imbu pmetpñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanñuä iwimäkqanqenqä, “änquiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänñi. Itanqä neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqeuñqä huäqä äumäkätä, äwqä hanñuä imäkänyuewiyqä Iquvi. Iñiñqe ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, anqñuä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanñuä-iqä äki-äki meqanqñqe, Iqu äwqä hanñuä inemäkqanñi, ne iññi ae ämakquä iutanñi, ämaqä hanñuä-iqä äki-äki meqanqñuwä iquauñi, quvaqä äwqe asä iññä iwimäkquatuñque. ⁵ Ii tiinñi. Hanñuä-iqä, täñä-hunqä Kraisi Iqu kuapanä ämamiñqä-pa, ne-pqe inä ämetuñque. Asä iññi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanñuä iwimäkqä-pa, Kraisi Iquesanñi nenyqä äwqä hanñuä äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanñuä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqe hanñuä emäkqanquti, Goti Iqu anqumä hanñuä emäkäqumuätätñqä iyyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanñuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqe, hanñuä emäkätñqä iyyi. Iutanñi, he hanñuä-iqä, täñä-hunqä, ne ämetuñquä-pa ämepiyänqanñi, yänänäqñqä ämapu tqäuqänä. ⁷ Inñi ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqñqe tiññä ämeñu. “Hanñuä-iqä ne ämetuñque, qu asä ii ämetqänjuwä-pa, äwqä hanñuä inqä-pqe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqñqänänä tqäutpñqänänä.”

⁸ Nyāmaqāuā, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanġua änemakqä iquenyqe, he näqñqä epñqä äneñgi. Inji hanjä-iqä naqänänjä änemetä anakittqiyqanġi, neyaqä yänänäqñqä aañqä etä, “Hänjä pmeñquatiyā, ä tänġa tä qe päkonanġuatiyā?” knuä änemiñqe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanġi, hanjä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanġunä” indqänmiñque. Hanjä-iqä iinjä änemakqä, ii ne neqä yänänäqñqenqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anġi vauqumuatiqä Iqueqenqänä indqänatunġuänänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aañä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanġqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anġumä hanjä inemäkkqä. Ga Iqu asä iinjä, anġumä inemäkänä. Auä, ne knui, yänänäqñqä tii indqänänä äpmeñu. ‘Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquäniqeqä.’ ¹¹ Inäqä, he ne yätamäkqä nepñqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqänänji. Inji Iqu ämaqä kuapänänjä iuqä yatñqä qätä äwiyätä, kimanġi ne anġuänänjinä inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iinjä inemäkqanġqenqä, qu Iqueni, “anġuiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqä, quanġä mätquä ikqenqä

¹² Neqä suqenqä knuä täunda iwäsäutanänġanġi, yeeqä kiinjä, tiinjäqä änenyätñqä. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi itunġue, ii suqä quanġi ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tqe imäkquatunġuä näqñqä, ämaqä qua iutanġi ämetqänuwä-panä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmätqä hiñgi vqä iuta änätapqä. I etanġi, suqä iinjä iqua, huiziuqä hiñuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä iqi äpmenänġanġi, änäänä imäkmiñque. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanuä äqiyämäuqisätunġue, ii kukñuä hui zä mäwitänġi, he a ätäupu näqñqä mapñqä diñqeyi. Ga he tänġanġi neqä kukñuñqä, näqñqä hui ae ämepiyä-qae, ga he iinjä näqñqä yasämänä etpñqä änyinġi. Iwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anġu äpätqänġanġi, he nenyqä yeeqä kiinjä iqanġpi, ga ne henyqä-pqe asä ii yanique.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iinjä qäyunä ipnuwänġqä quuvqä eqiyätmä, heñi hñquaqu emamniqä iinjä knuä ämakqä. Itanġa iutanġi, Goti Hanjuwä Iqu heñi, anġui hñquaqu emäkäniqä. ¹⁶ Ii tiinjä. “Nyi Masendoniyänqä äumqä, he ganä emamitanġi, ga iqisanġi, nyi anġu emetmä, hesä iqi äpmamitmqetanġi, qua naqä Jutiya iunqä umniñqä, nätmätqä qanä ändma wäninġe yätamäkqä nyipnuwänqeqä” knuä änyikqä. ¹⁷ Nyi “iinjä imäkmiñqänä” knuä indqänġqä, ii nyi knuä hñquaqu-hñquaqu nyiyqanġi, tuwanuä qanyä iinjänä etätmä äqäkqäta? Ä ämaqä qua iutanä enqä-panä eämä, kukñui, Auqätä, Oeyqätänġi anä equmuäkätmä, quanġä etkqäta? Ii hmanġi. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunġi qänaknä itñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiinjä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunġi, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkñqä eä. ¹⁹ Ii tiinjä etanġi. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanġi. Iqutanġi, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñque. ²⁰ Inji Goti Hanjuwä Iqu, “Imäkmiñqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunqä, Jisasi Iqu, “Nñqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. Iinjäqä, ne Iquesanġi, “Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunġue. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuänġnatunġuä diñqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä ae änatäkqä. ²² Itanġa ne Iqueqä etanġinġuä ämänätquetä, itanġa nätmätqä anġuä huizi pñqä mänaiyquätñqenqä, knuä anġuä nätapätñqä hiñqä enqä-panġi, Iqu Iqueqä Dñä Anġuä Iqueni, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaiqä.

Poli iqu qunġi, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätanġqenqä iwäsäutñqä täaqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiinjä etmqä. “Nyi ‘Anġumä emamniqeqä’ etkqenġi, memeqä ikqä, ii nyi he emetmä äkasuwä etqanġundqänġa, äwqä hanä heyäniqä etanġiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunġuä-qae, nyi tiinjä maetqä imä. “Ne

āmitqānūnā.” Oeyā. Hiqā-hiuāni, quuvqā eqiyāpu, yānānāqñqā ae äyā ätqāuānā. Mā ne hesā wānuā anā itunq̄ue, ii he yeeqā ipu pmetpnqā itqānu.

2

¹ Inji, “Nyi anqumñi, quvaqā äwq̄e, tññā iwimākqāñqā māvimeqā imā” knuā indqāngq̄e. ² Iwā nyi emetmä, äwqā hanjā etapqāngum̄d̄q̄e, nyi aquvānā imqā nyimākq̄e, tqukā? Ämaqā nyi quvqā iinjā etquamqā iquenā, he qāquenāñji. ³ Nyi äpmq̄e, ämaqā nyi aquvānā imqā nyimākqāññā iquenā, iinjī miqā ipnuwāñq̄e manyiñgāñgi, kukñui hiqā suqā quvq̄enq̄e, tuwanuā äqiyātmā, hiñuiqāññāñi q̄e ätnāmāukq̄e. Knūā yāñānāqñqā ti indqāngq̄e. Nyi yeeqā itmā emeqāngundq̄e, he-pq̄e yeeqā inā ipnuwāñqā. ⁴ Nyi henyñqā tuwanui äqiyātmāñgāñi, äwāwa kiinjā itmā, ñqā q̄eq̄e, piyāñq̄iyqāñgi, knuā kiinjā äqiyātmā imiñq̄e. Tuwanuā iinjī, nyi heyaqā äwqā imñi, hanjā-iqā etapm̄q̄enqā maq̄iyqā ikq̄e. Oee. Ii nyi henyqā aaññā kiinjā änyinātñqā diñqā, nāqñqā mapñq̄enqā äqākq̄e.

Suqā quvqā imākqā iqueni, äwqā hanjūā iwimākq̄enqā

⁵ Inji ämaqā hesaññā hñqu, ämaqā hui-mānda quvqā itq̄etä, äwqā hanjā-iqā ävātqā sātāti, iqu hanjā-iqā iinjī, nyi mändapqā pa yānā. Iiñq̄e nyi kukñui, haqā nāñdi ätqā māvqā ma imā. Injāq̄e heyaqā awā iqi äp̄menqā hñquesañi, eequenā äwqā hanjā-iqā hui äyā ämakuwi. ⁶ Hesaññi kuapāññāññā hñqua aquvā äqāñāpu, “Ämaqā iqu, iqueqā quvq̄enqā kimañi, hanjā-iqā iinjī ämetñq̄eqā” ätäpu, ii ävātqāñuwa-q̄ae, qāpu tiññq̄e. ⁷ Injāq̄e tññgāñi, ämaqā iqueni, hanjā-iqā naqāññāñi mattq̄iyqā yātñq̄e, he anqumñi, iquenyqā q̄eqā etqānguti, iqueqā suqā quvq̄enqā äwqā hanjūā änyāpu, iqueqā äwqā-pq̄e hanjūā imākānyuāwipñq̄e. ⁸ He ique iinjā iwimākāpu, heqā iquenyqā kuapāññā enqā ämotquapñqā, yāñānāqñqā etqā. ⁹ Nyi henyqā tuwanuā hiñuiqāññā äqākqā iqu, he nyaqā kukñuā nātmatqā eeqāññāññāñqā etqāngq̄e, qāñakñā ipñqāpiyā, ä hñgisanā ipñqāpiyā-tmā, yamwiqā emqā äqākq̄e. ¹⁰ Ämaqā hñqu suqā quvqā imākqāñgā, he iqueqā quvq̄enqā äwqā hanjūā hiñgāngutq̄e, nyi-pq̄e iinjā imākmā. Inji nyi, quvqā hñquenyqā äwqā hanjūā imākñmqā etāngutq̄e, he yātāmākqā emq̄e, Kraisi Iqueä hiñuā iqisa imākq̄e. ¹¹ Nyi iinjā imākātñqā di, ii tiññq̄e. Ne Setāññā iqueqā knuā indqāñq̄etä, suq̄enqātāñi nāqñqā eätanitanñi, yamwiqā äneyätä, ämänaqutäuq̄enq̄e, mäñengq̄iyā.

Kukñuā awā tuākiqāpñqā äñdowatkqā iquauqā wāñuiñqā

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqā kukñuā äñguā we-huñqā-tāñi awā tmq̄ñqā, aññā-himqā Troasi iu timāuqāñgāñi, Naqā Iqu nyi wāñuā iinjā imākñmq̄ñqā qāyā äutenjikqā-q̄e, neqā neyāmaqā Talusi iqu iqi māp̄metāñgi äqunumi, äwāwa kuapāññā itmā, ämaqā iqi p̄meqā iu ävāmañi, Talusi iquenyqā qāvqā, qua naqā Masendoniyā-māñdanqā äukq̄e.

¹⁴ Inji nyi tññgāñi, Goti Hanjuwā Iqueni, “Äñguiq̄e” tiññqā ätquā. Kraisi Iqu ne añgi inetmetñqā wāñuā yāñānāqñqā imākñiñq̄enqā awā täkiquatunq̄ue, Goti Hanjuwā Iqu hiññi ique-ique im-imā äñätma ikitñq̄enqā ätquā. Itāñgā iutāñi, kuāmiqā andññā tā ikeqāñgā sisnyāññā im-imā äweqā-paññā iinjī, ämaqā im-imā äp̄menjuwā iquauñi, Kraisi Iquenyqā nāqñqā epñqā ätuākitqāñu. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nātmatqā jinaññā-weqā ii enqā-paññā iinjā etāñgu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwā Ique äñawikq̄e. Ga ämaqā hññā hea ique-ique p̄meqā häñaqā iqi p̄metāñguwā iquauñi, neyaqā jinaññā-weqā äñguā enqā-pa iqu ämuānyāq̄e, ätumañi, hññā-p̄meq̄eñqā yāñq̄iyā. Itāñgā qui imākmbñqā häñaqā iqi p̄metāñguwā iquauñi, neyaqā jinaññā-weqā äñguā iqu, piyanñā-weqā enqā-pa muānyqāñgā, ätumañi, äpākōñq̄eñqā wāñq̄iyā. Ga wāñuā tñññā iinjī qāyu imākātñq̄e, tqukā? ¹⁷ Ämaqā kuapāññāñi, mbqā mapñqā Goti Iqueqā kukñui awā ätuātqāñuwa-pa, ne iinjā miqā itqāñu. Oee. Injāq̄e,

Goti Iqu ānandowatqanġi, ne Kraisi Iqutā anā āmuānnanā, Goti Iqueqā hinuā iqinġi, Iqueqā kuknui āma, quanġi matqā, naqā-qakuinā ātuākitqānu.

3

Goti Iqueqā kuknuā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġinġā

¹ Ne neqā-neuānġā iinġā ātātunġue, ii he nenyqe, “Qu quwqā yoqe haqeqā āmamānātqānġā” knuā heyāniqi? He āmaqā hġquauqā suqenġā nāqġqā mapġqā diġqe, iqua tuwanui, huizi hġqu quwqā suqenġā āqākqe, etapātqānġā. Iwā ne āmaqā iinġā iqua enġā-pa eanā, he neqā suqenġā nāqġqā mapġqā diġqe, ne tuwanuā āmaqā huiziqua nenyqā āqākuwi, etapatunġuāta? Ā ne, tuwanuā he nenyqā āqākuwi, huiziquaunġi āmotquetunġuāta? Iinġi, aanġā eā. ² Āmaqe, neqā wāunġinġā nāqġqā mapġqe, hiqā-hiuā neyaqā tuwanuā enġā-panuenġi. Itanġa kuknuā tuwanuā iu āqānānġqe, neyaqā āwqā yāpā tāmä āwi. Ga āmaqā eeqānānġi, qu nāqġqā epu, a tāuqāpġqānānyā. ³ Inġi ne wāunġā imākātunġuetanġi, he Kraisi Iqu tuwanuā ātnānġā iqi āqākqā iquenġi. Tuwanuā iinġi, Iqu tuwanuā-qiyqetā āqākqā ma, Goti Hānġā Hea Ique-ique Pmeqā Iqueqā Dġā Ānġuitā āqiyekqe. Mā hikā mġā āquvasātā āqiyekqā ma, āmaqeunġā āwqā yāpā imā āqiyekqe.

⁴ Ne neqā wāunġinġā kuknuā iinġā ātquque, nāqġqā tiinġā eanā ātqu. “Kraisi Iquesanġi, Goti Iqu Iqueqā wāunġi, ānġuānānġā imākquānġiyā.” ⁵ Ga anġumā, “Ne wāunġā hui, neqā-neuānā imākātunġunā” ātātānā matqā iqu. “Goti Hanjuwā Iqu, ne imākquatunġue inemākquānġiyā,” ātātānā ātqu. ⁶ Ga Iqu kuknuā hġganġā witātġqā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġā imākqā pmetatunġuā-pqe, Iqueqā-kiuā inā inemākkqe. Nātmatqā ānyā-hānġā iinġā iqu, kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iuta ma, oee. Ii Dġā Ānġuā Iquesanġi. Kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iqu, āmaqā pizqā pāsġānānġā-quvi. Inġaqe Dġā Ānġuā Iqu, āmaqeunġi hānġā hea ique-ique pmeqā Vqā-qu eā.

⁷ Kuknuā Goti Hanjuwā Iqu hikā iu āqiyātā, guā āmāsāukqā iqueqā wāunġi, āmaqā pizqā pāsġānġā qāyā etanġqā-qe, kiqā yānānāqġqā motquetġqe, ii we-hunġetā āpkqe. Iinġinġe, Mosisi iqueqā hipenġiuta we yānānāqġqā yqānā hunġā āquvepkqā iqenġi, Israitqā iqua, hinuā qumbġqā māwinġā iminġuwi. Ii we-hunġā iqu qāpu eqanġanġe. ⁸ Kuknuā guā Goti Hanjuwā Iqu Dġā Ānġuā Iquesā āmāsāuekqā iqueqā wāunġi, asānānġā hmanġi. Iqueqā yānānāqġqe, aanġā hāvemnāqġqā witānā. ⁹ Kuknuā-suqā iqueqā wāunġi, ii ne kuknuā āminetātā, qui inemākqā qāyā etanġqā-qe, iqu Goti Iqueqā yānānāqġqā motquetġqā-tānġā āquvepkqe. Itanġi, kuknuā ānyā-hānġā iqu, kiqā wāunġi qokā-apākā iqua jānānānġā epġqā iwimākqā iqueqā yānānāqġqā motquetġqe, aanġā naqānānġi, huiziqueqe āmāwqātāuā. ¹⁰ Tānġanġi aanġā hāvemnāqġqā iinġā āwiqā iutanġi, we-hunġā wāunġā yāuā iqueqe, kiqā yānānāqġqe hma etqāuā. ¹¹ Wāunġā yāuā kiqā nātmatqā iinġi hma etġqā iqu, hinġiqānānġi Goti Iqueqā yānānāqġqetā āpkqe. Inġaqe wāunġā hea ique-ique witāniqā iqenyqe, Goti Iqueqā yānānāqġqā motquetġqe, aanġā hāvemnāqġqā āpātqāuā.

¹² Inġi ne kuknuā ānyā-hānġā tqi yānānāqġqā eā, āpakānā witāniqġqā, neqā knuā āwqe yānānāqġqā āvanitanġi, zā miqā pemānā itanā, iqenyqā ātnānġāqi awā ātātqānġu. ¹³ Ne Mosisi iqu iminġā-pa, miqā itqānġu. Iqu āpmaminġānġanġi, Israitqā iqua, we-hunġā iqueā hipenġi māndi hiqanġqe, hinuā māqunġuā ipġqānā, iqu yuā ktqā āpmuātānġqe. ¹⁴ Inġata tii tānġanġe, Israitqā iquauqā knuā iqe, hikā enġā-ma yānānāqġqā knātānġi, qu kuknuā yāuā iunġi a ātāupiyā-qe, kiqā qakuinġe, maqġqā etqānuwi. Ii tiinġi. Yui quwqā knuā indqānġā iu huāqā āutmbiyā enġā-panġi. Yuā huāqā iinġi, huātā āvasqiyāmāuqe, Kraisi Iquesanānġi. ¹⁵ Inġi tānġanġā-pqe, Israitqā iqua, Mosisi iqueā suqā yāuā iunġi a yqānā ātātutqānġuwi, ii yuā iinġi,

quwqā knuā iqā iu huāqā yqānā äutnānuwi, kiqā qakuinqe, mämeqā ipiyā iutanji. ¹⁶ Ināqe āmaqā hñqu iqueqā hngisanā iqe ävquatämäutä, Naqā Ique hiqumuanjä vqangutqe, yuā huāqā iinj, huätä ävasqāngi. ¹⁷ Naqā Iqu, ii Dñä Änguā Ique. Inj Iqueqā Dñä Iñä Iqu äkisqi äpmeñqe, iqinj nātmatqā quvqā āmaqe u a kiqätqe, änä makiqätqā yänä. ¹⁸ Inj neñi, yuā neqā hipenji, ktqā mānaqumätäuqā-pa eä. Naqā Iqueqā wenyā-hunqe nenyñqā äpätäqetani, ne hinuā yäqñqā enqā-panä eanä, we-hunqā nesani, āmaqā huiziunji äwiyänä. Ne we-hunqā iquenji aanjä hävemnäqñqā ämetanita, anakunmäkätäqetani, Naqā Iqueqā wätqā enqā-panä iinj eanä, suqā Iqu imäkätñqā-pa imäkätqānu. Wäunuā iinj, Naqā Iqu, Dñä Iqu eä, i imäkätqāuä.

4

Hanjä-iqetani, hanjä-pmeqä meqenqä

¹ Wäunuā, kukñui awä tquatunquā, Goti Iqu qeqä wimānganji änätapkqā iquenji, ne mäwquatämäuqā itanä, yqānā imäkätqānu. ² Ne wäunui, quanğitā miqā itanä, Goti Iqueqā kukñui qāyā itanji huiu-mānda makunmäkäwqatqā pa itqānu, oee. Suqā womba meqā āmaqā zä imäkätqānuwä ii, ne tuwä äwiyätqānu. Ämaqā eeqāpnāñi, qu ne kukñuā naqā-qakui awä tquaungqetani, neyaqā suqenqā iwäsäupu, knuā tiinj indqāmbñqānā. “Äi, iqua Goti Iqueqā hinuā iqinj, wäunui naqā-qakuänänä äyā imäkätqānuä.” ³ Inj āmaqā hui ne kukñuā äñguā we-hunqā-tänä awä ätätunquā iuninqe, quatinqā maqñqā etanğpqe, āmaqā iinj, qu Setänä iquesa qui näweqā imäkmbnuwänqā imäkñätqānuwä iquae. ⁴ Setänä, goti quanğä qua täu äpmeñqā iqu, āmaqā quuvqā maeqiyqā iquauqā knuā indqāñqe, qñqanjä wiyqanğqetani, kukñuā äñguā Kraisi Iqueqā we-hunqā-tänä, quñi mäpatqāyqā itanji, itanğa Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu hiwānyqā Iqueqā ktqā naqā-qakuā Iquenji, hinuā mäqunquā ipnä. ⁵ Ne kukñuā awä ätätanānganji, neqā-neuā haqeqā mämätñmāñqā itanä, awä jänänä tiinj äyā ätätunque. “Jisasi Kraisi Iqu, Naqā-queqā. Itanji ne Ique wivändqā eanä, heyaqā wäunuā heyqā äyā äpmeñunä.” ⁶ Goti, “*Hiawiqä imdanji we yqā äunänä*”* ätänqā Iqu, Iqueqā we-hunqā iinj, ne änäpatqiyqanğa, ne Jisasi Kraisi Iquenji hinuā äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-hunqenqätä, yoqā naqenqätänä, näqñqā ekque.

⁷ Inj Goti Iqueqā nātmatqā aanjä äñguänänä ne iinj änemakqe, ii ne aanjä ququvqā, yänänäqñqā maeqä, mbqā pätaunuā isua qua qondä iu änyänuwä-panä, etanğquā iqune änemāñqqe. Ii āmaqeunji, tiinj motqueqāñqe. Yänänäqñqā naqänänä ii, ne āmaqā-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanjqā. ⁸ Neñi hanjä-iqe inği-inğisa änemetäqä-qe, qonjqā-aunjqā mäneyqā itñqe. Itanğa nātmatqā kuapänänä, neyaqā knuā indqāñqe, popo nakiqāmätä iqanğqä-qe, yuuwä hämänä mänatäqä itñqe. ⁹ Ämaqe quvqā inetqueqanğuwä qäyunä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuqā pa eä. Qu qua iqi mänänğuatqanğuwä-qe, qui minemäkqā itqāñä. ¹⁰ Hinjui ique-iquenji, ne neqā huiwiu hanjä-iqä iinj ämetanä, Jisasi Iqueqā äpäkonqe äma ikitunque, ii āmaqe, qu Iqueqā hanjä-pmeqä-pqe, ätnänä iqi hinuā qumbñqeyi. ¹¹ Auä, ne hanjä yqānā äpmeñänğanji, Jisasi Iqueqā yoqetani, hanjä-iqe äpakänä ämetanä, äpäkonanätanä itanä-qe, hmanji. Ii tiinj dunqe. Ämaqe, qu hinuā änaqänäpiyi, neyaqā huiwä äpäkonätñqā qäyā hiqanji, Jisasi Iqueä hanjä-pmeqe äyā witanji qumbñqä. ¹² Inj ne hanjä-iqä ämetunque, neyaqā huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäqä-qe, iutanji he hanjä hea ique-ique pmeñqä, yätamakqä eyätqāuä.

¹³ Goti Iqueqā bukä iunji, kukñuā tiinj ätänä. “*Nyi Goti Iquenyqä quuvqä ae eqämitanji, awä ätkqeqä.*”† Ne quuvqä asänänä-tänä eanitanji, quuvqä eqiyätanä awä ätätunque. ¹⁴ Ii ne näqñqä tiinj enquā iutanji. Naqā Jisasi Ique qua buta

* 4:6 Ipäqäqä 1:3 † 4:13 Apqä Bukä 116:10

aŋgi ävauqumuatkqä Iqu, ne-pqe Iqutä aŋgi änävauqumuatätä, hesä, nesä, Iqueqä-kuiä täŋjä iqi änätma wänqiyä. ¹⁵ Nätmatqä eeqänänjä ne iinjä änemetŋqe, ii he yätamakqä heyätŋqeyi. Iwä he yätamakqä iinjä meqanguwitaŋi, Goti Iqu Iqueqä nätmatqä hiŋgi ävätŋqä ii, qokä-apäkä kuapänänjä iu wimeqanğa, ga qu Iquenji, “aŋguiqä” aañä kuapänä tquanguwitaŋi, Iqueqä yoqe haqeqä peyquätŋqe.

Goti Iqutä pmeqenqä

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu wäunjuä äŋguä iinjä imäkätqätanğqetani, ne Iqueqä wäunjui mäwquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqäŋu. Neyaqa huiwi qui imäknätŋqä iqanğqä-qe, neqä quuvqä qunujuä tämä äpmeŋqä iqu, hea ique-iqueni änyä-hänjä etqäuä. ¹⁷ Tiinjä etanğiyi. Ne täŋğa täŋjä-huŋqä tä ämetuŋque, ii wänqäpu eä, äpakä mämeqä iquanä. Täŋjä-huŋqä iinjä, ii ne qäukuä yänjini äpmetanä, nätmatqä äŋguänänjä, hanjä-iqä ique ämäwqätäunqe, näweqä ämeniquä diŋqä yätamakqä äneyätqäuä. ¹⁸ Nätmatqä ne neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätuŋque, ii hea quäuqä mäwiqe. Itanğa nätmatqä neqä hiŋuitä hiŋuä mäquŋquä ituŋque, ii äpakänä witäniqe. Iutaŋi ne neqä hiŋui, nätmatqä hiŋuä äqunätuŋquä iu mäquŋquä pa itanä, nätmatqä hiŋuä mäquŋquä ituŋquä iu äqunäunju.

5

¹ Ne näqŋqä tiinjä, ae äyä eŋu. “Neqä huiwi, namnä aŋä ne qua täu täŋğa äpmeŋquä eŋqä-panjä iyyqä. Namnä aŋä iqu, qui imäknätqä etanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu kiqä tŋänqe, änyä-hänjä äŋguänänjä hŋqu nätapaniŋeqä. Huiwä iinjä iqu, ämaqä hipaitä imäkqä manä, qäukuä haqeu qui mimäkŋqä hea ique-ique witäniqeyi.” ² Ne aŋä täŋğa ämätnänqä ique äpmeŋanğani, aŋä äŋguä qäukuä yäŋi ämätnänqä iqueni, gquä eŋqä-ma, mipnatuŋquä änenyätqätanği kuapänä ivqänätqäŋu. ³ Ne gquä iinjä ae ämipnatqä eŋqe, tpqäyäqä mänaqŋqä ipnä. ⁴ Ne namnä aŋä qua täunjä ique yqänä äpmeŋanğani, hanjä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqäŋu. Ii ne äpakonätanä tpqäyäqä eŋqä-pa mäpmeqänqä, huiwä änyä-hänji, gquä änyä-hänjä eŋqä-panjä mipŋqänqä änenyätqäuä. Inji nätmatqä hŋqu, hŋque-mända ämanyuäqäqä-pa, hänjä-pmeqä iqu, äpakonqä iqueni i ämanyuänä. ⁵ Ne änyä-hänjä iinjä hiatuŋque, Goti Iqu Kiqä-kuiä näwinyä imäkekqä iyyi. Itanğa Iqu Dŋä Äŋguä Ique änätapkqetani, ne näqŋqä tiinjä eŋu. Nätmatqä äŋgui änätapaniŋqä diŋqe, pŋqä ämänaiyätqänä.

⁶ Inji ne nätmatqä ii meqänqe, neyaqa äwqä di zä miqä itä, pemä kiinjä itqäuä. “Ne namnä aŋä ique yqänä äpmeŋquänğani, Naqä Iqu-tänjä qäqiqini mäpmeqä, kiŋänämä äpmeŋunä-qe,” näqŋqä ämetuŋque. ⁷ Ii neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmeŋu. ⁸ Nyi ätqäqä-pa, neyaqa äwqe pemä kiinjä itä, huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä äneŋgi. ⁹ Inji ne huiwi äkisŋe tii äpmeŋque, neqä kŋuä yänänäqŋqänäŋi, Naqä Iqueni yeeqä iwimäkqenqä indqänätqäŋu. ¹⁰ Ii tiinjä etanğiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäuä ique yqänä äpmeŋä, suqä äŋguä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqini, neqä suqeta hŋqunä-hŋqunä iwäsäutä, kima nätapaniŋqe.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iiŋiŋqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmeŋä, ämaqe quuvqä eqänŋqä diŋqe, äwivauqumuatätuŋque. Inji ne suqä jänänä imäkätŋqueneqe, Goti Iqu näqŋqä eä. Itanğa nyi quuvqä tiinjä eqiyänjä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imŋi, näqŋqä inä eŋäuä. ¹² Nyi kukŋuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänänjäquaiqä” kŋuä indqänätŋqä diŋqe, anğumŋi maetqä ma itqänjä. Ii nyi tiinjänqä änyinği. He neyaqa suqä iinjä, yeeqenä ipu, itanğa ämaqä huizi, nenyqä kukŋuä quvqä ätätqäŋuwä iquau kima tupnuwänqä änyinği. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä äŋguä äwqä yäpä inğisaŋqä miqä, nätmatqä yäpaqänğisaŋinğänä

ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukñuitäñi, ämaqä qämä-qämänjqä iqua ätätqänjuwä-panjä etanğutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkkqä vatunquä iyi. Itanğa neyaqä knui, jänänänä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkkqä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne knuä tä indqänätñque, ii Kraisi Iqu nenyqä aañä kiinjä äwiñgqä iutayi. Ii ne näqñqe, tiinjä eanitanji. Ämaqä hñqu, ämaqä eeqänänä iunqä äpäkonğqetani, ga qu eeqänänä quwqä-quwänqä äwiñqe ae äpäkonğqä-paniyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunqe, ämaqä hänä äpmapiyä di, knui quwqä-quwänqänä indqambu mäpmeqänqe. Kraisi, iqua-qäuquauñqä äpäkonätä, qua buta anğı ävaukqä Iquenyqänä indqambu pmeñqe.

¹⁶ Inji tängata-tiñi, ne ämaqä hñqueqä suqe, knuä indqänqä qua täutanä iuta miwäsäuqä pa itqänu, oee. Hiñuiqänänä, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutanä iuqä äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyä iwäsäukquä-qe, tänganji ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enju. ¹⁷ Ämaqä hñqu, Kraisi Ique guä enqä-ma äkiuänqiyänqe, iqu ämaqä änyä-hänjä-qu eqi. Inji suqä yäüä iqu hma etä, änyä-hänjä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hiñuiqänänä ne Goti Iqutäñi, himä-wiunqä äpmaminque. Iwä Kraisi Iquesanji, Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hñqunä inqänqä inemäkätä, nätmätqä äñguä eeqänänä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hñqunä inqänqä wäunjuä tque änätapkqe. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueni guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänänä, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä knuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätäñi, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, iinjä epñqä diñqä tquatunquenqä wäunjui, änätapkqe. ²⁰ Itanğı ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänä iunqä tääqä ätätñqä-paniyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqänänä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iqueni ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäñi, äwqä naqä-hñqunä imbiyä.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkkqä-qu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätamäkkqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänänä ämetä, Ique äkiqumuaseqanğı, Iqu suqä quvqä imäkkqä-quñi, i ekqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänjanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitañä-huitañi meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunjuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä hiñgi vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, äñguänä miqanğpu.” ² Iinqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuatätmä äñguä ikimäkmniñqe, Nqä-näuä hiunji hñqu ae ekqeqä. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäkkqä äkiyqeqä.”**

Itanğı qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuatätä, äñguä inemäkätñqä ekqe, ii tänganji.

³ Ämaqe, ne wäunjuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hñque qui wimäkkqänqe, mimäkkqä itqänju. ⁴ Nätmätqä äsqu-äsqu nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä imäkätunquä iinqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitañä-huitañä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hñqäqñi ptqä änapäsäpiyä-qe, hñqäqñi guä ämänäuqumuatäpiyä-qe, ita hñqäqñi, qäuiqä änaktäupu, manjä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju. Itanğa wäunjui, dnä

* 6:2 Asayä 49:8

huqä aañä naqänänjä itanä-qe, heatqänğanj hiqaqä änä mäwiqä itanä-qe, ga buayä dä äpakonätanä-qe, imäkätqänju. ⁶ Ne suqä tiinjä itanä imäkätqänju. Ne suqä ikikinyänjinä imäkätanä, näqñqe äñguänänjä-tänjä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeunji äñguänä ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iquesa ätqäuanä, itanğa suqä qokä-apäkä iunqce, kukñuinä ma, aañä kuapänä nenyätqätanqçä iuta imäkätunqce. ⁷ Inji ne kukñuä awi, kukñuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäunui, Iqueqä yänänäqñqä iuta imäkätunqce. Neqä hipa ämuangisatä, qunamängisatäñi, nätmätqä mäkä-iqä enqä-pañi, suqä äñgui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuiñqce, mäkä yänänäqñqä itunqce. ⁸ Itanğa ämaqä hñqua, neyaqä yoqe haqeqä mätnämäuqanğuwänğa, hñqua mäñdi anakittqiyätqänjuwi. Ita nenyqe, hñqua quvqä tqanğä, hñqua, “Äñguä-quayqä” ätätqänjuwi. Itanğa hñqua, “Iqua kukñuä quanğä tquaiqä” tqanğuwä-qe, neqä-neuänji, “Kukñuä naqä-qakuinä tquneyi.” ⁹ Suqä tiñiqi awi. Ämaqä hñqua, nenyqä maqñqä etanğuwä-qe, hñququqca, näqñqä enä. Ne pizqä ae äpakonätanä itaqä-qe, hänjä yqänä äpmeñju. Ämaqe, pizqä napäsanä-tpu ipiyä-qe, pizqä hämänä mänapäsqa itqänjä. ¹⁰ Ne huäqä naunätanğqä-qe, hiunji ique-iquenji yeeqänä itunqce. Ne neqä-neuänji, nätmätqä qua täutanji maeqä quvqä äpmenä-qe, ämaqä kuapänänji, qu nätmätqä naqä-qakuänänji, kuapänänjä-tänjä pmetpñqä iwimäkätunqce. Ne nätmätqä qua täutanji, maeqänänjä äpmenä-qe, nätmätqä naqä-qakuñi, eeqäpnänjä-tänjä äpmeñju. ¹¹ Korinä pmeqä iquenä, neqä äwqe, he hämänänä etapanä iutanji, kukñui zä maeqä ätnänjäqinyä äyä etätunqce. ¹² Neyaqa äwqe henynqä enqä iunji, mäñdi makittqiyqä etanğqu-qe, he hiqe nenyqä enqä iunji, mäñdi äkittqänänjä. ¹³ Inji, kaniqu iqueqä ymeqä du tqüä-pa, tiinjä etmqe. “Neyaqa äwqe, he hämänänä etapätunquä iunji, heyaqä-pqe neñi, inä nätapqäpñqe.”

Ne Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä añä ämätnänju

¹⁴ Qätä nyipu! Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ii qu quwqä hñquanjqae, he iquatä ikämanqä miqä pambu. Inji äänä etanğikä? Suqä jänänänjä iqutä, ä quvqä iqutänji, qäquaqu wäunui naqä-huinyä inyi? Ä we-hunqä iqutä, hiawiqä iqutänji, qäquaqu ämuänjinyinyä pmanyi? ¹⁵ Ä Kraisi Iqu, Setänä iqutänji äwqä naqä-hñqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä heqiyqä hñqutä, quuvqä maeqiyqä hñqutänji, kñuä indqänqe asänänji mesinyi? ¹⁶ Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä anitä, goti quanğä iquauqä anitäñi, naqä-hñqunä mätnäsinyi? Aañä aañqänänji! Ii tiinjä etanğiyi. Ne Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä hiqäva-imäkqä añä ämätnänju. Iqueqä-kiuä iñqe, tiinjä ätäqiyätä ekqe.

“Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpmamä, qañä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etanğundi, itanğa qu Nqä ämaqä hiätpñqänänjä.”†

¹⁷ Iinjä etanği, Naqä Iqu tiinjä-pqä ätkqe. *“He quuvqä maeqiyqä iquau ävämepu, heqä kiui ätqäupu, nätmätqä kiyä mätqä iunji, mitmaqäyqä pa iqanğpqe,‡ Nyi yeeqä itmä etmamqänä.”§*

¹⁸ Iinjä etanği, *“Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu tiinjä ätätqänä. ‘Nyi heqä Heniqunä etanğundi, he Nqä ymeqä etpñqänänjä.’ ”**

7

¹ Nyämaqä, nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä iñji, nenyqä guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitanji, quvqä neqä huiwä iquesä quuvqä iquesä yuuwä ätäutunqce, bi tnämäuatunqce. Iutanji Iquenqä zä nenganguti, Iquenji neqä Naqä enqä-pa äqunätanä, suqä ikikinyänjinä imäkquatunquänänji.

† 6:16 Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ 6:17 Asayä 52:11 § 6:17 Esekiyäli 20:34,41 * 6:18 2 Samueli 7:8,14

Korinä äpmeqä iqua kjuä äkunmäknganguwiñqä, Poli iqu aquvänä ikqenqä

² Heyaqä nenyqä enqe, kiinjä witätñqe. Ne ämaqä hñqueni, quvqä miwitqueqä itanä, ä hñqueni, qui miwimäqä itanä, itanga hñqueni iqueqä nätmätqä eeqänäni, mämotauqä itunqe. ³ Nyi kukñuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiinjä ae äyä etqe. “Neyaqä äwqe, eeqänäni he etapänünä. Inji, ne hesä anä päkonanquatiyä, hänä anä pmenquatiyä? Qäyä eä, ne hesä anä pmetunquä änenñiyä.” ⁴ He suqä qäyunä imäkätqänjuwiñqe, äwqä hñquaqu miñqä itmä, hiqä suqä äñguinqe, nyi awä ätuätqänä. Ga hesani, nyi ñqä äwqä tämñi, aanä hanjuänänä änymitani, hanä-iqä qäyä änemeqanqqä-qe, yeeqä hävemnäqñqä änyinätqäuä.

⁵ Ne Masendoniya iu ätimäutanänngani, hapä äñguänäni mäpmeqännga, hanä-iqä huitanä-huitanä änemaminqe. Itanga ämaqä-pqe qu nesä kukñuä mäkanqä iqanquwitanä, yäunüä itanä, neyaqä äwqe yänänäqñqä mäeqä itä, zä iminqe. ⁶ Inji qänakñi, Goti, ämaqä äwqä hanä mitqätanquwä iquauqä äwqe Hanjuä Iwimäqä Iqu, Talusi iqueni nenyqä dowatqanqqetani, neyaqä äwqe, hanuä änenñqe. ⁷ Goti Hanjuwä Iqu neyaqä äwqä hanui, Iqu nätmätqä iinjä imäkqanqqä iquesanä ma, heqä suqä äñguä, Talusi iqu änyä ti emeqannga, he iqueqä äwqe, hanuä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiinjä-pqe änatkqe. “Ämaqä näñini, qu Poli iquki, saqä hipenji hinuä kqämbñqä ipu, huäqä-hunqä kiinjä ämepu, itanga qäyqä-qäuquenä äwqä naqä hunqunä inqä pmapñqä diñqe, kiinjä äwinyätqänä.” Awä iinjä dqanqqetani, nyaqä yeeqä inqe, aanä hävemnäqñqä inyimäkkqe.

⁸ Nyaqä tuwanui,* he huäqä-hunqä mapñqä äqäkqä qäyunä-qe, nyi ñqä-näuäni, iinjä ikqenqä äwqä hanä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwanui, womba ämepu huäqä-hunqä etapqanqqänngani, he iinjä äpakänä mämeqä, wänqäpu qäyä meqanquwä-qe, nyi hanä-iqe, inganä ämakqe. ⁹ Inäqe tängani nyi aquvänä itqänä. Nyaqä aquvänä iqä iinjä, hiqä huäqä-hunqä ämakuwä iuta ma, iuta kjuä äkunmäknäpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-hunqä iinjä mapñqe, ne ma, Goti Hanjuwä Iqu emäkkqe. Mä neyaqä kukñuä iqu, he qui memäqä äyä ikqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäqä-hunqä mapñqä imäkqe, ii, kjuä äkunmäknäpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäkñqä anqumä änyä-hänä epñqä iunqä imäkänä. Inäqe huäqä-hunqä ämaqä qua täutanä ämetqänjuwi, ii äkunmäkñqänqä ma, äpäkonqä dunqeyi. ¹¹ Huäqä-hunqä Goti Iquesa iinjä ämakuwä iutani, suqä äñguä huitanä-huitanä tiinjä emetñqä iqäqä täunqe, kjuä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witangqenqä äqäkqänngani, he yäunüä ipu, quvqä imäkqä iqueniqä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkqä ikuwiñqä ämotquapñqä yänä äqänjuwi. Ga ‘Ne quami äänä pmeniqutiyä’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkqänqä engangi, suqä quvqä imäkqä ique, jänä iwimäkqänqä itqänä. Suqä eeqänänä iinjä imäkätqänjuwi, ii suqä quvqä nyi äqäkqä iunji, he quvqä mäeqä epiyinqä ämotquenä. ¹² Nyi tuwanuä i äqäkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkqä iquenyqätä, hanä-iqä ämakqä iquenyqätä, kjuä indqänätmä maqiyqä ikqe. Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, heqä nenyñqä enqe, naqänänä etangi, hiqä-hiuäni näqñqä epñqä äqäkqe. ¹³ Inji tängani, heyaqä suqä äñguä iutani, neyaqä äwqe, hanuä änenyätqäuä.

He iinjä inemäkqanquwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetani, ne-pqe yeeqä aanä naqänänä yatunquä inemäkätqätanqqä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqannga, he ique yeeqä ävätmepu, äwqä hanuä iwimäkkuwä iutani, yeeqä kiinjä itqäuä. ¹⁴ Qänngani, nyi Talusi iqueni, heyaqä suqä äñguinqä awä ätukqetani, he womba mänapqä ikuwi. Ne he kukñuä etkqe, hñqu quangä ma, eeqänä naqä-qakuinänji. Itanga asä iinjä, ne hiyaqä suqä iinjñqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä inqä-pqe, Talusi iqu, kukñuä iinjä-pqe, quangä hma etangi äqunqqe. ¹⁵ Talusi iqu henyñqä

* 7:8 2 Korinä 2:3-4 † 7:11 2 Korinä 2:5-6

quvepqaŋgaŋi, he iquenyqä zä ipu, yäunuä-yäunuä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kukŋui qätä äwikuwi. Iqu iinqä kŋuä indqänätä, iqueqä henyqä äwiŋqe, yändi-yändi äpeyätqäuä. ¹⁶ Inji nyi nqä kŋuä indqänqä tämŋi, he suqä jänänänjinä imäkqa uwqäpŋqä diŋqä yänänäqŋqä ämetmä, aquvänä eŋä.

8

Ämaqä äwa iqanġuwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya imä aquvä äqänätqänuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imänqeta hiŋgi ävqenqe, he näqŋqä epŋqänä awä etatuŋque. ² Ii tiinji. Haŋä-iqä naqänänji iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyä iqanġqä-qe, iqua aquvänä kiinä itqänä. Qu mbqetä, nätmätqä huizitä maeqä, aaqänänjä pmetanġuwänġayi. Inäqe Goti Iqu iwimäkqanġqetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipŋqä diŋqe, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi. ³ Qu suqä iinji, ämaqä hŋqu mätquanġi, quwqä äwiŋqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyä iqanġä, hävemnäqŋqänänjä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wäunuä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamäkqä vqä iinqe, kukŋuä yänänäqŋqä änatmiŋuwi. ⁵ Ne, 'Qu nätmätqä iinji mäwqä ipŋqäuä' kŋuä neyätanġqä iuŋi, ämäwqätäpiyänġa, tiinä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe ämapiyä iutani, quwqä-quwä Naqä Ique-ganä äwimbiiyitani, huizi ne änatapŋguwi.

⁶ Qeqä imänqeta, hiŋgi vqä wäunuä iinä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumā yätŋqä yänä äwqänätanä ätätqänu. ⁷ He wäunuä eeqänänjä imäkäpiyä iuŋi, häukuä kuapänä wiqä-tänä tiinä äyä imäkätqänä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kukŋuä awä ätäpu, näqŋqä-tänä epu, Iqueä wäunuä imäkqänqe enyqä miqä ipu, itanġa suqä ämaqenqä äwiŋqä he nesa ämequwi, imäkätqänä. Wäunuä ii imäkätqänuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imänqeta mbqä hiŋgi vqä di, häukuä wiqä-tänä pmetpŋqä yänä qänġanġpu. ⁸ Nyi kukŋuä tä etqe. "He ämaqeu nätmätqä isua wipŋqenqä qäyä maenġanġutqe, vanġpiyä-qe," maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziŋqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyä imäkqanġä äqunätmä, ga 'he-pqe, naqä-qakuä inä imäkŋqäpiyä' tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imänqeta hiŋgi vqenqe, he näqŋqä ae äyä eŋä. Iqu nätmätqä kuapänänjä-tänä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmätqä kuapänänjä-tänä pmetpŋqä emäkätŋqe, Iqu Maeqä-qu ekqe.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqänqe, he-ganä ikutäukuwi. Inji he tänġa tiinä imäkŋqenqe, 'qäyuvqä' kŋuä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wäunuä ipäqäkuwä-pani, tänġani qäpu imäkŋqenqe. Inji heqä äwipŋqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkmäupŋqä-pqe, asä iinä imäkŋqenqe. Iinŋqe, mbqä änä-änä ämeŋuwi, äwipŋqänänji. ¹² Inji ämaqä hŋqu iqueqä nätmätqe ävqŋqä wiŋġanġutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämeŋqä iutanŋqä aquvänä yänä. Ä nätmätqä iqu mämeqä enqä iinqe, Goti Iqu miwäsäuqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäkqä vqanġuwänġa, qu äŋguä pmeqanġpi, he haŋä-iqä meqäpŋqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäŋi, asänänjä pmetatuŋquä ätqä. ¹⁴ Hea tänġani, he nätmätqä kuapänänjä-tänä equwä-qae, äwa itqänuwä iu, yätamäkqä vqäpŋqe. Ga he äwa iqanġuwänġani, qu nätmätqä-tänä epunjqae, yätamäkqä epnä. Ga he yätamäkqä iinä änyäpunjqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iinä imäkqänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä iu ätänqe, tiinä ätä.

*"Ämaqä ymiŋänä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätŋqä mämaqiyqä yänqiyä. Itanġa wänqänänäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä."**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaquisä, Korinä iunqä dowatätŋqä ikqenqä

* 8:15 Anġumä Itmakqä 16:18

16 Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. Nyi he yätamakqä hemqä änyinätŋqä-panji, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiŋqeunji, asänä witŋqä iwimäkkqe. 17 Inji, Ne iqueni, “Si qunqä utŋqeqä” ätuätanä yatŋqä vquauŋgquetanä ma, iqu henyŋqä yätamakqänqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiŋqä iuta, äneväma pätnqä itqäüä. Inqce, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. 18 Iqutä anäŋi, neqä neyämaqä hŋque dowatatunquä itqänju. Iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä im-imä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, iqu kukŋuä äŋguä we-hunqä-täŋi awä tuäkiqanŋi äqumbiyi, iqueqä yoqce haqeqä ämatnämäutqänjuwi. 19 Tii-pqä inänji. Iqu nesä qanä anä ikitanä, mbqä ämaqce, suqä hiŋgi vqeta, Jutiya pmeqä iquaunqä tnämäuqanŋuwi, aquvä ämaqiyätanä ämiquatunquänä, iqua ique atäunjuä ikuwi. Ne wäunjuä iinji, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metŋqä iinqätä, itanŋa ämaqce yätamakqä äŋguä vqä iunqä, neqä änenqce ämotquetunquä iinqätä, imäkätunqce. 20 Ämaqä hŋqu, mbqä kuapä iinjä tnämäuqanŋuwi ämiqanŋquä iinqce, kukŋuä quvqä matqä iqä diŋqce, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatunquä itqänju. 21 Ne suqä äŋguinä imäkqänqce, Naqä Iqueqä hiŋjuä iqinänqä ma, ämaqceuqä hiŋjuä iqi-pqce, inä imäkqänqä änenyätqäüä.

22 Iquaqutä anä upunqä diŋqce, ne ämaqä hŋque-pqä inä dowatatunquä itqänju. Ämaqä iqueni hiunji kuapänänqanŋani, ne yamwiqä ävätanä wäunjuä huitanä-huitanä vqanŋqce, yänjä äqänätä qäyunä imäkqä iquvi. He iqueä hiŋjuä iqinji, suqä äŋguänänjinä imäkqänqce, näqŋqä ae eä, ga iutanji iquaquiyqä wäunjuä yätamakqä vquätŋqä diŋqce, kiinjä äwinyä. 23 Inji, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamakqä heyqueanqä inqä wäunjuä, imäkätqänqceä ique. Itanŋa neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqenqä aquväqŋqä iquaquä kukŋuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqce haqeqä inä ämatnämäutqänjiyi. 24 He ämaqä iquaunji, suqä äŋguinä iwitqueqanŋuwitanji, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqŋqä iunji, nätmätqä tquaquinqä näqŋqä mapŋqce. Ii, hiqä suqä naqä-qakuänänjä ämaqceunqä äwiŋqä iqesä, itanŋa ne henyŋqä aanjä yeeqä kiinjä itanä ätätunquä iunji, hiŋginä matqä itqänju.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqänjuwä iquau qäyunä vqenqä

1 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamakqä i vqänqce, heqä äwqce etikätmäkqanŋqä-qae, nyi iinqce tuwanjuä hämäusqä maqäyqä imä. 2 Henyqä iinjä näqŋqä ae ämamitanji, heyaqä yoqce, Masendoniya pmeqä iuqä hiŋjuä iqisanji, haqce ämamäutmä, tii ätuminqce. “Quväukuä ae äpäukqä iqesa tiinji, qua naqä Äkaiya pmeqä hŋqua* imäkŋqä iinqce, ipämämbu tii äpmeŋäuä.” Nyi iinjä tquanŋqenqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänänjä hŋqua, iquaquä quuvqce äwivauqanŋi, nätmätqä hui inä vqänqä äwiŋqceqä. 3 Itanŋi ne heyaqä yoqce haqeqä ämamäutanä ätätunqce, kukŋuä hiŋgi teqänqä manyinŋanŋi, nyi henyqä ätuätŋqä-pa, he näwinyä ipämämbu pmapŋqce, neqä neyämaqä iquaunji dowatmqä itqänjä. 4 Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hŋquatä, äquvepätanä, he nätmätqä wipŋqce, näwinyä mäpmeqä etanŋä eqänatque, inŋanji ne, neqä kukŋuä ätuätunquä iinqä womba meqanŋua, he-pqce inä meqänqä ätqä. 5 Itanŋi neyämaqä iqua, hiŋjuä pŋqä kŋuä ämakqce. Iwä iqua emepu, nätmätqä äŋguä iwimäkqänqä, he ätnämäupŋqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipŋqä yätamakqä epnuwänqce. Itanji, ne inŋa timanä. Iutanji he kukŋuä yänänänqäqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqanŋä hiŋjuä eqänquanä.

* 9:2 Korinā, ii qua naqä Äkaiya iqueqä anjä-himqä naqä kiŋganänjä iquvi.

⁶ Kņuā indqāmbu! Āmaqā ymisanā vowi, wānqāpu āqutātņqā iqu, kiqā häukuā nāņqe, wānqānāņāpu menā. Ināqe āmaqā ymisanā vowi, hävemnäqņqānāņā āqutātņqā iqu, kiqā häukuā nāņqe, aañā kuapānāņānā mequānā. ⁷ Iiņņqe, he hņqunā-hņqunā nātmatqā wipņqe, heqā qeqā-quuvqā imda āņguānā indqāmbiyāņga wipņqe. Āmaqā hņqu, kuku āunātā vqāņqā, itaņga “Hņqu ‘iinjā-iinjā iyā’ dātqātāņgi āvqānā” tqāņqe, ii quvqe. Āmaqā nātmatqā vqāņqe, aquvānā itā āvqā iquenyqe, Goti Iqu kuapānā winyānā. ⁸ Itāņga Goti Iqu, Iqueqā qeqā imāņqeta hiņgi āvātņqā iutaņi, Iqu hävemnäqņqā etapquānā. Iiņņqe, hiqā āpmaka upņqā iuņi, he nātmatqā aañā qāyunāņā-tāņā āpmepu, wāuņuā āņguā eeqānāņā imākqa uwqāpņqā iuņqe, nātmatqā eeqānāņi āmeqāpnā. ⁹ Suqā iiņqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuņi tii ātā. “*Iqu, āmaqā nātmatqā maeqā iquaunī, iqueqā nātmatqe hiņgi āvqāwātņqe. Iqueqā suqā jānānāņā iijī, hea ique-ique āpakānā witāniqe.*”† ¹⁰ Itāņga Goti Iqu, ymisanā piiki vowā māuqāņqā āvātā, ymisanā hņqenqā Vqā-qu eā, ga he āwa miqāņqā, aañā qāyunāņā-tāņā epu, hiqā suqā āmaqā huiziu yātāmākqā vqāņqe, aañā naqānāņā, piikā iqueqā häukuā eņqā-pa, wiqūātņqā etapquānā. ¹¹ Iqu āwa miqāņqā etapātqātāņqetāņi, ga he-pqe Jutiya pmeqā iquaunī, kuapānā vqāpņqe. Iņi ne mbqe āma vqāņgqetāņi, Jutiya pmeqā iqua, he nātmatqā āņguā ii vqāņguwiņqe, Goti Iquenī, “āņguiqā” tupunā. ¹² He suqā yātāmākqā iqā ique, imākquwā iutaņi, Goti Iqueqā qokā-apākā huizi iqua, qu āwa miqā pmetpņqā yātāmākqā vqāņqā inā hmanji. Ii, āmaqā iinjā iqua, Goti Hanjuwā Iquenī, “Āņguiqe” aañā naqānāņā tquāpņqā ināņi. ¹³ Heqā wāuņuā yātāmākqā vqāņqā iqu, ii hiqā suqā āņguānāņi ātnāņā iqi maeqāņqetāņi, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueā kukņuā āņguiņqe, awā-tqāņqā inqānā manā, qānaknā inā iqā iquaiqā” tpnā. Itāņga he qutā, āmaqā eeqānāņā huizi iutā, nātmatqā yātāmākqā aañā kuapanāņā āvātqāņuwā iuņqe, qu nāqņqā metpnā. Hiqā suqā iquaqiņqā kņuā indqāmbiyitāņi, Goti Iqueqā yoqe, haqeqā mamāupnā. ¹⁴ Itāņga Goti Iqu, Iqueqā qeqā imāņqā iuta hiņgi vqā iuņi, he hävemnäqņqā etapqenqā nāqņqā epiyitāņi, henyqā kuapānā āwinyātā, Iqu he āņguā emākquātņqā diņqe, yatņqā vqāpnā. ¹⁵ Iqu nātmatqā āņguā iijī, aañā hävemnäqņqā hiņgi qanyā ānātāpātņqā iijqe, ne a ānā matāuqā yanā. Iiņqe, Iquenī “āņguiqā” tquātunquānāņi.

10

Poli iqu, iqueqā wāuņuiņqātā, yoqā naqenqātā, ātkqenqā

¹ Korinā pmeqā iquenā, nyi Poli iquā, suqā Kraisi Iqueqā du qānaknā itmā, nyaqā kukņuā etmqe, qātā āņguā ānyiyāpu, āņguānā iwāsāupņqenqā yatņqā eyqā. Kraisi Iqu Iqueqā-kiuā ākittqānātā, āmaqeunī qe-qeiqi itquamiņqe. Iiņā iqā qāyā etaņgi, āmaqā hņqua nyiņi, tiijā ānyinyuāndātqāņuwī. “Poli iqu, nesā anā āpmeqāņgaņi, pemā miqā, kukņuā qeiqinyā tqueqā. Ā kiņāmā āpmeqāņgaņi, kukņui yāņānāqņqānā natqueqā.” ² Itāņgi nyi yatņqā eyātmā tiijā etmqe. Nyi āquvepātmā hesā anā āpmamāņgaņi, kukņuā tāqņqānāņi etmniņqenqā manyiņgaņgi, he āņguānā mimbu. Ināqe āmaqā nenyqe, “Iqua Goti Iqueqā suqeu qānaknā miqā, qua tāutaņā iquauqā iunā, iqā-quaiqā” ātātqāņuwā iquaunī, nyi kukņuā tāqņqānāņi tumniqeqā, kņuā indqānātqāņā. ³ Naqā-qakui, ne qua tāu āpmeņquā iquneyi. Ināqe ne māki, āmaqā qua tāutaņā iqua itqāņuwā-paņi, miqā ma itqāņū. ⁴ Nātmatqā ne mākāņqā āmeņque, qua tāutaņā hmanji. Ii Goti Iqueqā mākā-iqā yāņānāqņqā-tāņā, neyaqā mākā-huņqā iquauqā aañā wākiqā iu āktāutanā, āqiyāpnasqiyqāņqā iiyi. ⁵ Itāņga āmaqe, quwqā kņuā indqāņqeu kukņuā quāņgi āma āpeyāpu, huizi iqua, Goti Iquenyqā nāqņqā mapņqā iuņi, qņqāņā āyqāņguwā

† 9:9 Apqā Bukā 112:9

iquauŋi, māndi ākittqiyātqānu. Itanġa āmaqeua kŋuā indqānqā quvqā di, guā ākiqiyetanā, iquauqā kŋui, kiŋānāmā māwiqā, Kraisi Iqu-tānġā qāqiqi āwitā Ique qānaki wivāndqāpŋqā imākātqānu. ⁶ Ga hiunġi he, Jisasi Iquenġi hāmānānā qānaknā vqanġppqānġani, huizi ii miqā iqanġuwā iquauŋi, haŋā-iqā kima vatunġue, ne tānġani nāwinyā imāknanā āpmeŋu.

⁷ He nātmatqā ātimāutqātānġi hiŋuā āqunāpiyā iunġi, yāpānġisa ma, haqānġisanā ānġuā iwāsāutunġue. Inġi hesanġā hŋqu, “Kraisi Iqueqā āmaqā naqā-qaku, nyinānġqā” kŋuā indqānātqe, iqu, nenyŋqā-pqe tiinġā indqānātŋqe. “Poli iquā, huiziquatānġi, nyi Kraisi Iqueqā-qunā āpmeŋqā-panġi, eequne asānānġā āpmeŋunā.”

⁸ Naqā Iqu ne yoqā-tānġā hiatunġuā inemākkqe, ii he qui emākqānġā ma, yātamakqā heyqŋqā iiyi. I etanġi, nyi neqā wāunġuā itunġuā tāunġā aquvānā itmā, neqā yoqā haqeqā inā mamāmqe, womba miqā ymā. ⁹ Inġaqe he nyinyqā kŋuā tiinġā indqāmbŋqā diŋqe, manyiŋqā yasāmānā iqi. “Iqu tuwanġuā āqāyqe, ne zā nemākātŋqā āqāyqiyā.” Oee.

¹⁰ Āmaqā hŋqua tii ātātqānġuwi. “Poli iqueqā tuwanġuā iunġi, kukŋuā yānānāqŋqā, haŋā-iqā-tānġā ātātā qāyqā-queqā. Inġaqe iqu iqueqā-kiuā, nesā anā āpmeqānġani, haŋuā āwitā, kukŋuā hiŋġinġā enġā-pa tquānġiyā.”

¹¹ Āmaqā iinġā ātātqānġuwā iqua, nenyŋqā nāqŋqā tii mapŋqāuā. Suqā ne hesā māpmeqā eanānġa, tuwanġuā iutanā āmetquetquā ii, anā āpmenānġani, asiqu metquenā.

¹² Neqā-neuānġi, ne āmaqā quwqā yoqā haqeu āmamānātqānġuwā iquatā, anā māqāqasāuqā itanā, “Neqā suqā imākqe, asānānġiqā” matŋqā pa yanā. Iqua quwqā suqenġā iwāsāupiyanġani, naqā-qakuā iutanā miqā, quwqā kŋuā iutanā iwāsāuqā iquayī. Āmaqā suqā iinġā imākātqānġuwā iqua, kŋuā ānġui maeqā iquayī.

¹³ Inġaqe ne neqā yoqā haqeqā āmamānātanānġani, ne wāunġui, yāpaqānġisanġi miqā, wāunġuā Goti Hanġuwā Iqu atāunġuā ātātū, ānātapkqā ique imākātunġuā iunġānā iwāsāutanā, āmamānātqānu. Itanġa Iqu ne wāunġuā imākātqutquātunġuā ānātapkqe, he Korinā pmeqā iquenā yāpā iŋgisayī. ¹⁴ Ne-ganā Korinā pmeqā iquenā emetanā, Kraisi Iquenyqā kukŋuā ānġui, āma āpkquetanġi, ga ne he tānġa āmeyātanānġani, neqā hiqŋqā Goti Iqu ānātapkqā iunġi āvausātanā, haqā nāndi māwqā itqānu.

¹⁵ Wāunġuā āmaqā huiziquauqā imākmitpġā iunġe, ne neqā hiqŋqā iunġi māmāwqātāuqā itanā, yoqā haqeuŋi māmamāunġā pa itunġue. Heyaqā quuvqā heqiyqā di yānānāqŋqā timāutqānġani, Goti Iqu wāunġuā neqā ānātapkqe, hiyaqā awā iqiŋi naqānānġā timāuquātŋqe, kŋuā yānānāqŋqā āmeŋu. ¹⁶ Itanġa iutanġi, ne kukŋuā ānġuā tā, qua naqā hiyaqā tuwā iŋgisa āwiŋuwā iunġā āma uwqānġe, kŋuā inā āmeŋu. Ga ne iinġā imākātanānġani, neqā yoqā haqeuŋi, wāunġui āmaqā huiziqua ae imākkuwā iunġe, māmamāunġā yanā. ¹⁷ Yoqā haqeqā mamāuqānġe, Goti Hanġuwā Iqueqā bukā iunġi, tiinġā ātnā.

*“Āmaqā kiqā yoqe, haqeqā mamānātŋqā āwiŋqā iqu, yoqe, Naqā Iqueqenā mamāuquātŋqeqā.”**

¹⁸ Ii tiinġā etanġiyī. Āmaqā hŋqu yātqā-yātqānā itā, iqueqā yoqe, haqeqā āmamānġqā iqu, āmaqā yoqā maeqā hiŋġinġā iquvi. Inġi Naqā Iqunā, āmaqā hŋqueqā yoqe haqeqā āmamāuqāqe, naqā-qakuā yoqā-tānġi, iquvi.

11

Poli iqueqā suqenġātā, quanġā-tqā iquauqā suqenġātā

¹ Nyi kukŋuā ānġui matqā qāmā-qāmā inġā tmqā iqā-qae, hiŋuinā nġāmbu. He iinġi imākpnīqā? ² Goti Hanġuwā Iqu Iqueqā āmaqe, hŋqueqā yāpā-iqi māpmeqā, Iqueqā yāpā-iqinyā pmeqānġā āwinyānġā-panġi, ga nyi-pqe henyqe asā iinġi. Nyi he

* 10:17 Jārāmai 9:24

Krais iquenyqä tuwakñä ae enyuekqe. Inji, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii enqä-panjä etanppi, Iquenyänä muanätñqä etma pmqänä. ³ Nyi kukñui iinjä etätmängani, ze tiinjñqä iqä. Qamakiqu, iqueqä näqñqä quangä huitañä-huitañä iutani, Ipä iyyqä kñuä indqänqe, mñä-mñi äwikqä-pani, yamwiqä emeqanga, heqä kñuä indqänqä ängui, gi-mända ämequatätä, itanga Kraisi Iquenyqänä ikikinyänä äpmeñuwi, endumäkqänqä diñqä ätqä. ⁴ Nyi zä änyingqe, tiñi hiñuä ae äqungqä iutanji. Ne Jisasi Iquenyqä kukñui, naqä-qakuä awä etätunque qäyä etanqqä-qe, ämaqä hñqua emeqisäpu, hui-mända etätqänä. Itanga Dñä Änguiqutä, kukñuä äñguä we-hunqetäñi, he nesa ämetqänuwä-qe, iqua dñitä, kukñuä äñguä we-hunqetäñi, aanjä hui-mändaññqä etqanquwängga, he “Iquauqä kukñui, naqä-qakuiqä” kñuä heyqanji, iquauñi hiñuinä äqunätqänä. ⁵ Ämaqä iquauñi, he haqeu muämäuqanquwä-qe, nyaqä iwäsäuqä dñi, “Krais iqueqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-tänä-qua hmanji. Nyi iquauqä yäpä iqi mäpmeqä enänä” kñuä änyä. ⁶ Nyi kukñuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqñqä di äwa miqä eä. Hiunji eeqänänä iunji, ne nätmatqä eeqänänä imäkätanä iunji, neyaqä näqñqe ämetqueqänqä äyä imäkätunque.

⁷ Itanga, nyi kukñuä ängui awä etätmängani, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Inji nyi he naqä yoqä-tänä emäkmqä diñqä, ñqä-näuäñi mändi i äkittqänminqe. Nyi iinjä imäkminqenqe, he “Ii suqä quvqeqä” kñui, sunqä indqänätqänä? ⁸ Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kukñuä awä etätqätanğa, Naqä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä huizi iqua, nyi yätamakqä nyätñqe, mbqä ändnämäumñuwi, inji nyi quwä-meqänänjunä ämotauminqe. ⁹ Nyi hesä anä äpmaminqänğani, mbqänqä äwa itmä, “yätamakqä nyipiyä” ätätmä, hanjä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamakqä ämakqe, ii neyämaqä Masendoniya äväma, Korinä iu ätimäukuwä iquauta, nätmatqä äki-äkitanä nyi äwa iminqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutani, nyi he maeqäkñqä imä, hanjä-iqä metapqänqe, ñqä kñuä iqu a äqätqä äpätnqe, yqänä äqätänä. ¹⁰ Inji Kraisi Iqueqä kukñuä naqä-qakui nyitä witanqgetani, nyi naqä-qakuänä tiñä ätqä. “Ñqä suqä ämaqä du maeqäkñqä itñqenqä yoqä haqeu mamänğanğundqe, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäunjuwitanji, hñqu manğiminyqä yänä.” ¹¹ Nyi he maeqäkñqä inqä iinjqe, he kñuä tiñi maeyqä ma eä. “A, iqu nenyqä mäwiñqä naqä-qakuänä itäqä iutanjqä.” Oee. Nyi henyqä aanjä kuapänä änyinätñqä iinjqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä.

¹² Ga nyi he maeqäkñqä-pa itñqä iunji, yqänä iqämä. Ii tiñä dñqeyi. Ämaqä hñqua, nesä asänänä epu, iquauqä yoqe haqeqä mamäumbñqä diñqe, ämaqeuqä hiñuä iqiñi, hänaqänqä qävqä itqänä. Iinjä timäuqänqe, nyi qñqanä äyätqänä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, naqä-qakuä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kukñuä awä tñqä ändowatkqä-quanä epu, kukñuä quangi äma qanäqñqä iquayi. ¹⁴ Qu iinjä iqanquwinqe, he yäunjuä miqä pa iqanğpu. Ii tiñä ätimäuqi. Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä huiwä di huitañä äkunmäknätä, ynaunjqä tä äyanätñqä iqua enqä-panjä timäutñqä imäknänä. ¹⁵ Setänä iqueä wäunjuä-wiyqä iinjä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänänä iqueqä wäunjuä imäkqä-quanä eqanğpqe, ii yäunjuä inqä hmanji. Kimañi, qänakndanji, iquauqä wäunjuä äänä imäkmitpqa iuta hanjä-iqä mapnuwi.

Poli ique, hanjä-iqä kuapänä äwimakqenqä

¹⁶ Inji nyi kukñuä ängui maetqä, qämä-qämä inqä kukñui hñqu, anji etmqe. He, “Iqu qämä-qämä itñqä iuta ätqiya” kñuä eyätñqe, manyinğanğqä-qe, hiqä enqä dunä indqämbu. Mä nyi, ämaqä qämä-qämä inqä itqänuwä-pa, ñqä yoqe haqä-iqä wänqäpu inä mamänmqe, hiñuinä ñqämbu. ¹⁷ Nyi ñqä yoqe, haqeqä mamänqenqä kukñuä tä ätqe, ii Naqä Iqueqä äwiñqä iuta hmanji. Qämä-qämä iqä iquauqä suqe

āmetmä ätätqānjā. ¹⁸ Āmaqā kuapānānji, qu suqā qua täutanā iunqe, quwqā yoqe hageqā āmamānātqānjuwā-qae, nyi nqā yoqe, hageqā inā mamānmqe.

¹⁹ He hiqā-hiuānqe, ‘Ne kñuā iqā āngūānānjā-tānjuneyqā’ indqānātqānjuwā-qae, āmaqā hñqu qāmā-qāmā iqā kukñuā etqāngqā iunqe, aquvānā ipu, hiñuinā āqunātqānjā. ²⁰ Tiinjā-pqā inānji. Āmaqā hñqueqā wāunui hiñgi wipñqā emākqāngqā, ä nātmatqā heyaqenā metauqāngqā, ä he quwqā äwiñqā dunā imākññqā emākqāngqā, ä āmaqā naqā enqā-panā imāngqāngqā, ä hiqā mañiu piya eqāyesqāngqae, iqueqā äwiñqā iuta qāyā emākātñqā hiñuinā āqunātqānjuwā iquenji. ²¹ Ne hesā āpmamiñquāngānji, yāñānāqñqā maequne, iquauqā suqā iinjā imākqāngqae, asānā memākqā imiñquetānji, “Nyi womba itqāñānā” etmqāta? Oeyqā.

Āmaqā hñqu yāñā āqānātā, iqueqā suqenqā awā tātñqā iqāqe, nyi-pqe zā miqā, nqenqā awā tmā. Nyi kukñuā iinjā, āmaqā qāmā-qāmā ipiyā iqua ätätqānjuwā-manā iinjā ätātmiñqā, ‘oānā’ etqā. ²² Hiqā kñuā indqāngqae qui imākātqānjuwā iqua, Hipru iquatanā-quayqae, nyi-pqā inānji. Ä Israitqā iquayqae, nyi-pqā asā inānji. Qu Aprāhamā iquesānjā iutanā hueqā-himqā iquayqae, nyi-pqā inānji. ²³ Tāngānji nyi āmaqā qāmā-qāmānjqā hāmānā epiyā iqua enqā-panā emā tmqe. Qu, “Kraisī Iqueqā wāunūā-wiyqā-quneyqā” etāpiyāngānji, naqā-qakuā etätqānjuwāta? Iqueqā wāunūā imākqā naqā-qakui, ii nyinji. Nyi wāunūā iqueni, tnāñānānjā itmā, guā kuapānā āpmeqisātmā, itāngā a āngiqātāpu, ptqā kiinjā āmbāsātqānjuwā iutanā, qunji āmāwqātāunā. Itāngā āpākonmātmā itmi, kuapānā iqāsātñqe. ²⁴ Israitqā iqua ikkuwitānji, aañā kuapānā, 39* inā täua āndowikuwi. Qu nyi ptqā iinjā, hipa hñginji eeqā iinjā āmbāsāqāsminjuwi. ²⁵ Hiunji hñquaqu-hñquenā inqā-inqānji, Romātanā hñqua, iquauqā-iquauqāngā, jävqetā ptqā āmbäkkuwi.† Hiunji hñquenji, nyi hikinā nnāmbāsquānā ikqe.‡ Hiunji hñquaqu-hñquenji, nyi yimba ikāmiñqāngānji, yimba iqua qui inqā-inqā imākñāqiskuwi. Iutanā hñquenji, nyi hiunji hñque, heatqā hñque, eqā-pñā iu āpmakqe. ²⁶ Añā kiinjā imñā iunqā qānjā ikitmāngānji, eqā huakā ānma uwqānā itā, itāngā quwā-meqā iqua, pizqā bāsquānā ikāmiñqe. Itāngā nyāmaqā Israitqā iquatā, ä huizi iquatā, pizqā bāsquānā imiñjuwi. Añā-himqā naqā iutā, añā avqñqā iutā, itāngā eqā-pñā iutānji, āpākonmātmā imiñqe. Itāngā, “quuvqā eqiyātqāñunā” quāngā ätätqānjuwā iquauā hipa iutanā, qui imākñqānā imiñqe. ²⁷ Hea kuapānāñāngānji, nyi wāunūā huitānjā-huitānji, dnā huqā imitmqe, hiaqāqā māwiqā imiñqe. Hea kuapānāñāngānji, buayāñqā dā ānyātā, eqāñqā quvākā yākānjā ānyiyātāqā-qe, nyi isua mañqā imiñqe. Hiunji kuapānāñāngānji, qākāmāñqā äwa itmā, iiqā āndmiñqe. ²⁸ Itāngā hanā-iqā ii qāyā āmetmä-qe, hiunji ique-iquenji, nyi āmaqā Jisasi Iqueqā yoqenqā aquvā āqānātqānjuwā eeqānānjā iunji, āānā mimqāndiyā-tmā, äwāwa itmā itñqe. ²⁹ Inji āmaqā hñqu, iqueqā yāñānāqñqe hma etā hanūā äwiqe, nyi iquenqā huāqā nunqāngānji, hanūā inā wāmā. Itāngā hñqu nātmatqā hmbu iwimākqāngqeta, suqā quvqā imākqāngānji, nyi äwqā tā hānaqā jānā.

³⁰ He kukñuā qāte, āmaqā quwqā yoqe hageqā āmatnāmānāpu tqā iquaunā wiyqāñqā enyātñqe, inji nātmatqā nyi yāñānāqñqā maeqā emqā āmetqueqā iunqānā, nqā yoqe hageqā matnāmānmā. ³¹ Goti Hanjuwā Iqu, neqā Naqā Jisasi Iqueqā Goti Iqu eā, Kaniqu inā eā, yoqā hageunji, hea ique-ique momuāqñqā Iquvi. Itāngā nyi nyaqā kukñuā iinjā, quāngi matqā iqāñqe, Iqu nāqñqā eā. ³² Nyi añā-himqā Dāmāskasi du pmetāngānji, § añā-himqeutānjā gapmanqā, āmiqā naqā Arestasi iqueā yāpā iqi āpmeqā iqu, āmaqā mākā-iqā hñquau, nyi a āngiqātññqānā, añā-himqā

* **11:24** Kukñuā-suqā 25:3 iunji, “āmaqe täua ätäväpiyāngānji, 40 māmāwqātāuqā pambiyā” ätānā. † **11:25** Wāunjuñqā 16:22. Hiunji hñquaqu-hñquesānjā hñqu, Poli iqu Pilipai iu āpmamiñqāngānji. ‡ **11:25** Wāunjuñqā 14:19 § **11:32** Wāunjuñqā 9:23-25

naqā iqueuā tāknā hävqā eeqānānā iu ätqāteqäukqe. ³³ Nyi iqueqā hipa iuta qupäwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyāpu, anā huā iutanji, tāknā yāpaqā māngisa guā ānqāyāmāwatqanquwāngā, zā ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunqä ekqenqä

¹ Suqā yoqā haqeqā matnāmānqe, ii yätamäkqā miqā etanqqä-qe, he kuknuā iunā äwiyätqānuwitanji, nyi nqā yoqe haqeqāni, äpakä ämatnāmāngmä. Tänganji nyi kuknui, wätqā enqā-manā äqunätminqätä, nätmatqā zā äwiñqā iinqā, Goti Iquesa näqnqā ämakqā iinqätä tmqe. ² Nyi ämaqā Jisasi Iqutā ämuānānqā hñquenyqā näqnqā enä.* Quväukuä 14 ae äpāwqanqā, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hñquaqunā iquaquvqā tuwä yāngisanā iquenyqā ämäkäqiyāma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenā ekqätiyä-qe, nyi maqnqā enä. Näqnqe, Goti Hanjuwä Iqunā eä. ³⁻⁴ Nyi anqumä tiñä ätqā. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqequnā ekqätiyä? Nyi maqnqe, Goti Iqunā näqnqā eä.” Iqu yāñi äpmeqe, kuknui ämaqā änā matqā ipu, pmua äwiñqā ii, tqanqā äwikqe. ⁵ Nyi ämaqā iqueqā yoqe haqeqā momuämä. Inäqe nqā yoqe, haqeqāni mämamānqā ymä. Nätmatqā nyi yāñänāqnqā maequnā eämä, ämotqueqā diñqänā imäkmä. ⁶ Inji nyi nqā yoqenqā iinā iqā-qunā etanqundqe, nyi qāmā-qāmāni miqā, kuknui naqā-qakuänā tqā-qunā emä. Inji ämaqe, nqā yoqe haqeu hiñgi mandnämāuqā diñqe manyiñqā itñqe. Qu nyaqā suqā imäkätñqeutä, itanqā kuknuā nyi awä ätätñqā iutanji, kiqā quatä-tāñä äyā etanqā hiñuā äqumbiyi, itanji nyaqā yoqenqe, inji inqā imäkqā eä. Iinqe nyi nqā yoqe, haqeu mämamānqā imä.

Goti Iqueqā yāñänāqnqenqä

⁷ Nqā-nāuāñi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqā aanā ānguanāñä zā wiqe, kuapänā ämändqueqanqqeta imāñqā diñqe, Iqu mäwiñqā itqäuä. Iqu nyi iinji miqā imñqe, nqā huiwä täunji, tāñä qäyā änunätñqā hiñuinā ānqāñgqe. Hanjä-iqā i ämetñqe, ii Setänā iqueqā wäunjuä-wiyqā hñqu, nyi quvqā nyimäkätñqā inqeyi. ⁸ Naqā Iqu nätmatqā nyaqā huiwä tämä änunāñqe, huätä nyiyamäutñqe, nyi yatñqā hñquaqui-hñque äwikqe. ⁹ Iqueqā kimanji, tii ändkqe. “Nyaqā yāñänāqnqe, ämaqā yāñä-maqnqā, hanuā iinā wiqanquwä iquau äwimetäqānganji, wäunui ätnāñä iqi imäkänä. Iutanji, Nyaqā qeqā imāñqeta hiñgi vqe, aanā qäyunāñä-tāñä enä.” Inji nqā woyqā miqā, hanuā ii äwitñqā diñqe, nyi yeeqā itmä, awä tqämä. Ii Kraisi Iqueqā yāñänāqnqe, nyitä pmetätñqā diñqeyi. ¹⁰ Iinā etanqā, nyi Kraisi Iqueä wäunuitanji, nyaqā yāñänāqnqe aanqā etäqä-qe, ämaqā hui quvqā indqueqanquwä-qe, hanjä-iqā huitanä-huitanä ämetmä-qe, itanqā ämaqā hui yuuwä gitäuqanquwä-qe, nyi yeeqänā itmä äpmenä. Ii nyi näqnqā tiñä emä iutanji. “Nyi hanuā äwitmñganji, Goti Iquesa yāñänāqnqā naqänāñä-tāñunā pmetmqänä.”

Poli iqu quuvqā heqiyqā iquau yätamäkqā vqenqā äwinymñqenqä

¹¹ Inji nyi qāmā-qāmā inqā kuknuā ii ätqe, ii he inyimäkqanquwä iuta ätqā. He nyinyqe, ämaqeu awä āngüä tqüä etanqqä qäyunä-qe, inji mimäkqanquwä iuta nqā-nāuä awä ätqā. Nqā-nāuāñi, nyi naqā-qakuä tiñä etqā. “Nyi ämaqā hiñginqā iqunjqā. Inäqe ämaqe, he iquauñqā ‘Ämaqā kuknuā awä tuäkiqäpñqā dowatqā naqā-qakuä iquaiqā’ knuä indqänāñuwä iqua, nyi mämāñqutäuqā inäüä.” ¹² Inji nyi, Jisasi Iqu kuknuā awä tuäkiqāmāñä äñändowatkqenqā, he ämetquamqe, heyaqā awä iqinji, nyi nätmatqā ämaqā änā mimäkqetä, ktqā yäunjuä iqetä, ktqā wäunjuä yāñänāqnqā imäkätmitanji, enyqā miqā äyā imäkminqe. ¹³ Inqanji nyi suqe, ämaqā

* **12:2** Näqnqā-tāñä iqua, Poli iqu kiqā-kiuāñqā ätkqä-qe, mändi äkittqiyenqenqä ätqä.

Jisasi Iquenqä aquvä äqängäwätqänuwä huizi iquau ämotquaminqä-pa, he asä iinjä äyä ämetquaminqe. Inäqe, nyi hanä-iqä metapqä imqä dijqe, “He nyaqä huiwi äminyipiyyä” ätätmi, yatnqä maeyqä iminqe. Itanji he, “Iqu suqä iinjä, quvqä inetquaminqeqä” knuä eyquti, äwqä-hanä, nqä suqä quvqeta ämetqänuwä, huätä manmäupu!

¹⁴ Tänganji nyi tquaqui ae emakqä iunji, tquenji emamqä näwinyä äpmenä. Nyi äpmqänganji, anqumäni, hanä-iqä metapqä imniqe. Nyaqä änyinqe, heyaqä nätmätqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpnqä injeyi. Suqä tiinjinqe he näqinqe. Ymeqe, kunaqä-kunujuau yätamäqä wipnqe, ymisanä nätmätqä isuanqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iinjä, kunaqä-kunujuanä, ymeqä-quau yätamäqä wipnqä, imäkqäpnä. ¹⁵ Nyi he ängüä äpmaka wätpnqe, yeeqänä itmä, nätmätqä eeqäpnäni etapätmä, itanga nqä-näuäni etapnmä. Nyi henyqe kiinjä änyinqe, yändi päyätqätanqetani, ga he nyinyqä enqe, mängi sunqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hnquenä, nyaqä suqenqä tiinjä ätätqänuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu neyaqä nätmätqä isua, ätnänäqini mämeqä itnqeqä. Iqu quanqä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmätqe, ämänätautnqeqä.” ¹⁷ Änäänqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautani, hnqe, “Si iquauni quanqä yamwiqä ävätnä, nätmätqä ämändauwa biyä” ätukqätanä? Oee. Nyi iinjä mimäkqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutani, nyi kuknui Talusi iquenyä vqanqä, iqu i emakqe. Iqutä qanä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hnqutä äyä ändowatkqe. Inganji Talusi iqu quanqä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmätqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye knuitä, suqetäni, naqä-hnqunä mindqänqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamäqä heyatunquä dijqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuännanä, nätmätqä eeqänäni, Goti Iqueä hinuä iqisa imäkätqänu. Inäqe, he neyaqä kuknuä tuwanuä täu äqänänqe, a ätäupiyi, “Iqua quvqe qäyä imäkäpu, neyaqä hinuä iqini, quwqä-quwä yätamäqä iinjä kuknuä isua änatätqänäuä” knuä indqänätqänuwäti? Nqä nyämaqä kiinjä änyinätnqä iquenä, iinjä hmanji. Ne kuknuä eeqänänä ii etätunqe, ii he yätamäqä eyätanä, yänänäqinqä emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiinjä etanjiyi. “Nyi qunqä äumqe, qu suqä nyi manyinqä eänqä iu itqätanqä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eänqä iu itqätanqä nqämbnuwätiyä?” knuä indqänätmä, äwäwa itqänä. Heyaqä awä iqini, suqä kuknuä mäkä äqäyänäpu, hnqeqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnänä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwänqä kuknuä ätäpu, itanga wäunui, knuä huitanä-huitanä iuta qui imäkqänqe, äwäwa itqänä. ²¹ Nyi henyqä anji äquvepmqänganji, nqä Goti Iqu, hiyaqä hinuä iqini womba iqänqä inyimäkqänqä-pqä dijqe, äwäwa itqänä. Ämaqä hesanä hnqua, suqä kiyä mätkä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hinqä wäyäkiketä, itanga suqä ynjä-hiveqä iqua imäkqä-pa qänqanä iminuwä iunqä, knuä makunmäknqä yqänä itqätanqä qunmqe, iuta womba ämetmä, knuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäni, qävqä inyäpu, yamwiqä injpnqe

¹ Tänganji nyi emamqe, hnquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hanä-iqenqä, ämaqä hnquaqu, ä hnquaqui-hnquenäqua, kuknuä asänänä dinä tqanqppqe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**

² Nyi he anqä emetmä anä äpmaminquänqä, kuknuä yänänäqinqä etkqä-pa, tänganji qäqiqi mäpmeqä, kinä-nämä äpmamä etanji, ämaqä suqä quvqä qänqatqä

* 13:1 Kuknuä-suqä 19:15

imäkmiñuwä iquautä, huizi eeqänänä iquendä, anğumä tiinjä etmqe. “Nyi henyqä anğumä äquvepmqänğani, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä iquenä, hiñuinä maeqnqä itmä, hämä-hämä emäkmiñiqä eä.” ³ Inji he nyinyqe, “Kraisı Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqnqä mapnqä enyätqäuä. Iutanı nyi hämä-hämä emäkmiñiqe. Ga he näqnqä tii mapnä. Kraisı Iqu heyaqä awä iqinı, hanuä mäwiqä itä, yänänäqnqä tqäuänä. ⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanuä-qu eqanğa, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqnqetani, hñjä yqänä äpme. Itanğa ne Iqutä ämuännanä, Iqu hanuä äwäkkä-pa, ne-pqe asänä äwiñquä-qe, Goti Iqueqä yänänäqnqetani, ne hiyaqä awä iqisa, Iqutä hñjä anä äpmentani, yänänäqnqä iinjä iqueni ätimäutñqä imäkqanğuatqe, hiñuä qumbnä.

⁵ Hiqä-hiuäñi, “Ne quuvqä qäyu eqiyänğuatıyä” tpu, hiqä kñuä indqänğeutä, suqeutäñi, qävqä inyäpu, yamwiqä ingpnqe. Heni, Jisasi Kraisı Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqenqe, he maqnqätanä? Iqu heyaqä yäpä ingisa mäpmeqä itanğutqe, ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji. ⁶ Itanği nyi henyqe, kñuä tiinjñqä yänänäqnqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta quannä mäpäknqä, Kraisı Iqu kukñui nesani etätñqä qumbunğäuä.

⁷ Inji tänganı, he suqä quvqä mimäkkä iqäpnqe, Goti Iqu yätamäkkä heyquätñqä yatñqä ävätqänu. Ne ii imäkätunqe, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqä iunı ämäwqätäuquwiqä” kñuä indqämbñqä hmanji. Hesänä hñqua nenyqe, “Iqua Naqä Iqueqä wäunüä imäkkä quanğä-quayqä” qäyä indqänğanguwä-qe, he suqä jänänäninä imäkkäpnqä änenyätqäuä. ⁸ Qu nenyqä kukñuä quvqä tqanğuwıñqä äwäwa miqe itunqe, ii ne, kukñuä naqä-qakuä iqueni, mäñdi makittqiyqä iquatunquä iutayi. Kukñuä naqä-qakuä iqueni, yänänäqnqenä imäkquanä. ⁹ Ne woyqä mämetqueqä, hanuä witanğua, he yänänäqnqä tqäuqanğppqenqe, ne aquvänä itqänu. Itanğa he Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği timäupñqä diñqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, yatñqä ävätqänu. ¹⁰ Nyi kiñä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii nyi henyqä anği äpmqänğani, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukñuä täqnqä etqnqe, manyinğanğiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäunüä imäkkänğä yänänäqnqä ändapqqe, nyi he qui emäkmqä ändapqä ma, yänänäqnqä emäkkämqä ändapqä eä.

Poli iqueqä kukñuä yeeqä inğä ätnämäukqenğä

¹¹ Nyämaqä iquenğä kukñui, hitunı iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği ätimäupu, nyaqä kukñuä iutanı yänänäqnqä imäknäpu, hiqä kñuä indqänqe, heuänğä manyuäktäuqä ipu, äwqä hanuä inğä pmeqänqe. Itanğa Goti, ämaqeunğä äwinyätä äwqä hanuä inğä vqä Iqu, hesä anä äpmetätñqe.

¹² He äminäpiyänğanı, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunı, quneqä ingpnqe. ¹³ Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänäñi, “Yää nquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä.

¹⁴ Naqä Jisasi Kraisı Iqu, Iqueqä qeqä imänğeta hiñgi ävätñqä iunı etapätä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä wiñqe hesä äpmaatetä, itanğa Goti Iqueqä Dñä Änğuanänä Iqu äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpnğä emäkkäuä.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kiñganä eqämiñuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itançi qänakñi, Jisasi Iqu Poli wäunuä imäkqä ique, kuknuä äñguä we-huñqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanğa huizi iñä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä imiñuwä-pa, ämaqä yäpaqängisanä iqua, hinuiqänäñi, qänaknä miqä imiñuwi. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänğanji, qu-pqe kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqängisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iñqe imäknäpu, kuknuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätmiñuwi. Itançi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuiñqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänji ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanuwä iquauñi, qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkmiñuwi. Poli iqu, iqua iñä imiñuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anğu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kiñganäñi, Poli iqu tiñä ätätä äqäkqe. Kuknuä äñguä we-huñqä-tänji awä tuäkiqätñqe, iqueqä äwiñqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kuknuä qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunuwä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kuknuä äñgui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maqñqä iquau awä tuäkiqätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kuknuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiñji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanğutqänğa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqançi, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitquetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanğa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmeñquä iquata ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqängäwätqänuwä iquenyqä äwäwqatqu. Nyi wäunuä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapänänji atäunuwä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anğumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyäsinyä, änändowatkiyä iqunji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqä suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiñqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiñqqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiñqä iuta huätä inetmetñqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iqueni hea ique-ique yoqä naqä vquatuñquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukñuä naqä-qakui mäma hiñuä ämaqunjuwinqä

⁶ Änäñqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äñguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpruwänqä tääqä etätmakqä qäyä etanqqä-qe, Iqueni mäma hiñuä ämaqunäpu, kukñuä hui-mända äunjqua uwqanquwitanj, nyi yäunüä naqänänjä eyätqänjä. ⁷ He qänakñi, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, naqä-qakuänänjä hma etanji, hñque-mända äunjqua äwqä. Ämaqä, he kukñuä ique mapñqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kñuä indqänqe, yuuwä emäkpnqä etma uwqä. ⁸ Iinjä etanqqä-qe, neñä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanjä hñquñä-qe, kukñuä awi, neqä ätätunquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgi. ⁹ Iinjñqe ne kukñuä ae etukquä iuvqae, täñganji anqumä tiinjä etqä. “Ämaqä hñqu kukñuä awi, he näqñqä ae ämetqänjuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgiyä.”

¹⁰ Nyi kukñuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Inji nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä etanqundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunüä imäkmqä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ämaqenqä

¹¹ Nyämaqäuwä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä kñuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dñanji mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukñuä äñguä iqueni, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiñuiqänänji, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminqä iinjñe, he qätä ae äwimiñuwi. Inganji ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänqanquwä iquauñi, hanjä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminjñe. ¹⁴ Iinjä itmänqanji, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä, Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänqatqä iquau ämäwqätäumänqä imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Injäqe, nyi nqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanqä, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetani, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmetñqä ätenjikqe. Inji hea Iqu äwiñqanqänqä, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkmqanqä, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänjinqä näqñqä hui mamqe, ämaqä hñqutä kukñuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä hiñuiqänä ändowatkqä iquau yatñqä wimqe, Jerusälemänqä ekqä ma, aanqe. Injäqe nyi maqänänji, qua naqä Arepiyanqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiñqä anqumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiñuä ae äqunqänqä, quväukuä tquaqi-tque äpmamitanji, Pitä iqtä kukñuä teenqä Jerusälemänqä ekqe. Iqini nyi hiunji 15, iqtä anä äpmakqe.

¹⁹ Inganji nyi ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huiziquauñi, hiñuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känquequtänä äqunqe. ²⁰ Nyi tuwanüä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, qanqñi matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqini ävämetmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inganji, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänqäwätqänjuwä iqua, qu nyaqä hipenji hiñuä manqänqä imiñuwi. ²³ Iqua hiñuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanjä-iqä hävemnäqñqä änatapminqä iqu, täñganji, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä iminjñä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätanqä, qätä äwimiñuwi. ²⁴ Itanqä ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, äñguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwimiñuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunjuñqä, ‘äñguiqä’ ätkuwinqä

¹ Quväukuä 14 ae äpawqanğani, nyi Jerusälemänğä anğumä umğä itmänğani, Banäpasi iğutä anä äukue. Ye äwätayänğani, nyi Talusi iğuenä-pğä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumğä diñqe, ätnänäqi ämaetä, “Uvä” dqanği, Jerusälemänğä äwätmä, Iqueğä ämağeuğä hiñuä iqi ämağä yoğä-tänğä iğuañi, kukñuä anğua we-huñğä-tänği, Israitğä iğua qäyä etanği, huizi iğuañ nänqñğä äwimiñqenğä, awä maqñğä ätukqe. Awi, tiinñğä ätukqe. Ämağä nağä iğua, “Ämağä huizi iinğä iğua, Israitğä iğune enğä-pa epiyä” ändpqe, ii nyağä wäñui imäkqa äpätñqe, nätmätğä hiñğinğä enğä-pa uwğä diñğä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kukñuä tätqätanğuanı, ämağä quuvğä heqiyğäquanä imäknmiñuwä hñqua, neyağä kukñui qätä quwä wipñğä yäpä inğisa maqñğä äyapkuwi. Ämağä iğua, ne Kraisi Jisasi Iğuesa anğua pmeğä iunği ämänäquvasäpu, ne wäñuä-wiyğä hiñğinğä enğä-pa, Israitğä iğuañğä suğä iqueğä yäpä iqi pmeğänğä qui inemäkpnğä äwiñğqe. Inäqe he quuvqe, kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakui, he ae ämetqänğuwä iunğä eqiyğäpñğä nenğanği, iğuañğä nänqñğä quanğä iunği, wänğäqäpu, “Anğua ätqäuä-qe” mätquä ikque. Inği Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iğuañğä-qu eäğä-qe, ämağä yoğä-tänğä iğua, iğuenyqe, “He Israitğä-quneğä atğä-awäkauğä suğä dunği, iqueğä huiwi häuä ktäupiyä” mänatğä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueğä qokä-apäkä iuğä hiñuä iqi, ämağä yoğä-tänğä iğua, kukñuä nyi awä tquanğani, hui-mända makunmäkävquatğä ikuwi. (Ämağä iğuañqe, nyi nğä-näuänği, “Iğua yoğä-tänğuatiyä, ä yoğä maiquatiyä?” kñuä pkäpkä mämetqänğä. Goti Hanjuwä Iqu, ämağeuğä yoqenğätä, hipenğinğätä, kñuä miğä, asänä iwäsäuğä Iquvi.) ⁷ Ämağä iğuañğä, yoğä nağä qonğä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iğua nänqñğä tiinğä ekuwi. “Wäñuä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuañ, kukñuä anğua we-huñğä-tänğinğä awä tquätñqeğä. Ii wäñuä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitğä iğuañä awä tquätñğä, äwikğä-panğä asänänğiqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iğuenği, iqu iqueğä wäñui, Israitğä iğuañğä awä imä, anğua imäkätñğä yänänäqñğä iwimäkätñqenğqe, iğua nänqñğä qänğanä ämakuwi. Itanğa hea tänğani, nyi-pqe, ämağä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanği äqunğuwı. ⁹ Iğua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueğä qeğä imänğeta, nyi anğua i inyimäkqanğqenğä nänqñğä ämapiyi, ne eequne nağä-hñqunä eatunğuenğä, nyitä Banäpasi iğutä, yeeğä äyekuwi. Nänğuiqune ae eanitanği, tiinğä imäkatunğuenğä ‘nğä’ ätunğqe. Banäpasi iğutä nyitä, ye wäñui, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuañğä yäpä imä imäkakitqätanğuesi, iğua Israitğä iğuañğä awä imä imäkäkiğäpñqe. ¹⁰ Inğani iğua ye kukñuä hñqunä tiinğä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueğä ämağä nätmätğä äki-äkinğä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunği, hui mimäuğä yätamäkğä vqanğinyğä.” Kukñuä iinği, ii nyi wäñuä qänaki imäkmğä kñuä indqänätanğğä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suğä quvğä imäkqanği, äkasuwä ätukqenğä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suğä quvğä imäkqanği, nyi iğuenği äkasuwi, iqueğä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiinğä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuatä buayä anä anäqäsminğqe. Inäqe ämağä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğga, iqu ämağä huiwä häuä ktäupñğä ätmiñuwä iğuañğä zä itä, quvğä imäkätä, huizi iğuañğä äväma, buayä anä manğä, kinänänği ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suğä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitğä iutanğä quuvğä heqiyğä huizi iğua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iğua iinğä äyä iqanğä äqunäqe, iqueğä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inği nyi, iğua kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakuä iğuenği, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanği, eeqänänğuañğä hiñuä iqisanği, Pitä iğuenği, “Si Israitğetanğukui qäyä eänä-qe, iutanğä maeqänänğä eänä, huiziqua enğä-panğä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänğä.

Inji si tängaŋi, quvqä imäkätinä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkprqä diŋqe, sunqä yänä wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutaŋi, ne huizi quvqä imäqä iqua enqä-panä ma,† Israitqä qäyunänä iquneyi. ¹⁶ Inäqe ne tiinjqä näqŋqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji jänänänä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänu. Itanji Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänäueä-qe” kukŋuä-suqä asä ique qänaknä itqätanqqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanqqatqä iuta tuänä. Ii tiinjä etanjiyi. Goti Iqu ämaqä hŋqueni, “Nqä ämaqä jänänänäueä-qe” kukŋuä-suqä iu qänaknä itqätanqqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, ämaqä jänänä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukŋuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hŋqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kŋuä indqänqanqqe, iinjqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänäqŋqä imäkätŋqä imäkqiyä” tatunquäta? Oee, Iqu iinji quati squäta imäkätŋqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kŋganä qänaki iminjqä ae ävquatämäukqä iunji, anji a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anji äpnasätmä anji ämätqä enqä-paniyi. Iinjä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inäqe kukŋuä-suqä iquesanji, nyi pizqä äpäkonmä äwominjqe. Inji qänakŋi, kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunqqe, ii nyi-pqä anä äpäkongueä enqä-paniqä. Itanqa nyi häŋä-pmeqä änyä-hänji ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä häŋä yqänä pmetanji, nyi häŋi iuta äpmenä. Itanji tängaŋi, nyi qua täu äpmenqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanji. Iqu Qäqu, nyinyqä aanä kuapanä äwinyätä, Iqueqä häŋä-pmeqe nyi anji indmetŋqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänä eatunque, kukŋuä-suqä yäuä iquesa etanqqutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpäkongqe, nätmätqä hiŋinjqä enqä-manä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätŋqe, nyi manitä makitqäteqä iqämä.

3

Kukŋuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hiŋuä pisqä asusuainä itqänjuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonganqqe, hiŋuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hiŋuä äqunänä. Inäqe he hiŋuä maqŋqä ipŋqe, hiyaqä hiŋui, paaqä tqe äteqäwä? ² Nyi nätmätqä hŋquenyqä yatŋqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ämakuwi, ii kukŋuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukŋuä äŋguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hiŋuä pisqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänä pmepŋqe, Goti Iqueqä Dŋä Iqu emäkqanqqeta ipäqäkuwä-qae, inji tängaŋi, yqänä pmepŋqe, hiqä yänänäqŋqä iutanä qäpu imäkmäupŋqätanä? ⁴ Hanä-iqä eeqänänä i ämakuwiŋqe, yätamäkqä maeyqŋqä ämakuwäta? He iinji, quata-tänä ämakuwiqä kŋuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä änyä-qe etapätä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä

* **2:14** Näqŋqä-tänä iqua, kŋuä huitanä-huitanä indqänätqänä. Poli iqueqä kukŋui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiŋqä 21 buŋqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kŋuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanji ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä mämeqä ipiyitanji, eeqänänji quvqä imäkqä iquayi.”

i imäkkqe, ii he kuknuä-suqä iu qänaknä iqanquwä iutandanä? Oee! Ii he kuknuä änguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähamä, Israitqä iquneqä awiqu kinganänjä iquenyqä kjuä indqämbu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknui tiinjä ätä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänjueqä’ ätkqeqä” äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqñä tiinjä hepñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qu Aprähamä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinganänjanganji, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hiñuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkqe. “Ämaqä huitanjä-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwanjanji, Iqu ‘ämaqä jänänänjä-quayqä’ tuäniqeqä.” Iinjä etanji, Iqu kuknuä änguä iqu änyä matimäuqännga, Aprähamä ique awä tii ätukqe. “Sitaji, Nyi ämaqä eeqäpnänji, änguä iwimäkmniqeqä.”‡ ⁹ Inji Aprähamä iqu quuvqä heqiyqanji, Goti Iqu iqueni änguä iwimäkkqä-panji, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iqueni-pqe, änguä inä iwimäkänä.

¹⁰ Inäqe ämaqä hñqu, “Nyi kuknuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänjunä himqänä” kjuä indqänätñqä etanqutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe. Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Ämaqä hñqu, kuknuä-suqä eeqänänjä äqänänjqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itñqe, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. “Ämaqä quuvqä eqiyätñqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänjueqä’ tquanqgetanji, hñjä äpmaka wätänä.”* Iutanji, ne näqñqä tii enju. Ämaqä hñqu jänänänjä timäutñqe, kuknuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmätqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hñjä pmenqiyä.”† ¹³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. “Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”‡ Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä iqanqua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, anqumä hñjä inequmuatätñqä iinqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. ¹⁴ Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe, ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique, “Änguä ikimäkmqänä” ätukqä iunji, ämaqä eeqänänjä iu äwimetñqeyi. Itannga iutanji, ne eeqänänji quuvqä eqiyqetani, Goti Iqu, “Nqä Dñi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä ämäsäuekqeqä

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä etmqe. “Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä kuknuä ätäsinjä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqänjqä eä, änyä-hñjä hui masusueqänqe.” Kuknuä Goti Iqu, Aprähamä ique ätukqä itänji, asänänji. ¹⁶ Itanji kinganänji, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä Aprähamä iquesä, itannga iquesänjä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanui, “Iquesänjä hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapänänjqä maqñqä eä. Inäqe hñqunänjqä, “Iquesänjä Hiätqä Iqueä” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. ¹⁷ Kuknuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kuknuä gue, Aprähamä iquä ganä ämäsäuekqä etanqiyi. Inji quväukuä 430 ae äpawqanjanji, kuknuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinganänjanga kuknuä ätätä guä ämäsäuekqä iunji, huätä mewemäuqä yänä. Oee. ¹⁸ Inji ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinqä iunji, kuknuä-suqä iqueni, a yqänä äqätänä, iuta meniqunquä etanqutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä

* **3:6** Ipäqäkqä 15:6 † **3:7** Israitqä iqua, “Ne Aprähamä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminjuwi. Jonä 8:33. ‡ **3:8** Ipäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18 § **3:10** Kuknuä-suqä 27:26 * **3:11** Hapakukä 2:4 † **3:12** Hiqäva-imäqä 18:5 ‡ **3:13** Kuknuä-suqä 21:23

ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qnqanä ämeyequ. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta, Aprähamä iqueni, “Nyi nätmatqä ängui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

¹⁹ Injä etanqutqe, kuknuä-suqe, suqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanquwitanj, ämaekqe. Aprähamä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, änguä wimäkätqä kuknuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqä timäuqanqanqe, yakuinä ämaekqe. Kuknuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanqa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminqä iqueš äwikuwi. ²⁰ Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä kñuä indqänqce, naqä-hñqunä wimäkätqeyi. Inäqce Goti Iqu, Aprähamä ique kuknuä guä ämäsäuetäqänqanji, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

²¹ Kinqanäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquaunji, mändi äkittqiyätä, kuknuä-suqä iqueni yänänäqñqänänjä imäkkqäta? Aanqe. Kuknuä-suqä, Iqu änätapkqe, hñjä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninji. ²² Inäqce Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änätapä. “*Suqä quvqä imäkqänqce, ämaqä eeqänänjä imimnä iu guä äqiyänänä.*”^{*} Iutani, kuknuä guä ämäsänä äwiñqä iu meqänqce, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänquwä iuta mapnä.

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänqanji, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqce. Inji kiqä hea qäyunänji ätnänäqä timäuqanqanqce, ne guä enqä-pa äpmaminqce. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä diñqce, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutñqä ämäneminqce. ²⁵ Inji täñqanji, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäüä iqueqä yäpä iqini, anqi mäpmeqänqce.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänquwitanji, he eeqänänqenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asñä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänñanquwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipñguwi. ²⁸ Tiinji miwäsäunqänqce. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanqa tqu wäunjuä-wiyqä hiñginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanqa tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqäpnäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hñqunä epiyitanji. ²⁹ Inji he täñqanji Kraisi Iqueqä-quenä eänquwi, ii he Aprähamä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmatqce, heqä himänätñqce, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmatqä meqänqä ätqä iunqce, nyi tiinjä etmqce. “Kanä hñqu ymeqä-tänjä enqce, ymeqä iqu kanmä nätmatqä eeqänänji, iqueqänä wimänäniqce. Itanqi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänqanji, nätmatqä-tänjä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunjuä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqce. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanqanqä hinuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänänji, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanjä iquauqä yäpä iqi äpmaminqce. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanqa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqce. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iquene, mbqä neyämetyqätä, itanqa Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji täñqanji, he

§ 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqce. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqan̄guwitan̄i, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dñi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itan̄ga Dñä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, 'Apä-qä' ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutan̄i he wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmeñä. He iin̄ä äpmeñuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä änguä eeqänäñi etapänä."

Poli iqu, qun̄qä huäqä wun̄gan̄gi, qundqändqä imin̄qen̄qä

⁸ Hin̄uiqänäñi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqn̄qä epiyä iutan̄i, nätmätqä Goti Iqu-tän̄ä asänäñä hma etan̄guwä iquauqä wäun̄uä-wiyqä äyä äpmamin̄uwi. ⁹ In̄äqe tängan̄i, he Goti Iquen̄qe näqn̄qä etan̄guwä qen̄ä-qe, Iqueqä henyqä näqn̄qä eän̄qe, heyaqä iun̄i ämäwqätäuä. In̄i he tuwän̄gi qan̄ä äwäpu, suqä yän̄änäqn̄qä maeqä epu, yätamäkkä meyqä iquau wimapn̄qe, sun̄qä an̄gi äwqä? He iquauqä wäun̄uä-wiyqä an̄gumä hepn̄qä heñgan̄gitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiun̄ji naqänäñä huitan̄ä-huitan̄ä iquauñi, aquväqn̄qan̄gan̄i, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quen̄ji. ¹¹ He iin̄ä itqätan̄guwitan̄i, nyi wäun̄uä yätamäkkä hemqä imäkm̄in̄qe, yuuwä tänätqä kn̄uä nyiyqan̄gi, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.

¹² Nyämaqäuä, nyi kukñuä tä etqäqe, "Nyi n̄qä-näuän̄i suqä yäuä iun̄i ävquatämäutmä he en̄qä-pa äpmeñqe, he-pqe nyi en̄qä-pan̄ä pmapiyä" etqä. He nyin̄i quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi tän̄ä-yaqä huitan̄ä hn̄qu inyimäkätqätan̄gi, hiun̄ji kin̄ganäñä ique emetmä, kukñuä änguä we-hun̄qä-tän̄ä ique awä etkqä iin̄qe, he kn̄ui yqänä ämeñä? ¹⁴ Täñä-yaqä n̄qä huiwä täutan̄i, he han̄ä-iqä naqänäñä äyä etapmin̄qe. In̄äqe he nyin̄i, tuwä manundmäuqä pa ipu, itan̄ga nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqän̄qe, enyqä miqä äyä imin̄uwi. He nyi indmepiyän̄gan̄i, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaun̄jqä hn̄que itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyän̄gan̄i, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga tängan̄i hiqä aquvänä iqä iqu, äkn̄gi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. "In̄gan̄i, he nyinyqä yeeqä ipiyitan̄i, nätmätqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqan̄gqe, yätamäkkä äyä änyimin̄uwi. Nyi 'He heqä hin̄ui qäquaqu ätqopu dappiyä' etqä-säpi, he 'oeyqä' mandqä iqäpn̄in̄ji." ¹⁶ In̄i nyi kukñuä änguä we-hun̄qä-tän̄ä iutan̄ä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutan̄i, he nyin̄i, himä-wiun̄qä en̄qä-pan̄ä-qunä äñqän̄guwäta?

¹⁷ Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iun̄qä ämetquetqän̄uwä iqua, he yätamäkkä qäyunäñi maiyqä ipu, he qun̄i yeeqä wipn̄qä din̄qänä, kukñuä aowä dinä etätqänä. Suqä iin̄i, ii he nyi-tän̄ä qäqiqin̄i mapqän̄qä, änan̄dumäkäpu, suqä iqua imäkqan̄guwä iu, qänaknä vqäpn̄qä emäkätqänä. ¹⁸ Ämaqä hn̄qua, hui-mända yätamäkkä wipn̄qä yän̄ä äqänätqän̄uwi, iqua yätamäkkä qäyunäñi vqan̄gpqe, ii äñgui. Mä iin̄i, nyi hesä anä pmetan̄gndqä-qe, ä mäpmetan̄gndqä-qe, he qäyä imäkqäpn̄qe. ¹⁹ Nqä ymeqä isuenä, nyi n̄qä huiwi tmi-tmiqä an̄gumä tä ämeqätä, ii apäkä hn̄qu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänäñä ämeqä-pan̄ä iin̄ä ämeqä. Ii quati tiin̄ä etan̄giyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänäñä epn̄qä nyin̄gan̄giyi. ²⁰ Nyi henyqe, "Yätamäkkä äänä wimqä" tiyä kn̄uä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutan̄i, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä äñgui hui an̄gumä etätmä, yän̄änäqn̄qä emäkm̄en̄qe, aan̄ä kiin̄ä änyinätñqe.

Aprähämä iqueqä apäkä iuaquin̄qä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqän̄qä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hn̄qu hemqe. Kukñuä-suqä iun̄i, tuwan̄uä äänä äqänänä tqan̄gä, qätä äwiyätqän̄uwi? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iun̄i, tuwan̄ui tiin̄ä äqänä. Aprähämä iqu ymeqä hn̄quaqu-tän̄ueqä. Hn̄qu apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä, Hekaiyqä iqueqä. Itan̄ga hn̄quququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä in̄qä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä iisan̄ä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä

äwiñqä iutanji. Itanğa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kuknuä guä ämäsauekqä iutanji.

²⁴ Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsanäñiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonä Sänaï iu ämäsauekqä iunqä eä. Itanğa kuknuä guä ämäsanäñqä iu yäpä iqi äpmetqäñuwä iqua, eeqäpnä wäunüä-wiyqä hiñginqänäñä iquayi. ²⁵ Inji Hekai, qoqonä Sänaï, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunüä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä tänğa qua täu äwiñqä-pqä iinyqä eä. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu äpmeñuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunüä-wiyqä hiñginqenä äpmeñä. ²⁶ Inäqe anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanğa ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaïyi. ²⁷ Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanüä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqñqä qokitqä enä iiki, si yeeqänä iqanğinyä. Si iinji miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanğinyä. Iinji sunqe? Apäkä qokä-tänji ymeqä kuapä-tänjä qenä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huizini ämäwqätäuä, aañä kuapänäñä-tänji etänä.”**

²⁸ Nyämaqäüä, tänğanji he Aisakä iqutäñi asänäñä enä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsauekqä iutanji, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitanji, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iquenji, quvqä ämotquakqe. Quvqä iinji, tänğanjä-pqe yqänä äwi. Kuknuä-suqä yäpä iqi äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänä. ³⁰ Iinqe Goti Iqueä bukä iunji änäänäñä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqutäñi, huätä dowatiyä. Apäkä iinji ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmätqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinqe qä.”†

³¹ Nyämaqäüä, iutanji, ne apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

¹ Kraisi Iqu ne kuknuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanğu huätä änequtäütä, hiñgi Iqutänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanğa hiqä-hiuäñi, he kuknuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunüä-wiyqä hiñginqe anğumä pmeqänqe, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänqce, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kuknuä tä etmqä iqäqä tqenji, qätä anğuanä nyipu. He ämaqä jänänäñä timäupñqe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunüä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anğumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä äquñguwi, ii tiinji. He kuknuä-suqä eeqänäñä iunji, qänaknä iqa uwqäpñqä iunqeyi.” ⁴ Ämaqä hñquki, si kuknuä-suqä iunji qänaknä itnitanji, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäñä” ktqñqä äkinyätñqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmätqä hiñgi ävätñqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqe, tiinjä etanğiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetani, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätanä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänäñä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmeñä etanği, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñqce, suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutäñi, nätmätqä hiñginqä enqä-pañä wänä. Inäqe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutanji, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iquenji, a yänänäqñqä ämaqätqe, ii nätmätqä naqä-qakuänäñi äyuwä.

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqinji, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqanğanqä ätätä äqiyätqäüä. † **4:30** Ipäqäqä 21:10

⁷ He änguänä iqa äpätqänuwi, tängani heyaqä himä heqanquwä iqiñi, kuknuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hinuinä mäqunquä ipñqe, hoptäwi tqu heyqanqikä? ⁸ He nätmätqä knuä indqänqä quvqä iuta timäuqanqenqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä knuä indqämbu. Si buayä iinji naqänänñä timäutñqä kinganqutqe, nätmätqä naqänänñä imäkqe, wänqäpu pññä ämäuesqe, qo aanä naqänänñä äväunä. Ii enqä-pañi, kuknuä quvqä wänqänänñä ipu, naqänänñä imänätä, ämaqeuaqä quamä pmeqä, qui imäkänä. ¹⁰ Nyi knuä tiinji yänänäqñqä indqänqä. “Naqä Iqu qu yätamäkqä vqanquti, knuä indqänqä, hui-mända mindqänqä ipñqäüä.” Inäqe, ämaqä heqä knuä änguä iu qui emäkqä iquenyqe, nyi maqñqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimanji, hanä-iqä menqiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäüä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqänqä iqu änguänänñä äqunätmä, kuknuä awi iinqä tqä-säpi, inji qu hanä-iqä äpakä tiinji, sunqä ändapqa pätqänñä? Inji nyi kuknuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kuknui zä-huätati iquenyqe, äkasuwä matqä ipu, hanä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäuqänqä etäpu, hiqä knui qui emäkätqänquwä iquaunqä, quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpñqä änyinji.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dñä Änguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätñqä diñqe, Goti Iqu tääqä ae etätmakqe. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hinji mimäkäkiñqä. Inäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiinñä enyätä, quwqä wäunüä-wiyqä pmetñqä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä hñqu, “Si tqä-täunqä äkinyänqä-pañi, sitä qäqiqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqänänñi.”* Si ique qänaknä itqäñi, kuknuä-suqä huiziquaunqä-pqe, qänaki inä itqänñä. ¹⁵ Inäqe hiqä-hiuä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, äkasuwä mäpätñgeyqä ipu, kuknuä mäkä maqäyonqä iqäpnqä.

¹⁶ Nyi ii tiinñqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu, qänaknä miqä ipñqe, Dñä Änguä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä ipu, pmetanqpiyä. ¹⁷ Ne näqñqä äyä etqänu. Huiwä iqueqä äwinqequ, Dñä Änguä Ique päsättqämätä iqanqa, ga Dñä Änguä Iqu, huiwä ique päsättqämätä itqäüä. Iutanji, iquaqu mäkä-hunqä pmetanqiyitanji, hiqä hnjuä-hnjuä imäkanä-tpu ipiyä iunji, mimäkqä itqänñä. ¹⁸ Inäqe he Dñä Änguä Iqu emäkqanqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

¹⁹ Suqä, huiwä iqueqä äwinqä euta ätimäutñqenqä näqñqä äyä etqänu. Iqua tiinji. Suqä qanñä hinji ikiqä, suqä kiyä matqä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. ²⁰ Ita, goti quanqä iquau qonñä waktäuqä, paaqä häsuäwä huitanñä-huitanñä imäkqä, mäkä-hunqä imäkqänqä, kuknuä mäkä-hunqä, himä qui maqänä imäkqä, wiunqä äpakä ikiqä, huiwä nätmätqenqä qeqä tquä, quwqä-quwänqänä äwinqä, äkasuwä ätnäpiyitanji iväqñqänqä. ²¹ Itanqa ämaqä änguä pmetanquwä iquaunqä äwqä quvqä hinji imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqñqe ñqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqänä imäkqänqä, itanqa suqä huitanñä-huitanñä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätqä. Inji nyi qänqanä ae etkqä imñi, anqumä tiinñä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänänñä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

²² Inäqe Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ne inemäkqanqgetanji, suqä tiinji imäkquatunqä. Ämaqä huizi iunqä aanñä kuapanä winqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanjuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnänji maqänä mimäkqä iqänqä, ämaqe

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

yätamäqä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätanä qäyunä imäqänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqä. Inji kuknuä-suqä iutanä hñqu, suqä ängüä tquauñi, pmua imäqänqä, aanqä. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqä ätimäutñqä, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne häñä äpmeñque, Dñä Ängüä Iquesa äpmeñqu-qae, qañi, Iqueqä äwinqä iunä uwquatuñquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqä. Neqä-neuäñi, quvqä itquatnätanä, mäkänqä minqä pa iquatuñque. Itanğa hñquauqä ängüä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hiñgi mimäqä pa iquatuñque.

6

Suqä yätamäqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesañä hñqu suqä quvqä äyä imäqanñi äqunäñuwi, Dñä Ängüä Iqu he naqä yäüä ae emäqä iquenä, ämaqä quvqä iinä imäqä iqueni, yätamäqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpñqä. Itanñi yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqä, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamäqä imbñqä. Inji he iinä imäqquwi, ii Kraisi Iqueä suqeuñi, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanğä imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Ängüä imäqändiyä, ä quvqä imäqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqä. Inji ängüä enqä, iuta aquvänä ipñqä. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiñuä ämaqunäpu, miwäsäuqä ipñqä. ⁵ Ii tiinä etanñiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqä, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kuknuinqä näqnqä etapqanğutqä, heqä nätmätqä ängüä äänä ämeñuwitanji, hui yätamäqä wipñqänänji.

Ymisanä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hiñi-hiñi imäknäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäqä ipnä. Tiinä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisanä uwqä vowi äkitanä äki äqutätqä enqä, kiqä häukui, qäyutanñinä wiqanğuti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinä etä, qui hämänä imäknäniqe. Inäqe iqu, Dñä Ängüä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, inji zä-häukuä ängüä äwiqä-manji, iquesañi, iqueqä häñä hea ique-ique pmeqe ämeniçe. ⁹ Itanñi ne suqä ängui imäqänqä, enyqä miqä iquatuñquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanğanqä, ne enyqä miqä imitatqä, ymisanä ängui ämequä-panji, ämeniçe. ¹⁰ Itanñi ne ämaqä hui, ique yätamäqä vqenqä winğanñi äqunğqä, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatuñque. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänä äqänänä yätamäqä vquatuñque.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätänji, hiñinqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanüä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mänñiñi tuwanüä naqänänğä-quañi,* nqä hipaitä äqiyqä.

* **6:11** Kuknuä tqä, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqä. Hitunñita tqinyqä, iqueqä yätamäqä vqä hñqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqä. Näqnqä-tänä hñqua kñui, Poli iqueqä hiñui quvqä etanñi, tuwanüä naqänänğä-quau äqäkqä, indqänätqänä.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kiqutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqä awä ätuätunquä iutañi, hanjä-iqä metunque mänengangiyqä” kñuä vqanqi, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipñqä diñqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinä iqua, huiwä yuunquä-tänjä qäyä epu, kukñuä-suqeunji qänaknäñi miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiñginä ektäupiyä iuta, ämaqeugä hiñuä iqinji, yoqä naqä mapñqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäñi, nyi ñqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä hageqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmatqä qua täutani, hiñginqä enqä-panjä äqunqce. Itanqa, qua täutanjä iquauqä hiñuä iqinji, nyi ämaqä hiñginqunjqä. ¹⁵ Itanqa suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäñi, ii nätmatqä hiñginqä enqä-panjqä. Ne Goti Iquesa hñjä-pmeqä änyä-hññi ämetunque, ii nätmatqä naqänäñi äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbnqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyinjiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kukñuä yäpaki tiinjqä. Ämaqä nyi ñqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwä, ii Jisasi Iqueqä wäunquä-wiyqä-qunä etanqenqä ämotqenä. I etanqi, ämaqä hñqu nyi hanjä-iqä anqumä dapqänqce, manyinqqiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, änguä hiñgi emäkquätñqä änyinjiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmätqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäni, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iuqä Nyuänä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinqe. (1:10 hinuä qundŋqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäni, Poli iqu tuwanuä iunji, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanŋppqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanä enqä-panä iwimäkätŋqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, quŋi anŋuänänä itqueniŋqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Anŋuä Ique ävänä. (1:14 hinuä qundŋqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänŋajuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täunji, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänŋäpu, naqä-hŋqunä enjuwiŋqä ätnänä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäni, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänä hŋqu enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänä hŋqueqä huiwä enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Iŋi tuwanuä täunji, nätmätqä anŋui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninŋqä wiŋganŋqenqe, ne hinuä anŋuänä äyä äqunänunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anŋuä etapäsinyä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpŋqä emäqŋinyä.

Goti Iqu, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, anŋuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänŋänqetanji, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du anŋuä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuänŋaninŋquä diŋqe, atäunuä ae inaikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hinuä iqinji, suqä quvqä-tänjä maeqä, jänänänä pmetaninŋquä diŋqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunuä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwiŋqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänŋqä Iquesanji, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinŋi vqe, ne ae änätapqeqe. Ii naqänänä hitanŋqenqä, ne

knui, änguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, Iqueqä häñeqä iuäkqä iutani, ne anqumä häñä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänäñi, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqe. ⁸ Iqu äñguä aanjä kuapänä inemäkätä, näqñqä äñguitä, knuä indqäñqä huitañä-huitañitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunüä imäkqanqñqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwiñqetä, imäkäniñqä zä äwiñqä di, tängani Iqu ätnäñäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänäñi, hii ganä iwqatqanqani, nätmatqä eeqänänjä qäukuä yänñitä, qua täunñitäñi, Ämiqä Kiuänänjä Hñqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuänñanä, Iqueqä ämaqänä eqäñqe, hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwiñqä iutatä, Iqueqä knuä indqäñqä iutatäñi, nätmatqä eeqänäñi timäutñqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäkqäñqe. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänñäñqñqä ganä ävätunqä iqunesani, Iqueqä yoqe haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqe. ¹³ Ga he-pqä, nesäñi asä iinjä epnä. He kukñuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, anqumä häñä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitanji, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänñanguwi. Iinjä eqanqunwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Äñguä Jänänänjä Ique inä etapkqe. Dñä Äñguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Äñguä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmatqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniqa-pqenqe, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anji inetmetä hapä mänäqumuatqanqä, inqä meniqa eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänñäñqñqä ämänätquakqä diñqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatuñqe.

Poli iqu, qu näqñqä äñguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu äñguä e inemäkätñqä iinqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iunqe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitanji, henyqä knuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'äñguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmänqani, maqänänuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänjä kiñganänjä äpmeñqä Ique, ätuätñqe. Iqueqä-kiuä ätnäñäqi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqe, Iqu heñi, knuä indqäñqä jänänänjä-tänjä, itanqä Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iunji, qakuñqä näqñqä-tänjä epñqä iinqä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanqä Iqu hiqä knuä indqäñqe we eumäkqanquti, ga he tiññinqä näqñqä äñguänänjä metpñqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ae ekqä iquenä, nätmatqä äñgui mapnuwänqä knuä yänñäñqñqä äwipu, hiñuä äqämbu äpmeñuwi, nätmatqä iinqe, näqñqä hipñqä ätuätqänä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwänqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aanjä äñguänänjä isua etanqñqä, näqñqä mapñqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanqä Goti Iqueqä yänñäñqñqe, Iquenyqä quuvqä eqiyätunqä iquneqä huiwä yäpä tämñi wäunüä itñqe, ii aanjä hävemnäqñqä etanqñqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänñäñqñqä kätanänjä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anji ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuänqisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yäñi e äpmeñqe, Iqu dñä yänñäñqñqä-tänjä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanqä huizi yänñäñqñqä-tänjä qäquauñä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäunqanqä äpme. Yoqä naqä-tänjä tanqä äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpñqä eätä, itanqä,

qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau yätamakqä väniñqe, nätmatqä eeqäpnäñi ämiqätñqä ätekqe. ²³ Nyuänjä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmatqä eeqäpnänjä iunji, ämiqä pmetanğqetani, qu qäyunänä enjä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetanğqetani, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänğñqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anğı häñjä inemäkkqenqä

¹ Hiñuiqänäñi, heqä qätä mäwiyqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetätäñi, he pizqä ae äpäkonğuwänänjä äpmamiñuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwi, ii ämaqä qua täutanjä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanğa dnjä quvqä im-imä hiñginäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iquenji. Dñjä iquau miqä tq, tänğani ämaqä Goti Iqueni hñgisanä itqueganğuwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunüä yänänäqñqä yqänä itqäuä. ³ Hiñuiqänäñi ne eeqänänjune, iqua enqä-ma, asänänjä äpmenä, suqä quvqe, neqä kñuä indqänğqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkmiñque. Inğani neqä suqä quvqenqe, kimañi qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänjä wiñganğqä iutani, hanjä-iqä nätapätqätäninji. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinjä äpäkonanä qäyä äwitanğquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-huñqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutani, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anğı häñjä inemäkkqe. Inji Iqu he häñjä iinjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmatqä hiñgi vqä iquesanji. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anğumä häñjä nevauqumuatätä, itanğa Iqutä qäukuä yänjini, ämiqänğqä zä-hawä ikikinyänjä iu, anä äpmuatänaikqe. ⁷ Iinjä inetquakqe, ii tiinänğqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeñi hiñuä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänğqeuta hiñgi vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänğqä, aanjä hävemnäqñqä iinğeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwitani, Iqu anğı häñjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänğqeuta hiñgi vqä iquesayi. Nätmatqä iinji, hiqä-hiuä imäkñganğuwita emakqä ma, Goti Iqu hiñginäwa etapqä. ⁹ Ii he wäunüä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikui ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänğuwä ma, oee. ¹⁰ Wäunüä anğuanänjä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatunğquä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, häñjä inemäkkqe. Inji ne tänğa häñjä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanäñi.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatunğquä inemäkqä Iquvi

¹¹ Iinğqe, he hiñuiqänä äpmamiñuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuä etanğı, Israitqä iqua henyñqe, “Iquauqä huiwi häuä maktänğqä-quayqä” ätäpu, itanğa quwqä-quwänğqe, “Ne huiwä häuä ktänğquneyqä” ätätqänğuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeuqä hipaitä imäkqeyi. ¹² He inğa äänä äpmamiñuwiñqe, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hiñgi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänğqä atäunüä ikqä, Israitqä iquautanänänğuenä mäeqä, ämaqä kiñjä hñqäqisanğuenä etanğä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmatqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunqe, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänğani, Goti Hanjuwä Iquenyñqä maqñqä epu, heqä kñuä indqänğqä yänänäqñqä, nätmatqä mapnuwänğqenğqä mämeqä, hiñgi äpmamiñuwi. ¹³ Inğqe he ämaqä kiñänäñi iinjä ätqäumiñuwä iquenä, tänğani he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänğnuwi, Iqueqä häneqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

* **1:23** Näqñqä-tänğ hñqua, kukñuä tqe, ti äkunmäkätqäuä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänğñqä iwimäkquänä.”

14-15 Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanuä inqä pmetatunquä Inemäkkqä Iquvi. Hinuicänäni, Israitqä iquatä, huizi iquatäni, mäkä-hunqä äpmaminjiyi. Mäkä-hunqä iini, täknä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanjiyanga, Jisasi Iqu äpakonätä angi ävauqe, huätä ävāpnemäutä, itanga Mosisi iqueä kuknuä-suqä yäüä* eeqāpnāñi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyā, äwqä hanuä inqä pmaynqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etanjiyi. 16 Iqu zä-huätatä äunätä äpākonqgetanji, mäkä-hunqä eeqānā hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänjä hñqu hiätñqä imäkätä, itanga Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiyñqä diñqä äwiñqge. 17 Inji Iqu äquvepätä, he kinjä nāñi äpmaminjuwä iquendä, ne qäqiqinjä iqunesä, suqä äwqä hanuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqāñqä iinjä awä ätkqe.† 18 Iqu ne äwqä hanuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänāñä-tänjä eanä, Goti Hanjuwä Iquenji, iuta wimenä.

19 Täñganji he ämaqä huiu ämuāñqänāñä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanjä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqinjä iqua enjuwä-panjä epu, Iqueqä anju äpmeñuwä iquenji. 20 He anjä, Goti Iqu imäkkqä-panjä iinjēñji. Ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatāñi, qu anjä-siyandqä enqä-panjä iquayī. Kraisi Jisasi Iqu, anjä vänyqä miqä yāñänāñqä ämätñāñqä-panjä iinjä Iqueyi. 21 Iquenyqä quuvqä eqiyätqāñuwä eeqānāñi, Ique ekunätanqä anjä ii ämätñä. Goti Naqä Iqu, anjä iquenji, hiqäva-imäkkqä anjä enqä-pa, Iqueqāñqä mätquätñqä itqāuä. 22 He-pqe, Kraisi Iqutāñi, naqä-hñqunä etanquwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitā guä ämaiñiyätä, Iqueqä anji, Dñä Äñguä Iqu yäpä inqisa pmetätñqä iinjä ämätätqāuä.

3

Poli iqu, kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tqueqä wāñjuä-wiyqä-queqä

1 Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkkqāñqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqāñä. Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquenä, yätamäkkqä eyqām qä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wāñjuä imäkätqätanqetani, guä äpmuatenjiyquwi. 2 Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imāñqēuta äñguä hinqi etquetñqä, nyi wāñjuä ändapqä iinjē, he qätä ae äwiñquwi. 3 Iqu Iqueqä kñuä indqāñqä zä wiqe, nyi näñqñä hiätmqāñä ändapqge. Iinjē nyi henyqä tuwanuä wāñqä ipu äqiyätmä, awä ae äyā etqe. 4 He pipa ipi a ätäupiyāñganji, näñqñä tiinjä mapñä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kuknuä zä witanqñä iquenyqe, näñqñä ae äyā eänä.” 5 Ämaqä kinjanä äpmaminjuwä iquauñi, nätmätqä täñqe, awä mätquä iminjuwi. Inäqe, täñganji, ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatāñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqāñqä atāñjuä ikqä iquauñi, Dñä Äñguä Iqu iwimäkkqanji, iinjē iqua näñqñä ae ämeñäüä. 6 Iqueqä kñuä indqāñqä zä wiqe, tiinjē. Ämaqä Israitqä qäyā etanji huizi iqua, kuknuä we-hunqä-tänjä ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuāññāñuwitanji, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqanqpi, kuknuä Goti Iqu, ‘Iinjä imäkmniqeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyāñiqe.

7 Nyi kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tquenqä wāñjuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yāñänāñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imāñqēuta hinqi ändapqä iiji. 8 Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqini mänāqä māmā qäyā pmetanqñä-qe, Iqu suqä hinqi vqä iuta wāñjuä tiinjē ändapqge. Nyi Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqānāñi, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kuknui, awä ätuätqāñä.

* 2:14-15 Israitqä iqua kñuä tii indqāñminjuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänjunä etanji, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämāwqätāñju.” † 2:17 Asayä 57:19

⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäninjä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iinqe inä ändapkqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iini, tiinjäqä imäkkqe. Dnä nätmatqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hjqunä epnqä maqiyqanqgeu äqumbiyitani, “Iqueqä knuä indqänqe, huitanjä-huitanijä” knuä indqämbnqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninjä, knui aanjä hinuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäqanqgqä iutani, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etanji ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetani, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjäqä, “Nyi he yätamäqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanjä-iqä meqanqgqenqä knuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanjä-iqä ii ämetnqe, ii he änguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmatqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiqueni qonjä äwoktäutqänä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwinqä yoqe iuta ävätqäuä. ¹⁶ Nyi iinjä itmängani, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä aanjä kuapänänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enjä Iqukiyä. Si iquauñi, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dñä Änguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitani, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anjä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwinqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapiñä yänänäqñqä äuä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itäñi, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwinqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanjä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwinqä iinqe, ämaqe qu änyä maqñqä etanqppqä-qe, Si ämaqä tquauñi, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iinjä iwimäkätqäñi, ii tiinji. ‘Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwinqe, qutä inä wiqänqä diñqeyqä’ äktätqänänä” ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesani, ne, ‘Iinjä-iinjä inemäkiyä’ ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänänji inemäkänä. Itanğa ne qanyä knuinä indqänqquäppqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänjä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñqe (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hjqunä pmetatuñqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, manjä tiinjä etmqe. “Goti Iqu suqä ängui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwinqä iinqä iquauñi, mimäqä pambiyä” etqä. ² He hjqunä-hjqunä hiqä-hiuä mändi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä minqppñqe. Heyaqä awä iqinji, hanjä-iqä timäuqanqani, äwqä tnänjä

maqänä mimäkkä, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanjä-
iqä eeqäpnäni ämeqäpnqe. ³ Dñä Änguä Iqu he äwqä hanjuä imbu, naqä-hñqunä
hiätpnqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpnqe, yänä qänqanqpu. ⁴ He näqñqe, ne
Jisasi Iquesani, huiwä naqä-hñqunä enu. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänji. Itanga
nätmatqä änguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-
qae, ga ne asä iquenqä kñuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänanä, äyä
äpmeñu. ⁵ Itanga neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe,
hñqunänjqä. Itanga asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänjqä. ⁶ Itanga eeqänänjuneqä
Goti, Kiuänänä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänjuneqä haqä yäñi äpme,
eeqänänjuneqä awä iqi äpme, itanga eeqänänjuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqçeuta nätmätqä änguä hiñgnä vqä iunji, Kraisi Iqu
iwäsäutä, ne hñqunä-hñqunä änatapqäukqe. ⁸ Kukñuä iinñqe, Goti Hanjuwä
Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänqani, ämaqä guä äpmamiñuwä kuapänänjä
iquau ätuma ekqeä. Ätuma äyätä, ämaqeñi, nätmätqä änguänänäni äwikqeä.”**

⁹ Kukñuä, “Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeä” ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä
matqä iqi, oee. Kiñganänäni, Iqu qua hñque yäpä mäñi äwinqä iquenqä ganä äwäkkqä
eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätunqä ekqe. Ii
nätmatqä eeqänänä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmätqä änguänänäni tii änatapqäukqe.
Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä,
hñqua kukñuä ängui awä-tqänqä epñqä, itanga hñqua, quuvqä heqiyqä iquau
ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu
Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä
iwimäkkänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunänqä
yändi-yändi imäkkqä peyqänqe. ¹³ Iqua wäunjuä ique imäkkqanqiwitani, ne quuvqä
anä eqiyätanä, naqä-hñqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe,
näqñqä ämenä. Itanga, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänqga-imänqga äpeyqä-
ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänänäni imäkätñqä-pa, qäyunänä
hianä. ¹⁴ Ne iinji ae ätimäququänqani, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä
yatunqçe. Ämaqä kukñuä quanqä ätuäpu, huiziquau qui imäkkñqä näqñqä
huitanä-huitanä-tänä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpnqä diñqe, yunui
inñgi-inñgisa äqunätä, nätmätqä näñi-mäñi ätpekiqä-pani, ne iinji minemäkkänqçe.
¹⁵ Iinji maeqä itanä, ämaqeñqä äneñqä iutani, kukñuä naqä-qakuinä tquatunqçe.
Ne iinjä imäkkqanquatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä eätä, neqä Nyuänjä
Kraisi Iqutänäni, naqä-hñqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yänä änguä äuqätänänqä
imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinjä inemäkkänä. Ne qokä-apäkä iqune,
suqä ämaqeñqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunjuä hñqunä-hñqunä
imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hñqunä änyanitanäni, naqä-naqä imänqga peyänä.

Suqä yäuä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänäni a maqätñqenqä

¹⁷ Iinñqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäqñqänänäni tiinjä etmqe.
“Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänjuwä-pa, imäkkqä mäwqä pambiyä” etqä.
Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä änguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä
äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kñuä indqänqä ängui maeqä epiyitani, quwqä näqñqä
meqänqe, we maunqä etanqçetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänä-pmeqe, mämeqä
itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quwqä imäkkäpiyänqani, “Tä aanjä quwqä di imäkätqänjunä” kñuä
iinji mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manjä iunji, nätmätqä äwi iqä hñjua

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mävuquatämäuqä yqänä imäqäpnä. Iiñiqe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäqqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyqä näqñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinjä iquau imäqäpnäqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwänga, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iñqe, qu näqñqä ae etapkuwiñqe, nyi näqñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiñji. “Suqä yäuä, huiwä iqueqä äwiñqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamäqä mämeqänqä qui emäqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kñuä iqä änyä-hänjä iqu imä mnätñqe, heqä äwqe, anj qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanğa he suqä änyä-hänjä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panjä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanjä eä, jänänänä ikikinyänjä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hñqunä ae eñjuwi, hiqä heyämaqä iquauñi kukñuä quangi mätkuä, naqä-qakuinä tquäpnqe. ²⁶ Itanğa he äwqä-tnänjä enqce, suqä quvqä imäqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnäñi, äpakänä, mäptqe känawä äwqä mämä mñganğqänğanqä mimäqä pambu. Inğa-qänğanä qäpu hiätñqe. ²⁷ Äwqä-tnäñi yqänä äwiñqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqñqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anğumñi mämeqä, tqä-täuä wäunuä imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanğuwä du yätamäqä vqänqätä, iqätñqe. ²⁹ Hiqä manjä iutanji, kukñuä quvqä matqänqä. Kukñuä äñguä, ämaqä hanjä-iqä metqätanğuwä iu yätamäqä äväpu, yeeqä iwimäqäpnäqä dinä tquanğpu. ³⁰ Itanğa Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäqä pambiyä. Goti Iqu Dñä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätanğpi, itanğa hiunji qänakñänğa hanjä-iqä mämeqänqä näweqä etmeniñqä hiqñqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanğa huizi, tiñji. Äwqä tptawä esqanğuti, äkasuwä ätäpu, manjä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mäñdi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatänji, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanğa hñqu quvqä etqueqe, äñguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäñi, iqueqä quvqetani, iiqä itmäkmbñqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänğanğanğuwänğa, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäkätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panjä iñji.

5

He nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe

¹ Iiñiqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetanğä, Iqu henyqä äwinyänqce, suqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäqäpnqce. ² Kraisi Iqu nenyñqä aanjä kiinjä äwinyätä, yätamäqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, suqä ämaequnqä kiinjä äwiñqä iqu, hiñuiqä mäeqäpnqce. Iqu iinjä äwiñqce, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmatqä tä ikeqanğä jinanjä äweqä-panji, hiqäva äwqänğqce.

³ Inji, suqä huiwä yanjä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänjä imäqçetä, suqä hiñuä aowä qñqetänji, he iñji mimäqä ipu, iñqä kukñui wänqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enjuwä iquenä, iinjä imäqçänqce, pmua imäknänä. ⁴ Ä kukñuä wombä iñqce matqä ipu, kukñuä anjä miqänqä tqe matqä ipu, itanğa qokä-apäkä iuqä suqenqce hänjä tamqä matqä ipñqänänjä. Suqä ii he imäqçe, äñguänänjä hmanji, quvqce. Hiqä kukñui, Goti Hanjuwä Iqueni, “äñguiqä” tquanğpu. ⁵ “He iinjä mimäqä pambiyä” etqe, ii tiñänqce. Ämaqä, suqä huiwä yanjä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänjä imäqçetä, suqä hiñuä aowä qñqetä itqänjuwä iqua, anjä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä

äpmeniyä yänji, mäpmeqä ipu, nätmätqä anä mämiqñqä iñqe, näqñqä äñguänänjä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quañgä iu qonjä wotäuqä enqä-panjä asänänji.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hiñginqä isua etäpu, suqä iinjä imäkpnqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iinjä imäkqañguwä iquauni, Goti Iqueqä äwqä tnänjä inqe, äwimenä. ⁷ Iinjä etangi, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuqänänji he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, tängani, he Naqä Iqutä ämuänñuwi, ii he we-huñqä iqi qe äpmeqä. Itani, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-huñqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-huñqä iqi äpmeñuwä iquauni, we-huñqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä äñguä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqañgpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqäñuwä iquatä äktuwuñqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetañgpu. Quwqä suqä iquesani, ymisanjä enqä-pa, häukuä äñguä wiqañguti ämepu, manqä ipnä, oee. Iinjä imäkqe, qäyä etañguti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänjä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqäñuwiñqe, womba meqä etangi, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-huñqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänjä iqi maeqañguti, hiñuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanga we-huñqä iqu iinjä imäkqañgani, nätmätqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etangi, iñqe kukñuä tiinjä ätnä äwi.

“Ämaqä hiaqäqä äwiñä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkoññä iutani, anji vayä.

*Anji vauqañgti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-huñqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iiññqe heqä qañä ikipiyä imñji, äñguänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, äñguinä indqämbu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tängani ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqäñuwä-qae, hea, suqä äñguänänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, äñguänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä äñguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqañgpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä äñgui qui emäkätñqä duñqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinjä, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwiñqä iunji, qui emäkänä. Iinjä tñänqe, Dñä Äñguä Iqu, hesä manguä enyätätñqä, hiñuinä qumbñqe. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu manguä e emnätañgqetani, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kukñuä ätnäpiyänñgani, kukñui apqä bukä iutanjitä, apqä huizi iutanjitä, itanga apqä Dñä Äñguä Iqu etapqañgqä iutanjitä, ämepu, hiqä äwqä imñji, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmätqä eeqänänññqe, Goti Hanjuwä neqä Apiqueni, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “äñguiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etangi, ne Iqueni, yäpä iqi vquanä” kñuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä inñpnqe.

Qokä-apäkä ämanqäwäñuwä iquaunqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi inñpnqä ätqäqe, ii tiinjä. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iqueni, yäpä iqi ävätqäñuwä-panji, heqä qokä iquaunjä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etangi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänjä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etangi, Iqu, huiwä iqu hññä-pmetätñqänä, anji Vauqumuätqä-qu eä. Ii enqä-panji, qokiqu, apäkiyqä nyuänjä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-panji, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetñqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamäkqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwiñgqä-panji, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enñuätñqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquauni, quvqä maiqñqä, eqetä, Iqueqä kukñuitä, asñä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

hiätpr̄qä pmutet̄qä diŋqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkät̄qä äwiŋgqe, ii tiinjänqe. Qu Iqueqä hiŋuä iqini, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua enqä-panjä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätäaqä, ä ppkä äki-äkitaŋi, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutqŋqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqänqä aanjä kiinjä e äwinyät̄qä-pani, qokiquenä, heqä huiwiŋqä kuapanä enyät̄qä-pani, heqä apäkiuaunqä-pqe, asänä iinjä enguät̄qe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aanjä kiinjä äwinyätä, äŋguä iwimäkät̄qä iqu, iqueqä-kiuänqä äwinyänqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hŋqu, iqueqä huiwiŋqä wi äuämäkätä, ymisaŋä miinjä ma miqä yäniqi? Oee, iqu äŋguä äminyätä, ymisaŋä iŋguänä. Suqä iinjä, ii tiinjä enqä-pani. Ne naqä-hŋqunä äuqätānanä, Iqueqä huiwä hŋqunä etanqquetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iqune, äŋguänä ämäneyät̄qä-panä asänänjä iinjä. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnänqä-pani.

“Qokä hŋqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänqeqä.”†

³² Kukŋuä iqu, qakuä aanjä naqänänjä-tänjä etanqi, zä äwiŋqä ique. Nyi ŋqä-näuäŋi, “Kukŋuä tqe, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquaunqätä, ätqiya” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hŋqunä-hŋqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä enyät̄qä-pani, heqä apäkä iuaunqä-pqe, inä hiŋguät̄qe. Itanqa apäkä hŋqunä-hŋqunänjä iuenä, hiqä qokiquaunqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanqi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqeqä” kŋuä indqänqŋqe.

6

Ymeqä iquaunqätä, kunaqä-kunuŋuaunqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänŋänjuwä-qae, hiqä hinaqä-hinuŋuau hŋgisa mitqueqä, qänaknä vqäpŋqe. Suqä tqueni, he imäkqä di, Goti Iqueqä hiŋuä iqini, äŋguänänji. ² Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. *“Si tqä tnäutä tniquesäŋi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukŋui qänaknä vqänqinyä.”** Goti Iqu suqä iqua ätuätäqänqani, Iqu suqä tque-ganä, kukŋuä nätmatqä timäuniqä diŋqä qäsä guä ämäsäuekqe. ³ Kukŋuä gue, tiinjä äyä ämäsanä. *“Si iinjä itnä äŋguänä äpmeni, nätmatqä eeqäpnänjä si imäkät̄qä iunji, äŋguänä timäutqätanquti, itanqa qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunqinyä.”†*

⁴ Kunuŋuenä, hiqä ymeqä isuaunji, quvqä itquepu, äwqä tnänjä miwimäkqä iqäpŋqe. He isuaunji, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näqŋqä äväpu, “Iinjä imäkäpu, iinjä mimäkqä pambiyä” ämotquepu, äŋguänänjä miqäpŋqe.

Wäuŋuä-wiyqä iquaunqätä, wäuŋuä miqä iquaunqätä

⁵ Wäuŋuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutaŋä iquaunqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanqi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä vqäpŋqe. He wäuŋui, quanqä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqänuwä-pa, iinjä äwipu imäkqäpŋqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkŋqä wäuŋuä äŋgui, iqua hiŋuä eqänätanqunqanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä eänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpŋqe. ⁷ Ii ipiyänqani, “Nyi wäuŋui, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqäpŋqe. ⁸ Ga he kŋui, tiinjä-pqe indqänqŋqe. *“Ämaqä, hŋquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquŋä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänqänä indqänqä iquŋä-qe, iqu äŋguänänjä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimaŋi, nätmatqä äŋguänänjä äväniqeqä.”*

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäuŋuä heyqä iquaunji, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, äŋguä iwimäkqäpŋqe. He kŋui

† 5:31 Ipäqäkqä 2:24 * 6:2 Anqumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqe 5:16 † 6:3 Kukŋuä-suqe 5:16

tiinji indqängpñqe. “Wäunüä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätñqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänjä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-paniqä

¹⁰ Nyaqä kukñuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aañä naqänänjä iutani, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. ¹¹ Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueqä kukñuä quañgitä, yamwiqä iqetä, emeqañgutqängani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänjuwä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpñä. ¹² Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunqne, ämaqä nesä asänänjä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänjä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äünätqänju. ¹³ Iinñqä nyi tiinjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetañgpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqañqanqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. ¹⁴ Yänänäqñqä iinjä tqäutpñqe, suqä kukñuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänjä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quañuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänjä iu imäkqe, nätmätqä ktqä pmuätänqne, quikuä iqi äpmuätänänjuwä-pa, iinjä pmuätänätangpu.† ¹⁵ Itanğa Goti Iqueqä kukñuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqne ämuasmänjuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetañgpu.§ ¹⁶ He iinjä imäkmbu, ga tiinjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqañgutqe, huätä epmäkpnqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he häñä ae emäkäqumuatekqä iinqe, hiqä kñuä indqänqä imñi, nyuänjä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyünüä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkpnqä ipiyänqani, Dñä Äñguä Iqu emäkqañguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätangpu. Tääqä ätäpiyänqani, enyqä engañguti, äwquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänjä iunqä-pqe, inä äpakänä tqangpu. ¹⁹ He yatñqä iinji, nyinqä-pqä inä iqäpnqä änyinji. Nyi kukñuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqañguti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, kiqä quata zä äwinqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kukñuä iqueqäqenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätangqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunüä Iqu ändapkqe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukñuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqangpu.

Goti Iqu qñji, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunüi mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänjä imäkätñqä iinqe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändowatqä.

²³ Iyää nqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäñi, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanüä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enguätñqänä emäkinyä. ²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi

‡ 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaunŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä tänä inginyqä kinganä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniyä iu ätimäutä, kuknuä ängui awä ätuminqe. (Wäunuiŋqä 16:8-15 hinuä qundŋqä.) Qänakndanı, iqu anä-himqä huiŋqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kuknui, ämaqä hŋqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkŋqä itqätanğuwıŋqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. İnäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä ävawqatqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hinuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiinä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmaminqe.

Hinuiqänänı, Poli iqu nätmätqä huiŋqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wıŋqä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä tänqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenqä, 'änğuiqä' ätuätä äqäkqe. İnı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu knuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwiŋqä yätŋqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauŋı, Goti Iqu nätmätqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, hänä-pmeqä hänı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iıyı. Nŋ, qu nätmätqä ii ämakuwı, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä imınuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayı. Itanğa Poli iqueqä äwiŋqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapŋqä iinğeyı. Kraisi Iqu, "Nyi ämaqä naqä-qunjqä" knuä indqänätä, Iqueqä äwiŋqä iunqänä qänaknä miqä imıŋqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiinä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi İqutä naqä-qakuänä ämuänäpiyä iqua, qu äwqä hanı, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpŋqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqŋqe, tiinä hiatunque. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauŋqe, Poli iqu kiinä äyä äwinymınqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänğueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi İqutä ämuänmbiyitanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeŋuwä iquenŋqä ävawqatque. Tuwanı, ye heŋqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänğuwä iquauŋqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunüä huitanä-huitanä imäkätqänğuwä iquauŋqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apıqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi İqutä, qeqä imänqeta äŋğüä etapäsinyä, heqä äwqe hanüä imbu pmetŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauŋqe, 'änğuiqä' ätukqenqä

³ Nyi henyqä knuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, "änğuiqä" ätuätŋqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatŋqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä, yeeqä aanä kuapänä itmä ävätŋqe. ⁵ Nyi iinı, hiŋgi miqä itqänä. Hiunji kinganänä iuta ti iqa tanğanqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kuknuä äŋğüä we-hunqä-tänı, nyi awä tumqenqä yätamäkqä

änyiyätqäñuwä iutayi.* ⁶ He suqä iinjä imäkätqätanquwitanj, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunüä ae emäkätqätanqqä iunqce, nyi näqñqä tiinjä ämeqä. “Iqu wäunüä ii imäkqce, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqca äwätñqce, qäpñi Kraisi Jisasi Iqu, anqumä äquvepätqänqca, hiäniqeqä.” ⁷ Nyi ñqä äwqä tämdañi, henyqä aanä kuapänä änyinätñqetanj, henyqä kñuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änguiqä’ ätquäqce, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäunüä ängüänänä Goti Iqu ändapqce, imäkqämqenqä yätamakqä änyiyätqäñuwä iutayi. Yätamakqce, nyi täqi guä pmetanqatä, itanqca kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iunqä himä-wiunqä iquau, mändi äkittqiyätmä, “Ii kukñuä naqä-qakuiqä” motqueqanqatä, änyiyätqäñuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätñqä-pañi, nyi-pqce inä änyinätä, itanqca he hiñuä maeqänmqä diñqce, aanä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ñqä änyinqä dunqä ii etqäqenqce, Goti Iqu näqñqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu henj, tii emäkätñqä yatñqä ävätñqce. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwiñqä iqu, naqänänä imänqca wätñqätä, he näqñqä ängüänä mapñqätä, itanqca he suqä änguiñqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpñqce. ¹⁰ Inj he suqä änguiñqä enqanqci, a ätäupu, nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, änguinä imäkqäpñqce. Tiinjänqäuä. Hea Kraisi Iqu anqci äquvepätqänqanqce, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä ängüänänqunenä pmetanqpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamakqetanj, suqä jänänänjinä imäkqunenä hiätanqpiyä. Nyi Goti Ique yatñqä iinj, tiinjñqä ävqä. Ämaqe, he iinjä äyä pmetanqä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqce haqeqä muämäuqäpñqänänäyä.

Poli iqu guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, naqänänä äwqenqä

¹² Ñqä nyämaqäuä, he näqñqä yasämä mapñqänä, nyi awä etmqce. Nyi guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqñqä ätqäuä, im-imä naqänänä tiinjä qe äwqi. ¹³ Nyi hanä-iqä ii ämakqenqce, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anä ämiminjuwä iquatä, itanqca ämaqä huizi iquatänj, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyäqanqçeta guä enqanqçenqce, qu näqñqä ekuwi. ¹⁴ Itanqca nyi guä pmetanqçetanj, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänänä hñqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huizi dunqä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukñui awä ätätqänjuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanä hñqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwi, tiinjä dutayi. Ämaqe iquau wivändpñqä winyätanqä-qe, qu nyivändqanqä äqumbiyitanj, nyinqä kñuä quvqä ämepu, wiunqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. Huiziqua, iinjä hmanji. Iqua kñuä iqä ängüä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁶ Goti Iqu wäunui, nyi kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqueqä mäkä-hunqä iquau mändi kittqämqä atäunüä ätenjikqenqä näqñqä ämepu, nyinyqä aanä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁷ Ämaqä nyinqä wiunqä itqänjuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanqutäpñqenqä Kraisi Iquenyqä kukñui awä ätätqänä. Ii itqänjuwi, nyi hanä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetanqä, quvqä iinjä imäkäpiyi iutanj, hanä-iqä naqänänä ändapqca upunqä itqänä. ¹⁸ Ämaqä iinj, quwqä kñuä iqä imñi, hñqua kñuä ängui metanqä, ä hñqua iinj mämeqä eänjuwi, nyi kukñuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwinqce, nyi ñqä äwqä tämdañi aquvänänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqenqätä, hänä-pmenqätä, kñuä indqänqçenqä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

19 Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinjäqä iqa uwqämä. He nyi yätamakqä nyipnqenqä, tääqä tätqätanguwä iutatä, itanga Jisasi Kraisi Iqueqä Dnä Änguä Iqu-pqä, yätamakqä inä nyiyätqätangqä iutatäni, Goti Iqu yätamakqä änyiyätä, hanä-iqä eeqäpnänä ämetnqe, huätä manmäuniqenqä, näqñqä enänä. 20 Iinjäqä, nyi nqä qeqä-quuvqä tämñi, kñuä iqä aanjä yänänäqñqä, tiinjä indqänätqänä. Nyi nqä wäunui qui mimäkqä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäümä ätqa äquvepätñqä-pani, guä äpmamä-pqänqani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi hanjä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpakonmqänqä, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. 21 Nyi kñui, tiinjä ämetqänä. Nyi mapäkonqä hanjä äpakä äpmeñqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanga nyi äpakonmqänqani, qua täu quvqä tä äpmeñqä-pa mäpmeqä, aanjä änguanänä pmetmniqeqä. 22 Inji nyi qua iunji, hanjä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänänqä imäkqämqä. Inji nyi maqñqe, äsquenyqä nyinyänquti? 23-24 Nyi nätmätqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tänqä tä äpmeñqä täunji ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmeñqä iqäqe, qua täu äpmeñqä iunji ämäwqätäüä. Nyi iinjänqä nyinqanqñqä-qe, hanjä äpakä äpmamä, he yätamakqä heyqe, ii änguä eä. 25 Iinjäqä, nyi kñuä ae ämetmä, näqñqä tiinjä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, hanjä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpñqä, yätamakqä heyqämä. 26 Tiinjä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyinji, henyqä anqumä indmeqanqutqänqani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänuwä-pa mämamäuqä, aanjä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hinuinäni, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanä-iqä metunquä-pqe naqänänä

27-28 Hanä-iqä äki-äkitanji emeqanqñqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpñqe. He iinjä imäkäpu pmetanquwä iqini, nyi hinuä maeqänmqä, ä kinä nämäda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanqutqe, nyi henyqä näqñqä tiinjä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanqunqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä änguä we-hunqä-tänä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpnqänä yänä äqänätqänäüä. He iinjä imäkqanqunqanji, ämaqä quvqenä emäkqä iqua, näqñqä tiinjä hipnä. Quwqä-quwänqä, quvqä iinjä emäkquwä-qae, yuuwä tämbñqäüä. Inäqe, heñi, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä eyätä, hanjä emäkäqumuatänqiyä. 29 Nyi ii etqäqe, tiinjäqä etqä. “Goti Iqu heñi änguä emäkätä, hinuinäni, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpnqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanji, hanä-iqä mapñqä-pqe, hinuinä inä eqänänä.” 30 Iinjäqä, ämaqe he quvqä etquetqätanqä hanä-iqä ii ämetqänuwä, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenänqä meqanqä äñqänquwä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunji, nyi hanä-iqe inä meqanqä, he qätä äyä äwiyänä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäüänäüä” kñuä metanqpu

1 He Kraisi Iqutä ämuänmbiyä iutanji, yänänäqñqä imäkñätqänuwäta? Iqu henyqä winyätanqä iutanji, hiqä äwqe, hanjuä enyätñqäta? Hiqä quämä pmeqä iunji, Dnä Änguä Iqutä anä äpmetqänuwäta? He hiqä-hiuänqä, huäqä äumäkñäpu quvqä mitquatñqä itqänuwäta? 2 He yatñqä iinjä iquauñi “Nñqä” tqanqppqe, nyi yeeqänänä nyimäkpnqä diñqe, tiinjä iqanqpu. Heqä kñuä indqänqä imñi, kñui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu,

itanga hiqä qeqä-quuvqä imñi, naqä-hñqunä metanḡpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi dunji mändi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäunäüä” knuä iinjä metanḡpu. ⁴ He knui, quamä pmeqä äḡguä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänḡanḡpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä knuä indqänqe, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqä-pa indqänḡanḡpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqe, knuä iinjä yänänäqñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäqñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hinḡinḡä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-panä ekqe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätñqä iunä ätimäuge, zä-huätatä äunätä äyä äpäkonḡqe. ⁹ Iqu iinjä imäkminḡetani, Goti Iqu Iquenji, ämaqä huiziuqä haqä yänji äpmuatetä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziunji ämäwqätäuqänḡa äqonä pmetätñqä äpmuatekqe. ¹⁰ Iqu Iquenji tiññqä äpmuatekqe. Qu qäukuä yänji äpmeñuwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäḡḡisañä iquatäñi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe hageqä ämatnämäupu, qonä woktäuqäpnqänänäyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiññä tqäpnqe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänuneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpnqänänäyä.

He ämaqä qua täutanä iuqä awä iqñi, we-hunqä-tänä pmetpnqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manä tiññä etqä. Nyi hesä anä pmetanḡani, he kukñuä eeqäpnä qänaknä imiñuwä-pa, nyi hma etanḡqä-pqänḡanä-qe, quannä päkñqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqñi vqanḡpi, Iqu heñi anḡumä änyä-hänä emäkqanḡuti, häukuä wiqä-tänä hipñqänä yänä qänḡanḡpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpnqe, suqä Iqu äwinyänḡe imäkqäpnqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, hmbinyqä manä ätnäpu kukñuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanḡpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeñuwä, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänuenä epu, suqä quvqä hui maeqä, anḡuanänä hiätpnä. Itanga he kukñuä hänä hea ique-ique pmeqä-tänä iquenji, mävquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänjuwi, ii he ämaqä qua täunji, suqä anḡui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqänuwä iuqä awä iqñi, he we-hunqä-tänä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqä anḡumä äquvepätqänḡani, nyi heyaqä suqä iññqä, yeeqä aanä kiññä itmä, näqñqä tiññä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunüä dnä huqä iqa äpätnqe, hinḡi yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanä-iqä ämetqänjuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänä. Inji, qu nyi pizqä bäsqanḡuwitani, nyaqä häñeque, wainqä tñänqä* eä, hiqäva he äqänätqänuwä itä qäsänji, hiqäva qänänḡuti? Iññä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanḡqä-ma, iinjä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitisi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hinuinä nqänḡanḡutqe, tiññä imäkmqä änyinḡi. He änä-änä ipu äpmeñuwinḡe, Timoti iqu kukñuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninḡä diñqe, nyi iquenji henyqä maqänä dowatmqä itqänä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeñuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanḡi yätamäkqä heyänique, hñqu-hñqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeñuä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuñqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minḡä iunqänä äwinḡä iquayä. ²² Itanḡi

* 2:17 A Täuqä 15:7

Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä änguänänä imäkqä-que-que,” he näqñqä ae äyä enä. Ymeqä-qu kanmä yätamakqä ävätä anä imäkätqänjyā-panji, iqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä änguä we-hunqä-täñi awä inä ätätñqe. ²³ Iiññqe, nyi tiinjä imäkmqä änyingji. “Nyi äänä nyimenqutiya” tmä, hiñuä ganä äqunmitani, iqueni qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ñqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hiñuinä ñqäñganquti, hea kuapänä maiqänqa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinjä imäkqänqä änyingqä-que, täñganji, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamakqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ñqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñuinqä mäkä ita, wäñuä anä itqänueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunji hiñuä äkñga qunmniqätiya” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täñä-yaqä äwinä” tqanqä qätä äwikuwinqätäñi, qundqändqä kuapänä iqanqgenqä angumä dowatmqä änyingji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanqgä-que, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamakqä vqanji, anji mätänä enqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-hunqä naqänänä mequänqiyä” kñuä indqänätä, yätamakqä iinj, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiññqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinjä änyingji. Inji he ique hiñuä angumä äqunätmepu, yeeqä iqanqpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamakqä nyipnä miqäqä, injäqe iqu hiqä anji ämetä, Kraisi Iqueqä wäñui imäkätäqetani, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiññqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanä naqänänä vätmapu. Itanqa ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanqa nyämaqäuä, nyi kukñuä huizi tiinjä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanqpiya!” Nyi henyñqä pipa anqñ-anqñ äqiyäqäsñqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, niñqä enqä-ma, ktqä equmuätäunqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkqänqä itqänuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanä ququvqenänä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäkqä iquneyi. Ne huiwinqätä, wäñuä eeqäpnänä imäkätunquä iunqätä, yätamakqä neyññqä quuvqä maeqiyqä inu. Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäkqanji, Goti Iqueä yoqenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmätqä huiwinqätä, wäñuä änguinqätäñi, nyi eeqäpnänä-tänunji. Inji ämaqä nätmätqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, nyi ämawqätäunä. ⁵ Ii tiinjä. Ñqä nipai änmikqänqanji, hiunji 8 ae äpäwqanqa, qu nyaqä huiwi häuä äñgtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanä, Benjämenä iquesanjä ekuwiuqä hueqä-himqä iutanä iqunji. Ñqä nipeu, apique, nyitäñi, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitä, suqetä, a äqätänu. Nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänakñäñi, Parisitanä iqua* iqä-ma iinjä itñqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquauñi, qui imäkminqä. Inji ämaqe, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukñuä-suqä iunji, hñque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-panjä-qua ma, nyi ämawqätäunä.

⁷ Nyi kiñganäñi, “Suqä huiwinqänänä iqua yätamakqä nyipñqäuä” indqänminqä-que, täñganji nyi qänakñäñi Kraisi Ique ävätmä, nätmätqä iinj, qua täutanä hiññinqä etanji äqunätqänä. ⁸ Iiñqänä ma, Kraisi Jisasi ñqä Naqä Iquenyqä näqñqe, ii

* 3:5 Parisi iquauñqe, ämaqe tii ätminjuwi. “Qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänakñä änguänänä iqä-qaqä.”

nätmatqä aanä naqä-qakuä etanji äqunätmä, nätmatqä eeqäpnänjä qua täutanji, quvqänänjä etanji äqunätqänjä. Nyi Ique qänaki wivändmqä dinqe, nätmatqä eeqänänji tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jänänänji, wäunuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunni, nqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanqquä iutanji, nenyqe, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjä himqe. Iqu äpakonätä, Iqueqä yänänäqñqeta anji ävaukqe, Iqu yänänäqñqä iitä, yänänäqñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñä-hunqä ämakqe, qäquye anä menqätä, itannga Iqu äpakonqgqä-pa päkonmniñqätä, iinjqe näqñqä mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpakonätmä anji inä vamniqñqänä.

“Nyi hiqñqä du timäumqä dinqe, yänjä äqännga äwätqänjä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiqñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäqñqä äñgiqätätqäuä. Iutanji, nyi iinjä timäumqe, yänjä äqännga äwätqänjä. ¹³ Nqä nyämaqäuä, nyi iunji matimäuqä iqäqä etanqçenqä näqñqä emä-qe, tiinjänä iqämä. Nyi nätmatqä hiñuiqändqänqe, knui anqumä mämewqä itmä, hiñuiqänjä näñji äwiñqä iunqä, yänjä äqännga umqe. ¹⁴ Ämaqe qanä tnänjä äwätqänjuwä-ma, nyi hiqñqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti Iquesa mamqä dinqe, yänjä äqännga äwätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi häñä-pmeqä qäukuä yänji mamqä dinqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iuta, tääqä ändätmakqe.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätunquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä iunqe, knuä indqänqe asänä meqänqe. Hesänjä hñqua, iinjqe qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunänji tiinjä’ ätuätä, ämotquenä. ¹⁶ Itanji täñganji, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imänqququä etanqutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqä uwquatuñque.

¹⁷ Nyämaqäuä, nätmatqä nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpu. Itannga ämaqä, suqä ne imäkätunquä-ma asänä imäkätqänjuwä iquaunji, hiñuä äqunäpu, iquautanji näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanqpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etmiñqä-ma, täñganji, huäqä nunqanji knuä äqiyätmä iinä etätqänjä. Ämaqä kuapänänji, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä mäwiñqä itä, mäñdi äkittqiyäpu äpmeñä. ¹⁹ Ämaqä iinjä, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, knui nätmatqä qua täutanjä iunqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnqänqanji, womba miqä, yoqä haqä ämatnämäunäpiyitanji, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpiyä” etqäqe, ne qutänji, asänänjä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etanqiyi. Inji Naqä Jisasi Kraisi, ne häñä inemäkäqumuatqä qäukuä yänjisa quvepäniqä Iquenyqe, hiñuä äqänänä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänqque, anakunmäkätä, Iqueqä huiwä äñguänänjä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-pañä iinjä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä dinqä yänänäqñqä-tänjä eä, itannga yänänäqñqä asä iutanji, iinjä inemäkäniqe.

4

Suqä äñguä iquanä imäkqanqpu

¹ Iinjñqe, nqä nyämaqä, nyi henyqä aanä kuapänä änyinätä, hiñuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiinjä etqä. “He Naqä Iquenji mäwquatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunuä dnjä huqä itñqe äñguä meqetänji, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektänji, nyi manä tiinjä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuanqgui eänjiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.” ³ Wäunuä nyitä anä

imäkätqänueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iinjä pmaynqä yätamakqä wisnqä änyingi. Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tätqätanganj, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanga nqä ämaqä nyitä wäunuä anä iqä iquatä yätamakqä änyiminuwi. Bukä, ämaqä yoqä hänä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwinqä yänini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi angumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hinuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iunqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä angü quvepätngä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitanj he emetqätangqä iunqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuäpu, ‘änguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatnqä vqäpnqe. ⁷ Iinjä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanuä imbnqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätngqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätanguwinqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä knuä indqänqetä, änguä nyätpnqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenqe, näqnqä änguänänj, anä mämeqä yanä. Ii aanjä änguänänj.

⁸ Nqä nyämaqäüä, kuknuä yäpaki, tiinjä etqä. Hiqä knuä indqänqä imni, knui suqä änguänänj Goti Iqu äwinyänqä iquaujqä indqänqpnqe. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänänj, ikikinyänj, itanga yoqä naqä-tänj eäpu, suqä huiziquaunj ämawqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunuä nyi imäkätqätangä he hinuä ängqänäpu, kuknuä nyi awä etätqätangä qätä änyiyäpu, näqnqä nyita ae ämetqänuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpnqe. He iinjä imäkätqänuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänj, ä maeqä-tänj äpmejqä, iinjä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Tänganji he nyinqä knuä heyqangi, yätamakqä angumä nyiyqanguwinqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanjä naqänänj ävqä. Awä iqäni, he nyi yätamakqä ae änyipqä etangqä-qe, hänaqä hma etangqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanqunä eämä maetqä iqä. Ii tiinj. Nyi eäqä-tänj, ä maeqä-tänj äpmejqe, iinjä qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqängatä, kuapänä-tänjngatä, nyi änguä pmamqä dijqe, näqnqä enj. Nyi äwqä mbäsätangi äpmejqä ä, dä äpmejqä, nyi ‘squäüä-qe’ matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänj äpmejqä ä, äwa itmä äpmejqä, nyi asä iinjä pmetmä. ¹³ Nyi yänänäqnqä inyimäkätngä Iqueqä yänänäqnqetani, nätmatqä eeqänänj imäkmä. ¹⁴ “Nyi äwäwa miqä iqänä” qäyä etqangqä-qe, hanä-iqä nyimeqangqe, ne anä metunquä iunqe, he yätamakqä ätnämäuquwi, ii änguänänj.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqenqä, “änguiqä” ätukqenqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqnqä tiinj ae äyä enj. Nyi wäunuä kuknuä änguä we-hunqä-tänj, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendonija iu ävämetmänganji, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqangä, ne yätamakqä inguatunquä dijqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anj-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanganji, he yätamakqä hnganä-hnganä änyiminuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui angumä dappnqä matqä iqä. “Heqä suqä ävqä iqueni, mäwquatämäuqä äpakänä imäkätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu, änguä emäkquänqiyä” etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänj eäqä. He äväwqatquwi, nyi Eplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inj tänganji nyi nätmatqä aanjä kuapänänj-tänjunji. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyänj-weqä änguä äqiyätqänuwä-panj iinj. Hiqäva iunqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Nqä Goti Iqu, nätmatqä änguänänj kuapänänj ämejqe, eeqäpnänj he äwa itqänuwä iunji, Kraisi Jisasi Iquesanji, äwa miqänqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä,

Apiqu enqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqueni, haqeqä witätñqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

“Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwiñqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iquaunji, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” tquäpnqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeñquä iqua-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeñuwä iqua, Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunjuä-wiyqä iquautanjä hñquatä, huiziquatäñi, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” inä etqä. ²³ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänñä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävaucumuatqä ikqe. Näqñqä-tänñä iqua kñuä tiññä indqänätqänñä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänñanji (Wäunjuñqä 19:1-41 hiñuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunju, imäkññqä ändowatkqe. Inji qutanñä hñqua, Kolosi iunñqä äumiñuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwiñqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisi Iqu eeqänänñä iunñqä nyuänñä-qu etanñi, ne anñumä inetmeniñe, Iqunänñqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisi Ique wimetunquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kinä nämä inetma upnä. Ga Kraisi Iquesanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi imäkkqe. Itanña Kraisi Iqueqä wäunjuä iutanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi, anñumä itmeniñenqä äwinyätqä. Kraisi Iqu näyaqä yäpä-ñgisa pmetanñqetani, ne qokä-apäkä änyä-hänñi äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänñä iu qänakñä iqä-qune hiatunñqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanña, iquaqu tuwanjui Kolosi pmeqä iquauñqä äma äukiyi. Ämaqä kinñanänñä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kukñuä kuapänä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenñqä kukñuä ätkqenñä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iquñji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmeñuwä iquenyñqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänjuwä iquenyñqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänñqeta anñguä etapätä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpñqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiñqä, “änñuiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä kñuä indqänäta, tääqä ätätayänñanji, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniñuenji, “Äññuä iwimäkinyä” ätuätqänñe. ⁴⁻⁵ Ii tiññä etanñiyi. He kukñuä naqä-qakuä we-hunñqä-tänñä iquesa, nätmätqä anñguä hiññi meqä qäukuä yänñi äwiñqenqä qätä äwikuwiñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämepu, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanña Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänñä iunñqä kiññä enyänñenqeqe, ye qätä äwikueetani, “Äññuä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänñe. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-pañi, kukñuä anñguä we-hunñqä-tänñä iqu, qua manñä eqiyänñqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä anñguä imäkqäpñqä iwimäkätqäuä. He kukñuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänñqeta hiññi vqenqeqe, näqñqä anññänänñä ämakuwitani, täññanñe, kukñuä iqu heyaqä awä iqi, wäunjuä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä anññänänñä iññe, he Eaplasia iquesa näqñqä ae ämakuwi. Iqu wäunju, ne imäkätunquä iutanji inä imäkqä-qu etanñi, iquenyqe, kiññä änenyätqäuä. Iqu yeyaqä anñi ämetä, heyaqä awä iqiñi, Kraisi Iqueä wäunjuñqeqe, enyqä miqä itä, anññänänñä imäkätqäuä. ⁸ Tiññä-pqä inänñi. Dñä

Ängüä Iqu emäkqanji, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enğuätñqä ämakuwä iquenyqe, Eaplası iqu qäqu, awä äyatqke.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itanji ye heyaqä suqä iunqä, näqnqä änyä qe etayänğanı, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqänue. “Si yätamäkqä vqanğti, ga qu Saqä äkinqä iunqe, Dñä Ängüä Iqu knüä indqänqä näqnqä huitañä-huitañä vqanğuti, näqnqä aanä kuapä-tänä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinji, he Naqä Iqueqä ämaqä aanä naqä-qakuä iqua eänuwä-panä iinä eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpnqenqä ätätqänue. İi tiinji. Wäunüä ängüänänä huitañä-huitañä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqnqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witñqä imäqäpnqke. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqnqä naqänänji, he inä ämepu, hanä-iqä eeqänänji qäyä emeqanğuti, yänänäqnqä ätqäupu yeeqänä iqäpnqke. ¹² Heqä henıqu, nätmatqä ängüänänji, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqke, he-pqe inä meqäpnqenqä aanä qäyunänä emäkkqenqke, he Iqueni, “Ängüä inemäkkñiqä” tquäpnqke. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäqnqä iu pmetaunğua, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanä kuapänä äwinyätñqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaike. ¹⁴ Wäunüä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäukqke.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunuinğätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinüä mäqunquä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näqnqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmatqä eeqänänä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänji imäkkqke. Nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmatqä ne hinüä äqunätunquä itä, hinüä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanğa yoqä naqä-tänä itä, yänänäqnqä-tänä itä, eeqänänji imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqke. ¹⁷ Nätmatqä eeqänänji matimäuqänğa, Iqu äpmaminqke. Iqu nätmatqä eeqänänji, ängüänä ämitä, qäyunä witpnqä iwimäkätqäuä. ¹⁸ Nyuänä iqu huiwi ämitñqä-panä iinji, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanğa hänä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenä. İni, äpäkonäpu anğumä vauqeunji, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuänji nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ İinji, tiinñqä ätimäukqke. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänä-pmeqetä eeqäpnänji, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinğqke. ²⁰ Itanğa Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä häneqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmatqä qua iunjitä, qäukuä haqä yänijnitä, eeqäpnänji, Iqueqä-kiuä-tänä qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinğqke.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäkqanğuwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkongqetani, Iqu-tänä qäqiqi pmetpnqänä ae etmakqke. İtani, he tanğanı, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hinüä iqinji suqä quvqä hui mimäkqänqä, qanyä jänänänä pmeqänqä emäkkqke. ²³ He kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuninğenqä näqnqä ae ämakuwinqä, knui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqnqä tqäupqe, he Iqueqä hinüä iqinji, ängüä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmejuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämqenqke, nyi wäunüä iqu ämakqke.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäkqä äwikqenqä

²⁴ Täנגäni nyi he yätamakqä hemqä, hanä-iqä ämetnqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyänuwä iu, yätamakqä vätnqä ämakqä-pani, nyi nqä-näuä, nqä huiwä täunji, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinjä iuqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kuknüä eeqäpnäni, quvaqä hinüä iqisa awä tqumqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamakqä heyätnqä ätenjikqe. ²⁶⁻²⁷ Kuknüä nyi awä ätätnqä tqü, ämaqä kiŋganä äpmaminuwä iutanä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iunqä zä witanŋi, qu maqñqä eminuwä. Inäqe täנגäni, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hinüä iqini, ätnänäqi timäutnqä imäqanŋi, qu näqñqä ämetqänä. Kuknüä iqu, aanä änguanänä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etanŋi, huizi iquauñä-pqe, yätamakqä inä ävätkäuä. Kuknüä zä äwäminqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmenqä Iquvi. Iquesanji, he nätmätqä änguanänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäni näwinyä äwinqä mapñqe, hinüä äqämbu pmetpñqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iunji, awä ätuätunqä. Ii imäkätunqä, ne neqä kñuä indqänqä änguanänä itä, näqñqetäni, qu ämotquetanä, kuknüä yänänäqñqä ätuätunqä. Tiinñqä nengänŋiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäni, naqä-qakuä heqanŋpi, ne Goti Iqueqä hinüä iqi ätuma uwquatunqä. ²⁹ Iinjä timäuquätñqä diñqe, nyi yänänäqñqä Kraisi Iqu inyimäqetäni, nyi enyqä miqä itmä, wäunüä tnänä itñqe.

2

¹ Nyi iinjä itñqenqä etqäqe, he nyinyqä näqñqä tiinjä mapñqä änyinŋi. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmenuwä iquauñqätä, itanŋa ämaqä huizi, ique hinüä mäqunquä itqänuwä iquauñqätä, ne yätamakqä neyätñqenqe enyqä miqä itä, wäunüä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinjä imäkätñqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqñqä emäkqanŋmdi, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqenqä, imäkätñqe. Itanŋa ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kuknüä zä äwinqä iquenyqä, näqñqä yasämä ämepu, äwqä hanüä inqä pmetpñqä, imäkätñqe. Kuknüä zä äwinqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqñqetä, suqä kñuä ängüä iwäsäuqetä, eeqänänäni, qa enqä-pa Iqueni manŋuä ämnä zä witanŋi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kuknüä tä etqäqe, ii tiinñqä. Ämaqä hñqu, kuknüä quanŋä iunji, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diñqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kñui hui mimäuqä, yqänä nyätanŋi äpmenqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmenä. Itanŋa he wäunüä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätanŋuwä diñqe, nyi äwqä yeeqä änyinŋi.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hanä anä pmepñqä, emäkkqenqä

⁶ Inji he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqäpnqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqñqä äunqä-ma iinjä äpu, anji zä quea iuta yänänäqñqä ämätnänqä-pa yänänäqñqä iinjä ätqäupu, kuknüä awä tqanŋä näqñqä ämetqänuwä iunji, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanŋa eqä-häki manŋuä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinjä, Goti Ique, “änŋuiqä” kuapänä tquäpnqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä diñqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqñqä eäpnä, iquauqä kukñui quati maeqä etanŋi, quanŋä tqanŋuwä iquauñi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinjä iqua, iquauqä kñuä imñi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka iminuwä iutä, nätmätqä qua täutanä iunqätä, näqñqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqñqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hanä-pmeqetäni, eeqäpnä Iqutäni, eqä-häki manŋuä änyänqä-pa, Iqueni manŋuä iinjä änyä. ¹⁰ Iqu iinjä eä, nätmätqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqñqä-tänä iquau Miqä-qe.

Inji he Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqe manguä iinjä enyätanğuti, nätmatqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänğanguwitanı, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäüä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-pani, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etanği, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu henı, Iqutä qua anä eptekqe. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anği ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanğuwänğa, he Kraisi Iqutä, qua buta anği anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäüä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänqä etanğqä iutani, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnäni, huätä ämamäukqetani, Kraisi Iqutä hänä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetani, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunı, ämaqä eeqänäni, Iqu yänänäqñqä eeqänäni, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanjä knjütä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iinjñqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunji naqänğa Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qanğua manä pmeqanğa aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä timäuqanğanğätani, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä duñi, qäyunä miqä iqäüä. Iinjä-iinjä imäkqanğpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmatqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-paniyi. Inğaqe nätmatqä aanä naqä-qakuänäni, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mändi äkittqänäpu, ynaunjqä iquauqä yoqe haqeqä mamäuqäpnqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesani, nätmatqä anğuanäni mämeqä ipnuwänqä emäkpnä. Ämaqä ii ätätqänğuwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapanä ätäpu, knui suqä qua täunñqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” knuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanğa qu Kraisi neyaqä Nyuänä Iqutani, naqä-hñqunä mamuänğanğä itqänä. Nyuänä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäüä, itanğa naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpakonäpu, qua täutanjä knjütä, suqetä, mändi ae äkittqäkuwi. Iinjä etanği, he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panuenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qänaknä miqä pambu! ²¹ “He nätmatqä iunı, a mämiqä pambu! Nätmatqä näñini, manğä pambu! Nätmatqä täqini, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nätmatqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä knuä indqänqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tpnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänğuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iunı, hanä-iqä ämetqänğuwinqä motquapñqä, i imäkätqänğuwı. Iinjñqe, ämaqä hñqua knuä tiinjä indqänätqänğuwı, “Suqä iinjä iqua, aanä jänänäñiqä.” Inğaqe ne suqä iinjä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäüä neqä äwqä yäpä imä äwiñqä iunı, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä hänä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi

¹ Inäqce, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anğumä ävauqumuatätäqanğani, he änyä-hänjä ae äyä emäkkqce. Iinğqce, he knui, nätmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yänji äpmeñqä iunğänä, witätñqä äyuwä. Iqu yänñi, Kaniqueqä hipa ämuangisa äpme. ² He knui, nätmatqä qua täutanjä äki-äkinğä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutanğänä eyquätñqänänñi. ³ He Kraisi Iqutä anä äpakoñguwä-qae, heqä hänjä-pmeqce, Kraisi Iqutä zä witanği, ga he Goti Iqutä ämuänğänjä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä hänjä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi. Iqu anği äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnänjäqi timäuqanğani, he-pqce asänä iinğä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hänjä ae iwimäkkqä iquauqä suqenğä

⁵ Iinğqce, heqä qeqä-quuvqä imñi, nätmatqä qua täutanjä iunğä indqänänjuwi, anğumä aquvä mämaqiyqänğä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqce, suqä quvqä tiinğä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yanğä-inğä Goti Iqu anätapqce, tuwä ävapu, huitanğä-huitanğä imäkäkiğenğätä, suqä kiyä mätqä eeqänänğä imäkqenğätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkqenğätä, suqä hiñuä aowä qñqä iğenğätä, etqä. Suqä hiñuä aowä qñqce, ii goti quanğä iu qonğä woktäuqä enğä-panğä asänänñi. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqä äumitpqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimanñi, hanğä-iqä vänğiyä. ⁷ Kiñganänñi, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwä iquauñi, he-pqce inä äyä imäkminjuwi. ⁸ Inäqce tänganñi, he suqä tiinğä tqua-pqce, gquä yäua enğä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, anği mimipñqänğä änyinği. Suqä himä qui maqänä mimäkqänğä, manğä yänğänäqñqä ätäpu mäkänğä miqänğä, ämaqä hñque mändi kittqiyqñqä, manjuutanñi kukñuä quvqä tqänğä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kukñuä quanği mätquä pambu. I tiinğä etanği etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-hänjä ämipñguwä-panñi, qua täutanğä suqä quvqä eeqänänñi, hämänänä ävquatämäupu, änyä-hänjä ae äyä ekuwi. Iinğä eqanğuwitanñi, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqueqä-kiuä enğä-pa emäkätä, hea ique-iquenñi, näqñqä kuapanä etapätqäuä. ¹¹ Ne ämaqä iinğä ae eanä, asänänğä äyä äpmeñu. Iinğä etanği, ne kñuä tiinği, mindqänğä pa yatunğue. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häua ktänğä iquatä, häua maktänğä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Kukñuä huitanğä-huitanğä tqä iqua, huitanğä-huitanğiqä. Ämaqä qäuqä imdanğä iquatä, anğä anğua iqisanğä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Wäunjuä-wiyqä hiñinğä iquatä, ämaqä wäunñi quwqenä ämipu pmeqä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä.” Ne kui-kui e etanğqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmeñqce, ne knui Iquenyqänä indqänğuatunğue.

Suqä ämaqeunğä wiñqce, suqä huiziunñi ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä atäunjuä ae etetä, henyqä aanğä kuapanä äwinyätqäuä. Iinğqce, he änyä hänjä iinğä ae imänğuwitanñi, tiinğä imäkqäpñqce. Suqä ämaqeunğä huäqä eunğä iqutä, anğua iwimäkkqä iqutä, mändi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hanğä-iqä ämepu äwqä hanjuä inğä pmeqä iqutä, iquau imäkqäpñqce. ¹³ Hesanğä hñqu, “Nyi ämaqä äti iquesa äwqä hanğä-iqä ämeñänä” ätqäqce, qäyä etanğuti, kätä-känğua iinğä iqueä suqä quvqenğä hui imäutä, äwqä hanjuä imäkñätñqce. Naqä Iqu-pqce heyaqä suqä quvqenğä hui imäutä, äwqä hanjuä ae äyä imäkñqce. Itanğa he-pqce, suqä asä iinği imäkqäpñqänänñi. ¹⁴ Suqä iinğä iqua e etanğqä-qe, suqä ämaqeunğä äwiñqä iqu ämäwqätäuä. Suqä äwiñqä iqu, suqä anğua huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñi naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäkkquänä. ¹⁵ Hiñuiqänänñi Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hanjuä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqce. Kraisi Iqueqä äwqä hanjuä inğqce, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hiñuinä qunğanğpu. Itanğa Goti Iquenñi, nätmatqä eeqänänñinğce, “anğuiqä” tquäpñqce. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanğä manğua emnätätñqce, tiinğä imäkqäpñqce. He näqñqä

änguänänji, Kraisi Iqueqä kuknuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä änguänänjinä imäkpñqä ämotquepu, apqä huitañä-huitañä ätäpu, näqñqä-vqäpñqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu ätätqänuwitä, itanga apqä huizi iquatä ätäpiyängani, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqe. ¹⁷ He kuknuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmätqä äki-äkitanä imäkpñqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämenuwä iutani, qäyunä imäkpñqä. Iinjä imäkpiyängani, Goti Hanjuwä Apiqueni, Jisasi Iquesa, “änguiqä” ätäpu, imäkpñqä.

Poli iqu imbquaunji, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquaunji, yäpä iqi vqangpu. Suqä iinjä, Naqä Iqueqä hinuä iqinjä, jänänänjiyi. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuaunji, quuvqä mitqueqä pa ipu, iuaunqe kiinjä enjuätñqänänji.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuñua nätmätqä äki-äkitanä, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkpñqä. Iinjä imäkpñqä, Naqä Iqu yeeqä naqänänä iquänä. ²¹ Kanuñuenä, hiqä ymeqä isuaugä quuvqä heqiyqe, qui iwimäkpñqä, nätmätqä hmbinyqä jänjänä ätäpu, enyqä miwimäkpä pambu.

Poli iqu, wäunuä-wiyqä iquautä, wäunuä kanuñuautä, ätukqenqä

²² Wäunuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmätqä äki-äkitanä, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkpñqä. Iqua iqi enjuwi, yeeqä iwimäkpñqänä wäunuä ängui inganä imäkpu, ä iqi hma enjuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqeni, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunui änguänänjä imäkpñqä. ²³ He wäunuä eeqäpnänjä imäkpiyä iunji, knui, “Nyi wäunui ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunjqä” indqänäpu, enyqä miqä änguänänjä imäkpñqä. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmätqä änguänänji, hiqä ätnä äwinqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmätqä ii, Iqueqä qokä-apäkä iquaunqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etangji, he Iqueqä wäunuä-wiyqä enjä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quuvqä imäkpä äumitätqe, iqu kimanji, hanjä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuqä suqä iunji, asänä Iwäsäuqä Iquwi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yänji äpmeñqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunuä heyqä iquaunji, suqä änguitä, jänänjitä, motqueqäpñqe.

Suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpu

² He suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpu. Iinjä imäkpiyängani, knui änguänä indqänäpu, hea ique-iqeni, Goti Hanjuwä Ique, “änguiqä” tquangpu. ³ He tääqä ätäpiyängani, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpñqe. Inji Goti Iqu hänaqä imäuanayqanguti, ne Kraisi Iqueqä kuknui, ämaqä du awä tquatuñqe. Kuknuä iqu, hinuiqänä zä äwäminqe, ätnänäqi ae ätimäuqe. Nyi kuknuä ique awä tqangqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmeñä. ⁴ Tääqe, tiinjä-pqenqä inä tqangpu. Nyi kuknuä awi, qu näqñqä ätnänäqinyä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäuä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyängani, hiunji qäyunänjä iqu hinjinä päwqenqe, he knuä qeiqinyä indqänäpu, suqä jänänänji inganä motqueqangpu. ⁶ He ämaqeu kuknuä ätäpiyängani, qeiqinyä ätäpu, knui änguänä indqänäpiyä iuta, kuknuä äwinyä iqä tqäpñqe. Inji qu yatñqä eyqangpñqängani, he kima qäyunä tqäpñqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä ique. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäuä. Nyi täqi ään-äänä pmetanqenqe, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, ään-äänä äpmenqenqe awä etätä, itanga heqä qeqä-quuvqä yäpä imni yänänäqñqä emäkätñqenqe, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäni, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapänä änenyätñqä ique. Iquaqu nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqe, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmenueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itanga Makä, Banäpasi iqueqä kätanquequ-pqe, inä etqi. Makä iquenyqe, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqe, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpñqä. ¹¹ Itanga Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiuä” ätätqänuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutani, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeuñqä awä-tqä iuni, yätamäqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqänuwä iquayi.

¹² Ämaqä hesanä Eapplasi, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäqä eyätñqä, yatñqä ävätqäuä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqe, mäwquatämäuqä danä, a yänänäqñqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqñqä änguänänä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä ätätqäuä. ¹³ Iqu yätamäqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latisiya pmeqä iquautä, itanga Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunui dnä huqä itqätangi äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenyñqä kuapä änenyätñqä iqtä, Demasi iqtä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmenuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itanga quuvqä heqiyqä iyyqä anä iu aquvä äqänäqisätqänuwä iquauñi, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iqiyä” jipñqä änyinçi.

¹⁶ He tuwanuä tqü a qäpu ätäupi, quuvqä heqiyqä Latisiya iu äpmenuwä iquau vqanqpi, iqua-pqe a inä täupñqe. Itanga tuwanuä huizi, nyi Latisiya pmeqä iquauñqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqanqpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunuä äktapkqe, änguänä ämitnä imäkätñä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäqä. Tänganji nyi guä yqänä äqiyänmä pmenqä täñqe, he nyinyqä knuä indqänqanqpu. Inji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñçi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänjä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänjä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämaŋi, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbnqä, ävauqumuatkqe. (Wäunuiŋqä 17:1-9, hiŋuä qundnqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänjä Poli iqueqä kuknuä qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanqä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkuwi. Iutani, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakni, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanqi, iqueqä wäunüä anä iminiyä Timoti iqu äwimetä, nämatqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kuknuä qätä äwiyäqänqani, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutäni, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäkpŋqä äqäkuwi. Ämaqä näqŋqä-tänjä kuapänänjä iqua, kuknuä tiŋjä ätmiŋuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutani, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä äŋguinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqŋqä-tänjä iqua, knui tiŋjä indqänätqänjä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iŋjä iqua, Iqu anqunji äänä pänqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänmiŋuwi. Qu näqŋqä ipŋqä iŋqä wiŋganqi, Poli ique yatŋqä äwikuwi. Ämaqä, Jisasi Iqu anqu mapqänqä äpäkombqä iqua, qu häŋjä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äkŋga päniqäwä? Poli iqu kimaŋi, tiŋjä ätukqe. Qu suqä äŋguä iu qänaknä iqäpnuwänqqe. Inji, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmetŋqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanqa Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätä, äwqä hanuä imbu pmetŋqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iqueni, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänqani, henyqä knuä yqänä ipisanä, “äŋguiqä” ätuätunqqe. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunüä itqänuwiŋqätä, heqä suqä ämaqenqä äwiŋqeta, wäunüä yänänäqŋqä imäkätqänuwiŋqätä, itanqa heqä knui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiŋuä äqumbu äpmapiyita, wäunui mäwquatämäuqä a yänänäqŋqä äqätänuwiŋqätäni, ne knuä ämetanä, Goti Apique, “äŋguiqä” ätuätunqqe. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyŋqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunüä ae etekqenqqe, ne näqŋqä eanitanji, “äŋguiqä” ätuätunqqe. ⁵ Iqu iŋjä etekqenqqe, ne näqŋqä hiŋgi mämeqä iquque. Kuknuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iqu, ne hiŋgi mäma mäyapqä ikque. Ne yänänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu yätamakqä neyqanqetä, itanqa ne quuvqä yänänäqŋqä eqiyanä, “Kuknuä iqu naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkqe. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamakqä heyatunquä suqä imäkmiŋquä iunqqe, hiqä-hiuänji, näqŋqä ae äyä enä.

* 1:1 Wäunuiŋqä 17:1-9

⁶ He kukñuä naqä-qakui ämakuwitani, hanä-iqä ämepiyänğa, Dñä Änguä Iqu yätamakqä eyqanğı, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanä-iqä ämetanä yeeqä iminçuä-pa, he-pqe asä inä iminçuwı. ⁷ He iinjä imäkäpiyitani, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmeñä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmeñuwı, Naqä Iquenyqä kukñui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutanä ma, qua eeqänänğä iunji, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwinçqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinçqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanğua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanğä qätä äwikuwinçqe, qu kukñuä tii ätätqänğä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanğä iquauñi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanğa Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninğä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmeñäuä” ätätqänğä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonğanğa, Goti Iqu, Ique anğı ävauqumuatkqe. Itanğa Iqu, Goti Iqueä äwqä tnänji, suqä quvqä imäkqä iquauñqä äpäñqä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamakqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunjuä iminçenqä

¹ Neyämaqäuä, ne iqi emakque, hiñgi memeqä danä ikquençqe, he näqñqä äyä enğä. ² Ne henyqä äpatunçuanä anğä-himqä Pilipai iu pmetanğquanğani, ämaqe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunji täñğä-hunqä naqänänğä änätapminçuwinçqe, he näqñqä ae enğä. Ne hanğä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamakqä iutani, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä anğua we-hunqä-tänji, awä äyä etminçqe. ³ Ne ämaqe, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkitunçqe, suqä tiinçiqua qäsä imäkätanä, hmanji. Kukñuä quvqe matqä, quvqä imäkqänğä kñuä mindqänğä, kukñuä quanğı mäutqe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinji, hiñginä mätkuä itqänju. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunqä-tänji, awä tuäkiquatunçuanä, quuvqä ae änaiqäkkä iuta, awi ii ätuäkitqänju. Ne wäunjuä ii imäkätunçunençqe, yeeqe ämaqe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunçuä äyä imäkätqänju.

⁵ Ne emayäkitanä iunji, heyaqä nätmätqä tämeqä kukñuä huitanğä-huitani maetqä itanä, hiñuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqanğı kukñuä quanğä isua maetqä iminçunençqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanğı, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enğä. ⁶ Itanğa neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäuqänçqe, mänençqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinjä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anjuä ävätä anğuanänğä ämitñqä-panä iinjä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminçqe. ⁸ Ne henyqä kiinjä nenyätanğı, qeqä etmäkätanitanji, Goti Iqueä kukñuä anğua we-hunqä-tänji awä etatunçunençqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinjä-pqä inänji. Ne “Qunqä yänğä inä weniunçueqä” kñuä indqänanä äpmaminçqe.

⁹ Neyämaqäuä, ne wäunjuä dñä huqä imäkminçuä iunji, he hiñuä ae äqunçuwı. Inğanji he nesa hanğä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne hiunji-heatqä mbqä wäunjuä yänänäqñqä itanä, kukñuä we-hunqä-tänji awä etätanä, hesä anä äpmaminçqe. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, anä äpmeñanğani, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmeñä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänänğinä imäkätqätaunçqençqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminçqe. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du anğuanänğä ämitñqä-ma, ne, he hñqunä-hñqunä, tiinjä ämeyätunçuä iinçqe, hiqä-hiuänji näqñqä enğä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manğä yänänäqñqä tiinjä äyä etminçqe. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä

naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä' tääqä etätñqe. Inji he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä."

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-hunqä-täñi, ne äma äpätanä awä etqanqgua, qätä änekuwä iunqe, he kñui, "Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä" eyqanqi ämakuwi. Iiññqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueni, "änqguiqä" inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäqä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänjuwä-panjä-quenä etanquwinqe, ne näqñqä enju. Ämaqä iinjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanjä-iqä ämakuwä-panji, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanä iquauta, hanjä-iqä kiinjä äyä ämaka äpätqänä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuwi. Qänqanji iquautanä huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hinjuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwi. Itanqa neñi hñquququa, "He neyaqä qua täñi, mäpmeqä pambiyä" änatäpu, huätä änandowatkuwi. Täñqanji Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä duñi, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iunqä mäkänqä ipu, tiinjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanqi, huizi iquañi, quwqä suqä quvqä iuta, hñjä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuññqe, mäutqñqä inemäkpñqä itqänä. Hea ique-ique iinjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqä peyätqätanquwitani, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, kima qäqinyä wimetñqä itqäuä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwiñqenqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä inemäqanquwitani, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänqque. Ne hinjuä eeqänatunquä kiinjä neñqanqä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunqque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepñqä etanqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iquñä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anqi äquvepätqänqanji, ne äsque meniqunquä hinjuä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisquea meniquä äpmenju? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanänqce. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetänji, he qäuquenji. Iiññqe, ne he emeqisqñqä änenyätñqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkqenqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanji, äpakänä mäpmeqä yatunquä, tii ätñqquque. "Timoti iqu äyevämeqanqa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmenqeqä." ² Iinjä ätnanitanji, ye Timoti ique henyqä anqi ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunjuä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäqanquti, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiinjä iqänqä, hanjä-iqä emeqanqenqä, äwäwa iqä diñqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänqanji, "Eequne hanjä-iqe änemequäniqeqä" etminquetani, he iinjä näqñqä ae epu äpmenjuwitani, ii tänga sä änetmetqäuä tä. He hinjuä ae äyä äqunänä. ⁵ "Nyi quñqä äwäwa äpakänä miqä imä" kñuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqñqä mamqä diñqe. "Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanqa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wäunjuä eeqänänä imäkätunqque, hinqinäwa yeqñqätiyä, ä änäänqätiyä?" tmä, kñuä kuapanä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äñguä äpmamiñuwinqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmenqe, yenji tänga-qänqä qe äyemetä, kukñuä yeeqä inqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanqa heqä suqä ämaqä huizi duñqä äwiñqä

ämenjuwiŋqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukŋuä tiinjä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä inqetä, nenyqä kŋuä indqänäpu, ne hiŋuä naqämbŋqe, ne qunqä änenyätŋqä-pa, iinjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanğä hanğä-iqä ämetanä pmetanğua, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iinjä äwiyätanitanj, neqä äwqä tämŋi yänänäqŋqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäqŋqe, qanğanä ae ätqäukuwä du tqäutanğä, inji tənğanj ne-pqe, quami anğuanänğä äpmeŋu. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinj, henyŋqä kŋuä indqänätanä, yeeqä aanğä kuapänä itqanğ. Iqu yeeqä naqänänğä iinjä änatapkqenqe, “Anğuiqe” qäyunänğ, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiŋuä anğumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imŋi, äwa äkiŋqä enjuwi, yänänäqŋqä emäkatuŋquenqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqanğ.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiinjŋqä nenğanğiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itanğa Jisasi neqä Naqä Iqutanğ, ne pe-hunqäqi quvepatuŋquenqe, hanaqä qanğ watuŋquä iunğ, huätä änduqiyäsinyä anğua imäkiyŋqe. ¹² Tiinjä-pqe inänğqe. Naqä Iqu suqä ämaeqeunqä äwiŋqä iquenğ, hesä, manğua iinjä emnätätŋqä emäkquänä. Iinjä dutanğ, ne henyqä änenyätŋqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänğ iunqätä, enğuatŋqe. ¹³ Iinjä iutanğ, tiinjä timäutŋqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, yänänäqŋqä emäkquätŋqe. Itanğa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunğua ätekqä eeqänänğ iquatä, anği anä quveppqanğanğ, he Goti Apiqueä hiŋuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä, jänänänğ imäkquenä pmetanğuwänğ, quvepaniŋqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpŋqe

¹ Neyämaqäüä, ne heŋj, suqä eeqäpnänğ, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpŋqenqe ae qe ämetquakque. Inj tənğanj, he iunğ qänaknä ipu, quamä anğuanänğä äyä äpmeŋä. Itanğa tənğanj, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manğ etquque, suqä iinj, heqä äwqä yäpä imŋi, aanğä yänänäqŋqä witanğuti, äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manğ i etqu. ² He näqŋqä ae äyä enğ. He suqä äänä imäkqäpnuwänğqä diŋqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqŋqä iuta, kukŋuä ae äyä etmiŋque.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä imŋä di, tiinjŋqä äwi. He heqä hanğä-pmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänğä tii hiätŋqe. Suqä huiwä yanğ-iŋqä Goti Iqu änatapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanğ-iŋqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä, suqä quvqä imäkŋqänä hiqä äwqe mevauŋqä, yänänäqŋqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänğä Goti Iqu äwinyänğqä iunä imäkqanğpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqŋqä iqua, quwqä äwiŋqä kŋuä indqänğqä imŋi, kŋui hiqäqä huisä-hŋqutä hiŋgi wiqä, iinjänä ämapu, imäkätqänğuwä-pañuenä mäpmeqä itanğpu. ⁶ Itanğa hiqä heyämaqä hŋqueqä apäkä iinj yuiŋqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hŋqu suqä iinj iqua imäkätqŋqe, ne kukŋuä yänänäqŋqä tiinjä ae äyä etmiŋque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinj iquenğ, kima ävätä hanğ-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänğqä tääqä iinj mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänğä pmeqänğqä tääqä änatätmakqe. ⁸ Inj ämaqä hŋqu, kukŋuä täunğ tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dŋä Anğua Ique etapätŋqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänğqä enğqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqanğuwä huizi iquaunğqä enyätŋqä diŋqe, tuwanğua maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqŋqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänğä, anğ qua naqä Masendoniya iu im-imä äpmakäwänğuwä iunğqä enyätqäüä. Neyämaqäüä, he suqä iinj äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manğ yänänäqŋqe, i etqu. ¹¹ He

kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpñqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanğa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä diñqe, hiqä hipaitä wäunuä iqäpñqe. Ne he iinjä imäkqäpñqä ae etminquä-qe, mañä yänänäqñqä anđi etqu. ¹² He quami iinjä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua henyqe, “Ämaqä anđuanänä-quaiqä” tqanğa, he nätmatqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anđi vauqänqe, kñui mindqänqä ipu, hiñuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänjuwä iquayi. Neyämaqäüä, he iinjä enqä-pa pmeqänqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anä näweqämqä äwätqänjuwä iquauni, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqe, he näqñqä metpñqä änengi. ¹⁴ Iinjä iqänqe, ne eeqäpnä quuvqä tiinjä äyä eqiyätqänju. “Jisasi Iqu äpäkonätä anđumä ävaukqeqä. Iinjä dutanji, Iqueä yänänäqñqeutanji, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu anđi ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqueqä.” ¹⁵ Iinjñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinjä etätqänju. “Ne häñi, Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä yqänä äpmamitatqä iqune, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquauni, hiñuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinjä timäunique. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä mañä yänänäqñqä tqanğa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautanä naqä iqu-pqe, mañä inä tqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanğa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepänique. Inğanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iqua, quganä anđi vaupnuwi. ¹⁷ Inğanji iquatä, ämaqä häñä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatunquänä yanique. Itanğa ne Naqä Iqutä, häñä hea ique-ique anä pmetanique. ¹⁸ Iinjä etanđi, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiytanji, yänänäqñqä imäkñğanğpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä, näwe pmetatunque

¹ Neyämaqäüä, hiunji nätmatqä iinjä timäuqänqe, ne tuwanuä maqiyqä yanä. ² Iinqe, hiqä-hiuänji näqñqä anđuanä tiinjä ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepñqänqe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepñqä yänqiyä” kñuä ämenä pmetanğa, maqñqä äquvepñqä-panji, maqänä ii timäunique. ³ Ämaqe, “Ne tänğanji hanä-iqä mänemeqä anđuä äpmeñunä” tätqätanğuwänğa, apäkiqua ymeqä mipñqänä täñä-hunqä naqänänä maqänä äwimeqä-panji, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ii wimenique. Inğanji qu hanä-iqä naqä iquenqe, zä mäpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepñqanđi äqumbiyänğa, iquenyqä yäunuä ipnä. Inäqe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mäpmeqä ipinjäe, hiunji iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepñqanğa, he yäunuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanđi pisqä imä asusua itanä imäkätunquä iqune maetqe, oee. Ne hiunji imänatanđi, nätmatqä eeqäpnä we-hunqä iqi hiñuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inji, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwinjuwä-panji mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä hiñuä äqänanä, kñuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinjä. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänğanji hiaqäqä witpnä. Itanğa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, kñuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänğanji i imäkpnä. ⁸ Inäqe ne iinjä ma, we-hunqä iutanä eanitanji, ne kñuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-panji, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqutä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä.

Itanğa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänä ämuasmänqce nyuänä qui imäkñqänqä ämäuñqä-pani, ne Jisasi Iqu anğumä änyä-hänä imäkäqumuatänaiyäninqä diñqe, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninqä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänä inemäkäqumuatäniqä diñqä ätänaikqe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänä yqänä pmetanğquänğa, ä ae äpäkonatquänğa äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniqenqä, äpäkonğqce. ¹¹ Inji he suqä täñğa tä itqänuwä-panä tiinji, hiqä-hiuä kukñuä tqce ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganğpu.

Suqä äñguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäunüä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwiñqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqänuwä iquauñi, heqä naqä enqä-pa quñğpñqe. ¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänuwä iunqce, kñui äñguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enğanğuti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpñqe. Hiqä äwqce, hanuä imbu, pmetpñqe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kukñuä tiñä-pqce, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäunüänqä enyqä itqänuwä iquauñi, “Enyqä miqä wäunüä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanğuwä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkqä kukñuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanğuwä iquauñi, yätamäkqä äväpu, itanğa ämaqä eeqänänä iñä iquauñi, qeiqi iwimäkqäpñqe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iñä emäkqanğqenqce, kima miqä pambu. Inäqce, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äñguänä äminyäpu pmetpñqänä, suqä äñguä dinä imäkqanğpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqce mäwquatämäuqä ipu, nätmätqä äki-äkitanä emeqce, Goti Hanjuwä Iquenji, “äñguiqä” tqanğpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñnəuwä iquenä, suqä iñä imäkqäpñqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunji, Dñä Äñguä Iqueqä tä äsänqce, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iñä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tñqä iwimäkqanği ätquwi, he iñqce, kñuä quvqä ämepu, mändi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inäqce he nätmätqä eeqäpnänji iwäsäupu, äñgui, hiqä kñuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnänji, wimasipu.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiñä emäkätñqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aanä ikikinyänä emäkätñqä ätuätqänju. Inji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anği äquvepätqänğa, heqä dnitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aanä qäyunä imäkmbu pmetpñqä, yätamäkqä eyätñqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmäkqä Iqu, hiñgi-mända mimäkqä, Iqueqä kukñuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inji Iqu he iñä pmetpñqce, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä tääqä tqanğpu. ²⁶ He äminäpiyänğanji, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inğpñqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqä iuta, tiñä etqä. “He tuwanuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Tesälonaika pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Näqñqä-tänä iqua, knui tiññqä indqänätqänä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänmiñuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä päñqä itqätangä, nämatqä äkitani timäunqutiyä” tpu, knuä kuapänä indqänmiñuwi. Hñqua tiññä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäueqä.” Itanji Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knuä indqänqä iunji, jänä iwimäkpñqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjçä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kinganäñi, ämaqe, hñgisanäñi, kuapänä itqätangä, suqä quwqä huitañä-huitañi, kuapänä timäunqiyä. Inğani ämaqä kukñuä-suqeunji hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkäñqä yäñiqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanä-iqä mapñqä iñqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunüä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimñqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäunüä anä iqä iquatä, imäkmiñuwä-paniyi. Ga qu wäunüä imäkpñqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iñqetäñi, enyqä mäwimäkpä ipñqä äwiñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanğa Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäkpinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanğa suqä ämaqenqä äwiñqä iquesañi, hiqä-hiuänqä kiññä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätangqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änqwiqä” ätuätqänu. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunäñi. ⁴ He iññä itqänuwñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätanquwä iu äwimayäkitananğani, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunqe. “Ämaqä ii, quwqä itqueqanğä hanä-iqä huitañä-huitañä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänäuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iññä imäkätqänuwñqe, ämaqe näqñqä tiññä ämetqänä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänğani, suqä jänänänä iuta iwäsäuniqeqä. He hanä-iqe, hiñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpñqe, qäyunänqwenjçä” etätänqä ämetqänä. He Iqueqä miqeu pmetanquwitani, hanä-iqe i emetqäuä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänäñi, tiññä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he hanä-iqä etapätqänuwä iquauñi, kimañi inä väñiqe. ⁷ Itanğa Goti Iqu he hanä-iqä e ämetqänuwä iquendä, nesä, hanä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nämatqä iññi, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunjqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutani tä hänäqä sqä iu ätnänäqä äquvepqañquwänğa, imäkäniqe. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itanğa neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui qätä mäwiyqä itqänuwä iunji, kima ävätä, hanä-iqä tiññä väñiqe.

⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanjä naqänänjä iqueni mämeqä, kiinjä näñi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanjä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anji quvepqañganä wimeniqe. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänänjä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänqä quvepäniqe. Inğanj, he kukñuä ne awä etminque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäñuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqäñu. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänğanj, “Nyi suqä äñguä imäkpnqä tääqä etätmakqe, suqä iunji he qäyunä ae imäkätqäñuwiqä” etäniñqä tääqä ätuätqäñu. Itanga he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwita imäkpnqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanji, wäunui äñguänänjä imäkpnuwänqä tääqä ätuätqäñu. ¹² Ga, he wäunüä iinjä imäkqanñuwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqäñu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, äñguä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanä iqä iquenyqä

¹ Neyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänğa, Iqutä yätqä minaniñquä iunqe, ne kukñuä hui inä etqu. ² Ämaqä hñqu quañgä, “Hea qäyu timäuqanji, neqä Naqä Iqu anji ae äquvepqqä” etqanqqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinjä, awä ätkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu anji mapqänğa, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanä itquetqätanğua, ämaqä, suqä eeqänänjä iu mändi äkittqiyätä, tä du qui imäkñaniñqä äwätñqä iqu,† ätnänäqi timäuniqe. ⁴ Iqu ätnänäqi ae ätimäutäqänğanj, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quañgä, ämaqe qonjä äwoktäumipqä iutä, itanga nätmätqä huizi iutänji, eeqäpnä mändi äkittqiyätä, ämaqeunji, “Nyi nätmätqä eeqänänjä ämäwqätäunänä” tuäniqe. Aanjä ququvqänji inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iunji inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuäniqe.

⁵ Nyi hesä anä äpmamänğanj, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäuniqeqä” etminqenqe, he iinjqe kñuä yqänä ämenjä? ⁶ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanjä yätätñqä Iquenyqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enjä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanğa, inğanä timäuniqe. ⁷ He näqñqe, tänğanj, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, qua täunji wäunüä zä itqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanğutqänğanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanga Goti Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanğanj, ämaqä, suqä eeqänänjä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqi timäuniqe. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqänğanj, ämaqä iqueni, Iqueqä mandñitä äpästätä, Iqueqä we-hunqetä iqueni qui imäkäniqe.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqanğanj, Setänä iqu yänänäqñqä vqanji, iqu wäunui nätmätqä ämaqä mimäkqänänjitä, itanga ämaqe yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” kñuä mapñqä diñqe, quañgä imäkäniqe. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quañgä eeqäpnänji, qokä-apäkä hanjä-pmeqä mämeqä, äpäkonqe

* **2:2** Näqñqä-tänjä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänjä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä ändapqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanqqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

mapnuwänqä äpmejuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipnqä imäkäniqe. Iqua kuknuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätänqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänjuwä iutani, äpäkonqe mapnuwänqä äpmejä. Qu kuknuä iinqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu quñi, häñä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutani, qu kuknuä quangä iunä quuvqä heqiyqäpnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, quñqä nätmatqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänä dowatäniqe. ¹² Iqu iinj, tiññqä imäkäniqe. Qu kuknuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, äñguä-äñguä imäkäpiyñqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqänqani, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpnqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he häñä emäkäqumuatäninqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mimäkqänqä, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekqe. Inji he ämaqä jänänänä epñqe, Dñä Äñguä Iquesatä, naqä-qakuñqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iññqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä du, hiunji ique-iqenji, Iquenji, “äñguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kuknuä äñguä awä ätätunquä iquesani, tääqä etätmakqe. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä yoqä naqä qonätanqä iutani, he-pqe Iqutä anä meqänqe. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kukñui, neyaqä manitatä, ä tuwanjuä iutatä, etmiñquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutpnqe.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqe äwqä imdanji kiñjä äwinyätä, itanqä qeqä ätmäkäsinyä hiñgi vqetani, neqä äwqä imñji, yänänäqñqä imäkñätanä, nätmatqä äñguänänji nätapätñqä diñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänanä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imñji, yänänäqñqä emäkätä, suqä äñguä eeqäpnä ämepu, kuknuä äñgui tqäpnqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä, tääqä tiñjä tquangpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä huizi dunqä ämä äwätanä, awä tquangwati, qu he imäkminjuwä-pa, “Ii naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kuknuä iqueqä yäpä iqi pmetpnqänä. ² Itanqä ämaqä quvqä iqanjuwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqe, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iutayi. ³ Inäqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanqä, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanqä, ne henyqe, näqñqä tiñjä etqänju. “Ne iquau nätmatqä imäkpnqä manjä yänänäqñqä ätuätunquä imñji, tänga-pqe, qänakndanä-pqe, äpakänä imäkqäpnuiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqenqä äwiñqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanjä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuqä iquenqätänji, Naqä Iqu he näqñqä äñguänänä metpnqä emäkquä.

Ämaqä wäunjuä miqä, enyqä itqänjuwä iquauñqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqä ämenä, kuknuä yänänäqñqä tiñjä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanjä hui, wäunjuä miqä, enyqä ipu, itanqä kuknuä awä etmiñquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eänjuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiñjä iutayi. Ne suqä imäkminquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpnqenqä, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänqani, enyqä miqä imiñque. ⁸ He nesa hanjä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne heyaqä ymisani mbqä miqä, qanyä ämetanä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunjuä yänänäqñqä itanä, änmiñque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä

nepiyä” etatqä etanqä-qe, mänenqä iminqe. He nesa näqnqä ämepu, imäkqäpñqä diñqe, ne wäunüä yänänäqnqä ii iminque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänqani, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiñä äyä etminque. “Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisanä hinçi mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqinçi hñqua, wäunüä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquaunqe, “Inä-iinä imäkätqänäuä” tuäkitqätanqunqä, qätä äwiyätqänu. ¹² Ämaqä e itqänuwä iquaunqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqnqe ämenä, kukñuä yänänäqnqä tiñä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmpu, ymisanä quwqänqä wäunüä iqanqpiyä” ätqu.

¹³ Inäqe, neyämaqäuä, he wäunüä äñguä imäkätqänuwä iunçi, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesanä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquaunçi, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Inçi qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä diñqe, he iquatänä qäqçi mäwqä, hiqäqçi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqe iquançi, hiqä mäkä-hunqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqänäuä” knuä indqänäpu, “Inä mimäkqä pambiyä” tqanqpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanuä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunçi, äwqä hanuä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, nqä hipaitä tuwanüä hiqnqä imäkqä. Tuwanüä eeqänänä iunçi, ämaqe, qu nyinqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” knuä vätnqä diñqe, nyi nqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänä iqunenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinçi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iquenï, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqänä 16:1-3 hinuä qundnqä.) Näcñqä-tänä iqua knuä tiinä indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanquwä iquau mitnqä pmetangi, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätñqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä hñqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäqä iunqe, Timoti iqu äñguä wimasiyätñqe. Ämaqä iinjä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii äñgui maeqä etanqi, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätñqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätñqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanquwiu mitnqä, suqä äñguänänä iunqeyi. Itanqa quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätñqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä-qu äpme, äñguänä pmetätñqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanquwä iquauñi, suqä huitanä-huitanä äkiutanä motquetñqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanqa Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqñqä ävanä äpmeñquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiiyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanqa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä äñguänäni hinqi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinjä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniya-tänä ingisanqä äwätmänqa ätkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näcñqä ävätqänuwä hñqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipñqä diñqä tutñqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqçe ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunji näcñqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäkqeunji yätamakqä miqä, kuknuä hinginä timäuqänqe, si kuknuä yänänäqñqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witnqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imñi ikikinyänä imbu, “Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” knuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätanqppqetanä, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witänä. ⁶ I etanqçqä-qe, ämaqä hñqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kuknuä hinginqä dinä ätätqänuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqenqä näcñqä wipñqä winqanqçqä-qe, quwqä

kuknuä ätätqänjuwinqe, quwqä-quwäni näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hingi ätätqänjuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqeta, wäunui wängima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kuknuä-suqe, änguänänjiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinjä-pqe ne näqñqe. Kuknuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, jänänänjä äpmejuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kuknuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, quwqä suqä iinjñqä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisanä iqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquaunqätä, qunaqä-qunujuau pizqä päsqä iquaunqätä, ämaqä huiü hinginä pizqä päsqä iquaunqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquaunqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hingi wäunjuä-wiyqäpñqä imäqä iquaunqätä, quanqä-tqä iquaunqätä, kuknuä iwäsäuqä iquauä hinuä iqisanji zä epu, quanqä-tqä iquaunqätä, itanqä ämaqä kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqgeuni, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäqä iquaunqätänji. ¹¹ Kuknuä naqä-qakuänänjä iinj, ii kuknuä änguä we-hunqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-pañä asä iinj. Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänänäqñqä naqänänjä-tänjä eä, änguänänjä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäüä.

Krais iqu, suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinqe, “Nyaqä wäunui, iqu imäkänqiyä” knuä äme, nyi yänänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “änguiqä” ätquä. ¹³ Kinqanänji, nyi Iquenyqä kuknuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iinj, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä änguänänji aanjä kuapanä qäpu maeqä yätqä hinginä ändapätä inyimäqanqä, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä nqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäüä. ¹⁵ Kuknuä, “Krais iisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, qua täunqä äpqäqeqä” ätnänqä iqu, aanjä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kuknuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäqä huizi iunji, nyaqä suqä quvqe ämawqätäutä, hñuiqä ätimäüä. ¹⁶ Nyi iinjünä qäyä etanqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinjänqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqanqä iunji, qeqä imänqgeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hñjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkonqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hinuä mäqunqe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanqä, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinj aanjä naqä-qakuänänji.

¹⁸⁻¹⁹ Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kuknuä tä äktapqä tä, ämaqä hinuä-tqe* si hinuä äktkuwinqä knuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kuknui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätmä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, suqenqä iwäsäutmä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” knuä ämetmä, änguinqä mäkä yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwinqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmejä. ²⁰ I äpmejuwä iutanjä hñquaquvi, Himeneasi iquä, Aleksandä iquäy. Iquaqu, Goti

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqeni, Poli iqu Timoti iquenyqä hinuä-tqenqä äqäqqe. Iqu kuknuä hinuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäqäti, huitanji äqäqäti?

Hanjuwä Iquenyqä kuknuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquñi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänuau yätamakqä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iinjä etanji, nyi manjä yänänäqñqe, huizi-huizi i etanqqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänä iunqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamakqä vätnqänä yatñqä äväpu, ‘änqaiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänqani, ämaqä anjä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquaunqätä, tñqe. Tiinjñqä, ne suqä jänänänä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanjä-iqä hui maeqä hingi pmetatunqe. ³ Suqä tääqä tqä iñi, Goti Hänä inequmuatqä Iqueä hiñuä iqini, änguänänä etanji, Iqu iñqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänä hänä iqumuatquätñqenqätä, qu kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäüä yätamakqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänä anqumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etanji, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänä anqumä mbqä imetñqä äwinyänqe, suqä iqu ätnänäqi ätiñi, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iinjä Iqu, nyi Iqueä kuknuä awä ätätmä, Iqueqä wäunüä imäkkunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänä ätqä.) Itanqä nyi, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquaunji, quuvqä heqiyqenqätä, kuknuä naqä-qakuänänäñqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinjä etanji, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anjä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä aquvä äqänäpiyänqani, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, Iqueä hiñuä iqini jänänänä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanqä äwqä quvqä imbu, manjä qäyätñqä maeqä epu tñqä, änyinji.

⁹ Itanqä nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmñqä änyinji. Dä huitanä imäknäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tñqe, qu qeqätqe, quwqä wäunüä huitanä-huitanä änguänänä imäkäpiyä duta imäkmñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuñqä näqñqä meqänqani, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manjä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqe. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqe, qñqanä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqe. ¹³ Tiinjä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kuknuä quanqä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua kñuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpñqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta hänä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kuknuä tiinjä tä aanjä naqä-qakuänäni. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä itñqä iqu, iqu wäunüä änguänänä metñqä winqanji itqäüä. ²⁻³ Iinjä etanji, quuvqä eqiyätqänjuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñiuqä hiñuä iqini, suqä quvqä mimäkqä-qu eä, apäkä hñqunänijyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitanä-huitanji mitqäqä kñuä yasämä ämetä, quamä änguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanqjuwä iunji, änguänä miqä-qu eä, Goti

Hanjuwä Iqueä kukñuiŋqä näcñqä äñguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäcñqce kuapänä mañqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä mañä yänänäcñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqce. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki äñguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquangqä duni qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpñqä imäkqä-qu hiätätñqce. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä duni, änä mämiqä-qu eñqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä duni, äñguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä duni, ämaqä quuvqe tänga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqce. Ii, iqu yäñi-yäninyä itä quni äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämaqce, meqänqeyi. ⁷ Iinäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä äñguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iinä miqä iqäqce, “Quvqä-queqä” tqañgpi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iinji, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitañä-huitañä ämipiyä iqua, knui wäunjuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kukñuä quañgi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäcñqce kuapänä mañqä-qua epu, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqce. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini, womba maeqä äñguänänjä äpmeñunä-qe” näcñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänjä, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäcñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqce. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hñque ganä yamwiqä wipñqce. Iqua qäyunä imäkquwi, wäunjuä miqänqä inga pmuatepñqce.

¹¹ Suqä asä iinji, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, knui yasämä ämepu imäkqäpñqce. Qu ämaqä huizi dunqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitañä-huitañä mimäkqä danä, quamä äñguänä pmetpñqce. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunuitä, eeqänänji jänänänjä äyä etañgi äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etañgi, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu eñqe, iqu apäkä kiqä-kiuänänjiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äñguänä miqä-qu hiätätñqce. ¹³ Wäunjuä iunji äñguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetañgä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakui, aañä naqänänji

¹⁴ Nyi sinyqä, “Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä” knuä indqänätmä-qe, kukñui tuwanjuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmatqä hui inqisäqumuatqañgi, nyi mapqä iqäqce, si tuwanjuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunqenqä näcñqä hiqätinä. Ne iinji, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, añä yänänäcñqä mätnätätñqä imäkquwä-panjä iinjä eñu. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäcñqä imäkätqänju. ¹⁶ Ne eeqänänji, näcñqä tiinjä äyä etqänju. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätänqce, ii nätmatqä aañä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqce, tiinji.

Iqu ämaqe qä hinuä iqini, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqce. Dñä Äñguä Iqu imäkqañgi, Iqueä suqä jänänänji eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqce. Ynaunjqä iquapqe, Ique hinuä inä äqunquwi. Iquenyqce, kukñui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etañgi huiziu, awä tquanguwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iquenji, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäninyqä ätuma ekqce.

4

Qokä-apäkä mämañqenqätä, ymisañä hui mañqenqätä

1 Dñä Änguä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäüä. “Qänakndanji ämaqä hui, dnjä quvqä, kukñuä quanğä-tqä iquauä manji qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä.” 2 Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä kñuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dnjä quvqä iquauqä kukñuä ämepu, qokä-apäkä huizi dñji, kukñuä quanğä tquäpnä. 3 Iqua ämaqeunji, “He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itanğa, “Ymisanjä hnjuauñji, he manqä pambiyä” tupnä. Injäqe ymisanjä iñji, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä epiyä iqua, “änğuiqä” ätäpu, ämepu gññqenqä imäkkqe. 4 Nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, ängüänänjä äyuwä. Injäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, suñqä bi tnämatunque? Ne ‘änğuiqä’ ätätanä, ämetanä, guatunque. 5 Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätqetata, ne Iquenyqä tääqä ätqetata, Iqueä hinuä iqini ängüänänjä heätñqe.

Kraisi Iqueqä wäunüä qäyunä imäkqenqä

6 Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tunğukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itanğa kukñuä ängüänänjä ne quuvqä eqiyätunquä itä, näqñqä ängüänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänä itä, iquaquisanji, si yänänäqñqä meqanğnä. Si iinjä imäkätqäñji, Kraisi Jisasi Iqueä wäunui ängüänänjä imäkqä-quki hisnä. 7 Injäqe ämaqä huizi, aeqä kukñuä iunji, yätamäkkqä miqä, hea iqänqä tätqätanğuwä-pa, si iñji mimäkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ängüänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe. 8 Ämaqä hñqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunüä huitanä-huitanä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeunji, yätamäkkqä wänğäpu vänä. Injäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkqä aanjä kuapanä vänä. İutanji iqu tanğatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. 9 Kukñuä iñji aanjä naqä-qakuänänji. Inji ämaqä eeqänänji, qu kukñuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpñqe. 10 Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänänjä Hänjä Iqumuatqä-que, itanği ämaqä, Iquenyñqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeñuwä iunji, Iqu anğumä änyä-hänjä iwimäkätqäüä. İinğä ne neqä kñuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hinuä äqänanä äpmenä dñji, ne nätmatqä ängüänänjä ii meniқenqe, wäunüä dnjä huqä äyä itqänju.

11 Manjä ätuätnä, kukñuä tä ätqäqä täunji, motqueqanğnä. 12 Ämaqä hui, si ymeqänänjä-quki äkqänäpu, mäñdi makikittqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkqä ipñqä diñqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñji, tqä kukñuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwinğä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkqä-quki eänji, qu saqä suqä iunji, hinuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. 13 Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kukñui a ätäutnä, ämaqeunji näqñqä ävätnä, kukñuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinqä motqueqanğnä. 14 İinjä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dñä Änguä Iqu nätmatqä ängüänänjä iunqä si hinuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mävquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. 15 Tqä kñuä indqänqä imñji, nätmatqä hui-huiunqä mindqänqä, kñui wäunüä eeqänänjä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, ängüänänjä miqätñqe. İtanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunüä qäsä, ängüänänjä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. 16 Tqä suqetä, ä kukñuä ängüänänjä ne quuvqä eqiyätunquä qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkñqänqä wa äunänğa, ängüänänjä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqäñji, tqä-täuätä, ämaqä saqä kukñuä qätä äkimipqetä, qui mimäkñqä danä, quamä ängüänänjä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

* 4:14 1 Timoti 1:18

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kukñuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänä-pa, tqüätñqe. Suqä asä iñi, hikñä iquaunä-pqe, tqä tta-tunqukuau ätuätqänä-pa tqüätñqe. ² Suqä asä iñi, apäkä naqä iuaunä-pqe, tqä tnäu ätuätqänä-pa tqüätñqe. Itanğa apäkä hitqä iuaunä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänäñkuki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqänä-pa tqüätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunä, äänä miññqä?

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, si suqä äñguänänä dinä motqueqätñqe. ⁴ Inäqe apäkä iñi hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanğa kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, äñguänänä heatpñqä etanğutqe, quwqä keisä, känäütä, äñguänänä ämipu pmetpñqe. Qu suqä iqueni a äqätänjuwi, ga kunaqä-kununua qu naqä imämbñqä, wäunüä dnä huqä ipu, yätamäqä äwimitpñqä kimani, iuau yätamäqä äväpu, äñguänä miqänqe. Suqä iñiñqe, Goti Hanjuwä Iqu aañä kuapänä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, iyyqä kñuä iqä yänänäqñqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäqñqä tääqä hiunji heatqeu tqüätñqänänji. ⁶ Inäqe apäkä yawiqä hui, kñui iyyqä huiwä duñqänä indqänä äpmeñqe, ii tiñji. Ii hänä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panä iñä äpme. ⁷ Itanği ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, kukñuä nyi tä ätqä äpñqä ii vqätñqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkqä äpmeñäuä-qe” matqä pa ipñqä diñqä. ⁸ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunji mämiqä itñqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aañä ququvqä-qu eänä. Inäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iñi, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuaunä yoqä äqänänqä iunji, si apäkä huiyqä yoqe, hiñgnä maqiyeqä pa isñqe. Iyyqä quväukui 60 eä, qokä kiuänänque muanqi eä, ämaeqä hiunüä iqñi suqä quvqä mimäkqä, quamä äñguänänä tiñju pmeqi hiätñqe. Iyyqä ymeqeunji, suqä ävätä ymisañä tä äqiyätä, äñguänänä miqi eä, ämaqä kiñäqätanji äñguänä itqueqi eä, mäñdi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asñä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanğuwä iunji yätamäqä vqi eä, itanğa wäunüä huitanä-huitanä eeqänänä iunji, äñguänänä ämitä imäkqi enqe, si iyyqä yoqe, pipa du qiyesñqe.

¹¹⁻¹² Iñä etanği, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isñqe. Ii tiñji. Ii, “Nyi qokä anğumä muanmä” kñuä vqanğani, Kraisi Iqueni tuwä äwiyätä, itanğa, “Nyi qokä anğumä mämuanqä ymniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämäsekqä iunji, qui imäkätqe, kukñuä meniçe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanji, tiñä iqäpnuwi. Anä hui wäka hui wäka ipu, enyqä imäkñgpnuwi. Qu suqä tiñä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanğuwä iunji, qu-pqe eeqänä näqñqä mapñqä äwinyätä, kukñuä ätqä di matqä ipu, kukñuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänği kukñuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iñiñqe, nyi tiñä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä anğumä ämuanäpu, ymeqä-tänä epu, itanğa anä yuwi ämipu pmetpñqä” ätqä. Iñä itqänjuwi, ämaqä wiunqä iqä hñqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänäuä” ätätä, kukñuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuaunä, hiua suqä äñguä duñi tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanğuwä duta, ätqä.

¹⁶ Itanği apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iyyqä käyämaqä eänjuwi, ii iuaunä äñguänä miqüätñqe. Ii iñä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänä iuaunä, hanä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänä aañä kiqä-kiuänä äwiñuwä iuaunä äñguä miqäpnä.

Kukñuä quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

17 Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunüä änguänä imäkqanqppqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäkkä vqäpñqe. Iquautañi, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä ätäpu, näqñqä ävätqänjuwä iquauñi, he mbqe, iquau ganä vqäpñqe. 18 Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanüä iunji, tiinjä ätnä.

*“Bulumäka hñqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäñi huätä päwätñqänä qonjqä-aunjqä itñqe, si hinquä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätñqänä hinuinä qunyä.”**

Itanğa *“Ämaqä wäunüä itñqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†*

19 Iinjä etanği ämaqä hñqu, *“Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqü, suqä quvqä imäkqiyä”* ätqäqe, he iqueä kukñui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hñquaqu, ä hñquaqu-hñquenä-qua, kukñui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. 20 Inäqe hñqua, suqä quvqä yqänä imäkqä äwätqänjuwi, ämaqä eeqänänä iuqä hinuä iqi, ätuma äwätinä, *“He suqä quvqänänä tä sunqä imäkqä äwätqänjuä?”* ätuätinä, äkasuwä tquätinä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätñqä diñqeyi.

21 Nyi si manjä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itanğa ynaunjqä atäunüä ae ätekqä iquauä hinuä iqini, *“Suqä ämaqä huiunqänä äwinqä, ä huiunqä mäwinqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iunji, a yänänäqñqä qätätanğinyä”* äktqä.

22 Si ämaqeu miqä änyä-hänä hñquenyqä qävqä itnänğanji, ämaqä hñquenji, *“Ämaqä tqü, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqe”* ätätinä, hipa haqeqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänä iunqe, wa äunänğa pmetanğnä.

23 Täñä-yaqä huitanjä-huitanjä, tqä äwqä yäpä imä äkimetñqenqe, egenä manqä iqanğnä. Aanä eqä dunji, wainqä-eqä yänänäqñqe, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, äñgtñqe.

24 Ämaqä hñquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkqä iqueqä hinuä iqi matimäuqänğa, he näqñqä maqänä hipnä. Inäqe hñquau, zä imäkmipqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä. 25 Ii enqä-panjä iinj, suqä änguänänä iqueni, hui ätnänäqi inä äwi. Inäqe, zä äwämätätqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kukñuä wäunüä-wiyqä hinğinqä iquauñqä

1 Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hñquauä wäunüä-wiyqä hinğinqä äpmeñuwä eeqänänä iqua, qu kñuä änguänä ämepu, ämiqä iinjä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpñqe. Iqua iinjä imäkqanğuwänğa, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukñuä ne awä ätätunquä itäñi, qu qui mimäkqä-pa ipu, mändi makittqiyqä danä ipñqe. 2 Inäqe wäunüä-wiyqä hinğinqä hñqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunüä-wiyqä iqu, *“Ämaqä tqü, ñqä tasi-guequvqae, nyi iqueni hñgisanä itqueqämqe”* kñuä iinjä mämeqä pa iquätñqe. Oee. Iqu, *“Ämaqä nyi wäunüä äwiyätñqä tqü, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiinjä änyinänä”* kñuä iinjä indqänänqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunüä-pqe ämawqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqanğqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kukñuä eeqänänä tä äktqäqä iunji, qu iu qänaknä iqäpñqänä awä ätuätinä, manjä tquanğnä.

3-5 Kukñuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukñuä naqä-qakuänänjä ii enqä-panjä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepñqä etqä.

* 5:18 Kukñuä-suqä 25:4 † 5:18 Kukñuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

Ämaqä hñqua kukñuä iinjä mäwiñganñi, hui-mända ävätqänjuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eänünä” tpnä. Inäqe, qu maqñqä yasämä epiyä-qe, hñgi tpnä. Ämaqä iinj, qu nätmatqä wänqä isuaunqe, nätmatqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hñgänqä isuaunqe, kukñuä mäkä äqäyänqpnä. Ii tqanjuwä iunji, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hñjuä aowä äqunäpu, mäkänqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tñgmanqpnä. Ämaqä iinj, qu kukñuä naqä-qakuinjä maqñqä epu, qämä-qämä ipiyä dutañi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä äñguänänä pmeqä iutanji, ne nätmatqä kuapä-tänjä eanqunä” kñuä indqänätqänä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmenä, nätmatqä Iqu nätapqanqenqä, yeeqä iinjä itanä äpmenque, ii ne nätmatqä-tänjä äpmenju. ⁷ Ne näqñqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänqanji, nätmatqä qäsä equmuäkñqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aanqä huiwinänqä änamikuwi. I etanji äpakonätaqä-pqänqanji, nätmatqä maeqä, aanqä wanique. ⁸ Inäqe ne ymisanä qäkämä-tänjä eänque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänä-tänjä epñqänä äwinyätñqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kñui, suqä quvqä imäkäpñqä dunqänä indqambu äpmenjuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Täñänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiñqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä dunqänä ämenjuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-hunqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqanji kñuä äqäyätqänä.

Anä hññä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qñganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eänji, suqä qu imäkätqänjuwä iunji, tuwä äwiyätñä, äwimasitñqe. Äwimasiyätñä, ämaqä aanjä jänänänä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätñä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätñä, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu a äqätñä, yänänäqñqä ätqäunä, hanä-iqä eeqänänji ämetñä, itanğa suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanänğa iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyänji, ii ävquatämäutñqänä yamwiqä huitanä-huitanä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätñä, quuvqä yänänäqñqä eqiyätñä, anä hññä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qñganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänä iuqä hñjuä iqi awä tquanqñänğa, Goti Hanjuwä Iqu, si anä hññä hea ique-ique pmeqä iu matñänqenqe, atäunüä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmatqä eeqänänä iu Hññä-pmeqä-vqä Iqueätä, itanğa Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hñjuä iqi yänänäqñqä ätqäüä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hñjuä iqinj, nyi si tiinjä ätätñä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänä ämetñqä iunji, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñänji, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä äpätqänqanqä iqämqänä,’ ätätñä, kukñuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anğumänji, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäqñi inğa timäuniqu. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäqñqä Naqänänä-tänjä-qu eä, itanğa nätmatqä eeqänänä iunji äñguänänä inä Miqä-qu eä. Iqu anä-himqä miqä eeqänänä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmenjuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kiuänji mapakonqä eä, Iqu we-hunqä aanjä naqänänä iqi äpme, itanğa ne Iqu-tänjä qäqiqñi mäwqä pa enju. Iquenji, ämaqe hñjuä mäqunquä pa ipnä. Iqueqä yänänäqñqä naqänänji, qäpu maeqä yätqe. Inji ne hea ique-iquenji, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpñqä manä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmenünä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui imäkñaniqä dunqä, “Iutanji ne quami, äñguänänä pmeniqueqä” kñuä iinj, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etanğutqe, kñui Goti Hanjuwä

Iquenyqänä indqängpñqe. Ne quamä änguänänjä pmeniqunqwe, Iqu nätmatqä eeqänänji änätapänä. ¹⁸ Qu suqä änguä duñi qänaknä ipu, ämaqä nätmatqänqä äwa itqätanguwä iunji, yätamäkqä vqäpñqe. Qu kñuä tii indqämbñqe. “Nätmatqä änguänänji, ñqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmeñuwi, nätmatqä änguänänji qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. Iinjä dutañi, qu quami, aanjä änguänänjä du pmepnuwi.

Kukñuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqänqä, änguänänjä mi. Ämaqe, qu maqñqä epu, kukñui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etañgi, hiñgi qämä-qämä ipu ätätqänuwiñqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqanquwä duñi, qätä mäwiyqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hñqua näqñqä iinjä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqä duñi ävquatämäutqänjä.

Iñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyā iinqe. Iinā etanji Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunänunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kukñuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanä-iqetä, täñä-hunqetä, ique vqanqppqä qäyā etanquti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkquätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iinā iquauqä kukñuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinā winqetä, itanqa hanä-iqä äki-äkitanitā meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kukñuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etanqnä, sinyqä kiinā änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hiñgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hiñuiqänä imiñuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä änguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmänqani, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘änguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmänqani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, anqumñi, hiñui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iinji, tqä tai Loisisä, itanqa tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminiyä-panji, täñqani si-pqe asä ii inä etanji, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinā eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinā imäkñqä diñqä änyinñi. Nätmätqä änguanänä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanqa, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätnqänä anqumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmätqä hiñquenyqä zä iqänqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiinā äwinqä iqu ämetunqenqätä, itanqa neqä-neuä suqä quvqä mäñdi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dnä ii änätapkqe. ⁸ Inä-qae si womba itnä, ämaqä dñji, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä ätuätñä, itanqa nyi Iqueqä wäunuä iuta guä pmetanqñqä womba isi, oee. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iuta ätqäunä, kukñuä änguä we-hunqä-täñi, awä ätätñä, hanä-iqe nyitä

anä ämequa. ⁹ Iqu ne angi hänä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatunqenqä tääqä änatkqe. Iinjä di, Iqu ne suqä anġuanänjä di imäkätqätanġquä iuta minemäkqä ikqe. Oee. Iqueqä äwinqä dutani, Iqu nenyqä äwinyätä anġui hinġinä inemäkkqe. Iqu nätmätqä eeqänänji mimäkqänġa, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, anġi änyähänjä inemäkäninġenqä, kġuä ganä iwäsäuekqe. ¹⁰ Täŋġani Kraisi Jisasi Hänjä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetanji, Goti Hanjuwä Iqueä äwinqä-pqe ätnänjä iqi inä ätimäuqi. Äpäkonqä iqueä yänänäqġqe, Kraisi Jisasi Iqu mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu hänä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä, kukġuä anġuä we-hunqä iquesani, näqġqä ae äwikqe.

¹¹ Itanġa kukġuä anġuä we-hunqä-tänä iquenqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kukġuä awä ätätmä, näqġqä-vqä-qunä emqä ätenjikqe. ¹² Itanġi hanjä-iqä eeqänänji, nyi ämetqänjä. I ämetminqä, nyi womba miqä pa itqänjä. Nyi womba miqä pemä itġqe, ii Ämaqä nyi näqġqä emä, Iquenyqä quuvqä eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqġqä naqä-qakuänä tiinjä enjä. Iqu nyinġqe, 'Nyaqä wäunju, iqu anġuä minqiyä' kġuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iunji, Iqu Kiqä-käuä hea yäpakänġanqä anġuanä inä ämitġqe, qui mimäkġqä yänä.

¹³ Timoti iquki, nyi kukġuä eeqänänjä äktätġqä iunji, ävquatämäutnä, hänäqä huiumända mäwqä pa, a yänänäqġqä qätätġqe. Kukġui, hänä tamqänänjä hmanji. Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Inji, quuvqä heqiyqetä, itanġa suqä ämaqeunqä äwinqetä, Kraisi Jisasi Iqu änatapkqä iunji, ii-pqe si a yänänäqġqä qätätġqe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, kukġuä anġuä iquenji, "Iqu äminqiyä" kġuä vqanġi, saqä hipa iqi ekqe, si anġuanä miqätġqe. Si anġuä ämitqänji, Dġä Anġuanänjä, neyaqä yäpä imä äpmeġqä Iqu, yätamäkqä kiyquänä.

¹⁵ Si näqġqe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutanjä hġqua, eeqäpnä tuwä änmäuqanġa, Pikelusi iquä, Hemokenesi iquä, iquaqu inä änmäukeyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatä, ämaqä imbquauä anjä iu anä äpmeġuwä iquauji, Naqä Iqu qeqä imänqeuta anġuä iwimäkätġenqä, nyi tääqä ätuätqänjä. Nyi ġuä pmetanġenqqe, iqu womba miqä itä, nyinji, yeeqä aanjä kuapanä iny-imäkätqätanġenqä, nyi tääqe iuta ätuätqänjä. ¹⁷ Iqu Romä ätimäuqe, nyinqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hġga ämänqumuakqe. ¹⁸ Naqä Iqu, hea yäpakänġani, iquenji, Iqueqä qeqä imänqeuta anġuä iwimäkäniqä diġqä tääqä i ätuätqänjä. Iquenqe, si näqġqä anġuanänjä äyä eänjä. Iqu anjä-himqä Epäsäsi du äpmeqänġani, huiġqä-huiġqä yätamäkqä nyiyqä-qu äpmaminqqe.

2

Hanjä-iqä qäyä ämetnä, wäunju yänänäqġqä imäkqenqä

¹ Timoti ġqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iquä ämuänätnä, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinġi ämakqueu, aanjä yänänäqġqänänjä tqäutanġnä. ² Itanġa si nyi ämaqä kuapanänjä iuqä hinjuä iqisanji kukġuä awä tuätqätanġä qätä änyiyätqänji, ii si ämaqä quuvqä äwiyänjä iquau-mända awä tqüätġqe. Iwä iqua ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tqüäpġqä.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yänänäqġqä iqä enqä-panä-quki eänji, si-pqe hanjä-ique, qäyä kimeqanġuti, wäunjuä yänänäqġqä iqätġqe. ⁴ Ämaqä wäunju, mäkä-iqä iu imitätqä hġqu, iqueqä wäunjuä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanġuwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätġqe, wäunju iqueqä itäqä iunä iquänä.

⁵ Itanji, ämaqä hġqu, hänä qanjä tnänjä uwqä iunji, hänä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hinjuiqä timäuqanġqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä.

⁶ Ämaqä hġqu, enyqä miqä wäunjuä itä, ymisanjä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanġi, iquee ganä yäuä iqanġa ämetä anġuanä. ⁷ Iinjinqä, nyi si

kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mävuquatämäuqä kñuä yqänä metanğnă. İnı Naqä Iqu, kñuä iqä anğua huişă, kiqä quatită, ină ktapquänă.

⁸ Si kñuä maeqänă hiñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänă metanğnă. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätä anği änyă-hänğä äyă ekqe. Nyi kukñuä anğua we-hunğä-tänği awă ätätmänğanği, “Iqu iinğä-iinğueqä” ae äyă ätätñqe.

⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanğuwă iquau itqueqänänği, nyi hanğä-iqä ändapăpu, guă äpmuatenjiyätqänğä. İnäqe qu Goti Hanjuwă Iqueä kukñui, guă makiqiyăueqä ipnă.

¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäumă, hanğä-iqä eeqäpnänği ämetänğqe, qokă-apäkă Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä hitpnuwänğänă, Kiqä-kiuă atăuñuă ae ätekqä iquau yätamakqänğä ämetqänğä. Qu anğumă änyă-hänğä eepu, hanğä hea ique-ique pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa ină ämepu, anğuanänğä pmeqäpñqä kñuä nyiyqanği iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinğä tä, aanğä naqä-qakuänänği.

Äyă, ne Iqută ană äpakonatque, ne Iqută hanğä äpakă ină pmetaniqueqä.

Äyă, ne yänänäqñqä ätqäuană, hanğä-iqä eeqänänği ämamitatque, ne Iqută ämiqä ană ină pmeniqueqä.

Äyă, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqanğuatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqueqä.

Äyă, ne ätatqu-pa mimäqä qäyă itanğqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqueqä. Iqu ätkqä iunği mävuquatämäuqä, kñui yqänă metäniqueqä.

Goti Hanjuwă Iqu tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, yänğä qänğtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanğqä iunği, mävuquatämäuqä dană, kñuä yqänă indqänätñqänă tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuinqä mäkä maqäyăunğä-pa iqäpñqänă, si Goti Hanjuwă Iqueä hiñuă iqinği, manğä tquanğnă. Qu iinğä mäkä äqiyăunätqänğwi, squă mapñqe? Nätmatqä hñqu mämeqä ipnă, ämaqä qätă äwipqä iună qui imäkqä eä.

¹⁵ Goti Hanjuwă Iqu hiñuă äkqänätä, tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, si wăunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinğñqe, si wăunui imäktqänğä iunğqe, womba miqä itnă, kukñuä naqä-qakuinqä ză maeqä, awă jänänă tquatñqe.

¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmatqä hñqu tämapñqänă ätäpu, Goti Hanjuwă Iqu mäwinyätanğqeu ätquwi, si wa äună, tqäqi tqäutanğnă. Kukñuä iinği, ämaqä qui imäkqanği, qu Goti Hanjuwă Iqu-tänğä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinğä nänği upnă.

¹⁷ Kukñuä quvqä iinği, mätääqä ämaqä hñquesanği, hñque-mända maqänă ätkamäuqä-panğä asă iinği. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqută, Piletusi iqută, iquaquvi.

¹⁸ Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwă Iqu ne ae änevaqumuatkqä-qae, anğumñi iinği mimäkqä yäniqueqä” ätäsiyanğană qänğană, kukñuä naqä-qakuä iunği ävquatämăusinyă, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dññi, qui imäkkiyi.

¹⁹ İnäqe Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakă pmetpñqenğä anğä-siyandqä enğä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänă ätqäuă. Siyandqä iunği, Iqu tuwanği tiinğä äqäqke.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokă-apäkă iunğqe, Iqu Iqueqä-kiuă nänğñqä eänă” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänună’ ätätqänğwi, qu suqä ququvqä dññi, tuwă wiyqäpñqäuă” ätätă äqäqke.

²⁰ Anğä naqänänğä iunği, hevqä häkä huitanğä-huitanği witänă. Itanğa hui hikă golqätă, silpată, imäkñqe witänă. Itanğa ză-mñğä qñqetă, quaetă imäkñqä-pqe witänă. Nätmatqä iinği, hui anğuanänğä eä, hiunği naqä-gană meqänğqä witänă. Itanğa hui anğuanänğä ma, hiunği hiñğinğanğga meqänğqä witänă.

²¹ Iinğqe, kukñuä quatı tiinği. Ämaqä hñqu suqä quvqä dññi, tuwă äwiyätă, ikikinyänğä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunği naqä-ganğqä ii äwiñqä-panğä iinği. Iqu Naqä Iqueä wăunuiñqä iună ită, wăunuiñqä

iunji änguä iqä-qu eä, itaŋga wäunuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqe, inä iquätŋqänä, näwi imäknä pmetänä.

²² Timoti iquki, hikŋä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpŋqänänä itqätanğä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqŋqä, wa äunänğa pmetanğnä. Amaqä aanğ jänänänğuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenğqä kinğqä iqu meqä-quki, itaŋga suqä äwqä hanğä inğe meqä-quki hisŋqe, yänğ qänğanğnä.* Sitä anäni, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, änguänänğ imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänğuwä iquatä iqäpŋqe. ²³ Amaqä, nätmatqä hnğua-hnğuanğqä näqŋqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukŋuä quvqä tqanğuwä iquaunği, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätŋqe. Si näqŋqe, ii ätäpiyä dutanği, äkasuwä tmbnä. ²⁴ Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqä hnğqu, ämaqä eeqänänğ iquatä, äkasuwä matŋqä iquänä. Oee. Iqu qunğqä äwqä tnänğ maqänä mimäkqä itä, änguä iwimäkätä, näqŋqä vquänä. ²⁵ Amaqä kukŋuä dunği qätä mäwiyqä ipu, wäunğui mändi kittqiyqanğpğqä iquaunği, iqu qutä wäunuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänği hma etanğqenğqä näqŋqä vquänä. Iqu iinğ imäkqanğutqe, Goti Hanğuwä Iqu yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenğqä wombä ipu, kŋuä äkunmäknäpu, kukŋuä naqä-qakuuqä qakuinğqä näqŋqä mapŋqäpi, ä mämeqä ipŋqäpiyä? ²⁶ Amaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanğuwä Iqutä mäkä-hunğqä iqueä guä du äpu, iqueä äwiŋqä dunä imäkätqänğuwä-qae, qu kukŋui meqanğpğqe, kŋuä jänänänği äwimetä, anğumŋi iqueä guä dunği mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenğqä

¹ Iinğ-qae, si näqŋqä tiinğ esŋqe. Hea yäpakä hiätŋqänğanği, hanğ-iqä aanğ quvqä huitanğ-huitanğ di timäuniqe. ² Ii suqä tiinği iutayi. Amaqe, quwqä-quwanğqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapŋqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqe, 'quvqä-quaeqä' ätäpu, quwqä kunaqä-kununuauä kukŋui, qätä mäwiyqä hnğisanä ipu, änguä iwimäkqä dunği, 'änğuiqä' mätquä ipu, itaŋga Goti Hanğuwä Iqueny tuwä wiyqäpnä. ³ Qu ämaqä huizi dunğqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğanği 'oänä' ätnäpu guä mämaqŋqä ipu, ämaqä huiunğqä kukŋuä quvqä ätäpu, kŋuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itaŋga nätmatqä eeqänänğ änguä isuaunğqe, mäwiŋqä iquänä. ⁴ Itaŋga qu quwqä näueqä iquaunğqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, 'Huiziu ämäwqätäunğnä' kŋuä indqänäpu, nätmatqä qua iutanği yeeqä iwimäkqanğqenğqä kŋui inğänä ämapu, Goti Hanğuwä Iquenyqe mäwiŋqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinğaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpŋqä ipiyä-qe, Iqueqä yänğänäqŋqe, wänğqä qäpu maeqä-quai. Iinğ-qae, si iquatänği, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanğnä.

⁶ Amaqä iutanğ hnğqua, apäkä kŋuä iqä ängui maeqä iuauä anği äpeyäpu, kukŋuä quanği, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä kŋui qui imäkätqänğ. Apäkä iua, iuauqä kŋuä imŋi, kŋui suqä quvqä huitanğ-huitanğ imäkqäpŋqenğqänä ämapu imäkqänğaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanğ-iqä naqänänğ ämetqänğ. ⁷ Iua hea ique-iqueny, näqŋqä mapŋqänä, kukŋuä huitanğ-huitanğ qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanğuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinğqe, näqŋqä änguänänği mämeqä itqänğ. ⁸ Amaqä suqä e imäkätqänğuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi iqutä,* Mosisi iqueä wäunğinğqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminğiyä-panği, Goti Hanğuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinğqe, asä ii imäkätqänğuwä. Itaŋga quwqä kŋuä indqänğqä imŋi, kŋui suqä quvqä dinä imäkqäpŋqänä äwinyä. Quwqä quuvqä

* 2:22 1 Timoti 6:11 * 3:8 Anğumä Itmakğä 7:11

heqiyqe, jänänänjä maeqä enqe, qu ängüänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kukñuä naqä-qakui kittqiyanä-tpu itqätanquwä-qe, quwqä wäunuä quvqä iinji, naqänänjä matimäuqä yänä. Ämaqä, iquauqä suqe aanjä qämä-qämä inqä naqänänjä etanji qumbnuwi. Ii ämaqä hinuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanjä qämä-qämä inqä äqunminjuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iinjä etanqqä-qe, si hinuä äñqänminjinqe, näqñqä tiinji ae äyä eänjä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä ängüä nyi imäkätñqenqätä, qañä äänä äwätñqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanuä änymä äpmeñqenqätä, ämaqenqä kiinjä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunui mäwquatämäuqä itñqenqätänji näqñqä eänjä. ¹¹ Itanğa nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanğa Listiya du pmetanğa, ämaqä, suqä quvqä inyimäkäpu, täñä-hunqä ändapminjuwinqe, eeqänänji si näqñqä ae äyä eänjä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hanjä inyimäkäqumuutekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä winyätanqqä eeqänänjä iquauñi, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanği ämaqä quvqä iqä iquatä, itanğa ämaqä “Nyi iinjä-iinjunjqä” quanğa-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämitätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaeqä kñuä indqänqe, hinji-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukñuä tä qenqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä ängüänänjä eänji, kukñuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanğa, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänğa näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänjä. Inji kukñuä e ätnänqä iunji, si näqñqä ängüänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu angumä ikitmetä hanjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kukñuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänänqä, Goti Iqu kñuä äme, Iqueqä yunui tuwanuä ii äqäkuwä iquau äwquatqä. Itanğa Iqueqä kukñuä iinji, ne qokä-apäkä iqunenji, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä dunji, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinji, suqä jänänänjinä imäkquatunquenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunuä imäkqä iqune, Iqu iinjä inemäkätñqe, ne wäunuä ängüä äki-äkitanji eeqänänjä imäkatunquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tqätñqe

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hinuä iqisänji, nyi manjä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquautä, hanjä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anği äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanji, nyi manjä yänänäqñqä ii, tiinjqä äktqä. ² Kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tqätñqe. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanji, si awä tqätñqe, näwi imäkknä pmetanğnä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä dunji, jänä iwimäktñqe, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tqanğnä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanğnä. Si e imäkätñanğani, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tqanğnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqe, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qanakndanji ämaqä, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä vätnqätanquwä iquauñi, qätä mäwiqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitanjä-huitanjä tqanquwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapanä itmepu, iquauä kukñui

qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iuñi, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitañä-huitañä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iquenjä di, kñuä äñguänänänänjä indqännä pmetañgnä. Täñä-huñqä hanjä-iqä ämetqäñi, meqañgnä. Wäunuä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänjä iuñi, imäkqañgnä. Itañga wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqe.

⁶ Nyinyqe si näqñqe, nyi hänjä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkñqänä equatimäutqänjuwä-pani, nyaqä hänqe, iinjä päwinä. Itañga nyi ñqä anjä näweqämqä umqenqä, kinjä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etañgi ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuñqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, täñganji nyi wäunuä iuñi äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iuñi ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Täñganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqañqä iquenyqä äwiñqä iuñi, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänjä Iwäsäuqä-qu etañgi, hea iwäsäuqañganji, Iqu nätmätqä iinjä nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iinjä, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmamitpñqä iquauñi, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä mañqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiinjä etañgi ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutanñqä kuapänä winyätqätanji, anjä-himqä naqä Tesälonaikanqä änyivämaqä. Itañga Klesensi iqu qua Galesiya iuñqä änyivämeqañga, Talusi iqu qua Dalmesiyañqä änyivämaqä. ¹¹ Nyitä täqi anänji, Lukä iquä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquaungui anä quvepinyä. Iqu wäunuänqä enyqä miqä itä, nyi yätamäqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iuñqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñqañganji, nyaqä gquä quäuqä, anjä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anjä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itañga tuwanjuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyinjä, aanjä ququvqä indquaminqä. E indquaminqenqä, qänakndanji Naqä Iqu kima väniqe.

¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä duñi, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqännga nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hiñuä iqi ätqäümä kukñuä tqañganji, ämaqä hñqu nyi yätamäqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakuwi. Qu e indquakuwinqä, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänjä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäkqañga, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä qäyunä tquñga, itañga ämaqä Israitqä qäyä etañgi huizi iqi ätqäuminjuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyinjä, laiynqä iqueqä manjä iuta änuwetäutä hänjä inqumuatkqe. ¹⁸ Itañga Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitañä-huitañä indquenätpu iqañguwänjanji, Iqu mändi äkittqiyätä anqumä hänjä inqumuatätä, Iqueqä anjä Kiqä-kiuänä miqä yätunqä, äñguänä ändma yäniqe. Inñqä, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anjä iu anä äpmeñuwä iquautä wi.

²⁰ Erastusi iqu, anjä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itañga Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqañgi, nyi iqueni, anjä-himqä Miletusi iu ävämaqä. ²¹ Si täqinyqe, yuñuä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i.

Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itaŋga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä injunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itanji iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamäkqä äwiminqce. Näqñqä-tänjä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aguvä äqänminjuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwinqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinjanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmenjuwä iquauqä suqe, änguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä wäunuiñqä winganqutqe, iqu suqä änguanänjä iunji qänaknä iquätñqeqä. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunuä imäkqä hinqänqä iquautäni, quwqä suqä qäyunänji motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä änguä pmeñqä motquetñqä iinqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä änguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanqä kuknuä mäkä maunqä iqäpñqce.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanqä nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanqä nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatinqä näqñqä vqanqmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, änguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua häñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamäkqe i ävätqänä. Iinqe Goti Quangä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänänji mimäkqänqä, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänqanji tä qäyunqä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinqä näqñqä mapñqä winyätanji, Iqu nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqä änändowatkqe. Wäunuä tä, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqä Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqceuta hinñi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunuä tiinji yqänä imäkätinä pmettnqenqä äkivämakqe. “Wäunuä wänqä mimäkñqä yqänä äwinqä iunji, jänä imäkätinä, itanqä anjä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqce, ämaqä hñquau atäunuä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iinä imäktnqä” ätkqce, ii tiinänqce. ⁶ Si hinuä änguanä äqunätinä, ämaqä suqä tiinä imäkätqänjuwä iquau tesñqe. Ämaqe uqä hinuä iqinji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänjä-qeeqä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanqä ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanquwä iunji hñqisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpñqce. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a

äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hinuä iqini, suqä quvqä hui mimäqä-qu hiätätñqe. Tiinñqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä tänjä-qunä, ñqä änyinñqä dunä imäqämqeçqä” kñuä mindqänñqä-qu eä, äwqä tnänjä maqänä mimäqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qu eä, mäkänñqä miqä-qu eä, womba miqä kñui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuqanñguwä iunji, äñguänä miqä-qu eä, suqä äñguä eeqänänjä iunñqe äwiñqä-qu eä, kñuä ganä indqänätä imäqä-qu eä, suqä jänänänjä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñguä eeqänänñiutä, qänaknä iqä-qu eä, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanñqce, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kukñuä Jisasi Iquenyqä ätnänñqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwquatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kukñuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqeçqä kñuä indqänñqä imñi, qui mimäqä yänä. Inji iqu näqñqä äñguä ämeqä-qae, ämaqeunji näqñqä wänñgima mäwqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kukñuinñqä qänaknä iqäpñqänä. Hñqua, kukñuä iinji mändi kittqiyänätñpu tqanñguwä iquauñi, iquauqä kñuä quvqce, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä äñguä iinjä iqä iquau, atäunñuä eqävä.

Näqñqä quanğä vqä iquauqä kukñuinñqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiinjä etanji ätqä. Qua si äpmenä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutanji, kuapänänñi qätä mäwiyqä ipu, hñgisanä itquetqänjä. Iqua kukñuä hinñinñqä iqua ätäpu, quanğä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänñuwä iquayi. Ämaqä ii itqänñuwä iutanjä kuapänänñi, qu Israitqä iquautanñä-qua epu, “Qokä eeqänänñi, huiwi häuä ktänñqänñqeçqä” ätätqänjä. ¹¹ Quanğä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänjä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imñi qui iwimäkätqänñuwä-qae, hinñuinä mäqunñuä pa. ¹² Hinñuiqänänñi hinuä-tqä qua iu qäyutanñä hñqu,* iqueqä ämaqä iunñqe tiinjä ätänñqe.

“Ämaqä Kritä pmeqe, kukñuä quanğinä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänñuwä-pa iqä-qua epu, wäunñuä miqä enyqä äqämbu näänñqenä ñquaiqä” ätänñqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kukñuä ii ätänñqe, aanjä naqä-qakuänänñi. Iinjä-qae si ämaqä suqä iinjä imäkätqänñuwä iquauñi, “He suqä ii imäkätqänñuwi, quvqä imäkätqänñäuä” ätuätñä, mañä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kukñuä iutä, ä ämaqä kukñuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänñuwä iquauä kukñuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätnänñqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqänñqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini ikikinyänjä eänñuwi, inji nätmatqä eeqänänñi, qunñqe ikikinyänjä äwiqä-qae, nätmatqä hui iquauñi, piyanñä-weqä miwimäqä yänñqiyä. Inñäqe qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini qui imäkñqänänñä eäpu, quuvqä maeqiyqä eänñuwi, qunñqe nätmatqä hñqu ikikinyänñi mäwiqä eä etanji, qu ikikinyänñä maeqä ipu, ga quwqä kñuitä, ä quwqä suqä äñguinñqätä quvqenqätä iwäsäuqetänñi, qui eeqänä imäkñänä. ¹⁶ Iqua mañinä, “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä eänñunä” ätätqänñuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanñuwi, ne hinuä äqunätanä, näqñqä tii eänñunä. Iqua, Iquenyqe maqñqä yasämä epu, hinñgi ätätqänjä. Itanğa iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kukñuä qätä mäwiyqä ipu, suqä äñgui mimäqä quvqenä imäkätqänñuwä iquayi.

2

Kukñuä qäyunä ätnänñqä iutanñä suqenqä, näqñqä vqanğnä

* **1:12** Hinuä-tqä tqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä eä, kukñui hñqäqisa ämakqe.

¹ Qu iinjä imäkätqätanġuwä-qe, Talusi iquki, si kuknjuä wänggima matqä, qäyunä ätnänqä iunġi ämetnä, ämaqeunġi suqä iutanä näqñqä vqanġnä. ² Qokä naqä iquautä, qoyanä iquautäni, suqä quvqä huitanġä-huitanġi mimäkqä, knjuä yasämä ämepu, knjuä quvqä äki-äkitanġi emeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqeñqä äwiñqä iquenġi, a yänänäqñqä äqätpu, itanġa hanġä-iqe qäyä emeqanġuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanġnä.

³ Suqä asä iinjġi, si apäkä naqä iuautä, äpäyanġä ipeutanġi, näqñqä tiinjä vqanġnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñguinä imäkqäpñqä tquanġnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwänggi kuknjuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqe manqä, knjuä äñguä-tänġä epu, itanġa ämaqä huizi dunġi, suqä äñguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanġnä. ⁴⁻⁵ Itanġi apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunġi, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, wiñqänqce ämepu, knjuä quvqä äki-äkitanġi wimeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänġä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anġi äñguänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunġi äñguä itquepu, iuaugä qokiquaunġi iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eänjuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqce, kuknjuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinjġi, si hikñä iquaunġi, knjuä quvqä huitanġä-huitanġi emeqanġutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanġnä. ⁷ Inġi si tqä-täuänġi, ämaqä huizi dunġi, suqä äñguinä äyä iwimäkätqätanġnä hinjuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanġñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñanġanġi, knjuä äñguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kuknjuä tä quvqe qä” matqä ipñqenqce, si kuknjuä jänänänġä iunä ämetnä, vqanġnä. Si näqñqä iinjä vqanġñä-qae, ämaqä kuknjuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kuknjuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunjuä-wiyqä hinġinqä iquaunġi, si näqñqä tiinjä vqanġnä. “He hea ique-iquenġi, heqä ämeyqä iquaunġi, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiñqä dunä imäkäpu, iquaunġi äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunġi manġä quvqä kima mätmänqä epu, iquauqä nätmätqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqe qä” tquanġnä. Iqua iinjä eänjuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tquenġi, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ knjuä mapnä. Inġi nätmätqä eeqänänġä iqua imäkäpiyä iunġi, suqä iutanġä-qae, ga ämaqe, qu ne kuknjuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänqä näqñqä ävätunquä iunġi, qu ‘Naqä-qakuiqä’ knjuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänġunenqä qeqä imänqceuta, äñguä hinġi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänqäqi ae ätimäukqetanġi. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanġi, ne suqä tiinjä imäkquatanqenqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunġi, mämeqä eanä, nätmätqä eeqänänġä qua täutanġä iunqä knui mämeqä eanä, knjuä quvqä äki-äkitanġi nemeqanġqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänġune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatanquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunġi tänġa pmetunqenqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmeñque, nätmätqä äñguänänġinqä knui yänänäqñqä ämenänġa, hinjuä äqänänä pmetatunqce. Ne hinġi Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nätmätqä äme, anġumä quvepäniqä iinjä, äqänänä pmetatunqce. Iqu neqä Goti Naqä Inänġä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänġä iuta anġi inetmetä, ikikinyänġä inemäkätñqenqä, Iqueqä-kiuä äwiñqce. Iqu ii imäkkqe, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatanquänä, yänä qänquatanquä diñqeyi.

¹⁵ Inġi si ämaqä iunġi, suqä nyi tä ätqä täunġinqä näqñqä ävätnä, qu iunġi qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanġnä. Itanġa qu iunġi, knjuä mämeqä, hñġisanä

iqanḡpḡe, maḡä tḡuätḡḡe. Si Goti Hanjuwä Iqueḡä yänänäḡḡḡe ae ämenä-ḡae, iinḡä imäkḡanḡnä. Ämaḡe, saḡä kukḡuḡḡḡä enyḡä ipu quvḡä imäkḡanḡpḡḡe, hiḡuinä mäḡuḡḡḡä pa isḡḡe.

3

Goti Iqu äḡḡuä inemäkḡetanḡi, suḡä äḡḡuinä imäkḡatunḡḡe

¹⁻² Si ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iunḡi, maḡä yänänäḡḡḡä anḡu-anḡuḡḡi, tiinḡä tḡuanḡḡnä. Iḡua anḡä-himḡä ämiḡä iḡuauätä, yoḡä naḡä-tänḡä iḡuauätä, yäpä iḡi äpmapu, kukḡuä ḡätä äwiyaḡu, nätmätḡä eeqänänḡi imäkḡäpḡḡḡänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaḡä hḡḡuenyḡä kukḡuä quvḡä matḡä ipu, ämaḡä eeqänänḡä iunḡä kḡuä yḡänä ipkäpu, mäkäḡḡä mäḡḡä, hanḡuä pmetḡḡḡe.

³ Quamaḡ iinḡä pmeḡänḡḡe, kiḡä quati tiinḡi. Hiḡuiḡänänḡi, ne-pḡḡe kḡuä quvḡä indḡänanä dutanḡi, Goti Hanjuwä Iḡuenḡi hḡḡisanä äwiminḡḡe. Neḡä kḡuä iḡä äḡḡui, Setänä iḡu hiḡḡi-mända ḡuä enḡä-pa, äneyḡiyäma äuminḡḡe. Suḡä quvḡä imäkḡänḡḡä, neḡä änenḡä imda nemeqanḡḡe, mändi makittḡiyḡä itanä, iinḡä imäkminḡḡe. Ämaḡenḡä wiunḡä itanä, ḡu nätmätḡä äḡḡuä hui meḡanḡuwinḡḡe, “Ii nyi ämeḡänä” kḡuä indḡänätanä äpmaminḡḡe. Ämaḡe, ḡu nenḡi, ḡuwḡä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inemäkḡanḡua, ḡa ne ḡunḡä-pḡḡe, ḡutä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inä eminḡḡe. ⁴ Suḡä iunä pmetanḡua, Goti Hänḡä Inequmuatḡä Iḡu, ämaḡä äḡḡuä iwimäkḡuätḡḡetä, ämaḡenḡä ḡeḡä imänḡḡeuta winḡuätḡḡetä, ätnänḡḡi ämitimäutäḡanḡanḡi, Iḡu anḡumä hänḡä inequmuatḡḡe. ⁵ Iḡu hänḡä inequmuatḡḡe, ne suḡä jänänänḡä dinä imäkätḡätanḡḡuä duta ma, oee. Iḡu nenyḡä ḡeḡä ätmäkätä, neyaḡä suḡä quvḡe huätä ämamäutä, hänḡä-pmeḡetä suḡä äḡḡuänänḡitä änyä-hänḡä inemäkḡḡe. Iḡu iinḡi, Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Ique änätapätäḡä iuta inemäkḡḡe. ⁶ Jisasi Kraisi Hänḡä Inequmuatḡä Iḡu wäunḡuä imäkḡanḡi, Goti Hanjuwä Iḡu Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Iḡuenḡi, aanḡä hävemnäḡḡḡä änätapḡḡe. ⁷ Iḡu iinḡi, tiinḡä timäutḡḡenḡä imäkḡḡe. Iḡu ḡeḡä imänḡḡä iuta hiḡḡi nätapḡanḡi, ne Iqueḡä hiḡuä iḡinḡi jänänänḡä äpmenä, kḡuä yänänäḡḡḡe hänḡä hea ique-ique pmeḡä meninḡuä iunḡä, hiḡuä äḡänänä pmetatunḡḡe. ⁸ Kukḡuä ii ätḡa äpḡä tä, aanḡä naḡä-ḡakuänänḡi.

Kukḡuä nyi i ätḡa äpḡä iinḡḡe, si ämaḡeunḡi maḡä yänänäḡḡḡä tḡuätḡḡä änyinḡḡi. Itanḡa iinḡä näḡḡḡä ämepu, Goti Hanjuwä Iḡuenyḡä quuvḡä eqiyäpiyä iḡua, ḡuwḡä-ḡuwä kḡui yasämä ämepu, suḡä äḡḡuinä imäkḡäpḡḡḡänä. Nätmätḡä iinḡi, äḡḡuänänḡä eä, ämaḡä iunḡi, yätamäkḡä vḡuätḡḡe. ⁹ Nätmätḡä iinḡä ätuätḡänḡanḡi, suḡä ämaḡä väḡiyḡä kukḡuä tḡä, kaḡä-kawäkauḡä yoḡenḡä tḡä, kukḡuä mäkä humbḡḡä tḡä, itanḡa suḡä Mosisi iḡu ekḡä iqueḡä quatinḡätä tḡä iunḡi, wimasiyḡätnä. Kukḡuä iinḡä iḡua, häukui maeḡe, yätamäkḡä mäneyḡä yänä. ¹⁰ Ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iḡuau äväḡiyätḡḡä iḡuenḡi, “Suḡä iinḡi miḡä panä” hḡḡu ae ätutḡä imḡi, huiḡi hḡḡu inä ätunḡi, ḡätä makiyḡä iḡäḡe, tuwä dumäḡätnä. ¹¹ Ämaḡä iinḡä itḡḡä iḡuenyḡḡe, si näḡḡḡä tiinḡä esḡḡe. “Iḡu kukḡuä naḡä-ḡakuä iunḡi, tuwä äwiyätä, hänaḡä hui-mända äwätä, suḡä quvḡä imäkḡuätḡḡä äyä äwḡiyä.” Iqueḡä suḡe, ‘nyi tiinḡunä eänänä’ ätnätä, ätnänḡḡi mänätḡuenä.

Kukḡuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iḡuenḡä-ḡe, ä Tikikusi iḡuenḡä-ḡe, sinyḡä dowatḡḡänä. Iḡuaḡuisanḡä hḡḡu äkimeḡanḡanḡi, si Kritä iu ävämetnä, ye anḡä-himḡä Nikapolisi du minenḡenḡä yamwiḡä iḡätnä. Nyi kḡuä tii ae ämenä. “Yunḡä naḡänänḡä äḡunätä, iḡä tätḡätanḡa, iḡi pmamäninḡeḡä.” ¹³ Senasi, kukḡuä-suḡenḡä näḡḡḡä iḡutä, Apolosi iḡutä, iḡuaḡu äkivämesiyänḡanḡi, äwa miḡä inyiyḡḡe, si yätamäkḡä äḡḡuänä vḡätnä. ¹⁴ Neḡä ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iḡi äpmaminḡuwä iḡua, ḡu suḡä tḡḡḡe näḡḡḡä meḡanḡḡu! Suḡä äḡḡuänänḡinä imäkäpu, ämaḡä äwa itḡätanḡuwä iḡuau yätamäkḡä vḡäpḡḡe.

Qu iinjä imäkäpiyängaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmeŋquä iqua, qu eeqänäŋi siŋi, “Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä” äktqä. Itanga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquaunŋi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä injänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapqä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etangi knuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinqinqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziunqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qu ekqe.

Hea inqani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itangi iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä tqü äkivämaqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñqani iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä äpmeqiyä. Inä etangi si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänuee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunqinqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apicutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe knuä indqänätmä, Iqueni, “änqiuqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi inä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Inä dutani, ne nätmätqä huitanä-huitanä äñqänänä eeqänänä, Kraisi Iquesa hinqinä ämetunquä iunqe, näqñqä äñqänänä aañä kuapänä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aañä kuapänä äkinyätäqä dutani, quwqä äwqä yänänäqñqä imäkänyuewiyätqänä. Suqä inji, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä inyimäkätqäuä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñqänä misñqä änyinji

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä inä-quki etangñä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänänqä ktmqä etangqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ye a äqätänueä-qae, nyi qeiqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanga guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä Onesimusi* iqueni, äñqänä misñqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä-qu qäyä etangi, hñqisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imñi, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqänä yätamakqä vqangä, iqu nqä ymeqä

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiñji, ‘Wäunuä yätamakqä iqä’.

naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinuiqänäni iqu wäunuä yätamäqä änguänäni makiyqä iminqe. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutä, nyaqä täutäni, yätamäqä änguänänjä yeyquänä.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimängangqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täninqä guä äpmamängga, iqu saqä anji ämetä, yätamäqä nyiyätinqä täqi täqumuatmqä itangqä-qe, si “Nnqä” änä mandqä iqangninqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manjä yänänäqñqä äktqenqä, “Nnqä” dtñqenqä manyinqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisñqenqe, tqä äkinqä iunä imäktñqä änyinqi.

¹⁵ Iqu hea wänqäpu pmetñqä äkivämaqä, kiqä quati, si ique anji itmeqangnä, ga iqu sitä anäni, äpakä pmetäniqä diñqäti, ä änäändi? ¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinñinqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunquä-pa eqiyätäqetani, tatqä-guäka enqä-panä-qu inä eäqi. Iinjä iutani nyi iquenyqä kuapänä nyinätqätanga, si-pqe iquenyqä aanjä kuapänä kinquäniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanga Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanjä tqä-täuä enqä-panä injä-que äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.

¹⁷ Iinjä etanji, si nyinqe, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” knüä indqänäni, si nyinyqä yeeqä itnä indmanjä-panji, Onesimusi iqueni injä itmatñqä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmätqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqemända qiyeqätnä. ¹⁹ Tuwanüä tä, nyi Poli iqunä nqä hipaitä äqiyqä. Nätmätqä injqe, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hñä-pmeqänqä yätamäqä äkikqenqä, ‘si kima nyisñqenqä’ ktmqä etangqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä knüä tiinjä indqänätqänä. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqänueä-qae, iqu nyini änguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqñqä imäkanyuenjiyänqiyä.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kuknuiunji, hñgisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si injä imäkiyä’ ätquäqä iunji ämawqätäunqiyä” näqñqe injä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanüä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hñquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanga, nyi anji emamqñqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä anjä iunji, nyinyqä hiñqä hñqu, näwi imäkenjiyä” äktqä.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Eapласi iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangue, guä äkiqiyäuyäikuwä, nyitä täqi anä äpmeñueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä injänä” äktqi. ²⁴ Itanga ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanga Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imänqeuta hinñi vqe, hesä inä witätñqe.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne maññqe. Näññqä-tänä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä väññqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäñdi äkittqiyäpu, hanä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäññqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäñuä naqänäñi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänñqä.

Tuwanuä tä, knuä indqänñqä naqänäñi, hñquaqui-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänñqä, Iqu hanä-iqetä, tänä-hunqetä, kuapänä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanñi, Jisasi Iqu hanä-iqä iññä ämeqetanñi, ämaqe u yätamäkqä vqä kiñganänñä-qu ekqe (2:10). I etanqgetanñi, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanña Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäñuä ikqe. I etanqgetanñi, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanñqä iññi, anñumä itumenä. Ga suqä Goti Ique hageqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäñuä naqänäñi Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäññqä inemäkätñqä iññqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautanñä kuapänäñi, quuvqä yänänäññqä eqämiñuwiñqä änatänä (11:1-40). Inñi hanä-ique äkitanñä-äki nemeñqutiyä-qe qäyä etanñi, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänñqä a yänänäññqä kiqätatunqeqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänñi Iquenyqänä itanä, hanä-iqetä, tänä-hunqetä, nemeqanñutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainñanñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminñqe. ² Mä hea yäpakä ne äpmeñquä täññi, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäñuä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwänñqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänñä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänñä meqanñi i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutanñi hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aaññä yänänäññqä dutanñi, nätmätqä eeqänänñä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quuvqä du huätä ämamäutä, jänänänñä inemäkqä wäñuñi qäpu imäkäqetanñi, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iññä äpmetä, enätqä eeqäpnänñä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iññi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämäwqätäunqenqä

⁵ Hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä*”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “*Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä*”[†] ätkqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanga anqumni, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueni, qua täuqä dowatäniqanqanqe, “*Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä*”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquauqä kuknui, tii ätkqe. “*Iqu Iqueqä enätqä iquau yunuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauji, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.*”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “*Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettji. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqnä hinuä äkqänäpiyitani, Tqä yoqä naqenqä näqhqä mapnä.* ⁹ *Si suqä jänänänjiqä kiinjä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itjqä iqukiyqä. Iinjä etanqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisjqä atäunuä ekikqe. Qu ämaqä hjqeqä nyuänju, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetjqä imäkätqänuwä-pa, Tqä yeeqä iinjce, huizi iquauqä duni ämawqätäuä aanjä naqänänjä hetjqä ikimäkkqe.*”^{*}

¹⁰ Ga tiinjä-pqe inä ätukqe. “*Naqä Iquki, nätmatqä eeqänä änyä etanqani, Si qua tqutä, qäukuitäni, Tqä hipaitä imäkekni.* ¹¹ *Ä nätmatqä iinjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkngqä-pa, näwinyä aanqä heqanqisi, mä Si yqänä pmettji.* ¹² *Si iquauqini, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä atäquvepu, änyä-hänjä imäknguwä-pa ii iwimäktjqce. Injqce Si huitanänänjä mikutänjqä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuñi maeqä yäniqe.*”[†]

¹³ Itanga hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nyi Tqä mäkä-hunqä iquauji, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänqanqä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä*”[‡] ätukqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe.

¹⁴ Enätqä iqua squäquayi? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäunuä-wiyqä-quayi. Iqu qunji, ämaqä qui mimäknqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamäqä wipnqä ändowatätqäuä.

2

Kuknuä Goti Iqu anqi inetmeniqä iinjce, mäwquatämäuqänjqce

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqenqä, ne kuknuä naqä-qakuänänjä qätä ae äwiyätunqce, neqä knuä indqänqä imñi, yänänäqñqä witanquti iunä qänaknä iquatunqänänji. Mä ne kuknuinjä miqä itanä iutani, hämänä vquatämäuqänqä.

² Kuknuä hinjuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunji, enätqä iquauqä manita ätuminqä ii, yänänäqñqä witanqi, ämaqä kuknuä iunji ämawqätäupu hngisanä iminuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämaminuwi. ³ Inji kuknuä naqänänjä tänqä ämetunqce, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäknqä yatunqä anqumä inetmetnqä iu tuwä äwimitatqce, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mäwawqätäuqä yanique. Goti Iqu iinjä inetmeninqenqä kuknui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanqi, ga ämaqä Iqu ii tqanqi äwikuwä iqua, “*Kuknuä iinjä naqä-qakuiqä*” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäqänänjä di huitanjä-huitanjä kuapanänji, ämaqeu yäunuä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dnä Ängüä Ique, Iqueqä äwinqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anqu inätmetnqä wäunuä imäkkqenqä

^{*} 1:5 Apqä Bukä 2:7 † 1:5 2 Samueli 7:14 ‡ 1:6 Kuknuä-suqä 32:43 § 1:7 Apqä Bukä 104:4 ^{*} 1:9 Apqä Bukä 45:6-7 † 1:12 Apqä Bukä 102:25-27 ‡ 1:13 Apqä Bukä 110:1

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäkqanji timäutñqenqä ätätqäñu. Iqu qua iu mipnuwänqce, enätqä iquau mäqumuateqä ikqce. ⁶ Goti Iqueqä bukiuñi, ämaqä hñqu kukñuä tii ätkqä äqänä.

*“Si nenyqä kñuä indqänätqänjä diñqe, ne ämaqä-quneñi, squä-qune etanjikä? Ne nätmatqä hiñgiñqä qäyä etanqqü-qe, Si nenjä di äñguänanji, suñqä mäneyätqäninyä? ⁷ Si ne inemäkätñänğa, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapkñi. ⁸ Itanğa ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänänji, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kukñuä, nätmatqä eeqänänjä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqce, ii Goti Iqu huiñi ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiñqä matqä iqi, oee. Inäqce täñganji, nätmatqä eeqänänji, ämaqeuqä yäpä iqi witanqce, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqäñu. ⁹ Inäqce ne täñganji, tii äqunäñu. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänänjä iquneqä anji ämetä, yätamäkkqä neyätñqce, tmi-tmiqä-tqä naqänänjä ämetä, äpäkonqce. Iutani, Goti Iqu Iqueni, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqce. Ga ne täñganji, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanji äyä äqunäñu.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänänjä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänjä imäkkqce. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänänjä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, äñguänänjä imäkäqumuatetñqä äwiñqce. Qu qui mimäkñqä ipñqä anğu itmetñqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqce. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyu iwimäkätñqce, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hiñuinä äqunqce. Goti Iqu suqä iñi, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqce. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkkqä Jisasi Iqutä, itanğa qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutani, Jisasi Iqu qunqä wombä miqä, ‘Nqä nyämaqäüä’ ätuätqäüä. ¹² Iqu tii ätkqce.

“Nyi Saqä Yoqce, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväqñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiñjä-pqce inä ätkqce.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämänğa pmetmqänänjqä.”‡

Itanğa anğumñi, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapkqä tätä sä pmenänä”§* ätkqce.

¹⁴ Ymeqä iñjä iqua, ämaqä huiwitä, häñqetä asänänjä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnä quvqä äpäkonqceunqä yänänäqñqä ämenqä iqueni, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häñqetä asänänjä Inqä-qu ekqce. ¹⁵ Iqu iñjä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqce, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmeñuwä iu-pqä huätä iqutäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iñjä ikqce, ii Iqu yätamäkkqce, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutani, Iqu nätmatqä eeqänänjä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänjä ekqce. Iñjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkquätñqänänji. Wäunüä iñi, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukñuä iunji qänakñä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwiñqce, huätä eeqäpnä mamäquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuänji suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqce ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamäkkqä vänä.

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämawqätäuqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguänä meqanqpu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeüqä awä iqi äpme, wäunüñqä enyqä miqä, kukñuä iunji qäyu imäkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunüä imäkätñqä atäunüä ätetä, kukñuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqñqä äyä enju. Anä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etanqä-qe, ämaqä anä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänä eä, anä iqueqe, ämawqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämawqätäutätñqä, naqänänä äwikqe. ⁴ Anä ämätñgawänqä iquau matqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänä Imäkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunüä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeunji, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätumiñqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anä ämätñnänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqñqä Naqä-qu eä. Itanqa ne pemänä itanä, Naqä Iqu äñguä inemäkätñqä diñqä neqä kñui yänänäqñqä ävanä, hiñuä äqunanä äpmeunqne, ne Goti Iqueqä anä äyä ämätñnänju.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmeñnuwänqenqä

⁷ Iinä dutañi, Dñä Äñguä Iqu tiinä ätqä-panjiyi.

“Tänqanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji. ⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anä avqñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänqa, qu Nyi hñgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inqñwä-panji, he-pqe iinä minqä pambiyä.

*⁹ Iqini qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunüä yänänäqñqä imäkqanqä di hiñuä äñqänmiñuwi. ¹⁰ Iwä qu äwqä tnänä nyimäkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueni, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’ ¹¹ Iinä iutanji Nyi Nqä äwqä tnänitanji, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetanji, Goti Hänä-pmeqä-tänä Ique ävquatämäuqänqne, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqeuta kñuä äñguä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inqänqne, Goti Iqueqä quväki qätä wipñnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqñqä tqäpñqä kukñuä äñguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiñuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä eqiyqa äwätunqne, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.

“Tänqanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji. Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inqñwä-panji, he-pqe iinä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminjuwi, tqukuayiyi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänjiyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnänji, quväukuä 40 iunji, tqukuauñqä imäkminqne? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avqñqä iu äpäkonqñwä iquayiyi. ¹⁸ Itanqa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqne, tqukuauñqä ätkqe? Iqu kukñuä iinji, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyä ätkqe. ¹⁹ Inji ne hiñuä tiinä äyä äqunänju. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqne, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11 † 3:15 Apqä Bukä 95:7-8

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kuknuä-guä ämäsäuekqe, yqänä äutänä. Iinjä enqä-qae, hesanjä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqe, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqae. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kuknuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kuknuä ängui qätä inä äwikque. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminuwä iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanguwä iquauñqe, Goti Iqu tii ätkqe.

“Iinjä iutani, Nyi äwqä tnäñi nyinğanği, kuknuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua

*Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.’”**

Iqu qua imäkätäqänğani, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqenqä kuknui inğa ätkqe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäñi qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”*† ätnä. ⁵ Ga kuknuä tqenji, haqä yätqäñi tii tqanği äyä äqunänju. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”*‡ ⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injiunji äpaqupñqä yqänä äutänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, hiñuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hñğisanä ikuwä iutani, anä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutani, quväuukuä hatñä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anği tii ätkqe.

“Tänğani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinği. Hiqä äwqe, ppinjqä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanği iinğä ätkqe.

⁸ Hiñuiqänäñi Josuwa iqu, ämaqe hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñi hiunji hapä pmeqä hñqenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-panjiyi. ¹⁰ Ne näqñqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yänğisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetänige.

¹¹ Nesanä hñqu ämaqä hiñuiqänä hñğisanä ikuwä-pa itä, anä injiunji mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yänğisa peyaninğquä wäunui, yänänäqñqä yatunqae. ¹² Goti Iqueqä kuknui hänğä eä, wäunüä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqä-hionaqä inği-inğisa yanäqñquä enqä-panğä itä, ämaqeüä qeqä-quuvqä hiqñqä dunğätä, yänju ämisätäumämä yänğ-gawä dunğätä huänä. Iinjä enqä-qae, iqu ämaqeüä knüä indqänğetä, äwinğetä näqñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänğä ii, Iqueä hiñuä iqinji zä mäwiqä a ätänğäwäqänğa, ätnänğäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatqenqä kuknui, Iqueqä hiñuä iqi tanique.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqe, hiqäva-imäkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä” ätätanä awä ätätunquä iunji, a yänänäqñqä qätätatunqae. ¹⁵ Suqä quvqeunqä yamwiqä änemetñqä eeqänänğä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutani, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänji yänğ maqñqä iqanğqenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu iinjä pmetanğqetani, ne zä miqä, Goti hiñgi nätapqä Iqu-tänğä qäqiqinyqä pemä itanä, uwquatunquänänji. Inji ne hanğ-iqä ämetanä, yätamäkqä meqä dinğä äwa etanğü änaqänänğqe, Iqu Iqueqä qeqä-imänğqetani, yätamäkqä neyänä.

* 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäkqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

5

¹ Hiqäva-imäkqä naqä ique-iqueni, Goti Iqu ämaqeua awä iqisanj atäunuä itä, iquau yätamakqä vqänqä pmuatquänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique 'änqaiqä' ätuäpu hiñgi vqetä, itanğa quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuäñi, nätmatqä imäkqänqe, yänä-maqnqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqnqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämetqänuwä iquauñi, tnänä miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänä-maqnqä-qu eäqetani, suqä quvqä huätä mamäuqänqä hiqäva-qäyqä, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inj ämaqä hiqäva-imäkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqe. Iqu wäunuitä, yoqä naqetäñi, iqueqä äwiñqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanğuti, iqu inğanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqe haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkqä naqä pmetnqe, Iqueqä-kiuä imäkngqä maetqe. Aanqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunuä ii imäkqänqä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. "*Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänğanj, Tqä Tniqunä eqänä.*"* ⁶ Ga hñqäqinji, Goti Iqu, "*Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettñiqä‡*" ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqänğanj, Iqu Goti Iqueqä yätamakqenqä tääqä ätätä, yatnqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqnqä-tänä itanğqenqä, näqnqä eä etanği, Iqu mäpäkonqä hänä pmetäniqä diñqe, Goti Iquenyqä yäaqä tnänä ätätä, kñuä kuapänä äqäkqe. Iqu mäñdi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqänqe, näqnqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iinj ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunuä itä, "*Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panj hisnqinyä*" ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukñuä duñi qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqäuta anğumä itmetä, hänä hea ique-ique iqumuateqänqä ekqe.

Ymeqä dänj mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapänä hetatquä etanğqä-qe, heqä kñuä indqänqe, ätnänäqi maeqä etanğqä iutani, kukñuä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänğanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi duñi, iñqä näqnqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanği, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kukñuä he änyänänğa ämakuwä duñi, ämaqä huizi, qu heñi anğumä näqnqä etapqa uwqäpnä. He ymisanj woyqä di mapnqe, änä maeqä ipu, anui yqänä änatqänuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänj enqä-pa, anuä yqänä änatqänuwä iqua, suqä anğua jänänänñinqä änyä maqnqä enä. ¹⁴ Mä ymisanj woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinj iqua, qu suqä anğuinqätä, quvqenqätä iwäsäüwa äupiyanj, näqnqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kukñuä anuä enqä-panj iunqä

¹ Iinj dutani, Kraisi Iquenyqä kukñui, he anuä enqä-pa änyänänğa ämakuwä duñqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunqe. Ne kukñuä qätä ae äwikqenqänä ätqa uwqe, ii ne anj siyaundqä anğianği äqutätanä, anj maqä mimäkqä iququä enqä-paniyi. Kukñuä anuä enqä-pa he änyänänğa ämakuwä, tiyi. Suqä äpäkonqä iunqä änatma wqeuñi, ävquatämäupu,

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asnä-qnqä huitanjä-huitanjä iquauñqätä, ämaqeu hipa hageqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta angi vauqenqätä, ä neqä suqä änguinqätä, quvqenqätä kimanji, näweqä meqänqätä kukñuiyi. Iinjä iquauñqä kukñui, yqänä ätqä mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. ³ Goti Iqu ne iinjä, imäkatunquä wiñganqutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänäqñqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä knui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanjä hinqi vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Änguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukñuä änguänänjä etanqenqätä, Goti Iqueqä yänänäqñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutnqä iinqätä, näqnqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautanjä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqce, knuä anqumä kunmäkmbñqe, huänqce minqä da eä. Suqä iinjä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueni, anqumä zä-huätati äuepu, ämaqeuqä hinuä iqi womba metnqä imasequwä-panji. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quvqä enqä-panjä iquayi. Qua änguä etanqi, ämaqä iu itqätanuwä iquau yätamäkqä vqänqce, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisänjä änguä etnqä imäkätñqä iqueni, Goti Iqu änguänänjä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quvqä etanqi, guä yänjä-tänjitä, qätaqä quvqetanä äukatñqe, Goti Iqu 'qui imäknänä' tqanquti, tä näniqe.

⁹ Neqä neyämaqä kiinjä änenyätñqäuä, hanjä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäkqä eyätä, anqumä etmeniqenqä knuä yänänäqñqä ämenju. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänjä-qu eä, hiqä wäunjuä änguä imäkätqänuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätñqenqätänji, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä hengangqetanji, qokä-apäkä Iqueqä dunji, yätamäkqä ävqca äpätqänuwä. ¹¹ Ne he hñqunä-hñqunänji, suqä iinjä yänjä äqänäpu imäkätqänuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqñqä äqätpu, he Goti Iqu änguänä emäkäninqä knuä yänänäqñqä indqämbu, hiunji Iqu äteqäqä iquenqä, hinuä äqumbu pmetpñqenqä änenqi. ¹² Inji, he yänjä äqänäpiyä iutanji, enyqä miqä iqäpnqce. Ga suqce, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä änguä, Goti Iqu iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunji, ämapñqä imäkätqänuwä-pa, iinjä imäkqäpnqce.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, a yänänäqñqä kiqätqenqä

¹³ Hinuiqänänji Goti Iqu Aprähämä iqueni, kukñuä hñqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqce, hñqu maeqä etanqi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, "Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä"* ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁴ "Nyi si änguä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aanjä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmqänä"† ätukqe. ¹⁵ Inqata-tiñji, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätukqenqä, enyqä miqä itä hinuä äqänä äpmaminqetanji, nätmätqä eeqänänji qäyunänä qe ämakqe.

¹⁶ Suqä kukñuä naqä-qakuä imäkqe, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukñui, ii naqä-qakuänänjä etanqi, ämotquetnqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäunqä hñqueqä yoqe ätätä, "Nyi kukñui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä" tänä. Huiziqua, iinjä ätätñqä iqueqä kukñui, makittqiyeqä ipu, kukñuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukñuä guä ämäsäutä enqä dunqce, Iqueqä knuä indqänqä imñji makunmäkñqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqnqä änguänä mapñqenqä wiñganqi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, "Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä"‡ ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukñuä Quangä Änä Matqä-qu etanqi, tänqanji Iqueqä kukñuä hñquaqu makunmäkñqä inyiyänqä äwi. Tiinjä, kukñuä guä ämäsäuekqä iqtä, kukñuä

* 6:13 Ipäqäkqä 22:16 † 6:14 Ipäqäkqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäkqä 22:16

“Nyi, Nqä yoqeta kuknuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutanä, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänä qäqiqi äpmenquä iqune, nätmatqä meninquenqä knuä indqänätanä, hinuä äqunanä pmetatunquenqä, yänänäqñqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmenque, ii nätmatqä qätanä-täni, hmbi-mända a yänänäqñqä äkiqätätä, ämenä-miqä äpmenqä-pa, ga neqä hänä-pmeqä-pqe asä iinjä ämenä-miqä yätqä enqä-panä iquvi. Ga Qätanä-tänä Iqu, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa imaknminqä ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yängisa ätimäunqä-panä iinji. ²⁰ Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yängisani, Jisasi Iqu ne yätamäkqä neyätñqenqä, hinuiqä äpaquqke. Iqu iinjä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäninqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautanä naqä äpmenqenqä

¹ Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähämä iqu mäkänqä äwätä, anä-himqä huiu ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqani, anämqä anqumä pätqätanqa, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqi äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähämä iqu nätmatqä äpäsätakqä eeqänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanqa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä hänä-pmeqe, äänä ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqñqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetänique.

⁴ Täukue! Neqä awä hinuiqändqä Aprähämä iqu, nätmatqä äpäsämakqä äñguänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tque hñqu äwikqenqä knuä indqänänä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquauñqe, kuknuä-suqe tiinjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmatqe, 10 iwäsäueqäupiyi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunquka epu, ga iqua Aprähämä iqueqä ymeqä-qua etanqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänä. ⁶ Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanä-qu maetqe, iqu Aprähämä iqueqä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämetä, Goti Iqu ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähämä iqueni, “Nyi äñguä kimäkmniqueqä” ätuätä guä ämäsäueqä iunji, qäyä etanqi, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique äñguä pmetñqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämawqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänäni, äpäkonqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmatqä iwäsäueqäupqä iutanä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprähämä iqueä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu hänä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquauñqe, ne tiinjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähämä iquesa, 10 iutanä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinjä etanqiyi. Mekisetekä iqu, Aprähämä iqutä äminqiyänqani, Aprähämä iquesanä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanquwänqanji.

Hiqäva-qäyqä Hänä Iqu, yäuä iquau ämawqätäunqenqä

¹¹ Hinuiqänänänqanji, hiqäva-imäkqä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanquwä iutanä, Israitqä iqua kuknuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkqä wäunui, qokä-apäki mäwaputäuwä jänänänä hipñqä

* 7:1 Ipäqäkqä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

yätamäkkä mävvä yänä. Qu iuta jänänänä qäyunä hipnqä-säpi, Goti Iqu, 'Hiqäva-imäkkä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hnqu, qänaknda timäunigeqe', matqä iquäningä. ¹² Hiqäva-imäkkä suqä hänä, huiziqueqä anj meqanğa, kuknuä-suqä-pqe huätä päwqanğuti, hänä hnqu-mända menige. ¹³ Ämaqä, Goti Iqu, "hiqäva-imäkkä Mekisetekä iqu enqä-panä timäunigeqä" ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutanä-qu maetqe, huiziutanä-quvi. Ga hueqä-himqä iinjä iquesanä hnqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. ¹⁴ Ne näqnqä anğuanänä tii äyä eänu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautanä imänğqä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautanä hnqu hiqäva-qäyqä-qu pmenigeqe, matqä ikqe.

¹⁵ Inj 'hiqäva-imäkkä änyä-hänä hnqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäunigeqä' tqanği äwiyäunquetanji, ne näqnqä anğuanänä tiinjä hiatunquänänji. "Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquaunji, ämäwqätäunqä iquvqä." ¹⁶ Lipai iquesanä hiqäva-qäyqä äpmejuwi, ii hueqä-himqä iutanä iquanä hipnuwänğqä ätnä witanğqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii hänä hea ique-ique pmeqä iqueqä yänänäqnqä iutanji, Iqu ii äpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqe, "Si hiqäva-imäkkä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettniqä" † ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kuknuä iquesanji, ne näqnqä tiinjä äyä equ. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yänänäqnqä maeqä eä, ne mävaputäuqä jänänänä hiatunquä yätamäkkä mäneyqä iquätñqä etanği, Goti Iqu manitä ämaitä, hänaqä aanä anğuanänä, kuknuä-suqä ique ämäwqätäunqä hnqu imäueqäqe. Huänğqä iquesanji, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hinği qanyänä matimäuqä ikqe. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepñqä dunqe, ämaqä hnqu, ämaqä naqä hnqueqä yoqe ätätäqeta, atäunuä miqä iminqe. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänğqä atäunuä itäqanğanji, Iqueqä yoqä dutanä atäunuä yänänäqnqä ikqe. Iqueqä bukä iunji, tii ätänä.

"Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. 'Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettniqä.' Iqueqä kuknuä iinjä ätätqä dunji, tnänğqä miqä yänqiyä." S

²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunuä yänänäqnqä ikqetanji, ne näqnqä ti eänu. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetanji, kuknuä Goti Iqu änyä-hänä ämäsäuekqe, anğuanänä eä, kuknuä yäüä iunji ämäwqätäuanä.

²³ Ämaqä kuapänänä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpakonäpiyä iutanji, äpakänä mäpmeqä iminuwä. ²⁴ Inäqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetäniqetanji, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqä wätäniqe. ²⁵ Inj Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä anğumä itmetñqä tääqä ätuätñqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätkätanğuwä iunji, hänä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neji yätamäkkä neyätñä dinqe, hiqäva-imäkkä iquauqä naqe, Iqu Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkkä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkkä eä, ga suqä quvqä imäkkä iunqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunqä ätuma äpmuatekqe. ²⁷ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iquenji, suqä quvqä quwqe-ganä äqämbiyi, qänakñi qokä-apäkiuqe, inğa äqäka äwätqänuwä. Inäqe Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hnqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwinğqe.

²⁸ Auä, tiinjiyi. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yänänäqnqä maeqä iquaunji, hinği hiqäva-imäkkä iquauqä naqä pmapñqä atäunuä itñqe. Mä kuknuä-suqä iquesa qänakñi, Goti Iqu kuknui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqnä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunuä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamäkkä Neyqä-qu qäyunänä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkkä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kukñuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiinjä eä. Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä ne ämenquä Iqu, äñguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä inçisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätkä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätmätkä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutañi neqä Hiqäva-imäkkä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmätkä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täuñi, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutañi, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätnänqä iqueqä wätqä eñqä-panä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä määtñqä itqätançani, Goti Iqu iqueni, “*Si qoqonä yätu äpmeñançani, Nyi anji qäukuä yätu mätnätançi mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii eñqä-pa mätiyä*”^{*} ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäkkä, kukñuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkkä kukñuä yäüä iquesa ätimäutñqä duñi ämäwqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänça ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäüä.

⁷ Kukñuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äñguänänjä heqä-säpi, kukñuä änyä-hänjä hñqu mimäkkä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätançä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiinjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kukñuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe.

⁹ *Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquänça äpätmänça, qutä kukñuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukñuä iñi ävausäpu qänaknä miqançuwänça, Nyi qunqä huäqä manunçançi, tuwä äwikqetäñi, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsamqä tq, huiziqutäñi asänänjä manä’ ätqi. ¹⁰ ‘Mä inçani, kukñuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänçeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetançundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi.*

¹¹ *Iwä inçani, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñqñqä iquatäñi, qu eeqänänjä Nyiñqä ae näqñqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyämaqä kätä-känçua hñque, “Si Naqä Iquenyqä näqñqä pmayä” ätuätä, mätkä da yänä. ¹² Quvaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui ançi manyiyqä yänqiyä’ ätqi.”[†]*

¹³ Goti Iqu kukñuä iñi ätätä, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kukñuä guä hiñuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqançi, ii imäkkqe. Nätmätkä yäüä etä, wäunüä mäeqä ii, aañqä hiätñqä itqäüä.

9

Kukñuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anñqätä, suqenqätäyi

¹ Kukñuä guä änyänänça ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqenqätä, anjä Iqueqänqä qua täu mätpñqenqätä ätnä. ² Inji namnä anjä, hiqñqä hñquaqu-tänjä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä hiñuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäüqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiñuä iqi äwämiñqetäñi, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, ‘Goti Iqueqänäñiqä’ ätmiñuwi. ³ Yuä naqänänjä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä

^{*} 8:5 Ançumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

imasekuwä iqueuä tuwä ingisanä hiqñqä iqueni, ‘Aañä näwinyä, Goti Iqueqänäñiqä’ ätmiñuwi. ⁴ Hiqñqä iqueni, suakä sisnyañä wetñqä iwamäkqä ttawä itä, kukñuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaqiñi, golqetä eä ikuwi. Ipñä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkñä äungqä itä, itanga hikä tepquva Goti Iqueqä kukñuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänä. ⁵ Itanga ipñä iqueqä pmäukuñqe, qu “Goti Iqu ämaqueuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä” ätmiñuwi. Pmäukuä hageqñi, nätmätqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänänä eä, ga iqi äpmenä’ kñuä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyänqä, pmäukuä haqä yäñi äpatqäyäninyä. Täñgani nätmätqä iinjä iquañqe, “Ii iinjä-iinjäqä” ätätmä ätqa mäwqä ymä.

⁶ Nätmätqä iinjä iqua ae äwitanquwänqani, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hiñuiqänä iqueni, qu Goti Iqueñqä wäunüä imäkäqäsätqänüwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqe. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanuitañä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänüwiñqätä, Goti Ique ävätñqe. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautañä di, Dñä Äñguä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anä hiñuiqänä iqtä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanqänqä, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänä iunqe, ätnänä iqi äti miñqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne täñga äpmenqueñi, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpñqä iqua, qu Goti Ique nätmätqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanuätä, tä iketqänüwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi ikikinyänä äyä äpmenünä” kñuä indqämbñqä mimäkqä danä yänä, aanqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisanä äñqänqanqä, eqä äñqänqanqä, nätmätqä huitañä-huitañä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmätqä huiwä iqueqä dñqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmätqä eeqänäñi jänä imäkäniqänqanqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häñeqetä, kukñuä guä ämäsäuekqä änyä-häñi, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmätqä äñguänänä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä äñguänäñi, hiñuiqänä ämätnämiñqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täunñi mamätñqä eä. ¹² Anä ique äpaquväge, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aanä näwinyä Goti Iqueqänänä anä ique, naqä-hñganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanñi Iqu neñi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninqua anqumä mbqä äneyämakqe. ¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hiñuä iqiñi, kiyä tmäkmbqä eänüwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeqe, ä bulumäka qokä häñeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqanqä, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanquwitanñi, qokä-apäki Goti Iqueä hiñuä iqiñi ikikinyänä epu, Iqueqänänä hepñqä iiji. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä häñeqä di, iunñi ämäwqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aanqä eä, Dñä Äñguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäñqetani, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñgqe. Ga Iqueä häñeqe, ikikinyänä inemäkqe, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä dñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi, ikikinyänä äyä äpmenünä” näqñqä metunquä inemäkänä. Iinjä dutañi ne wäunui, äpäkonqä dñi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqä uwquatuñqe.

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Iqua ynaunqä huqä-tänä eä, Goti Iqtä äpmenä iquai. † 9:13 A Täuqä 19:1-22

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpâkonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutnqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqua, nätmätqä änguanänjä Iqueqä ymegeu, “He näweqä mapnuwänqeqä” ätukqä ii mapnuwä dinqe, quwqä suqä quvqä, qu kuknuä Goti Iqu hinuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu ängumä itmetnqä äpâkonqge.

¹⁶ Kuknuä guä ämäsäuekqä iinjä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpâkonätñqä itäqännga, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanjuu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanjuä ii qäyu timäutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpâkonqanji qumbunä. ¹⁷ Tuwanjuä ii äqäyekqä iqu äpâkonqge, iqueqä kuknuä i ätätä äqäyekqe, inğa timäunä. Iqu hänjä yqänä äpmeñqe, iqueqä kuknui, iqi hinji äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinji, kuknuä guä hinuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä dinqe, häneqetanä ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutñqeyi. Mosisi iqu kuknuä eeqänänji, kuknuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häneqetä, meme häneqetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a hänesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kuknuä-suqä tuwanjuä qänätanqgeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kuknuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqe, häneqä tä, yänänäqñqä vätnqeqä”† ätukqe. ²¹ Suqä asä iinji, iqu häneqe ämetä, namnä anä Goti Iqueqänqä ämätnänqä iutä, nätmätqä anä iu äwiñuwä eeqänänjä-pqe, pñqä-pñqä iqäukqe. ²² Itanğa kuknuä-suqä dunji, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanjä kuapänänji, Goti Iqueqä hinjuä iqinji ikikinyänjä timäutñqe, ii häneqä dinänji qenyänji. Ga qu nanjuä hui mapäsqa ipu, kiqä häneqä mäpäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeudä suqä quvqe, huätä mämamäudä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeudä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anä iu imäknänqe, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqetanjä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmätqä iinjä iqua, Goti Iqueä hinjuä iqinji ikikinyänjä hiätñqä dinqe, qu nanjuä häneqenä äpñqäyämäminuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqeunji, ikikinyänjä hiätñqä dinqe, nätmätqä änguanänji, huiziu ämäwqätäunqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häneqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anji, ämaqe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä inğisa mäpaquvqä ikqe. Anjä iqu, naqä-qakuä iquesanjä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anjä qäukuä yätu äpaquvätä, ga tänganji, yätamäkqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinjä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanjuä iquautanjä ämepu, hiqñqä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjä iu, quväukuä ique-ique äma äpemiñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqa-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tänganqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tänganji, Iqu Goti Iquenji, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä dinqe, naqä-hnğanä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hñqunä äpâkonqänqe. Iwä qänakndanji, Goti Iqu kuknuä mitätñqä iu tqäunqge. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hnğanä äwiñqgetani, ängumñji, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaqe qu Iquenqä hinjuä äqumbu pmetanquwä iu hänjä iqumuätätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä ängüä qänaknda timäuniqä dinqe, yasämä mämänätqeqä da, hinji qanyinä ktqä inänji. Iutanji, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä

† 9:20 Ängumä Itmakqä 24:8

pätqätanġuwä iquaunġi, kiyä mamätqä ikikinyänġä miwimäkkqä danä yänä. ² Ämaġeu ikikinyänġä hepñqä wimäkkqä-säpi, Goti Iqueqä yoġe haġeu ämamäutqänġuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yġänä ämeñunä” kñuä mindqänqä ipu, hiqäva anġi mimäkkqä itġäpninġi. ³⁻⁴ I etanġi bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häñeġe, suqä quvqä huätänġi, änä mämamäuqä etanġġetanġi, quväukuä ique-ique häñeġe ämepu, hiqäva äġäyäqäsätqänġuwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqeuñqä kñuä-iqä ävätnġä diñġeyi.

⁵ Iutanġi, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänġanġi, Goti Iquenġi, tii ätukġe.

*“Si qu hiqäva äġiyäpu ktapñġe, makinganġi, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkenġiqä. ⁶ Ga suqä, nanġui wätakä niġiyätñqä tä hämänä ikeġenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyġenqätänġi, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä täñġanġi, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hiñuiqänänġi bukä iu, Nyinġä tuwanġuä äġäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinġä Saġeunä qänaknä imñqä, ae sä äpqäġeqä.”**

⁸ Iqu i ätukġe, hiñuiqä iqisanġi, hiqäva-qäyġeuñqä kukñuä-suqä iuta tii ätkġe. “Qu hiqäva äġiyäpu ktapqänġetä, nanġui wätakä niġiyätñqä tä hämänä ikeġenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyġenqätänġä-pġenġe, makinganġi, yeeqä miqä yġänä isñġinyä.” ⁹ Iinġä ätuäġetanġi, “Nyi äkinġä Saġeunä qänaknä imñqä, ae sä äpqäġeqä” ätukġe. Iqu iinġä itä, suqä hiñuiqändqä iquenġi, huätä ämamäutä, änyä-hänġä imäkätä ekġe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwinġä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hñġanä äwinġġetanġi, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänġä heatuñqä inemäkkġe.

¹¹ Itanġa hiqäva-imäkkqä eeġänänġä iqua, qu hiunġi ique-iquenġi, Goti Iquenyqä wäunġuä imäkäpu, hiqäva asiqua äġiyäpu ätqäuwa wätqätanġuwä-qe, hiqäva iinġä iqua, suqä quvqä huätä mämamäuqä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänġä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hñġanä äġäkġetanġi, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuanġisa äpmakġe. ¹³ Inġi hipa ämuanġisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-huñqä iquaunġi, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeġanġuwänġanġä hiñuä äġänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinġä etanġi äpmakġe. Iqu hiqäva kiuänänġä hñqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänġä hipñqä iwimäkkätñqä iquaunġi, kiyä mamätqä ikikinyänġä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanġi.

¹⁵ Kukñuä ii yänänäñqä imäkätñġe, Dñä Äñġuä Iqu-pġe, awä änatqi. Ganänġi, tiinġi.

¹⁶ “Naqä Iqu tii ätqi. Inġanġi, kukñuä Nyi qutä ġuä mäsamñinġe, tiinġi. Nyi Nqä suqä eeġänänġi, quvaqä ġeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanġui, quvaqä kñuä indqänġeu äġiyemqänä.”†

¹⁷ Itanġa anġumñi,

“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänġuwä diñġe, kñui anġi manyiyqä yänġiyä.”‡

¹⁸ Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanġuä imäknätä, huätä ae ämamäutqä, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anġu imäkkqä, hma hetñġe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watuñquenqä

¹⁹⁻²⁰ Nyämaqäuä, yuä naġänänġä hiqñqä, ‘Aanġä näwinyä Goti Iqueqänänġiqä’ ätminġuwä dunqä qñqanġä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänġä-pmeġä-tänġä hñqu, ne yäpä yänġisa timatuñġue, Iqu yuä ique äpisġiyätä, änyä-hänġä imäuekġe. Iqu Iqueqä häñeġetä iinġä imäkġetanġi, ne anġä hiqñqä ique yäpä yänġisa peyatuñġue, zä miqä pemä ianä. ²¹ Itanġa ne Ämaqä Hiqäva-imäkkqä Aanġä Naġänänġä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämeñu. ²² Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqinġi, Kraisi Iqueqä häñeġe, neyaqä ġeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanġġetanġi, “Ne

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8 † **10:16** Järämai 31:33 ‡ **10:17** Järämai 31:34

kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanj, ikikinyänä imäkñgu. Inj huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Ängüä Iqutä, iinjä ae ämenqetanj, ne qeqä-quuvqä imñi quañgä maeqä, aañä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenyqä qäqiqi wanä. ²³ Ga Goti Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, ängüä inemäkäninjä hinuä äqänanä äpmenjunä” ätätanä awä ätätunqenqe, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqa wanä. ²⁴ Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänä iqune, huizi iquauñqä kiinjä nenqanquti, suqä ängüänänä iunä itqueniñquä diñqe, ävaucumuatnatunquä hänaqenqä qävqä yanä. ²⁵ Iinjä itaqänqanji, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqeu ävquatämäutqänuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunqeu. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi päqtätanji hinuä äqumbiyitanji, suqä iinjä änäänä imäkquatuñqeu.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutanä kimanijqe

²⁶ Ämaqä-qunesanjä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ae ämakuwitanji, quwqä äwiñqä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqänuwä, quwqä suqä quvqe huätä mamäutñqe, hiqäva-imäkqe, näwi aañqä eä. ²⁷ Qunqe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukñuä mitqänqä, tä aañä tnänänänä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunqä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänqä, hinuä äqämbu pmepñqänäyi. ²⁸ Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuñi ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñqenqä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanqunwänqä, kukñuä mitqä iqua, qunqä huäqä mäwunqanqetanj, qu äpäkombñqänäyi. ²⁹ Inj he kñui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanji hanjä-iqä äkisque meniäti? Ii itqä iqu, häñeqä Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, yänänäqñqä äwikqetanj, Goti Iqueqänänä hetñqä qäyä iwimäkkqä-qe, iqu häñeqä iinjä iquenyqe, nätmätqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dñä Ängüä, huäqä naumäkätä, Ängüä Inetqueqä Iqueni, suqä aañä quvqänänä, qäsä itquetqäuä. Iinjä itqä iutanji, hanjä-iqä aañä naqänänä meniqe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämenju. “Quvqenqä kimanji, ii wäunjuä Nyqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquauñi, Nyi kima wimniqeqä” Š ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämenju. “Qokä-apäkä Iqueqänänä iquauñi, Naqä Iqu iwäsäunqiyä”* ätä äqänä. ³¹ Goti Hänä Hea Ique-iqeu Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aañä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänä äqänqä uwqäpñqenqä

³² Hinuiqänänä, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänqanji, qu hanjä-iqä kuapänänä hetapqanqunwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäuminjuwinqä kñuä meqanqpu. ³³ Hñqanji, ämaqeuqä hinuä iqi ämaetqätäpu, kukñuä quvqä etäpu, äyä etquetqänuwä. Hñqanji, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanqunwä iquauñi, he qutä anä äyä itqänuwä. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanqunwä iquauñqe, he huäqä eunqanji, ängüä äyä itquetqänuwä. Itanqä qu heyaqä yquayä nätmätqä qua täu metanqunqunwänqanji, heqä nätmätqä ängüänänä qäukuä yätu hea ique-iqeu yqänä witanqñqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänuwä.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänuwä iquauñqä kñuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä yqänä heqiyqänqeu. Iinjä itqänuwitanä kimanji, Goti Iqu kuapänä etapäninjqe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwiñqä dunä ipu, nätmätqä ängüänänä Iqu ätkqe mapnuwänqenqeu, enyqä miqä, yänä äqänqä uwqäpñqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“Äpakänä ma!† Ämaqä äpätñqä iqu, äpakä miqä äpäñqiyä. 38 Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, häñä pmeñqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mäñdi imännga-imännga päwiqanğutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.”‡

39 Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mäñdi imännga äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aañqe. Ne quuvqe, häñä-pmeqä meniñquä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

11

Ämaqä hiñuiqändqä iuqä Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä

1 Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä äñguänänjä Goti Iquesa meniñquä hiñuä äqänänä äpmeñu. Nätmatqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanğqenqä näqñqä ämeñque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetayi. Auä, nätmatqä ne hiñuä mäqunquä enquä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. 2 Ämaqä hiñuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqämiñuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

3 Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukñuä tqanğqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqanñu. Iwä Iqu nätmatqä ne hiñuä äqunänğque ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

4 Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, äñguänänjä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänänjä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanğa Epo iqu ae äpäkoñğqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqämiñqenqä tqanğı äwiätunque, ii iqu, iqueqä manitä kukñuä yqänä änatätñqä-payi.

5 Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkoñqä yätñqä diñqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqanğani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkmiñqeqä” ätä äqänä. 6 Mä ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenyqä qäqi pññqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmeñqenqä kñuä yänänäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätanğuwä iquaunji, Iqu kimani, äñguä väniqeqä” kñuä yänänäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

7 Goti Iqu Noa‡ iqueni, “Hanä-iqä naqänänjä qanğanä hiñuä mäqunquä imiñä di kimeñqiyä” tqanğa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä häñä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanjuqä suqä quvqe, ätnänjä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqanğuwä eeqänänjä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänjä-queqä” ätmiñqe.

8 Goti Iqu Aprähämä§ iqueni, “Si qua, ‘tqeä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanğani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiätä, äkiu ti wätñqe, änyä mañqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äumiñqe. 9 Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeqä’ ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqeu, anjä-himqä huitanänänjä-qu imänä äpmamiñqe. Iqu iinjä äpmamiñqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanğa iqinji, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukñuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anjä ämätepu, iu yakuinä äpmamiñuwä.

† 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4 * 11:4 Ipäqäqkä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäqkä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäqkä 6:13-22 § 11:8 Ipäqäqkä 12:1-4

¹⁰ Ii tiinjä etanjiyi. Aprähämä iqu, anä-himqä yänänäqñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu Imäkqä-queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanji, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etanji, qoyanä äpakonätñqä iminqä hñquesani, kaqä-kawäka kuapänä eqiyamanjuwi. Qu hiñjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwiñqä-pa, a matäuqänänä, aanä kuapänänä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakonjuwi. Goti Iqu qunji, nätmatqä äñguänänä dinä vqanqä kukñuä guä ämäsäuekqe, qu qua täu yqänä äpmapiyänjanji, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmatqä iinjä kinä yämä witanji hiñuä äqunjuwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anä-himqä huitanä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kukñuä iinjä tqanqä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunqe. Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqanqä äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anqumä uwqäpñingä. ¹⁶ Ga iinjä ma, qu anä äñguänänä, yäuä ique ämäwqätäutänqä hñque meqänqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqänäuä. Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänä ae ämätäwiyyä etanqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyyä’ tquä diñqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

¹⁷⁻¹⁸ Goti Iqu Aprähämä† iqueni, “Tqä taqä-tawäka kuapänänji, Aisakä iquesanä heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. Iinjä etanji Goti Iqu Aprähämä ique yamwiqä vqanqä, Aprähämä iqu Iquenqä quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kukñuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuänänä ique hiqäva imäkmätä itä, kñuä yänänäqñqä tii ämaminqe. ¹⁹ “Goti Iqu, ämaqä ae äpakonjuwä ii, anqumä ävauqumuatätñqä Yänänäqñqä-tänä Iquvqä.” Iwä kukñuä ktqä iutanä, “Aprähämä iqu Aisakä iqueni, äpakonqä duta anqumä itmakqeqä” tatunqe.

²⁰ Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä iquenqätä, Iso iquenqätänji, Goti Iqu inqueqi äñguä pmanyiyänqä iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

²¹ Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe. Iqu äpakonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquini, Goti Iqu äñguänänä pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qonä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*

²² Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iquesanä kaqä-kawäka Isipä äväma ppnuwänqä ätuätä, “Nqä yänä-yawi, inqä qäsä äma uwqäpñqä” ätuätäqetani, äpakonqä.

²³ Mosisi‡ iqueqä känai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanquä hñquaqu-hñque zä maqñqä ämiminjiyi. Iyaqu iinjä ämiminjiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

²⁴ Itanqä Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tquä diñqe, “Oeyqä” ätkqe.

²⁵ Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuata hñganqä iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqeqä” ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkminjuwä-pa, iquenä-pqe qui imäkpnuwänqä diñqä atäunjuä inqqe. ²⁶ Iqu, Goti Iqu kima äñguänänji väniqenqä hiñuä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqueä yoqä dunqä womba

* 11:11 Ipäqäqä 17:9; 18:11-14 † 11:17-18 Ipäqäqä 22:1-10 ‡ 11:20 Ipäqäqä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäqä 48:1-20 * 11:21 Ipäqäqä 47:31 † 11:22 Ipäqäqä 50:24-25 ‡ 11:23 Anqumä Itmakqä 2:2-3 § 11:24 Anqumä Itmakqä 2:11-15

ämeqe, ii Isipätanä mbqä yquayä aanä hävemnäqñqä dunji ämāwqätäunä” kñuä ämakqe. ²⁷ Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnäññqä zä miqä, qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hiñuä mäqunquä itunquä-qe, Mosisi iqu Ique hiñuä äqunätä imiñqä enqä-panä-qu yänä äqänätä iinä imiñqe. ²⁸ Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqa iqu, Israitqä iquau qui miwimäqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsäpu häneqe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonäñqe, inğa ipäqäkqe.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyā iutani, eqä-pñä ‘hänesqäuä’ äqonäñqä iqueni, qua-ye enqä-panä iu äkäkuwi. Itanğa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanğuwänğa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä‡ iqua anä-himqä Jerikonji, hiunji 7 qanä koquvqanğuwänğa, kiqä täkñi qua iqi äpäknğqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hiñuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñgisanä iqetäñi, qui anä mimäkñqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñqä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanui yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenyqä, Barakä† iquenyqä, Samsonä‡ iquenyqä, ä Jepta§ iquenyqä, ηñ Dewiti iquenyqä, Samueli iquenyqä, itanğa hiñuä-tqä iquaunqä, tmqä diñqe, hea homä iqanği, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapanänä iuqä mäkä-iqä iquauni, ämāwqätäumiñuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkmiñuwi. Hñqua, nätmatqä Goti Iqu, “Etapmqänä” ätukqeunä ämamiñuwi. Hñqua, laiyonqä iqua manä mayauqä ipñqä imäkmiñuwi. ³⁴ Itanğa hñqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkmiñuwi. Hñqua, mäkä-huñqä iquauqä hion-aqeuni äwimasiyäpiyā iuta mapäkonqä imiñuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyā-qe, qänakñi yänänäqñqä ämamiñuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämamiñuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquauni, anği upñqä ändowäkatmiñuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyāmaqä ae äpäkonäpu, anğumä hññä vauqanğuwä iquau, anği itmamiñuwi.

Inäqe ämaqä hñquauni, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenyqä tuwä äwiyqäpi, ne heñi evqatäwatatunqueqä” tquanğuwänğa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butani anğumä hññä ävautanä, hññä pmeqä meniñque, ii anğuanänjiqä” kñuä ämepu, himä-wiunqä iquau, “Oeyqä” ätumiñuwi. Iutani, himä-wiunqä iqua, iquauni änäänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmñuwi. ³⁶ Huizi iquauni, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäupu, guä äpmuatemiñuwi. ³⁷ Huiuni, qu hikä äpäsäpu, hñquauni, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquauni, hionaqetä pizqä äpäkmñuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiñuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiinä ipu, hanä-iqä hävemnäqñqä metqätanğuwänğa, suqä aanä quvqä di itquamiñuwi. ³⁸ Quwqä suqe, anğuanänä eäqetani, qu qua täutanä huiziquauqä ämāwqätäupiyā-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himanä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiñuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänänä iinä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñuwitani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanji, nätmatqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqe qä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä imiñuwi. ⁴⁰ Ii tiinä etanğiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmenquä iqunenyqe, nätmatqä aanä anğuanänji,

* 11:28 Anğumä Itmakqä 12:21-30 † 11:29 Anğumä Itmakqä 14:21-30 ‡ 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25 * 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

näwinyä imäkekqä iutani, Iqu qokä-apäkä hiñuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diñqä mäwiñganji, ne eeqänäñi ikikinyänjä anä timäuqänqä äwiñgqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

¹ Ämaqä hiñuiqändqä kuapänänjä iinjä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänjä. Iinjä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä eqvämäutanä, hanjä maeqä eanä, qanjä tnänjä äwätunquä-pa, suqä jänänänjä Goti Iqu ne imäkquatunquä äwiñgqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatunque.

² Ne ii imäkquatunquä diñqe, hiñui Jisasi Iquenyä äqunqwa uwquatunque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuätätä, ikikinyänjä timäutnqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä inqe qänakñi wimeniqä etanqenqä knuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänjä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe. Inji, tänganji Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä äñguä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipnqä diñqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkqä iqua, quvqä kiinjä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänjä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, knuä heyqutnqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häñeqä kuapänänji mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” knuä indqänätä, kuknuä yänänäqñqä emäkätä etkqenqe, hui imäkuwä mandí? Iqu henji, “Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äñguä imäkñqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiñiqñeqä’ knuä makiyqä yätñqe. Itanqa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäkñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etanqiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, äñguä imäkätñqä ämotqenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsanqiyä.”*

⁷ Hanjä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätñqä inetquetqänä” knuä indqänäpu, yänänäqñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iinjä, aanqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänänji, Jänä Iwimäkqä-qu etanqgetani, henji jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiinjänqä-pqe knuä inä mapñqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwiñqä yoqä naqänänjä äyä ämaetqänju. Itanqgetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häñä-pmeqä metunque. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänjiu inemäkpnqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänjinä itñqä-pa, ne-pqe asä iinjä nemäkätñqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkqä iutani, hanjä-iqä ämetanä, aqvanä miqä yanä. Ga qänakñi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitanji, ne suqä aanjä jänänänji ämetanä, äwqä hanjuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hanjä-iqä ämetqänjuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä inqä änyäunjuwitani, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqñqä imäkmbu.†

¹³ Hänäqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quanñä mapäkñqä ipu, äñguä imämbñqänänjä.

Ne Jerusälemä änyä-hänjä iu timatunqenqe, yänjä qänquatuñque

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

14 He yänänäqñqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä minqä, hanuä imbu, suqä ikikinyänä iunä iqäñqe. Ämaqä ikikinyänä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iqueni hinuä mäquñquä yänä. 15 Hesanä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hñgi vqe mämeqä iqäñqä, äñguänä mimbu. Ga hesanä hñqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqäñqe, äñguänä mimbu. 16 Itanğa hesanä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änatapqä iu miqä, quvqä iqäñqe, äñguänä mimbu. Anğumä, hesanä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tañinqänä indqängqä-pa, indqäñqäñqä äñguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmatqä iqu meqä iunä, ymisänä naqä-hñganä äñqä di, mbqä ikqe. 17 He näqñqä äyä enä. Qänakndanä iqu nätmatqä ii anğumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itanä iqu nätmatqä äñguänäñi anği metñqenqe, kñuä kuapänä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä kñuä kunmäkñqä ikqetanä, huänqä minqä ikqe.

18 He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqäñuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Säna iu ätimäukuwänğani, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunuä yänänäqñqä äqunätä, iqanği äquñquwi. 19 Itanğa häawä tätqätanği äwipiwi, mä manä tqanği äwiyäpiyä iquenqe, qu zä kiinä ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqäñqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminuwi. 20 Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-epätanğqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqäñqä tqanğa, zä ipu mämeqä ipiyitanä, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqäñqe mänenqä iqiyä-qe,” ätqua äuminuwi. § 21 Qu nätmatqä iinä äwiyäpu, ga hinuä äqunäpiyinqä zä kiinä ipiyä iutanä, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanä zä kiinä itmä, yäunuä-yäunuä iqänä” ätkqe.*

22-24 He iinü matimäuqä, tiinü ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-iqeu Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämatnänqä iutä, ätimäuquwi. Iqini, tiinä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanğuwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväqñqä iutä, ä Goti ämaqeu kukñuä mitqä Iquesä, nñ ämaqä Goti “Jänänänä-quaiqä” ätätä, ikikinyänä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häneqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Hänqä iinä iqueqä kukñui, äñguänänä eä, hinuiqänä Epo iqueqä häneqä ätminqä† iunä, ämäwqätäunä.

25 Naqä Iqu kukñuä tätqätanğqe, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqäñqe, hinuä äqunäpu, äñguänä mimbu. Hinuiqänänä, Iqu Israitqä iquau qoqonä Säna iu ätuminqe, qu Iqueä kukñuä iunä, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanä hanä-iqe, zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Inä Iqu qäukuä yätuta kukñuä natätqätanğqe, ne tuwä äwiyquque, iquesänä hanä-iqe, zä äwätanä mämäwqätäuqä yanqunä. 26 Goti Iqu, qoqonä Säna iu kukñuä tqanğa, quae ämenä ikqe. Mä Iqu täñganqe, kukñuä guä ämäsäutä, “Anğini Nyi ämenä naqä-hñganä mimniñqe. Inğani qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä” ätkqe. ‡ 27 Iqu “Naqä-hñganäyä” ätkqe, tiinñqeyi. Goti Iqu iinä imäkätäqänğani, nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämenä ämitä huätä mamäuniqe. Mä nätmatqä ämenä-miqä yätqe, iinä yqänä witñqä imäkäniqe.

28 Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanği ii änatapqetanä, ne Iqueni, “Si Anğüä Iqä Iqukiyqä” tquatunque. Iutanä, ne Iqu ämänaqutäutanği äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatunque. 29 Ii tiinä etanğiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänä äsätä, nätmatqä eeqänänä tä änatñqä-panä Iqueyi. §

§ 12:20 Anğumä Itmakqä 19:16 * 12:21 Kukñuä-suqä 9:19 † 12:22-24 Ipäqäkqä 4:10 ‡ 12:26 Hakai 2:6

§ 12:29 Kukñuä-suqä 4:24

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

¹ He hñqunä-hñqunäni, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henganguti, qutä iqa uwqäpnqe. ² Ga ämaqä hñqäqisanjä emequwä dunj, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anjä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyängani, qu “Ämaqä du ävätmepunä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. ³ Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquaunqe, he qutä anä äpmapiyā enqä-pa ipiyā diñqe, kñuä meqäpnqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanuwä iquaunqä-pqe, kñuä meqäpnqe. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñjä-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanppiyä.

⁴ He eeqänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hinuä iqini, kiyä mamätqä, äñguänänjä witätñqä imäkqanppu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanä hinqi-hinqi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäni, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe. ⁵ Goti Iqu neñi, “*Nyi herji, nätmatqä maeqä pmapñqä emäkmänqe, maevquatämäuqä ymqänä*”^{*} natqanqgetani, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänque, ii neqä qäyunänjä ämenunä” kñuä ämepu, äwqä hanuä imbu pmepñqe. ⁶ Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanji,

“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanji, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyinji, äki-äki indqueqanppqä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”[†] tatunqe.

⁷ Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquaunqä kñuä heyquätñqe. He nätmatqä eeqänänjä, quvaqä qanä äwätqätanuwä iuta ätimäukqenqe, kñuä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpnqe. ⁸ Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inqa-inqanqä huitanjä makunmäknqä, asänänjä Iquvi. ⁹ Iinjä enqä-qae, kukñuä huitanjä-huitanjä yäpaqänqisanjä ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dunj ävquatämäuqä diñqe, äñguänä mimbnqe. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä hiätñqe, ymisanjä iutanä ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkqä hinqi äneyätñqä iutanänji. Ämaqä, ymisanjä äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänuwä iquaunji, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñqe.

¹⁰ Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämenque, mä hiqäva-imäkqä namnä anä iu itqänuwä iqua, ymisanjä ttawä iquesanji ämepu, manqä ipnä. ¹¹ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanuä iutanä häneqe, suqä quvqä huätä mamäutñqe, anjä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjiunqä äma äpemiñuwi. Inäqe, nanuä huiwä-guwä-yänjä-manji, ämaqä hñqua-mända anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, tä ikamiñuwi.‡ ¹² Iinjä etanji Jisasi Iqu, Iqueqä häneqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkätñqe, tmi-tmiqä-tqe, anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa ämakqe. ¹³ Mä tängani, ne womba inqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metñqe, anjä-himqä yäuä iqueni, § äväma yäpaqä mäñgisa äwätanä, Ique wimetunqe. ¹⁴ Qua täunji, ne anjä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne anjä-himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hinuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesanji, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunqe. ¹⁶ He qokä-apäkiunji, suqä äñguänänjä dinä itquepu, qu nätmatqä hñjuanqä äwa iqanppqe, yätamäkqä wipñqe. Suqä iinjä imäkqe, Goti Iqu hiqäva-imäkqetänji asänänjä äqunätä, yeeqä kiinjä äwinyätñqe.

^{*} 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27 § 13:13 Täqinji, anjä-himqä yäuä iqueni, kukñuä-suqä yäuä iquenyqä atäunjuä eä.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqänqe, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäuä. Ga qänakñi, quwqä wäunuä iinjä iminuwä iquauqä quatinqe, Goti Iqueni awä tupnuwänqe. Iutani he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinya iqäpnqe. Iqua hesa äwqä hanä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänä iqäpnqä dinqe, he iinjä imäkqäpnqe. Qu wäunui äwqä hanä-iqä-tänä ipqe, heñi yätamakqä meyyä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänäninä imäkatunquä änenyätñqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä dunji, “Goti Iqueuä hinuä iqini, jänänänuneyqe” kñuä yänänäqñqä ämenju. Inji, he Goti Iqu yätamakqä neyätñqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyini, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tñqä kiinjä änyinqiyä.

Goti Iqu quni äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Täñganji, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hänä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kukñuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetani, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwinqeunä qänaknä ipñqä dinqe, näwinyä äñguänänä emäkätñqä tääqä ätuätqänä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunuä dutani, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyinqi. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänänji hea ique-ique vquatunqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäuä, nyi tuwanuä wänqäpu äqiyqä-qae, kukñuä, heqä qeqä-quuvqä imñi, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täunji, qätä äñguänä wipñqä kiinjä änyinqi. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqutäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqe, qäquye henyñqä hinuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänuwä eeqänänä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänä iquautäñi, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisänä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hinqi emäkquätñqä änyinqi.

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täunji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä änguä iunqä qänaknä iqäpnqä motquetnqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqnqä änguänäni ämepu, iqueqä kuknuinqä knuä änguänä indqämbnqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapänäni äqäkqe.

Jemisi Iqu kuknui yänänäqnqä tiinjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hingänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquaunji, suqä änguä iwimäkquätneqä. Ii tiinjnqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqnqä hiäqiyätneqä inqeqä.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanngquä iqunesanä, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwänjuwä iquennqä äqiyqä. Yää nqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Nqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitanä-huitanä emetqätangutqe, he iinqe yeeqä dinä ipu pmepnqe. ³ He näqnqe, hanä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iinj qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqä emäkqi. He iinqe, yeeqä iqäpnqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqnqä hetnqä dinqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqe. Inganji he Goti Iqueä suqä änguänänä dinqe äwa miqä ipu, hiqä suqä änguä ikikinyänä dunä ipnqänä.

⁵ Yänänäqnqä iinjä heqenqe, ämaqä hesanä hnqu, suqä, knuä änguä iwäsäucänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatnqä vqannguwä iquaunqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätmätqä änguänänä di, kuapänänä Vqä-qu eä, Iqu iqueni näqnqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” knuä mämeqä danä yätnqä. Iqu quuvqä yänänäqnqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätneqe. Ämaqä knui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätneqä iqu, yunui eqä-huanä nänj-täqi äqiyäuaquvämäucä-pänjqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iinjä iqu, knuä hnquaqu-tänä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesanji, nätmätqä hmbu mamqänä” knuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqtä, nätmatqä kuapänänä-tänä iqtänqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmätqä maeqä iqu, Goti Iqueä hinuä iqinj, yoqä naqä-tänä-qu etangi, yeeqä itä, ‘änguiqä’ tätneqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iinj mändi päwiqannganji, iqu iinqe yeeqänä yätneqe. Tiinjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätneqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänänä tquanganji, qätaqä hutqe yäüä ätäpäsänä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iinj, ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä di, quwqä nätmätqä kuapänänä iu wäunuä yqänä itqätangpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä dunqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Āmaqā, suqā quvqā imākqā dunqā yamwiqā iqā iutanā hanā-iqā āmetā, yāñānāqñqā ātqāunqā iqu, ānguanāñā āpme. Yamwiqā iqā wimeqanqā du, iqu āmāwqātāuqā dunqe, iqueqā kimae, Goti Iqu iqueni, hāñā hea ique-ique pmeqā vqāngisanqe, iqu āngua āpme. Āmaqā Goti Iquenyqā kiinjā āwinyātñqā iquauñi, Goti Iqu quwqā kimae, niqauqā hāñā hea ique-ique pmeqā-tāñi ātenqā ii, vqāñqe. ¹³ Hñqu suqā quvqā imākātñqā yamwiqā iqā āwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqā quvqā imākmqāñqā yamwiqā ānyiyqiyā-qe,” matqā danā iquātñqe. Suqā quvqā iqu, Goti Ique yamwiqā māvqā danā yāñā. Ga Iqu, āmaqā hñqu suqā quvqā imākātñqāñā yamwiqā māvqā danā iquāñā. ¹⁴ Neqā suqā quvqā imākqā dunqā neñqā iqu, ne quāñgā āmāneqāpima, suqā quvqā imākatunquā yamwiqā neyquāñā. ¹⁵ Suqā quvqā imākqāñqā ānenqā iqu, ii apākā āwqā enqā-pa eā, ga suqā quvqā ānyuequāñā. Iwā suqā quvqā iqu, naqā yāuā eātā, āpākonqe ānyuequāñā.

¹⁶ Iyāā ñqā nyāmaqā nyi kiinjā ānyinātñqāuā, he kukñui, “Goti Iqu yamwiqā ānyiyqiyā” tqā iqu, iqu quāñgā etātā, waqiyā etma uwqā dunqe, māwimasiyqā iqāpnā. ¹⁷ Nātmatqā ānguanāñā qanyinā āmetunqe, ii Goti, tā we qāukuā haqā yātu āunātñqā iquau imākkqā Iquesa pātqātāñgiyi. Ktqā tā we-hunqā inqisanñi, naqātā, wāñqātā, āyā māuāñā. Mā Goti Iqu iinjā ma, Iqu hea ique-ique suqā naqā-hñqunāñji. ¹⁸ Āwiñqā Iqueqā dutāñi, Iqu neñi, Iqueqā kukñuā naqā-qakuāñāñā itāñā ānanyquāqe, iwā nātmatqā eeqāñāñā dññi, ne ganā ānaunyātā, ne Iqueqāñāñā enu.

Goti Iqueā kukñui qātā āwiyāpu, qānakñā iqenqā

¹⁹⁻²⁰ Ñqā nyāmaqā nyi kiinjā ānyinātñqāuā, nātmatqā āti tāñqe, nāqñqā ānguanāñā hipñqe. Āmaqeua āwqā tnāñi, Goti Iqueā suqā āngua jāñāñāñi, maeqā āyā etāñgi, he maqāñāñi qātā wiyqā dunqā ipu, ga kukñuā tqā dunqe, maqāñā māvauqā danā ipu, ākasuwā maqāñā matqā danā iqāpnqe. ²¹ Iinjā eāñqā-qae, suqā kiyā mātqetā, suqā quvqā huizitā, huātā ātnāmāupu, hiqā-hiuā māñā ākittqiyenāpu, kukñuā Goti Iqu hiqā qeqā-quuvqā yāpā imā vowā ikeqe, metpnqe. Kukñuā iqu, he hāñi, qāuqu emākāqumuatquāñā.

²² Kukñuā ii āmequwā iunñi, qānakñā miqā, qātenā āwiyquenā equwi, hiyaqā kñui qui imāknāpu, nāñā-tāqññi hiqā-hiuā āwātqāñā. Kukñuiunñi, qātā āwiyāpu, qānakñā iqā-quenā hipñqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueā kukñuā dññi, qātenā āwiyātā, iunñi qānakñā miqā iqā iqu, ii āmaqā hiñuā yāqñqā du hiñuā iqāñātñqā-pa iiyi. Iwā iqu hiñuā iqāñga āwāqe, iqueqā himā-mañi iinjā āyitanā iqāñāqe, maqāñā hui āwinyātñqā-panā iinjā. ²⁵ Mā āmaqā, Goti Iqueqā kukñuā-suce hiñuā yasāmā āqunātā, naqā-qakuāñāñā du qānakñā iqā iqu, iinjā ma. Goti Iqueqā kukñuā-suqā iqu, ikikinyāñā eā, suqā quvqā iquesa inequtāwatquāñā. Inñi āmaqā iinjā hui mimāuqā danā, a yāñāñāqñqā āqātā, qānakñā itñqā iqueni, Goti Iqu, āmaqā iqueqā wāunñi, āngua imākquāñā. ²⁶ Āmaqā hñqu, “Nyi Goti Iqueā āwiñqā du qānakñā iqunqā” kñuā āme, iqu iqueqā mañi āngua māmiñqā iinjqe, iqueā-kiuā quāñgā ātnātā, Goti Iqueā āwiñqā du qānakñā itñqe, ii hiñgi itqāuā. ²⁷ Goti neqā Apiqueā hiñuā iqññi, Iqueā āwiñqā dunā qānakñā jāñāñāññā iqe, ii tiññi. Apākā qokā āpākonqā, ymeqā kānaqā-kānuñua āpākonqā āpmeñuwi, quñqā kñuā āmetāñā, hanā-iqā metqātāñguwā iunñi, yātamākqā vquatunqe. Itāñga huizi, suqā quvqā qua tāutanā iqu ne kiyā inatmākqāñqe, Goti Iqueā hiñuā iqññi kiyā mātqā tqāuqñqe, neqā qañā uwqe, ānguanāñā miñguatunqe.

2

Āmaqā huiunñi himāqi āmipu, huizi dññi tuwā āmāupu, miqā iqenqā

¹ Ñqā nyāmaqāuā, he neqā Jisasi Kraisi, yoqā naqā-tāñā Iquenyqā quuvqā eqiyāñuwi, he āmaqā huiunñi āngua āmipu, huizi dññi tuwā māwiyqā pambu.

² Ämaqä qäkämä änguänänjä imäknä, anguä hipae hinqä hñqu, heyaqä anjä aquväqñqeu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäkñqä imäkñqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anjä aquväqñqeu inä hemenä. Ga inğanı he äänä ipñqe? ³ Iwä iinjı, he ämaqä qäkämä änguä imäkñqä iqueni, änguä itquepu, “Yquvanä änguä täu pmayä” tupñqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäüqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-pañuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, änguä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he quñi womba ipñqä itquetqänä. Kñuä mapu! Heñi ekittqiyäpu, hanjä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä dunqe, tqukua ämeqepäma äwätqänä? Suqä iinjı, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänuwi. ⁷ Goti Iqu heñi, Kraisi Iqueqä yoqä änguänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqe, kukñuä quvqä ätäpu, quñi tqukua imäkätqänuwi? İi ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayı.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqe. *“Tqä-täunqä äkinyätñqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqeqä.”** He kukñuä-suqä iqueni, aañä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänä. ⁹ İinjä qäyä etanği, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ İi tiinjä etanği. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-pañä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqe. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä.”†* Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqe. *“Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.”‡* İwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. İi enqä-pañi, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänuwi, he kukñuä-suqä ävausqä-quenji.

¹² Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditäñi, neqä suqe iwäsäunıqe. İñi he kukñuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkpnqe, he kukñuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanğuwınqä kñuä yasämä indqänğpnqe. ¹³ İi tiinjä itanğiyı. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqänğanı, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yänıqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqänğanı, iqu ämäwqätäunıqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäuä, ämaqä hñqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itñqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, anğumä hänjä iqumuatänıqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aañqä eä, ymisanjä dänqä itqätanğuti, ga hesanjä hñqu kukñuinä, “Goti Iqu änguä ikimäkqanğuti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnjä emäkknä, ymisanjä dänqä miqä pmetätñqä änyinğiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itanğqenqe, mäwqä iqäqe, iinjı qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjı. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anğumä İtmakqä 20:14 ‡ 2:11 Anğumä İtmakqä 20:13

¹⁸ Itanga ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitanj, hänä pmapñqe. Hui suqä änguä du imäkäpiyitanj, hänä pmapñqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä änguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqänjñqe, nyi näqñqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä änguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätquenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänñä. “Goti Kiqä-kiuänänjä Iquvqä.” Ii änguä etanqqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiñä ipu, yäunüä-yäunüä itqänä. ²⁰ Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunüä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukñuä iqueqä qakuñqä näqñqä hisñqä kinganqutqe, qätä wi. ²¹ Ainğanj, neqä awiçu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanqqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunj hiñuä äqunänñä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunüä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunj, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanji, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänjueqä’ ätkqe” ätä äqänänñqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäkqanğa, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyämaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyyä. Quuvqä heqiyqä iinänqe, Goti Iqu ämaqä hñquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänjueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä änguä itqätanquti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänjëqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panä iinji. Ämaqä Josua iqu hiñuä tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquini, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiü-mända ändowätätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänjyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiçu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä ängui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätñqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi änguänänjä miñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqänğanj, näqñqä-vqä iquneni, iqu hänä-hänä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapänänjä hñquenä, “Nyi näqñqä-vqänqä emqänä” knuä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänjanganj, ämaqä eeqänänjune qämä-qämä itanä, nätmatqä kuapänänjänqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautunqne. Mä ämaqä hñqu iinji miqä, iqueqä tewi änguänänjä äminyätñqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe änguä iinjä eä, ikikinyänjä-queyi. ³ Tewi, tiinjä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanqqä du upñqenqe, quvaqä manä dunj ainqä wänqä hmbu äyä äktävetunqne. Quvaqä manä dunj ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queñj inñi-inñinqä mäwqatatunquänä. ⁴ Yimba-pqenqä knuä mapu. Naqänänjä eä, yunüä naqänänjä iqu miqanji äwätñqä-qe, inñi-inñinqä mäwqatqä ipu, aanjä quvqä wänqänänjäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inñi wätñqä winğanji, nätmatqä wänqä ipini inñi ämaiqäqe, ga inñi wänä. ⁵ Ga tewä ii-pqä, asä iinji. Huiwitanjä nätmatqä wänqänänjäpu eäqä-qe, ipu hñgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmñä wänqänänjä hmbisani, qoä-qamqä* naqänänjä huiü tä ämänyätä, nätmatqä eeqänänj tä nätnqä diñqe, knuä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanjä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkätä, huiwä dunj, eeqänänjä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunji, tä enqä-pa evätäutqäüä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanjä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, ynñä-tänjä, qämäkä, huänğä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi

§ 2:21 Ipäqäkqä 22:1-10 * 2:23 Ipäqäkqä 15:6 * 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäuqä’ äqäkqe.

guäkiqä imäkkä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kuknuä quvqä dunqe a makiqätñqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäkkä di manguä ämnä. ⁹ Tewä asitänji, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä 'ännguiqä' ätätanä, ga anqumä tewä asitänji, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panjä imäkkä dunqe, kuknuä qui imäkkä ätätunqe. ¹⁰ Tewä asä iquesanji, ännguinqätä, qui imäkkäqänqä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäüä, iinj quvqeqä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanji, eqä ännguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäüä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanqa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanqa eqä esquä, zä iqä äpätñqä di, anqumä eqä änngui mapqä yänä.

Suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesanä hnqu, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqetä, näqnqä ängüänänitä ämeqä-qu sätäti, ga iinjä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qanji ängüänä ikiquätñqe. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinjäqu äyä etanquti qumbñqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä dunqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunji hiqä dinä witñqä itqänuwä iquenä, hiqä näqnqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä dunji makittqiyeqä iqäpñqe. ¹⁵ Näqnqä iinjä ii, qäukuä yätutanä maetqe, kiqä qua täutanä eä, ga Goti Iqueqä Dñä Iqu mäwqä danä, ämaqeunqä yäpä imda, dñä quvqä iquauqä näqnqä enqä-panjä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunji quwqä di, maembñqä ipiyä-tänjä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanji, imäkkäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta ämepiyä-tänji, kiyä matqä hnjuä mamäkkä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä dunqä qeqä tquanquti ängüä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänä dunji suqä asä inä itquepu, suqä ängüä dunqä maninä matqä ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkkätqänuwä ii, äwqä naqä-hnqunä imbu, suqä ängüä jänänänji quuvqä tämñi imäkkäpnä. Ymisänjä häukuä ängüä äqäyqä enqä-pa, ängüänänjä dinä mitimäunä.

4

Qua täunjunqä näueqä mimäkkä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqinj, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi, qakui squäpisa timäutqäüä? Suqä iinjä henqä di, heyaqä äwqä imñi, mäkä qiyänqanqunuwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätanqgä-qe, mämeqä danä itqänjuwi. Iwä iinj, pizqä päsqä dunqänä ipu, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi. Nätmaqä he enyätanqgä isua, mämeqä danä ipu aanqä eänjuwi, he Goti Iquenji yatñqä mäwqä itqänjuwiutayi. ³ He yatñqä vqanqunwanqanji, mämeqä danä itqänjuwi, kñui qäyasäqi ämapiyänqa vqanqunuwä dutayi. Kñui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyätanqji iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqänjuwä-pa, he Goti Iquenji ii itquetqänä! He änyä maqnqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hnqu näueqä qua täunjunqä imäkkä, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä tänjä-qu imäkkä. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii ätnä. "Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunji, hinji ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunqä kiinjä äwinyä." He iinjqe, hinji ätnänä kñuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hinji nätapqä di, aanjä naqänänji. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kukñui tii äyä ätnä.

*"Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenqanqunuwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanqunuwä iunji, Iqu iquauñqe, qeqä imänqeuta hinji vänä."**

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

⁷ Iinjŋqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpŋqe. Setänä iquenyqe yänänäqŋqä tqäpŋqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi pŋŋqe. Ga Iqu henyŋqä qäqiqi pätnqänä. Kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipaiŋi, asŋä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-huŋqä ipu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanqunenä pmetpŋqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä iqini, yänŋi-yänŋi miqä-quenä, hanjuä pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yänŋi-yänŋinyä ipŋqä emäkänä.

Hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqe

¹¹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä matqä iqäpŋqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätŋqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä-suqenqä kukŋuä quvqä ätätä, ga kukŋuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iinjä iqe, iqu kukŋuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kukŋuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hŋqunäyi. Goti ämaqä duŋi, hänä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iinjä enqe, ga ämaqä huizi duŋqä kukŋuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenquwi, ii aañä suqä quvqe

¹³ “Tänŋanä-qe, awiŋanä-qe, anä-himqä naqänänä hŋquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunüä itmä, mbqä kuapänänä-tänä himqänä” ätätnäqänuwä iquenä, tänŋanŋi nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inŋi, he hiqä awiŋga pmeqä duŋqe, änyä maqŋqä enä. Hiqä quuvqä hänä-pmeqä ipu, qaquvqä zinuitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iinjä. ¹⁵ He tiinjä tŋŋqe. “Naqä Iqu äwinyätanŋutqe, ne hänä yqänä äpmenä, nätmätqä ne kŋuä ämenquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tŋŋqe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkanqunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä ämaenätqänuwä. Suqä hŋgisa iinjä iqe, ii aañä quvqe. ¹⁷ Iinjŋqe, ämaqä hŋqu äŋguä imäkqä duŋqe, näqŋqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä iqäqe, Goti Iqueä tänŋanŋisanŋi, ämaqä iqu, suqä quvqä-tänŋue.

5

Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iqua, hanä-iqä naqänänä mapŋqäüä

¹ Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iquenä, tänŋanŋi qätä nyipu. Suqä hanä-iqä naqänänä hemetŋqä iqäqe, kŋuä zä-zääqä ivqänäpu qäyqäpŋqe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänŋi ae pizqä itä, kukuiŋuä iqäqe. Heyaqä mŋä guäqä qäkämä äŋguänänŋi, imätanüä ae äqukqe. ³ Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä quvqe ätnänäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iqueni, tä enqä-pa henäniqe. Yquayä pŋqä kuapänänŋi, hea yäpaki ae qäqi hetqätanŋa ämäqumuatätqänä. ⁴ Hiŋuä qumbu. Ämaqä heyaqä wäunüä du ymisanä emiyätqänuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetŋqä tääqä ätätnäqäüä. Ga wäunüä heyqä iquauä zä-zääqä tqe, Naqä Yänänäqŋqä Eeqänänä-tänä Iqueuä qätä huä duŋi, ae äpaquvqe. ⁵ He hea ique-iqe qua täunŋi, nätmätqä kuapä-tänä eäpu, yeeqänä iqämanätqänä. Ymisanä änäpu, kätä nänyuämäutqätanŋuwänŋa, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi. ⁶ He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänänä iqä duŋi, kukŋuä ämitäpu, pizqä äqäyäpäsäpu itqänuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqänuwä.

He hanä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmepŋqe

⁷ Nqä nyämaqäüä, he hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpŋqänŋanqä qundqändqä miqä hiŋuä äqumbu pmepŋqe. He näqŋqä äyuä. Ämaqä wäunüä-tänä iqu, ymisanä naqä yäüä äunyqŋqä hiŋuä äqunä äpmeqänŋanŋi, “Piyä qiyänqutiyä,

äänä yänqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hinuätänä äqunä pmetänä. ⁸ Iwä Naqä Iqueqä äpätñqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hinuä äqumbu pmeñqe.

⁹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnquaunqe tuwängi kukñuä matuwängqä pambu. Kukñuä ämetätä iwäsäuqänqä-tänä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäüä! ¹⁰ Nqä nyämaqäüä, ämaqä, kukñuä awä-tqä hinuiqändqä iqua, iminuwinqä kñuä mapu. Qu Goti Iqueuä yoqenqä awä ätpiyängani, hanä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu qundqändqä miqä iminuwä. He qu iminuwä iu äqunäpu, ii iqäpñqe. ¹¹ Hinuä qumbu. “Qu suqä hanä-iqä iñi qäyä ämepu, yänänäqñqä ätqäüwa äwätqänuwi, qu äñguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätunqe. He Jopä iqu hanä-iqä ämetäqä-qe, yänänäqñqä ätqäüwa wätqätangi, hitunüandqäñi Naqä Iqu nätmätqä äñguä äwikqenqe, näqñqä äyä enä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä äwimänätqäüä.

¹² Nqä nyämaqäüä, kukñuä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, he tii miqä ipñqe. He “Nyi naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyängani, he hnqueä yoqenqä matqä iqäpñqe. Qäukuä iqueqänqä, qua iqueqänqä, ä hnjuahnuanqä matqä iqäpñqe. Naqä Iqu kukñuä ämetätä mewäsäuqänqe, he “ññqä” ätquwi, “ññqä” dunä tqäpñqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpñqe.

Ämaqä jänänänä iuä tääqä tqä di, aanä yänänäqñqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätñqe. Hesani tqu-tqu aquvanä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätñqe. ¹⁴ Hesani tqu-tqu tänä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqutatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tñqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni äñguä iwimäkätä ävauqumuätänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanqutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iñi, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iñä enqä-qae, suqä quvqä diñqe, “Nyi iñä itñqeqä” awä ätnäpu, Goti Iqu äñguä emäkätñqä diñqe, he Iquenyqä tääqä tqäpñqe. Ämaqä jänänänä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aanä yänänäqñqä eä, wäunüä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iñäqu eäqä-qe, qua iuñi piyi maqiyqä yätñqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qañui 6 äpäwängqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanqi, qäukuä iqu piyä mequatawatqanqi, qua iuñi ymisanä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnqu, naqä-qakuänänä duni, qäyunä mäpmetanqi, ga hnqu iqueni, anqumä naqä-qakuinqä ätuma äpqaqe, ii iqu suqä äñguänänä iqi. Kukñuä tquenyqe, kñuä äñguänä eyä. Ämaqä hnqu, suqä quvqä imäkqä hnquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutñqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkonqä dutani hänä iqumuätquänä. Iwä suqä iñä dutani, iqu suqä quvqä kuapänänäñi, Goti Iqueuä hinuä iqi mäwiqä yätñqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iqä naqänänä metqätanquwä iquauqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iinqä. Iqu qu kuknuä änguä Jisasi Kraisi Iquenqä kñuä anqumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpakonätä anqumä ävauqetanji, Iqu anqumä päniqä iinqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqua kuknuä guä ii ämäsäuekqenqä kñuä indqänäpu, Iqu äpqä iinqä hinuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, hanä-iqä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunqä wimenä. Iinqä etanqi, Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqe, qu quuvqä yänänäqñqä hiqäpñqe. Itanji hea inqanji, qu kima ängui mapnuwänqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiinä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanqi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänquwä iquenänqe. ² Goti eeqänänjiuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iinqä näqñqä eä, atäunuä heyqanqi, Dñä Änguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iinqä etanqi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he ängüänänä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häneqetä emñqäyqänqä atäunuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapänä etapquä.

Hänä-pmeqä ängüänänä, qäukuä yänä äwinqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämauatunqe. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä kiinjä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänä änanyquäqe. Iqu Jisasi Iquenji, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iinji, nätmätqä ängüänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänänä pmetatunquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä ängüänänä iinji, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäuä. Qäukuä yänijni, nätmätqä iinji, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dunji, qui mimäkñqä danä ipñqä, hänä iqumuatqä dunqä ämeyänä. Hänä iqumuatqe, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqä timäunä.

⁶ He iinqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tänqanji hanä-iqä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iqä iinji hñqanqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iqä iinji, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänquwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäuä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqä, mbqä golqä qui mimäkñqä ängüänänä ämitqänquwä dunji, ämäwqätäuä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iinji, tiinä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti ätimäutäqänqanji, henyqä yeeqä naqänänä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinqe. ⁸ Hinuiqändä, tängatänji, he Iquenji hinuä mäqunquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätanqi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänä äyä itqänä. Yeeqä iqä iinji, aanä naqänänä, ämaqäpñqä hñqu, “Iinjqä-iinjqe” änä mätqä yänä. Ii yeeqä inqä qua täunji, näwinyä eeqänänä ämäwqätäuä.

⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanġuwiŋqe, ga Goti Iqu heŋi, anġumä hānjä emäkäqumuatätqätanġqenqä, he yeeqä iuta itqānjä.

¹⁰⁻¹¹ Hānjä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dnjä Iqu, hiŋuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanä-iqä huitanjä-huitanjä ämetä, itanġa qānakndanġi, Iqu yoqä naqä meniŋeqä” awä näwi ätumiŋqe. I tuätqätanġa, iqua, “Goti Iqu heŋi, Iqueqä äwiŋqä duta suqä anġuanānjä emäkāniŋe-qe” hiŋuä ätmiŋuwi. Ii ätäpiyā-qe, qu näqŋqä anġuä mapŋqe, “Iqu äkŋga äpätä, squäsua timāuŋqutiyä” tpu, qävqä yasāmānā imiŋuwi. ¹² Qävqä i iqanġuwānġa, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋi, kukŋuä iinjä ätäpu, yätamäkqä quwqä-quwä imbŋqä maetqe, he heyätŋqä iinjä ämotquakqe. Täŋganġi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dnjä Anġuä Ique qäukuä yätuta dowatämepqanġi, ga Iqueqä yānjānāqŋqetanġi, ämaqä kukŋuä anġuä we-huŋqä-tānjä, awä-tqä iqua, Goti Iqu anġumä hānjä equmuatqäqenqä, ae awä äyā etätqāŋuwi. Iŋqe, enätqä iquapqe, näqŋqä mapŋqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyānjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqāŋqä

¹³ Iinjä etanġqä-qae, he hiqä kŋuä indqāŋqe, wāuŋuä iqāpŋqä indqānāpu, hui äpipu hiŋgi päkāpākä miqä danä ipŋqe. Nätmatqä anġuanānjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnānjäqi äti timāuqanġa Goti Hanjuwä Iqu etapāniqä iuŋqä, kŋuä yānjānāqŋqä iqä ämepu, hiŋuä äqāmbu pmepŋqe. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qānaknä iquenjā-qae, he änyä maqŋqä qāmā-qāmā ipiyānġa, qānaknānjä enqä hiqä du imiŋuwä-pa, miqä danä ipŋqe. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyānjä imäkātŋqä-pa, he-pqe iunä imäkqāpŋqe. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, “Nyi suqä ikikinyānjä imäkqunä enqe, he-pqe asä iinjä imäkqāpŋqe qä,”* tnätanġi i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqānānjä itä, neyāmakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä nage, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hŋqunä-hŋqunä, neqä suqä imäkātunqueta, asānā newäsāunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyānġanġi, “Apikukiyä” äyā ätätqāŋuwi. Iinjä etanġi, he qua täu yakuä äpmapiyānġanġi, Iqueqä yoqä naqenqä kŋuä indqāmbu, suqä anġuä du pmepŋqe. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä anġuä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanġuwānġa, Iqu anġumä etmetŋqä mbqä iqāqenqä, he näqŋqä äyā ämenjä. Silpa, golqä, nätmatqä quvqä qui imäkŋqä iinjä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häneqä itä, ne anġumä mbqä äneyāmakqe. Iqueqä häneqä mbqä iqāŋqe, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunġuä squä hnjua maeqä, kiqä ikikinyānjä enqä-panä iinjä-quvi.† ²⁰ Qua tqu änyä etanġa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqŋqä eätä, atāuŋuä ikqä-qe, hiunġi yāpakä täŋganġi, henyŋqä ätnānjäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamäkqä heyqanġi, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqānjä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanġa, he Iquenyqä quuvqä eqiyāpu, Iqu anġuä emäkāniqenqä, kŋuä iqä yānjānāqŋqä ämapu, hiŋuä äqāmbu äpmenjä.

Hiqä-hiuānjä enqä di, dnjä huqä ii yqānā iqa uwqāpŋqe

²²⁻²³ Täŋganġi, he hiqä quuvqä anä eqiyätqāŋuwä iquauŋqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä duŋqe, he naqä-qakuānānjä du qānaknä ipu, akiyā äyā änyāmānġuwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä hānjä hea ique-ique wiqä iqu, heŋi änyä-hānjä enyquäqe. Inġi he hiqä-hiuānjä enqä di, qeqä-quuvqä yāpā imda enġanġuti, dnjä huqä ii yqānā iqa uwqāpŋqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä enyquäqä iqu, piikä vowä māuqä igutānjä, asānānjä ma. Piikä iqu, qui imäkŋqä-quvi. Inäqe, Goti Iqueqä kukŋuä iqu, qui mimäkŋqä iquvi. ²⁴ Iŋqe,

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

“Ämaqä eeqänäni, qätaqä enqä-pa yäuä päpnä. Itanğa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäuänä. ²⁵ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.‡

Kukñuä iqu, kukñuä änguä we-hunqä-tänä, he ae etätqänuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuiñqä kiinjä enğuätñqe

¹ Inä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanğı iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hinuä quwä qñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqänuwı, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupiı, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anıunqänä ämeñuwä-pa, he-pqe änyä imänğuwı, kñui, quvqä maeqä anuä änguänänä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hänä imäkäqumuatqä iunı, naqä yänänäqñqä änimänğa uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqäğpñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä änguä Iqä-qu etanğqenqä näqñqä eänuwı, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hänä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hänä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqe, “Hikä quvqeqä” tpu, hinuinä qunätanğä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäqä, anä änguänänä Miqä-que äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä pätaqatanguwänğa, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hänä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäuä. Inı he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesanı, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqe. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunı, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hinuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäqä änguänänä miqänqä hñque ätemi,

Sayonä* iunı, anı hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-pañä, iquesa ämatqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiytanı, äwqä hanä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†

⁷ Inı quuvqä eqiyätqänuwä iquenäuä hinuä iqini, Hikä Iqueni, qui mimäqä änguänä miqänqä-queqä. Inäqe, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquauñqe, tiinı.

“Anä matqä iqua, hikä quvqä etanğı hinuinä äqunätqänuwä-qe, hikä iqu, anä a yänänäqñqä äqäyäqätäuqämenä.”‡ ⁸ Itanğa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqänuwıtanı, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqänä. Inñqe, Goti Iqu, qu inä ipnuwänqä ätekqe.

⁹ Inäqe, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqe. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänä iqueni. He ämaqä huizi hñquenä maetqe, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenı. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-hunqä naqänänä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänä iunqä awä tqäpñqä i emäkqe. ¹⁰ He naqä-hñqunä maeqä danä enuwi, tanğanı he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta yätamäkqe, mämeqä danä eänuwı, he tanğanı ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänä iqäpñqe (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanğı, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumuatätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäunğuwı, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqe. ¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänä iqäpñqe. Inı qu henyqe, “Suqä quvqä ii iqueniñqä” etmitpñqä-qe,

‡ 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonä Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16

‡ 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

änġuanänġä itqätanġpqa du eqämbqetanġi, Goti Iqu äpqaŋġanġi, qu Iqueqä yoqe haqä maepnuwänġqä.

Ämiqä naqä äki-äkitanġä äpmejuwä iquauä yäpä iqi iqäpŋqe

13-14 He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eänjuwitanġi, ämiqä naqä äki-äkitanġä äpmejuwä iquauä yäpä iqi iqäpŋqe. Ämiqä iquauqä naqä iquesä, iqueqä yäpä iqinġä, iqu ätetä ändowatkqä iquau-pqe, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpŋqe. Iqu iquauŋi, suqä quvqä imäkqaŋguwä dunġi, hanġä-iqä äväpu, äŋġuä iqanġuwä duä yoqe, haqä ämaepu imäkpnġqä, ätetä ändowatkqe. 15 Goti Iqu, he suqä äŋġuä ipiyä iquesanġi, ämaqä kŋuä äŋġuä mämeqä iquauä qui kukŋui äminyeqänġqä äwinyätqäuä. 16 Goti Iqu he huiziquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqänġqä emäkqä-qe, “Ne qanyinä äpmeqetanġi, suqä quvqä huitanġä-huitanġä imäkquatunġueqä” kŋuä mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wäunġuä-wiyqänä pmetpŋqe. 17 Iinġiŋqe, ämaqä eeqänänġi äŋġuä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä heqiyqä dunġqä qeqä-quuvqä imda enġanġuti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi ipu, ämiqä iquauqä naqä iquenġi, suqä äŋġuanänġä du itquepu, iqäpŋqe.

Hanġä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetanġpu

18 Wäunġuä-wiyqä iquenä, wäunġuä äwiyäpiyä iquauŋqä zä imäkäpu, yäpä iqi iqäpŋqe. Huäqä äumäkäpu, äŋġuä etqueqä iquanä maetqe, huäqä mäumäkqä, quvqä etqueqä iquau inänġqe. 19 Ämaqä hŋqu, tmi-tmiqä-tqe hiŋġi ämetäqänġa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä kŋuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqaŋgutqe, Goti Iqu iquenyqe, yeeqä yänä. 20 He quvqä iqanġä ämaqe ptqä epäsqaŋguwänġa, he äwqä-qeiqi imbu meqaŋġpqe, he nätmätqä äŋġui, äsque mapniqä? Inġe he suqä äŋġui qäyä imäkqaŋġä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqaŋġa, he äwqä-qeiqi imbu meqaŋġpqe, suqä iinġqe, Goti Iqu yeeqä yänä. 21 Hinġuä qumbu! Kraisi Iqu he yätamakqä heyätŋqä, huiwä täŋä-hunġä ämakqä-panġi, he-pqe inä meqänġqe, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqe. Inġi he Iqu iinġä ikqä iuta äqunäpu, asä iinġä imäkqäpŋqe. 22 Iqu suqä quvqe mimäkqä itä, itanġa kukŋuä quanġä-pqe matque. 23 Ämaqe qu Ique kukŋuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu qunġi, kimanġi iinġi mätkuä ikqe. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqaŋguwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqänġe matqä itä, Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuqä Iqueqä hipa iu äwiŋġqe. 24-25 Ne hanġi, suqä quvqä iqueqä yänänäqŋqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänänġä imäkaniqunġuä iunä pmeqänġqe, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqe ämiwäutä, zä-huätati äyä äunġqe. He sipsipqä enqä-ma, im-imä qaŋä hiŋġi dumetanġuwänġanġi, Iqu ämaqeupä hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he anġuanä pmetpŋqä emäkkqe. Inġi he Sipsipqeu Miqä, itanġa heqä quuvqeu ämitŋqä Ique, anġi äyä äwimequwi.

3

Kukŋuä, qokä-apäkä ämanġä iunġä

1 Asä ii enqä-pa, apäkä qokätänġä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpŋqe. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hŋġisanä imipqe, quuvqe heqäpŋqenġe, he iquauqä apäkiuenä kukŋuä tquanġuwä duta maeqiyqä danä, iqua quuvqe, he suqä äŋġuanänġä iqanġuwä duta, i heqäpnä. 2 He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä mätkä du mäwqä ipu, suqä jänänänġä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätanġä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpŋqe. 3 He qeqätqe, huiwä haqä täŋġisa imäkŋqetä, dä qeqätqä imäknäpu, gquä yatqä qeqätqä imäknäpu, qäkämä qeqätqä imäknäpiyi, huiwä haqä täŋġisa mimäkŋqä ipŋqe. 4 He qeqätqe, suqä qae hanġuä pmeqä iquä, itanġa äwqä quvqä maqänä minġä iquä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqe, imäkŋġpŋqe. Suqä ii qui mimäkŋqä itä, Goti Iqueä hinġuä

iqiñi ämäwqätäüä. ⁵ Apäkä hinqiñänä, Goti Iqueqä hinqä iqiñi jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hinqä äqumbu äpmamiñuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaquqä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmamiñuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Ñqä naqä iqukiyqä” ätumiñqe. He nätmätqä hnjua-hnjuañqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqäñuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäñqeqe heyaqetäñi asänänjä maetqe, häñä hea ique-ique pmeqe, hesäñi iua-pqe inä mapnuwä etañgi, he iuañqä kñuä äñguänänjä ämepu, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä pmetpñqe. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukñuä tqä dñji, nätmätqä huii meqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eeqänänjä ii ätqa äpätñqe, qäpuñi tiinjä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hinguäkatä miñqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä duñqe qeqä hetqanquti, hñgisa ipu yänji-yänji miqenä, qae hanuä pmepñqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqppqe, he kima miqä danä, Goti Iqu qunji äñguä iwimäkätñqä, Ique tquäpñqe. Goti Iqu heñi tääqe, iinqä etätmeqe, iwä he Iquesañi, nätmätqä äñguänänjä mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä ätnä.

*“Ämaqä hñqu, iqueqä häñä-pmeqe, äñguä yeeqä inqä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quañqä itä matqñqe. ¹¹ Iqu suqä quvqä dñji, hinqiñä äqunätä, qänakñäñi suqä jänänänjä du iquätñqe. Suqä hanjä-iqä maeqä, äñguänänjä pmeqä duñqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqä uwquätñqe. ¹² Tiinjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eñjuwä iunji, Iqu ämitä itañga quvaqä Iqutä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqe, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”**

¹³ He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpñqä enyänqeqe, ga heñi suqä quvqä etquetä, qiniñi, tqu emäkätñqe? Aanqe. ¹⁴ Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe.

“Zä iinqä emäkanä-tpu iquwi, he iinqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

¹⁵ Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpñqe. Nätmätqä kñuä yänänäñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqppqänqä, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpñqe. ¹⁶ He kimañi, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmepñqe, hiqä yäpä imñi, hanjä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inji ämaqe, he Kraisi Ique qänakñä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanqñuwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iinqä womba winyätñqänänji. ¹⁷ Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metunquä wiñqanqñutqe, tmi-tmiqä iinji, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iunji ämäwqätäunä. ¹⁸ Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anji ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkoñqeqe. Iqu iinji, hui mapäkoñqä yäniqe, Kiqä Iqunäñi i qe äpäkoñqgäqe. Iqueni pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dñä-qu anqumä häñä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqe. ¹⁹ Iqu dñä-qu äpme, ga dñä guä pmetanquwä iunqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. ²⁰ Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänqanji, naqänänjä timäutqätanqgä-qe, Goti Iqu kimañi maqänä mitqueqä danä, hinqiñä qunätanqgi, Iqueä kukñui hñgisanänji, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqanqä imiñuwä iyi. Yimba yänqisañi, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunji häñi, eqeta iqumuatkqe. ²¹ Eqä iinji, Goti Iqu heñi häñä di, täñqanji asñä meqanquwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqe.

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16 † 3:14 Asayä 8:12

Asnä ämequwi, hiqä huiwä kiwi huätä päwätņqä mämeqä iqä. He asnä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hįnuä iqiņi, ämaqä jänänänjä heatuņqueqä” ätäpu, ämeqä. Heņi hänjä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anġumä hänjä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuatqi. ²² Iqu qäukuä yätuņqä äyäqetani, täņgani Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Eņätqä, dņä yänänäqņqä äki-äkitanjä, yoqä naqä äki-äkitanjä qoņqä, qu eeqänäņi, Iqueä yäpä iqi etanġä äpme.

4

Äwqä yäüä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heņqe a qätņqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kņuä iqä yänänäqņqä Iqu ämeņqä iqueni, he-pqe kņuä yänänäqņqä asä iquenyä i mapņqe. Ämaqä, iqueqä huiwiunġi tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iinjä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duņqe tuwä qe äwikqe. ² Iinjä etanġi, he täņgata tiņi, qua täu äpmapiyänġani, qänaknäņi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiņqä du miqä danä, äwiņqä Goti Iqueqä iunä ipņqä diņqe, kņuä iqä asä iqueni, yänänäqņqä mapņqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqäņuwä ii, ae imäkqä äpminjuwi. Suqä tiinjä isua äyä iminjuwi. Huiwä yanġa hiņgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiņqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisänjä-eqä yänänäqņqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitanjä-huitanjä ipu, iwä iutani, suqä Goti Iqu pmua imäkkqe imäkäpu, goti quanġä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu äyä iminjuwi. ⁴ Iwä he täņgani, suqä quvqä iinġi, qutä anä mimäkqä itqätanġuwänġani, henyqe qu “Tä änä-änänäqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyņqä qui emäkņqä kukņuä quvqe i ätätqänjä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä hänjä äpmeņuwitä, pizqä äwiņuwitä, iwäsäuniqņqä näwinyä imäknä äpmeņqä Iqueä hįnuä iqiņi, qu ätqäupu, “Ne suqä iinġi, iinġä-iinġä imäkminġueqä” ätuäpu kukņuä tpnuwi. ⁶ Iinjä etanġqenqä ämaqä pizqä eänjuwi, Goti Iqueä kukņuä we-huņqä-tänġi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitanġi, ämaqä eeqänänjä suqä iwäsäuqeunqä äwätqäņuwä-pa, qu iu äupiwi, iwä dņä epiyänġani, Goti Iqu äpmeņqä-pa, i pmepņqä diņqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänjä qäpu hiätņqe, ae qäqiqiyi. Iinġe, he Goti Iqutä kukņuä tqänqe, hiqä suqenqä kņuä yasämä ämepu, anġuanä äminyäpu pmapiņqe. ⁸ Suqä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, tiinġi. He suqä, hiqä-hiuänqä äwqä imda heņqä ique, a qätņqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duņi, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quņqe wiunqä miqä, anġuanänjä mipņqe. ¹⁰ Goti Iqu heņi, wäunüä hņqunä-hņqunä huitanjä-huitanġi qanyinä etapqä eņqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duņi yätamäkqä wipņqe. ¹¹ Kukņuä tqänqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukņui, awä tqäpņqe. Yätamäkqä inqenqä ämequwi, qu yänänäqņqä Goti Iqu ävqetani, yätamäkqä inġpņqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinġä ipņqä emäkqetani, Goti Iqu yoqä naqä meniqe. Yoqä naqetä, yänänäqņqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwinqe, he yeeqä iqäpņqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätņqäüä, he yamwiqä heyätņqä suqä hanjä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyinqä, ‘Nätmatqä änyä-hänjä hņqu ämequnä’ tpu, miiqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwinqe, he yeeqä iqäpņqe. Iwä Iqueä yänänäqņqetä, Iqueä yoqä naqänänjitä, ätnänäqi wiqanġani, he hiqä äwqe, anġuanänjä enyätä, he yeeqä kiinjä ipnuwänqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vätkätanġuwinqä kukņuä quvqä etquwi, he, “Neņi Goti Iqu anġuä inemäkätqänä” kņuä heyätņqe. Goti Iqueqä Dņä, yoqä naqä-tänġä yänänäqņqä Iqu hesä pmetanġi iwi. ¹⁵ Hņquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu,

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12

ämaqeä wäunüäñqä näqñqä ämenätpu hñgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätkätanqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqenqä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueä yoqä-tänjä hetanqenqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäqetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä äñguänänjä iunji, hñgisa itqänuwitänji, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqanqani, qu äänä pmepnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueä bukä iunji, yatñqä asä inä tiinjä ätnä.

“Ämaqä jänänänji, hänjä iqumuatqe ämepiyi, hanjä-iqä qäsä mapñqäuä. I etanji, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänuwä iqua, äänä pmepñqäpiyä?”†
Qu hanjä-iqä naqänänjä ämepu pmepñqäuä.

¹⁹ Iinjä etanji ämaqä, Goti Iqueä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunji suqä jänänänjinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquauñqä

¹ Täñqani nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänjä etanji hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqi timäuqanqani, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäunüä tiinjä ipiyä” etqä. ² Goti Iqu Iqueä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä dunji, he sipsipqä-miqä enqä-pa, äñguänänjä mipñqe. Goti Iqu wäunüä iinjä äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunüä iinjä, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdani, wäunüä ii imäqänqä enqanquti imäqäpñqe. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyänqani, he naqä mimäkñquenä ämotquapñqe, qu he iqanquwä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqi ätimäutäqänqani, he yoqä naqä qombñqä motqueniqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqueqä.

⁵ Ii enqä-pañi, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänqunenä, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inqñqe. Goti Iqueä bukä iunji, kukñui,

*“Ämaqä yänji-yänji ipu, yoqä naqä ämaenmipqeuñi, Goti Iqu mändi äkittqiyetä, ämaqä mändi äkittqiyenmipqeuñi, nätmätqä äñguänänji väñqiyä” äyä ätnä.**

⁶ Iinjä etanji hea Goti Iqu Iqueä-kiuä ätätä ekqä iqueni, Iqu heñi naqä emäkäninjä diñqe, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanjä-iqä äki-äkitaninjä qundqändqä ipu ämenüwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunqä iqu, laiyonqä enqä-pa, ämaqä hiñuä äqunäqä dunji, tä ätäutä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiñuä äqumbu pmapñqe. ⁹ Inji he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä dunji a yänänäqñqä äqätpu, hiñuinä mäqunquä, qñqanä hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänqä-pa, quuvqe he eqiyätqänuwä-pa eqiyätqänuwä, qu-pqe tmi-tmiqä-tqä, he ämetqänuwä-pa, i metqätanquwiñqe, he näqñqä äyä etqänä.

† 4:18 Quamä-pmeqä 11:31 * 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuta hiŋgi vqänqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitani, Iqueqä yänänäqñqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänqä iunqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqanquwänqani, Iqu Iqueqä-kiuä äŋguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqñqä tqäutpñqä emäkänä.

¹¹ Yänänäqñqä äki-äkitanj, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpakiyi

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqänqisanj, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etanji äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqä näqñqä emä, “Ii naqä-qakuänänäñiqä” ätätmiñqä äqiyqä.

Itanqa he iu yänänäqñqä tqäpñqä evauqumuätätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä tau pmeqä, Goti Iqu he atäunuä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä wiñqanji, “Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi.

¹⁴ He äminäpiyänqani, hiqä enqä muätquapñqe, quneqä inqppñqe. Kraisi Iqutä ämuänñanuwä eeqänänqnenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä äŋguänänä pmepñqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutañä knuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, ämotqueqä hñquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinjä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä qanä ikipu ätuäkiqä iqua etanji. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätäni, näqñqä änguänä hipñqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hiñuitä, Jisasi Ique hiñuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwiminuwi.

Ämaqä hñqua tiinjä ätminuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiñiqä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinjqe, Goti Iqu mäwinqä itä, ämaqä eeqänäñi knuä äkunmäkmbñqä iinjqe hiñuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kukñui awä tuäkiqmñä änändowatqanji, ga nyi Iqueqä wänuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänä imäkkqetani, quuvqä heqiyqe, neyaqetäñi asänänä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aañä kuapänä etapqä.

Goti Iqueqä äwinqä iu pmeñqenqä, yänä qänqpnqe

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqeta, itanga Iqueqä suqä änguänänä suqä huizi du ämawqätäunqä ita, neñi, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enu. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesani, ne hänä änguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqe, Iqu eeqänäñi qäyunä änatapqqe. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqeta, itanga Nyaqä suqä änguänänjita, imäqanqmd, he suqä qui emäkqä qua täutanä hiqä enganqñqä dunä imäkqä iqueni ätuakñga, suqä, Nyaqä dunä imäqäpnqeqä” ätkqe. Kuknuä tä, nätmätqä aañä naqänänä, qui mimäkqänqä änguänänä miqä hui enqä-pa etanji, ique a yänänäqñqä qätätñqqe. ⁵ Goti Iqu iinjä inemäkqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiunji, wänuä tnänä ipu, suqä änguänänä suqä huiziquau ämawqätäunqä iqu itmapñqe. Inji, suqä ique wimetñqe, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinjqe, yänä qänqpnqe. ⁶ Suqä ique wimetñqe, äwqä evauqanqñqä iunä mimäkqänqä, yänä qänqpnqe. Iuta suqä ique wimetñqe, hanä-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinjä yänä qänqpnqe. Iuta suqä ique wimetñqe, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänä qänqpnqe. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqe, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinjä yänä qänqpnqe. Iuta suqä ique wimetñqe, ämaqeuñqä kiinjä enqä iinjä yänä qänqpnqe. ⁸ Suqä tquau ämepu, hiqä äwqä yäpä imñi, naqänänä emäkqä uwqanqutqe, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eänjuwi, hiñgi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänä-tänänqqe. ⁹ Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kinänänjini hiñuä mäqunquä

danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qängganä imäkmiñuwi, huätä ämuämäutä, asñä äwqiyäumäukqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etangi, nqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqängqä atäunuä etekqä iunqä näqñqä yasämä hepñqe, wäunuä tnänjä iqäpñqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkñqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqañi naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinjqe, “Ii naqä-qakuänänjiqä” hetqanquwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäqñqä tqäutanguwä-qe, nyi kñuä etesätmä, anqu-anqu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänqani, nyi anqumä kñuä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii äñguiqä’ kñuä nyqanqiyi. ¹⁵ Iinjä etangi nyi hanuä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäkmiñqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique kñuä meqäpnuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hinuä-tqä iquauqä kukñuinqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäqñqä naqänänjinqätä, Iqu anqumä päniqñqätä etkque, ne queai hñginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänänji metangi äqunqquenqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iqueni yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hñqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä inqani, Goti Yoqä Naqänänjä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, ti ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinqangi, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanqe, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunqque, ii Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäqñqä imäkqangi, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqäñu. Heawiqä imñi, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqäñuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqäñuwi, ii aanjä äñguänänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkqanqanqeqä. ²⁰ Iinjä etangi, nätmatqä naqänänji, he näqñqä tiinjä dunqä hepñqe. Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätkuwä bukä du äwiñqe, kñuä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hñgi matqñqe. ²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqe, qu hñui, äwiñqä kñuä iqä, quwqä duta matqä imiñuwi. Dñä Äñguä Iqu qunji ämitqätangi, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätmiñuwi.

2

Ämaqä hinuä quanqä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hñuiqänänänqani, ämaqeüä awä imdani, ämaqä hinuä quanqä tqe hñqua inä ätimäumiñuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisani, Goti Iqueqä kukñuä dunqe, quanqä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanqä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tñnä. Quwqä Naqä Anqumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutani, qui imäkñqä maqänänänji quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänänji, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du itqätanquwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinjä imäkqanquwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänjä iquenyqe, kukñuä quvqä tñnuwi. ³ Itanga quanqä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätñqä wiñqangi, nätmatqä naqänänji hesa quanqä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hinuä iqi ätqäpu kukñuä ätäpu, qu mämwäqätäuqä ipnuwänqe, qängganä imäkenqe. Ga qunji qui imäkänijä iqu, hiqaqä mäwitqe, hinuä äqänä äpme.

⁴ Tiinjä äyuwä. Aanjä hñuiqänänänqani, Goti Iqueqä enätqä hñqua, suqä quvqä iqanquwänqä, Iqu qäyä ipñqä hñuinä mäqunquä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu qunji, kukñuä mitqänqanqä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatekqe.

⁵ Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiñuiqänänänğa, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanğuwä iuñi, Iqu hiñuinä mäqunquä itä, qunji eqä metñqä eqä huakä naqänänğä ätnämäütä, ‘Goti Iqueqä hiñuä iqinji jänänänğänä pmapiyä’ ätuätä, awä ätumiñqä Noa iqutä, ämaqä 7 itä, qunji Iqu häñä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, “Anjä-himqä Sotomätä, Gomoratäñi, hanä-iqä mayinqeçä” ätätä, anjä-himqä iquaqu wätakinä witäniñqä äniqäkqe. Iinä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäñuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diñqä ämaçe näqñqä meqäpñqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäçe, ämaqä jänänänğä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häñä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeuçä suçe qänaknä miqä, qokä-apäkiñqänä ii itqätanğuwä iuñi, iqu hea ique-ique hiñuä äqunätä, qätä äwiyätäqetäñi, ämaqä jänänänğä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiñqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiñqenqä, kñuä tii metunqe. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hanä-iqä yäpä imä pmetanğuwä iuñi, huätä yätumeqänqä hänaçe, Iqu näqñqä eä. Itanğa ämaqä suqä quvqä iqä duñi, Iqu qunji, kukñuä mitqänğanqä hanä-iqä du mäqumuateqänqä hänaqä-pqe, Iqu näqñqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätqä ipu, Goti Iqueqä ämitñqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu qunji, hanä-iqä quvqänänğä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukñuä iunqä quanğä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hñgisana ipu, haqä yätu äpmeñuwä iquauñqe, kukñuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänä. ¹¹ Mä enätqä yänänäqñqä naqänänğä-tänğä, qunji ämäwqätäunuwä iqua, Naqä Iqueä hiñuä iqisani, qunqe kukñuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänğä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yññä-tänğä enqä-pa, kñuä maeqä, huiwiqeçä äwiñqä dunä itqänğä. Nanuä iuqä känai, ämaçe qu änduämipu päkññqä änyuekqä-panğä iquayi. Nätmatqä qu änyä maqñqä epiyä duñqe, hiñgi kukñuä quvqä dinä ätätqänğä. Iwä Goti Iqu qunji, nanuä äpäsatqänuwä-pa, ii päsäniqe. ¹³ Ämaqä du hanä-iqä ävätqänuwä, ga qu-pqe kimani hanä-iqä meqänqe. Yeeqä naqänänğä iqänqe, ‘ymisani, hiunji mäptqä naqänğa-pqe inä imäkqäpñqeçä’ kñuä indqänäpu, ii imäkätqänğä. Qu ymisani hesä anä änäpu, ga quanğä etquepiyñqä yeeqä kiinğä ipu, henji kiyä mätqä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqänğä. ¹⁴ Quwqä hiñui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänqä äqänänğä. Suqä quvqä iu imäkqänqe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänğä maqñqä heqiyätqätanğuwä iuñi, qäyasäqi ätuma äwätqänğä. Qu nätmatqä ämaçeüä duñqä wiñğanğuti, iinğä iqänqe, qu ae näqñqä ämeñä. Iinqe, Goti Iqu qunji, qui aanğä naqänänğä imäkäniqñqä ätkqe. ¹⁵ Hänäqä naqä-qakuänänğä iuñi tuwä äwiyäpu, Beo iqueqä hikñä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänğä. Mbqänqä wiñğanği, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetäñi mbqä metñqä, suqä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanğqenqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, dongi kukñuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kukñuä ätätä, äkäsuwä tquanği, hiñuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä inqä imäkmätä ikqä iqueni, mimäkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanğä näwinyä quvqä, eqä esquä ye inqä-pa inji. Itanğa tiwä itäqänğa, qaquvqä yunğä ämamäutñqä-panğä iinji. Goti Iqu quwqä anji hea mämanä wiqä imä iqiyäwiyqe. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kukñuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänğä. Ämaqä yäpaqänğisa äpmeñuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä änyä äyapquwä iuñi, qokä apäkänqä ipu, qanğä hiñgi ikiqä iunqä kukñui, qeqä äwuttäkatäupu, iunqä äwqä vqanğuwänğa, waqiyä ätuma äwätqänğä. ¹⁹ Nätmatqä hñqu ämaqä hñque äminyasäuä ämiwiyätñqä iqu, ämaqä iqu nätmatqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknäñi ne äneyquwi, nätmatqä eeqänänğä enqä hiqä dutanä imäkqäpñqeçä” ätuätqänuwä-qe, qu quwqä-quwänji, suqä quvqä qui

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25

imäkñqä iqueqä äwiñqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne angumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqñqä epiyitanji, qu qua täutanjä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunji ämawqätäupqä-qe, qu angumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu quñi äminyasäüä ämiwiyätqe, qu hanjä-iqä naqänänji meqänqe. ²¹ Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä mämeqä hiqe, qu hanjä-iqä wänqäpu meqänqe. Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqñqä ae ämapiyä-qe, iunji tuwä äwiyquwi, hanjä-iqä naqänänjä meqänqe. ²² Qu i iquwi, ii kukñuä ktqä tii ätnänqe. *“Hiveqä kiqä qutai ae ändetqä du, angumä amanänñqiyä,”*† itanğa *“Yaqueqä eqä du ae asñä äqänätqe, angumä ttakä du inñi-inğisa hea qänquäqiyä”* ätnänqe, ii naqä-qakuänänjä ätnä.

3

Naqä Iqu anñi äpäñqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, tuwanuä hñqu ae äqäkqä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätmiñi, kukñui, nätmätqä tiñä dunqä kñuä iqä anğuanänjä mapñqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua, hiñuä ätäñuwä iunñqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, neñi angumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kukñuñqätä, hiqä kñuä iqä imñi, kñuä mapñqä nyinganñi iyi. Iqueqä kukñui, ämaqä, Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauä manjä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmätqä naqänänjä tiñä iquenyqä, näqñqä yasämä mapñqe. Hiunji yäpakänğanji, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyyi, qänaknänji huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, henynqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tñnuwi. ⁴ *“Iqu, ‘Nyi angumä pmñiqeqä’ ätkqe, kiqä häukui anñi qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä”* tñnuwi. *“Nätmätqä eeqänänjä atqä-awäka äpmetanğuwänğa äwäminqe, ga iññi qäukuä qua imäkätäqänğa enqe, ii yqänä äwinä”* tñnuwi. ⁵⁻⁶ Ainğa-ainğanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuinä, *‘Qäukuä eänä’* tqanñi, qäukuä eätä, itanğa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanğa quae eqä awä iqi äwätetä, itanğa angumä qänakndanji, *“Eqä ätimäunä”* tqanñi, eqä huakä naqänänjä hñqu, qua täu ätimäutä, qua tqunenji qui imäkkqenqe, näqñqä epiyä-qe, qu täwäsi e tñnuwi. ⁷ Itanğa Goti Iqu, *“Tä nänñqeqä”* ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täñğa tä äwiñqä tä, iñqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänuwä ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu, kukñuä naqänänjä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänğanqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanğppqä-qe, nätmätqä tiñä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqinji, hiunji kiuänänjä hñqutä, quvaukuä 1,000täñi, hñqu huitanjä maetqe, qäquaqu asänänji. ⁹ Iñä etanñi, Iqu, *“Iñä timäunñqiyä”* ätätä guä ämäsäuetñqä-pa, timäutñqenqe, ämaqä hui, *“Iqu hñganqä itqänä”* ätätqänuwä-qe, Iqu hñganqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñqänqe mäwinyätanñi, Iqu ämaqä eeqänänji kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñganñi, maqänänji mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enqä-pa timäunñqe. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häänqä hoaqä naqänänjä ätätä, tä änatä, qäpu hiänñqe. Itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqe, te eeqänänji qui imäkänñqe. Nätmätqä qua täu äwiñqetä, qua iquätänji, aanqä henñqe. ¹¹ Nätmätqä eeqänänji, quinjä di, ii itä imäkänñiqä enqe, he ämaqe, suqä änääqe iqäpñqe? He hiqä hanjä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique ävāpu, itanğa he ämaqä huizi pmetanğuwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänänji qänaknä iqäpñqe. ¹² Suqä iññä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänjä timäutñqänä, wäunquä tñänjä iqäpñqe. Hiunji, qäukui te qäpu änatä, itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänquwi, tä dñi, qänğanğa,

† 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

eqä nyeniqe. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänjä imäkmaqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunqä hinuä äqänänä äpmeju. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänänjä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenqä hinuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe änguä mimbηqe

¹⁴ Iwä ηqä-näueqäuä, he nätmätqä ii timäucänqä hinuä äqämbu äpmapiyänqani, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, änguänänjä eäpu, Iqutäni äwqe naqä-hηqunä inqä äyä etanqpi mequmueniqä dunqä yänjä qänqppηqe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hinuä äqänä äpmeηqänqηe, knuä tiinjä mapηqä. Iqu iini, ne anqumä hänjä inequmuatätηqä dunqä itqäuä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiinjä änenyätηqä Poli iqueni näqηqä vqanqi, ga iqu henyηqä tuwanuä asä ii inä äqäyätηqe. ¹⁶ Iqueqä tuwanuä eeqänänjä iquauηi, iqu tuwanui nätmätqä iinqä ätätä, äyä äqäyätηqe. Tuwanuiunqi, kukηuä hηqua yänänäqηqä etanqä, iquauqä quatinqä näqηqä änä yasämänjä di, maqänä mämeqä äyä itunqηe. Inä-qae, ämaqä näqηqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpqe, yänänäqηqä maeqiyqä ipiyä ii, kukηui wänqima näni-täqi ätätqänjä. Inä maetqe, kukηuä, Goti Iqueä kukηuä tuwanuä äqänänqηe, äkunmäkätqänjuwä-pa iiyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäuä, he iinqä ae näqηqä äyä ämeηuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukηuä-suqä dunqi hηgisa iqä iqua, näni-täqi etuma uwqanqppqe, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqηqe, mändi päwiqηqä änguänä mimbηqe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anqumä Hänjä Inequmuatkqä Iqueyi. He Iquenyqä näqηqä änäänä ämaka äwätqänjuwitä, Iqueqä qeqä imänqεuta hinqi etapätηqetä, ga iquaquisanqi he yänänäqηqä ämaka uwqäpηqe. Tänga-pqä hea ique-iquenä-pqe, Iqueä yoqe naqänänjä äwi. Itanqä ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämäuquatunqηe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanüä kinganä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiuiqänä iquvi

Tuwanüä tä, kiqä kjuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapñqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanä iqua, qunji quanji itqueqanñpi, Goti Iquenji mävämeqä ipñqä iinñqä, hiñuinä mäqunñquä ipñqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanä iqua, tii ätmiñuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii äñguä hma etanñqetanji, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuänñanñqu-pa, mamuänñanñqä yänñqiyä. Tiinñ-pqe inä ätmiñuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äñguänä pmapñqä winganñpñqä iqua, nätmatqä qua täutanññqä kjuä mindqänñqä ipñqäüä. Suqä jänänñitä, hñquauññqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutanñiqä. Iinñ etanñgi suqä täunji, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanä iquauqä kuknuä quanñqä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, kuknuä tä qätä mäwiyyä ipñqä dinñqä äwiññqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänñä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunñqeta kiinñä winñguätñqeqä.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänñäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä ätätunñque. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iqu, ainñga-ainñga äpmaminñqe. Ne Iquenji, neqä qätetä qätä äwiyyätanä, hiñuitä hiñuä äqunñqque. Quanñgä maetqe, ne Iquenji qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitänji Iquenji itmañqiyätanä iminñque. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänñäqi äti timäunñanñga, ne hiñuä äqunänñquä etanñgi, ga ne 'Iinñqä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqänju. Ainñga-ainñganji, Iqu Kaniqutä äpmaminñqe, iwä ätnänñäqi äti timäunñanñganji, ne neqä hiñuitä hiñuä äqunänñqque. ³ Ne hiñuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyyänñquä etanñgi, ga he nesä iquatunñquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänñqe. ⁴ Ga ne henynñqä tuwanüä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inñqä du aanñä naqänänñä hiätñqä iunñqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunñqä-qu etanñgi, ne we-hunñqä iu uwquatunñque

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqanñgi äwiyyänñquä di, ne henji awi, ii etqu. Iqueqä kukñui tiyyi. Goti Iqu, we-hunñqä-qu eä, Iqutanñji, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ "Ne Iqutä itqänñunä" ätätanä, neqä qanñä di, heawiqä imä äwätunñque, ne kuknuä iinñji, quanñgä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänñä iunñji, miqä itqänju. ⁷ Mä Goti Iqu itñqä-pa, ne we-hunñqä iu äwquque, naqä-huinyä etanñquati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häñeqe, neyaqä suqä quvqä dunñji, eeqänänñä asñä änaqäyämäütä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänñqe. ⁸ "Ne suqä quvqä maequneyqä" ätquque, quanñgä kuknuä iinñji, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänänñä, nesä mäwiqä danä iqi. ⁹ Mä, "Ne suqä quvqä iquneyqä" ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äñguänänñä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäütä, äwqä hanñuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänñä, asñä änaqäyämäütä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ "Ne suqä quvqä miqä-quneyqä" ätquque, kuknuä iinñä iqu, Goti

Iqneni, “Si kuknuä quanğä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäni mäwiqä danä eä.

2

Kraisu Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanüä tä he suqä quvqä miqä danä ipnqä dinqä äqäyqä. Inäqe ämaqä hnqua suqä quvqä imäqanquwi, ne yätamäqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisu, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanüä nyätnqe, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätnqä dunqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutanqä-pa äpmenuwä iuä-pqenqe.

Ämaqä äänä äpmenuwinqe, quwqä suqä iuta näqnnqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqnnqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä äyä eänünä. ⁴ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä eänänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqä iqäqe, ii ämaqä iqu, quanğä-tqä-quvi. Itanğa kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä dunji qätä äwiyäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winguanä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqnnqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänänjunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisu Iqu äuminqä-pa i uwqätnqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätnqäuä, nyi tuwanüä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hnqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänänğa ae ämaminuwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwiminuwä iquvi. ⁸ Inäqe, nyi henynqä tuwanüä tä suqä yäuä iquesanä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanğa suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisu Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itanğa he-pqä i ipu, ämotquetqänjä. Heawiqä iqu huätä wätqätanği, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanğqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hnqu, “Nyi we-hunqä du äpmenänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqeu äpme. Itanğa ämaqä we-hunqä iqi äpmenqä iqu, qua iqi päknätnqä imäknätnqe, suqä hnjuahnjua miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqneni, hinüä hea iwimäqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesanji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanüä änyätanğqenqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iqnenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Hiknä iqnenä, he quvqä iqä iqneni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanüä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iqnenä, he Goti Apiquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iqnenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

Itanğa hiknä iqnenä, he yänänäqnnqä ätqäupu, Goti Iqueä kuknuä di hesä yänänäqnnqä witanği, ga he quvqä iqä iqneni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmätqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäqä iqäpnqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä

matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwiñqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänjä. Suqä iinj, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutanj. ¹⁷ Ga qua tqu qäpu hiññqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänj, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetäniqe.

Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäüä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hinuqänänänğanj, “Kraisu Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäunigeqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tänğanj, Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapanänğä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutanj, hea yäpakä ae ätimäuqä iinjqe, ne näqñqä äyä enu. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmamiñuwä-qe, änävämequwitanj, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänjä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanj hiqä-säpi, yqänä pmeqäpniñğä. Mä qu nenj, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä anğuanänğä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enä.

²⁰ Inäqe heñj, Kraisu Iqu Dñä Änğüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutanj, he naqä-qakuñqe näqñqe enä. ²¹ Nyi henynqä tuwanuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanğuwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänğä iquesanj, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Kraisu ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, mäetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-qe yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenjä-pqä inäyi.

Dñä Änğüä Iquenyqä

²⁴ Kukñuä änyänänğä ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dunj, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe. ²⁵ Ga Kraisu Iqu hññä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henynqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä heñj, Kraisu Iqu Dñä Änğüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetanj, ämaqä hñqu, “Injqä-iinqä” etätñqä diñqe, äwa miqä enä. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänğä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänj. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisu Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Nqä ymeqäüä, he Kraisu Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. ²⁹ Kraisu Iqu Jänänänğä-qu etanğj, he näqñqä äyä enä. Iwä he-pqe, näqñqä tii hipñqe. Ämaqä suqä jänänänğä imäkätqänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hinuä äqunänğä? Apiqu nenyqä wiñğanj, Iqu nenyñqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeqä” änatätqäüä. Ga iinj, aanjä naqä-qakuänänğä eä, ne Iqueqä ymeqä enu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqñqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqñqä enä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, tänğanj ne Goti Iqueqä ymeqä enu. Qänakñj ne änääqä pmeniquti? Iinjä di ätnänäqi ätiñj, matimäutqe. Mä ne tiinjñqe, näqñqä enu. Kraisu Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueni hinuä äqunätanä, ga Iqu enqä-panjä heaniqu. ³ Ämaqä iinjä timäuniqñqä hinuä äqämbu

äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiñuä iqini, kiyä mitmäknqä pmepñqä itqänä. Ga iini, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeñqä-pa, ii äpmeñä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itñqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunji, hñgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä duñji, hñgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqueuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iinqe, he näqñqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunji mamäkätqe, näwinyä aanqe. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuänñqä iqu, suqä quvqä iunji, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqe ändämitñqä iqu, Kraisi Iqueni hiñui mäqunquä danä eä, Iquenyqe änyä maqñqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quañgä duñqä etma uwqañqe, äñguä mimbñqe. Ämaqä suqä jänänänä du ändämitä imäkätñqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänä. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iqu, suqä quvqe aingä-aingä inqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätñqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätini, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätñqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätñqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätangutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä duñji, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenqätä, Setänä iqueqä ymeqenqätä, näqñqä heatunquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanga ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qañganäñji kukñui qätä tiñjä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunquä iqune, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyä äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä kängueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu känguequeñji, pizqä di sunqä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkminqe, quvqä witanji, ga känguequeqä di äñguä etangqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henyñqä wiunqä eyqanpqe, “Tä änäänqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miiqä yänä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkonqä inqisañji ävämetanä, suqä häñä-pmeqä inqisañqä ämäwqätäukquä iunqä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itanä, qeqä ätmäkätunquä iuta enju. Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkonqä inqisa yqänä äpme. ¹⁵ Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä wiunqä itñqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqñqä tiñjä äyä enä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. ¹⁶ Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiñgqä iquesañji, ne suqä ämaqä duñqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqñqä äyä ämeñu. Iinñqe, ne Goti Iqueqä ämaqä duñqä itanä, qunqe huiwi äwiñguatunque. ¹⁷ Ämaqä nätmätqä qua täutanä kuapä-tänä hñqu, quuvqä heqiyqä hñqu äwa itqätangi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iinqe, ii ne näqñqä tiñjä heatunque. Goti Iqueqä suqä ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqe, ämaqä iqutäñji mäwiqä eänä. ¹⁸ Nqä ymeqäuä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunqe, kukñuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunque. Ne qunqä naqä-qakuänänä neñganquti qutä itanä, suqä äñguä du motquequatunque. ¹⁹⁻²⁰ Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqñqe, ne tiñjä itaqeta heanä. Neqä kñuä suqä-iwäsäuqä duñji, “Ne suqä quvqä imäquneyqä” kñuä indqänätunquä-qe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqañqe. Goti Iqu neyaqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäuä, ga Iqu nätmätqä eeqänänñqä näqñqä äñguänänä eä. ²¹ Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätñqä iquenä, neqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqu kukñuä mämänetqä iqäqe, ne

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

Goti Iqueä hiñuä iqini, womba miqä danä, yänänäqñqä tqäuqñqe. ²² Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätanqä di imäkätaqä-qae, nätmätqä ne Ique yatñqä ävatquä iunji, ii ämequanä. ²³ Iqueqä kukñuä-suqe tiñji. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunque. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque. ²⁴ Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itñqä iqu, ii Goti Ique ämuänñä etanji, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqñqe, Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapqä duta enu.

4

Dñä huitañä-huitañä iquaunji äwiwäsäupñqä

¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ämaqä hiñuä quañgä tqe, kuapänänji ae imä äwquwi. Iiññqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dñä Iqu, nyi kukñuä ändapqiyä” ätätñqä eeqänänñä iunqce, quuvqä maeqiyqä pambu. He dñä iquaunji, “Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änäändiyä” tpu, äwiwäsäupñqe. ² Goti Iqueqä Dñä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpqäqeqä” tqanqutqä iquesa näqñqä hipnä. ³ Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukñuä iinj matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dñä-tänñä-qu maetqe, dñä huitañä-tänñä-quvi. Dñä iinj, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dñä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäniqeqä” tqanqä äwimiñuwä iqu, ae ätimäutä, täñganji qua täunji. ⁴ Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hiñuä quañgä-tqä iquaunji, qe ämawqätäutqänñä. Dñä he enyänqä Iqu, Dñä Yänänäqñqä-qu eä, dñä ämaqä qua täutanñä iu änyänuwä iunji, ämawqätäutangqä-qae, he iinjä ii, ii itqänñä. ⁵ Qu qua täutanñä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanññqä tqanqä, ga ämaqä qua täutanñä huiziqua, qu tqanguwä dñji qätä äwiyätqänñä. ⁶ Mä ne Goti Iqueqä enu. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqñqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dñä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quañgi iqu äyitanä-qä” di, ne näqñqe, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänñä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iquesanñä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqetani, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänñä Iqueni, qua täunqä ändowatkqe, ii ne hänñä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqce. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänñäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque. ¹² Ämaqä Goti Ique hiñuä qunqce, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunque, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanqä Goti Iqu ämaqeunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänquä iinjä näqñqe, äänä heatunqce? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunjiu hänñä iqumuätätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qeqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti

Iqu ique nyätanġi, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iinjä änatmäkätnqä iinqe, ne näqnqä ämetanä, quuvqä yänänäqnqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä suqä iqueqä quata Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuännä qänaknä itnqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuännatangi, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanġuati, Goti Iqu ämaqenqä itä, qeqä tmäqä suqä iqueni, nesäni yänänäqnqä imäqanġi, iwä hiunji, Goti Iqu kuknuä ämänetätä änewäsäuqänġani, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäqqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmejqe, ne iinjä zä miqä yatunqe. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanjä-iqä meniġenqä knuä indqänätnqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätnqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä suqä iqu, suqä zä inqä iqueni, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itnqä iqu, iquesanġi suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä iqu yänänäqnqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäqä suqä iqu itunqe, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäqäqä etanġi, ii itunqe. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqä iqu, quanġä ätqi. Ne iinjänqä näqnqe, ii tiinjä. Ämaqe, ne hinuä äqunänju. Goti Iqueni, iinjä ma. Inġi kätä-känġua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäqä itnqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäqä, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä-suqä tiinjä ätätnqe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätnqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäqquätnqeqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqi kittqiyätnqe?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du anġumä itmeniġnqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätnqä iqu, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiqquque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäqä qäyunä itunqenqä näqnqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäqä, ii tiinjä. Ne Iqueqä manjä dunġi, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enjuwä iqua, ii qu qua täutanjä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänjuwi. Ii ipiyitanġi, ga Goti Iqueä manġi, ne hanjä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanġi, qua täutanjä iqueä mäkä iunġi äkittqiyätunqe.

⁵ Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqi kittqiyätnqe? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanġi äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquanänġi.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuknuinqe

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutanä äpkqä maetqe, hanqä iqutä, qäsänġi. Iqu qua täunqä äpatä, eqetä asnä ämetä, itanġa zä-huätati äunätäqänġa, Iqueqä hanqä äpawäqä. Goti Iqueqä Dnjä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etanġi, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänä ätätnqe. ⁷ Inġi “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hnqenjä iqua ätätqänä. ⁸ Goti Iqueqä Dnjä Ique, eqä ique, itanġa hanqä ique, iquayi. Iqua kuknui, kiqä naqä-hnqunä asiqunä ätätqänä. ⁹ Ämaqe, “Iinjä-iinjä” tqanġuwä dunġi, ne quuvqä äyä eqiyätunqe. Mä Goti Iqueä ätätnqä ii,

* **5:2** Näqnqätänä hnqä tii ätätqänjuwi. “Iinjänqe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiqquqänġani, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäqquätunqä, näqnqä ämenä.”

ämaçeuqä iunji, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aanjä naqänäñiqä. Goti Iqueqä kukñui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätñqe. (Iutanji, he Iqueqä kukñui, quuvqä heqäpñqe.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukñui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukñuiñqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqanqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätanqçetani, iqu Goti Iquenji, “Si quanqä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukñui, tiinji. Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanqa häñä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hñque änyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänjä hea ique-ique pmeqä tänñqä, näqñqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he häñä hea ique-ique pmeqä-tänñqä etanqçenqä, näqñqä hipñqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenqä hñgi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiinñqä näqñqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwiñqä dunä qänaknä itanä, nätamätqä hmbiñqä yatñqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iquenji yatñqä vqanqçuatqeunqä, Iqu qätä äneyätñqä dunqç, näqñqä eänqçue, iwä ne näqñqä tiinjä inä heatunqçue. Ne nätmätqä huiñqä yatñqä ävqäque, ne nätmätqä iinji ämenqunä.

¹⁶⁻¹⁷ Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunqçue, ii ne Goti Iquenyqä hñgisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaçeqä quuvqç, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä diñqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqç äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hñqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqanji äqunänqçue, iqu Goti Iqu iquenji, häñä-pmeqä vätnqänä, yatñqä vätnqçue. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqç qui iwimäkätñqä iquenqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqç äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itñqä iquenyqänä, ätqä.

¹⁸ Ne näqñqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquanqutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqçue, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquaunji, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnjä quvqä iqu, qunji qui miwimäkqä yänä. ¹⁹ Ne näqñqä tiinjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dnjä quvqä iqueä yänänäqñqä yäpä iqi pmetpnuwänqçue. ²⁰ Itanqa ne tiinjä-pqenqä näqñqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqñqä heatunquä, kñuä iqä änätapkqe. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänñju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hänjä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

²¹ Nqä ymeqäuä, goti quanqä iqua qui emäkqänqä, anqçuanä minqäpñqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä anä aquväqñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäñi kñuä indqänqä iuñi, tiñä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväqñqä hñquesanä iquauñqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquauñqä-pqe kiñä äwinyätñqä iñqä äqäkqe. Itani ämaqä quanqä-tqä-pqä iquauñqe äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunuä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuu ämuänñanquetani, henyqä kiñä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä etqänuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiñä etanqi. Kuknuä naqä-qakuänänä ii, nesä witanqi, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwiñqä iutatäñi, Goti Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqanqisi, suqä qeqä-imänqetä, hinqi ävatanä äñguä itqueqetä, äwqä hanuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwiñqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänä änatkqä-pani, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanquwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiñä änyinätñqe. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäñi, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqne.” Suqä iinä iqu, nyi änyä-hänä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hinuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänu. Hinuiqänäñi, “He ämaqeunqä enqanquti, qutä anä iqäpnqeqä” tqanqä äwiminuwitani, iu qänaknä iqäpnqe.

Ämaqä quanqä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiñä etanqiyi. Ämaqä quanqä-tqä kuapänänä hñqua, huiziuqä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinä iqua, quanqä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mäñdi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inji ne nätmätqä wäunuä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä dinqe, hiqä-hiuä hinuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpnqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqutäñi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kuknuinä a yänänäqñqä äqätänuwä iquauñi, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmeñä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iinä matqä hñqu emeqanqutqe, he iqueni, yeeqä mäwqä ipu, heqä anjunqä mätuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinä iqueni, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunuä quvqä itñqeunqi, yätamakqä ävqi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kuknuä kuapänä etmqä etanqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe manyinqanqi, emetmänqanä, kuknuä anä taninqenqä kñuä yänänäqñqä ämamä

äpmejä. Ingañi ne yeeqä naqänäjä itanä pmeniqe. ¹³ Siqi Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iiyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäüqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hñuiqänjä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunüä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau yätamäkqä vätqätanji. Itanğa iqu Gayusi iquenji, “Si Diotrepesi iquenji, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwü miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuiu ämuänñanjetanji, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätqänjä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänñanqñqä imäknnä ätqäunä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänjä iunji, qänaknä itñqe qä” dqanğä, nyi sinyñqä aanä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänjä dunä äwätñä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänjä iu qänaknä itqänäuä” tqanğä äwimänğanji, nyi yeeqä ñqä hñjua-hñjua imäkätmänğa itñqä dunji, ämävqätämänğa, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätñanğanji, kuknuä ätätñä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänjä. ⁶ Iquautanjä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqänjuwä iu, suqä si qunqä kiñğanji yätamäkqä äwikñinğä awä änatkuwi. Qu evämapñğanğanji, si Goti Ique yeeqä ävätñä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänänji. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunui imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutanji, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänjä. ⁸ Iutanji, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne iinjä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänjä dunqä wäunui, yänñanqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisänä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanğquä dunji qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänğanji, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänänqä awä tmniqe. Nenyqe, mändi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänjuwä iquauñi, yeeqä mävatumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänjuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanğä äqunänjä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanğä äqunänjä iu, iqanğnä. Suqä äñguä itqänjuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänjuwä iqua, qu Goti Iquenji, hñjuä mäqunquä danä itqänjuwä iquayi. ¹² Ämaqä eeqänänji, Demitriyasi iqueä suqä äñguänänjä iqanğqenqä awä äyä ätätqänjuwi. Ga Goti Iqueqä kuknuä naqä-qakuänänju-pqe,

iueqä suqenqe, änguä asä i etanqi ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iueqä suqenqe, 'änguänänjiqä' ätätanä ätätqänu. Ga si näqñqä äyuä, neqä kukñuä ätätani, aañä naqä-qakuänänjä dinänji.

Kukñuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kukñuä kuapänä ktmqä etanqqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpäwqänqä, äkimetmä hiñuä kqänmqenqä, kñuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Inqa ye anä äpmeta, kukñuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, "Ne sinyqe, hui mimäuqä inunä" äktqä. Ga ñqä-näueqä hñqunä-hñqunänjä iquauñi, "Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä" tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinqänjä iquvi

Kuknui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäni, asänäni. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqä iquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiinjä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iquvä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiinjä winğanji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziuñqä kiinjä äwinqetäni, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänjä iquvä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquvä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäni, qui mimäkñqä anğumä hänjä inaquumatätñqenqä tmqä, aanjä kiinjä änyinğanji qämätmä itñqä-qe, iwä tänğanji, nyi knui huiziquenqä nyiyqanji, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyatunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanjä-iqä mänätapqä, änguinä hinqi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwinqä duta suqä quvqänänjä imäkätqänjä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänjä. Ämaqä iinjä iquauñqe, Goti Iqu qänğanä, “Nyi quñi kuknuä ämitätmä, hanjä-iqä meqä-tänjä inğisanqä dowatmniqeqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanğuwä-qe, nyi he knuä anğı etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hänjä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanjä quuvqä maeqiyqä iqanğuwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquaunji, wäunuä Goti Iqu äwikqeunji mämiqä ipu, quwqä anjä pmeqe ävämeqanğuwänğa, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänjä imä äpmuatekqe. Iqu quñi, hiunji naqänänjä, Iqu eeqänänjiu kuknuä mitqänğanqä, iu äpmuatetä ämitqäüä. ⁷ Itanğa qutä asänänjä huiziqu, ämaqä anjä-himqä Sotomätä, Gomorata, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänğuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkqä äuminuwitanji, Goti Iqu quñi, Iqueqä kimanji, tä hea ique-ique sqä iu pmetñqä ändowatkqe. Hanjä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu iminuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

⁸ Ämaqä ii iminuwä-panjä asä iinjä, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquauñqä etqä iqua, qu suqä huitanjä-huitanjä kiinjä winğanji imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji

* **1:1** Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanjä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

piyanä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hngisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tänjä iquauŋqe, kuknuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-hunqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqu metŋqäwä?” ätnäsinyä, maŋä mäkä äunäsiyänŋaŋi, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kuknuä mitätŋqä, kuknuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänqiyä” ätukqe. ¹⁰ Injä etaŋgi, ämaqä iinjä iqua, nätmatqä äki-äkinqä änyä maqŋqä epiyä iqua, qu iunji kuknuä quvqä hiŋgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kŋuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kŋuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitaŋi, qui aañä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qañi, huänqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanŋa Balamä iqu‡ kŋui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmatqä äki-äkitaŋä mbqä meqeunqä imäkqänqe, qu näwi imäkmbu äpmeŋä. Itanŋa Kora iqu§ Goti Iqueni hngisanä itquetäqeta qui imäkŋgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hŋqunä ipu hiqä-hiuänqä enyätä, ymisaŋä bŋqä aquvä qänŋanŋuwänŋa, ämaqä iinjä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwänqänä indqänäpu, ymisaŋi womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutaŋi hiqä aquväqŋqä iunji, kukuewä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etaŋgi, yuŋui ämamäutŋqä-panä, ga ämaqeu yätamäkqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänŋaŋi, häukuä maqiyqä etaŋgqenqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitaŋi, ga äpäkoŋqe, hŋquaqu e äpäkoŋguwä-panä iinjä iquayi. ¹³ Itanŋa eqä huakä yäyänji ämŋga äpeyätä, suetä äqäyätäqänŋa, hinoqukuä eqä yäpä mäma äwiŋqe, haqänŋisaŋqä äma äpeyätŋqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinjä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kŋuä-äwqeuä ätnänä iqi timäunä. Itanŋa ämaqä iinjä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qañä hiŋgi ikitqänuwä-panä iinjä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauŋqe, añä hea ique-ique pmetpnuwänqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinjä iquauŋqe, Atamä iquesa ti eqañi, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanä-iqä wimeniŋqenqä hiŋuä ätätä tii ätäänqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aañä kuapanänä-tänjä iquatä quvepänqiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kuknuä ämitätä, iwäsäutä, itanŋa ämaqä Ique hngisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquauŋqe, quwqä suqä quvqä itqänuwinqätä, kuknuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwinqätäŋi, näqŋqä qäyä mapŋqä, qunji hanä-iqä naqänänä meqänŋisa mäwqatäninqä quvepänqiyä” ätäänqe.

¹⁶ Ämaqä iinjä iqua, hea ique-ique nätmatqä hnjuahnjua wimeqanŋqenqe, äwqä quvqä änyäpu, kuknuä ämaqä dunqä ämamäutqänä. Qu qänaknäŋi, suqä quvqä quwqä kŋuä-äwqeuä witaŋgqeuä itqänä. Qu kuknuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiŋqä iquauqä iunä qänaknä wipŋqenqä kukŋui, miqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yänänäŋqä äqätpu, iunä imäkŋga peyqäpŋqenqä

¹⁷ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinjä änyinätŋqä iquenä, kukŋui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, nätmatqä qänaki timäutŋqenqä ätäpu ekuwiŋqä, kŋuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutŋqä itäqänŋaŋi, ämaqä kuknuä naqä-qakuinqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hngisa itquepu, qänaknäŋi äwiŋqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dŋä Änguä Iqu qutä mäpmeqä etaŋgi, qänaknäŋi, kŋuä indqänqä ämaqä qua täutaŋä iquauŋenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbŋqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinjä änyinätŋqä iquenä, he Dŋä Änguä Iqutä anä äpmepe, Goti Iquenyqä tääqä ätqä äwäpiyitaŋi, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe,

† 1:11 Ipäqäkqä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

a yänänäqñqä äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqe. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqä hetapäninqä hinuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iunä pmetpñqe. ²² Ämaqä ‘quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?’ kñuä ävätñqä iquaunqe, qeqä hetätñqe. ²³ Itanğa tä maisquä duñqä uwqanğpñqä iquaunqi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumuatpñqe. Ga huiziquaunqe, qeqä ätumuäkäpu yätamakqä äväpiyänğani, zätä qäsä ipu, ipñqe. Goti Iqueqä hinuä iqinji, qu qänaknänji suqä kiyä mätqä iu itqanuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqñqä, zätä qäsä ipñqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqä ipñqä äñguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aanä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanği äqämbu tqäpñqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, neñi anğumä Häñä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqeu. Iqu yoqä aanä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqñqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qanğanänqä, ä tanğanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätäniqe. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauñi, quuvqä itquaminjuwänqanñi, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quuvqä itquaminjuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etanqenqä, quuvqä heqiyätqätanquwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanä-iqä naqä iqueni, mäñdi kittqäpnqä iinqeysi.

Bukä tä, nätmätqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänqä-tänqä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inqa äpmaminjuwä iqua, kuknuä ktqä iinqe, näqnqä eminjuwi. Itanqi ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqnqeqä. Kuknuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänqä itä, Setänä ique-pqe, mäñdi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanqanñi, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqnqä pmetanquwä iquauñi, nätmätqä anquä hui tii ävänqiyä. Iqu nätmätqä eeqänänqä änyä-hänñi imäkäniqä iutani, qu Iqutä anä äpmapu, hanä-iqä maeqä pmetnqäuä.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Kuknuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqu, zä äwäminqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmätqä maqänä timäuniqnqe, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämotquetnqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itanñi Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hnqe, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Jonä iqunqä dowatqanñi, nätmätqä äki-äkitanä timäuniqä iinqe, kuknuä wätqä enqä-panä iu ämändquakqe.

² Itanga nyi nätmätqä eeqänänñi hiñuä äqunmitani, tiinñä ätukqe. “Tä Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä.” ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kuknuä tä, nätmätqä ätimäuniqenqä a ätäutä, awä ätunitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kuknuä awä tqanñi qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmätqä tä qäpi ae ätimäutnqä iqanñi, qunñi Goti Iqu anquä iwimäkqanñi yeeqä ipnqäuä.

⁴ Nyi Jonä iquä tuwanuä tä, qokä-apäkä anä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquennqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tänqä äpmenqä, qänqanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetäninqä-qu eä, heñi qeqä imänqeta anquä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkquä. Itanga dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanä eä pmetanqä iu äpmenjuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuinä awä ätminqä Iqu, ae äpäkonqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätqnänänñi.

Iqu nenyñqä kuapänä winqanñi, Iqueqä häneqetä, neyaqä suqä quuvqä eeqänänqä iutani, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hnqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunquä, inemäkkqe. Initanñi, yoqä naqetä, yänänäqnqä nätmätqä eeqänänqä iu miniqnqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aanä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

⁷ Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäuä.† Itanñi ämaqä eeqänänñi, Iqu äquvepqnqutqe, hiñuä qumbunqäuä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitanä-huitanä quaetani, Iquenyqä knuä kuapänä qäpnjuwi. Naqä-qakui. Inñi ätimäuniqe!

* 1:4 Itkimäkqä 8:2 † 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10

⁸ Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hinuiqänqätä, yäpakiñqätäni, Nqä-näuänjqä. Nyi tänğa äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hinuä äqunqenqä

⁹ Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanı, hanjä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuñi anä äpmetanä, inı ne eeqä yänänäqñqä ätqäuanä hanjä-iqe äyä ämiwäutqänju. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqenqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä äñändowatkuwi. ¹⁰ Naqä Iqueqä hiunji eqanğanı, Dñä Änguä Iqu aanä yänänäqñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä inğisanı, ämaqä hñqu manä yänänäqñqä, hääwä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. ¹¹ “Si nätmätqä äki hinuä äqunänä etanğutqe, bukä iu äqäyätinä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätıla, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänjuwä iquaunqäuä.”

¹² I tqanği äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäknğqe, golqä hiqi-tä-tqäuqä 7 hñqua tqäutanğä äqunğqe. ¹³ Hiqi-tä-tqäuqä iquauä awä iqinı, ämaqä enqä-panä Hñqu, qäkä quäuqä yukä bu eeqä ämäwqätäuqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunı, golqä yauqä ipnätanği äqunğqe. ¹⁴ Iqueqä de, qatäwänänä aanä yäkquänänä äui, ga Iqueqä hinui, tä äyänätñqä-panä iinı. ¹⁵ Iqueqä yukä iunı, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänä du imäkävetqä-panä iinä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapanä äqänğqä-panä iinı. ¹⁶ Iqu Iqueqä hipa ämuangisanı, qätäqueqä 7 a äqätä, nñ Iqueqä manitanı, näpqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuanitanı, mäptqä tnänä ätä äyänğqä-panä iinä äyänätanği äqunğqe.

¹⁷ Ique e äqunmitanı, nyi ämaqä pizqä enqä-panunä, Iqueuä yukä tänä iqi päknğanğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanı, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hinuiqänqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjqä. ¹⁸ Nyi Goti Hänä Äpmeñqä Iqunjqä. Nyi hñqunä äpäkonğqe, ga inğa-inğa hänä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä anıunqätä, qñqanä hutäuqe, § a äqätänä. ¹⁹ Initanı nätmätqä tqä hinuitä äqunänı, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmätqä tänğa ätimäuqenqätä, qänaknda-pqä timäuniñqätänı, bukä iu qäyeyä. ²⁰ Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäuqä iquatä, hinuä äqunänı, qakui tiinı. Hiqi-tä-tqäuqä iqua, ämaqä anä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänjuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä tuwanui

¹ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktñqä Iqunä, kukñuä tä sinqä äñdowatqä.

² Suqä eeqänänä he itqänjuwi, Nyi näqñqä eänänä. He wäunjuä tnänä ipu, hanjä-iqe qäyä ämepu, yänänäqñqä äyä ätqäutqänjuwi. He ämaqä quvqä iqä iquaunı, hesä anä pmapiñqe, hinuinä mäqunquä itqänjuwi. Ämaqä hesä äpmepu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunjuänqä äñdowatqeçä’ quanğä etätqänjuwä iquaunqe, he kñuä anğuanä iwäsäupu, quanğä iquaunı, ae äyä ämäqumuetqänjuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä

yoqe a qätätanğä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanğuwä-qe, he yänänäqıñqä ätqäupu, hanjä-iqä ii ämepu, wäunuä tnänjä iqıenqe enyqä miqä itqänıwi. He iinjä itqätanğuwıñqe, Nyi näqıñqä ae enjä.

⁴ Iinjä etanği Nyi hesäñi, kukıñuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kınğanä eqiyäpiyanğani, kuapanä enyämıñqä-qe, täñğani iinjı hmanji. ⁵ Qänğanänji, he suqä äñguä inä imäkmiñıwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknıguwi. Iinjä etanği hiqä suqä qänğanä imäkmiñıwiñqe, knıuä indqänäpu, hiqä knıuä äkunmäknäpu, suqä qänğanä äänä imäkmiñıwä etanğutqe, asä iinjä imäkqäpnqe. He iinjä mimäkqä iqanğpqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuqetä, huätä metaumqänä. ⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiinjı. He Nikolasi ique qänaki itqänıwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyıñqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aqıvü äqänätqänıwä iquau tquanği, qätä äwıpqä iqua, qänaknä wıpnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumıpqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä hanjä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupnqä hiñuinä qunmniqeqä. Zä iinjä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aqıvü äqänätqänıwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitnqä iqıenqe, kukıñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hiñuiqänqä qänaknqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonğqä-qe, anğumä ävätmä hanjä äpmenqä† Iqunä, kukıñuä tä sinqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanjä-iqätä, täñä-hunqätä, emetnqenqe, näqıñqä ae emä, ga he nätmatqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmenıwiñqe, nyi näqıñqä ae eäqä. Iinjä etanğqä-qe, he nätmatqä kuapanänjä-tänuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kukıñuä tuwänğisa etätqänıwiñqe, nyi näqıñqä ae enjä. Ämaqä, 'Ne Israitqä iqıneyqä' ätätkänıwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanjä-iqä emetnqä itnqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyıpu. Setänä iqu, "He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyä" tä yamwiqä hiyätnqe, hñquenä anjä guä kiqiyäueqä iunqä unqä emäkänä. I hitanği hanjä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiunji 10 enqä-pa pmapnuwi. Iinjä etanği qu he pizqä qäyä hepäknqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqıñqä kiqätpiyä. He iinjı ämäwqätäunqanğpqe, Nyi hanjä hea ique-ique pmeqe etapmniqeqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aqıvü äqänätqänıwä iquau tquanği, qätä äwıpqä iqua, qänaknä wıpnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumıpqä iqua, äpäkonqä huizıqu‡ qui miwımäkqä danä yäniqeqä. Aanjä hma naqä-qakui.

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aqıvü äqänätqänıwä iquauñqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitnqä iqıenqe, kukıñuä tii ätätnä qi.

Nyi näpqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kukıñuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anjä äpmenıwiñqe, Nyi näqıñqä ae enjä. Iqıñi, Setänä iqueqä anjä äquatäunqämeñqä iuyi. Iinjä etanği he Nyaqä yoqe a yänänäqıñqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänıwi. Qänğanänji, Andipasi iqu Nyaqä kukıñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiñıwi. Qu iqıenji, anjä Setänä iqu äpmenqä iqi päsqanğuwänğanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etanği Nyi hesäñi, kukıñuä hui täñunji. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätıpu äpmenä. Qänğanänji Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quanğä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanği, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanjä goti quanğä iunqä

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14 § 2:12 Itkimäkqä 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25

hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hinqi inqä imäkminjuwi. ¹⁵ Asä iinji, ämaqä hesä äpmejuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kuknuä dunä qänaknä itqänä. ¹⁶ Ii itqätanquwitanji, he tänğanji hiqä knui äkunmäkmbiyä. Iinji hma etanqutqe, maqänänji, Nyi henqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iinjä itqänuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä manä täu äwinqetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu, Nyaqä yopenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänä äqänänqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä iinjä iquenqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqñqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayättila iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayättila iu ämitñqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hinuä tä äyänätñqä-panitä, yukä hikä hiuisqä äyänqä-panitä tänä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänjä he imäkätqänuwinqe, näqñqä ae ämenä. He huiziunqä hengangi, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäqä äväpu, itanga hanjä-iqä qäyä ämepu yänänäqñqä ätqäunjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiqä suqä qänqanä-pqä iminjuwä eeqänänji, aanä änguänänjä ätimäüä.

²⁰ Iinjä etangi Nyi hesänji, kuknuä hui-pqä inä Täñunji. Apäkä Jesepeqä 'Hinuä-tqinjqä' ätätnqä ii, hesä qäyä pmetñqä hinuinä äqunätqänuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wäunjuä imäkqäpqa iquauñi, quanqä ätuätä, suqä huiwä yanä hinqi inqä ämotquetä, nanjuä goti quanqä iquauñqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä iiyi. ²¹ Nyi, 'Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänqutiyä' tmä, hinuinä äqunmä pmetanqä, iyyqä knui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanä hinqi änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iinji, tänä-hunqä naqänänjitä, ä tänä-yaqä naqänänjitä, metñqä wimäkmä. Itanga ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänuwä iqua, quwqä knui makunmäknqä ipu, iyyqä suqeu qänaki yqänä itqätanqppqe, Nyi iquauñi tänä-hunqätä, hanjä-iqä naqänänjä wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänuwä iquauñi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinjä imäkqanqgetanji, ämaqä Nyaqä yopenqä im-imä aquvä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, tiinjqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänjä iquenqä knuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänuwä-pa kimani, hñqunä-hñqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iinjä etangi qokä-apäkä huizi, Tayättila äpmapu, apäkä iyyqä kuknuui qänaknä miqä ipu, itanga suqä qu, "Setänä iqueqä kuknuä ze eä-qä" ätätnqänuwinqe, näqñqä mämeqä itqänuwä iquenä, Nyi 'Hanjä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä' hitmñqeqä. ²⁵ I etangi nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänqanqä a yänänäqñqä qätätanqpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakänqanqä qänaknä imipqä iqua, iinji Nyi iquau-iquauqänji, Nqä Apiqu ändapqä-pa, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakuwänjuwä iuqä nyuänjä ämiqä pmeniqä iinjqe, Nyi yoqä wimniqe. Itanga ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanjuä imäkqä-panä iinji, iqu yäqä woyqä a äqätä iquau äminqiyä.† ²⁸ Iinjä imitätqä iquenji, Nyi qätäqueqä zinuitä ätimäutä äyänätñqä iqu§ wimniqe.

²⁹ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yopenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

† 2:17 Anqumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49 ‡ 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäqä 22:16

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanjui

¹ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dnjä 7 itä,* itanga qätäqueqä 7 itänjä Täñunä eämä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enjä. Qu henyqe, “Hänjä äpmeñäüä” ätäqänjuwä-qe, he ae äpäkonjuwä-panjä iquenjqä. ² Hiqä suqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisañi, hñqu aanjä jänänänjä mäqunquä inqä-qae, he hiqaqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkonqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä anñi imäkqanñpu. ³ Qänğanäñi, he kukñuä anñuä we-huñqä-tänñi qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iinjqä kñuä indqänäpu, anñuanä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqaqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hñqu emeqänqe änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iinjä emamä.

⁴ Inäqe, he Satisi iu äpmeñuwitanä hui, quwqä ämuasmänqe, kiyä mätqä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitanñi, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanñä anä ikiquatunqe.

⁵ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iinjä äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänjä-pmeqä iunñi, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänñi.

⁶ Ämaqä, Dñjä Anñuä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanñi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänñi.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanjui

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi suqä anñuä jänänänjä imäkätmä, aanjä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanga Nyi Dewiti iqueqä qñqanñä hutäuqe† a äqätänqä Iqunñi. Nyi anñä qñqanñä hutemqe, ämaqä hñqu anñi mämäyeqä yänqiyä. Itanga Nyi anñä qñqanñä ämäyemqeunñi, ämaqä hñqu anñi mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqä iutanñä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enjä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenñuä iunñi, Nyi qñqanñä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu anñi änä mämäyeqä yänä. Hiqä yänänäqñqä naqä ma, wänqäpu witanñi, itanga Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautanñä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätäqänjuwä iquauñqe, he näqñqä ae enjä. Iqua quanñä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitanñi qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanñgundi, iqua Nyi henyqä kuapanä änyinñanñgutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänñä qäqi äpäpu, qonñä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitanñi, Nyi ämeyqanñgundi, ga qokä-apäkä eeqänänjä qua täu äpmeñuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämäwqutäquwä yññai‡ ämaqä hñqu huätä equvqñqe, nätmätqä he ämeñuwä ii, a yänänäqñqä qätätanñpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumitpñqä iqua, Goti Iqueqä anñä iunñi äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauññi, anñä anñizä äqutnänñqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inñi Nyi yoqä hñquaqu-hñquenñä iqua, iquau pmutatemniqe. Nqä Goti

* 3:1 Itkimäkqä 1:4 † 3:7 Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18 ‡ 3:11 Qänğanäñi, ämaqä mäkiutä, hänjä tnänñä wqeutä, ämäwqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yññä ämetä ämäuminqe.

Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänjä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänjä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dnjä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä tuwanji

¹⁴ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätinä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä ätätmänganı, Iqueqä kuknuä eeqänänji aanjä jänänjä dinä ätätnqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänänjä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kuknuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqnqä ae enä. He tnänjä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwinqe, Nyi näqnqe ae ämeqe. Nyi he tnänjä-qe, isqä-qe pmapnqä änyinğıyä. ¹⁶ Inji he tnänänqä, isqänqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manjita quta enjuıyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tänuneyqae, nätmatqä hävemnäqnqä ämetanä, hnjuahnjuağqä äwa miqä injunä” ätätqänjuwä-qe, oeyä. Nyaqä hinjuıqıni, he aanjä ququvqä yqänä pmetanguwinqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunänqıyä. He nätmatqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hinjuä pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmenä. Iwä hiqä-hiuänji, iinqe änyä maqnqä yqänä enä. ¹⁸ I etanği Nyi knuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätnqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänänjä-tänuenä hipnqänänjä. Itanğa ämuasmänqä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutnqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinänjqä äpmapu, womba-tänjä pmetanğpi, hinjuä maiqnqä ipnqänänjä. Nj marasingä aowä hui, hiqä hinjuıu mäuepnqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hinjuı, änguä qämbnqänänjä.

¹⁹ Itanğanı Nyi ämaqä huiunqä änyinğqe, Nyi iquaunji, quwqä suqä quvqenqä näqnqä ävätmä, jänä iwimäkätnqe. I etanği he hiqä suqenqe knuä äkunmäknäpu, jänä pmapnqä tnänjä imäknganğpu.

²⁰ He hinjuä nqämbiyä! Nyi anä qänqanä-tänjä iqi ätqäümä, qnqanä iu ptqä päsqanğa, ämaqä hnqu Nyaqä manj qätä änyiyätä, qnqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yänğisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenqueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iunji, anä pmenique. Ii, qänğanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apıqutä miqenqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panjä iıyqä.

²² Ämaqä, Dnjä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänqe.

4

Jonä iqu, nätmatqä qäukuä yätu witanği äqunğqenqä

¹ Nätmatqä tä qäpu ae äpäwqanğa, qäukuä haqä yänjini qnqanä hnqu hutänätanği äqunğqe. Itanğa manjä* nyi qänğanä hääwä enqä-panjä tqanği äwikqä iqu, tii ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmatqä eeqänänjä qänaki timäuninqe, ämäktquamqänänjä.” ² Itanğa Dnjä Änguä Iqu yänänäqnqä maqänä nyimeqanğa, qäukuä haqä yätunji, ämiqä iqueqä zä-hawä hnqu tqäutanği, ga iqi äpmenqä Iqu, tiinjä etanği äqunğqe.† ³ Zä-hawä iu äpmenqä Iquesanı, qoqıyqä hioätqätä, hägesqätä, yänätanği, ga wäpinyıqukuä hnqu zä-hawä ique awä iqi ämamäuäqe, kiqä we-hunqe aanjä naqänänjä hunätanği äqunğqe. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iinjä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminqe. Itanğa zä-hawä iquaunji, ämaqä

* 4:1 Itkimäkqä 1:10 † 4:2 Esekiyäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iunji, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmenqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe.

naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmaäüminjuwi. Iqua ämuasmänqä qäpaiqä-tänjä-qua, itanğa quwqä nyuanjä iunji, golqä ynğa mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iinjä iquesanji, we-hunqe nyuauä iqanğa, mmqä ätätä kăkaqä tqanği äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipenüanğisanji, tä hänaqä 7 äsminjuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnjiyi.† ⁶ Zä-hawä iinjä iqueqä hipenüä iqisanji, nätmatqä hñqu äwäminqe. Ii eqä-huanjä naqänänjä enqä-panä iqueyi. Nätmatqä iinjä iqu, aanjä quvanyäqñqä kiinji.

Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä, zä-hawä hitunüä hñquaqui-hñquaquinjä iu pämä ätqäüminjuwi. Iqua quwqä hiqumuanğisatä, tuwänğisatänji, hinüä kuapänä äqänğäüminjuwi. ⁷ Iquautanä hinuiqänjä iqu, ii laiyonqä enqä-panä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanğa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeuqä enqä-pa änyänä. Iwä aanjä yäpakä äpmenqä iqu, ymäüäkä aanjä naqänänjä haqeu äväwa ikitñqä iinjä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmatqä hñquaqui-hñquaquinjä hänjä-pmeqä-tänjä iqua, huqä 6-tänjä iquayi. Itanğa hinüä kuapänänji, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeuñi-pqe inä ämuäpmaäminqe. Iinjä iqua heatqänğatä, hiunjinğatä, tii tqäpnqäüä.

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, hñqutä enqä-panä manä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanänjñqä. Iqu qänğanä äpmaminqä, tänğa äpmenqä, itanğa qänaki pmetäniqueqä.”
Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmenqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘änğuiqä’ tqäpnqäüä. ¹⁰ Iinjä itqätanğppänğa, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmenqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenüä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä ynğai equväpu, zä-hawä iqueä hipenüä näñi eäpu, tii tqäpnqäüä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämäwqätäünji, Tqä-täuanänjñqä. Itanğa ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpnqäüä. Ii tiinjä etanğiyi. Nätmatqä eeqänänji, Si imäkätñä, itanğa äkinqä Tqä dutanä imäkqanğñä, ätimäutä, tänğanji äyä äwinä.”

5

Bukinğätä, Sipsipqä Meqä Iquenğätä

¹ Zä-hawä iu äpmenqä iqueqä hipa ämuanğisanji, bukä hñqu witanği äqunğqe. Bukä iinjä iqu quäuqänänjä-qu eä, qu tuwanüä inği-inğisa äqäyäpu, itanğa äkuäpipu ekuwi. Itanğa ique a yänänäqñqä kiqätätñqe, qu nyunüä taki ändäupu, itanğa kiqä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunğqe. ² Asä qänğanji, enätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanği äqunğqe. “Ämaqä huiziquau ämäwqätäutä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anği equvätä ävatätñqe, äsqükä?” ³ I etanği bukä ävatätä, yäpä inğisa hinüä qunätñqe, ämaqä hñqu qäukuä yätunjä, qua täunjä, ä qua yäpä mäñğisanjä-qe, mäpmeqä danä eänä. ⁴ Ämaqä hñqu bukä iqueni, ävatätä yäpä inğisa hinüä qunätñqä hma etanği, nyi kñuä kuapänä äqäminqe. ⁵ Itanğa ämaqä naqä iquautanä hñqu tii ändqiyä. “Si kñuä maqiyqä panä. Hinüä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesanjä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñi mäñdi ämäunğuatätä, itanğa Iqu nyunüä takä bukä iu ämäñnänqce, equvätä, buki ävatänqiyä.”

⁶ I dqanğa, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutangji äqunğqe. Iinjä Iqu tiinjä-nänjä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänjä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäüminqe. Iqueqä nyuanjä hänyenätä, ä Iqueqä hinuätänji, 7 iquayi. Hinüä iinji, ii

‡ 4:5 Itkimäkqä 1:4 * 5:5 Ipäqäkqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänjä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itani, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmenqä Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwinqe ämakqe. ⁸ Iqu bukä ae meqanğa, inğanı nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänjä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinanjä-weqä-tänjä itä, a äqätminjuwi. Jinanjä-weqe, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä. ⁹ Itanğanı qu apqä änyä-hänjä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunüä takä iu ämänänqce anđi equvätinä ävattñqe, anđuanänjä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqanđuwänğa, itanğa Tqä hänqeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si anđuä Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, anđ-kukñuä eeqänänjä iutatä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänuwä iutatä, itanğa qua eeqänänjä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanđnä, itanğa Iqu iquauñqä ämiqä-qu pmetñqänänjä. Itanğa qu qua täu miqäpnuwänqänänjä.”

¹¹ Itanğa nyi hinüä anđi äqunđqe, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, itanğa ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanđä qätä äwikqe. Ynaunqä manjä e ätminjuwä iqua, aanjä qäqi hmanji. Qu aanjä, aanjä kuapanänjä, a änä matäuqänänjä. ¹² Qu e ätqäpiyanđanji, manjä tnänjä tiinjä ätminjuwi.

“Sipsipqä Meqä qänğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä anđuanänjitä, ä näqñqä-pqetä, itanğa yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqänqce, anđuanänjä, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänjä, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘änđuiqä’ ätäpu, ävätqänuwä-pqenqce, anđuanänjä, ii Qäqueqä.”

¹³ Itani nyi nätmatqä huitanjä-huitanjä Goti Iqu imäkkqe, kukñuä tqanđä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqä, ä qua täu äwinqä, nñ qua yäpä mängisa äwinqä, itanğa eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqce, qu tiinjä tqanđä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutänji, Iquaqu ‘änđuiqä’ eeqänänjä ämesinyä, itanğa yoqä naqeu, yeeqä inqeu, yänänäqñqeu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqinjä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanđuwänğa, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwiminjuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä iquau equkänđanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä bukä iu ämänänqä iquautanjä hinuiqänjä ique, huätä equvqanđi äqunđqe. Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquautanjä hñqu, “Si biyä” ätätäqänđanji, iqueqä quväkitanji qäukuä mmqä ätqä-pa tqanđi äwikqe. ² Iinjä äwimitanji, nyi hinüä anđi äqunđqe, hosi qäpaiqä hñque äqunđqe. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanğa, qu mäkitanjä ämäwqätäuqä ynñai vqanđuwänğa, iqu mäkä iunji ämäwqätäutñqä kñuä äme, iqäukqe.

³ Inğanı Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä huizi huätä equvqanğa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanđi äwikqe, “Si biyä.” ⁴ Itani, hosi hñesqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iquenji, yänänäqñqä äwikiwi. Yänänäqñqä ii, ämaqeuqä äwqä hanüä pmeqe huätä motaumäuqanğa, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä dinqeuä. Itanğa wäunüä ii imäkätñqe, näpqä-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikiwi.

⁵ Iinjä äqunmitani anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 3 ique equvqanga, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqangi äwikqe, “Si biyä.” Itanga anjini, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanga, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sngumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätangi äqungque. ⁶ Itani, ämaqä hñqueqä manänäni, nätmatqä hänä-pmeqä 4 iquauä awä iqisani, tii tqangi äwikqe. “Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqe, si äwätinä, tqä wäunuä imäkiyä. I hitangi ämaqä hiunji hñque wäunuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbinä-qe, ä kuä-bali qondä hñjuaqu-hmbinä-qeyä. Itani si olipqä eqä aowitä, wainqetäni, qui mimäkqä panä.”

⁷ Itani, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 4 ique equvqanga, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iutanjä yäpakä iqu, tii tqangi äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitani, anji hinuä äqungque, hosi kukuatqä hñque äqungque. Ga ämaqä hosi ique äpmaminqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkonque. Itanga Äpäkonquenyqe, Hikuapqä anjä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiñqä hñquaqui-hñquaqui iwäsäusinyä, hiñqä hñqueni, pizqä päkiyäñqe, yänänäñqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iunji näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanga iquaqu buayä dä naqänänjä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanga tänjä-yaqä naqänänjä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkñqä dowasiyäñqinyqä.

⁹ Iinjä äqunmitani anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 5 ique equvqanga, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäñqä äqätpu awä tquanguwinqe qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetangä äqungque.

¹⁰ Quuvqä injä iqua, zääqä tnänjä tiinjä ätmiñuwi. “Nätmatqä eeqänänjä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panjä manä, Tqä-täuänänjä Iquki, itanga Tqä suqe, aanjä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kukñuä ämitätinä, neyaqä häñeqänqä kima wisñä diñqe, ne Sinyqä hinui, squänqanqä äqänanä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanguwängga, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäunuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkñqäuä. Iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqe. Itanga qu iquaunji, pizqä ae äpäsqanquwänggani, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänqä kima väniqe.”

¹² Itani Sipsipqä Meqä Iqu nyunuä takä 6 ique equvqanga, nyi nätmatqä tiinjä timäuqangi äqungque. Quaetani, eekä naqänänjä itä, mäptqe we maunqä, heawiqä ätimäutä, itanga qanui aanjä häñesqä, häñeqä enqä-panjä imäkñgqe. ¹³ Qätäqueqe, yunuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mäñi äpäkñgqä-pa, qäukuä yätutani e äpäkñguwi. ¹⁴ Qäukui, yquvanjä äkuäpiquwä-panjä iinji, kuäpiqanga, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqangä äqungque. ¹⁵ Itanga qua iutanjä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänjä, ä mäkänqä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänjä, ññ ämaqä yänänäñqä-tänjä iquau, wäunuä-wiyqä hiñginqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä inuwä iquau, qu eeqänäni, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonjä naqä hikä qäyätangqä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyita, qoqonjä iquaunqätä, hikä iquaunqätä, tääqä tii ätmiñuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenünqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnänñqätä, zä äneñgqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinjä etangi. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnänjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanä quvqä ävqe, ii tännga ae täsä äpqiya. Ga Iquaquiuä yänänäñqqe, huätä ätasämäutä äñguä pmetñqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiñqä ämakuwinqä

¹ Iinj ae äqunmitani, nyi ynaunjqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquinä iu tqäutangä äqunqce. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqe, iqua yunui hituñuä hñquaqui-hñquaquisa timäuminqceuni, a äqätpu ätqäuminuwi. ² Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pñiutä, qui imäkñqce, Goti Iqu yänänäqñqce ae äwikqe. Iinj äqunmi huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmatqä Goti Hänä Äpmenqä Iqueqä hiqñqä imäkqe a äqätqä äyapqce. Itanga iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquinä iquauni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itanga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqce, Iqueqä wäñuä-wiyqä iquauä hipenüä iu ganä qiyeqanqua, ga qänakñi, he nätmatqä qui inga imäkqäpñqä.”

⁴ Iinj äwimitani, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atäñuä ikuwiñqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesañä eeqäpnänä iquauä awä iqisanj, hävemnäqñqä, 144,000 atäñuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iinj etangi hueqä-himqä Jutä iquesañi 12,000, Lupenä iquesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesañi 12,000, ññ Simiyonä iquesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesañi 12,000, itanga Benjämenä iquesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqce ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hiñuä anji äqunqce, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenüä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenüä iqisä, tqäutangä äqunqce. Ämaqä iinj iunji, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqce. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä iutatä, ññ anjä-kukñuä eeqänänjä iutanjä iquayi. Ga ämuasmänqce, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqce, zäwqä tuwä hiiki a qätätangä äqunqce. ¹⁰ Qu iinj ätqäupiyänqani, manjä yänänäqñqä tii ätminuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anji inetmesinyä, äñguä pmetunquä inemäkiyi, Iquaqunänjñqä.”

¹¹ Itani ynaunjqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itanga qu zä-hawä ique hiñuä äqumbu, qonjä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwi. ¹² Qu ii ipiyänqani, tiinjä ätminuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanjä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänjñqä. Iqu kñuä äñguä iwäsäuqä-tänueqä, ga ne Iqenji, ‘änquiqä’ ätuätanä, itanganj Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatuñquänänjñqä. Auqä, Iqu Aanjä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iqenji, nätmatqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänjñqä. Aanjä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iinj tqänqunwänqga, ämaqä naqä iquautañä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänjuwä tä, ii tqukuakä? Qu äñgisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iinj dqanqa, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eänjinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanjä-iqä, tänjä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmaminuwa iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqce, Sipsipqä Meqä Iqueqä hänqeu, qäpaiqä imäkñätñqä asnjä äqäyätqänjuwä iquaeqä. ¹⁵ Iinj dutani, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuänjuwä. Qu hiunjinqatä, heatqänqatä, Iqueqä anjä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetangä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiuñi awä iqi äpmenqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauni eqä esquä hea ique-ique äñqä dunqä ätuma wänqiyä. Itanga Goti Iqu, kñuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hiñuä eqä ye esänqiyä. Iutanj buayä dä miqä ipu,

* 7:14 Matiu 24:21

quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmatqä tnänjitä, tnänjä miwimäkqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä yäpakä ique equkqänqanqä

¹ Itanqanji Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 7 ique equvqanqa, qäukuä yätunji imänqngenqä hmbu tii imänminqce. ² Itanji qänaknji ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminjuwä iqua, hääwä 7 hñqua meqanqä äqunqce.

³ Iinjä qunätanqa, ynaunjqä hñqu äpäqe, suakä ängüä sisnyanä weniñqä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawä-tänjä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iquenji, sisnyanä-weqä aanjä kuapanä äwikuwi. Iqu nätmatqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqce, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinanä-weqä äñguä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutanji, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminjiyi. ⁵ Itanji ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iunji ioätä, jinänäweqä hevqce eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanqanji, qäukui mmqä ätätä, kakaqä naqänänjä äpneqetani, qaquvqetanjä we-hunqce, im-imä äqiyändakqa uwqanqa, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwiñqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminjuwä iqua, hääwä tññqä näwinyä imäknminjuwi. ⁷ E imäkmbiyitani, ynaunjqä kinqanänjä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqei-yaqei imäkmbiyi, qua bu äpäknqguwi. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutanji, te qua iunji hñqinjinä änätä, zä eeqänänjä-pqä iunji hñqinjinä äñgqe. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä äñgqe.

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqgänqca, nätmatqä qoqonä, naqänänjä tä-tänjä enqä-panjä injä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpäknqgqe. Qu eqä-pñä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, häñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmatqä eeqänänjä eqä-pñiu hänjä äpmeñuwä ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanji, hñqinji eeqä äpäkonqguwi. Asä yimba ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñquesanji, qui imäkñguwi.

¹⁰ Iinjä ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, qätäqueqä naqänänjä, hiqi-tä äyänätñqä-panjä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknqgqe. Inqanji qu eqä eeqänänji hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñqinjitä, eqä esquä iquautanji, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknqgqe. ¹¹ Qätäqueqä ii äpäknqgqä iqueqä yoqe, “Marasiñqä Zä-iqä Iqueqä.” Itanqa eqä, qätäqueqä e äpäknqgqä iqua, marasiñqä aanjä zä kuapanä iqä ii ätimäukqe. Amaqä kuapanänji, eqä iquau änganqguwänqca, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanqci, qu äpäkonqguwi.

¹² Iinjä ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, tiinjä ätimäukqe. Qu mäptqce, qanjiu, itanqa qätäqueqä eeqänänjä iutanji, hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñqinji qui imäkkuwi. Itanji mäptqä iqtä, qanqä iqtä, iquaquiyqä äyänqänqanji, hñqanji mäyänqä iminjiiyi. Itanqa qätäqueqä iqua-pqe, hñqinji mäyänqä iminjiiwi.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäuäkä naqänänjä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanqci äqunqce. Iqä äväwa äpäwätäqänqanji, manjä yänänqñqä tii tqanqci äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenjä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanqguwänqca, hanjä-iqä naqänänji qokä-apäkä iu äwimenqciyä.”

* 8:13 Itkimäkqä 9:12; 11:14

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹ Itañi enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñganqi äqunqce. Itanqa qu iqueni, qua hovqä täpäunüä maeqä iquesañä qñqañä hutäuqce äwikuwi. ² Qñqañä hutäuqce ävqanquwänqa, iqu hovqä iinjä ique hutäuqanqa, suakä, tä naqänänjä ikeqanqä ätimäuqä-pa ätimäukqce. Itanqanqa suakä hovqä iinjä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqce. ³ Itañi, penüä kuapänänji, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-panji ämapiyi, qua iunqä äwekuwi. ⁴ Itañi penüä iquauñi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunquä hioätqce, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqce, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunüä iinjce, quwqä hipenüiu maqñqä iinjqä iquaunä imäkpüyä. ⁵ He ämaqä iinjä iquauñi, qañuä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqce mapäsqä pambiyä.” Itanqa penüä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwi, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-panji. ⁶ Ämaqeu iinjä wimeqanqanji, qu äpäkonqñqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iinjce, aanjä kuapänä äwiñganqñqä-qe, äpäkonqä iqu qunqce, zä wäniqce.

⁷ Nyi penüä iquauñi, hiñuä tiinjä-nänjä äqunqce. Qu hosi iqua enqä-panjä, mäkänqä näwi imäkñganqä, ga quwqä nyuänjiunji, golqä yñña enqä-panjä ämäupu, itanqa quwqä himä-hiqumuanji, ämaqä änyänjuwä-panjä iinjä änyimiñuwi. ⁸ Itañi quwqä de, apäkä iquauqä dä enqä-panjä iinjä äupu, quwqä hiquanji, laiyonqä iqua äuiñuwä-panjä iinjä. ⁹ Itanqa quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panjä iinjä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänjä, hosi iqua mäkänqä qañä tnänjä eyqiyämeqanqa, äkakä äqänqñqä-panjä iinjä. ¹⁰ Itanqanqa iquauqä häwqetä, yänä marasiñqä täñä-hunqä quvqä vqetäñi, qänjuekäta iquauä enqä-panjä iinjä. I etanqi, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqce, qañuä 5 wipñqce, ii quwqä häwqeu äwinä. ¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmenqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunüä maeqä iquesañä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, enätqä iquenyqce, ‘Abätonäüä’ änyuätkuwi. Itanqa Grikä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Apoliyonä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakui, ‘Qui Imäqä Iqueyqä’.

¹² Itanqa hanjä-iqä naqä hiñuiqänjä iqu qäpu eqäqce, qätä nyipiyä. Hanjä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹³ Itañi ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, nyi manjä hñqu qätä äwikqce. Manjä tqu, golqä hiqäva-imäqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenä hñquaqui-hñquaquinä iquautañä yäpä iqisa tqanqi äwikqce. ¹⁴ Manjä iqu enätqä 6 hääwä qätätanqñqä iqueni, tii ätukqce. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmenuwä iquauñi, huätä iwasiyawatiyä.” ¹⁵ Enätqä iinjä iqua, “Hiunjinqä, qañuinqä, quväukuinqä äkñganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmamiñuwi. Manjä iqu iinjä tqanqa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinä iquauñi, qokä-apäkä iunji, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautañä hñquenji, pizqä päkññqä diñqce, iwasiyawatqce. ¹⁶ Itanqa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmamiñuwä iqua, aanjä kuapänä, 200 miliyanqä äpmamiñuwinqä qätä äwikqce.

¹⁷ Itañi wätqä enqä-panji, hosi iquatä, ä hosiu äpmamiñuwä iquatäñi, quwqä suqce, nyi hiñuä tiinjä äqunqce. Iqua niqñqä woyqä quwqä quikuiu ämänänmiñqce, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqce. Hosi iquauqä nyuänji, laiyonqä iquauqä nyuänjä-nänjiqä. Itanqa, teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqce, eeqänänjä iqua,

* 9:12 Itkimäqä 8:13; 11:14

quwqä manjita ätimäwa äuminjuwi. ¹⁸ Itanğa nätmatqä ququvqänänjä hñquaqui-hñquenjä iqua, ämaqä kuapänänjä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, pizqä äpäkkuwi. Ii teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä manjuta ätimäwa äukuwä iquayi. ¹⁹ Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänätänjä qämäkä-nänjä eä, ämaqeunji iitä yuuwä ätäminjuwi. Quwqä yänänäqñqe, manjuta, häwqeuta, äwäminñqe.

²⁰ Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hñquaqu-hñquenjä iquautanji, mäpäkonqä iminjuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkminjuwä iunji, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwiminjuwi. Auqä, qu dnä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanğä iquauqä yoqetänji, haqeu ämamäupu, qonjä woktäuqe, mäwquatämäuqä iminjuwi. Goti quanğä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hinuä-tänjä, qätä-tänjä, qanä uwqä-tänjä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä hänjä yqänä äpmaminjuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanjä hinği änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hinği ämayäkäminjuwä-qe, anği knuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquauñi tuwä mäwiyqä iminjuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

¹ Nätmatqä iinjä iqua ae äpäwqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqanği äqunğqe. Iqueqä huiwä iunji, qaquvqä patqñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänjä iu okäkasänminñqe. Iqueqä himä-hiqumuani, wehunğä mäptqä enqä-panji ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panjä iinji. ² Ga iqueqä hipa iunji, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepqanği äqunğqe. Äquvepäqetani, iqueqä yukä ämuangisanji, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqänğisanji, quaeu äuminñqe. ³ Itanji iqu aanjä manjä yänänäqñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manjä yänänäqñqä tqanğa, inğanji qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanğuwänğa, nyi kukñuä iinji, tuwanuä qämätmä iminñqe, qäukuä haqä yätutanji, manjä hñqu tii tqanği äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwinñqe, tuwanui maqiyqä panä. Tqä knuä iunä äkiyänä.”

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjğä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanği äqunğqä iqu, kukñuä hñqu guä mäsaüetñqe, iqueqä hipa ämuangisanji qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanjä Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänjä iu äwinjuwä ii imäkkqenñqe, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğanji, tii ätkqe. “Tänğanji Goti Iqu hinuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinjä zä eminñqe, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kukñuä hinuä-tqä iquau ätuminğä-pa, qänakñi ynaunjğä 7 iqu hääwä tätñqä iqanğutqänğanji, nätmatqä iinji, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe.”

⁸ Ga nyi manjä qäukuä haqä yätuta tqanği äwikqä iqu, anğinji tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunğä iqueä hipaeu ävatnä äwinñqe, motayä.”

⁹ Iinjä dqanğa, nyi enätqä iquenqä äumi, iquenji, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändanji, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändaunä äännyä. Ga si ämändaunji, tptawä äsätnä ändqe, knuä enqä-pa äwi iqanğqä-qe, änguneqäsqä äwqä bu ämnäqetani, anğinji kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iinjä ae ändqanğa, nyi bukä iinji, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe ängqe. Ga nyi änganğa, nyaqä manjuñi, knuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae änguneqäqanğa, äwqä mändanji zä ikqe.

¹¹ Inğanı qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmatqä qokä-apäkä kuapänänjä huiwä huitanjä-huitanjä iuta, anjä huitanjä-huitanjä iu pmeqä iuta, anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iuta, itanğa ämiqä naqä kuapänänjä iuta timäuninçenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyñi, “Si ävauätnä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anitä, hiqäva-imäkqä ttawitänji, kiqä naçenqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqänqä yäkqä hñqu ändapätä, tiñä-pçe inä ändkçe. “Ae iwäsäuñi, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoçe haçeü ämamäupñqä çonjä äwoktäutqänjuwä iquaunji, a tävä. ² Iinjä itnänğanji, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ämätnänqä ququawä yäpaqä mänğisanji, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunyä. Ii tiñä etançi. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä maçnqä eänjuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anjä-himqä iquenji, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätançppi, çanjuä 42 päwäniçeçä. ³ Itanji ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaqui yänänäçnqä vqanğä, iquaqu huäqä-huñqä ämuasmänçe äyäunyä, kukñuä hiñuä tätqätançisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniçeçä.”

⁴ Ämaqä iinjä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanğa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeçänänjä iuqä Aanjä Naqä Iqueqä hiçenjuä iqi ätqäunjuwä enqä-panji. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqançpçe, te iquaquiyqä manjita ätimäwanji, mäkä-huñqä iquaunji tä gançuti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqänğanji, qäukuä yätutanji piyä maçiyqä yätñqä imäkiyñçe, yänänäçnqä-tänjä-quaquiyi. Itanğa eqä häñeçä-tänjä imäkiyiyänqätä, nätmatqä quvqä qua täu qui imäkiyiyänqätänji, yänänäçnqä-tänjä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwiñçetanä imäkiyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui qäpu tqançiyänğanji, nanjuä hiçiyqä hñqu qua hovqä täpäunjuä maeqä iuta äyapäçe, iquaqutä mäkä hmbnuwi. Iquaqu iquenji yänjä mäwçnqä iqançisi, pizqä päsaniche. ⁸ Iquaqui pizqä päsqanğa, iquaquiuä huiwä pizçe, anjä-himqä naqä‡ iutanjä huänqä iqi witäniçe. Anjä-himqä iquenyçe, kukñuä ktqä “Sotomätä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqini, qänğanä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. ⁹ Hiunji hñquaqu-hñque, itanğa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanjä-huitanjä nyqä eeçänänjä iutanjä, hueqä-himqä eeçänänjä iutanjä, anjä-kukñuä eeçänänjä tqä iutanjä, itanğa qua eeçänänjä iutanjä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hñqua ämepu qua çäyä pteçnçe, ‘ññqä’ mätquä, hiñuinä äqumbu pmapnuwi. ¹⁰ Kukñuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeñuwi, täñä-huñqä quvçe ävätqänjiyä iutanji, iqua, iquaqu e päkonçançiyinçe, ewiqä ätäpu, nätmatqä yeeqä vçe, yanä imbnuwi.

¹¹ Nyi tiñä-pçe wätqä äqunççe. Hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwçanğanji, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqänğanji, Goti Iqu iquaquinyqä yunjuä hänjä ançu ävauçumuatçe, ändowatqanğa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiyyi. Ämaçe, hiñuä ii äqumbiyi, zä aanjä naçänänjä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, manjä hñqu qäukuä haqä yätutanji, tii tqançi äwikiyyi. “Çe täqinçä yapinyqä.” Inğanji iquaqu çaquvçeü, qäukuä haqä yätunqä yqançiyänğa, iquaquiyqä mäkä-huñqä iqua hiñuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänğanji, eekä naçänänjä hñqu iiche, anjä-himqä 9 iquau hiñuinä äqunätä, hiqñqä huiziquenji qui imäkççe. Inğa qänğanji, eekä naçänänjä ikqä iqu,

* **11:3** Çanjuä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatänji, asänänji. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14 ‡ **11:8** Näçnqätänjä hñqua tii ätätqänjä. Jonä iqu anjä-himqä hñquenqä naqä-qakuä matqä ikçe. Iqu ämaçe quuvqä maeçiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iquenji hñğisanä itçetqätançuwinçä kukñuä ktqä e ätätä äqäççe.

qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiñuwä ii, zä kuapanä winğanğa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanä-iqä tquaqu qäpu eqanğa, itañi huizi iqu timäutñqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹⁵ Itañi enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, ingañi qäukuä haqä yätutañi manä hui yänänäqñqä tiñä ätkuwi.

“Qua eeqänänjä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunüä ätekqä Kraisi Iqueqätänjä, näweqä ätimäuqiya! Itanğa Naqä Iqu hea ique-ique miqüniqeqä.”

¹⁶ Itañi ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiñuä iqi zä-hawiu äpmeñuwä iqua, qonä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aañä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si tänğa äpmeñä, qanğanä äpmamiñä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäqñqä naqe ae ämetnä, ämitqänñqe, ne ‘änqiuqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eänuwä iqua, äwqä tnänjä imäkqanğuwä-qe, Tqä äwqä tnänjitä, hea qäyunänjitäni, ae ätimäuqeqä. Täñğanji ämaqä ae äpäkonğuwä iquaunji, kukñuä mittñqänğanjqä. Itanğa-pqe, Tqä wäunüä äkiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquaunjitä, qokä-apäkä Tqänjqä atäunüä ae ikñä iquaunjitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeñuwä yoqä-tänjä, ä yoqä maeqä iquaunjitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktñqänğanjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänuwä iquaunji, qui imäktñqe, tänğa täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iñi ae ätqanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqueä anjä qäukuä haqä yätu ämätnänqe, qñqanä hutänğanğa, itanğanji qu Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänjqä ipñä iqu hiñuä qumbñqä, ätnänjä iqi ätqäuminqe. Itanğa qaquvqetanä we-hunqe, im-imä ändakka weqanğuwänğa, häänjqä naqänänjä ätimäutä, qaquvqe osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäni, kuapanä äpäknjqe.

12

Apäkä iinyqätä, qämakä naqänänjä iquenqätä

¹ Itanğanji nyi ktqä nätmätqä yäunüä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanji äqunğqe. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänjqä enqä-pani, mäptqe ktqä pmuätäutañğa, qanüä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanğa, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänjä iunji, yñña enqä-panä ämäuä äpmamiñqe. ² Apäkä äwqä-tänjä ii, ymeqä nyuätñqä itäqänğanji, tänjä kinä wunğanji, zäaqä naqänänjä ätminqe.

³ Itañi ktqä nätmätqä yäunüä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanji äqunğqe. Qämakä häñesqä naqänänjä hñqu äwäminqe. Iqu nyuänjä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänjä iquautañi, nyuänjä komqä-hänyeñä 10-tänju eminqe. Itañi nyuänjä eeqänänjä iquaunji, ämiqä iquauqä yñña enqä-pani äpmakäuminqe. ⁴ Kiqä häwqe, qäukuitañä qätäqueqä kuapanänji, qua täunqä äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hñquaqu-hñquenjä iquautañä hñquaquini, hiñuinä äqunätä, hñquesañi qua täu äpäknjuwi. Itanğa qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanğqä iiyqä hipenüä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, änätñqä äqunä ätqäuminqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäqkä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakäwänjuwä iu mitñqe, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanğa, qu iquenji haqä yätunqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanğuwänğa, apäkä ii anjä avqñqä imñqä zä äukqe. Ga iqinji, qu iñi ämipu, ymisanä äväpu, itqätanğpi, hiunji 1,260 päwätñqä inñqe, Goti Hanjuwä Iqu anjä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äunjuwinqä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanı, mäkä naqänänjä tiinjä ätimäukqe. Maikoli† iqutä, iqueqä enätqä iquatäni, qu qämakä naqänänjä ique päsqaŋguwänğa, ga qämakä naqänänjä iqutä, iqueqä enätqä iquatäni, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqŋqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iinjä iutanı, qu qäukuä haqä yätunı mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanı Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iquenı, qua täunqä ämatnämepekwi. Ii qämakä qanğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukŋuänqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätmiŋuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänjuwä iunı, quanğä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämepepiyanğanı, iqueqä enätqä iquauŋä-pqe qäsä ämatnämepekwi.

¹⁰ Itanı qäukuä haqä yätutanı, nyi maŋä yänänäqŋqä hŋqu tii tqanği äwikqe.

“Tänğanı, Goti Iqu Yänänäqŋqä-tänğä-qu eä, anği ae inätmetä, Iqunä ämäneyätŋqe, ii ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Itanğa ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anği itmeniŋqä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqŋqetä ämetŋqe, ii-pqe ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Ii tiinjä etanği. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiŋuä iqi kukŋuä ämitätŋqä iquenı, bi ämatnämäuquwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqetata, Iquenyqä kukŋuä awä ätmiŋuwitatäni, yänänäqŋqä ämepu, mäkä-hunqä iquenı ämäwqätäupu, quwqä hänğä-pmeqä diŋqe kŋuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunqä iqua pizqä päsqaŋqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iinjä etanğqetanı, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeŋuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. Inğqe qua iqukitä, eqä-pŋä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanği näqŋqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henynqä ae äquvepqiya,” tqanği äwikqe.

¹³ Ga qämakä iqu, qu iquenı, qua bu ae äyä ämatnämäuqanğä hiŋuä äqunäqetanı, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanğqä iinjı, ändämikqe. ¹⁴ Inğanı, apäkä iinjı, iiyqä anğä avqŋqä iunqä äväwa wätŋqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hŋquaqu ämämuasmewikuwi. Iqinjı quväukuä 3 äpäwätä, qanğüä 6 päwqaŋqaŋqe, ii qämakä iqu-tänğä qäqiqi mäpmeqä, kinğä nämä pmetanğa, qu iinjı anğuanä ämiŋu, ymiŋanğä äväqismiŋuwi. ¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanğa, qämakä iqu, iqueqä maŋita eqä quta dueqanğa, ga eqe, aanğä naqänänjä imäknäqetanı, apäkä ii qänaki äunjuwa ikämiŋqe. Qämakä iqu, eqä tqu apäkä iinjı, huakä ämetä, qui imäkätŋqä äwiŋqqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqaŋğa, qua iqu apäkä iinjı, yätamakqä ävätä, eqä qämakä iqu quta ändömäukqe, hea enğä-pa äqäqauäqe, eqä iquenı yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanğa, qämakä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänğä wiŋganği, iqu äwätä, iiyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä ipu, kukŋuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätmiŋuwä iquayi. Itanı qämakä iqu, eqä-huänğä-tänğä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanğüä hiqiyqä hŋqu ätimäukqenqä

¹ Qämakä iqu iqi tqäutanğa, nyi nanğüä hiqiyqä hŋqu, eqä-huänğiuta timäuqanği äqunğqe. Iqu nyuanğä 7-tänğä-qu eä, itanğa nyuanğä komqä-hänyenğä 10 hunätanği äqunğqe. Itanı hänyenğä eeqänänğä iquauŋı, ämiqä iquauqä yŋğa enğä-panı äpmakäumiŋqe. Itanğa iqueqä nyuanğä iquauŋı, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqanğqä hui äqänmiŋqe. ² Ga nanğüä hiqiyqä nyi hiŋuä äqunğqä tqu, ii lepatqä enğä-panğä iiyi. Itanğa kiqä yuki, bea iquauqä enğä-panı. Itanğa kiqä maŋı, laiyonqä iquauqä enğä-panı. Itanı qämakä iqu nanğüä iquenı, iqueqä yänänäqŋqe ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanğa ämiqe, iqueqä-kiuä enğä-panğä pmetŋqä iwimäkkqe.

† 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

³ Itanğa nanuä hiqiyä iqueä nyuänä hñqueni, wätanqä-täni. Ii pizqä äpäsänä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iinjä iqu, ae äsätä, änguä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänäni, nanuä hiqiyqä iquenyqä yänuä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanğa iqua, qämakä naqänänä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qämakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänäni, tqukikä? Ä mäkä anäni, tqukitä hunyiyñqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inğanı Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hiñuinä qunätanğı, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanğı, qanua 42 äpäukqe. ⁶ Qanua iinjä päwätqätanğa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänğanı, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anä qäukuä haqä yätunñqätä, ññ iu äpmeñuwä eeqänänä iquaunqätä, tuwängisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanğı, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atänuä ikqä iunı äpäsätä, homä qäyä iwimäkätñqä hiñuinä äqunminqe. Itanğa iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, huiwä huitanä-huitanä änyänuwä iutä, kukñuä eeqänänä iutä, itanğa qua eeqänänä iu pmeqä iutä ämitñqä hiñuinä äqunminqe. ⁸ Iutani, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäkqänğanı, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunı maqñqä iminqä eeqänänä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänğanä pizqä äpäsänuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-tänu-qu etanğutqe, iqu kukñuä tä qätä änguänä äwiyänä. ¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiyäueqänqä atänuä itqätanğutqe, inı iqu guä kiyäueqä anıu guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanğa Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkpñqä atänuä itqätanğutqe, ga qu iqueni, näpqa-hionaqetä pizqä päkpñqäuä. Ga suqä tiinjä tqı timäuqanğanı, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqänqä.

Nanuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanğı äqunğqe. Ga kiqä nyuänä iunı, komqä-hänyenä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panä iinjä äunäqänğa, kiqä kukñui, qämakä naqänänä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunui imäkminqe. Nanuä hiqiyqä kiñganänä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeñuwä iqua, nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonä woktäupñqä, wänuä tii iminqe. ¹³ Iqu suqä naqänänä, ämaqä mimäkqänänä di huitanä-huitanä imäkätñqä yänänäqñqä ämakqe. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hiñuä iqinı, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iqueni, hiñuinä qunğanğqetani, iqu qokä-apäkä qua täunı quanğä ätuätä, tii ätuminqe. “Nanuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqanğä, hññä yqänä äpmeñqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.” ¹⁵ Itani, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iqueni, yunua qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä äqunğqe. Inı ktqä iqu, kukñuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonä mäwoktäuqä iqanğpqa iquauñı, qu pizqä päkpñqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanğanı, nanuä hiqiyqä hñquaquñä iqu tqanğı, qu qokä-apäkä eeqänänä iuqä huiwiu atänuä vqänqä äqäkuwi. Hñqua quwqä hipenıvqä. Itani hñquaunı, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hiñinqä, ä yoqä-tänä, ññ mbqä kuapänä-tänä, ññ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunua hiñinäwa äwiyätqänuwä-pqä iunı-pqeuä, qu eeqänäni, atänuä vqänqä

kiqä hiqñqä iutañi, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqñqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, ññ iqueqä yoqä iuta a täuqänqe. Inñ ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hiqñqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanñpi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hñqu knuä äñguä-tänu eäqe, iqu nätmatqä täñqe, näqñqä äñguänänñä hetñqänänñqä. Ämaqä hñqu näqñqä-tänä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänñqä. Ii ämaqä hñqueqä yoqeuta atäunüä enqä-paniqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänñä ätkuwiñqä

¹ Ga nyi hiñuä anñumä äqunñqe, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonñä Sayonä yätu tqäutangi äqunñqe. Itanña Iqutänñi, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetänñi, quwqä hipenñiu äqämbu anä ätqäuminñuwi. ² Itanñi qäukuä yätutanñi, hääñqä äñguänänñä hui qänñangi äwikqe. Ii eqä naqä hñqueqä hääñqätä, qaquvqä naqä hñqueqä äkakätä, enqä-panñä iññä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panñä iññä tqanñi äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänñä-pmeqä-tänñä hñquaqui-hñquaquinñä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hiñuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänñä hñqu ätkuwi. Apqä iquenñe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapanänñä iññä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuta anñi mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäüä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqänñuwä enqä-panñä iññä ma, ikikinyänñä äpmepu, anñä eeqänänñä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanñqeuñi, qänaki äwivändätqänñuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänñä qua täunñuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inñi qu Iqueqänñqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänñqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iññe, qu, qu-ganänñä enqä-panñä itmakqe. ⁵ Qu kukñuä quanñä matqä ipu, nätmatqä hñjua mimäkqä itqänñuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunñqä hñquaqui-hñquenñä iquauqä kukñuñqä

⁶ Nyi iññä äqunmitanñi, huizi, ynaunñqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqanñi äqunñqe. Iqu kukñuä äñguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iññi, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänñä iutä, hueqä-himqä eeqänänñä iutä, ä anñä-kukñuä eeqänänñä iutä, ññ huiwä huitanñä-huitanñä iutänñä. ⁷ Iqu manñä yänñänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeüqä suqe kukñuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäuqiyä. I etanñi he Iquenñqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupñqä, qonñä woktäupiyä. He Goti qäukui, quaeu, eqä-pññu, itanña eqä esquä eeqänänñä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘änñuqä’ tpiyä.”

⁸ Itanñi ynaunñqä huiziqu, hiñuiqänñä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. “Anñä-himqä naqänänñä Bapilonänñi, qui ae imäkñgiyä! Anñä-himqä Bapilonänñi, qokä-apäkä eeqänänñi, wainqä yänñänäqñqä vqanñi qu änäpu, hiqiiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänñänäqñqä iu, huiwä yanñä hiññi imbñqä iwimäkqeüqä. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itanñi ynaunñqä huiziqu, iquaquisanñä qänaki äwivändqä äquvepätä, manñä tnänñä tiññä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonñä äwoktäupu, iqueä atäunñuä iññe, hipenñiuñä-qe, hipaeunñä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanñä huitanñä di bnñäuä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänñiyqä. Itanñi Goti Iqu wainqä-eqetä, aanñä eqetä, yuquiyaqui mimäkqä da yänñiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnänñi, eqä-häkä imänñqeu iquatimeqanñguti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenñqä ämbñqänänñqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hiñuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hiñuä iqisänñi, ämaqä iqua täññä-hunñqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanñä-weqä tä änätñqä iutatä,

mapñqäüä. ¹¹ Iwä suakä, iquau täñä-huñqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqeqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanga iqueqä yoqeta atäunuä iñqä ämequwä iqua, qu hiunjinğa, heatqänğa, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanğani suqä iñä iqua ätimäuqanğani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänäni qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqänğani.

¹³ Itani qäukuä haqä yätutani, nyi manä hñqu tii tqanği äwikqe. “Si tuwanuä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati nänğinqä äpakombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanga Dñä Änguä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuiqä. Ii tiñä etanğiyi. Quwqä suqä änguä imäkmitpqä iqu, qutä anä wäniqetani, quwqä wäunuä dñä huqä itqänuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iñä äqunmitani, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetanği äqunğqe. Iqu iqueqä nyuänjuñi, golqä ynğa enqä-pa ämäüä, itanga iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä anä yanäqñque a äqätminqe. ¹⁵ Itani ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anita yäpaqänğisa ätimäüäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanğqä ique, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisanä qua bu enqä eeqänäni, mmqä ae iqä-qae, ga tänğani ätävqänğanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.” ¹⁶ I tquanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminjqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisanä ae mmqä itanğqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itani enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätnänqetani äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe.

¹⁸ Itani enätqä asä hñqu hiqäva-imäqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitnqä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä anä yanäqñquä-tänä qätätanğqä ique, tiñä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.” ¹⁹ Iñä tquanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itani iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäninqä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiñi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häneqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqänğisa äpäwäkqe. Häneqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämäpmuäqänänä iñi, ii huakä enqä-pa, kinä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä a äqätänjuwinqä

¹ Nätmatqä iñi timäuqanği hinuä äqunmitani, huizi, hiqñqä huitanä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanği äqunätmä, “Squä-nänä äqunänundiyä” tmä ikqe. Nyi tiñä äqunğqe. Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätpu äpmaminjuwi. Nätmatqä quvqä iñi, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjuuta qäpu ätimäuqä-qae, anğini hui matimäuqä yänqiyä. ² Itani nyi eqä-pñä naqänänä hñqu, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqä-nänä, tetä qäsä imäkquwä-panä iñä äqunğqe. Itanga eqä-pñä iqueä manä iqini, ämaqe, qu makä iunji ämäwqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunuä iñqetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu

* **14:15** Itkimäqä 14:7 † **14:18** Itkimäqä 14:7 ‡ **14:20** Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iñiqua, ii 300 kilomita enqä-paniqä.

ätqäumiñuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätmiñuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäqñänänjä huitanjä di, Imäqä-quki etanji, ga ne hiñuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänjä, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänjijä.”

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänjijä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, ‘ännguiqä’ tpnuwänqänänjijä. Tqä suqä aanjä jänänänjä, ätnänjä iqi ae ätimäuweqä. Tqä suqä iinjä iquautanji, qokä-apäkä eeqänänjä, Siñqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpñqänänjijä.”

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanğa, nyi anji hiñuä äqunqce, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätñänqä yäpä imñi, hiqñqä pmua ique hiñuäquva enmiñqe, ävatñganji äqunqce. Namnä anjä iunji, Goti Iqueqä kukñuä-suce, äwämiñqe. ⁶ Itanji enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpñqä a äqätmiñuwä iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqänğisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanjä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enqä-pa äyimiñuwi. ⁷ Itanji enätqä iquauñi, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquiñä iquautanjä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itanğa hevqä iinjä iquauñi, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnänji, manğua änyimiñqe. ⁸ Itanğa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäqñqetä, Ämenqä Iqu pmetanjiyqä kñuä ävätnqe, hiqñqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikqe. Itanğa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanğuwänğanqe, ämaqe hiqñqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, equasekuwiñqä

¹ Itanji nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänğisanji, manjä hñqu tqanji äwikqe. Iqu enätqä 7 iquauñi, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

² E tquanğa, enätqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga inğanji, ämaqä, nanğua hiqiyqä iqueqä atäunuä imbu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäumiñuwä iquauqä huiwiunji, wätanqä ququvqänänjä äwimakqe.

³ Itanji enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinjä hevqe, eqä-pñä iu equasekqe. Equaseqanğa, eqä-pñi, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä häñeqä enqä-panjä iinjä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pñiu äpmeñuwi, eeqäpnä äpäkonğuwı.

⁴ Itanji huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekqe. E equaseqanğa, eqä iinjä iqua, eeqä häñeqä imänğqe. ⁵ Ga inğanji nyi ynaunjqä egeu miqä iqu, tii tqanji äwikqe.

“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänğanä Äpmamiñä, Tänğa Äpmeñä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suce iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetñqä ätnji, ii Tqä kukñuä ätnji waqiyä manä, aanjä jänänänjijä. ⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hiñuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänqä atäunuä ikñä iquautä pizqä äpäsäpu, quwqä häñeqe iotñqä imäkkuwitanji, Si häñeqe ämaqä quvqä tqua bñqä äwiñi, ii quwqä kimani, qäyunänjijä.”

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäqä ttawä iutanji, manjä hñqu tii tqanji äwikqe. “Goti Naqä Aanjä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitqe, quanğä manä, aanjä naqä-qakuä jänänänjijä.”

⁸ Itanji enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaqeu

tä qäyä nätnqä, hiñuinä äquñgqe. ⁹ Itañi mäptqä iqueqä te, aanä tnänä imänätä, ämaqä iunji häkiyā yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitnqä Yänänäqñqä-tänä Iqueqä yoqenqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iiñä ätäpiyänğanji, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, kñui makunmäknqä imiñuwi.

¹⁰ Itañi huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä iinçqä hevqe, nanjuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmamiñuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğanji, tänä aanä ququvqä wunğanji, quwqä tewi huakmä imiñuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänä-hunçqätä, wätañqetä, wimeqanğqenqä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitnqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iiñä ätäpiyänğanji, qu quwqä suqä ququvqä imäkmiñuwi, tuwä äwiyäpu, kñui makunmäknqä imiñuwi.

¹² Itañi asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisañä iquauñqä hänaqe näwenyā imäkätñqe, eqä naqä iinçä iqu ye ikqe. ¹³ Iiñä iu äqunumi huizi, mätänä ençqä-panä dnä quvqä hñquaqu-hñquenä iqua, qu qämäkä naqänänä iqueqä manjutatä, nanjuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hiñuä-tqä quanğa iqueqä manjutatä timäuqanğä äquñgqe. ¹⁴ Ga dnä ququvqä iinçä iqua, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, huitañä-huitañä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwänqä iu äpmeñuwä iquau äwimayikitqänjuwä iquayi. Ii tiinçä etançiyi. Dnä iqua ämiqä naqä iquauqä kñui ävauqumuätqanğpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu atäunjuä ae ikqä iqueni, Iqutä mäkä humbnuwänqänänäyä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanji, quwä-meqä iqua äquvepätqänjuwä-pa, iinçä quvepmqänä. I hitançi ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iinçqe, ätnänäqñi inğa ikiqanğuti hiñuä quñquä iinçqe, iqueqä ämuasmänqce, kiuätä qäqiqi emitätqe, itañi ämaqä iinçä iqu, yeeqä iquänqä.”)

¹⁶ Itañi dnä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anä, Israitqä iquauqä kukñuä iunji, ‘Amaketonäü’* änyuätkuwä iunqä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itañi enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä hevqe, qäukuii equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anitanji, manä hñqu, zä-hawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. ¹⁸ I tqanğa, qaquvqetanä we-hunçqe, im-imä ändakka weqanğa, häänqä naqänänä ätätä, qaquvqe osquanğa, itañi eekä aanä naqänänä ikqe. Ga eekä iinçä iqu, qänğanä qokä-apäkä qua täu äpmamiñuwänğanji, naqä iinçä di miqä imiñqe. ¹⁹ Iiñä iqetanji, anä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänğanğa, itanğa ämaqeüqä anä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkñgqe. Goti Hanjuwä Iqu, anä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenqä kñuä indqänäqe, Iqu anä-himqä iqueni, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänqeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä naqänänijyqä. ²⁰ Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyā äwäkäwänqä isua eqä ämāpmuäqanğa, qoqonä-pqe matqäüqä ikuwi. ²¹ Itañi, hiwiyä häukuä naqänänä, qäukuä yätuta äpäknğqe. Iquauqä hanä-iqe, aanä kuapänänä 50 kilo tqe. Inji ämaqäyqä haqeqi äqäyäpänkätä, qunji aanä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqanğqenqä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi.

17

Apäkä huiwä yanä hiñçi ikiqä iinyqätä, nanjuä hiqiyqä iquenyqätä

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonä anä-himqä Megito iu ätqäunqä’ iquvi. Qänğanäñi, Israitqä iqua mäki, iqi äunquwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä. † **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

¹ Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanä hñgi kiinä ikiqä, eqä kuapänänä iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iyyqä ququvqenqä kima metnqenqe, ämaktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iini, ämiqä naqä, qua täutanä iqua ätuma ikipu, huiwä yanä hñgi inyakitqänjuwiqä. Ga aanä ämaqä qua täutanä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

³ Kukñuä iini ae ändäqe, iqu Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqeta, anä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqini, nyi apäkä hñqu nanuä hiqiyqä hänesqä hñqueä haqeqi pmetanji äqunqce. Ga nanuä hiqiyqä iinjä iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä tuwänggisa tqä yogenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänä iinjä iquauñi, komqä-hänyenä 10 äunminqce. ⁴ Ga apäkä iyyqä ämuasmänqce, hänesqätä, ipisqätä, itanga golqä quayunuä huitanä-huitanjitä, ä hikä quayunuä ängüänänä huitanä-huitanjitä, wimñä aanä qeqätqä imäkkuwi-tänä iiyi. Iyyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqce. Suqä Goti Iqueqä hiñuä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätqätä, iyyqä huiwä yanä hñgi äväkitäqännga imäkäkäminqce, häkä iinjä ique manguä änyminqce. ⁵ Ga iyyqä hipenüä iunji, qu iyyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänä, hñgi qñqä iuauqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwiñqä eeqänänä iuqä känaiyi.” Yoqä iinjä iqueqä qakui, zä äwäminqce. ⁶ Apäkä iinjä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpakonjuwä iuqä häneqe änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanji äqunqce. Nyi hiñuä iinjä äqunmi, yäunüä itmä, kñuä kuapänä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanga, ynaunjqä iqu tiinjä ändkqe. “Si sunqä yäunüä inyä?” Iinjä ändäqetani, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänä 7-tänä ga kiqä komqä-hänyeni, 10 iqtänji, iquaquiyqä qakui zä witanqä-qe, nyi ämaktquamqeqä.” ⁸ Iinjä ändäqetani, tiinjä ändkqe. “Nanuä hiqiyqä si hiñuä äqunänä iqu, qänğanä äpmaminqä-qe, tänğanji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpänjuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tänggisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäkqänqatqä quwqä yoqe, bukä häñä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanuä hiqiyqä ique hiñuä äqumbiyi, yäunüä ipñqäuä. Ii tiinjä dutanji. Qänğanänji iqu äpmaminqce, ga tänğanji mäpmeqä inqce, iwä qänakndanji iqu ätimäuniceqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä ängüä-tänju etanqutqe, iqu nätmätqä täñqe, näqñqä ängüä henqiyä. Nyuänä 7 iqua, qoqonä 7 iquauñqä atäunüä änyänä. Itanga apäkä ii, qoqonä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiinjqä. Nyuänä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunüä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganqä, kiuänänä hñqu yqänä pmetanji, ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanuä hiqiyqä qänğanä äpmaminqä, tännga-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu atäunui tiñinjqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanganji ämiqä iinjä iqu, huizi iquautanä anänä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniceqä.”

¹² Iinjä ändäqetani, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänä iqua, ii atäunui, ämiqä naqä 10 iquauñqeqä. Iinjä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanuä hiqiyqä iqtä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqe zinuänggata ti mäptqä timäuqänqanqä wänqäpu mipñqäuä. ¹³ Ga ämiqä iinjä iquauqä kñui, naqä-hñqunänjqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipñqäuä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqtä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqtä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqäqä iutanji, Iqu iquauñi mäñdi äkittqiyätä ämäwqätäunqiyä. Itanga Iqu mäkä iqanqce anä iquwä

iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kukñuä qänaknä itqänuwä iquayi.”

¹⁵ Itañi enätqä iqu kukñuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hingi ikiqä ii äpmenqä iqi pätqätanji äqunänä iqua, ii atäunui tiñinqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitañä-huitañä iinqä, kukñuä huitañä-huitañä mñqä, qua huitañä-huitañä iutanä iinqä, eeqänäñi aquvä naqänänä äqänäpu, äpmenjuwä iunqä eänä.

¹⁶ Itañi komqä-hänyenä 10 äqunänä iquatä, nanuä hiqiyqä iqutä, tänganji apäkä huiwä yanä hingi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipñqäüä. Qu apäkä iñi, iyyqä nätmatqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iyyqä guwä huiwä du ämäkäñqe änäpu, itanğa iñi, tä hämänä watakä niqiyätñqä ikapñqäüä. ¹⁷ Suqä iñä imäkññqe, tiñä itanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä timäuniqä iinqä qänğanä ätätä eänqeu timäutñqä diñqe, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau kñuä vqanji, ga qu kñui, naqä-hñqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänqä yänänäqñqä eeqänäñi, nanuä hiqiyqä ique wipñqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänä ätkqä dunqe, inyanä iqa uwqäpnuwiqä.”

¹⁸ I ändäqe, tii ändkqe. “Apäkä si hiñuä äqunänä ii, atäunüä tiñinqä eänä. Anä-himqä naqänänä, ämiqä naqä qua iunä eeqänänä iquau ämitñqä iinyqä ätnänä.”

18

Anä-himqä Bapilonäñi, apäkä hingi ikiqä enqä-panä itanji, qui imäkññqenqä

¹ Nyi nätmatqä iñä iquauñqe, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunji äväma, quvepñanji äqunqce. Iqu aanä yänänäqñqä-tänä-qu, ga iñä motquetñqe, iqueqä huiwiutanji, qua iu we äunminqce. ² Itañi iqu manä yänänäqñqä tiñä ätkqe.

“Anä-himqä naqä Bapilonä ii, aanqeqä! Qui ae imäkññiyä! Ii dnä ququvqä iquauqä anä ätimäuce. Dñä hñquatä, yññä hñquatä, nanuä hiqiyqä hñquatäñi, qu Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi, kiyä imätmäkñğa äwätqänuwä, iqi äpmenäüä. ³ Ii tiñä duta itanji. Ämaqce, wainqä-eqä yänänäqñqe änatqänuwä-panä iñi, hueqä-himqä eeqänäñi, iisä huiwä yanä kuapanä änyäpu, itanğa ämiqä naqä, qua iunä iqua-pqe, iisäñi huiwä yanä inä änyiminuwi. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunüä iminuwä iqua, qu mbqä wäunüä ipu, iwä mbqä kuapanäñi, ii suqä quvqä huitañä-huitañä womba minqä imäkminqeta, ämaminuwiqä.”

⁴⁻⁵ Iñi ae ändqanğa, nyi manä hñqu-mända qäukuä yätuta tii tqanji äwikqe. “Nqä qokä-apäkäüä, anä-himqä iunji, iyyqä suqä ququvqä aquvä imäkqa-imäkqanji, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itañi Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänä imäkätñqenqä kñuä indqänjiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänänjiqä. Iñinqce, he anä iqinji, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hingi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqenqä kñuä heyqanqutqe, ga suqä asä iñi, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqe, ämamonäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqe, ämämonyqa äpäyäpu, kima wipiyä. Iñä itäqänğanji, ii eqä yänänäqñqä huitañä-huitañi, eqä-häkä inqeu, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanä yänänäqñqänänä eqä-häkä inqeu guäyamä äqiyimepu, ga ii änatñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iyyqä-kiuänqce tii ätnätñqeqä. ‘Nyi eeqänänä iu ämiqä naqä äpmamä, itanğa ämiqä zä-hawä iu äpmenänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanä-iqä nyimeqanqutiyqae, kñuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iñä ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamänätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmatqä kuapanäñi ämäqumuakka äpäyätñqeqä. Iñä imäkätñqenqä, he apäkä iñi, tänä-hunqe kuapanä äväpu, kñuä kuapanä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpiyä. ⁸ Iñä dutanji, hanä-iqä huitañä-huitañi, hiunji hñquenyä wimenqiyä. Iwä tänä-yaqce, hävemnäqñqä ätimäutä, ämaqä kuapanäñi, kñuä kuapanä äqäyäpu, itanğa ymisänä dä naqänänä

timäunqiyä. Itanji anä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunqiyä. Hanjä-ique naqänänjä iinjä wimetnqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänänäqñqä eeqänänjä-tänjä Iquvi.”

⁹ Itanğa ämiqä naqä qua iutanä, iisä huiwä yanä änyäpu, nätmatqä kuapänänji anä ämäqumuakka äpäyätqänuwä iqua, iinjä, tä änätäqeta suakä timäuqanği äqumbiyi, qu kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii tänjä-hunqä quvqe meqanği äqumbiyi, zä wiŋganği, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä näñji ätqäpiyänğa tñnuwi.

“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kinä änaunqiyä! Si anä himqä, aanjä naqänänjä yänänäqñqä iikiyi! Iinjä etanği, tqä suqä quvqenqä kimanji, maqänä äyä äkimeqiyä!”

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunüä naqä imäkätqänuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwänqe, aanqä itanği, Bapilonä iinyqä kñuä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiinjä iquauñqeyi. Golqä, silpa, nñ hikä äñguänänjä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäuqänänjä äñguänänjä iu, ä yuä qäpaiqä äñguänänjä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, nñ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänjä huitanjä-huitanjä jinanjä-weqä iquayi. Itanğa, nätmatqä huitanjä qu eläpenqä iquauqä hiquanä itä, nñ zä äñguänänjä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänänjä itä, nñ hikä äñguänänjä tqätqäkä-tänjä itä imäkmiñuwä iquayi. ¹³ Itanğa yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitanjä-huitanjä, buayi äwi yätñqä, anji jinanjä-wetñqä imäkqeu, itanğa wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, nñ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äuminuwä iquau, wäunüä-wiyqä hiñginqä iqua-pqe, itanğa ämaqä mäkiu mäñdi äkittqiyäpu, ätuma äuminuwä iquau, inänjä-tänjuai. Nätmatqä eeqänänjä ii, mbqä ipñqe, ämaqä hma etanğqenqä, äwqä hanjä-iqä mapnuwi.

¹⁴ “Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänänji sitänjä qäqiqi mäwiqä, kinä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äñguänänjä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänänji hma eqäqe, si anğinji hiñjuä mäqunquä da isñqinyä.”

¹⁵ Inji, ämaqä, nätmatqä iinjitä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutanji mbqä kuapänänjä-tänjä emitpqä iqua, ii, tänjä-hunqä quvqe meqanğqenqä zä wiŋganği, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä ämepu, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä näñji ätqäpuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänğanji, tii tñnuwi.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä äñguänänji äyütä, yuä häñesqätä, ipisqätä ämetä, itanğa iyyqä huiwä iunji, golqä, hikä hui mimäuqänänjä äñguänänjä, ä wimñä aanjä qeqätqä imäkñätñqeqä.

¹⁷ Mbqä nätmatqä eeqänänjä iinjä, hanjä-iqä ii wimeqanğanä, qui ae imäkñqiyä.”

Ga yimbäue ämitqänuwä eeqänänjä iquau, ämaqä eeqänänjä yimba iu äqämbu, qua eeqänänjä iunqä äwätqänuwä iquau, nñ ämaqä eeqänänjä yimba iu wäunüä itqänuwä iquau, nñ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqänuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kinä näñji ätqäpuwi. ¹⁸ Ga kinä näñji ätqäpu, anä-himqä iinjä, tä ganğqä suäki hiñjuä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anjä-himqe, naqänänjä tqütänjä asänänji, hñqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hiñjä ämepu, nyuänjiu äuaquvauqumuatnäpu, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä-tänjä äpmepu, manjä yänänäqñqä tii tñnuwiqä.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Iyyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqä äpemiñqetänji, yimba eeqänänjä iquauqä kununua, eqä-huänjiu ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanğanä, qui ae imäkñqenqä, huäqä kinä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanğa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu

kuknuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, ηη kuknuä hiñuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetηqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimanji, ävqiyä.”

²¹ Kuknuä ii ae ätqanğa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panä, hikä kätanänä hñqu ämetä, eqä-pñä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyi imäqä-panä iinji, qu anä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanğuwänğa, iwä ämaqe, hiñuä anğinji mäqunquä danä ipnuwiqä.

²² Iinä etanği, Bapilonä iiki, gita päsqä, hääwä-tqä, ga äkakä huitanä-huitanä qñqä huizi iqua, tqä täknä yäpä inğisanji, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wänuä huitanä-huitanä imäqänqä näqñqä ae ämetqänjuwä iqua, qu saqä yäpänğisanji mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-hunqe, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kuknuä ii-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmatqä iinä iqua, tiinä duta kimenqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wänuä iqä iqua, qua täunji, ämaqä naqä, yoqä-tänğä-qua äpmaminjuwi. Ga si paaqä huitanä-huitanä imäkätänä, qokä-apäkä qua eeqänänä iu qänaknä kipñqä, quanğä äyä ätuminji.”

²⁴ Itanğa, kuknuä hiñuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanji, hanä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwiñqä

¹ Iinä ae ätimäuqanğa huizi, nyi manä kuapanä qäukuä yätuta tii tätqätanğä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänä anği iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetänji, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjñqä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqänğanji, hmbu kikiyanğua miqä, aanä naqä-qakuänänä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanä hiñgi kiinä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänä qua iunji, iyyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetänji, Goti Hanjuwä Iqu, iinji iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wänuä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqenqe, Iqu iyyqä kimanji ävqiyä. Iinä iutanji, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinä ätpiyi, qu anğumñi tiinä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änätäqetänä suaki, hea inğa-inğanqä iqa uwquätñqänänäyä!”

⁴ Inğanji ämaqä naqä 24 iquatä, nätmatqä hänä-pmeqä-tänğä hñquaqui-hñquaquinä iquatä, qonä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmenqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutanji, manä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wänuä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänjuwä iquenä, ämaqä hiñğinğä-qe, yoqä-tänğä-qe, eeqänänjuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisanä imäkkqenqä

⁶ Itanji nyi qokä-apäkä kuapanänä hui, kuknuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğänänä äwikqe. Wiñuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquäpa, yänänäqñqä iinä osquanği äwikqe. Häänqä-qua e osuäpiyanğanji, tnänä tiinä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänä-tänğä Iqu, tanğa aanä ämiqä yänänäqñqä äpmenqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! ⁷ Tänğanji ne äwqä anğua nenğanğuti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. Ii tii etanği. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu

ätimäuqiyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, änguä kiyä mamätqä wenyä-hunqe ipnätñqä hiñuinä äqunqge.” (Ämuasmänqä qäpaiqä änguänänjä iinji, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänju itqänjuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanji, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kukñuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisanjä iunqä pññqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäuä.” Iinjä ätätäqänğanji, tii ändkqe. “Kukñuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aanjä naqä-qakuänänjiqä.”

¹⁰ I dqanğa, nyi enätqä iqueuä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, injä miqä panä! Nyi wäunjuä sitä, tqä tta-tñguäka, kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqeuñqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, itqänjuwä-pa, asä injä itñqä iqunjqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä tññqä ävauqumuätätñqe, ii kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmenqä Iquenqä

¹¹ Nyi injä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanjä hutänğanğa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutangi äqunqge. Ga Ämaqä, hosi ique äpmenqä Iqueqä yoqe, tiinji. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqänğanpqa, ä mäkä ämivauätäqänğanpqa, Iqu suqä aanjä jänänänju itä, imäkätñqeqä. ¹² Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsätä we-hunqä-paniyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquauqä yñña kuapanä äpmakäuminqge. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenqge, maqñqä etanğa, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iquenji, häñqge-nänjä ämuasmäuminqge. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanjä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändminjuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanjä qäpaiqänänjinä imäknminjuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimenqä Iqueqä manitanji,† näpqa-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänjä iu mäñdi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqä woyqä a äqätä, qunji ämitñqänännyä.‡ Itanji ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-panji, Iqu suqä iinji, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qaku tiñjiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqueqä äwqä tnänjä iinjqä ätnä. ¹⁶ Itanğa Iqueqä ämuasmänqä quäuqeutä, ä hawiutäñi, yoqä tiñjä äqänminqge. “Ämiqä eeqänänjä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

¹⁷ Inğanji, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutangi äqunqge. Iqu yññä eeqänänjä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätanjuwä iquauñqge, manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisanjä naqänänjä imäkqanqñqä äpäpu, aquvä qämbiyä. ¹⁸ Ga ymisanjä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aanjä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itanğa ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmenjuwä iquauätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänännyä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä injuwä, ä wäunjuä-wiyqä hiñgi äpmenjuwä, nñ ämaqä hiñginqä, itanğa ämaqä yoqä-tänjä iquatä, eeqänänjä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänännyä.”

¹⁹ Iinjä äwiyätmänğanji, nyi nanjuä hiqiyqä iquätä, ämiqä naqä qua iutanjä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäñi, aquvä ae äqänğanğä äqunqge. Qu Ämaqä hosi iu äpmenqä Iquätä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänännyä. ²⁰ Inğanji, qu nanjuä hiqiyqä iquesä, hiñuä-tqä quanğä iquesänji, guä kiqiyäuekuwi. Hiñuä-tqä

* 19:12 Itkimäkqä 1:14 † 19:15 Itkimäkqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9

quangä iqu, nanjuä hiqiyqä iqueä hinuä iqi, nätmatqä ämaqä mimäqänänjä di imäkätä, ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä atäunuä iinqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminjuwä iquauñi, quangä ätukqä iquvi. § Iquauñi, hñjä yqänänjä-quaqui ämepu, hovqä naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä nätqätanqä bu ämatnämäukuwi. ²¹ Ga iquaquiyqä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmaminqä Iqueqä mänjita ätimäuminqetä, pizqä äpäkkuwi. Itanqa ynñä eeqänänjä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunjä guwi, änäpu äwqä änäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täuñi, quyäukuä 1,000 miniqenqä

¹ Anqinji, nyi ynaunjqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepqanji äqunqce. Iwä iqueqä hipa iunji, qua hovqä täpäuñuä maeqä iquesanjä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätminqce. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänjä ique a äkiqätkqce. Ii qämäkä qänqatqä, qu, “Setänä, ämaqeu kuknuänqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätminjuwi. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetäninqä iinqe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqce. ³ E äkiqiyäueqetani, iqu iquenji qua hovqä täpäuñuä maeqä ique ätnämeqäqce, hovqä iquenji pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aanjä yänänqñqä ämäyekqce. Ga iinjä etanji, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anqinji quangä mätquä yätñqä diñqäuä. Iqu qua hovqä iquenji, quväukuä 1,000 päwqanqanqä, hinuä äqänä pmetñqänänjä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänqisa wänqänänjäpu ikininqce, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu mipñqä wäuñuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanqä äqunqce. Ämaqä iu äpmaminjuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänqñqä äqätminjuwitani, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuänji huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itanqa iqua nanjuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanjuä hiqiyqä iqueqä atäunuä iinqe, quwqä hipenjitä, hipaitäñi, maqñqä iminqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu hñjä-pmeqä anji ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanqpi, quväukuä 1,000 päwäniqce. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anji vauqce, ii aanjä kinqanä änyä qe ätimäukqce. Itanqa qokä-apäkä ae äpäkonquwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanqanqä, qu hñjä-pmeqce mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonquwä iuta kinqanä anji ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäuä. Ga äpäkonqä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänqñqce, hmayqä. Aanjä oeyqä. Hinuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäuä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapñqäuä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanqanji, qu qua hovqä täpäuñuä maeqä iquenji, qñqanä hutäuqanqpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundani, inqa ewasqänäniqeqä. ⁸ Iwä iqu yäpaqänqisa ätimäuäqce, Gokä iqueqätä, Manqokä iqueqätä, ämaqä eeqänänjä, qua hituñuä äwitqutänqä-pa äpmeñuwä iunji, quangä ätuätä, mäkä ipäqäpnqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iinjä iqua, aanjä kuapänä, a änä matäuqänänjä, hikä weä enqä-paniqä. ⁹ Qu qua eeqänänjä äwinqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anjä-himqä, Iqu kiinjä äwinyätñqä iu pmetanquwä iquau qäuiqä ktäuqanquwänqga, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauñi, te aanjä kuapänä ganji äqunqce. ¹⁰ Setänä ämaqce quangä ätukqä iquenji, qu hovqä

naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä nätgätangqä, nanuä hiqiyqä iqutä, hinuä-tqä quangä iqutä ae äpmetanginyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, tänjä-hunqä naqänänjä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itanji nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänjä hñqu witangi, ga Zä-hawä Iu Pmetangqä Ique-pqe, äqungqe. Iwä quaetä, qäukuitäni, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanga, qokä-apäkä ae äpäkonjuwä, yoqä-tänjitä, yoqä maeqä-tänjitä, eeqänäni, qu zä-hawä iqueä hipenüä iqi tqäutangä äqungqe. Iqi tqäutanguwänga, enätqä iqua quwqä suqä imäkminjuwä buki ävatäpu, itanga hänjä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqu, bukiu qänätangqeuñi hinuä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pñä iu äpäkonjuwä iquauñi, eqä-pñä iqu a äkiqätminqe, ewasqiyäwqatkqe. Äpäkonquesä, wavä iquesäni, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonjuwänga iquaquiyqä hipa iu äpmaminjuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanga qu eeqänäni, Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqueä hipenüä iqi tqäutanguwänga, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminjuwiunqä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänänjä äsätangqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänjä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquvi. ¹⁵ Itanga ämaqä, quwqä yoqe hänjä-pmeqä bukä iu maqñqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänjä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänjinqätä, qua änyä-hänjinqätä

¹ Nyi ii iqanji äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänjä hñqutä, qua änyä-hänjä hñqutä, äqungqe. Qäukuä qua hinuiqä äwäminjiyä iquaqu, hma ae eqangiyänga, ga eqä-pñä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanga nyi anjä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Jerusälemä änyä-hänjä iunji, hinuä äqungqe. Ii apäkä hñqu, kiqä qokique ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñgqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwiñqeutani, äväma quvepñangi äqungqe. ³ Itangqänga, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqangi äwikqe. “Qätä nyipiyä! Tängani Goti Hanjuwä Iqueqä ani, qokä-apäkitä äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqangpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmenqiyä. ⁴ Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinuä eqä ye esänqiyä. Itanga qokä-apäki, mapäkonqä danä iqäpnuwi. Nätmätqä qängatqeta äwäka äpäñqe, tängani, qäpu iqangqetani, äwqä hanjä-iqä, knuä qäyqä, itanga tänjä-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmenqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmätqä eeqänäni, änyä-hänjä imäkqänä.” Ii ätätäqänga-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kuknuä tä tuwanüä qäyeyä. Ii, aanä naqä-qakuänänjä etangi, ga ämaqä eeqänäni, iquenyqe quuvqä heqäpñqänänyä.” ⁶ Itanganji, Iqu tii ändkqe. “Nätmätqä eeqänäni ae ätimäuqiyä. Hinuiqänqätä, yäpakinqätäni, Nyi Nqä-näuänjqä. Nätmätqä eeqänäninjä Qakuä-qunä emä, eeqänäni qäpu Imäkqä-qunjqä. Itanga ämaqä hñqueqä quväki ye ävätnqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesäni, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäuqangutqe, Nyi iqueni nätmätqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetangundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä. ⁸ I etangi, ämaqä pemä miqä itqänjuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquatä, suqä aanä quvqänänjä imäkätqänjuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänjuwä iquautä, huiwä yanä hñgi äväkitqänjuwä iquatä, paaqä imäkätqänjuwä, ä goti quangä iquauñqä quuvqä

eqiyätqänuwä iquatä, itanğa kuknuä quanğä ätätqänuwä iutäni, qu hovqä naqänänğä hikä piyanä-weqä tä nätqätanğqä iunğä upnuwiqä. Ii äpäkonğqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänğä iquenğä

⁹ Asä qänğanı, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manğüä inğä, a äqätminuwä iquautanğä iquvqä.* Itanğa enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metnğqä iqäqä iinği, ämäktquamqänänğä.” ¹⁰ Itanı iqu Dnğä Änğüä Iqueqä yänğänäqñqeta, qoqonğä naqänänğä haqä yämñğä hñquenğä ämma äukqe. Qoqonğä yänğisanği, iqu anğ-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänğqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinğeuta äväma quvepğanği, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anğ pmetanği, Iqueqä tä yänğä naqänänği anğ-himqä iisa äyanminğe. Tä iqueqä we-hunğe, hikä jaspä anğünänğä kiğä mbqä haqä nändi ikutotqänuwä-panğä, huitanğänänğä, aanğ quvanyäqñqeqä. ¹² Anğ-himqä iinğä ii, täknğä naqänänğä haqä yämä äqänminğe. Täknğä iqueni, kiğä hävqä qñqanği, 12 imäknminğe. Ga qñqanğä iquau-tänğä qäqiqinği, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminğwi. Itanğqänğa Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqanğä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminğe. ¹³ Itanğa täknğä iinğä, mäptqä yapqä inğisa äqänminğeunği, kiğä qñqanği, hñquaqui-hñqueyqä. Itanğqänğa täknğä mäwqä hñğisa äqänminğeunği, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknğä mäwqä huizinqisa äqänminğeunği, hñquaqui-hñquenğqä. Itanğa mäptqä wiğä inğisa äqänminğeunği, asä hñquaqui-hñque inänğqä. ¹⁴ Anğ-himqä iinğä ique täknğä äqänänğqe, iwä täknğä iqu yänğänäqñqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknğäuminğe. Itanğqänğa ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñğä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminğe.

¹⁵ Enätqä nyitä kuknuä anğ ätkueä iqu, anğ-himqä ii, itanğa kiğä täknğä naqä ique, itanğa qñqanğä täknğä ique imäknänğqä iquau, quwqä quäuqenğqätä, homäninğqätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminğe. ¹⁶ Itanğa anğ-himqä iutanğä täknğä mäwqä inği-inğisanğä hiqñqe, asänänği. Iiyğä quäuqetä, naqetänği, hñqu mändi ma, iquaquiyğä hiqñqe asänänğqä. Itanğa enätqä iqu anğ-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenğqä iwäsäukqe, kiğä hiqñqe 2,200† ätimäukqe. Anğ-himqä iiyğä inği-inğisanğä iwäsäuqätä, kiğä haqä yänğinğitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänänği hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anğ-himqä iutanğä täknğä äqänänğqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iinğä iwäsäuqe, ii ämaqä hñqueqä äquanğä iutanği, hipa pätäkiğä iunğä iwäsäutqütätqänuwä ii enğä-panği. Itanğa enätqä, täknğä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anğ-himqä iutanğä täknği, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknğä äqäyätä, itanğa Iqu anğ-himqä iinği, golqä itänä ämätkqe. Ga kiğä äyänğä di, huiwä hiqumuanğä hinğüä iqänğqä-panğä aanğ quvanyäqñqeqä. ¹⁹ Ga anğ-himqä iutanğä täknğä iquvanğä bunği, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanğä-huitanğä, mbqä naqänğqä äwäminğe, ämetä huyä-quayunğä enğä-pa iwimäkkqe. Itanğa iquvanğä bunği, hikä aanğ anğünänğä jaspä iqu ganğ äsekqe. Itanğqänğa huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itanğa hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itanğa hikä hñquququ, klisolaitä iqu etanği, itanğa huiziqu, kiğä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etanğqänğa, nñ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etanği, itanğa yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qñqanğä 12 iqua, qu kamä naqänänğä enğä-panğiqä. Ga kamä iinğä iqua, mbqä naqänğqä imäkqä eä, aanğ qäpaiqänänği. Ä hävqä qñqanğä hñqunä-hñqunänğä iquauñi, kamä hñqunä-hñqunä

* **21:9** Itkimäkqä 15:1-7 † **21:16** Kiğä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänäqä Menyämata Lae bunğä änyänğqä iqu, kiğä hiqñqe, 240 kilomita inänğqä.

imäknminqce. Nñ anä-himqä yäpä yänggisañqä huänqce, golqetänä imäkänqce. Ga golqä iinji, kiyä mamätqä, aanä quvanyäqñqceqä.

²² Ga anä-himqä iunji, nyi hiqäva-imäkqä anä hñqu hinuä mäqunquä ikqce. Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäñi, hiqäva-imäkqä anä iquenyqä tñänqä Iquaquvqä. ²³ Itanğa anä-himqä iunji, mäptqä, ä qañuä äyänätä we hunätñqce, hmanjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetñqä tä-yänqä naqänänä iqu, anä-himqä iu yänguäniqce. Nñ Sipsipqä Meqä Iqu hiqitä enqä-pa, anä-himqä iu äyäwqätä pmetanji äqunqce. ²⁴ Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänäñiutani, qu qani, Tä Iqu yänätanqce upnuwi. Itanqñanğa qua eeqänänä iu ämiqä naqä äpmakäwänjuwä iqua, nätmatqä änguänänä quwqä yoqä naqä motquapñqä isua, iqinyqä äma ppuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqce, anä-himqä iunji, matimäuqä etanji, anä-himqä iutanä täknä hävqä qñqañä eeqänänä iquaunji, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqceqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmatqä änguänänä, yoqä naqä ävätñqä eeqänäñi, qu anä-himqä yäpä yänggisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmatqä, Goti Iqueqä hinuä iqi änguä maeqä, kiyä mätkä itä, ä ämaqä, suqä aanä quvqänänä imäkmipqä itä, ämaqä quanğa ätmipqä itäñi, qu eeqä, anä-himqä yäpä yänggisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuiqä. Nñ qokä-apäkä quwqä yoqce, Sipsipqä Meqä Iqueä hñä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anä-himqä yäpä yänggisa pepnuwi.

22

Eqä hñä-pmeqä vqenqätä, zä hñä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itanğa enätqä iqu, eqä naqä hñä-pmeqä-vqä hñqu ämändquakqce. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqänänä aanä quvanyäqñqä iniqä. Eqä iinä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepñanji äqunqce. Itanğa eqä yätäqä inji-inggisañi, zä hñä-pmeqä-vqä hui ätqäñjuä. Ga zä hñä-pmeqä-vqä iinä iqua, häukuä qañuä ique-ique wiqänqiyä. Itanğa kiqä quwqce, qokä-apäkä eeqänänä iu änguä iwimäkquänqiyä. ³⁻⁴ Itanğa nätmatqä eeqänänä, Goti Iqu mäwiñqä iqäqä iqua, iqini mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqceqä. Iquaqu pmetanjiyänqañi, Iqueqä wäunjuä imäkqä iqua, Iqueqä yoqce haqce ämamäupu, wäunjuä imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanju hinuä qumbnuwi. Itanğa, iqua quwqä hipenjuä iunji, Iqueqä yoqä-tänä-quayi. ⁵ Itanğa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunji we-hunqce, Iqueqä-kiuä vqanqçetani, heawiqce matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqçetäñi, wäunjuä imäqäñqce, maeqä danä yäniqceqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

⁶ Iqu iinä ämändqueçetani, tii ändkqce. “Kukñuä tä aanä naqä-qakuänänä etanji, ga ämaqä eeqänäñi, kukñuä iquenyqce, quuvqä heqäpñqänänä. Goti Naqä Iqu, kukñuä hinuä-tqä iquauqä quuvqce wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Iqueqä wäunjuä imäkqä iquaunji, nätmatqä eeqänäñi, maqänä timäutñqä iinqä motquetñqä, ändowatkqce.* ⁷ Jisasi Iqu tii ätkqce.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqce äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu änguä iwimäkänqiyä.’”‡

⁸⁻⁹ Nyi Jonä, nätmatqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqunqçä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hinuä ae äqunmitani, enätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukätänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqce haqce mamäumätmä iqanğa, iqu tii

* 22:6 Itkimäkqä 1:1 † 22:7 Itkimäkqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäkqä 1:3

ändkqe. “Si nyinyqe, iinji miqä panä! Sitä, tqä tta-tŋguäka kukŋuä hinuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänjä, bukä tqe qänaknä itqänjuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä enjuwä-pa, nyi asä iinjä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutŋqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonjä woktävä.”§

¹⁰ Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kukŋuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqe, qäqi ae ätimäutŋqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä. ¹¹ Ae ätimäutŋqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanjä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqä uwqanŋpu. Nŋ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä iqanŋi, suqä jänänjä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqä uwqänŋqe.”

¹² Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmänŋanŋi, ämaqä hŋqunä-hŋqunänjä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimanŋi wimqä iinŋqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä. ¹³ Hinjuiqänqä, qänakŋqä, Nyi Nqä-näuanŋqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmenqä Iqunjqä. Nätmätqä eeqänänŋinqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjqä. ¹⁴ Qokä-apäki, quwqä ämuasmänqä asŋä äqäyätqänjuwä iquauŋi, Goti Iqu äŋguä wimäkqanŋuti, qu zä hänjä-pmeqä-vqä ique änäpu, anjä-himqä iutanjä hävqä qŋqanjä äutemä yänŋgisa paqunŋäuä. ¹⁵ Itanŋa ämaqä, suqä aanjä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanjä hinŋi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanŋä iquauŋqä quuvqä heqiyqä iquatä, nŋ suqä quanŋiunqä äwinyätä, qänaki iqä iquatänŋi, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunji, yäpaqänŋgisa pmapnuwiqä.

¹⁶ Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqanŋä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kukŋuä tä awä äyä etätŋqe. Nyi ämiqä Dewiti iquesanjä Zä-Hutäkŋä äunŋqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqe. Itanŋa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyanätŋqä Iqunjqä.”†

¹⁷ Dŋä Äŋguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisanŋi, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänjä, kukŋuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanŋa ämaqä äkisqu-äkiŋqu, quväki ye vqanŋi, eqänqä äwiŋgqä iqu, äpätŋqänänŋqä. Ga tqe-tqe eqä hänjä-pmeqä vqe, nätnqä etanŋutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätŋqe.

Jonä iqueqä kukŋuä yänänänŋqä yäpakiyi

¹⁸ Ämaqä eeqänänjä, kukŋuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqe qätä wipqä iquauŋi, nyi Jonä iqunä yänänänŋqä tii tumqe. Ämaqä hŋqu kukŋuä tqenŋi, hui wiyä iqa uwqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iquenŋi, hanjä-iqä aanjä quvqä iinŋqä bukä tqe ätä äqänänŋqe, wiyä iqa peyanŋqe. ¹⁹ Nŋ ämaqä hŋqu, kukŋuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqeuta hui huätä mamäuqanŋutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmätqä äŋguänänjä iinŋqä bukä tqe ätä äqänänŋqe, huätä mätnämäunŋiyä. Nätmätqä äŋguä ii, zä hänjä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anjä-himqä iisä, iquaquvi.

²⁰ Ga Ämaqä nätmätqä eeqänänjä iinŋqä awä ätätŋqä Iqu, tii ätqiyä. “‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä äŋguänänŋi hinŋi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kukjuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueni, kukjuä huiuqä quati, ätnäñiqi itkimäkätñqeyi.

A

Anä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anä himqä eeqänänğä iunji, anä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaquñğä-qe ämätñminñqe. Jerusälemä iunji, aanğä kuapänä ämätñminñuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiysi, inğanä ipäqäkuwi. Anä aquväqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kukjuä qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminñuwi. Iqinji qokä-apäkiunji kukjuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänğä äminñuwi.

Ani Goti Ique vqenğä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäkkä ani, Goti Ique anği äwikqenğä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminñuwi. Quwqä mäkä-huñqä iqua, hiqäva-imäkkä ani kiyä-mätqä imäkkuwitani, Jutasi Makäpiyäsi iqu anä ique ikikinyänğä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anği äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, 'ämaqä ändowatqä.' Bukä täunji, si yoqä 'aposälqä' qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänñji. Iqinji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauñji, wäunjuänğä ändowatätä, 'aposälqäuä' änyuätqce. Hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu kukjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquä' qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänğä ändowatkqä iquä' qänätanği qundnä.

Asñä-meqänğä suqe

Jonä asñä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapänänğä iu, eqä Jotänä du asñä äqäminñqe. Iqu qunji, "Heqä suqä quvqeuta kñuä äkunmäkmbyä. Ga he iinğä iquwinğä motquapñqe, asñä mapiyä" ätuminñqe. Asñä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänğä, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asñä meqanği äqumbiyitani, iinğä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asñä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenğä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kukjuä du qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinğä-pqe, inä indqänätqänğä. Ymeqä dñi, asñä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanänñi, hiñuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuta huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğani, iqu 'Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä äqäkqe. Yoqä iinğä iqueqä quati, 'Kraisiuä' ätätunquä iqtänñi asänänñi. Jisasi Iqu kiqä-kiuänğä ätätäqänğani, 'Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä ätkqe. Iqu iinğä ätätä, 'Goti Iqu ändowatätä, yoqä naqä ädapqce. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänğä-qunänñqä' ätkqe.

Äwqä äkunmäknqä

Bukä tqueni, "Kñuä äkunmäknqä" qänätanğqe, ii qundnä.

B

Bapilonä

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qängganäni ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyängganji, qunji ämävqätäupu, quwqä quaiunqä wäunuä henji wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iquñi, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kukñuä ktqe, ‘Bapilonäyqä’ ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iunji, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsquenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänjä, qua huiunji, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

Belsäpülä

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iquenji quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iquenji qonä äwoktäuminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yenüä qo-matäuqänqä hiunji naqänänjä

Hiunji naqä tquenji, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä knuä indqänminuwi. Hiunji kinğanäni, hiunji naqänänjä Pasopa iyyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanğuwänğa, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanğqe hiñuä qumbnqä mäwinğanji, qo matäuqä yätñqä yenüä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iunji nätmatqä qo täuqänqe pmua imäkäpu, bretqä yenüä qo-matäuqä dinä änminuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğanji, bukä ne ämenquetanji, qu mämeqä iminuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanjä-huitanjä iu äqiyäpu, äkuäpäminuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hiñuä äqunäpu a täuqenqe, qu nyunuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äkuäpipu epqä iu ämänäminuwi. Pipa iinjä iqua aanä quäuqänänänğa, pipa hitunuä inği-inğisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminuwi.

Bulumäka iquauqä wäunui

Israitqä iqua kuä snğumetqänqä wäunuä ipiyänğanji, qu yätamäkqä vätñqe, bulumäka ämiminuwi. Hea kuapänänänğanji, nätmatqä hanjä-iqä iqua eyqiyäma upñqe, bulumäka hñquaqu zä-quavqä hiñuä-qoe guä ae ämäseqanğuwänğa, bulumäka iquaqu eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kukñuä hñqu, “Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä” ätnä. Kukñuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiñuä qunä.

D

Disaipel

Yoqä ‘disaipel’ ii wiyä kukñuä iyyi. Etanji, bukä täu qänätanğutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, ‘Ämaqä, näqñqä-vqä hñqueqä kukñuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.’ Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinjä-tänue. Itanğa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänjä inänjä-tänuai. Inäqe Jisasi Iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaki iminuwä iquauñqe, bukä täunji, kukñuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqe, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä’ kuapänä ätä äqänä. Hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä’ ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iunji, qokä-apäkä iquautanji, Jisasi Iqu 12 iquau atäunuä ikqe. Iquauñqe, hñqäqinji, ‘Ämaqä 12 iquauñqä’ ätä äyä äqänä.

Bukä ‘Wäunuiñqä’ iunji, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänjä iquauñqe, kukñuä huizi hiñuä qudnä. Kukñuä hñqu, ‘Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñqe.’ Hñquququ, ‘Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquauñqe.’

E **Enätqä**

Enätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamakqä ävätqänä. Quwqä wäunuä hñqu, Goti Iqueqä kuknui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiñuä äqunyä.) Qutanä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itañä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäñi, enätqä iquauñqe, tii ätätqänä. “Qu huqä-tänä iquayqä.” Inäqe, Goti Iqueqä bukä iunji, enätqä iquauñqe, huqä-tänjice matqä eä. Mä täkä, huqä-tänji, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiñuä äqunyä.)

G **Gita**

Gita qu qänğanä päkminjuwi, ne tänğa äpäsätunquetäñi, asänänä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kuknuä täunji, qua Grikä iquenqe, kuknuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäñi, kiñä nämä qäyä etanji, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänğa, Grikä iutanä iqua qua im-imä ämiminjuwi. Iutanji, qokä-apäkä kuapänäñi, iutanä ma, iquauqä anä-kuknuinqätä, suqenqätä, näqñqä ämaminjuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä näqñqä-tänä iqua, ‘Grikä iquauqä näqñqe, äñguänäñiqä’ kñuä indqänäpu, quwqä anä-kuknui yqänä ätminjuwi. Goti Iqueqä kuknuä tquenji, qu ganäñi Grikä iquauqä anä-kuknuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anä-himqä huizi hñqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaiqa iquayi.

H **Hakä**

Israitqä iquauqä haki, ymisanä pizqä maqänä miqä, äñguä äpakänä witätñqä imäkänä.

Häawä

Israitqä iquauqä häawi, huitanä-huitanä iyyi. Häawä äkaki, hui mäkänqä upñqänğa, mäkänqä miqä iqu, häawä-tqä ique tquanğuti, häawä miqä iqu häawä tqanğa, mäkä iqä iqua qätä äwiyañu, ivatuwänäpu, mäkänqä äuminjuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänä Galili iunji, hämapäkä-piqä kuapänänä iqua wäunuä iminjuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanğuwänğa, hämapäkä qa mñqe huänä mämä änyäqetanji, hämapäkiu ämämpmuäqanğa, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänqe yänänäqñqä äkutpəqiyäpu eyqiyämeqanğuwänğa, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itañi hämapäki ämepu, yimba iu pñqä epiyi, qae eqä-huänä bu anji ätnämäuminjuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hñquauqä yoqeyi. Kiñganänä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänğa, qua Jutiya, qua Sämaliya, qua Galili eeqänänä iu ämiminqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänä-qu hitanğa äpäkmätä iminqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iunji hiñuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuä imäkminqänğa, qua Galili iu ämiqä äpmaminqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänji tävätñqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kuknuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iunji hiñuä qunyä.

Heroti hñquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iquau hanä-iqä naqänänä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känğua ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunjuñqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miqätñqenqä äwinyäminqä iquayi.

Hinuä-tqä iqua

Hinuä-tqä iqua, Goti Iqu kuknuä äki-äki tuäqanqutqe, ämaqe awä äsuiminuwa iquayi. Qänğanäni Goti Iqu hinuä-tqä kuapänä ändowatminqe. Iqu Iqueqä knuä indqänqenqätä, Iqueqä äwinqenqätä kuapänä ämotquetä, itanga qänakinda nätmätqä äki-äki timäuninqenqä-pqe, ämaqe ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanga, hinuä-tqä iqua iqueqä äpäniñqätä, sqä-sqä imäkäniñqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuwinqenqe, awä äsuiminuwi. Itanga hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaqeuaqä suqä quvqenqä iwäsäuätñqä anqi pätnqä itqätanganj, nätmätqä äki-äki timäuninqenqä kuapänä äsuiminuwi.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäunuä dunji, hionaqä jänänänitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwi. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanä yanäqñque.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqtänji, asänänji. Yoqä iinji, Aprähämä iqueqä kawä hñqueqä yoqetanji. Inji, ii Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-hänji, Israitqä. Ga quwqä anä-kuknui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäqä anä

Hiqäva-imäqä anijuni, ämaqe quwqä goti iquauñqä qonjä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpñqä nätmätqä huitanä-huitanä äväpu, iminuwi. Israitqä iquauqä namnä aninqä tñanqe, Solomonä iqu hiqäva-imäqä hikä anji, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanga, hiqäva-imäqä anä Jerusälemä iu ämätñminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäqätä, quwqä hiunji naqänänä timäuqanqetäni, aquvi iqi äqänminuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwänggisa hinuä qunya. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäknätanji qundnä. Israitqä iquautanä qäyä hitanji huizi iqua, ququawä kinganänä ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquauñqe, mäwqä iminuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwi. Hiqäva-imäqä iqua, nanuä tä ikepu hiqäva imäkpñqe, ququawä 3 ique ikaminuwi. Hikä anä yäpä inqisanji, hiqänqä nage, hñquaquvi. Hiqñqä iquaquiyqä awä iqinji, yuä naqänänä hñqu äkatñminqe. Yuä iqueqä tuwänggisani, hiqñqä iqu aanä pmua eä, kuknuä guä ämäseuqä ipñä iqu iqi äwäminqe. Hiqñqä ique paquvqe, hiqäva-imäqä naqä iqunä quväukuä hñque, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hinuä iqi ätqäuminqe. Yuä iqi äkatñminqä iqu, Jisasi Iqu äpakonganga, hitunuä yätuta inqinji-inqinji äpkñga äpäwiqe, hñquaqu imäknqñqe. Iinä ikqe, ne tiññqä näqñqä enju. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqe, pmua mimäknqä eä.

Hiqäva-imäqä iqua

Hiqäva-imäqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iquenqä hiqäva qänñqä diñqe, Goti Iqu iquauñi atäunuä ikqe. Iqu Mosisi iqueqä kätä Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanä iquau atäunuä ikqe. Iqua Lipai iquesanä hueqä-himqä iquayi. Qänğanänji iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätñnänqä iu äqäminuwi. Iqua hiqäva huitanä-huitanä imäkäpu, hiunji ique-iquenji, nanuä tä ikaminuwi. Ga Lipai iquesanä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui ämiminuwa iquayi.

Quväukuä ique-iquenji, hiqäva-imäqä iqua, iquau miqä naqä hñque atäunuä

imiñuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iinjä iqunä, nañuä äpäsätä, häñeçe, hiqñqä qu 'Goti Iqueqänäñiqä' ätmiñuwä yäpä ingisa äma äpemiñçe. Suqä iinj, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqeufenqätä, quväukuä hñqenji, hiunji hñque imäkmiñçe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Anasi iqutä, Kayäpasi iqutä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iquenqä tññqä imäkqänqä ätnänqä iqueni ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äumiñiyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qänğanäñi ämaqe, quwqä goti iquauñqä hiqäva tii äqämiñuwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikamiñuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkanä-qe, itmapiyi, äpäkpäyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikamiñuwi. Qänğanäñi, qu hikä pñqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkmiñuwi. Qänakñi quwqä goti iquauñqä hiqäva-imäkqä anä imäkäpiyiñganji, ttawi, hikä qeqätqetä imäkmiñuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuqetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikamiñuwi. Quwqä anä yäpängisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqätemiñuwi. Anä hiqñqä naqä äpmeçe iu we hunätñçe, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqätemiñuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iunji, hiñuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hñqu, hänyenä-tänä äwämiñçe. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä ingisa hiñuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqe, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, egeunä-qe, häñeçeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pñqä-pñqä imiñuwi. Ii nätmätqä iinj, Goti Iqueqä hiñuiqä ikikinyänä timäupñqä iinjä imiñuwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua hiunji hui atäunüä ipu, aquvä naqänänä äqänmiñuwi. Iqua iinjä imäkäpu, Goti Iqu qänğanäñi, qunji äñguä itquetä, yätamäkqä äwikqenqä kñuä indqänmiñuwi. Qu aquvi, hñganji, hiunji hñque äqänäpu, hñganji, hiunji hatñä äqänmiñuwi. Hiunji naqänänä hñquauqä yoqe, 'Pasopa,' 'Ittänä anä,' 'Pendikosi,' itanğa 'Bretqä yenüä qo-matäuqä' iquayä. Hiunji naqä iquauñi, Goti Iqu Israitqä iquau qänğa äwikqe. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iunji, hiñuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitanä-huitanä iqua äpmapu, yññä-tänä iu ätäupu änmiñuwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanğuwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau äñguänä ämipu äpmamiñuwi.

Jisasi iqutä, Polä iqutä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua enqä-paniqä. (Matiu 7:15; Wäunjuñqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeunji, ymeqä qokä eeqänänä iquauñi, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanğa, quwqä hizqä huiwi häuä ktämiñuwi. Iqua suqä iinjä imäkqäpñqe, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hiñuä qunä. Ii tiñji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquauñqe, "Huiwä häuä ktänqä iquayqä" ätmiñuwi.

Israitqä iqua qäyä etanği huizi iqua, kuknuä äñguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisasi Iquenqä quuvqä eqäpñqä ipäqäkuwänğanji, Israitqä iquautanä hui tiñjä ätmiñuwi. "Ämaqä iinjä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qua inganä timäupñqänä." Poli iqu, kuknuä iquenqe, aquvänä itä, ññqä matqä ikqe. Iqu tuwanüä Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqeutä, tuwanüä huizi iquauñqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä

äqäkqe. “Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeuta qui mimäknqä häñjä iqumuatnätñqe, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iquenqänä quuvqä eqiyquätñqe.”

I

Ipnä (kuknjuä guä ämäsauekqä ipnä)

Ipnä tqueni, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qängganä anä-avqñqä iu imäkkqe. (Anqu itmakqä 25:1-22 hinuä qunya.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eä ikuwi. Yäpä ingisani, hikä tepquva iquaqu kuknjuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäknä äungqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu äma ikäminuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä näweqä ämätäpiyänğani, ipnä iqueni hiqñqä yäpä ingisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kuknjuä guä ämäsauekqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwänggisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutani, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyayi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqe. Iutani, Buk Baibel iunji, yoqä ‘Israel’ iqtä, yoqä ‘Juda’ iqtäni, qäquaqu qundnä. Neqä bukä täuñi, hueqä-himqä Israitqä iquauñqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iyyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hñquququ, Jisasi iqueqä kängua, tuwanuä ämaqeunqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä aniu yakuä pmeqänqä hiunji naqänäñi

Hiunji naqänäñä tqueni, Israitqä iqua, kuä huitañä-huitañä ae yäuä iqangi, ätävätqänuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminuwi. Qu ittäñä anä ämätäpu, wikä hñqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu, namnä anä ämätäkäminuwinqä knuä indqänminuwi. Quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu quväukuä 40 e ämätäkäminuwitani, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinanä-weqä häkä

Jinanä-weqä häkä iquauqä wäunui, tiinji. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyanä-weqä ttawä iuta tä-quanui iopu, jinanä-weqä häkiu äuimepu, hiqñqä huii äma äwäpu, sisnyanä wetñqä iwamäkminuwi.

Jinanä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anä hiqñqä kinğanänä iunji, jinanä-weqä ttawä hñqu imäknminqe. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitañä-huitañä sisnyanä wetñqe, tä ikäminuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäuqanqatä, mäptqä äquveqänqatä, ikepu, ga iutanä suaki, anä ique suakä äketä, sisnyanji imä äweminqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hñquauqä yoqeyi. Näqñqä yasämä matñqe, bukä tqueni, “Israitqä” qänätanqce, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanä naqänäñä, ämaqeuni äma äwätqänuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqänuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqänuwi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwänggisa hinuä qunya.

Kjuä äkunmäkqä

Ämaqä, iqueqä kñuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä womba ämenä. 2) “Nyi suqä quvqä imäkätñqe, angi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätñqä iunä imäkmqänä-qe,” iqueqä-kiuäñi, iinjä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueni, “Iyää, Si äwqä hanuä imäknätñä, nyaqä suqä quvqä huätä manmäuvä” tuänä.

Kraisi

Kukñuä ‘Kraisuä’ ätäñqä iqueqä quatitä, kukñuä ‘Mäsayäuä’ ätäñqä iqueqä quatitäñi, tiinji. ‘Ämaqä iqueqä nyuäñiu, aowä iquatequwä iqueyi.’ Yoqä ‘Kraisuä’ ätnänqce, ii Grikä iquauqä anä-kukñuivi. Yoqä ‘Mäsayäuä’ ätnänqce, ii Israitqä iquauqä anä-kukñuivi. Goti Iqu ämaqä hñque, wänuä naqä äki-äkitaññqä atänuä iqanqenqä motquapñqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuäñiu iquateminuwi.

Qänqanäñi Goti Iqu, “Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkñqä ipñqä hänä iqumu-atänñqe, ämaqä hñque dowatmniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. “Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinjä iqu, äma päniqeqä” ätkqe. Ämaqä iinjä iquenqe, Israitqä iqua, ‘Kraisuä’ änyuätäpu, iquenqä hinuä äpakänä äqumbu äpmaminuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä-qua

Andiyokä iunji, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquauñi “Kraisi Iqueqä yoqä-tänqaiqä” iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinjä iqu, yänänänqä ätipäqänä äwi. Inji wiyä-kukñuä duñi, ‘Kristenqäuä’ yqänä ätätqäñu.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kınqanäñiyi. Itanqa kuä-bali, ii huiz-iquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkñqä häkiyä äyäqäminuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqäminuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpñqä iunji, ämäwqätäuminqe. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunya.

Kukñuä guä-mäsäuekqä ipñä

Bukä tqueni, “Ipñä” qänätanqce, ii qundnä.

Kukñuä-suqä

Kukñuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäkqäpñqä, ätuätä äwikqe. Kukñuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqi äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanqa Israitqä iqua hñqisanä iqanguwitañi, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaqiñi, ämisqäkqenqe, ga angi tñänqce, hikä asä iinju äqiyätä, kukñuä guä ämäsäuekqä ipñä ique imekqe. Iinjäqe kukñuä-suqe, kukñuä 10 iquaunä ma, kuapanäñiyi. Israitqä iqua kukñuä-suqenqä ätäpiyänqani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquauñqä ätminuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Anqumä Itmakqä, Hiqäva-imäkqä, A Täuqä, ä Kukñuä-suqä iquayi.

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänqä iqua

Kukñuä-suqenqä näqñqä-tänqä iqua, qokä-apäkiu, kukñuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquaminuwa iquayi. Kukñuä iinjä, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqe.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänqä naqänänqä, yaqueqä iquau ämäwqätäunuwa iquayi. Iquauqä suqe, tiyi. Pusiketqä iqua mätkä ändämipu, äpäsäpu, änatqänjuwä-pañi, ga laiyonqä iqua, yññä-tänqä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeuni, ändämipu, ätäpu, änatqänjuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunqä qunä.

Lapatqä

Lepatqä iqua, täñä naqä, laiyonqä iqua enqä-panä iquayi. Näqñqä esñqe, bukä tqueni, “Laiyonqä” qänätanqce, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunjä qunä.

M

Mäsaya

Bukä tqueni, “Kraisi” qänätanqce, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qänganäñi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämimiñuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanitä, Grikätanitäñi, eeqänänjä ämimiñuwi. Hui wänqänänjä, mbqä peni isua enqä-panji. Huizi golqä itä imäkmiñuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panjiyi.

N

Namnä anjä

Mosisi iqu Israitqeu anjä avqñqä iu ätuma wätqätanğa, Goti Iqu iqueni, “He wäunüä naqä hui imäkpnqä, namnä anjä hñqu mätpiyä” ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. “Tapätapä äñguänänjitä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqä huiwitä, zä-yänänqñqetä, golqetänji, iinjä-iinjä imäkiyä” ätukqe. Namnä iqueqä yäpänğisanji, kuknuä guä ämäsäuekqä ipñitä, hikä tepquva iquaqutä epñqänänjä.

Inji Israitqä iqua, anjä avqñqä iu qañä ikämiñuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anjä ämätqänğanqce, namnä anjä iu Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkmiñuwi. Namnä anjä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

O

Olipqä

Olipqe, ii zä hñqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kññuä enqä-panä ma, inäqce kiqä aowi, äñguänänjä eä, kiqä wäunui kuapänänjä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqämiñuwi. Quwqä hiqi-tenqä, ññ huiwä-dä aowä wimäkätñqä iinğätä, ä nätmatqä hñjua-juanğätä äyäqämiñuwi. Aowä iinji, quwqä äpmeqä iunji, äñguä wimäkmiñqce.

Ne kopi wäunüä itanä, vowä ikätunquä-panä iinji, Israitqä iqua olipqä wäunüä ipu, vowä ikämiñuwi. Ga Jerusälemä-tänjä qäqä iqini, qoqonjä zä-olipqä kuapätänjä hñquvi. Kiqä yoqe, qoqonjä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautanä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä äñguänänjä-tänjä iquai. Qu kuknuä-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä imiñuwi. Israitqä kuapänänjä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänjä iquayi. Inäqce iqua kuknuä-suqe näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämüänyäpu ätumiñuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquaunji ämäwqätäunünä” kññuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänmiñuwi. Iinjä ipiyinğä, wopqä ipu, suqä äñguä iqunä kññuä wiyqanğqä-qe, quwqä kññui, quvqä yqänä ämamimiñuwi. Iinqe, Jisasi Iqu Parisi iquaunji äkasuwä ätuätä, huizi iquaunji, “Parisi Iquaunqce, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätumiñqce. Itanğa Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkpnqä imiñuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqce, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänänjä Pasopanganji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunüä hiñgi wiyqä äpmamiñuwiuta ävämakuwiñqä, kññuä ämepu aquvā

äqänminjuwi. Inganji Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquauñi pizqä päsätñqä ändowatkqe. Israitqä iquauñi, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häneqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqa iqu, häneqä hiñuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqa, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqenqe, Anjumä Itmakqä 12:1-42 hiñuä qunyä.

Iutañi, hiunji naqä Pasopañganji, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänjä iunji, sipsipqä äpäsäpu, änminjuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iyyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäuminqe. Hiunji naqä iquenji, Israiqa iqua kuä-witqä tävqänqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kuknuä-suqä qoqonä Säna iu äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Jisasi Iqu Pasopañğa äpäkonqçeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Äñguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänjä iunji, mäñdi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquauñä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwiñqä iunä ämiminjuwi. Iinğä dutañi, Israitqä iqua, Romä iquauñi himä-wiunqä äväpu, huätä päsawatpñqä äwinyminqe. Inji iqua “Krais i ne ämineyätñqä Iqu äpäñqiyä” kñuä indqänäpiyanğani, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqueqä” kñuä inä indqänminjuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautanä, kuknuä huitañä-huitañiunqä quuvqä eqäminjuwä iquayi. Quwqä kuknuä hñqu, “Goti Iqueqä kukñui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiñuä-tqä iquauqä bukitañi, Goti Iqueqä kuknuä hmanjqä” ätminjuwi. Quwqä kuknuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonquwä iqua, anği mävaucqä ipñqäüä” ätminjuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänänji, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kuknuä mäki, kuapänä äunminjuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeunji, tii ätnä. Goti Iqu nätmätqä eeqänä imäkätäqanğa, Iqueqä wäunui, hiunji kiñganänjä iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 duñqä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Inji hiunji 7 iquenji, Iqu wäunüä miqä, hapä äpmakqe. Iinğä etanği Iqu Israitqä iquauñi, “He wäunüä asänänji, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iquenji hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nqänä dappnuwänqeqä” ätukqe. Iutañi, Sämbatqä iqu, naqänänjä eä, Israitqä iqua hiunji iquenqe, suqä kuapänänji qänaki ipu, ique äqänminjuwi.

Itanğa bukä Hiqäva-imäkqä 25 iunji, Goti Iqu tiinğä-pqe, inä ätukqe. “Hiqä wäunüä iunji, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iquenji Nqänqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänğayi.” Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunji, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hñqu matimäucqä änä hitanğqenqä a ätäutqänju. Ii hiunji yäpakänğa, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätanjä iquaunqätä, quwqä mäkä-iqä iquaunqätä, Israitqä iquau ämimiñuwiñqä mäwiñganji, mäkä ipu, iquau huätä päsawqatpñqä imiñuwi.

Setänä

Setänä iqu, dnä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknjuä eä, kiqä quati, kuknjuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeuaqä knui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpnqä yamwiqä ävätnqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauni, quwqä suqä quvqä imäkmiñuwiñqä hui mimäuwä ipñqänä, knuä ävätnqä iqueyi. Iqu iñä iqanqgetañi, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämānatnämāuwä iqeä” knuä indqänätqänä. Jisasi Kraisi Iqu qua buta angu ävautä, Setänä iqueni ämäwqätäukqe. Iutanji Setänä iqu, iqueqä yänänäqñqe, näweqä mämeqä eä. Qänakñi, iqu tä maisquä äsäñqä duñqä wäniqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutanji, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunqque.

Sisa

Romätanjä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueni, “Sisau” änyuätmiñuwi. Tängañi neqä ämineyqä naqä iquauni, ‘Kñäuä,’ ññ ‘Kwinäuä,’ ä ‘Presidenqäuä’ äyā ätätqänu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqänğanji, Romätanjä iqua, ämaqä kuapänänjä itä mäkä aunäpu, ämäwqätäupiyitanji, qunji ämimiñuwi. Inğanji quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmamiñqe. Jisasi Iqu äpäkonqanğa, Sisa Taipiriyasi iqu äpmamiñqe.

T Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä naqä wäunuä huitanjä-huitanjä imiñuwä iqua ämaqä huiuwä quvqeutanjä kimanji täua ätäwimiñuwi. Quwqä täua hui guä yänä-tänjitä imäkmiñuwi. Hui yänä-qe, hikä himänyqä-qe ämepu guä äkimäsäumiñuwi. Goti Iqu Israitqä iquauni, “Ämaqä täua ätäväpiyänğanji, 40 mämäwqätäuwä pambiyä” ätukqe (Kuknjuä-suqä 25:3). Iutanji kuapänänğanji qu ämaqeu äpäpäpiyänğanji, 39 duñqänä äpäkämiñuwi. Romätanjä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqce, qu zä miqä imiñuwi.

U Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupñqänğanji, qu qua bu yasämä mamäuwä, bi enqä-pa ätnämäwäwqäpnä. Iutanji uwqä hui qua äñguä iu päknqanğa, hui qua quvqä iu äpäknmiñuwi. Matiu 13:3 iunji kitqä hñque hiñuä qunyä.

W Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äñguänänjä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunuä iunji, vowi kuapänä ikätunquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunuä iunji, kuapänä ikäpu, äñguänä ämimiñuwi. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanqce ämepu, wainqä-eqä yänänäqñqä timäutñqä imäkmiñuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä inqisa hiñuä qunä.

Y Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanjä-huitanjä iuwä huiwitä imäkmiñuwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkmiñuwi. Jonä asñä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanjä ii ämuasämamiñqe. Israitqä iqua wainqä eqä äma upñqe, qae huiwä iutanjä iquatä imäkmiñuwi.

Inäqe Goti Iqu aañä yaqueqe, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetäni, qu aañä yaqueqä huiwä iutanji, nätmätqä hui mimäkkqä iminjuwi.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäuminqä iqu, neyaqä tänga ätqäunqe-täni, asänänä ma. Kiqä häukui, aañä äwinyiqä etanji, qu ändäupu änminjuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämawqä iquauqä kimanji, tii imäkminjuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäkkqä iquenji, hnganji nitqätä zä-huätati äueminjuwi. Ä hnganji, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäueminjuwi. Itanji zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuanänqä iqu, tänjä-hunqä ämetäqetäni, qäyä päkonätqä, hinjuinä äqunminjuwi. Tänjä-hunqetä, womba inqetäni, aañä kuapänä ämaminqe.

Näqñqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiñä Iqueyi

Goti Apiqu, tiñä Iqueyi.

Makä 10:27

Makä 12:29-30

Lukä 1:37

Lukä 6:35-36

Jonä 4:23-24

Wäunjuinqä 14:14-17

Wäunjuinqä 17:22-31

Romä 1:18-23

Romä 11:33-36

1 Korinä 8:4-6

2 Korinä 1:3

1 Timoti 1:17

1 Timoti 6:15-16

Hipru 4:13

Hipru 10:30-31

Jemisi 1:17

1 Pitä 1:15-17

1 Jonä 1:5

1 Jonä 4:7-12, 16

Jutä 24-25

Itkimäkkä 4:8-11

Itkimäkkä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiñä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30

Matiu 16:13-17

Lukä 1:35

Jonä 1:1-18

Jonä 5:19-29

Jonä 6:35-40

Jonä 8:58

Jonä 11:25-27

Jonä 14:5-11

Jonä 17:1-5

Jonä 20:26-31

Wäunjuinqä 3:13-16

Wäunjuinqä 4:8-12

Romä 1:3-4

1 Korinä 3:10-11

2 Korinä 4:4-6

2 Korinä 5:21

Galesiya 4:4-5

Pilipai 2:5-11

Kolosi 1:15-20

Kolosi 2:9-10

Hipru 1:1-14

Hipru 7:26-28

1 Jonä 2:1-2
 1 Jonä 5:20
 Itkimäkqä 1:12-18
 Itkimäkqä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenji, täkä ne enqä-panä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täñä-yanä-täñä iquaunji, äñguä iwimäkminqe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäunjuinqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, kuapänä imäkminqe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäunjuinqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätñqä, guä äkiqiyäupu, kukjuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65
 Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25

Jonä 18:1-14, 19-24
Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueñi, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56
Makä 15:21-41
Lukä 23:26-49
Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueñi, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66
Makä 15:42-47
Lukä 23:50-56
Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, angi ävaukqe. Ga kuapänäñi hinuä äquñguwi.

Matiu 28:1-20
Makä 16:1-8
Lukä 24:1-49
Jonä 20:1-21:14
Wäunjuinqä 1:3
Wäunjuinqä 2:24-32
Wäunjuinqä 3:15
Wäunjuinqä 4:8-10, 33
Wäunjuinqä 10:39-43
Wäunjuinqä 13:29-39
Wäunjuinqä 17:2-3,
Wäunjuinqä 17:30-31
Romä 1:4
Romä 4:24-25
1 Korinä 15:3-8, 12-23
Itkimäkkä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä angi ekqe.

Lukä 24:50-51
Wäunjuinqä 1:9-11
Wäunjuinqä 2:32-36
Wäunjuinqä 5:30-31
Romä 8:34
Epäsäsi 1:20-23
Pilipai 2:9-11
Hipru 1:3-4
Hipru 2:9
Hipru 4:14-16
Hipru 7:25-26
Hipru 10:12-14
1 Pitä 3:22

Dñä Äñguä Iqu, tiñjä Iqueyi.

Matiu 28:19
Makä 1:9-11
Makä 3:28-30
Lukä 1:35
Lukä 3:16
Lukä 4:1-2
Lukä 11:13
Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34
 Jonä 3:5-8
 Jonä 7:37-39
 Jonä 14:15-17, 25-26
 Jonä 15:26
 Jonä 16:6-15
 Jonä 20:19-23
 Wäunjuinqä 1:4-5, 8
 Wäunjuinqä 2:1-18,
 Wäunjuinqä 2:38-39
 Wäunjuinqä 4:31
 Wäunjuinqä 5:3-5
 Wäunjuinqä 8:14-17
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 13:2-3
 Wäunjuinqä 15:28
 Wäunjuinqä 16:7-10
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Romä 5:5
 Romä 7:6
 Romä 8:9-16, 26-27
 1 Korinä 2:4-5, 9-16
 1 Korinä 3:16
 1 Korinä 6:11, 19-20
 1 Korinä 12:1-11, 13
 2 Korinä 1:21-22
 2 Korinä 5:5
 2 Korinä 13:14
 Galesiya 3:2-5
 Galesiya 4:6
 Galesiya 5:16-18, 22-26
 Epäsäsi 1:13-14, 17
 Epäsäsi 3:16
 Epäsäsi 4:3-4, 30
 Epäsäsi 5:18-20
 Epäsäsi 6:17-18
 1 Tesälonaika 1:5-6
 1 Tesälonaika 5:19-20
 2 Tesälonaika 2:13
 Talusi 3:5-6
 Hipru 2:4
 Hipru 9:14
 1 Pitä 1:2, 10-11
 2 Pitä 1:20-21
 1 Jonä 2:20
 1 Jonä 3:24
 1 Jonä 4:13
 1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmatqä eeqänänjä imäkkqe.

Matiu 19:4
 Jonä 1:3
 Wäunjuinqä 14:15
 Wäunjuinqä 17:24-26

1 Korinä 8:5-6
 Kolosi 1:15-16
 Hipru 1:2
 Hipru 11:3
 Itkimäqä 4:11

Goti Iqu, nätmätqä eeqänänä änguä ämitqä.

Matiu 6:25-34
 Matiu 10:29-31
 Wäunjuinqä 14:15-17
 Romä 8:28
 Romä 11:36
 Kolosi 1:17
 Hipru 1:3
 Jemisi 4:13-16

Ämaq, tiñyi

Ämaqä eeqänäñi, suqä quvqä-täñi.

Jonä 8:7-9
 Romä 3:9-20, 23
 Romä 5:12
 Galesiya 3:22
 1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täñi, qu tiñi.

Romä 1:18-32
 Romä 8:5-8
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 2:1-3
 Epäsäsi 5:3-5
 Kolosi 3:5-10
 Jemisi 4:17
 1 Pitä 4:3
 1 Jonä 3:4-5

*Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqänqä, yätamäqä änä miñqä ipnä.
 Goti Iqunä yätamäqä vänä.*

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42
 Jonä 3:18-20, 36
 Wäunjuinqä 17:30-31
 Romä 1:18-19
 Romä 6:23
 Galesiya 6:7-8
 Kolosi 3:5-6
 2 Tesälonaika 1:7-9
 Hipru 9:27
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Jutä 1:7
 Itkimäqä 20:11-15

*Goti Iqu, qokä-apäkiñi, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe,
 yätamäqä tiñjä vänä*

Goti Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä äwutätä, häñä iqumuatätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6
2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne häñä inequmuatätñqä diñqä äpäkonqge.

Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkqä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutañä hanä-iqe, Iqueqä häñeqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkqä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäunjuinqä 5:31
Wäunjuinqä 10:43
Wäunjuinqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuiqiñi, jänänänjä heatuñquä inemäkänä.

Wäunjuinqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talus 3:7

Goti Iqu ne häñä pmeqä änyä häñä hñqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29

Jonä 10:10
 Jonä 11:25-26
 Jonä 14:6
 Jonä 17:2-3
 Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu häñä inequmuatätŋqä äwiŋgawgqenqä näqŋqä ämenitanji, äänä imäkatuŋque?

Ne, neqä suqä quvqenqä “oänä” ätätanä, aŋgi mimäkqä yanä.

Matiu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäuŋuinqä 2:37-40
 Wäuŋuinqä 3:19-20
 Wäuŋuinqä 17:29-31
 Wäuŋuinqä 20:21
 Wäuŋuinqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne häñä inequmuatätŋqenqe, quuvqä eqiyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäuŋuinqä 4:12
 Wäuŋuinqä 16:30-31
 Romä 3:21-24
 Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatunquä äwinyänqä iinqätä näqhqä heatunque, Iqueqä bukiunji a tuanä.

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32
 Jonä 20:31
 Wäunjuinqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäkqä 1:3

Ne asnjä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäunjuinqä 2:37-41
 Wäunjuinqä 8:12, 36-38
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 16:14-15,
 Wäunjuinqä 16:31-33
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Wäunjuinqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqänquanä.

Matiu 18:19-20
 Wäunjuinqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisanä anä natunquanä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22
 1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätunquä iqune, tiinjä pmetatunque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesänji, yäpä iqinyä vquatunque.
 Jonä 14:15, 21, 23-24

Jonä 15:10-17
 Romä 13:8-10
 1 Pitä 1:14-16
 1 Jonä 2:3-8
 1 Jonä 3:22-24
 2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeunqätä änenquä.

Matiu 5:43-48
 Matiu 22:34-40
 Makä 12:28-34
 Lukä 10:25-37
 Jonä 13:34-35
 Jonä 14:21
 Jonä 15:12-17
 Romä 12:9-10
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 13:1-3
 1 Korinä 16:14
 Galesiya 5:13-15
 1 Tesälonaika 4:9-10
 1 Pitä 1:8
 1 Pitä 4:8
 1 Jonä 2:9-11
 1 Jonä 3:11-18
 1 Jonä 4:7-21
 1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä-pa, imäkatuŋque.

Jonä 13:34-35
 Jonä 14:27
 Romä 12:9-13
 Galesiya 5:22-26
 Kolosi 3:12-17
 1 Tesälonaika 5:16-18

Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatŋque.

Ne tääqe, änä-änä tatŋque?

Matiu 6:5-13
 Matiu 7:7-11
 Matiu 18:19-20
 Makä 11:24-26
 Lukä 11:1-13
 Lukä 18:1-8
 Lukä 21:36
 Jonä 14:13-14
 Jonä 15:7
 Jonä 16:23-28
 Romä 8:26-27
 Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8

1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22
 1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26
 Matiu 14:23
 Matiu 19:13-15
 Makä 1:35
 Lukä 5:16
 Lukä 6:12
 Lukä 22:32, 39-46
 Jonä 11:41-42
 Jonä 17:1-26
 Wäunjuinqä 4:24-31
 Wäunjuinqä 16:25
 Wäunjuinqä 20:36
 Wäunjuinqä 21:5
 Romä 1:9-10
 Romä 10:1-2
 Romä 15:30-33
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 1:15-20
 Epäsäsi 3:14-21
 Epäsäsi 6:19-20
 Pilipai 1:3-5, 9-11
 Kolosi 1:9-12
 Kolosi 4:3-4
 1 Tesälonaika 3:9-13
 2 Tesälonaika 1:11-12
 2 Tesälonaika 3:1-5
 Hipru 5:7
 Hipru 7:25

Ne Goti Iquerji "Änguiqe," änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19
 Jonä 6:11
 Romä 1:21
 Epäsäsi 5:20
 Pilipai 4:4-7
 Kolosi 2:7
 Kolosi 3:17
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1
 1 Timoti 4:4-5

Ne amaqqä huii yätamakqä vquatunŋque.

Matiu 6:2-4
 Matiu 7:12
 Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11
 Lukä 6:38
 Wäunjuinqä 11:27-30
 1 Korinä 10:24
 2 Korinä 8:1-15
 2 Korinä 9:1-15
 Galesiya 6:9-10
 Pilipai 4:14-19
 Hipru 10:24
 Hipru 13:1-3, 16
 Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kjuä kuapänä mindqänqä iquatuŋque.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäunjuinqä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukjuä mitqeunji tuwä vquatŋque.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqänuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäunjuinqä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quanqä iquaunqe, quuvqä maeqiyqä itqänju.

Matiu 4:10
 Wäunjuinqä 17:22-31
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 1 Korinä 8:1-13
 1 Korinä 10:1-22
 2 Korinä 6:14-18
 Galesiya 5:19-21
 1 Tesälonaika 1:9-10

1 Jonä 5:21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatŋque.

Wäunjuinqä 13:4-12
 Wäunjuinqä 19:11-20
 Galesiya 5:19-21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäkqä itŋque.

Matiu 9:13
 Makä 12:33
 Romä 12:1
 Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yaŋä-inqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mäwqä iquatunŋque.

Matiu 5:27-30
 Jonä 8:2-11
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 5:9-11
 1 Korinä 6:9-20
 Galesiya 5:19
 Epäsäsi 5:3
 Kolosi 3:5-6
 1 Tesälonaika 4:1-8
 Hipru 13:4
 Jutä 1:7

Ne eqä yänänäqqe änätanä, hiqiiyqä miqä iquatunŋque.

Romä 13:13
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 5:18
 1 Timoti 3:1-3
 Talusi 1:7
 1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäŋi, tii pmetpŋqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20
 Wäunjuinqä 2:41-42
 Romä 12:3-8
 1 Korinä 12:12-30
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 2:19-22
 Epäsäsi 4:1-16
 Kolosi 1:18
 Hipru 10:24-25
 1 Pitä 2:4-10
 Itkimäkqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iqune mineyqenqe, ämaqä tiinjä iquau atäunjuä yatunŋque.

Wäunjuinqä 6:1-6
 Wäunjuinqä 14:23

1 Timoti 3:1-13
 Talusi 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiinjä pmetpŋqe.

Matiu 28:18-20
 Lukä 22:24-27
 Wäunjuinqä 20:17-35
 1 Tesälonaika 2:1-12
 1 Timoti 4:1-16
 2 Timoti 2:1-26
 2 Timoti 3:10 - 4:5
 Talusi 2:7-8
 1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquaunji, tiinjä itquetunque.

1 Korinä 9:14
 Galesiya 6:6
 1 Tesälonaika 5:12-13
 1 Timoti 5:17-22
 Hipru 13:7, 17

Imbqua tiinjyi

Qokä-apäkä ae ämaŋgiyi, tiinjyi.

Matiu 19:4-6
 1 Korinä 7:1-16
 Epäsäsi 5:22-33
 Kolosi 3:18-19
 Talusi 2:3-5
 Hipru 13:4
 1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiinjyi.

Matiu 15:3-6
 Lukä 2:51
 Epäsäsi 6:1-3
 Kolosi 3:20
 1 Timoti 5:4, 8
 Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiinjyi.

Epäsäsi 6:4
 Kolosi 3:21
 1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiinji.

Wäunjuinqä 6:1
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:39-40
 1 Timoti 5:3-16
 Jemisi 1:27

Ämaŋqä suqä iunji, apäkä iuatä, qokä iquautäŋji, huätä mändowatŋqä iqäpŋqe

Matiu 5:31-32
 Matiu 19:3-9
 Lukä 16:18
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, haŋä iqä änäänä meqäpnä

Qu täñä-huñqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28
 2 Korinä 1:4
 2 Korinä 4:16-18
 Jemisi 1:2-4
 1 Pitä 1:6-9
 1 Pitä 2:19-21
 1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiuñqä iqua quvqä witqueñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12
 Makä 13:9-13
 Lukä 12:4-12
 Jonä 15:18-21
 Jonä 16:1-4
 Wäunjuñqä 5:41
 Romä 8:35-37
 Romä 12:12, 14, 17-21
 1 Korinä 4:11-13
 2 Korinä 4:8-11
 2 Korinä 12:10
 Pilipai 1:27-30
 2 Tesälonaika 1:3-8
 2 Tesälonaika 3:2-4
 2 Timoti 3:10-13
 Hipru 10:32-39
 Hipru 12:3-4
 1 Pitä 3:13-17
 1 Pitä 4:12-19
 Itkimäkqä 2:10

Qu äpäkoñqäñqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
 Jonä 11:17-27
 Jonä 14:1-4
 Romä 8:10-11, 38-39
 Romä 14:7-9
 1 Korinä 15:12-58
 2 Korinä 5:1-10
 Pilipai 1:20-24
 1 Tesälonaika 4:13-18
 Hipru 2:14-15
 Itkimäkqä 14:13
 Itkimäkqä 21:1-4
 Itkimäkqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäkqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
 Matiu 28:19-20
 Jonä 14:16-23
 Romä 8:35-39
 2 Korinä 6:16-18
 Epäsäsi 3:17-19
 Pilipai 4:13
 Kolosi 2:6-7
 2 Tesälonaika 3:16
 Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quji qui iwimäkätḡqä huäḡqäḡqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19

Lukä 4:1-13

Lukä 22:3-4

Jonä 8:42-44

2 Korinä 2:10-11

2 Korinä 4:4

2 Korinä 11:13-15

Epäsäsi 2:2

1 Tesälonaika 2:18

2 Tesälonaika 2:9-12

1 Pitä 5:8-9

1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12

Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu haḡä-iqä äki-äkiuta wimeqanḡutqä iu äpakänä tqäutḡḡe, Goti Iqu yänänäḡḡä ävätqäuä.

Matiu 4:1-11

Matiu 6:13

Lukä 22:31-32

Jonä 17:14-19

Romä 8:31-39

Romä 12:12

Romä 16:19-20

1 Korinä 10:12-13

1 Korinä 16:13

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 3:20-21

Epäsäsi 6:10-18

Pilipai 4:13

1 Tesälonaika 3:1-8

2 Tesälonaika 3:3

2 Timoti 1:7-8

Hipru 2:18

Hipru 4:14-16

Hipru 12:1-2

Jemisi 4:7

1 Pitä 1:5

1 Pitä 5:8-11

1 Jonä 4:4

1 Jonä 5:3-5

Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täḡä-yaqä-täḡä iuḡi, äḡḡuä wimäkätḡqä yänänäḡḡä-täḡue.

Matiu 4:23-25

Matiu 9:35

Matiu 11:2-5

Wäunḡuḡḡä 3:1-6

Wäunḡuḡḡä 8:4-8

Wäunḡuḡḡä 19:11-16

Wäunḡuḡḡä 28:8-9

1 Korinä 12:9, 29-30

2 Korinä 12:7-10

1 Timoti 5:23

2 Timoti 4:20

Jemisi 5:14-15

*Qänakñi squä timäuniqe?**Jisasi Iqu qua täuñqä angi quvepäniqe.*

Matiu 24:29-44

Jonä 14:1-3

Wäunjuinqä 1:10-11

Wäunjuinqä 3:19-21

Pilipai 3:20-21

Kolosi 3:4

1 Tesälonaika 1:9-10

1 Tesälonaika 3:13

1 Tesälonaika 4:13 - 5:11

2 Tesälonaika 1:6-10

2 Tesälonaika 2:1-4

1 Timoti 6:13-15

2 Timoti 4:8

Hipru 9:28

2 Pitä 3:1-18

1 Jonä 3:1-3

Itkimäkqä 1:7

Itkimäkqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä iuji, Jisasi Iquesanä iwäsäuniñqe.

Matiu 7:21-23

Matiu 16:24-27

Matiu 25:31-46

Jonä 3:18-21

Jonä 5:24-29

Wäunjuinqä 17:30-31

Romä 2:1-11

Romä 14:10-12

1 Korinä 3:10-15

1 Korinä 4:5

2 Korinä 5:9-10

2 Tesälonaika 1:5-10

Hipru 9:27-28

Hipru 10:26-31

1 Pitä 1:17

1 Pitä 4:3-5

Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qäukuä haqä yätuñqä epnuwi.

Lukä 12:32-34

Jonä 14:1-3

2 Korinä 5:1-8

Pilipai 1:23-24

1 Pitä 1:4-5

Itkimäkqä 4:1-11

Itkimäkqä 21:1-4

Itkimäkqä 21:22 - 22:5

Itkimäkqä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua, tä maesquä äsäñqä iquenqä upnuwi.

Matiu 10:28

Matiu 13:41-42, 47-50

Matiu 25:41

Lukä 16:23-26

2 Tesälonaika 1:9
Itkimäkqä 20:11-15
Itkimäkqä 21:8